EX LIBRIS
WALTER MUIR
WHITEHILL JUNIOR
DONATED BY
MRS. W. M. WHITEHILL
1979

WHITE HILL
COLL.

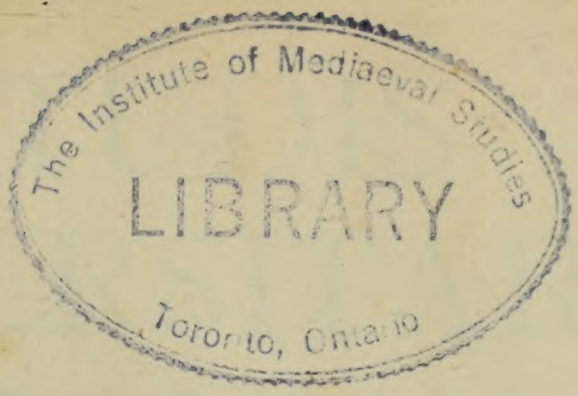

ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS

VOLUM I * * * MCMVII

TAULA

ARTICLES GENERALS

		PÁG.
L'esperit dels Estudis, per	*R. de Abadal*, President	1
Dret Civil Catalá (concepte de la Cátedra), per	*Antoni M.ª Borrell*, Professor. . .	8
Historia de Catalunya (id.), per	*Lluís B. Nadal*, id.	12
Economía Social etc. (id.), per.	*Guillem Graell*, id..	14
Literatura Catalana (id.), per	*A. Rubió y Lluch*, id.	15
L'Historia de l'Arquitectura Catalana (id.), per.	*Joseph Puig y Cadafalch*, id. . .	20
Geología aplicada a Catalunya (id.), per. . .	*N. Font y Sagué*, Pvre., id. . . .	22
Tècnica d'Análisis Químich (id.), per . . .	*Francesch Novellas*, id.	25
Cátedra Agrícola «Pere-Grau» (id.), per. . .	*Pere Joan Maristany*, Fundador. .	27
Estudis Portuguesos (id.), per.	*Ignasi de L. Ribera y Rovira*, Professor	29
Pedagogía Nacional (id.), per.	*Joan Bardina*, id.	31
Còm viuen els E. U. C., per.	*Joseph Bertrán y Musitu*, Tresorer.	33
Còm nasqueren els E. U. C., per.	*Carles Francisco y Maymó*, Secretari..	34
En Xavier Llorens y Barba, per	l'Ilm. y Rvm. Sr. Dr. D. *Joseph Torras y Bages*, Bisbe de Vich.	69
D. Manel Durán y Bas, per.	*R. de Abadal*.	78
Del factor «necessitat» en Economía Política, per	*Jaume Algarra y Postius*. . . .	95
Una troballa arqueològica, per.	*N. Font y Sagué*, Pvre.	97
La pretesa codificació del Dret Internacional privat y els interessos nacionals, per. . .	*Joan de D. Trias y Giró*. . . .	137
Les Comarques Catalanes, per.	*Francesch Carreras y Candi*. . .	143
Iviça, per.	*Lluís B. Nadal*.	157
El nou Curs, per	*R. de Abadal*.	213
Política Catalana, per.	*C. Francisco y Maymó*.	216
El Congrés Agrícola de Viena y el problema forestal, pel	*Marquès de Camps*.	226
Lo Centenari del gran Rey, per	*Jaume Collell*, Pvre.	278
Mestre Gascó, per	*Joseph Gudiol*, Pvre . . .	281 y 358
Jaume de la Té y Sagau, per..	*Ignasi de L. Ribera y Rovira*. . .	302
La Cátedra de Geología Catalana a la Reunió estraordinaria de la Societat de Geología de França, per	*N. Font y Sagué*, Pvre.	308
La Crònica del Rey en Jaume en el XIVen segle, per.	*A. Rubió y Lluch*.	346

PÁG.

Quatre mots sobre l'antiga resistencia de Catalunya a l'ensenyança universitaria centralista, per . . . . . *Lluís B. Nadal* 382

NOTES DE CÁTEDRA

Una lápida cristiana . . . . . *Eudalt Puig y Deulofeu* 37
Cartes literaries del segle XIV . . . . . *Lluís Nicolau* 40
Observacions sobre uns testaments antichs. . *J. Vidal y Tarragó*. 100
Contribució a la Mineralogía de Catalunya. . *L. Tomás*. 102
Una visita de la Cátedra de Tècnica d'análisis Químich. . . . . *M. Maner*. 168
Notes del Camp d'Iviça. . . . . *Francesch Medina* 169

FRUYTS DE LES CÁTEDRES

Notes sobre les «Regles de trobar» d'En Jofre de Foixá y sobre les poesíes que li han atribuit. . . . . *Lluís Nicolau*. 234
Notes geològiques dels voltants de la Vila d'Arbucies . . . . . *L. Tomás*. 257

RESSENYES DE LES CÁTEDRES

Dret Civil Catalá . . . . . 42, 103, 170, 329 y 392
Historia de Catalunya . . . . . 44, 107, 174, 331 y 394
Economía Social y Política aranzelaria. . . . . 46, 108, 175 y 397
Literatura Catalana . . . . . 50, 112, 181, 334 y 402
Historia del Art Catalá . . . . . 54, 114 y 403
Geología Catalana. . . . . 56, 119, 183 y 403
Tècnica d'Análisis Químich . . . . . 58, 124 y 408
Cátedra Agrícola «Pere-Grau». . . . . 59, 125, 186, 237 y 410
Estudis Portuguesos . . . . . 61, 128 y 197
Pedagogía nacional . . . . . 63, 130, 200, 238 y 411

Notes varies. . . . . 65, 133, 210, 270, 346 y 415
La Revista dels E. U. C. 68
Bibliografía . . . . . 265, 341 y 412
Viticultura 269
El Curs de 1907 a 1908 272
Als Suscriptors dels E. U. C. 275
Als Concurrents a les Cátedres. 276
El Centenari del Rey En Jaume a Barcelona 340

Estudis Universitaris Catalans

L'ESPERIT DELS NOSTRES "ESTUDIS,,

Una institució com els nostres ESTUDIS, que jo desde'l primer día m'he avesat a mirar com la llevor de la futura Universitat Catalana, no podía tancar la seva acció en les ensenyances que dona als seus alumnes. Encara que aquest sía el seu principal objecte, no pot prescindir de posarse en relació en les altres esferes d'activitat ab el poble en mitx del qual desplega les seves energíes.

Un centre de cultura poderós vessa les seves ensenyances a tot voltant y totes les classes de la societat ne reben les influencies profitoses. No s'encen la llum per amagarla sota d'un mesuró, sinó que hà de posarse ben alta y a la vista de tothom, per que a tothom n'arribe la resplandor y a tothom li aclareixi el camí.

Sempre y per tot ha sigut aixís. L'Universitat, quan ha cumplert la seva missió, ha portat la seva influencia als recons que'n podrían semblar més apartats, y s'ha barrejat ab els moviments del poble en que viu.

Les Universitats mitjevals no sols son mostra de l'època en que floreixen, sinó que donñn carácter al poble en que s'assentan.

L'Universitat de París atrau a tota la societat d'aquella ciutat, les seves palpitacions se senten en totes les llars y les seves disputes teològiques y les rivalitats dels seus professors se tornen bullangues al mitx dels carrers; la de Bolonya no sols fa renadiu el Dret Romá y espargeix pel mon els còdichs que enclouen lo que se n'ha dit la rahó escrita, sinó que dona sa sanch a les lluytes de l'època y, barrejant els seus hòmens en les baralles de güelfs y gibelins, pren part en una de les evolucions més interessants de l'historia.

Els centres intelectuals impulsors del Renaixement, Florença dels Médicis, Roma y Pavia, qual Universitat havía desbancat la de Bolonya, posen enrenou tota l'Italia y darrera d'ella als altres pobles, y renoven la societat y fan donar un tom a l'historia y hi engendren una nova època.

Y mes encara, les Universitats que'n podríem dir de la reconstitució dels pobles, Halle, Berlin o Praga no tanquen les seves liçons dins de les aules, sinó qu'escampen el foch de la renovació per tot arreu per arrelar en totes les classes el desitx y propòsit de renaixença.

Aximateix en el seu temps les nostres Universitats o Estudis Generals s'incorporen ab el cos de les ciutats en que viuen y alenen junt ab elles en tots els moviments qu'elles senten, fins al punt de que la mateixa Universitat de Cervera, la posada com a cástich del esperit d'independencia dels catalans, arriba a compenetrarse de tal manera ab el pensament catalá que d'ella se pot dir que naixen les primeres alenades precursores de la nostra renaixença y mor barrejantse en sos últims moments ab les batzegades de la lluyta entre el mon vell que s'acaba y el mon nou que's comença.

Y es que l'Universitat ha de ser un cos viu, capaç de fecondar, en sa comunicació ab els de fora, les llevors que jauen adormides en les masses que la volten; plena y exuberant de tota mena d'iniciatives renovadores que s'escampen al seu entorn.

Si ha de ser propulsora de moviments d'avenç, si ha de ser educadora de les voluntats, si ha d'escampar la cultura generadora de totes les energíes de l'activitat, ha d'estar oberta a tots els ayres y a tots els vents y ha d'escampar les seves iufluencies a totes bandes, y, si ha de ser guía segura dels enteniments, s'ha d'inspirar en un seny certer y conegut, el més apropiat per encaminar al poble en l'evolució de perfeccionament que ha de tenir segons més li convinga.

La seva vida ha d'anar lligada ab els batechs de la vida dels demés cossos socials, perque ab ells s'ha de junyir y en ells s'ha d'encarnar com part d'un organisme viu, integrat dins del cos social y ajudant ab sos demés components, ab unitat d'inspiració y ab armonía en les seves activitats, a recorre serenament una vía ascendent en el camí de la civilisació y de l'historia.

Altrament, l'Universitat no será renovadora, no será desvetlladora de la societat per empènyerla per bon camí y per ferli recorre ab seguritat y rapidesa; será un clos en que's guardarán com eynes inservibles les pandectes de lo treballat per les generacions passades.

Se convertirá com en un Cenacle destinat solament als escullits o en una escola tancada per tots els qui no'n sían iniciats; y en l'un y l'altre cas, sens cap influencia en la vida del poble hont fou establerta. Sería com aquests centres docents que sembla que no més viuen y's sostenen pera la seva propia renovació y que, destinats a fer hòmens de carrera, solament trauen hòmens d'ofici, convertint els més elevats cossos socials en noves categoríes burocrátiques, y's malmeten y desacrediten, esmortuintse en mitx d'angunies ensopides, no solament

als ulls de la generalitat de la gent, sinó, lo que es pitjor, als ulls d'aquells a qui han d'instruir y educar, perdent aixís tot prestigi per ferho y fentse inútils per'la seva missió.

L'Universitat Nacional ha de ser d'una manera especial la propulsora del avenç y de les energíes del seu poble, o no será res. Ha de crear una fermentació poderosa, encara qu'en el llevat que la produheix s'hi senta la fortor de la corrupció, que s'elimina al engendrarse la nova massa; ha d'exercir una acció constant en tot el poble, en el que ha de saber despertar la simpatia que se sent per les coses més nostres, y s'ha de deixar influir per l'esperit d'aquest mateix poble que li paga les seves ensenyances donantli el secret de la seva vida; y ab aquesta certa contraposició de les dúes forces influintse mutualment y ab la sobirana conjunció de les unes y les altres energíes que n'ha de nàixer, ha de trobar el seu objectiu propi y l'esperó de la seva acció práctica.

Ab la seva vida fecondant l'Universitat ha de portar ses influencies a tot arreu, ha d'escampar els resultats de la seva obra als cercles més allunyats d'ella, ja directament, baixanthi pera donarlos la má y ajudarlos a pujar a la seva propia dignitat y magnificencia, ja indirectament, per l'iniciació que cada deixeble —que s'ha d'haver convertit en apòstol—porta al seu voltant y per l'aument de cultura general que traspúa d'una societat sadollada de ses ensenyances.

D'aquesta manera l'Universitat será feconda, será renovadora de la vida del poble, será, sobre de tot, l'instrument capdalt de ses conquestes en les èpoques en que s'inicía un moviment fora de lo normal, sía de renaixement, sía d'evolució d'idees, sía fins de conquesta y de transfusió del seu esperit demunt dels altres pobles per ferlos noblement esclaus del seu pensament.

Si nosaltres veyem en els incipients E. U. C. la llevor de l'Universitat Catalana, es clar qu'hem de vèurehi per demá aquests carácters, els hem de veure ab aquesta vida, ab aquesta empenta conqueridora.

En la modesta esfera d'acció en que fins ara han hagut de moures, han cuydat d'encaminarshi a aqueixos fins y d'inspirarse en aqueixos criteris. Avuy començan a donar una mostra del seu desitx d'actuar sobre l'exterior.

Mirèu el concepte que tenen de les seves Cátedres, mirèu el capbreu dels treballs que s'hi fan, y trobareu la seva historia y les seves inspiracions que serán llur pervenir.

Y no s'ha tancat dins d'ella mateixa la nostra institució, sinó que ha començat aquesta feyna com de penetració en els diferents fondos socials y pensa no renegar may d'aquesta primera tradició. L'Estat va negarli la consagració que li demanava rebutjant acullir les seves ensenyances en l'Universitat Oficial —l'Estat docent es gelós com totes les impotencies— y els E. U. C. s'han venjat portantles a tot arreu.

Es l'Ateneu Barceloní qui li ha obert les seves portes, y allá entre literats y

homens de ciencia ha anat a establir les seves Cátedres més teòriques; es el Foment del Treball Nacional qui l'ha convidada a les seves sales y ha portat entre'ls mostruaris y'ls quadros estadístichs de producció l'ensenyança de l'Economia; es un Circol artístich qui l'ha convidada a ferh ifeyna y hi ha posat el cicle dels estudis sobre l'Historia del Art Catalá; es el Centre Excursionista qui s'ha brindat a ajudarla y li ha donat una Cátedra de Geología aplicada a Catalunya; es una Escola de Mestres que s'ha fundat y li dona manera de portar a execució primer qu'en lloch la pensada de la Pedagogía Nacional; es el Centre de Dependents que vol treballar y hi empren uns Estudis Portuguesos per iniciar ab els coneixements que calen l'establiment de relacions profitoses ab altres paíssos; y, posant a l'hora una ensenyança d'Análisis Químich en que s'aprenga a fer, en comptes d'estudiar fòrmules de memoria, per portar a totes les esferes de l'activitat les ventatjes d'aquests coneixements; y, establint una Cátedra d'Agricultura ambulant, present esplèndit del patrici don Pere Grau Maristany, ja se surt de la Ciutat hont nasqué y s'espandeix per les contrades de Catalunya y vá del capdemunt del Empordá al Camp de Tarragona y vol extendres cap a Lleyda, ferma en aquesta idea de portar les seves influencies a tots els cantons del poble de les aspiracions del qual es concreció, el seny del que vol traduhir y sobre quals activitats y energíes vol treballar. Y això es en el seus començaments; perque a cada necessitat sentida per la Ciencia y per l'Art, per l'Industria y pel Comerç, vol establir noves ensenyances allá hont convinga.

Vol avans que tot establir la seva incorporació en el cos social de la societat catalana, voltantse dels jóvens estudiants y fent qu'ells sían qui li done el calor y la vida, perque l'Universitat, més que'l cos docent, l'han de constituir els escolars afamats d'apendre y ferse hòmens, que no en va el seu nom recorda l'antiga *Universitas scholarium* de les agrupacions d'estudiants que's cercaven y contractaven mestres que'ls ensenyessen el camí de la ciencia.

Dels escolars més que de ningú depenjará l'èxit de la nostra institució. Si ells s'agrupan ab veritable afició d'avançar al entorn d'ella, si hi ván a cercar les forces que tots sols no podríen potser assolir per sostenirse en els moments críticks de les desconfiances, per encendre a tota hora el seu ardor de saber, per frenar quan convé els fochs de la seva joventut, que poden desencaminarse, l'obra fará vía y els E. U. C. se convertirán en l'Universitat Catalana que'ns cal constituir, que'ns cal sostenir y fer créixer, si es que volem de debò que'l nostre moviment renaixent nos done la supremacia qu'hem de menester per que tinga solucions práctiques.

D'ells ne traurá la nostra Universitat un bon planter d'investigadors, y aquest planter d'investigadors té ja la feyna preparada, grossa y feixuga potser, però esplendent y profitosa; la feyna de fer renáixer les escoles catalanes en mala hora estroncades al arribar el moment de definirse, per la nostra desgraciada decadencia al perdre la nostra personalitat política y per oblidarnos per després de la nostra substantivitat en els altres ordres de la vida.

Els nostres tractadistes de Dret acoblaren els elements qu'en els demés pobles foren després base de les síntesis que han format la nova ciencia jurídica y l'evolució del Dret segons les tendencies y'l temperament de cada geni nacional. Estroncades les fonts del nostre Dret, alimentantse aquest solament de la subconscient costum del poble, estrafet en totes les manifestacions estadistes per un dret foraster, quedaren dormint aquells elements aplegats pels nostres autors en els indigestes volums que tingueren paciencia en les altres nacions de destriar y purificar les posteriors generacions estudioses. Y, no obstant, en aquells elements oblidats hem de cercarhi el geni jurídich de Catalunya, superior al meu entendre al de tots els altres pobles que surgiren de les despulles de l'antiga Roma, per fixar l'element nacional en aquesta materia que, aclarit per les noves concepcions de l'época, ha de servirnos per aportar per la nostra part nous elements d'avenç a les supremes solucions de justicia que demanen les noves organisacions del día. En el sigle XIX, sigle gloriós per Catalunya, ja que s'hi han fet els primers tanteigs per la reconstitució catalana en tots els ordres, palparen alguns dels nostres grans hòmens la busca d'aquesta escola ignota y els treballs den Martí d'Eixalá y den Durán y Bas, tot just baixat a la tomba, se decantaven en aquest sentit. Al sigle XX li toca seguir ses petjades y fer la feyna sencera, aixís d'investigació del seny catalá del Dret en les costums, en les doctrines dels tractadistes, en les lleys, com de la seva definitiva fixació y de l'evolució que li sía més apropiada per sortir al encontre dels problemes que han nascut en les societats modernes y que no han sapigut resoldre encara les tendencies dels altres pobles y que potser tenen la llevor de sa solució en el pensament amagat d'aquesta escola catalana.

El tresor literari de la nostra llengua es també desconegut en sa major part y trencada l'ilació de l'antiga floreixent literatura y de la nova literatura renaixent. Potser per això en aquesta s'han buscat sovint inspiracions y formes en un esperit d'imitació ja del Mitxdía ja del Nort, ab les variacions, ab l'intranquilitat, ab la vacilació de qui sembla sentir que no's mou en son propi temperament. El nostre gran poeta, l'encara no superat Mossèn Verdaguer, trobá el secret del seu triomf en buscar la font de sa inspiració y les formes de sa poesía en el geni catalá, y, com en l'estat de les coses no podía cercarlo més qu'en el poble, en la poesía del poble aná a trobarlo. Però faltava y falta trobar la suprema síntesis de aquest geni en el casament del instint poètich del poble ab l'estre literari ja concretat en el nostre bagatge literari gloriós y fecond d'avans de la cayguda, que al cap y a la fi a la sinceritat y a l'encantadora senzillesa de la poesía popular s'hi barrejen les imperfeccions y les deficiencies de l'ineducació, y la seva perfecció y la seva esmaltada brillantesa depenjen de la purificació que hi fan els entesos y els escullits. També en el sigle passat tinguérem qui cercava el secret de la nostra concepció de la bellesa que ha de ser el motllo d'hont naixi la nostra escola literaria y, surgint de la colla la figura gegantina del mestre Milá y Fontanals, no s'ha de dir cap altre nom. Però está cridat aquest començament de sigle a fer l'inventari —com diu en Rubió, el nostre Professor de Literatura—

del tresor literari de Catalunya, per que'ns hi assenyalen els elements capitals, que, un cop fixats, permeterán volar ab seguretat a poetes y prosistes, alleugerits ja del pes de vacilacions d'infant, per plasmar potser una mostra esplendent de bellesa per llegarla als demes pobles. Y els nostres E. U. C. han començat la feyna y a ells está destinat, y a l'Universitat catalana que els ha de seguir, la definitiva fixació d'aquest punt de partida.

No cal dir com es congènita en nosaltres, com es nostrada la ciencia històrica. El recort de les quatre incomparables cròniques de l'Etat Mitjana es prou per ell tot sol per deixar sentada la vocació d'un poble a aquest ram del saber. Els noms del Rey en Jaume, den Muntaner, den Desclot, den Descoll venen seguits dels d'una filera immensa d'hòmens que seguiren ses petjades, fins en els temps de la nostra decadencia. Y, començada la restauració d'aquests estudis dins del renaixement pels Bofarulls y sobre tot pel primer d'ells, y seguida per tants altres meritíssims escorcolladors dels nostres arxius, aspiren els E. U. C. no solament a generalisar el coneixement de les nostres passades grandeses, ensenyanses pel nostre pervenir, sinó a preparar y formar el nucli dels qui han de completar aquesta obra.

Potser en cap altra materia com en les materies econòmiques havía treballat tant Catalunya en el sigle XIX. Les necessitats d'una industria que naixía floreixent no de res més que del esperit emprenedor dels nostres hòmens, la contradicció que de fet trobá aquesta industria allá hont havía de trobar protecció per poguer desplegarse ab tota força, feren que haguessen d'empendres campanyes que portaven a estudis en aquesta materia que feren náixer un esbóç d'Economía Nacional. Y ab l'Anglasell y en Ferrer y Vidal, y d'altres encara, s'hi acoblá una llegió de lluytadors y ja llavors aquest esbóç d'escola sapigué avançarse al seu temps, deslligantse de sumissions vergonyoses a les ortodoxies econòmiques de llavors y endevinant que vindría día en que's desacreditaría l'Economía fundada en principis y lleys abstractes y que s'encastaría als moviments socials ab tanta força que ja no's compendría còm pogué caure un día en l'aberració de que la ciencia del treball, qu'es lo que més depenja de l'activitat y la voluntat del home, havía de regirse per lleys casi bé tant enterques com les lleys de la naturalesa, que fixaven a una especie de fatalisme tota la ciencia econòmica. Els nostres E. U. C. segueixen aquestes petjades, aclarides avuy ab noves llums vingudes de les darreres investigacions, y les ensenyances y'ls estudis de la nostra futura Universitat Catalana fixarán d'un modo definitiu l'objectiu de l'escola del treball en el seny del home d'aquesta terra.

El cercle del Art s'aclareix desde fa temps. La ciutat nova ha vist y veu náixer y créixer construccions que tenen un segell propi, la nostra pintura y la nostra esculptura han produhit un esplet d'artistes que no tindríen esplicació en una terra decayguda y atrafegada sobre tot ab treballs manuals, si no hi hagués un esperit secret que sostenía el foch sagrat en la nostra gent. Avuy els nous estudis ja troben el secret en antigues escoles artístiques que, encara qu'estroncades de

molts anys, s'han fet renadiues en virtut de la persistencia d'aquella ánima que les havía creades. Els E. U. C. han emprès també la seva tasca per relligar aquelles antigues escoles a les tentatives d'ara y el floret d'alumnes qu'en surtin, ja coneixedors convençuts d'aquest esperit que instintivament sentien bullir dins d'ells meteixos els nostres artistes d'ara, vindrán sense dubte a fixar els principis cardinals, que han donat y han de donar nous triomfs a l'escola catalana.

Aiximateix, en la filosofía, les ombres sagrades den Llull, del Eximenis y den Lluís Vives semblavan projectarse en el sigle passat sobre'ls pensadors de Catalunya, que ab en Balmes per un costat y ab els Llorens y Reynals per altre costat, cercaven fòrmules en que s'endevinava un pensament propi, engendrador d'una escola que apartava la filosofia de les pures idealitats o volia al menys donarli un punt de contacte ab el mon de la realitat fixantli un criteri práctich; y aquests esforços, no seguits ab dalè després d'aquells hòmens, s'han de renovar y la nostra Universitat Catalana ha de ser l'encarregada de portarlos a terme, creant l'escola més genuina de la nostra filosofía.

Y aixís en tot: l'Universitat Nacional que fem, quan ja sía criada y floreixent, ha de fer aquesta feyna de desenterrar el seny catalá en totes les esferes. Sens dubte que jauen adormits en les obres dels pensadors catalans en tota classe de ciencies els pensaments més adequats al nostre esser y al nostre temperament en cada una d'elles; en la Medicina, en les Matemátiques, en les ciencies naturals, en que ha tingut Catalunya desde'l temps antich y fins en nostres díes tants y tants estudiosíssims cultivadors, y en totes aquestes ciencies ha de formarse l'escola que, partint de lo ja trobat en elles pel pensament dels nostres hòmens, qu'es com un esbóç del pensament de nosaltres meteixos, vinga a ser un nou vehícol d'avenç que puga portar a l'humanitat fòrmules desconegudes de perfecció.

Aixís incorporada la nostra futura Universitat en el cos de la societat nostra per medi d'aquesta joventut escolar qu'es la força de demá, anirá a incorporarse ab un lligam estret ab tot el reste de la societat catalana, inspirantse en l'esperit que naix de la seva gloriosa tradició; transformantlo d'una manera escayguda segons lo que demanen les noves corrents, articulantse ab el cos de l'industria y ab la força del trevall que son les dèus de la riquesa y del benestar del país, y traspuant demunt de tots els estaments el cabal de cultura y la varietat de coneixements qu'exigeix la complexitat de la vida moderna.

Mirèu si es gran la nostra obra, de que tot just som als començaments, vejau si val la pena d'ajudarhi tots y fer tots que vage avant.

Y ara, després d'aquesta anticipació, d'aquest somni d'anticipació de la nostra futura Universitat Catalana, vejau lo que es la seva llevor, vejau lo que son els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS; vejau lo que pensan, vejau com senten, vejau lo que fan.

R. D'ABADAL

DRET CIVIL CATALÁ

Si entre les varies ensenyances que divulgan els E. U. C. poguessen establirse categories y preferencies, la del Dret Civil Catalá indubtablement hauría de figurar ab les preferides; y mereix la protecció de tots els amants de la renaixença catalana, com havía merescut el vot de l'opinió pública, demanant ja de molt temps sa implantació.

La del Dret Civil es una ensenyança que hauría d'arribar a tothom, ja que'ls seus preceptes parlen a tothom y tots han d'usarne, per reduhida y modesta que sía la nostra esfera d'acció dins del cercle de la societat en que vivim.

L'home menys donat a estudis y més apartat de les lluytes polítiques no podrá sotstraures a les relacions de familia, no deixará de comprar ni de contractar serveys al viatjar, ni de tenir casa o llogarla; y per tot arreu trobará el Dret fixant regles als seus actes pera que obtingan la protecció del poder y puga férsel respectar.

La conciencia de que, obrant dins de la seva esfera jurídica, té l'home el dret de que'ls demés el respecten y pot invocar l'ausili de l'autoritat judicial pera exigir aquest respecte es un element poderós d'educació cívica, perque infundeix fortalesa d'esperit basada demunt de la justicia; y aquest es un de tants punts de vista que demostren l'utilitat de fomentar els estudis jurídichs.

Y això, qu'es d'ordre general y aplicable a tots els pobles, se manifesta d'una manera especial a Catalunya, que ha tingut, y en part conserva y convé conservar, vocació singular pel Dret.

El Dret Catalá viu, més o menys definit, en la conciencia del poble; la seva activitat social s'ha de manifestar forçosament en l'ordre jurídich y aquesta manifestació es un fet que's traduheix, entre altres conseqüencies, per l'abundosa contractació, ja en quant als bens immobles, ja en quant a l'organisació de la familia; essent esplendent la vida del Dret a Catalunya, no solament en les ciutats més riques, sinó també, y d'una manera més típica, en les comarques més distanciades del gran moviment industrial.

Aquesta exuberancia de la vida jurídica convé fomentarla, perqu'encamina per les víes de la justicia les relacions entre'ls hòmens, y la manera de ferho es pel conreu del Dret Catalá que ha arrelat fondament al cor del poble y aquest s'hi deixa portar sens violencia, perque concorda ab les seves costums.

Aquesta concordancia fa del Dret Catalá un dels més preuats elements de la nostra vida com a nació, que s'ha mantigut viva pel Dret y per la llengua, quan altres manifestacions del esperit de la terra restaven aclaparades per les imposicions centralistes; y fins, quan sols un cop cada any rebullía l'esperit nacional

per la festa dels Jochs Florals, la conservació del Dret fou la primera manifestació de la lluyta per l'existencia. L'esperit catalá protestava de tota tentativa unificadora del Dret Civil, y ho feya ab tal empenta, quan se tractava de la promulgació de còdichs total o parcialment assimilistes, que'l Poder central reculá desde'l projecte unificador de 1851 fins al Còdich actual acompanyat del anunci d'un apèndix pera Catalunya.

Fou el terrer del Dret l'únich baluart desde'l que's lluytá seguidament contra l'invasió unificadora, y'ls defensors d'aquell mantingueren el foch quan s'havían apagat les demés bateríes, y seguían encara en son lloch quan trobaren l'esforç y ajuda d'altres companys que, per viaranys distints, cercaven la restauració integral del esperit catalá.

La causa del Dret Civil Catalá es, donchs, la causa de Catalunya, y son estudi un dels més necessaris pera la nostra renaixença, que no pot prescindirne ni desaténdrel si ha de mantenir la tradició de la familia y propietat catalana y de la llibertat civil.

Això y molt més entenían els qui, un día y altre día, per orientacions distintes però coincidint en el fi, proclamavan la necessitat de crear una Cátedra de Dret Civil Catalá.

Després del gloriós assaig de les conferencies del Dr. Trías y Giró, donades a l'Universitat per enèrgica iniciativa del llavors Rector de la mateixa y sabi mestre Dr. Durán y Bas, el pes de qui per tots els enlayrats cárrechs s'es marcada per lluminosa estela, foren els estudiants de Barcelona qui, en son primer Congrés Universitari, demanaren la Cátedra ab carácter permanent, essent els E. U. C. qui ha portat a terme lo que tant s'havía proposat y reclamat.

Fa tres anys que aquesta Cátedra funciona: quelcom s'ha fet, però pot ferse molt més encara.

En el discurs inaugural de 1903 vaig esposar els nostres propòsits y l'ideal a que aspiram: la realitat no'ns ha permès encara arribarhi. Què hauría d'esser la Cátedra de Dret Catalá? Mellor diré: què arribará a esser, ajudant Deu?

Jo'm fixava llavors en dos punts, de cap dels quals se pot prescindir pera que'l resultat corresponga als desitjos: el fons y la forma.

Si'l pensament dels E. U. C. fos en aquesta materia, com ha sigut en altres, escampar ò impulsar estudis superiors, podríen encarregar una serie de conferencies tècniques relatives a algun punt interessant de la ciencia, acompanyades o no de sessions práctiques (que de tot han fet); però l'utilitat práctica immediata que ab aquesta Cátedra se procura als estudiants de Dret que han de dedicarse al exercici de l'abogacía, aconsella que l'ensenyança sía elemental, però total; y, seguint aquest criteri, s'estudía tota la materia del Dret Civil vigent a Catalunya.

Es clar que l'estensió de la materia priva d'amples desenrotllaments; mes, pera l'objecte nostre, lluny d'esser un inconvenient, té la ventatja d'allunyar aquell *surmenage* tant abominat dels pedagochs moderns, que tant afadiga, y tant sense profit, la memoria dels estudiants al carregarlos una munió de datos

dels que no solen conservar altre recort que l'esforç d'haverlos tingut de retenir alguns dies o algunes hores.

El nostre esforç va dirigit, al contrari, a imbuir, clares y fermes, les nocions fonamentals, pera que sian materia laborable sotsmesa al treball de les demés facultats.

Pel demes, la distribució de la materia dins del temps d'un curs no ha d'esser pas matemática, ja que'l carácter més fonamental d'algunes materies, al retratarse senyaladament en altres l'esperit jurídich catalá, l'esser materies menys conegudes dels estudiants o d'aplicació més freqüent dins la práctica forense, y fins la circumstancia de que algunes institucions sían camp més abonat d'investigacions científiques, históriques, consuetudiaries o d'altra mena, aconsellen, a voltes, donárleshi mes estensió y dedicárleshi més espay, malgrat sía en disminució del dedicat a altres que, per sa major analogía ab las del Dret castellá, tingan menys interés d'especialitat regional.

L'estudi del nostre Dret no pot reduhirse al del que s'anomena indígena; es a dir, al Dret escrit emanat del poder llegislatiu que tingué Catalunya o pera ella especialment se promulgá, y al consuetudinari; sinó que'ls Drets canònich y romá, en quant son supletoris, han d'entrarhi, si no's vol deslllorigar el sistema; com tampoch pot prescindirse, per igual rahó, del Còdich civil, en aquelles materies en que llurs preceptes han d'enllaçarse ab els del Dret propi o dels supletoris preferents.

Se compren més la necessitat d'aquestes combinacions quan s'ha fet, com ha de ferse en primer lloch, un estudi complet y clar del sistema creat per l'article 5 de la Lley de bases de 1.er de Maig de 1888 y per l'article 12 del Còdich civil, pera que'ls deixebles tingan una idea precisa del ordre de prelació dels varis cossos legals a Catalunya y sápigan aplicar d'una manera adequada la regla jurídica corresponent a cada institució.

Però aquesta tasca té encara una complicació, que requereix profonda atenció, pera la práctica professional y deriva de l'aplicació que la jurisprudencia del Tribunal Suprem y la de la Direcció general dels Registres han feta a Catalunya, y en altres regions de les que anomenen forals, de preceptes del Còdich civil, fundada en diferents punts de vista; preceptes que difícilment podrían creures aplicables segons l'esperit y la lletra dels esmentats articles 5 de la lley de bases y 12 del Còdich Civil.

El mètode d'ensenyança es objecte d'especial preocupació per part dels ESTUDIS UNIVERSITARIS, ben convençuts de que té una influencia decisiva pera l'eficacia de les ensenyances.

L'exposició més profonda y brillant d'una materia científica pot resultar xorca fins cayent demunt d'inteligencies aptes pera rèbrela, si's desaten el mètode adequat.

No sols procuran aquests E. U. C. que'ls deixebles sentan y retingan l'exposició científica, sinó, y sobre tot, fomentar la llur educació intelectual, guiantlos a l'investigació científica personal.

Per aquest motiu procuran que la classe tinga carácter práctich en la major quantitat possible, dintre de les condicions de la matrícula, essent l'ideal reduhir a la menor espressió, si no suprimir del tot, l'esplicació monòloga.

Fora de desitjar que un reduhit llibre de text, redactat segons els majors avenços pedagògichs, permetés al deixeble diariament l'estudi del esquema que ha d'esser objecte de l'esplicació del día, podent consistir llavors aquesta en aclarir, desenrotllar y ampliar, ab diálech, els deixebles, els punts doctrinals del text, pera avesar a aquells al discurs y a l'investigació didáctica, històrica y exegètica; es a dir, pera estimular, per medi de preguntes dirigides als alumnes, a que cerquen els fonaments científichs de cada institució y de sos preceptes, son desenrotllament històrich, dintre del Dret positiu catalá escrit y consuetudinari, y l'análisis de la regla positiva ab aplicació als cassos práctichs.

En alguns punts, l'estudi del Dret comparat y la crítica del precepte positiu en relació ab l'estat social completa el coneixement íntim y eficacia práctica de l'institució.

Mes això no fora possible ferho dins d'un sol curs respecte de totes les institucions civils; ni's necessita tampoch arribarhi, ja que'l propòsit no es el d'esbrinar cada any tot quant pot dirse de cada institució del Dret Catalá, sinó educar al deixeble a saberho fer ell tot sol quan li convinga; y això pot obtenirse usant d'aquells mètodes d'investigació, ara l'un, ara l'altre, prenent sols algunes institucions per exemple.

Lo que l'esperiencia ensenya que ajuda molt a aquestes investigacions y consegüent educació es l'análisis y discusió de documents, com escriptures, ja triades d'arxius, ja preparades espressament pera fer ressortir els punts d'estudi; l'examen de sentencies, l'exposició y discusió de casos y dificultats práctiques, etc., etc.

Un estudi s'han emprès els E. U. C., al que desitjan associar l'afició y'l treball dels deixebles matriculats y oyents, y al que no dubtan que correspondrán per l'importancia que té pera'l coneixement de la ciencia jurídica catalana; y es la recolecció, classificació y estudi de les costums jurídiques.

S'han començat els treballs preliminars pera les costums relatives als capítols matrimonials.

El plan que'ns hem imposat, ab referencia a aquest darrer estudi y qu'en altra ocasió penso donar a conèixer detalladament, es estens y complet, en lo que hem atinat. Quan s'hage realisat del tot, el coneixement del Dret Catalá haurá obtingut un avenç que m'atrevesch a calificar d'important. Tenim fe en que'ls coneixedors y conreuadors del Dret escampat per totes les contrades de Catalunya respondrán al nostre prech patriòtich, única manera de sortir en bé de l'empresa.

La Cátedra de Dret, que pot esser un planter de fervorosos investigadors, será qui primer toque els resultats de la bona cullita.

ANTONI M.ª BORRELL

HISTORIA DE CATALUNYA

Quan m'encarregaren les lliçons d'aquesta Cátedra, tant brillantment iniciades per D. Francesch Carreras y Candi, me tocá fer un punt de meditació per veure si lograva formarme jo mateix un criteri ferm a que subjectarles. L'enseyança dels Estudis revesteix un carácter superior y per esplicar tota l'Historia de Catalunya ab aquest carácter me davan un curs de vuyt mesos, de set no més descomptant les vagacions imprescincibles. La ventatja de la lliçó diaria no ho es desde'l moment en que'ls nostres alumnes, per fets que sían, no'ns portan la preparació elemental necessaria per basarhi aqueix estudi superior; no'ns podem estar d'aquesta ensenyança elemental, no podem passar de llarch per cap de les menudencies històriques, que de vegades son la volva de neu que forma l'allau terrible y destructora. Y no podem deixar estar tampoch el lligam que uneix entre sí aqueixes menudencies, qu'es el fil que'ns portará a la solució dels grans problemes. *Per angusta ad augusta*: per trobar l'arrel del arbre no tenim altre remey que caminar, més o menys penosament, per mitx de la brosta.

Però es clar que l'ideal fora que no'ns hi haguessem d'entretenir a obrirnos pas entremitx de la brosta, que'ls alumnes d'aquesta Cátedra hi portassen ja la preparació elemental suficient per fer no una Historia crítica (aquest adjectiu el trobo pretenciós,) però sí una Historia filosòfica. Aleshores podríam anar desembaraçadament a les causes de les causes; de les pintures borroses que'ls alumnes portarían dels nostres grans quadros històrichs podríem ferne alts relleus hont cada figura se destacás ab totes les séves proporcions y ab l'espressió que li assenyala la relació escrupulosament depurada dels fets.

Perque aquest es altre dels obstacles, ja més fácil de vèncer, ab que topa el Professor d'aquesta Cátedra. Quína empenta els porta als alumnes a ohir les lliçons diaries? Quína ha d'esser, si no l'entusiasme patriòtich? Donchs ab l'entusiasme patriòtich tenim una serie de llochs comuns que, al tocarlos y esmenuçarlos, han de causar més d'un desengany als qui tant enamorats venen de certes figures. El Professor ha d'esser implacable: la Cátedra no es un *club* ni un *meeting*. Aquí hem d'esplicar l'Historia sense llum Drummont ni fochs de bengala: l'Historia tal com raja de les més autorisades fonts, clara o tèrbola, dolça o amarga.

Saber l'Historia, els dich ja desde'l primer día als meus alumnes, es possehir ple coneixement de lo que hem estat a fi de que'ns servesca per lo que hem d'esser: en una paraula, l'Historia es la conciencia nacional. Y una conciencia falsa o enlluhernada no es tal conciencia. No judicarem els actes dels nostres antepassats, no condemnarem ni absoldrem; però pesarem aqueixos actes ab la balança més fina que tingam, els aquilatarem per que tots y cada un, allá dintre

del nostre fur intern, pugam apreciar l'or y el llautó en les proporcions ab que iscan de la pesada.

Precisament crech jo que la superioritat de la nostra Cátedra d'Historia está en aqueixa exemplaritat que de les lliçons se desprenga. No aspiram a tornar esser un poble gloriós y venturós, ab nom propi y ab vida propia? Donchs que'ns ensenye l'Historia fins a quín punt ho fórem y per què deixárem d'esserho, y que'ns ensenye també, ab implacables exemples de l'esperiencia, què hi há en el nostre passat que'ns puga tornar servir y que hi há de perillós o de funest de que degam guardarnos. Y tornam, donchs, a lo que deyam: les lliçons de la nostra Cátedra venen a esser un examen de conciencia.

De manera que, aixís, totes aquelles llums, tots aquells esplendors, que'ls alumnes, patriotes entusiastes, venían a buscar en aquesta Cátedra se tornan tenebres, severitat, desengany, amargura? Ah! n'hi há tanta, gracies a Deu, de llum en la nostra Historia qu'ella mateixa nos serveix per escorcollar totes les reconades fosques, per descobrir tots els amagatalls hont han quedat enterrades les causes dels errors personals o polítichs. Ab el nostre sistema, el Rey Jaume I se veurá ab un clar-y-obscur més pronunciat que qui sab si encara contribuhirá a agegantar més sa figura, y ab el mateix fer potser lograrem esvahir una mica les espesses tenebres que voltan a Joan II y fer conèixer sa vertadera figura moral y política.

Aixís ho entench jo y aixís m'he donat a practicarho. Y els meus alumnes, pochs o molts, me segueixen adictes y convençuts, y s'hi han fet de tal manera a tractar l'Historia en aquesta forma escudrinyadora y familiar que de vegades parlam de qualsevol dels nostres Reys com d'un personatge del día que, al sortir de la lliçó, nos trobarem passejant per la Rambla. Hi há moments en que les repeticions dels alumnes tenen quelcom de murmuració engrescadora. Els grans quadros històrichs se converteixen en escenes vives y plástiques, presentades ab tots els avançaments de l'investigació y iluminades ab l'hermosa llum d'època de nostres incomparables cròniques, però ab la mesura prudent per que no arribe a enlluhernarnos y fernos perdre el ver relleu y el ver color de les figures.

Aquesta es la Cátedra d'Historia de Catalunya dels E. U. C. Mellor, segurament, podría esser, y ho será, si a Deu plau, quan arribem a lo que deya al principi, quan vingan els alumnes ab la necessaria preparació elemental per seguir ab més esplay aqueix sistema de l'Historia exemplar, qu'es, al meu entendre, la que Catalunya necessita.

LLUÍS B. NADAL

ECONOMIA SOCIAL Y POLÍTICA ARANZELARIA

Passa l'Economia Política per una fonda crisis. La clássica, la que pontificava uns fará uns 15 o 20 anys d'infalible y única científica, la qu'havía reduhit la ciencia economica a un esquema senzill, al alcanç de totes les inteligencies, fent l'apoteosis de la banca, de les companyíes de transports magatzemistes d'articles extrangers y exportadors de minerals y fruytes, o bé dels productors, però dels productors empressaris; aquella ciencia, vera joguina, manual al servey dels richs, y que per aixo alguns aprenían creyent que'ls adoctrinaría per fersen, mereixent pel desengany sos desprecis, la ciencia del Smith, del Say, del Figuerola, també la del List y del Carey, ha quedat rellegada a l'esfera de les abstraccions, y ja no gosa, ella tant arrogant, tant excomunicadora, tant pròdiga en epítets despectius, aparèixer en públich sens tapar sa nuditat ab roba que no li escau.

Anant a marxa d'automòvil, sens altre motor que la lley d'economicitat, la ciencia econòmica ha portat a la fábrica colossal, al cartel, al trust, al monopoli; fins que, primer el socialisme, després tot el mon intelectual, y fins moral, l'ha aturada en sa carrera vertiginosa, tractant d'imposarli el factor, el motor ètich, el religiós, el jurídich, el social. Però això es tant com exigirli negarse ella mateixa, renegar de sa lley qu'es sa essencia, y sortirse de sa jurisdicció. D'aquí una tasca difícil, fondament analítica, ensemps que reconstructiva, que vá capgirant ses orientacions.

Per altra banda, tot un grupo bastant nombrós de ciencies, o rames de ciencies, sobre tot socials o dites socials, algunes d'última hora, al náixer o pendre vol, s'han trobat de ple dintre del regne econòmich, ab horisons sospitats y senyalats molt avans, fins pels clássichs, mes inexplorats fins poch temps fa, resultant un apartament cada vegada major de les fronteres de l'Economía Política, la qual viu en un periode d'interinitat, puix que s'está formant, tenint qu'esperar que les monografíes acaben sa tasca, y que reivindiquen per ella, com de son domini, conquistes que figuren indegudament en altres ciencies.

Aixís es que l'Economía Política es cada vegada més comprensiva, ensemps qu'extensiva, y, per lo mateix, complicada, requerint una preparació científica també extensa per moures ab llibertat dintre sos dominis. Les noves provincies que vá adquirint tenen llurs fronteres tant contigües a les de diferentes ciencies qu'es forçós tenir d'eixes al menys algunes nocions per entendre y no confondres. Les tres grans direccions donades a la ciencia econòmica moderna, la psicològica, de l'Escola austriaca; l'evolutiva, de les ciencies biològiques; la materialista historica, de Marx y altres, exigeixen nocions de les ciencies respectives. Les relacions de la naturalesa ab el mon econòmich, l'aplicació dels datos, y

ab ells, dels mapes higromètrichs, baromètrichs, o pluviometrichs del globo, per exemple, demanen coneixements de Geografía racional, la qual avuy se reserva estudis d'índole econòmica que no li pertoquen.

Está, donchs, tot en renou dintre de la ciencia econòmica: el mètode, la classificació, les materies. Al estudi del *homo acconomicus*, l'home abstracte, igualitari, de la lley natural, al *city man*, ha succehit l'estudi y exposició dels fonaments y constitució social de l'Economía nacional, o sía la seva anatomía; la dels orguens socials, familia, habitació, economitat política, classes, institucions o sía la seva morfología, y la de les seves forces y òrguens, circulació y repartició, o sía la seva fisiología.

Tal ha sigut ma tasca en els cursos d'Economía que vinch donant. Ara dedico mos esforços a donarhi unitat o armonía, implicant una sistemática molt distinta de l'habitual. La manera d'exposar unitada es més monográfica que altra cosa. Cada capítol sol esser una monografía de son contigut. Empleantse el mètode comparatiu, y sobre tot ab una ciencia tant de relació -com l'econòmica, resulta, si no incoherencia, una repetició massa freqüent de reflexions necessaries pel enlláç, sens evitar l'olvit de lo tractat. Busco formar lo que se'n pot dir quadros d'època, o sía posar en front tots els aspectes, per lograr vistes de conjunt que donen una idea total del mon econòmich en llurs diferents periodes que considero, com aixís ho diu una ja llarga experiencia, molt més lluminosa que la fragmentaria, parcial, inconexa, propia de l'exposició en us. Confesso que m'ha donat y'm dona molta feyna, mes, per lo que tinch fet, me sembla que no será perduda.

GUILLEM GRAELL

Barcelona 27 de Febrer de 1907.

LITERATURA CATALANA

Desde la seva fundació la Cátedra de Literatura catalana dels E. U. C. ha cercat, com criteri fonamental pedagògich, els treballs d'investigació, més que'ls de vulgarisació, y això no per voluntat, sinó per l'índole meteixa del seu objecte. L'Historia literaria de Catalunya, com la de la seva literatura nacional en la llengua nostrada, qu'es la part més important d'ella, está per fer encara. Es un fet ben sabut que l'aparició de l'impremta coincidí aquí ab la desaparició de la nacionalitat política, base principal de tota literatura propia y independent. Aixís meteix les nostres primeres publicacions precediren de poch temps a la decadencia política, social y intelectual de Catalunya, y de cop y volta quedá soterrada per una superposició forastera la mentalitat sencera del nostre poble. Tota la seva producció mitj-eval se convertí en arqueología literaria durant més de tres

centuries, y desaparegué de la vida externa ab brusca solució de continuitat. Avuy en dia a pesar dels esforços dels aymadors de la Renaixença, començant pel gran mestre Aguilo, que van trayent a llum els magnífichs carreus d'aquesta nova Pompeya literaria, potser qüeda enterrada encara la meytat d'ella, y ademes els monuments publicats en els quatre darrers sigles no han sigut objecte, en general, d'estudis critichs que pugan donarlos a conèixer en llurs fonts y llur just merit. De resultes d'aixo no ha tingut fins al present la nostra historia literaria, com la politica, ni un Zurita que la tragués dels incunables y de la pols de les Biblioteques, ni un Aulestia que la compendiás. Els estudis de conjunt dels extrangers, entre'ls quals s'assenyala, com més important, el publicat en alemany, en el *Grundriss*, per l'eminent Morel Fatio, son inventaris de obres classificades a fayso de peces de Museu, com si's tractás d'una literatura morta; no exposicions d'un organisme complet en que hi batega l'ánima d'un poble ple de vida.

Per les rahons esmentades el Professor d'aquesta assignatura, permètesseli el vocable, ha cregut que, per fer obra seria y donar als alumnes una vertadera orientació, calía fer un veritable inventari detallat de la nostra gran herencia literaria, avans de donar per definitivament construída aquesta ciencia. Vetaquí la causa de que no'n haguem fet el programa o Sumari, a pesar d'haverlo escrit fa pochs anys, pera no convertir l'ensenyança en una assignatura immovilisada y no progressiva, puix tenim el concepte de que l'assignatura no es més que una cristallisació burocrática de la ciencia, en la que's barra, ab el *non plus ultra* de l'ignorancia, el descobriment de nous y misteriosos continents. No hem presentat una fatxada aparatosa d'un edifici que no existeix, sinó que'ns hem posat a fer les bastides, cercant el concurs dels alumnes, y interessantlos directament en la construcció d'aquest meteix edifici.

Les dúes grans pedreres en que s'han d'anar a cercar els carreus son la bibliografía o inventari complet dels còdices y incunables escampats per les principals biblioteques d'Espanya y Europa, y els Arxius de la Corona d'Aragó y dels demés reyalmes que la constituiren. La Bibliografía va començarla fa prop de mitx segle el mestre Aguiló, y els fonaments de la crítica els posá el gran Milá y Fontanals, la primera autoritat científica de la nostra terra. Avuy segueix les petjades del primer, en un nou camp, el senyor Massó y Torrents, qui ha emprès ab exquisides cura y diligencia, la feixuga y utilíssima tasca d'inventariar els còdices catalans de les biblioteques nacionals y extrangeres. Per aquest motiu y per la seva competencia magistral en l'historia de la literatura catalana, l'hem cridat a compartir més d'una vegada el nostre honrós magisteri, perqu'estam convençuts de que la nostra obra no sería completa sense'l concurs de tant benemèrit auxiliar. Entenem, ademés, que l'obra que se'ns ha encomenada, no es personal sinó colectiva, y veusaquí explicada la generosa y important cooperació en la classe de Literatura Catalana dels E. U. C. del senyor Massó y Torrents, a qui'm complasch en tributar desde aquestes planes el meu humil homenatge de justicia y gratitut.

En l'Arxiu de la Corona d'Aragó s'inclou una rica mina de datos, tant pera la literatura com pera la vida dels nostres escriptors, que, quan se tregan a llum, nos presentarán als ulls de l'Europa culta com un dels pobles que més s'han preocupat d'atènyer una cultura que no tenía en el terrer catalá tradicions ni arrels tant fondes com les de França y Italia. Al nostre parer no's pot escriure l'historia de la Literatura Catalana sense haver agotat el rich material dels Arxius. Aquesta no es tampoch obra personal sinó de molts. No basta la vida d'un home pera recorrer un per un la milionada de documents que en ells se tanca. El Professor d'aquesta Cátedra hi haguera abocat ab gust al de la Corona d'Aragó, els seus alumnes més aventatjats pera atènyer el cumpliment d'aquesta útil recerca, y portar a la civilisació europea datos que sorpendrán el día que sían coneguts. Mes aquell Arxiu, essent un dels més *memorables* d'Europa, com deya el gran Campmany, es el més desatès pel govern espanyol, y el nombre reduhidíssim de sos empleats, propi d'un establiment del mateix genre de tercera o quarta classe, no basta a fer inventaris, índices ni papeletes, ni-casi a servir al públich. Per això la recerca ha d'esser personal y directa, y els investigadors triats. Dos d'ells, alumnes aventatjats de la classe, ajuden ja al Professor en sa tasca, y a mesura que's vagen familiarisant en la paleografía n'hi acudirán d'altres a fer bona feyna.

Entretant, desde l'any passat, en que's dedicaren algunes lliçons a la cultura literaria dels Reys Jaume II, Pere III y Joan I d'Aragó, començárem una investigació laboriosa dels documents de carácter literari del Arxiu, y d'aquestes lliçons y investigacions, continuades en el present curs, ha nascut una colecció diplomática pera la historia literaria catalana del segle XIV, qu'está ja en premsa, la primera que's publicará a Espanya, si no a Europa, ja que pochs pobles poden disposar d'un Arxiu tant monumental com el nostre. Aquesta colecció consta ja actualment d'uns doscents documents, la major part inèdits.

Una investigació d'aquest genre, de primera má, feta a posta pels Estudis, té una relativa importancia, y per poder fersen cárrech cal tenir en compte que'l treball ha de ferse sobre centenars de registres y que'ls documents no plouen a dojo, sinó molt de tart en tart, com perles exquisides; en tal manera, que l'examen de les 4.000 cartes reyals, aproximadament, d'Alfons III nos ha proporcionat únicament dúes de carácter literari, y, si no ab tanta avaricia, tampoch son gayre generosos ab els investigadors els Registres.

De les sorpreses interessants que de tant en tant ofereix la recerca constant y laboriosa, hem cregut que'n debíem fer participar a la classe, y es per això que algunes vegades hem interromput les explicacions monográfiques, per donar lectura de dits documents, y exercitarhi als alumnes, els qui d'aquesta manera se familiarisen ab els textes catalans, llatins y aragonesos de l'Etat Mitja, y participen de les investigacions, encara calentes, del Professor. La lectura d'aqueixes peces vives arrancades de les entranyes meteixes del passat, y comentades degudament, estimulant la curiositat, ha atret gran nombre d'alumnes, de

manera que moltes vegades han passat de trenta els assistents, casi tant com els matriculats, qu'enguany han arribat a uns trenta cinch.

En el concepte d'aquesta ensenyança una altra orientació s'ha tingut en compte: el de la literatura comparada. Per conèixer el valor de les nostres lletres es precís tenir una idea de tota la civilisació literaria occidental de que forman part, y que va esser el llur ambent. Sols ab la literatura comparada podrem destriar perfectament lo que hi há en la nostra d'espontani o exòtich; es a dir lo nacional, lo assimilat y lo merament superpost. Aixís son exemple d'obres nacionals, y del tot espontanies, nostres famoses quatre cròniques populars y militars; d'assimilació, molta part de la producció poètica y prosayca deguda a l'influencia francesa; de mera superposició, les obres produhides en els segles de la nostra decadencia, baix el prestigi de les lletres castellanes.

Aquest estudi comparat nos destría també (ademés del valor estètich) el concepte de la Literatura Catalana del de la *historia literaria de Catalunya*, la vertadera obra de reintegració total de la nostra cultura a que ha d'encaminar sos esforços aquesta Cátedra. La Literatura Catalana nos fa conèixer la nostra ánima nacional; l'historia literaria de Catalunya la nostra vida social, el paper que representárem en la cultura europea, en l'època en que la llengua llatina era l'instrument de la gran ciencia universal, y el paper que han representat en el nostre terrer les demés cultures forasteres.

Inútil es dir que ab aquests punts de vista la nostra tasca ha sigut més aviat monográfica que vulgarisadora. El nostre principal esforç s'ha encaminat a formar un triat nombre d'alumnes, als qui hem ensenyat no una ciencia feta, sinó una ciencia a fer, en la que han d'esser un día utilíssims elements renovadors y constructors. Obrintlos cada curs punts de vista diferents, encara que deslligats aparentment, se'ls ha avivat l'esperit de curiositat, y d'aquesta manera s'ha lograt que considerassen la Cátedra de Literatura Catalana, més que com un estudi del que ab un curs se trau un certificat d'aptitut, com un laboratori en el que durant anys y anys hem de treballar ab constancia, professors y alumnes, per refer l'historia de la cultura del nostre gloriós passat, que tal vegada donará a l'humanitat més d'una sorpresa, per l'estil del descobriment de l'escola de pintors catalans del segle XIV, que s'está imposant ja en les cátedres europees de Belles Arts.

La classe de Literatura Catalana compta actualment ab mitja dotzena d'alumnes que s'han distingit durant tres anys per la seva aplicació y puntual assistencia, y que ja han donat o están a punt de donar treballs d'investigació propia y personal, y de desenrotllar en la classe temes monográfichs. Formats ademés per l'ensenyança universitaria, que, quan menys, ofereix la ventatja de proporcionar una disciplina científica y una serie de coneixements organisats; casi tots ells matrícules d'honor de les aules oficials, tenen una immensa superioritat sobre'ls oyents purament *dilettanti*. Això els ha permès no sols ajudarnos en les nostres investigacions en els Arxius, en la recerca de datos biográfichs y en tot l'*outillage* científich, sinó en les nostres tasques professionals, pera desenrotllar ab lluhiment

temes tant importants com l'influencia de la literatura italiana en les nostres lletres (Lluís Nicolau), o l'estudi de la Crònica de D. Jaume (Francisco Martorell), que'l Professor ha ohit, ab delectació y aprofitament, barrejat ab els alumnes y oyents.

Es impossible donar una idea de les principals monografíes explicades en lo que vá d'any, després d'haver exposat en quadro sintètich els tres grans periodes de la nostra literatura: nacional, decadencia y renaixença, o sía integració del nostre cabal literari, desintegració y reintegració moderna. Senyalarem, no obstant, la de *la literatura catalana a Sardenya*, en la que prengué part l'alguerès senyor Ciuffo, per que'ls alumnes coneguessen d'una manera viva el dialecte catalá de l'illa ara italiana; la consagrada al problema de *l'autenticitat de la Crònica del Rey En Jaume*, de la que s'ha publicat una part en la Revista *Empori*, que fou el comentari de la conferencia donada per l'alumne Sr. Martorell, y per últim la de *les Biblies catalanes*, en la que s'han llegit tots els documents recentment trobats al Arxiu de la Corona d'Aragó, respecte les meteixes.

La monografía consagrada a Sardenya, que considerárem d'actualitat, recent encara el Congrés de la Llengua Catalana, al que assistiren catalans del Alguer, fou precedida d'unes lliçons *sobre la diversa participació qualitativa y quantitativa de les terres catalanes en la seva literatura*, y l'estudi de la nostra producció en la illa sarda fou objecte també d'una laboriosa enquesta estadística comparativa, sobre'l material bibliográfich proporcionat pel Sr. Toda, que permet conclusions precises, que tantdebò poguessem aplicar a tota la nostra historia literaria. Aixís les 580 obres de la Bibliografía sarda desde'l segle XV fins a principis del XIX, que analisá el Sr. Toda, donen el següent resultat: impresos castellans, 350; llatins, 140; catalans, 68; dialecte sart, 11; italians, 2: predominant en els sigles XV y XVI la bibliografía catalana y llatina, y en els restants, XVII y XVIII, la castellana. Aquest esboçat dato, que s'ampliá en la classe ab l'estudi del valor qualitatiu de cada clapa de producció, dona una idea dels resultats que's consegueixen ab les monografíes, que no son com les generalisacions apriorístiques, estèrils treballs de Síssifo, sinó que portan carreus sòlits y definitius al edifici de la ciencia.

No'm queda temps pera parlar dels procediments pedagògichs, d'ensenyança; divisió de la classe en dos grupos, un que'n podríam dir d'estudis superiors, format pels alumnes permanents; altre d'estudis de iniciació constituit pels qui no poden o no volen assistir més que un sol curs; lectures de textes clássichs, de documents inèdits, d'incunables; recerca y copia de documents en els Arxius, feta pels del primer rengle, o copies de reproduccions modernes, de fragments de textes mitj-evals, y de documents; conferencies y treballs de tots els alumnes y concursos anyals. De tot això'n donará idea més completa l'encarregat de fer la ressenya de la classe en aquesta Revista. El nostre principal objectiu ha sigut el d'exposar el criteri de la nostra ensenyança y de la forma de donarla, y això creyem haverho fet, bé que a correcuyta y d'una manera esboçada, en aquestes planes.

ANTONI RUBIÓ Y LLUCH

L'HISTORIA DE L'ARQUITECTURA CATALANA

Jo estich convençut de que l'Historia de la nostra Arquitectura catalana es alguna cosa mes que l'historia de les obres d'un art local sense altre interés que'l del amor a les coses de la Nació propia. Aqueix títol fora ja una gran cosa pera'ls nacionals, però no fora prou pera atrèurehi a la gent extrangera qu'estudía. Ni la utilitat pedagògica d'estudiar les grans coses del mon per medi de les més modestes que's tenen a má sería suficient pera donar als ulls de tothom un valor d'aquest conjunt d'obres que queden a la terra catalana y a rahonar l'interés que posem en el seu estudi.

Té un interés cientifich general l'estudi dels restes arquitectònichs que'ns queden, un interes especial pera resoldre molts problemes de l'Historia de l'Arquitectura d'Europa, que'ls problemes universals han passat també a aquest recó de la terra nostra.

Cal, pera la clara exposició d'aqueixa doctrina, dir que la geografía de les qüestions científiques històriques no es la geografía política actual. Per això cal explicarla aqueixa terra catalana que s'exten per l'altre costat del Pirineu, pel Rosselló, difumintse cap al Llenguadoch y cap a les terres gascones; y s'exten també cap a Espanya difumintse més enllá del Cinca y cap al mitxdía, arribant fins més enllá del Regne de Valencia.

Es un troç de terra que la cultura antigua el deixá casi aillat, casi barbre, fins ja entrada l'época romana, entre dos grans centres: pel Nort el de la Galia Narbonesa ab els esplendors helènichs de la Provença, que's reflexan fins a Empuries; cap al Sur el de la civilisació d'antich origen oriental de les costes mediterranies del mitxdía d'Espanya.

Deixant de banda el problema del art del dibuix de les coves madalenianes del Nort del Pirineu y'l dels monuments tumulars, formes retrassades del Nort a Catalunya, y'l dels monuments de pedra balears y'l de les muralles primitives de Tarragona y d'Olèrdula, y tants d'altres d'arquitectura preromana, hi há dintre la nostra historia, en primer lloch, l'estudi de l'arquitectura romana, una arquitectura rústega y vigorosa que fa contrast ab les elegancies gregues de les terres limítrofes al Nort y al Sur y que vé a constituir una variant de l'arquitectura romana colonial que fou, al costat de l'arquitectura de Roma, una cosa semblant al llatí rústech al costat del llatí clássich.

Es aqueix un problema casi nou: el de les escoles locals romanes tant interessant com el de les varietats del llatí popular y colonial. En son un exemple els nostres temples de Vich y Barcelona al costat del augusteu de Tarraco fet per decret Imperial y cuydat per *curatores* romans, esculpit ab la delicadesa del art de l'*Ara Pacis augustea*.

Mes els nostres monuments son encara més interessants pera'l problema de la formació de l'arquitectura románica.

Les Basíliques de Palma y d'Elx aixecades en temps del domini bisantí y sobre tot la Basílica d'Egara ab son baptisteri, aixecada en els dos darrers sigles de domini wisigot, son documents se pot dir excepcionals dintre l'Historia de l'Arquitectura del Occident del mar llatí.

La Basílica de Tarrassa ab son abis triconque tant comú en el sigle VI en tot l'Orient, ab sa cúpula rudimentaria sobre reduhits ninxos, degeneració del tipo coetani de Ravenna, ab son baptisteri quadrat, ab ses columnes romanes y wisigòtiques, ab son aparell com el del temple romá de Vich, son l'exemple més antich en l'Occident mediterrani d'influencia bisantina.

Apareix en aqueix periode a Espanya un tipo de Basílica desconegut a Italia y a França y que fa anys ha plantejat una nova questió, la del origen occidental del arch de ferradura, usat en les Basíliques wisigodes y que ja en el sigle III se'l troba decorant les inscripcions romanes-leoneses. Aqueix problema cal també estudiarlo a Catalunya en exemplars d'interés, perque's presenten adherits a iglesies romániques de tipo conegut y fácils de datar: tals son, entre altres, l'abis triple ab arcades de ferradura de Marquet (prop de Pont de Vilumara), y'l fragment de cella o potser d'absidiol d'una vella basílica que's guarda a Olèrdula adherit a una iglesia románica.

Els nostres monuments románichs presenten abundantíssimament un tipo primitiu, rústech, sense escultura, exactament igual al tipo primitiu lombard (Ripoll, St. Vicens de Cardona, St. Quirse de Culera, St. Jaume de Frontanyá, St. Martí de Canigó, etc.) Es una forma aquí abundant però que's troba en exemplars aillats en tota una extensió propera al mar que vá desde la Liguria a Catalunya. Es el tipo lombard, en l'exterior; qu'en l'interior está cobert ab voltes de canó. Aqueix fet vá acompanyat de numerosos documents que proven l'emigració lombarda.

Veusaquí una serie de problemes interessants. El del enlláç de la forma rústega románica de Catalunya a les primeres formes de decoració externa de les Basíliques d'Occident; passar de la decoració externa d'arcades dels monuments de Ravenna a les arcuacions de les nostres Iglesies. La serie que pot establirse es continua, cronològica y geográficament, y l'establiment d'aqueixa serie sería la demostració de la forma primitiva románica; ompliría el buyt y indecisió de l'Historia de l'Arquitectura dels sigles VIII al X.

El de la formació de la basílica coberta ab voltes, d'estructura ben romana y antiguitat en l'occident de la mateixa, y son enlláç ab l'escola de construcció romana de les Galies. Al Nort d'Europa creuen que'l problema de la volta en la basílica cristiana no's resol fins al sigle XII. A Catalunya hi há documents escrits que's refereixen a la coberta ab voltes y ab archs desde temps molt antich (acta de consagració de Banyolas de 957; acta de consagració de Ripoll de 977) y's troba un número considerable d'iglesies cobertes ab voltes de canó, decorades

exteriorment d'aqueixa forma rústega d'origen lombard, quals dates tenen un limit inferior en la primera meytat del sigle XI. Es un problema que cambiaría l'afirmació dels historiadors del Nort sobre l'antiguitat de les voltes romániques la demostració clara de si's conservan o no en la vella Iglesia del claustre de la Seu els restes de la catedral primitiva consagrada en 819 y la comprobació de si les iglesies de Sant Quirse de Culera y de Cruilles ab sos claustres ab capitells trapecials son les consagrades en el sigle IX. La resolució d'aqueix problema, sobre tot lo que's refereix a la antigua Seu Urgelitana, fora d'un interés excepcional. Sant Armengol s'hi refereix moltes vegades a la vella catedral y una investigació en aqueix sentit feta en l'arxiu sería probablement profitosa.

Després d'aquest hi hán encara estudis interessantíssims, el de l'erecció de Sant Pere de Roda y el de la formació del románich rich, esculturat de pedra treballada que aquí sembla aparèixer ab Sta. María de Besalú en la segona meytat del sigle XI y que's propaga durant tot el sigle XII; el de l'escola d'escultura d'Agramunt, de Lleyda y de Valencia, mitx tolosana mitx mudejar; el de la vinguda de l'arquitectura cisterciense; el de la formació y importació del gòtich del mitxdía ab ses persistencies y atavismes románichs; el de la vinguda de les austeritats monástiques junt ab les majors fastuositats y riqueses artístiques; el problema del sigle XIII de formació d'art, de lluytes d'idees, de convulsions estranyes.

Hi há un camp d'investigacions extraordinaries en l'Arquitectura històrica de la nostra terra, rica en monuments arquitectònichs y rica també en documents escrits ahont se reflexan pobrement moltes vegades, en forma popular y rústega, les grans corrents d'art que han somogut l'Europa. Com a lloch apartat del gran trasbals d'idees cada corrent hi ha deixat son sediment sense destruhir els més antichs y en ells avuy els estudiosos hi trobarán materials d'estudi pera resoldre problemes encara no clars de l'Historia de l'Arquitectura d'Europa.

JOSEPH PUIG Y CADAFALCH

GEOLOGÍA APLICADA A CATALUNYA

Mancaríam a la veritat si diguessem que al cap de dos anys y mitx de donar aquesta Cátedra estem satisfets de la nostra obra y de la forma en que la donem.

Quan decidírem començarla obrint cátedra lliure, el Centre Excursionista de Catalunya nos oferí son local y pagá el cost dels nombrosos clixés qu'eran necessaris pera la mellor comprensió de les explicacions. Y'l curs se desenrotllá ab un entusiasme que may ni ho hauríam somniat, sent més d'un centenar els oyents qui seguiren totes les explicacions y passant de cinquanta quasi bé sempre els

assistents a les excursions práctiques que férem a una munió de localitats clássiques de la nostra terra. Ab sols una lliçó setmanal y tenint l'idea de donar un curs complet de Geología, no cal dir si les lliçons tingueren de ser superficials, de generalitats no més, però vaig lograr lo que'm proposava, fer conèixer aquesta ciencia; la seua utilitat y bellesa, y engrescar a uns quants, pochs pero bons, qui son els qui, passada la primera ratxada de curiositat, han restat fidels, afirmant cada día més els llurs coneixements, fins al punt de que avuy poden ja considerarse com a geòlechs. Aquesta conquesta y la publicació de la meua obra sobre Geología aplicada a Catalunya, fruyt de les explicacions d'aquell curs, foren el resultat de lo que's podría anomenar assaig d'una cátedra de Geología catalana.

L'any següent els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, desitjosos de que progressés l'obra començada y a instancia d'una gran munió d'alumnes, prengueren baix la llur protecció la Cátedra, y ab el fi d'anarla fent més utilitaria, ademés de la classe teòrica que's doná a semblança del curs anterior, s'establiren dúes classes práctiques hont els 30 alumnes matriculats estudiaren Mineralogía, Petrografía y nocions de Paleontología. En aquestes classes práctiques fou ahont se vegeren els resultats obtinguts a la quieta, sense grans explicacions, però sempre ab els exemplars o els reactius entre mans.

L'experiencia dels dos cursos anteriors feu qu'en el present modifiqués bastant el plan d'ensenyança, renunciant per complet a donar en les lliçons teòriques un curs complert de Geología per manca de temps, extenentme en cambi en alguns punts, sía per la llur importancia científica, sía per la práctica, però tendint sempre a fer un curs de Geología aplicada.

Veheuse aquí el nostre ideal, no realisat encara per manca de medis, y per això dihem que no estem satisfets de la nostra obra; ja hi arribarem, si a Deu plau, ben prompte.

L'estudi de la Geología se'ns presenta baix dos grans aspectes: l'un purament científich, que té relació ab l'inteligencia; l'altre, sobre tot pràctich, y que respon a les necessitats materials de la vida. En son fi científich, examina, marca demunt d'un mapa, y posa les roques de la crosta de la terra en formació y en sistema segons la composició llur, llurs posicions relatives y'ls fòssils que contenen; s'esforça en deduhirne una historia de nostre globo y ressucita sos aspectes successius desde'ls periodes més apartats fins a la nostra època.

Prácticament, la Geología permet traure partit d'aquest arreglo cronològich de les formacions rocoses y assaja descobrir dins quiscuna els minerals que's relacionan tant directament a les arts y a les industries de la vida civilisada. Aixís, encar que separats, en apariencia, el costat científich y'l costat pràctich, no poden en realitat ser separats. Quan més exactes serán els nostres coneixements de la posició, composició y successió de les formacions rocoses, més certesa adquirirán les nostres exploracions econòmiques, y quant més resultat tindrán nostres tentatives industrials, més gran será l'impuls donat al engrandiment y a l'exactitut pe les investigacions científiques. No pot haverhi, en veritat, antagonisme entre la

ciencia y l'art, entre'ls coneixements teorichs y llurs aplicacions econòmiques. Es impossible separar may l'expressió práctica d'una veritat de sa concepció teòrica.

Apart de la seva utilitat, la Geología será sempre objecte d'interés y d'investigacions intelectuals, car els problemes de temps, de cambis y de progrés que ella tracta, son els mes atractius que pugan ocupar l'esperit. Es igualment veritat, no obstant, que la ciencia es plena de valor práctich, y sempre será aixís, car sempre l'home traurá de la terra els materials pera la fabricacio de ses eynes y maquines, pera son escalfament y iluminació, y pera la construcció y ornamentacio de ses llars. Per lo que interessa més directament a l'agricultura, a l'arquitecte, al enginyer civil, al de mines, al químich industrial, al metge, aquest aspecte práctich de la Geología es d'una importancia universal. L'home no pot fer cap progrés dintre la civilisació sense furgar en les provisions minerals de la crosta de la terra. Pot portar una vida nòmada o salvatge, nodrintse d'arrels y fruyts, vivint de la caça, de la pesca, o del producte de ses remades, però no pot establirse en comunitats civilisades, ni combatre ventatjosament les forces de la natura, avans d'haver après a provehirse d'eynes y de máquines. Personalment es dèbil, y sols quan está provehit d'eynes, les mellors de les quals trau de la terra, está en condicions de conreuar la terra, tallar la fusta y la pedra y aprofitar els minerals. Y quant més nombroses son ses necessitats civilisades, més necessitat té de la terra; es d'aquesta crosta rocosa, y d'ella sola, que trau totes les primeres materies pera edificar sos pobles, decorar ses cases, construir els ponts y els ports, crear noves dèus de calor y llum, fabricar les máquines, construir les naus y extendre els cables.

De tal manera que'l coneixement de la composició y de l'estructura de la terra devé cada vegada més indispensable; es l'estudi de la Geología qui ensenya hont se troba tal o qual mineral, qui diu la quantitat que n'hi há y explica els medis mellors pera obtenirlo.

Els minerals no son pas escampats uniformement en la terra. Si'l carbó de pedra, el coure y el ferre, per exemple, estiguessen escampats per tot arreu, l'home no tindría de fer més que foradar pera trobarlos; però cada substancia té un lloch fixo y son modo particular de presentarse, y es la funció del geòlech determinar totes les circumstancies dels jaciments y descríurels. Tot el qui dega utilisar, donchs, els productes de la terra baix el punt de vista ja econòmich, ja comercial, té necessitat de possehir una certa suma de coneixements geològichs, encar que no sía més que pera ferlo capáç de compendre y d'apreciar els descobriments y les descripcions dels altres.

Veheuse aquí exposada ab aquestes lleugeres consideracions l'importancia de la Geología y la necessitat de que aquesta sía aplicada o práctica. A això anem gradualment en la nostra Cátedra, a això arribarem potser ja'l vinent curs, si podem comptar ab un laboratori convenient hont els alumnes treballen. El nostre ideal fora: donar dúes lliçons setmanals teòriques de Geología aplicada a tothom qui volgués aprofitarsen, fent la Cátedra lliure, y dúes més de práctiques a un nombre com més reduhit mellor d'alumnes, en un laboratori apropiat. Aquestes

classes práctiques hauríen de durar al menys de dúes a tres hores, y no's farien pas sempre en el laboratori, sinó que moltes seríen al camp, en plena naturalesa, que es el laboratori per excelencia, y en les fábriques que utilisen les primeres materies de la crosta de terra, com fargues, fábriques de productes químichs, forns de vidre, de cerámica, de productes refractaris, etc., etc.

Quíns resultats més grans se traurien llavors d'aquestes ensenyances! Perque'ns cal remarcar bé que ab les nostres explicacions y propagandes geològiques no pretenem pas fer geòlechs, en l'acepció científica de la paraula; d'aquests si'n surt algun d'aquí a uns quants anys nos podrem donar per ben satisfets; no, no demanem pas que'ls hòmens práctichs entren pregonament en les teoríes de la Geología, car això es impossible, y fins, si fos possible, sería inútil; però sí que demanem, y, si'ns fos possible, exigiríem, que tots els qui deuen usar directa o indirectament els productes de la terra, tingan títols acadèmichs o no'n tingan, possehescan un coneixement geològich dels mateixos.

Obtenir aquest coneixement, d'una manera general, no es pas una tasca difícil. No es pas necessari que l'operador práctich sía versat en teoríes geològiques, en especies minerals, ni en determinacions paleontològiques. Li basta compendre la successió cronològica de les formacions rocoses, sapiguer el carácter general de les capes que les componen, els cambis que aquestes capes han sufert, les superficies que recobreixen y'ls medis que cal usar pera trauren llurs productes. L'estudi d'un manual de Geología modern, la comprensió de les cartes y perfils geològichs y'l coneixement de la composició dels productes particulars en que s'ocupa, son quasi tot lo que li convé. Fortificat ab aquests coneixements essencials, podrá conduhir ses operacions ab més certesa y correrá menys perill de veures arrastrat en especulacions y experiencies ilusories o de fatals conseqüencies moltes vegades.

Quánts cassos podríam citar, ocorreguts a Catalunya meteix, en que, per manca de les més rudimentaries nocions de Geología aplicada, s'han fet disbarats colossals que han costat vides y molts interessos!

N. FONT Y SAGUÉ, *Pvre.*

TECNICA D'ANÁLISIS QUÍMICH

Avans d'exposar breument el concepte que'ns mereix una Cátedra d'aquesta naturalesa, dech fer observar que, depenjant en gran manera per sa especial índole del medi en que desenrotlle ses ensenyances, farem sols referencia a lo que estimem convenient per una Cátedra de Tècnica d'Análisis professada a Barcelona: lo que aquí nos sembla molt oportú, podría resultar en altre lloch una vertadera heretgía didáctica y científica.

Nos trobem en nostra capital, per una part, exceptuantne honrosos casos, ab una ensenyança científica inflada de teoríes, excessivament erudita quan es alguna cosa y del tot buyda ab lamentable freqüencia, començant els alumnes apreciant *la importancia* de la seva assignatura respectiva, ab lo que passen uns quants díes; segueixen despres prenentne vinticinch difinicions y cinquanta conceptes; saben dividir les coses en *simples* y *compuestas*, *primitivas* y *derivadas* y ho classifiquen tot cuydadosament per mil sistemes diferents. Y, quan han fet tot aquest farrigo-farrago de feyna inútil y anirien a entrar en materia sòlida, l'any entra en el mes d'Abril o de Maig y no hi há temps de fer res profitós.

Per altra part, Barcelona es avans que tot una ciutat eminentment industrial; totes les manifestacions del comerç, de l'agricultura o d'altres branques de l'activitat humana resultan esquifides devant del desenrotllo notable de sa industria. Però aquesta industria está en una situació molt especial; ha fet una creixença estupenda, fora de proporció ab la verdadera força que l'alimenta.

L'industria a Barcelona es, donchs, gran, però son estat es del tot rudimentari; hi há grans fábriques inteligentment montades y dirigides, però l'immensa majoría d'elles ván *perquè'ls dona la gana:* varen començar modestament al escalf de particularíssimes circumstancies y, haventlos continuat el medi més o menys propici, continúan per la velocitat adquirida. Però vé un contratemps qualsevol y el fabricant está perdut, la fábrica no marxa; y, per curarla, vingan remeys de curandero.

Y no es això sol; el contratemps pot venir també, suposem, per un cambi de ministeri, per un tractat de comerç, etc. Com que per aquestes variacions y la constant falta d'escalf que li donan els poders públichs al mateix temps que per sa defectuosa organisació la producció no's pot mantenir econòmicament, necessita un marge protector molt gros y d'aquest modo resultan sempre els fabricants *presoners a'aquells senyors que fan y desfán a la Gazeta.*

Perquè no hem de produhir tant bé y barato com al extranger? Per quín motiu havem de pidolar una protecció que paguem ben cara per altra banda? Es precís que això s'acabe; l'industria catalana s'ha de posar al costat de les demés y ha de lluytarhi ab armes iguals.

Però per això se necessita un instrument que han manejat a la perfecció els alemanys, anglesos y nort-americans; aquest es l'ensenyança tècnica. Fem bons tècnichs y tindrem bona y barata industria. Y avuy, que veyem el pervindre en les industries químiques, fem bons químichs práctichs y el pervindre será nostre.

Per fer bons químichs industrials, lo primer es tenir analistes y per això, al parlarse d'empendre una ensenyança de Química en els ESTUDIS, vaig pensar que lo millor era començar pel començament, creant l'assignatura de Tècnica de Análisis, no senzillament d'análisis sinó de verdadera tècnica, que ja havem vist que no son teòrichs lo que nos falta. Crech inútil justificar que l'análisis resulta el fonament de l'industria química y fins de l'altra que no ho es; ell nos mostra certament quína primera materia debem comprar y quína rebutjar, quín es el producte ben elaborat y quín el defectuós, etc.

El desenrotllo d'un plan d'ensenyança de Química tècnica es molt vast y ho resulta encara bo y limitantnos a la part purament analítica; els ESTUDIS comptaven ab medis molt modests y modesta tingué de ser la seva acció. Se va començar per un *cursillo* que resultava senzillament una colecció de práctiques de Química analítica, cuydadosament escullides, a fi de que resultessen interessar al major nombre possible d'individuos.

Com se compren, d'això no n'estavem contents y la Junta s'ha ocupat seriosament en millorar aquesta primera tentativa d'ensenyança química. Com a resultat d'aquest interés, tenim ja actualment un petit plan en que's completa l'ensenyança analítica, dividintla per de prompte en tres seccions: una dedicada als enginyers y industrials, altra als metges y apotecaris y altra als agricultors. En efecte, resultava sumament difícil agrupar interessos tant diferents dins del plan d'una sola classe; ab aquesta divisió quedará subsanat el defecte, esperant que ha de produhir en pochs anys un planter d'analistes que contribuhirán sens dubte al avenç de la cultura catalana.

Això naturalment se fa esperant que vinga la possibilitat de desenrotllar del tot l'ensenyança tècnica, de la que l'análisis resulta, per aixís dirho, el primer capítol. Que aquest día es llunyá? Quí sab! Molt esperem de la generositat d'un poble que tants exemples continuadament ne dona. S'han fet tantes coses bones en pochs anys, que no es aventurat suposar que's puga també realisar aquesta. Tots els bons catalans hi están interessats y fins obligats; tot es que ho vejan y se'n convençan, per que ho fassen.

FRANCISCO NOVELLAS

CÁTEDRA D'AGRICULTURA

El pensament d'establir una Cátedra d'Agricultura se deu al meu benvolgut amich Bertrán y Musitu, entusiasta per tot lo que representa cultura pera nostra terra.

Durant tot l'any s'ha desenrotllat donant lliçons ambulants en comarques agrícoles, perque, ans que tot, volíem y necessitavem propaganda pera donarli després estabilitat. L'idea *mater* de la Cátedra era la de millorar el cultiu y, en conseqüencia, la producció; si's pot conseguir aumentar les cullites, encar que sía en un petit tant per cent, y la qualitat del producte, tindrem aument de riquesa pública y haurem lograt fer un veritable bé a Catalunya. Com lograrem això després del assaig del primer any? Consolidant la Cátedra y per això es necessari dividir en comarques la producció de Catalunya, divisió que d'antich existeix.

A cada una d'elles establirhi un professor fixo que anyalment done compte detallat dels avenços fets al Director general de la Cátedra, resident a Barcelona, qui cuydará de concretar dits avenços, senyalar les deficiencies que puga haverhi y encoratjar tot progrés agrícol.

Es clar que, ademes, hem de continuar les lliçons ambulants, reforçant les ensenyances dels Professors comarcals y donant major vida a l'afició als estudis. També s'han de fer els análisis de les terres pel Laboratori dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS y procurar que l'agricultor conega tot lo referent a preus, per millor vendre el seu producte. Y una pila de detalls que anirán sortint ab el major desenrotllo de la Cátedra y ab el cabal de coneixements que hi durán els seus directors.

Aquesta es l'idea que inspirá la creació de la Cátedra Agrícola que'l carinyo y benevolença dels senyors que presideixen els E. U. C. van batejar ab el nom de PERE-GRAU, honrantme al honrar el nom de mos antepassats, tots agricultors y marins, es a dir productors y exportadors al mateix temps. Fer lo que's puga per l'Agricultura no es més que retornar una petita part de lo que, gracies a ella, represento, per poch que sía.

Estant al cap dels ESTUDIS un home d'ilustració fonda com el Sr. Abadal, havía d'esser solemne l'inauguració de la Cátedra, y aixís fou, escullint la Vila de Sant Sadurní de Noya que anys arrera, en vida d'aquell noble pagès en March Mir, era la primera en pagesía de tot Catalunya, raça de gegants del treball, a qui Deu enviá la Filoxera pera son major esplendor de lluytadors, raça de la que'n quedan pochs: en Codorniu, en Milá, en Rovira y altres.

A la festa inaugural assistiren un nombre de jóvens de dita Vila que tenen gran pervindre, perque son entusiastes y perque tenen ideals; hi assistiren el President de la Diputació, els Diputats Srs. Zulueta, Azcárate, Morote y altres que's trobavan a Barcelona ab motiu de la gran festa de Solidaritat. En dita jornada tot fou gran, noble y esperançador, y pel qui sotscriu fou d'una continua emoció pel recort del mestre y del amich que ploro de cor sempre. Fou un acte catalá y popular, en la més bella acepció d'aqueixes dúes paraules.

Y aquí estem. S'ha treballat tot l'any ab bona voluntat, s'ha fet l'assaig: falta fer l'obra veritable de cultura; la manera es la dita de bon començament, sempre ab la cooperació dels dignes directors dels E. U. C.; ab sa direcció, ab son amor pera tot lo que sía cultura y benestar de Catalunya y, per ma part, ab el carinyo que per l'idea tinch y ab lo que menys val, ab un petit sacrifici material pera ajudar al moviment d'avenç de nostra estimada terra.

Què falta pera acabar? Trobar els Professors comarcals y el Director de Barcelona, empresa no gens difícil avuy que tants entusiastes té la causa catalana, tant més quan el traball representa la senyera d'unió de tots els catalans, síen les que vullan ses idees polítiques; y ab la Cátedra sols se tracta d'aumentar la feyna y la riquesa, recordant aquells hermosos versos de Mossèn Cinto:

Mentres feyna el poble tinga,
Deu nos en dó;
si'l treball del home es cástich,
es també sa redempció.

Endevant y bona empenta a l'avarada envers la cultura.

PERE GRAU MARISTANY

Febrer de 1907

ESTUDIS PORTUGUESOS

L'establiment d'aquets estudis a Catalunya constitueix una encertada y necessaria mida patriòtica y econòmica.

Les relacions polítiques y comercials entre'ls dos pobles germans y estrems de la Península Ibèrica, en l'avior tant coralíssimes y persistents, s'havíen refredat sensiblement durant les dúes darreres centuries. D'uns quants anys ençá, Catalunya vé realisant una llohable obra d'agermanament, de reconeixement, apropantse afectuosa a sa germana Lusitania y renuant l'època interrompuda de relacions amistoses que altra hora uniren els dos pobles.

Debía ser Catalunya la cridada a reparar una gran injusticia de l'Espanya; debía ser Catalunya la tramessora del ram novell d'olivera qu'esborrés el secular antagonisme luso-castellá, sembrant arreu la pau y inaugurant un fruytós periode de sinceritat, prosperitat y benhaurança entre'ls pobles de l'Iberia. Tothom se n'ha fet llengues de l'estreta unió de sentiments ètnichs entre les nacionalitats ibèriques; sempre que a má vé per preparar un cop d'efecte se parla ab tota la ampulositat de la germanor entre espanyols y portuguesos, emperò el qui conega els dos paíssos descobrirá l'amagat avench del antagonisme històrich, fruyt de lluytes sanchnants y polítiques opressores, y creurá que la germanor tant prodigament bescantada representa tant sols un desitx efímer, o potser una entonada manifestació d'una apagada y odiosa hegemonia.

Per sort nostra, Portugal y Catalunya s'han trobat despres de molts anys de isolament y de desconhort y avuy semblan tots esperançats de l'abraçada germanívola que s'han donat al despuntar la falaguera albada del segle vint. Y som nosaltres, catalans, els capdevanters en aquesta hermosa obra d'aproximació peninsular, y, encara més que capdevanters y iniciadors, ne som els paladins, els propugnadors, arrodonint la tasca esplendent y fundant, per primera vegada en terres espanyoles, les Cátedres dels Estudis Portuguesos per benemerent patronatge dels nostres ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, qui han capit l'alta transcenden-

cia d'un fet semblant que influirá decisivament en la marxa futura de la nostra política y del nostre comerç.

Existeix avuy per part dels dos pobles una commovedora ansia de mutua fraternitat, representada per un moviment aproximador qu'en nosaltres es com instintiu, afectuos, aixís com deixantse portar ulls cluchs pels viaranys hont hi discorre la vida catalana en un desitx vehement d'aliança y d'unió. Catalans y portuguesos están cridats a ser els árbitres dels destins de l'Iberia.

Per això es sabia l'orientació nostra d'acostarnos a aquell poble que pot venir a identificar espiritualment ab els nostres els seus sentimens autonòmichs de nacionalitat lliure. Nos conve, oh sí! nos convé víurehi estretament units ab els lusitans; se fa precís qu'ells comprengan tota l'importancia del nostre moviment nacionalista: una vegada compresa, s'hi adherirán de tot cor, perque sembla eixida d'idèntich moviment de revolta que'l generador del de l'any restaurador de 1640. Hi há tanta semblança en la historia llur, que catalans y portuguesos semblan cridats a desempenyar una missió correlativa, directora de la política peninsular.

Compresa aixís la finalitat política del establiment de les Cátedres d'Estudis Portuguesos, no es certament d'estranyar que Portugal hage respost al nostre entusiasme; may obra de cap mena realisada per gent espanyola havía obtingut dels lusitans tant assenyalat triomf. De tot arreu de Portugal han vingudes enhorabones; la més brillant representació de les arts, les lletres y les ciencies d'aquell país han felicitat a la culta entitat iniciadora y fins l'element oficial ha remerciat, ab agrahides comunicacions, a Catalunya l'obra de sá y profitós patriotisme realisada, aclamantse fins en el Parlament português un missatge de congratulació dirigit als ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS per ocasió del establiment a Barcelona de les Cátedres de Llengua, Historia y Literatura portugueses.

Si en l'ordre polítich tant important paper representa l'obra de lusitanisme inaugurada, en l'ordre econòmich revesteix tanta o major importancia. El coneixement de la nació vehina que's vá adquirint al través del curs d'Historia y Literatura aplana el camí pera tota acció mercantil que's completa al familiarisarse ab l'idioma, mercès a la Cátedra de Llengua portuguesa. L'important comerç que encara avuy existeix entre les dúes nacions peninsulars, afavorit no més que per les excelents condicions de vehinat, prova quánt més eficáç y extens fora aquell si a n'aquestes s'hi afegís un complet coneixement del mercat y de la parla.

Ab tota satisfacció podem assegurar qu'en lo que vá de curs nos hem pogut convèncer de la gran utilitat qu'en l'ordre econòmich representa l'establiment de les Cátedres d'Estudis Portuguesos. Nombrosos viatjants de comerç han vingut a escoltar les nostres esplicacions, matriculantse per un parell de mesos en la Cátedra de llengua, marxant a Portugal o al Brasil després d'adquirides unes útils nocions que certament afavorirán la seva tasca comercial en aquells importantíssims mercats. Y no es sols aquesta acció directa, del resultat immediat de la propaganda lusitanista efectuada ab les Cátedres una altra indirecta y no menys profitosa

n'ha esdevingut: moltes cases consignatàries portugueses han solicitat els productes catalans, convençudes de la bona acceptació que tindríen en el seu país, en competencia ab altres d'extrangers que no hi son exportats en les ventajoses condicions nostres.

La nostra iniciativa ha desvetllat als governants espanyols que s'han adonat finalment de l'incalificable deixadesa que representa no tenir establertes a Espanya cátedres d'Estudis portuguesos, ni menys una sola aula de llengua en les escoles de comerç, y han determinat fundar un curs de Llengua, Historia y Literatura portugueses.... ahònt direu? A l'Escola Superior de Guerra; curs calcat en el nostre curs, esplicat per un professor portuguès ab sou ab cárrech al pressupost del respectiu departament ministerial.

En la fundació de la Cátedra d'Estudis Portuguesos hi han intervingut prestigioses entitats y corporacions, sent digna de tota llohança la decisió del ardit Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de l'Industria qui ha inclós la de Llengua portuguesa entre les ensenyances de la seva Universitat Comercial, subvencionantla y donantli en el seu plan d'estudis tota l'importancia que requereix la primera cátedra d'aquesta disciplina inaugurada a Espanya.

Hem reparat, ab força satisfacció, que les Cátedres donan un contingent petit d'alumnes, però d'assistencia regular y que segueixen ab un evident interés les esplicacions respectives. Es que les materies esplicades tenen un atractiu nou pera els estudiosos y, si les d'idioma responen a un fi d'utilitat mercantil, les d'Historia y Literatura representan l'adquisció de coneixements completament ignorats, malgrat y les íntimes relacions que guardan ab periodes de la nostra historia y literatura patries. Això'ns fa creure qu'en cursos successius creixerán els alumnes, lograntse veure realisada l'obra de reciprocitat intelectual y econòmica que perseguírem al iniciar la fundació dels Estudis Portuguesos a Catalunya.

IGNASI DE L. RIBERA Y ROVIRA

PEDAGOGIA NACIONAL

Batega en tot problema viu a resoldre una ánima nacional. Com a base y com a criteri, tota solució descansa en el reconeixement del fonament nacionalista y en el sentit nacional que vagi rielant sa marxa. Fracassan els millors remeys de problemes palpitants, per fonamentarlos en la antinaturalitat de les ficcions legalistes, en la negació de les personalitats nacionals. En francassan d'altres per no imprimírloshi un sentit peculiar, per no ferlos moure en l'ambient indígena qu'es condició essencial de llur desenrotllo. D'aquest Nacionalisme, com a base y com a direcció, depen la Normalitat de tota la vida d'un poble, fins la Normalitat de lo anormal,

es a dir, aquell germen de solució que la lògica complexa que refusa la vida social descobreix al fons dels conflictes més negres.

L'explicació es patenta. L'innegable existencia de Nacionalitat —probada en teoria per la necessitat de les colectivitats naturals que realisen el progrés integral, y en la práctica per l'existencia de grupos ètnichs, realisadors d'aquest progrés exigeix operacions adequades al ésser de cada una. Desviar els actes de la modalitat nacional es rompre l'equació entre'l ser y l'obrar, trasbalçant l'obra sabia del Naturalisme, qu'es subsol y es ambient. Y, trasbalçats ells, moren en flor les millors solucions.

El Nacionalisme es la base, l'ambient de tot problema.

Aixís será, també, base, impuls y ambient de tota acció educadora.

L'Educació es enfortiment, direcció, desenrotllo y florida de facultats. Es exercici que fortifica, rail que guía, adob que alimenta, calor fecundant. Es segona natura que deu completar la primera, actuant les potencialitats ab vida plena y normal.

Però l'Educació ha d'emmotllarse en l'ésser del poble, pera poderse aplicar a les facultats naixents dels menuts. Y com que aquets presentan una triple natura universal, nacional y individual, refoses en l'unitat ministeriosa del jo, la Educació vera estará forçosament condicionada y informada per aquest triple sentit de les potencies dels educants, presentant un substratum *cosmopolita*, una forma neta y complexament *nacional* y una accidental fesomía *personal*.

Tant clara es la doctrina, que jamay cap pedagoch l'ha contradita. L'han omesa, no obstant, una gran part, estudiant solsament els elements cosmopolita y l'individual, com ho han fet, en llurs respectius estudis, els polítichs y els juristes, els economistes y els artisans.

L'omissió, no obstant, es tant clara de constatar com difícil de compendre. Perque d'entre la gradació insensible dels climes y'ls terrers, les races y els temperaments, els parlars y el treball, se destacan tant complexes, però tan clares, les personalitats nacionals, que'l Naturalisme més rudimentari exigeix una modalitat especial a cada poble, una pera tots sos individuus, distinta de totes les demés.

Aixís, una bona Educació, que hage d'actuar bé les potencies, haurá d'alçarse sobre'l fet del Nacionàlisme, rebre un impuls nacionalista, respirar un ambient ben nacional.

El Cosmopolitisme es la materia, el Nacionalisme la forma, l'Individualisme la fesomía externa de tot sistema educador.

Examinant l'organisació de les Normals extrangeres, enlloch he sabut veure la assignatura de Pedagogía Nacional, ni tant sols, en llurs programes, la qüestió nacional en el terrer pedagògich.

Aquesta omissió la supleixen els paíssos saxons ab l'innat sentit práctich de aquells mestres, ab un intens sentit patriòtich, ab un cos de Revistes magnífiques

que supleixen l'omissió d'una bona teoría ab una informació constant y nodrida sobre'l temperament y la psicología dels alumnes, que orientan als educadors en mètodes instructius y procediments educadors.

A Espanya falta tot. Aném a dir que mal hauría anat l'intent d'una Pedagogía Nacional, aquí hont la mateixa ciencia oficial, digna del nom, ha tret la conclusió de la pluralitat de grupos ibèrichs. Però falta, ademés, aquella constatació en Revistes series, hont desfilan provatures y resultats, detalls y tendencies, mètodes y estadístiques.

Per ço aquí, als locals bruts, als mestres basts, als sous infamants, al material podrit, s'hi uneix la infecunditat del cosmopolitisme, l'informe pedagogía rutinaria o, al menys, l'incolora implantació no assimilada de forasteríes mal compreses.

D'aquí se'n deduheix la manera com comprench l'ensenyança de la *Pedagogía Nacional,* instaurada pels ESTUDIS UNIVERSITARIS.

Estudiar, com a base, la teoría de les Nacionalitats, y el carácter de la nostra. Deduhirne, en conseqüencia, els millors procediments d'educació física, d'educació moral, de desenrotllo de la voluntat, de metodología didáctica, pera les Escoles de Catalunya. Afiançar les virtuts colectives de la Colectivitat catalana; desviar els vicis nacionals nostres en passions actives y eficaces, impulsores cap al bé en tots sentits.

Tot té de ser, naturalment, treball incipient. La Psicología nacional no ha trobat encara sa fòrmula adequada. Els estudis positivistes fisiològichs y anímichs están sols iniciats a la nostra terra. Per ço aquesta Cátedra té de ser una continua experimentació y tanteig, en tans y tans problemes de metodología y educació com s'han de tractar.

JOAN BARDINA

COM VIUEN ELS «ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS

No fa gayres díes, parlant ab una autoritat del Estat, força desprovehida dels prejudicis anticatalans, bagatge indispensable dels qui portan la representació dels nostres governs, li esmentava la nostra obra, li esplicava com está constituida la més esplendent de les manifestacions de la nostra cultura, li exposava lo que fem y li indicava lo que'ns proposem fer... Volem arribar—li deya,—y crega qu'hi arribarem, a la constitució de l'Universitat Catalana, a la formació d'un gran centre d'ensenyança, ahont se sostinga l'obra completa del pensament jurídich, literari y científich de la nostra terra.

—.....Dispensi—me digué—; aquesta institució crech qu'está subvencionada per l'Estat?

—Per l'Estat?—li responguí.—No senyor, l'Estat li ha negat tota protecció, li ha barrat les portes de l'Universitat oficial, ahont se volgué acullir, l'ha descalificada, l'ha

injuriada: llegeixi el dictamen del més alt cos consultiu en materia d'ensenyança; demani la disposició ministerial unica qu en els nostres ESTUDIS UNIVERSITARIS s'ocupa.

Nosaltres vivim de almoynes, vivim pidolant; la nostra obra no té més base que'l patriotrisme dels nostres conciutadans, que les subvencions d'algunes corporacions pel sufragi constituides y de catalans formades; del Estat no'n desitjem més que la garantía del viure, el reconeixement del nostre dret a existir.

. . . . . .

Ab aquestes línees queda explicat el modo de viure dels nostres ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.

Hem viscut del patriotisme de tots y ab son patriotisme esperem esser immortals. Els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS no morirán, ells constituirán algun día l'Universitat Catalana, si perdura en el cor dels catalans llur amor a la nostra nacionalitat.

Necessitem la contribució voluntaria individual, que de totes les llars surt per tornar íntegra als cervells jòvens de les generacions que pujan. Busquem imitadors d'hòmens com en Pere Grau Maristany, qu'esmerça sos cabals en pagar cátedres ambulants d'Agricultura, contribuint ab son zel personal al renaixement agrícol del nostre terrer. Esperem que'ls bons catalans, al deixar la terra que sempre estimaren, al extendre les últimes disposicions de la seva vida, se recordarán d'aquesta obra de cultura social, d'aquesta obra magna del renaixement catalá.

Segurs estem de que'ls catalans que intervenen y intervindrán en nostres corporacions públiques y privades, mantindrán y aumentarán les subvencions per les nostres Cátedres, y quan un día, día venturós, suprema ilusió dels qui a Cataluuya volem y a Catalunya estimam, el pensament del nostre poble sía el pensament de tot el Govern, aleshores, l'Universitat Catalana, Universitat oficial de Catalunya, obtindrá la protecció de l'Estat que li pertoca com al organisme suprem del pensament científich catalá.

JOSEPH BERTRÁN y MUSITU

COM NASQUEREN ELS «ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS»

Del amor a la Patria: veusho aquí dit en poques paraules.

Quedará per sempre més imborrable en la memoria meva la data de Nadal del any 1902, perque aquella *nit d'alegría*, mentres el bon poble creyent de Barcelona se preparava a commemorar l'adorable misteri del Naixement del Fill de Deu, vaig rebre del Dr. Trías y Giró l'honrosa comanda —ratificada oficialment més tart— de representar l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació en el primer Congrés Universitari Catalá, que convocaren l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana y les societats escolars catalanistes, desitjoses de fer constar llur vot favorable a l'autonomía de l'Universitat Nacional de Catalunya, que haurá de sotstituir a l'avuy migrada Universitat que l'Estat sosté a Barcelona.

Vaig acceptar ab entusiasme l'idea de cooperar a tant hermosa y patriòtica tasca, y prompte la Comissió organisadora va senyalarme el lloch que debía ocupar en aquell

Congrés, confiantme una ponencia relativa a la creació de Cátedres de Dret Civil Catalá, Historia de Catalunya y Literatura Catalana.

Crear aquestes Cátedres no significava sols *suplir* l'acció de l'ensenyança oficial, que, malgrat el bon zel d'alguns catedrátichs, desatén la necessitat sentida pels fills d'aquesta terra d'estudiar ab l'importancia y l'estensió degudes el Dret privat qu'emmotlla llurs relacions jurídiques, l'Historia del nostre poble ab les súes lluytes de races y d'idees, ab les súes espansions y encongiments, ab el llevat de les èpoques d'esplendor y decadencia que ha contribuhit a formar el carácter catalá, y la Literatura ab el riquíssim tresor llegat per les generacions passades y apenes sospitat per les d'avuy día.

No; no debía esser aquesta solament la finalitat de les Cátedres novelles: tant o més que *suplir* les deficiencies de l'ensenyança universitaria del Estat espanyol, debían aquelles simbolisar *el començament de l'ensenyança universitaria catalana,* es dir d'una ensenyança cridada a desvetllar totes les energíes nacionals, a fer conèixer al poble catalá la seva integral personalitat, els seus interessos y necessitats, la manera de fomentar els primers y d'atendre a les darreres; més curt: donarli conciencia de sí mateix com a Nació y dotarlo en l'ordre intelectual dels medis precisos pera desenrotllar la seva acció nacional.

La comissió organisadora del Congrés posava fi a la seva convocatoria ab aquelles paraules del eminent pensador Dr. Torras y Bages segons les quals *el día que l'Universitat sía de debò catalana, començará la renaixença de Catalunya*, y jo, que ho entenía talment y que desitjava que s'acostés aquest *día*, vaig buscar en el consell de les persones enteses la confirmació autorisada del meu pensar, però ensemps la manera práctica de instaurar de moment les Cátedres projectades, sense despertar prevencions ni suscitar dificultats. L'eximi mestre y antich Ministre de la Corona Dr. Durán y Bas, qui durant el seu pas pel Rectorat de l'Universitat de Barcelona havía organisat una tanda de lliçons sobre Dret Civil Catalá y Literatura Catalana; el Dr. Trías y Giró, qui havía donat les de Dret, y, ademés, era president de l'entitat que m'enviava al Congrés, y el Dr. Rubió y Lluch, qui havía tingut al seu cárrech les de Literatura; y, per altra part, els Regidors de l'Ajuntament de Barcelona —la cooperació econòmica del qual jo desitjava— Srs. Carner, Cambó, Puig y Cadafalch y Albó (D. R.) foren consultats per mi ab gran profit pera l'idea. Aixís es que'l día 2 de Febrer de 1903 vaig descapdellar devant del Congrés Universitari Catalá la meva ponencia, manifestant de bell entuvi que, atenent al lloch que'l tema ocupava entre'ls sotsmetsos a la deliberació dels congressistes (Secció I, *Reformes que s'hauríen d'introduhir en l'organisació universitaria, independentment de la qüestió autonomista)*, a la materia a que fa referencia y a la significació no política de la corporació que jo representava, creya que debía plantejar la qüestió en el terrer práctich y dins del actual règim, prescindint dels problemes de l'autonomía política y ádhuch de l'universitaria.

Partint de tals bases, vaig dir que l'Estat debía crear les tres Cátedres dessusdites en l'Universitat de Barcelona; però que, mentres no ho fes, s'havía de procurar activament que les esmentades Cátedres s'establissen *tot seguit* ab carácter lliure, demanant o admetent el concurs de les personalitats o corporacions que volguessen prestarlo. A dit efecte proposava que s'anomenés una comissió facultada pera gestionar la creació de les Cátedres lliures, provehir a llur sosteniment y designar els Catedrátichs.

Y, com jo, després d'assegurar l'establiment d'aquelles ensenyances, volía deixar fermament assentades les bases d'un organisme que pogués en l'esdevenir dur a cap la

tasca de sotstituhir l'ensenyança universitaria *neutra* que l'Estat dona als catalans per una ensenyança universitaria *nacional*, es a dir adequada a les necessitats y manera d'esser de la nació catalana, vaig proposar també que la comissió que s'anomenés estigués igualment facultada pera constituirse en associació segons les lleys civils y administratives y pera fruir de personalitat jurídica.

Aquestes conclusions — a les quals els senyors Casas y Carbó y Armengol y Pereyra proposaren adicions encaminades a la creació d'altres Cátedres y que posteriorment havem tingut en compte — foren molt ben acullides pel jovent estudiós y patriota reunit en aquell Congrés, per delegació del qual la seva Taula va anomenar al Dr. D. Antoni M.ª Borrell y Soler, al Dr. D. Joseph Bertrán y Musitu y a mi pera constituhir la comissió esmentada, designant ademés, com individuos honoraris de la meteixa, als qui aleshores s'esqueyan esser Presidents de la Reyal Academia de Bones Lletres, de l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació y del Ateneu Barcelonès respectivament, Dr. D. Manuel Durán y Bas, Dr. D. Joan de D. Trías y Giró y Dr. D. Ramon d'Abadal y Calderó.

Treballárem tot seguit en la redacció dels Estatuts, en qual tasca nos ajudá molt y nos sugerí molt bones idees el Dr. D. Jaume Carner, y en 25 de Maig del mateix any 1903 quedaren constituits legalment com associació ab plena personalitat jurídica els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, associació composta pels mateixos socis efectius (el Dr. Borrell, president, el Dr. Bertrán, tresorer, y jo, secretari) y també pels mateixos honoraris que eran membres d'aquella comissió, si bé entre'ls últims creguérem de justicia continuarhi el digne president que havía sigut del Congrés Universitari Catalá, Dr. D. Jaume Algarra y Postius; y's creá una categoría de socis adherits, formada per les persones o entitats que contribueixen als fins de la societat mitjansant cuotes periòdiques. Al cap de poch temps fou proclamat President Honorari de la nostra institució el Dr. Durán y Bas, gloria de l'ensenyança universitaria (1).

No cal recordar que als pochs mesos, o sía en 16 d'Octubre del mateix 1903, s'inauguraven ja pels ESTUDIS les Cátedres de Dret Civil Catalá y d'Historia de Catalunya, confiades al Dr. Trías y al Professor Sr. Carreras y Candi, als qui més tart succehiren el Dr. Borrell y Soler y el Professor D. Lluís B. Nadal (sotstituint al Dr. Borrell en la Presidencia el Dr. Abadal); que, en Janer de 1904, s'inaugurava la d'Economía Social y Política Aranzelaria, confiada al professor D. Guillem Graell y més necessaria aquí que enlloch, perque'ls actes dels governs espanyols son sovint contraris als interessos econòmichs de Catalunya; qu'en Octubre de 1904 començá a funcionar la de Literatura Catalana encomanada al Dr. Rubió y Lluch a qui en la primavera anterior havíam ja confiat unes conferencies sobre la mateixa materia; que aquell mateix hivern l'advocat y historiador D. Joseph Pella y Forgas doná un curs de Dret públich catalá, que constituheix l'objecte de l'obra estampada per subscripció pública y titolada *Llibertats* y *Antich Govern de Catalunya;* qu'en Octubre de 1905 s'afegiren a les establertes les ensenyances d'Historia del Art Catalá, que començá per l'Historia de l'Arquitectura Catalana encomenada al arquitecte Sr. Puig y Cadafalch (havent precehit una lliçó sobre *La lley del Art* que doná l'Illm. Sr. Bisbe de Vich, Dr. Torras y Bages); de Geología aplicada a Catalunya, confiada al Dr. Font y Sagué, Pvre., y de Tècnica d'Análisis Químich ab especial aplicació a les ciencies y a l'industria, confiada al Professor D. Francisco Novellas; qu'en Maig de 1906,

(1) La perdua de tant insigne mestre, ocorreguda després d'escrit aquest article, ha omplert de dol als E. U. C. Al Cel sia.

per la generositat de D. Pere Grau Maristany, s'inaugurá la cátedra ambulant d'Agricultura «Pere Grau»; qu'en Octubre del mateix any començaren a funcionar les de Pedagogía Nacional (primera d'aquesta materia en l'Europa llatina), confiada al Professor D. Joan Bardina, y la d'Estudis Portuguesos (llengua, literatura y historia) qu'esplica l'advocat lusòfil Sr. Ribera y Rovira; y, per fi, que aquest mateix hivern, constituint una modalitat de les ensenyances agrícoles, el Professor D. Manel Raventós, l'espert vinicultor, ha començat un curs molt interessant de Viti-vinicultura que donará lloch a una important publicació d'aquesta entitat.

Aixís nasqueren els E. U. C. al escalf del sentiment de Patria y aixís han anat visquent ab la protecció econòmica dels bons catalans y de les corporacions més importants de la terra, tenint escampades les Cátedres, que son totes retribuides, pels locals d'aquelles Corporacions, puix quan s'oferí al Estat instalarles en l'Universitat de Barcelona trigá dos anys a contestar y, al últim, el Ministre, d'acort ab el Consell superior d'Instrucció Pública, refusá l'oferta perque *¡la llengua catalana no es nacional a Espanya!* y perque *¡¡a Europa no hi há Universitats bilingües!!*

Els quatre anys —avuy se cumpleixen— passats desde l'iniciació pública y solemne de l'idea pogueren tal volta haver sigut esmersats ab més acert que'l que havem tingut nosaltres en la realisació d'aquella. Però, al exteriorisar ab aquesta Revista la nostra obra y'l nostre criteri, posantnos en relació més directa que fins ara ab el poble catalá y establint llaços de germanor ab les institucions docents d'altres terres, plaume y tinch a gran honor donar destimoni de la nostra manera d'entendre y volguer l'ensenyança universitaria a la nostra terra, tant diferent de la manera que l'Estat enten y'ns dona la seva anodina enseyança universitaria, y d'afirmar que aquets E. U. C., que volem veure, y ab l'ajuda de Deu veurem, convertits en la genuina Universitat Catalana, jugant un paper important y tal vegada decisiu en el pervindre de Catalunya, nasqueren del amor a la Patria.

CARLES FRANCISCO Y MAYMÓ

Diada de la Candelera de 1907.

UNA LÁPIDA CRISTIANA

Quinze o setze anys arrera—quan nosaltres sols ne comptavem una dotzena—fou trobada la lápida que avuy presentam als doctes y erudits, pera que la fassen objecte de llurs estudis. Com es lògich suposar, aleshores, nostre cervell, en víes de formació tot just, no podía capir el valor de la mateixa: d'aquí el que restás desconeguda de tothom fins avuy en que, conduhits de les nostres aficions a l'historia de la terra, aficions que tenim fondament arrelades y en rahò inversa als coneixements que voldríem, d'aquí, dihem, el que la portem a la llum, pera veure si entre tots podem trobarli la partida de baptisme.

L'esmentada lápida, el gravat de la qual honra les columnes d'aquesta Revista[1]—fou

(1) La fotografia que'ns ha servit pera reproduhir en aquesta Revista la lápida en questió fou treta per nostre benvolgut amich y diligent conservador del Museu Episcopal de Vich, Mossen Joseph Gudiol, Pvre. Se n'ha enviat copia al ilustre arqueòlech de Roma Horaci Marucchi, solicitant el seu parer respecte de la filiació de la lápida.

descoberta en un solar del carrer de Puig, de la barriada de Sant Gervasi (Barcelona), entre'ls de Raset y de Freixa y en ocasió de ferhi desmonts pera nivellar el terrer y fonamentarhi una modesta casa d'esbarjo que nostres pares hi bastiren. Sola, ben sola, fou feta la troballa, sens cap indici que pogués fer creure ni en l'existencia d'altres

lápides, ni en la de qualque objecte de la seva època que vingués a aclarar la valua arqueològica de la mateixa. Arreplegada y cuydadosament guardada a casa nostra, si casualment fou trobada, a la coincidencia se pot dir que's deu el que avuy pugam parlarne. Tractant d'*Epigrafía*, en la Cátedra d'Historia de Catalunya dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, se parlá d'una lápida romana referent a Santa Amancia, y trobant

qualque semblança entre'l redactat de l'inscripció d'aquesta y'l de la nostra, vàrem oferirla, com a materia de práctica epigráfica al mestre En Lluís B. Nadal y deixebles de l'esmentada Cátedra, oferiment que va esser aceptat, venintla a visitar y encarregatnos, bé que inmerescudament, que fessem la presentació, motiu d'aquestes notes.

La lápida es d'una sola peça, de marbre y de dimensions 477×515 milímetres; el seu contingut se veu ben clar en el gravat adjunt, la traducció de l'inscripció llatina no dona lloch a dubtes [1]; lo que sí ha d'esser objecte d'estudi per part dels arqueolechs es el fixament més aproximat de l'època en que fou treballada, tota vegada que per lo que respecta a son carácter de cristiana no es pas cosa de dubtarne. En efecte: cal tenir no més en compte els atributs que preceheixen a l'inscripció pera clasificarla de tal. El monograma de *Christus* en mitx de l'*alpha* y de l'*omega*, com a significatives del començ y de la fi de la vida; el *cercle* qu'envolta aytals símbols, representatiu d'una vida eterna, y, darrerament, les dues *tórtores* ab els branquillons d'*olivera*, emblema de la pau dels sepulcres, en aquest cas, aquets atributs, dihem, demostran palesament que la lápida en questió es, y no pot esser altra cosa, més que cristiana, característica que vé confirmada al qualificar al *puer* de l'inscripció *puer fidelis*, sinònim de creyent o de batejat.

Epoca de nostra lápida? Havem dit que l'objecte d'aquestes notes no es altre que'l de presentació, per lo tant nos creyem rellevats de ferne, avuy per avuy, un estudi que tampoch podríem fer, emperò sians permès dirhi la nostra, bé que humil, lleal apreciació; apreciació, per altra part, que no es filla d'un detingut examen de tot lo que's puga haver dit referent a tant important materia y si sols deguda a comparació, mellor dit deducció de lo que Joan de Rossi trasllada en la seva monumental obra *Inscriptiones Christianae Urbis Romae*. El monograma de *Christus* el troba dit autor en una lápida que atribueix al any 312, senyalada ab el nombre 26 en dita obra (volum I). El mateix monograma y'l ram d'*olivera* apareix, sempre segons dit Rossi, en altra lápida del any 331 (n.º 39.) El *Christus* voltat d'un senzill cercle apareix en altra lápida, senyalada ab el nombre 52 y atribuida al any 339. Darrerament l'*alpha* y l'*omega* se veuen, entre altres, en lápides dels anys 362 y 371 marcades ab els nombres 153 y 225.[2] Ara bé, donchs, tenint en compte això solament, es dir apreciant justament lo que puga valer la comparació, nos sembla que podem concloure dihent: que la nostra lápida, que reuneix en ella sola els atributs dispersos en aquelles qu'en Rossi transcriu, quan menys es posterior al últim terç del segle IV; emperò que, tenint en compte, per altra part, que tot lo que de Roma nos venía, lleys, usos, costums, etc., al arrelar aquí, ho feya bon troç retrassat, no pecarem d'exagerats al afirmar que la lápida trobada a casa nostra, a més d'esser cristiana, la conceptuam filla del primer terç de la cinquena centuria.

Y ara, feta la presentació, qui més hi sápiga, que més hi diga.

EUDALT PUIG Y DEULOFEU

Barcelona, 4 de Janer de 1907.

P. S.—El retart, justificable per l'organisació de la Revista ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, ab que surt aquest primer nombre, nos permet fer esment de que l'eminent arqueòlech romá Horaci Marucchi ha contestat a la pregunta que se li enviá, adjun-

(1) Nosaltres la traduhim aixís: *Aquí descansa en pau* MAGNUS, *noy feel* (creyent, batejat) *qui visqué tres anys.*

(2) No son les citades les úniques lápides qu'en Rossi trasllada en la seva obra ab els atributs del Cristianisme.

Nosaltres sols havem cercat, pera comparar, aquelles a les que l'esmentat arqueòlech senyala data més baixa, a fi d'assignar época a la nostra.

tantli copia fotográfica de la present lápida, ab aquestes textuals paraules: *Questa iscrizione è certamente della fine del secolo quarto dell'era cristiana.*

Com se veu, donchs, l'opinió del sabi italiá vé a corroborar nostre particular criteri, respecte a l'época de l'esmentada incripció, al referirla a les acaballes de la quarta centuria, si bé nosaltres, atenent a lo dit més amunt, creyem no anar fora de camí al afirmar que, particularisant a la nostra terra, havem d'inclourela ja dintre del segle v.

E. P. y D.

CARTES LITERARIES DEL SEGLE XIV

De la *colecció* (en premsa) *de documents del XIV^en^ sigle referents a la nostra cultura literaria*, n'anticipem, com a bella mostra de la dels nostres Reys, els que més avall copiem, llegits y comentats, com la majoría d'aquell Diplomatari, en la Cátedra de Literatura Catalana.

Si Pere III fou el primer en admirar del art grech clássich la bellesa, son avi ho fou en respectarne el cabal científich y literari que en el Mont Sant se conservava; y tant com pel llibre que l'Arnau de Vilanova, «pro conservatione salutis», li enviés, s'interessava per la sort del famosíssim Monestir de Sant Athanassi, accedint al prech de dos monjos cismátichs del mateix, que tant llarch viatge emprengueren a lliurarlo de les venjadores ires de la companyía Catalana; si bé es veritat que sa major garantía estava no en les ordres de Jaume II, que a tanta distancia no eren executories, si no en esser al propi temps, aquell cenobi immens, com una mena de fortalesa del Imperi Bisantí, assentada en la roca inexpunable hont fou destruit el poderós estol de Xerxeç.

El Còdich d'Usatges del Comtat de Barcelona, que tant lluny de son territori originari havía de regir al esser dut ab nostres conquestes a Sardenya y al Orient, pera regir en les colonies que allí's fundaren, era de les obres més repetides en les biblioteques dels Reys d'Aragó, y una prova del apreci en que aquests el teníen la dona Alfons el Benigne al ferne «historiar» un còdex per un dels pintors més notables de son temps.

L'esperit de controversia apologètica que ja's manifesta en la nostra terra en el regnat de Jaume I ab les discussions de St. Ramon de Penyafort y els juheus que s'havíen convertit, d'una part, y els qui encara permaneixíen observants a la lley mosaica, que continúa ab el permís de Jaume el Just a Ramon Llull (30-X-1299) pera predicar en sinagogues y mezquites, responent a les objeccions que se li fessen, cada setmana en els díes festius de quiscuna religió (divendres, dissapte y diumenge), informa també el privilegi de Pere III a Romeu de Pal a fi de predicar en les aljames dels hebreus, obligant a aquests a l'assistencia a les tals controversies.—Lluís Nicolau.

Valencia 1 Juliol 1308

Jaume II manifesta a Arnau de Vilanova que, a prechs seus, ha recomanat a les gents de la Companyía catalana que no molesten als monestirs del Mont Athos. Li demana ademés que li envie aviat la seva novella obra Speculum Medicinæ.

Venerabili et prudenti viro magistro arnaldo de villanova phisico, Consiliario et familiari suo dilecto, salutem et dileccionem. litteram vestram recepimus iuxta quam quia

credencia vestra est, quot esset altissimo gratum, si gentes nostras in partibus Romanie degentes ne monachis monasterii sancti Anthanasii in monte sancto de habitacionibus Romanie inferrent molestias compesceremus, comparente in presencia nostra altero ex illis duobus monachis monasterii supradicti in littera vestra contenentis, Rescriptum nostrum ei concessimus per quod expresse mandamus militibus et peditibus naturalibus nostris in partibus Romanie degentibus nec non devotos et amicos nostros rogamus ne monasterio supradicto seu adiacentibus suis monachis familiis aut aliis bonis suis dampnum inferant molestiam seu gravamen Immo tam dei intuitu quam nostri contemplacione, illos sub proteccione sua recipiant comendatos. Ceterum recolimus nuper vobis precando scripsirse per litteras quas vobis dilectus consiliarius et magister racionalis curie nostre petrus boyl debuit presentare ut ad nos novellum opus per vos conditum, medicine speculum muncupatum pro conservatione salutis nostre mittere deberetis, sane quare ignoratur a nobis utrum dicte littere ad vos pervenerint, providenciam vestram iterato precamur quatemus opus predictum seu *speculum medicine* ad nos pro conservacione nostre salutis, quam ut tenemus certissime tenere cupitis, per fidum vestrum nuncium sublato more dispendio transmitatis scituri nos opus ipsum nemine communicaturos nisi previo consensu vestro, magistro martino de caliga rubea nostro phisico id pandamus qui de saluti et sanitate corporis nostri sollicitam curam gerit. Rescribatis igitur nobis super hiis vestre continuo voluntatis intentum. Datum valencie kal. Julii anno domini m.° ccc° octavo.

bernardus de aversone mandato regio facto per magistrum martinum de caliga rubea.
Arch. Cor. Arag.—Reg. 140; fol. 119.

Montblanch 9 Agost 1333

Alfons III ordena al pintor Ferrer Bassa que ilustre el llibre dels USATJES DE BARCELONA *y* CONSTITUCIONS DE CATALUNYA, *que havia fet escriure el jurista Ramon de Vinader.*

Alfonsus dei gracia Rex Aragonum, valencie, sardinie et Corsice, Comes barchinone. ffideli suo petro augustini tenenti locum thesaurarii nostri salutem et graciam. Cum dilectus consiliarius noster Raimundus vinaderii legum doctor fecerit Nobis fieri quendam librum, in quo sunt scripti vsatici barchinone, et consuetudines Cathalonie, quem quidem librum depingi volumus estorialiter per fferrarium bassa pictorem, qui jam ipsum incepit depingere. Ideo vobis dicimus et expresse mandamus quatenus conueniatis vos cum dicto fferario, et faciatis cum ipso, ut dictum librum Nobis quam cicius poterit depingat. Soluendo sibi id quod pro precio dicte depinccionis cum eo conueneritis. Et hoc mullatenus differatis. Datum in Montealbo V° idus Angusti. Anno domini m° ccc° xxx° tercio sub nostro sigillo secreto.
Arch. Cor. Arag.-Reg. 534; fol. 1.

Tarrega 6 Febrer 1343

Permís a Romeu de Pal, Mestre en Sagrades Escriptures, pera que puga explicarles als iueus y disputar ab ells.

Petrus, etc. ffidelibus suis universis et singulis baiulis nostris ubilibet constitutis, ad quos presentes pervenerint, salutem, etc. Inter alia que precipue nostro regimini con-

gruunt libenter exequimus ea per que fidei catholice cultum novimus augmentari. Cum itaque magister Romeus de pal, scripturas sacras tam novi quam veteris testamenta dedicerit, et in eis imbutus tam latina lingua quam ebrayca non modica profunditate noscatur. Idcirco volentes ut idem magister indigentibus sue fulgorem comunicet claritatis, vobis et singulis vestrum dicimus et districte percipiendo mandamus quatemus, quociens et quandocumque idem magister Romeus, vos inde requisierit, et judeos aliamarum voluerit congregare, ac disputare secum, vel eis veritatis exponere fidei ortodoxe, dumtamen intersint inibi prior et lector minorum loci ubi hec esse contingerint, compellatis ipsos judeos ut conveniant coram illo pro dictis disputacionibus vel exposicionibus audiendis. Datum Tarrage sub nostro etc. VIII° idus ffebruarii anno domini M° CCC° XL° III.

Arch. Cor. Arag.-Reg. 1118; fol. 112.

Per l'investigació y copia,
A. Rubió y Lluch

DRET CIVIL CATALÁ

Durant el periode de temps que va comprès de Capdany a 15 de Febrer, la Cátedra de Dret Civil Catalá no ha estat pas vagarosa. Les materies esplicades durant aquests díes han sigut interesantíssimes, no sols per la llur naturalesa —sobre tot en lo referent al estudi de l'enfiteusis— sinó també per la manera molt científica y sabia com les ha esplicades el Mestre d'aquesta assignatura, D Antoni M.ª Borrell y Soler.

Es impossible del tot el fer l'análisis, ni tant sols abocetat, de les materies esplicades a classe.

Valga donchs, pera lleuger coneixement del lector la següent cita gayrebé esquemática dels punts estudiats.

Se començá ab l'estudi de l'extinció de servituts tractada ampla y sobre tot prácticament.

Entrantse tot seguit de ple en el estudi de l'enfituesis, no hi há pas que dir que aquest estudi fou fet pel Professor ab gran extensió y detallades explicacions. L'enfiteusis, de sí ben interessant en tots els llochs ahont se practica, esdevé d'una importancia jurídica-social immensa a Catalunya. Per son modo de ser y per la seva aplicació a les nostres propietats (donades les especialitats d'ella en nostre terrer) reivindica a favor seu tota mena de justes alabances y explica el procés de la propietat en nostre terra y el poch estancament d'aquesta, donada l'amplada que fa tenir als drets dominicals que per aquest contracte s'extenen a més d'una persona y donant facilitats contra la propietat morta. El concepte mitjeval esdevingut modern, ses diferencies a Barcelona y son hort y vinyet y la llegislació general catalana ab ses variants, han estat explicades d'una manera lluminosa y completa. Tot el seguit de qüestions que per aquest contracte esdevenen y tots els seus similars han estat tractats detingudament a classe (rabassa morta, censos sens domini, etc)... y en particular l'estudi dels lluismes ha estat presentat d'una manera práctica que deixa bon xich endarrera per obscurs y intrincats els sistemes d'exposició de lluismes dels autors.

Si fos possible, faríam un resum —mal fos ben poch detallat— de tot aquest desenrotllo de l'enfiteusis, mes no'ns vé pas sobrer l'espay tot y que solament senyalam somerament els punts tractats en nostra Cátedra. Junt a aquest grupo d'estudis, mencionarem el de la penyora, prenda, el dret de lluir y quitar, els censals y l'anticresis.

Entrant en el tractat d'obligacions y després d'una idea general y per dirho aixís sintètica d'elles, esdevingué l'estudi de son cumpliment normal y subsidari, l'incumpliment ab ses causes, les causes d'imputabilitat y tot l'extens estudi de responsabilitats en tots aquestos casos.

No hem pas de senyalar particularment tots aquests diversos punts, perque ja de bon principi havem dit que ab l'espay de que disposavam era impossible. Senyalarem, no obstant, l'acabat estudi que's feu de l'extinció de les obligacious, el dol ab sos requisits y conseqüencies, l'estudi de la culpa (lata, leve y levísima), el cas fortuit. També ha sigut exposat el tractat de l'extensió de responsabilitats en tots aquests casos (en delicte, quasi-delicte, risch del treball...), el tractat de la valoració dels perjudicis, l'incumpliment en quant el temps (mora) y sos efectes. L'estudi del descompte en el cas de fer el pago avans del plaç prefixat ab sa fòrmula més equitativa $\frac{100 \times C}{100 + T \times R}$ (C es capital, T els anys de plaç y R l'interés legal), etc.

En quant al estudi de la divisió de les obligacions fou ben complet. Obligacions correals y solidaries (voluntaries o per la lley), sos efectes, orígens de les correals (contracte, testament), la compensació (podrá un deutor correal fer valer la compensació d'un altre correal?...), la novació (cambi d'accions), prescripció, jurament decisori y la sentencia condemnant a un deutor. Presentá després el senyor Borrell la resolució del cas de cessió, etc....

Les obligacions poden ser genèriques, específiques y alternatives. Y aquest punt, l'estudi d'aquestes classes d'obligacions, es el que s'está desenrotllant a la present data.

Les explicacions son verament profitoses sobre tot donat llur tint práctich, que les fa sobries y plenes de sabor jurídich.

***

Al bell costat d'aquest estudi, fins a cert punt teòrich del Professor, hi há l'estudi absolut de cárrech directe y totalment práctich a cárrech del alumne. Ja altres anys s'havía fet en aquesta Cátedra el que l'alumne desarrollés per sa part els *casos práctichs*, mes may com aquest any, en el que podem dir ab bon orgull que diariament, al costat de l'explicació del Mestre, hi há l'estudi y la práctica del alumne que desenrotlla per son compte punts de Dret interessantíssims, essent convenientment dirigits pel senyor Borrell y Soler. Tot lo qual fa encara més profitosa l'existencia y importancia de la Cátedra de que venim parlant.

J. M. Bassols y Iglesias

HISTORIA DE CATALUNYA

Va comencar l'any ab el regnat de Pere II el Gran, l'importancia del qual fou posada de relleu com mereixía ab la ressenya detinguda de sos actes, aixís guerrers com diplomátichs, ajudada per la lectura dels capítols corresponents de Crònique que a ell se refereixen.

Els primers ausilis del nostre rey als Infants de la Cerda, suplantats en el trono de Castella per llur oncle Sanxo, les lluytes contra'ls sarrahins de Valencia y de Murcia, la campanya contra Tunis, y, finalment, la rebelió dels nobles catalans a propòsit dels assumptos del comtat d'Urgell, son fets poch assenyalats relativament devant dels molt grans actes realisats per Pere II en son curt però gloriós regnat, y foren explicats solament com a preludi d'aqueixos altres.

La magna empresa de l'expedició a Berbería y sa conseqüencia, la conquesta de Sicilia, portades per En Pere ab tanta habilitat, ocuparen algunes lliçons del Janer y donaren lloch a petites però substancioses disquisicions de filosofía històrica, comentades y detallades ab justesa y claretat, y a estudiar l'intervenció de Roger de Lluria y demés cavallers sicilians en la campanya. La novelesca anada del rey al desafío de Burdeus, l'actitut del Papa en la guerra contra la casa d'Anjou y l'invasió dels francesos ab llur pintoresch exèrcit, ab tots els incidents de la guerra fins a la trista retirada d'aquells conduhint el fèretre de llur altiu monarca pel feréstech Coll de Panissars, serviren per fixar el carácter de tant accidentada lluyta y acabar l'historia de Pere el Gran ab una ullada general sobre'l nexe polítich d'aquest regnat de nou anys (1276-1285).

Seguidament s'entrá en l'historia dels seus successors, sos fills Alfons a Aragó y Jaume a Sicilia.

L'expedició fracassada de Jaume de Mallorca pera recobrar l'illa; la presa de Menorca, feta ab grans forces y feliçment acabada el 20 de Janer de 1286 (any de l'Encarnació); els tractes y negociacions sostinguts ab Cástella, Anglaterra y la Seu Apostòlica a propòsit de la complicada questió de la casa d'Anjou foren els punts culminants de l'Historia d'aquest regnat. S'estudiaren ab l'atenció que requereixen les proposicions dels embaixadors catalans a Burdeus pel Març de 1286 en unió del llegat del Papa; les presentades pel Rey a Eduart IV d'Anglaterra, mitjanser per la pau, a Oloró; y, per últim, la firma del conveni de Campfranch a 29 d'Octubre de 1288. L'incumpliment d'aquest tractat per part de Carles de Valois y la coronació d'aquest pel papa Nicolau IV, aixís com un nou intent de Jaume de Mallorca colocan a Alfons en una situació compromesa fins al pùnt de que son germá En Jaume de Sicilia el relleva del auxili promès y, ab el poderós concurs de Roger de Lluria, s'apodera de gran part de la Calabria, originant noves lluytes, que decideixen al monarca anglès a rependre sos treballs a favor de la pau, a qual efecte crida l'atenció del Papa, qui envía llegats a Tarascó y allá, junt ab embaixadors de França, Anglaterra y Aragó, resolen la pau definitiva a primers de Febrer de 1290 y es ratificada en el Puig de la Talaya el 7 d'Abril de 1291.

Al succehirlo son germá, Jaume II el Just, no abandoná pas el trono de Sicilia que ocupava, sinó que's limitá a nomenar Governador de l'illa a Frederich, qui's resigná ab aquest títol en lloch del de rey que li pertocava segons el testament d'Alfons. Els primers

actes de Jaume II foren endreçats a establir relacions ab Castella y demés pobles peninsulars, pera seguir la guerra contra'ls sarrahins, pactant una aliança ab Sanxo a Monteagudo, refermada a Soria.

La mort del papa Nicolau II sospen les negociacions entaulades per Bonifaci de Calamandrana pera que Jaume renunciés a la Sicilia, y, després de varies alternatives celebren Carles d'Anjou y Jaume una entrevista, el resultat de la qual mantenen secret, malfiantsen el sicilians, adictes a Frederich.

Pel Juliol de 1294 es nomenat Papa Celestí V, qui porta la Seu a Nápols, y Carles d'Anjou se converteix en conseller seu. Renuncía aviat la tiara y el succeheix Bonifaci VIII, qui reuní a Agnani embaixadors dels paíssos interessats, els quals firmaren una concordia el 5 de Juny de 1295, una de quals conclusions fou el casament de Jaume ab Blanca, filla de Carles d'Anjou, que's celebrá lo primer de Novembre del meteix any al monestir de Vilabertrán.

Aquest casament desenganyá del tot als embaixadors sicilians que seguíen al rey tot esperant una entrevista que aquell defugía, y, despedintse ab amargues paraules, oferiren la corona de llur país a Frederich.

En compensació de la Sicilia, el Papa cedí a Aragó les illes de Còrcega y Sardenya ab la condició de conquistarles, lo qual, ademés de esser molt gravós, duya al rey Jaume l'obligació de combatre contra son germá de Sicilia; com en efecte succehí, empenyantse deplorable lluyta en que guerrejaven catalans contra catalans, dels meteixos units fins fa poch en les meteixes rengleres. Ben sanchnants jornades hi hagué en aqueixa lluyta que no acabá fins al cap de vint anys, en que's firmá la pau de Calatabellot, última anella de tant llarga cadena de convenis y discordies.

Ja finida aqueixa embolicada relació, pogué dirse á la Cátedra alguna cosa sobre'ls demés assumptos a que'l rey Jaume dedicá la seva activitat: la fundació de la Universitat de Lleyda, la conquesta de Murcia, sa intervenció en l'extinció de l'Orde del Temple, decretada per Climent V desde Avinyó, etc.; y, solament com epissodi deslligat de nostra Historia general, s'esmentá la famosa anada a Orient, sens donarhi més importancia política de la que té en realitat, y s'acabá el regnat de Jaume II el Just, fentsen una rápida ressenya complementaria per fixar bé les diverses fases de tant interessant època.

La pompa desplegada en la coronació de Alfons III el Benigne el día 5 de Maig de 1328 es la primera nota memorable del regnat d'aquest monarca y seguidament vé l'aliança feta ab Castella y Portugal, segellada ab son casament ab Leonor, germana del rey castellá Alfons XI, que té lloch a Taraçona l'endemá d'haverse confirmat a Agreda el pacte, o sía el primer de Febrer del meteix any 1328 (de l'Encarnació). S'historían els disturbis de Sardenya, promoguts per les rivalitats de Pisa y Gènova, constants enemichs aquests dels catalans per competencies comercials, y s'entaula una lluyta marítima ab dany d'aquelles costes y de les catalanes. Aquestes lluytes, y algunes accions contra'ls moros peninsulars, son els únichs actes guerrers del rey Alfons III, a qui preocuparen més fondament les dissensions domèstiques. En efecte, la reyna Leonor, ajudada d'una *dueña* castellana, Sanxa Carrillo, y alguns nobles de la Cort, procurá enemistar el rey ab son fill Pere en favor del d'ella Ferrán, y lográ que donás a aquest el Marquesat de Tortosa, ab gran merma del territori que havía de regir En Pere a la mort de son pare, que's veya propera per patir de greu malaltía crònica. En Pere, per sa part, se mostrá ja de petit molt enèrgich y imperatiu, ensemps que ple d'odi contra sa madrastra, la qual no

esperá pas que'l rey finés, sinó que l'abandoná per por a la venjança d'aquell. Morí Alfons a Barcelona el 24 de Janer de 1335, després d'un regnat de vuyt anys.

Fins aquí arribaren el día 15 de Febrer les lliçons d'Historia de Catalunya dels E. U. C.

EMILI GENÍS Y HORTA

ECONOMÍA SOCIAL Y POLÍTICA ARANZELARIA

Pera fer un resum de les lliçons explicades en aquesta Cátedra durant tot lo que vá de curs, fora indispensable disposar de bon troç més que tot l'espay de la Revista.

Mes, com sía que per altra part se reclama la conveniencia de que's fasse la ressenya de les materies tractades en cada Cátedra, procurarem, per lo que respecta a la nostra, armonisar aquets dos extrems fentla a manera d'índex, demostració per sí sol de l'importancia de les qüestions ab tant d'acert exposades pel Sr. Graell y que forman ja un cos d'abundosa doctrina econòmica.

Seguint l'exemple dels moderns economistes, avans d'entrar en el camp propi de l'Economía s'extengué en llargues consideracions sobre molts problemes relacionats ab aquesta ciencia y qu'es necessari tenir en compte pera compendre la magnitut de l'òrbita en que's mou el mon econòmich.

L'Economía es una ciencia en formació, s'está elaborant; per això, a mida que les diverses escoles, tendencioses totes, estudían parcials aspectes de la vida econòmica, criticantse y excloentse mutuament, lo que en realitat fan es obra de conjunt, aportant datos, acoblant materials, aixamplant aquell horitzó esquifit de l'Economía clássica ahont els fenòmens restaven sense la vida de relació com formant un mon apart.

Emancipats ja del humil *tractadet* dels primers economistes, avuy no's compren fer l'estudi d'aquesta ciencia sense un previ traball d'investigació de multitut d'aspectes de la vida social pera poguer formar un mon econòmich ordenat, científich, ahont se troben les relacions mutues dels llurs fonoments pera poguer distingir clarament la causa del efecte.

A aquest fi, dedicá el Catedrátich unes quantes lliçons a estudiar els problemes psíquichs y morals que son la base y'l sosteniment del orde econòmich; feu remarcar la grossa importancia que tenen les races com a grans unitats psicològique y fisiológiques, causa de diverses mentalitats que determinen diferentes orientacions; aixís com dintre una mateixa raça la varietat de condicions econòmiques de desenrotllo origina la formació de diversos agregats polítichs.

Ab relació a Europa es utilíssim notar la significació econòmica que tenen les diferentes races que l'integren y com se relacionen salvant les artificials fronteres del mapa polítich, constituint un tot orgánich, viu, ab psicología propia, motivant en certs moments solidaritat d'interessos que entren en lluyta ab els antagònichs de les altres raças que integren un Estat.

Com que sense'l llenguatge no hi hauría estat de conciencia, perqu'es la seva expressió, y sense l'escriptura no hi hauría enlláç en les generacions, d'aquí que cal apuntar la llur importancia y no prescindir del llur estudi, no sols com a promotors

que son del progrés en tots els ordres sinó per l'especial influencia que tenen en el econòmich segons sía la seva estructura o la seva forma. Examinantho baix aquest punt de vista, feu el Sr. Graell un acabat estudi de las grans divisions humanes que determinen les llengues y, com aquestes, constituint grans unitats, son l'instrument pera que un poble monopolise el moviment econòmich dels altres pobles germans en llengua. Remarcá la nostra deixadesa per no havernos sabut aprofitar del gran *vehícol* del comerç que tenim en la llengua castellana y portuguesa parlades en junt per més de 120 milions d'habitants.

El gran nombre de llengues, que'ls especialistes fan surmontar a més de 3,000, son una veritable traba que a voltes es beneficiosa perqu'es un obstacle a la lliure concurrencia. Les llengues monossilábiques son un gros estorb pera'l progrés d'un poble. A això se deu l'isolament de la Xina. La seva muralla, més moral que material, la té en la propia llengua. No tenint un alfabet que sotstitueixi a l'escritura de figures no es possible que la cultura arribe may a les capes inferiors del poble, perque sols pera apendre un limltat nombre de coneixements es precís dedicarhi bona part de la vida. Impossible el desenrotllo d'un poble montat aixís Pera entrar en el concert civilisat ha hagut de despendres el Japó de la seva escriptura ideográfica, adoptant nostre alfabet.

Passá després a estudiar detingudament els òrguens socials y la seva influencia històrica. Desde la *gens* a la familia patriarcal de l'Etat-Mitja, recorregué en son estudi totes les formes que ha tingut l'unitat social basada en la consanguinitat. Feu originals observacions sobre las causes a que obehía l'esclavitut, forçosa baix el punt de vista econòmich, historiant el llur desenrotllament y modalitats ab gran riquesa de datos. A seguit feu el procés de la vida del municipi, de la comarca, de la regió, veritables òrguens de progrés els quals es indispensable que tingan vida propia, autònoma, pera que influeixin positivament en el desenrotllo econòmich.

Com a complement d'aquets preliminars historiá les diferentes escoles econòmiques desde que Quesnay proclamá la llibertat de comerç y la desaparició de les aduanes interiors fins a l'escola alemanya representada especialment per Schmoller. Per més de que, com deyam al principi, mutuament se combatin, lo cert es que no deixa d'haverhi sempre continuitat. Totes les escoles, tant la mercantilista, la clássica com la proteccionista, l'ètica com la històrica, han lograt, apart de fer obra de conjunt, positives ventatjes que s'han consolidat. Aixís el sistema lliberalista significa la formació de grans Estats ab ordenada administració pública. A la vegada l'escola clássica fou l'impulsora de la llibertat civil, del treball, de la propietat, de l'empresa. A la proteccionista debem sens dubte el desenrotllo industrial en el Continent, com l'ètica fou el contrapès de la clássica que ab son desenfrè originá el socialisme. Compta en favor seu aquesta escola la millora de la classe obrera, els arbitratges, pensions pera la vellesa, els segurs, prohibició de certs treballs a les dones y noys, les lleys d'accidents, etc. El seu gran mèrit ha sigut el sostenir que'l primer valor econòmich es el treball de l'home y que, per tant, té dret a no esser considerat com una cosa menyspreable.

Una altra de las qüestions tractades fou si la ciencia econòmica es una ciencia teòrica o práctica. Si l'Economía busca el saber pel saber o bé si busca el problema práctich que l'afecta. Realment, tal com l'han presentat alguns autors, més be sembla lo primer. Però no hi há dubte que la seva finalitat es ben utilitaria, com que s'adapta a la resolució dels problemes del seu temps.

En casi tots els economistes predomina un criteri perturbador, com es el de posar la ciencia econòmica al servey d'interessos relatius, locals, polítichs, de classe, despro-

vehit de veritable punt científich. Y aixo deu evitarse sempre si es que's vol servir a la veritat y dignificar aquesta ciencia.

Tals son, entre moltes altres, les qüestions tractades ab molta concisió y riquesa de datos pel Sr. Graell en ses primeres lliçons com a introducció al estudi de l'Economía en son radi més propi. Considera ell de molta utilitat aquests preliminars per quant están tant íntimament relacionats els problemes psíquichs, morals, jurídichs, ètnichs, òrguens socials, etc., que, sense un previ estudi d'ells, se careix de l'anatomía de la ciencia econòmica.

Feta lo que'm podríam dir l'introducció de l'Economía al istil germánich, toca parlar de la producció y dels seus fenòmens perque realment son la seva essencia y la seva base.

Com a curiositat parlá de les qüestions hagudes sobre quín mètode era'l més aproposit pera aquest estudi: si'l deductiu o bé l'indictiu. Això, que un día fou efecte de llargues discusions, ha perdut molt de la seva importancia, perque, examinantho ab imparcialitat, notem que totes les escoles s'han servit dels dos y que, si l'inglesa ha exercitat molt el deductiu, may ha abandonat els principis de la lògica. Lo principal en els estudis econòmichs es el reculliment dels fets.

Pretenía l'escola clássica fer de la ciencia econòmica una ciencia matemática, essent inútils tots els seus esforços. En el mon econòmich hi há dúes forçes: mecániques y morals. Aquestes son les predominants.

Aquell mon no es una abstracció, es una cosa vivent, es la mateixa naturalesa humana de la qual arranca.

El seu fonament son els sentiments: el de la pena y el plaher. Aquets no son l'ideal de l'humanitat, però sens dubte son el motiu de les seves acccions. L'ordre gerárquich de les facultats humanes son l'inteligencia, la voluntat y el sentiment, però en realitat s'inverteixen aquets térmens imposantse els últims. Podríem considerar com a polo positiu el plaher, la pena com a negatiu. D'aquí arranca tota l'obra humana; el principi d'economicitat, la menor acció de pena que tots perseguim. Aixís la producció vá encarnada ab la major productivitat ab el menor esforç. Aquesta es la seva lley.

Per cert que, quan se'n fa una rigurosa aplicació, conduheix a extrems tant arbitraris que, si no es regulada per les forces morals que restableixin l'equilibri, vá de dret al entronisament del fort y al imperi del egoisme. Veusaquí el problema. Seguint la lley d'economicitat ha vingut la gran concentració industrial; de la societat anònima al *cartels*, d'aquets als *trusts*. El seu resultat ha sigut una producció immensa, desproporcionada, de continent a continent, de nació a nació. Pera poguer subsistir es necessari que sols dos o tres nacions monopolisen el mercat mondial, però aquest cada día te més solicitants, mentres que una nació darrera altra barran ab aranzels la seva frontera perque'ls governs respectius se veuen obligats a proporcionar treball al seus obrers.

Aixís que's penetra en el camp de l'Economía s'acurumullan els problemes. No es pas el que hem esboçat el més important. Entre altres que ja examinarem hi há el de l'emigració. No'ns referim ara a aquella que fa salvar els mars, sinó al fenòmen que ofereixen les nacions ahont hi há un gran desenrotllo en que l'emigració del camp a las ciutats y a les grans capitals constitueix un èxode espantós. Els richs no ván al camp, no hi há un moviment circulatori normal que compense la deserció. Y al camp falten braços. Es que no hi há medis pera subsistir la població agrícola? La desproporció entre la producció l'industrial es també un serio problema.

Prou alarma això a la gent pensadora y's crida el retorn a la terra, pero sía per la falta de comoditats al camp o per l'ignorancia que l'acompanya, lo cert es que'l minyó o la noya que'n surt rarament hi torna.

Tant aquests problemes com el de la repartició, característich de la nostra época, serán detingudament estudiats més endevant.

Com tots sabem, el primer movil de les accions del home es la necessitat; primera, la de viure, després les d'un ordre més secundari, apart de les espirituals. S'ha discutit molt això de les necessiats y s'hi ha volgut veure l'origen de molts danys socials, pero a poch que observem la naturalesa humana veurem en elles lo que la diferencía de les besties. Aquestes tenen necessitats uniformes, ben definides y fixes; per aixo no poden elevarse. Demostra ademés l'esperiencia que tot poble que no sent necessitats resta en l'embrutiment. La rahó es obvia. Qui no té necessitats no treballa. Cal recordar l'abjecció en que viu la major part de l'humanitat en les estensions del l'Assia, Africa y Oceanía. En aquest punt insistí molt el Professor aduhint multituts de rahons y exemples que reservem en gracia a la brevetat.

En seguides lliçons s'ocupá en la teoría de la motivació basada en l'análisis del mon psíquich. Totes les accions del home tenen un mòvil de distinta naturalesa y intensitat. Aquest es el que s'emmena totes les seves activitats. Com es natural son molts els mòvils, però poden reduhirse a cinch, essent la base de tot el mon econòmich. Qui s'ha fixat molt en això han sigut l'escola austriaca y Schmollers.

Com que per nostre compte pensem dedicarhi un article, ja'ls esposarem ab detenció. Indicat ja'l nexe que uneix l'home al mon econòmich es precís parlar de la producció.

En els tractats d'Economía hi há la tendencia en convenir que la circulació era la primordial, essent els altres factors dependents d'aquest. Per més que no ignorem que aquella reobra sobre la producció y fins sembla esser l'origen d'aquesta, sería confondre las coses assignarli la primacía. Antiguament aixís se creya, per quant les Repúbliques d'Italia y las Anseátiques donaren la preferencia al interés del comerciant. Catalunya també abandoná la producció; era essencialment mercantilista. Aquest error li ha costat molt car, tant que per ell comprometé la seva independencia y fou causa de l'endarreriment de la seva tècnica. Mentres en 1770 hi havía ja a Inglaterra el torn pera filar, aquí teníam encara la filosa.

Aquesta nació se'n adoná aviat de que tot descansava sobre la producció y a fomentarla aná endreçada l'Acta de navegació feta per Cromwell, com la política imposada per Colbert a França tendía a lo mateix.

En aquesta època nasqué la política aranzelaria.

Mentrestant Espanya, lligada a França pel Pacte de Familia, tenía obertes les fronteres, ab lo qual s'arruiná y perdé a Catalunya. A no haver existit aquest Pacte, s'hauría avançat en nostra terra el seu desenrotllament econòmich.

Una de les lleys més importants de la producció es la divisió del treball. L'especialisació en tots els ordres porta al perfeccionament y a la baratura. Catalunya se'n ressent molt d'això. Aquí no sols hi há divisió de funcions sinó que'l fabricant vá al mercat ab un nombre tant crescut de mostres que per força han d'esser els genres dolents y cars. La culpa també hem d'atribuirla a la poca extensió del mercat, de modo que la producció té d'atendres a les seves condicions.

Té, ademés, la nostra producció l'inconvenient del gran nombre de fábriques petites que l'encareixen a causa dels molts gastos generals. No sols no hem arribat a la concen-

tració industrial sinó que ni tant sols hem desenrotllat l'anonimat. El desenrotllament de l'industria está en rahó directa del interés del diner publich. Quan aquest es alt sols se capitalisa ab valors del Estat. Influeix molt també en la producció la puntualitat del pago. Una altra de lés rahons per que la nostra es cara la tenim en que'l fabricant es a la vegada el marxant dels seus productes. Aquesta invasió al terreno mercantil porta per consequencia aument de capital circulant que resta en mans del comerç, girantse sols dos o tres cops al any. Catalunya se pot dir qu'es la comanditaria de tot el comerç d'Espanya. Comparis ab els fabricants inglesos que'l giran 10 o 12 vegades, lo que permet a major utilitat una baixa en els preus. Cert que d'això'n té la culpa que encara no tenim un comerç que mereixi el nom de tal.

Ab tot y haver fet sols un sumari de les lliçons explicades en aquesta Cátedra nos veyem precisats a posar fi a la ressenya, prometent continuarla en el pròxim nombre.

A. Monfort y Costa

LITERATURA CATALANA

Si se'ns pregunta quína es la tasca realisada en els cursos anteriors, direm qu'en el primer s'estudiaren l'element indígena, el romanisme y'l cristianisme com els integrants de nostra nacionalitat, se fixá el veritable contingut de la Literatura catalana y de la historia literaria de Catalunya, y, resoltes ja aquestes que podríem dirne qüestions previes, s'entrá de ple en els estudis monográfichs: poesía dels trobadors catalans, cròniques de Jaume I, Muntaner, Desclot y Pere III, «Llibre del Gentil y los tres Savis» de Ramon Llull, etc.; llegintse aquell y l' «Historia de Valter e de la pacient Griselda» qu'en Bernat Metge traduhí del Petrarca, junt ab les obres provençals més notables de la nostra terra; y els temes qu'en els concursos desenrotllaren els alumnes foren els de «La Crònica de Jaume I; son interès filològich y literari; autenticitat de la mateixa; sa bibliografía», y «Estudi del trobador en Serverí de Girona y colecció de ses poesíes», el primer en les vagacions de Nadal, y en les d'istiu el segon.

No fou menys aprofitat el temps en el curs passat: lectures del «Llibre Felix o de les Maravelles del mon» de Ramon Llull, del «Sompni» d'en Bernat Metge, «Rayós de trobar» den Vidal de Besalú y explicacions documentades dels senyors Rubió y Massó sobre'ls tractats retòrichs y poètichs catalans, la nostra escola poètica del quatrecents, Ramón Llull, Arnau de Vilanova, Bernat Metge, cultura literaria de Jaume II, Pere III, Joan I, etc.; y les monografíes dels alumnes responents als dos concursos anyals, foren: «Jofre de Foixá com tractadista y trobador», y «L'influencia italiana en la prosa catalana desde en Bernat Metge a n'en Francesch Alegre.»

Y anem a tractar ara, ab més deteniment, de la feyna qu'en est curs se porta a cap

Després d'unes quantes lliçons destinades a posar en antecedents als nous alumnes, el Dr. Rubió y Lluch exposá el nacionalisme de la Literatura catalana per la contribució a la mateixa de totes les regions que parlen la nostra llengua, si bé prenent en quiscuna propia y especial fesomía. A Catalunya, ab el Rosselló, es ahont neix la nostra literatura ab la lírica provençal, a les altres regions germanes desconeguda: el primer

cultivador n'es en Berenguer de Palagol, del temps de nostre Ramon Berenguer IV. També a Catalunya, ahont sempre conserva nostra literatura una fesomía mes propia, té son desenrotllament l'historia, el genre més nacional: comença ab Jaume I y mor ab en Pujades. La ciencia catalana hi té son major floriment, com ho evidencíen els noms de Ramon de Penyafort, Ramon Martí (el primer orientalista d'Europa), Ramon Sabunde, Francesch Eximeniç...; y es l'única regió en el sentiment patriotich: Muntaner, Martí l'Humá, Margarit. Igualment son casi esclusius de Catalunya els tractats poetichs, la poesía narrativa, la dels segons trobadors y la literatura jurídica. El Rosselló es una comarca, en l'ordre de les lletres, estèril y prosayca, com fins avuy; no gayres poetes s'hi noten en nostra historia literaria: Berenguer de Palagol, Guillem de Cabestany, Lluís de Vilarrasa, Bernat de Po, y encara menys prosistes, d'importancia.

Mallorca es la regió més acostada a Catalunya, tant per la duració del conreu literari, com per l'extensió a diversos genres: es l'única qu'escriu noms al costat dels dels catalans que cultivaren l'historia y la llegislació poètica, com també la poesía narrativa; sobressurt en la didáctica y dona a nostra literatura la seva figura més gran: Ramon Llull, poeta, teòlech, filosoph, y, sobre tot, gran prosista.

Valencia entra en el contingut de la literatura catalana al acabar el segle XIV ab l'Oliver, en Canals, en Vilaregut y en Mascó, tots els quals, empero, tracten d'afermar l'independencia llingüística de la seva terra. Son periode es esplendent pera les nostres lletres, però molt breu: cinquanta anys després d'Ausias March, nostre major poeta, Valencia s'entrega a la literatura castellana. En aquesta regió nasqué el triumvirat de nostra poesía: A. March, Corella y Jaume Roig, y els gran prosistes Vicens y Bonifaci Ferrer, Martorell, etc. tots els quals donaren a aquella literatura una tònica de classicisme italiá.

La Sardenya, que tants esforços estèrils però assombrosos costá a Catalunya, es el darrer domini geográfich de nostra historia y nostra literatura. En 1297 Jaume II rebé del Papa el mal present de l'investidura de Còrcega y Sardenya, domini que s'havía de guanyar ab la força de les armes, a lo qual no's decidí fins passats 23 anys, desembaraçat ja dels afers de les guerres de Granada y de Castella, y previament entès ab les Comunes de Gènova y de Pisa y les cases de Valois y d'Anjou. Resolta la conquesta, encarregála Jaume a son fill Alfons, y, al sapiguerho en Ramon Muntaner, li dirigí aquell sermó «en so de Gui Nantueil», qu'es lo més èpich de nostra poesía; y a Port-Fangós s'acoblá l'estol catalá de més de trescentes naus, despedint els Reys als expedicionaris y entregant Jaume II al infant la senyera de les barres, després d'un discurs, hermós y sentit, que'ns recita la Crònica de Pere III.

Arribat N'Alfons a l'illa s'apoderá de Vila d'Esglesies y edificá la ciutat sitiadora de Bonayre, enfront de Cáller, que's rendí després de la batalla gloriosíssima de Lucisterna y de la pau ab Gènova. Continuant anys y anys les revoltes, comprengué Pere el Cerimoniós que la causa de totes elles era la república genovesa y, aliantse ab Venecia li feu la guerra que, començada a Constantinobla, acabá ab el combat de l'Alguer (1353) en que Gènova del tot fou derrotada. Rebrotá al any següent la sublevació que motivá l'anada personal del Rey a Sardenya, qui s'embarcá, després de fer un discurs en la plaça de Sta. María del Mar de Barcelona. Trobantse a Cáller en Pere, qu'era poeta, escrigué un sirventès sobre'l «bon ayre y sanitat de la illa de Sardenya», qu'enviá a un avoncle seu.

Mal dominada sempre, la Sardenya torná a sublevarse en 1556 y més tart en 1592, quan ja regnava Joan I, el qui tractant d'una novella expedició, endreçá al Concell de

Barcelona un document de gran valor literari, qu'es la primera mostra d'erudició clássica a Catalunya. A propòsit també d'aquesta expedició se conserva (y va publicarla en Massó y Torrents) una sátira contra en Berenguer Simon, armador de Barcelona, qui ab aquella s'enriquí.

En temps de Alfons IV, y després de noves revoltes en 1409 y 1420, s'aná pacificant l'illa, catalanisantse rápidament durant el segle XV.

No cal ponderar l'importancia que tots aquests fets han tingut en la nostra literatura històrica: son dels més interessants y plens els capítols qu'en Muntaner consagra a narrar la conquesta, els de la Crònica de Pere III son pochs però personalíssims, y no manquen curiosos detalls en en Tomich.

Fins aquí hem vist en quánt Sardenya estimulá la nostra literatura; vejám ara en quín grau hi contribuí. Pera fer aquest estudi manquen obres que recullan els materials: son superficials les den Toda, y sense preparació, essentne la mellor la «Bibliografía española en la isla de Cerdeña.»

S'hi introduhí l'impremta en 1493, siguent el primer llibre allí imprès (a Cáller) una obra catalana, la traducció del «Especulum Ecclesiae» d'Huch de Sant Victor, y de la qual sols ne romanen dos exemplars; s'hi imprimí en el propi segle l'edició primera de la «Vida de Sant Antiogo».

En el segle XVI, per l'unió espanyola, s'aná castellanisant nostra influencia a Sardenya, per lo qual la major part dels llibres allí impresos en el cinchcents foren castellans; però'l catalá continuá essenthi la llengua oficial y política, fins en el darrer Parlament del 1699, y per això tot lo que tenía carácter oficial en nostra llengua s'estampava, a pesar de que cap virrey fou catalá. Son dignes de menció les traduccions que'l Bisbe Canyelles de l'Alguer feu dels Salms Penitencials y de les Epístoles de Ciceró.

Els esforços de Pere III donant per llegislació a Sardenya els Usatges de Barcelona, y constituintla, com els demés estats de la Confederació, ab un Parlament propi, análech al de Catalunya, donaren per resultat imprimirli verament el carácter de la nostra nacionalitat, com se vegé en la guerra de Succesió en que tota l'illa, tret Sásser, se posá al costat del Arxiduch.

Separada Sardenya, per la pau d'Utrecht, de la monarquía espanyola, durant el segle XVIII continuaren estampantshi obres en catalá; en el segle XIX nostra llengua, com tots els desvalguts, s'ha hagut de refugiar a l'Iglesia, y les úniques obres en ella impreses son dúes doctrines (1818 y 1850), al cap de tants anys d'aparèixer totes en castellá a Valencia.

Resumint la manifestació estampada de la nostra llengua a Sardenya, cal notar que ab ella hi comença l'impremta, que serven íntegra l'unitat de la llengua les primeres obres que'n sortiren, y que sols en temps posteriors apareixen impressions en dialecte alguerès. Les 580 obres de que dona compte en Toda, posades per centuries, donen: segles XV y XVI, catalanes 18; segle XVII, 38; segle XVIII, 10; segle XIX, 2: es a dir, en total 60; no s'ha de extranyar la gran majoría qu'en igual temps hi assolíen les impressions en castellá (son 350), quan aquí mateix tot ho feyem en aquesta llengua, y recordant que'l sart y l'italiá hi están representats pels números 11 y 2, respectivament.

De manuscrits catalans n'hi há molts a Sardenya (sols al Municipi de l'Alguer, 38) però generalment no tenen valor literari, ja que principalment se refereixen a les reunions dels Parlaments o dels Sínodos del Bisbat alguerès.

Els més importants se custodíen a Cáller: un d'ells es un exemplar del nostre codich dels Usatges (segle XV), altre temps vigent en aquelles terres, com també a Atenes. Del propi temps de Pere III hi há una magnífica copia de sis «Ordinacions» de la casa reyal y, encara que li manquen alguns folis al acabar, es l'unica d'epoca que possehim. Son també notables els que contenen els catálechs de les biblioteques dels bisbes Canyelles y Perrogues, clássica la primera y orientalista la segona.

Parlant de la poesía catalana a Sardenya, se fixá el Dr. Rubió primerament en la mes antiga; alguns cántichs, com el de la «Sibila», que s'entona cada any a l'Alguer la vigilia de Nadal, y els goigs de la Mare de Deu de la Mercè y de Belver foren duts per la primitiva colonia catalana, altres n'hi há posteriors de poch temps, com les «Cobles per la conquesta dels francesos».

En el segle XVIII trobem alguns poetes que, com el Canonge Sire (el més productor de tots), tenen obres acadèmiques allunyades del llenguatge vulgar, y altres enterament en ell escrites. Del segle passat hi há moltes poesías populars anònimes ab motiu dels anys aixuts, del *sidradu*, y moltes d'altres de satíriques.

El primer que iniciá el renaixement de la nostra llengua a Sardenya es en Fronk, de qui el Dr. Rubió llegí una carta autobiográfica a ell dirigida, el qual, no obstant, no imitá a cap dels poetes de per aquí. Entre'ls qui actualment hi conreuen la nostra literatura cal citar en Pais, en Ciuffo (molt penetrat de nostre esperit), y en Jordi Vitelli, qu'es potser el de majors condicions.

Aquestes conferencies sobre la literatura catalana a Sardenya anaren acompanyades de lectura d'obres impreses en aquella illa, y ademés en una sessió que doná el poeta Ciuffo pogueren els alumnes apreciar de viva veu aquella varietat transmarina de la nostra llengua.

El día seguent d'acabada aquesta materia, l'antich alumne en Francesch Martorell ocupá la Cátedra pera parlar de la Crònica de Jaume I, basantse en el treball que, sobre aquest tema li fou premiat en un dels concursos dels ESTUDIS. Començá investigant els orígens de la nostra historiografía y puntualisant el lloch qu'en ella ocupa la Crònica de nostre Conqueridor que, obrint nous camins a l'historia oficial de Catalunya, comença la gloriosa serie de nostres grans cròniques.

Estudiá els trets més importants de la mateixa, tant quan demostren el carácter de nostre Rey, previsor y cavalleresch, com al manifestarnos l'estima en que'l teníen sos contemporanis Alfons el Savi, Sanxo de Navarra y el Papa; no's descuydá de remarcar el valor literari de dita obra, que té passatges tant hermosos com aquell en que narra l'anada a Mallorca, y son enteres filològich, no sols per esser un de nostres textes més antichs, sinó per la circumstancia de que sol parlar a quiscú en sa propia llengua.

Feuse cárrech de la questió sobre l'autenticitat de la Crònica, desfent les objeccions den Villarroya ab la forta argumentació del baró de Tourtoulon, y defensantla especialment baix el punt de vista de son subjectivisme crescut.

Una de les parts més interessants de la conferencia del senyor Martorell fou la comparació del text catalá dels comentaris ab el llatí d'en Marsili. Y acabá ab una completa noticia bibliográfica de les edicions de la Crònica, de ses traduccions, dels estudis fets sobre la mateixa y, especialment, dels manuscrits que'ns n'han arribat.

El Dr. Rubió, després d'alabar el complet estudi del seu deixebie, promet dar a la Cátedra tots els documents sobre la Crònica que coneix, els ja publicats y els que li han permès recullir ses investigacions al Arxiu de la Corona. Aixís se feu en díes successius,

llegintse tots els diplomes y deduhintne totes les conclusions que respecte a la mateixa se'n segueixen. No cal insistir més, ja que'l Dr. Rubió está publicant el contingut d'aquestes conferencies.

Eixa es, breument resumida, la feyna que s'ha fet en nostra Cátedra fins poch avans de la publicació d'aquesta Revista.

LLUÍS NICOLAU

HISTORIA DEL ART CATALA

La primera de les lliçons d'aquesta Cátedra que, a cárrech del notable arquitecte y arqueòlech senyor Puig y Cadafalch, tenen lloch setmanalment en el local del Círcol Artístich de Sant Lluch, fou un resum de lo esplicat en el curs anterior.

Els monuments primitius: coves, dòlmens, túmulus, muralles, navetes y talayots; l'art de l'antigüetat egipcia, de que podían ser un dèbil reflexe alguns dels nostres monuments, com el túmulus de Romanyá y els talayots balears, les nostres coves d'enterrament, els menhirs o *pedres del diable*; les opulentes civilisacions assiátiques dels segles VIII al V avans de J. C.; l'esplendorós art grech que, començant per Etruria y Roma, s'escampá per tot el mon y per fi l'art romá que ja coneix la volta però que segueix usant en sentit decoratiu els ordres grechs.

Això es lo que en el curs passat va esplicar el Catedrátich y de lo que va fer un resum en la primera lliçó del present a fi de refrescar les idees principals y fer més profitoses les lliçons successives.

Al final de la primera lliçó va exposar el senyor Puig y Cadafalch el plan que seguiría en el present curs. Després d'acabar l'estudi de l'arquitectura romana en la nostra terra, estudiaría l'art visigòtich y la nostra arquitectura románica.

Seguint aquest plan, reprengué en la segona conferencia l'estudi de l'arquitectura romana, comparant els nostres temples ab els de Roma. Pera fer aquest estudi aná a buscar l'origen del temple romá en les civilisacions anteriors, l'etrusca, la grega y la micènica y esplicá les tres modalitas diferents de les construccions romanes, o sía: temples a la grega, temples grechs traduhits a la romana y construccions propiament romanes.

L'estudi del temple romá de Barcelona ocupá l'espay d'una lliçó que fou molt interessant y que tingué lloch en el local del Centre Excursionista ahont s'aixequen les runes d'aquell temple. Va sostenir l'opinió que demostrá ab gran acopi de datos y rahonaments, que'l nostre temple per totes les característiques de conjunt y detall se confon més ab els temples de la República que ab els del Imperi, fins ab el meteix d'August de Tarragona del que positivament se'n sab l'època; però l'inhabilitat del artista que's nota en l'esculptura, també podría obehir a la condició de la nostra Ciutat en aquell temps, reduhida a una població de colonia llunyana.

El temple de Vich ab son carácter de rusticitat y els de Tarragona, un dels quals es l'únich que ab riquesa romana hem tingut a Catalunya y dels que sols ne quedan pochs fragments, ocuparen dos altres lliçons en les que'l Mestre aduhí gran acopi de docu-

ments escrits y gráfichs referents als nostres temples pera deduhirne la seva clasificació, y data.

Seguidameul entrá el senyor Puig en l'arquitectura funeraria romana a Catalunya: sepulcres en forma d'edícol (Fabara, Torre del Breny, etc.); sepulcres en forma de Torre (Torre del Scipions, Sepulcre de Lloret, de Vilablareig, etc.); columbari d'Empuries; cippus y esteles; sorcòfechs y urnes cineraries.

En successives lliçons esplicá els monuments commemoratius, fent un detingut estudi dels archs triomfals de Bará y de Martorell. De la columna com a monument com memoratiu digué que no'n tenim a Catalunya cap recort coetani però en cambi, l'estatua sobre pedestal era cosa abundosa entre nosaltres. Estudía el concepte que'ls romans tenían d'aquets momuments y la seva importancia per medi de l'epigrafia.

Dúes lliçons destiná el senyor Puig a estudiar els edificis de reunió al ayre lliure: els circhs romans de Tarragona y Sagunte; els mosaychs del de Barcelona y de Girona (finca del Comte de Belloch) representant la «spina» y les «carceres» del circh romá; els teatres de Segunte, Tarragona y Pollença y la seva comparació ab els grans teatres grechs y romans.

Arribades a aquest punt les esplicacions del curs y coincidint ab les vacances de Nadal, organisá el senyor Puig una excursió a Tarragona que s'efectuá el diumenge 23 del prop-passat Desembre. Fou una lliçó práctica, en que'ls alumnes y oyents, acompanyats del Mestre, anaren a visitar els nombrosos restes de monuments de la civilisació de l'antiga Tarraco.

Se reprengueren les lliçons ab l'estudi de la casa romana, de la que sols ne restan a Catalunya els mosaychs. Estudiá la *villa* romana de Cencelles (prop de Tarragona) y finalment destiná una altra lliçó a tractar de les ciutats romanes, fent la comparació de nostres ciutats més importants, Tarraco y Barcino, ab Roma y Pompeya.

Després d'aquesta lliçó s'entrava en una nova fase d'estudis, a un ordre de coses més semblant al nostre; l'ideal del poble se trasforma al cambiar de religió y unes noves necessitats se deixen sentir en l'Art. Això fou objecte d'una lliçó que serví d'introducció al estudi de l'arquitectura cristiana. Seguidament explicá el Professor els començaments de l'arquitectura cristiana a Roma; estudiá les catacumbes y les diverses menes d'enterraments adoptats pels primers cristians (lúculus, arcosolis, cubiculum. cripta, presbiterium, etc.) acabant l'estudi de l'Arquitectura funeraria cristiana ab la descripció dels sarcòfechs d'aquest periode trobats a Catalunya y sa comparació ab els romans, deduhint la relació qu'entre uns y altres pogués haverhi.

Explicá després les basíliques cristianes a Roma y els restes monumentals dels recorts escrits que de basíliques cristianes tenim a Catalunya.

Finalment el Mestre, en la darrera lliçó, tractá de la basílica de Tarrassa, qual tema, per la seva importancia y pels estudis especials que hi tenía fets el senyor Puig y Cadafalch, prosseguits encara aquest darrer istiu en que va fer algunes escavacions ab luctuosos resultats, foren causa de que no pogués acabarse aquet tema en l'espay d'una sola lliçó, deixant la seva conclusió per la pròxima que donará el senyor Puig aixís que torne d'una excursió al extranger ahont ha tingut d'anar per assumptos professionals.

Totes aquestes interessants lliçons han anat acompanyades de projeccions dels monuments que s'anaven esplicant. Ademés en cada una s'han exposat gran acopi de dibuixos de detall que han anat fent els alumnes escullits que assisteixen a la classe prác-

tica auxiliar que dona l'ilustrat arquitecte D. Antoni de Falguera, Ajudant d'aquesta Cátedra.

Ademés de l'excursió a Tarragona de que ja hem parlat s'efectuá una visita al Museu Municipal y una altra al Museu de Santa Agueda, ahont els alumnes y oyents, acompanyats del Mestre, pogueren ilustrar *de visu* molts dels punts tractats en les lliçons.

A.

GEOLOGIA CATALANA

S'ha donat, com l'any passat, pel Dr. Mossèn Font y Sagué, dividintlo també en classes teòriques, classes práctiques y escursions. Les classes práctiques s'han fet en dos grupos, a fi de que, sent menor el nombre de deixebles, fos més profitós el treball, per una part; y, per altra, tenint en compte que alguns ja hi havían assistit l'any passat y, per tant, podían dedicarse a treballs més seriosos y avançats. Tant les lliçons teòriques com les práctiques han sigut setmanals y les escursions casi de cada quinze díes y unes y altres bastant concorregudes, sent en nombre de vint els alumnes matriculats.

En les lliçons teòriques ha seguit, com es lo natural, el nostre Mestre l'ordre que ja está marcat en el seu llibre de Geología publicat fa poch, donant bastant estensió a la Geografía física, de la que allí sols dona noticia d'existencia. Nos diu en l'esmentat llibre y'ns repetí al començament de les seves lliçons, que «l'estudi de l'historia de la terra se basa en l'hipòtesis de que: *Els fenòmens que hi han succehit en les diferentes èpoques geològiques son similars als que hi succeheixen avuy, y que les forces que hi obren avuy son de la mateixa naturalesa que les que hi obraven avans, podent haver cambiat sols d'intensitat.*» Conseqüent ab això, començárem a estudiar les formes actuals de la terra y les seves condicions físiques y biològiques; això es, l'anomenada Geografía física, esposantnos les teoríes més modernes, els últims descobriments de la ciencia y'ls últims estudis fets sobre cada un d'aquets punts D'aquí que passárem per transició natural al estudi de l'anomenada Geología dinámica, o sía al estudi dels efectes que sobre la superficie de la terra y sobre'ls materials que formen la crosta d'aquesta produheixen els diferents elements. Primerament l'atmòsfera, considerada en el seu estat de calma o estàtich, y sobre de tot en el de moviment o dinámich, que's traduheix en el vent. Y com a exemples o casos més notables nos describí la formació dels deserts, que precisament tenen per causa o rahó de ser, per una part, una disposició especial de l'atmòsfera considerada purament en el seu primer estat, y es la carencia d'humitat en ella; y per altra, se completa per l'acció del vent que origina la creació de les sorres: estudiárem la formació de les dunes, de les que ja'n tenim exemples a Catalunya, a Castelldefels y al Empordá, y, per fi, els efectes d'erosió sobre les roques, com se veu palpablement al Cap de Creus. Vingué després l'estudi de l'acció mecánica de l'aygua: la de la pluja, la dels rius, la dels mars, que continuament ab els seus treballs vá cambiant l'aspecte de la terra, si bé'ls seus efectes queden sempre compensats, ja que la terra o pedres més o menys esmicolades que arrastra la pluja dels cims de les montanyes o s'emporta el riu gratant ses vessants o arranca el mar de les costes ab l'empenta de les seves

onades, vá després depositantse en el fons de llachs o de mars, constituint la base de nous terrenos pel día de demá. Les aygües soterranies foren també objecte de detingut estudi. Passá a estudiar els efectes de la mateixa aygua en el seu estat solit; la neu y'l glas, que, ademés de produhir efectes semblants als dels rius en les geleres, produheix efectes mecánichs sobre les roques que cobreix, partintles, efecte de la seva dilatació, començant el treball de destrucció que després completen les geleres arrastrantlos y sent causa del seu esmicolament fins a convertirles en petits troços. A continuació nos esplicá els efectes de les accions químiques y fisiológiques, produhides les primeres per l'acció dels elements que integren l'ayre atmosfèrich y l aygua, tant l'anomenada dolça, o sía la de fonts, rius y llachs, com la del mar. Les alteracions que's produheixen en les roques, y en general en els terrenos per disolució d'alguns del seus elements y precipitació d'altres, que tenen lloch en algunes circumstancies, com la disolució de les roques calices y la precipitació del clorur de sodi y del sulfat de calç hidratat (el guix) en el fons d'alguns llachs y mars. L'hidratació d'alguns minerals, com la del esmentat sulfat de calç, que passa llavors d'anhidrita a ser l'anomenat guix. L'oxidació del ferro que contenen la major part de roques y terres, etc. Accions químiques que, per tant, donen lloch a formacions de nous terrenos y produheixen cambis molt notables en alguns existents.

Continuant les seves lliçons, nos esplicá el Dr. Font les accions fisiològiques, d'efectes molt importants, per més que semble increible, donada la petitesa dels sers que les produheixen. Plantes criptogames, algues, animals microscòpichs (els foraminifers), ván acumulant en el fons dels mars depòsits caliços y sílicis de gran espessor, ajudant al treball que fan els polipers, que ademés s'enlayran, formant, en algunes mars, illes y atolls. Y a terra ferma també formen nous terrenos gracies a certes especies d'aus, constituint els depòsits de guano.

A aquest punt han arribat les esplicacions, fins a darrers de Febrer, de les que hem procurat fer un petitíssim, si bé per força incomplet resum.

Cada lliçó ha sigut completada ab projeccions que han aclarat moltíssim l'esplicació oral.

En les classes práctiques, en el que podem anomenar primer grupo o curs, se n'ha seguit un verdader de mineralogía, poguent examinar exemplars de diferents minerals y aprenent les reaccions químiques necessaries per poderlos conèixer prompte y ab relativa facilitat; y en el segon, ademés de completar els estudis fets l'any passat per la determinació química dels minerals, s'han dedicat fins ara les lliçons a estudiar y classificar una porció de minerals y roques pertanyents a la colecció dels PP. Escolapis de Sarriá.

Les lliçons rebudes s'han pogut completar sobre'l terreno en les escursions realisades, en les que s'han fet també estudis de estratigrafía y paleontología. La primera d'aquest curs tingué lloch el 4 de Novembre: fou a Castellar del Vallès y seguint el curs del riu Ripoll, ahont hi há hermosos exemples de l'erosió exercida per l'aygua corrent, en les roques. La segona, al turó de Mongat; se feren estudis d'estratigrafía dels terrenos, recullintse exemplars de roques. El día 2 de Desembre s'aná a Brugues y al Turó d'Aramprunyá, escursió molt profitosa, ja que, apart dels exemples d'erosió produhits per les aygües de pluja que's troben, hi há els terrenos silurich y devònich ab fòssils, dels que se'n reculliren alguns; hi há piçarres psamítiques o micácees, cuarcites, xilòpalo, y algun altre mineral. El 13 de Janer se visitá Sta. Creu d'Olorde y el seus voltants, ahont se troben els terrenos silúrich y devònich també, ab alguns fòssils; havent pogut recullir

exemplars de sienita y diabasa y de marcacita quelcom descomposta. El 20 del meteix mes en tingué lloch una a Pedralbes y St. Pere Mártyr, per estudiar els terrenos primitius metamorfichs que formen aquests; recullint calcita cristallisada, fluorina, piçarres maclíferes, pegmatita, galena, blenda, turmalina y algun altre mineral. Els díes 2 y 3 del actual mes de Febrer se van aprofitar per fer la escursió a St. Miquel de Fluviá, La Escala y Empuries: en el primer punt s estudiá el terreno pliocènich que allí's troba ab abundants fossils, y a L'Escala el cretácich també ab fòssils, y's visitaren les dunes, poguent apreciar l importancia dels treballs que s'están fent per fixarles. Finalment el 17 anarem al Papiol per veure els terrenos silúrich y pliocènich d aquella localitat, les escletges que allí s han produhit per eslleviçaments del terreno, recullint exemplars de cuarç cristallisat y de fluorina, a part de fòssils dels esmentats terrenos.

Per tot lo dit, se pot veure l'importancia que té aquest curs de Geología, degut principalment als esforços que fa el nostre benvolgut Mestre Dr. Font y Sagué, pera que resulte práctich y profitós; poguent fer constar que no son del tot estèrils, ja que, apart de l'afició que ha conseguit despertar per aquests estudis de tanta importancia científica com práctica per les aplicacions que poden tenir, alguns dels seus deixebles ja han fet alguns treballs que poden tenir alguna importancia, al menys per Catalunya, com es la descripció geològica y paleontológica d'algun terreno no estudiat fins ara y el senyalament d'alguns minerals que no se sabía existissen en la nostra terra.

LL. TOMÁS.

Febrer del 907.

TECNICA D'ÁNALISIS QUÍMICH

El 10 de Janer començárem a parlar d'análisis volumètrich, el qual resulta tant o més important que'l gravimètrich, gracies a lo breu de ses manipulacions.

Començárem ab l'análisis del carbonat sòdich, després d'havernos fet el Professor un resum general, buscant la riquesa d'un exemplar comercial, per medi de la resolució normal d'ácit sulfúrich, el qui, com a més enèrgich, expulsá al carbònich; el final de l'operació fou avisat per la heliantina, que passa del taronja al roig quan el líquit alcalí esdevé ácit.

Continuárem els treballs per l'ácit oxálich, que té la propietat de descompondres per l'acció del permanganat potássich en calent y en presencia d'ácit sulfúrich.

Si importants fóren els análisis anteriors, no menys ho fou el del clorur sòdich, que, ademés de ser una substancia alimenticia imprescindible, es manantial de cloro per obtenir sos mútiples derivats. La puresa es trová ab la solució $^1/_{10}$ normal d'argent y valentse del cromat potássich com a indicador.

Anárem luego al sulfat amònich, qual amoníach fou desplassat per la sosa y mesurat ab solució normal d'ácit sulfúrich.

Després valorárem la riquesa d'un ácit sulfúrich del comerç, sanch de l'industria com se l'anomena, valentnos d'una solució normal de sosa.

Buscárem igualment la riquesa d'un ácit acètich y d'un hipoclorit de calci.

A continuació el Professor, senyor Novellas, nos feu una clara esplicació del *espectroscopi*, analisant per medi d'un gran model de visió directa algunes materies senzilles, tals com sals de sodi, potassi, liti, calci, estronci, etc.

Després se tractá de varis procediments d'análisis per vía seca, com son les perles, sublimats en tubos, etc.

S'estudiá el *refractòmetre* y el *polariscopi*, ab quals instruments se feren importants mesures.

Finalment, després d'esplicats y posats en acció els medis de trobar la riquesa d'un nitrat, passárem a l'importantíssima lliçó de la *determinació del punt d'inflamació de líquits combustibles*. S'operá ab el petroli, posantsen una petita quantitat dins d'una caldereta voltada d'un bany d'aygua y també d'un d'ayre calent per evitar les variacions brusques de temperatura, haventhi ademés dos termometres que indiquen les temperatures del bany María y la del líquit que's prova. Per medi d'un obturador ab un aparell de rellotgería s'obre l'obturador y's deixan sortir els vapors de la substancia objecte del nostre estudi. Resulta que, quan els vapors están á la seva temperatura mínima d'inflamació, s'inflamen al atrevessar l'obturador al costat del qual hi há una metja encesa, y'l termometre sumergit en el líquit nos dona la temperatura a que están dits vapors.

Aquests aparells, casi del tot desconeguts a Espanya, se troban molt en boga a Alemanya, França y demés nacions hont les autoritats se preocupan d'evitar tants accidents desgraciats. Se prohibeix als adroguers y demés establiments que venen aquestas substancies que hi tingan el punt d'inflamacio més baix del que li correspon y marca la lley.

Tals son els treballs fets en la Cátedra de Tècnica d'Análisis Químich desde la citada fetxa de 10 de Janer fins a 15 de Febrer.

MELCIOR MARCER

CATEDRA AGRICOLA «PERE-GRAU»

Si en materia de lo que'n podríem dir festes universitarias hi ha hagut algun colp una cosa original, hermosa, fora de tot motllo y rutina, aquesta cosa fou l'inauguració de la Cátedra d'Agricultura, que fundá y sosté ab amor y zel may prou alabats l'eximi patrici D. Pere Grau Maristany. Anavem a obrir una Cátedra nova y a rebren la primera lliçó, que'l fundador no volía cedir a ningú. Y ahónt? En la que'n podríem dir Universitat de la vinya, a Sant Sadurní de Noya, a l'ombra del monument del insigne March Mir y demunt podríem afegir de les rumboses coves Codorniu d'hont brolla la font de ví escumós, gloria d'un home que no té parió en el seu art a Espanya y honra de l'agricultura y ensemps de l'industria de Catalunya.

Y aqueixa primera lliçó fou en l'aula més singular que puga imaginarse, en el més original y esplèndit dels cellers: una especie de pati árabe ab típiques arcades blanques y ple d'ayre y de llum. Allí, devant de les superbes botes, ahont calía anar fiblant a mesura que la lliçó avançava, l'improvisat Catedráctich nos parlava de les condicions que deuen reunir els bons cellers, y'ns presentava aquell den Boada com exemplar y prototipo, tenint a les mans les copes de vi més o menys dorat que comprovaven la

tesis sostinguda. Despres, en el rumbós dinar ab que'ns obsequiaren la Viuda y els hereus del *gran pagès*, a qui sols per esser tal en tota la fonda y hermosa y trascendental acepció de la paraula honrá sa vila nadiua ab recort de pedra que durará menys, que sa vertadera y pura memoria tramesa de pares a fills, poguessem agradablement esperimentar els efectes practichs de la magnífica lliçó que'ns havía donat en Pere Grau. Y això, al bell costat d'aquella típica llar hont en Mir donava audiencia a tota mena de pagesos, ab tal amor y franquesa y en tantes multituts qu'encara ne diuen *la llar del Panadès*.

El veritable acte inaugural fou brillant, solemne, honrat per Senadors, Diputats, Catedratichs, el Concell de la Vila y gran nombre de gent distingida y presenciat per tot un poble verament entusiasta per lo que s'estava fent; però fou menys original que la lliçó del matí. Allò ja estem més fets a vèureho. Però de coses noves y boniques y engrescadores se'n digueren moltes, moltes...

Y aviat fará l'any (el 24 de Maig) y aquesta es l'hora que la Cátedra «Pere-Grau» pot dirse qu'es familiar en tot Catalunya. Aparegué ja triumfant en el Congrés agrícola celebrat per la Federació Catalana-Balear a Olot, hont els E. U. C. deixaren per primera vegada sentir la veu en materies d'interés agrícola representats per son jove Secretari y hont en Francisco Novellas començá a descapdellar aqueixa brillant serie de lliçons sobre adobs a les que han servit de Cátedra, després de la gemada vila montanyesa, Vich, Cervera, Lledó, Castelló d Empuries, Lloret de Mar, Torrelles de Foix y altres poblacions que han tingut avans interés en conèixer la composició química de les seves terres. El veterá escriptor agrícola D. Francisco X. Tobella aná a donar lliçons de grans a Montblanch, Santa Coloma de Queralt y La Garriga; D. Francisco Maristany aná a parlar d'olis a Olesa de Montserrat y Cervera; D. Claudi Oliveras y Massó tractá de vinya a Gelida, y, tenint en compte que no son solament els interessos materials els que han de regenerar l'Agricultura, sinó que, per lograr el major foment d'aquests, cal atendre també a les relacions socials, D. Ignasi Corma aná a parlar a Lledó de contractes y D. Jaume Maspons y Camarasa de sindicatura agrícola a Castelló d'Empuries.

La viti-vinicultura té tant gran interés pel nostre poble que'ls ESTUDIS pensaren en fer d'aquesta materia un curs sencer, verament superior, a Barcelona, y això resultá eminentment fácil gracies a oferir a la Junta son concurs l'insigne viticultor D. Manuel Raventós. L'èxit grandiós de les lliçons setmanals del Ateneu ha superat les esperanços de la Junta. Y encara ha fet més el senyor Raventós: oferirse a dar lliçons locals sobre tant vasta materia com la donada últimament a Sabadell, que fou una vertadera solemnitat.

Aquesta meteixa ensenyança de vinya l'ha estesa, per encárrech de la Cátedra, a Sant Culgat del Vallés y a Lloret de Mar un altre reputadíssim viticultor: D. Rafel Mir, Director de l'acreditada revista *Resumen de Agricultura*. Aquesta lliçó del senyor Mir ha sigut, com totes les de que hem parlat, sía la que vulga la materia tractada, un satisfactori èxit. Les poblacions les demanen en hermosa solicitut y les reben ab ansia veritable de saber y ab entusiasme, de manera que podem dir qu'en menys d'un any la Cátedra «Pere-Grau», tot y essent una disciplina intelectual vigorosa, s'es feta popular. Veritat es que les esperiencies públiques y'l carácter eminentment práctich de la mateixa, esplican fácilment aqueixa popularitat.

Ara s'están preparant noves y nombroses lliçons que tenen demanades a la Conca de Tremp, al Empordá, a la Costa, a Valls, etc. y, ademés, la Cátedra contribuirá a les solemnitats del Congrés de Manacor a Mallorca, organisat pel Maig per la Federació

Agrícola Catalana-Balear, ab interessants llicons que'ls mallorquins rebrán ab igual fervor que'ls catalans. Cal advertir que la Cátedra «Pere Grau» y en son nom els E. U. C. forma part temps há de dita Federació.

Y cal posar punt final a aquesta ressenya, perque, si ho haguessem de dir tot, nos costaría d'acabar. Si ab deu mesos escassos la Catedra «Pere-Grau» ha arribat a tanta altura, què no fará d'aquí endevant tant ben secundada? Ademes, podem assegurar que'l primer y més ferm entusiasta per la meteixa es el seu fundador y protector, el senyor Maristany, a qui son amor ardent per Catalunya, dictá y sosté aquesta hermosa pensada que indubtablement logrará l'èxit que D. Pere Grau se proposa: aumentar en lo que s puga la producció y aumentar aixís la riquesa del nostre poble.

MEDÍ DE CAMPFLORIT

HISTORIA Y LITERATURA PORTUGUESES

Començá a funcionar aquesta Cátedra el primer dimecres d'Octubre ab la lliçó titolada «La patria portuguesa-El territori y la raça-Institucions nacionals». Concentrant el Professor els seus estudis històrichs en les manifestacions de la civilisació portuguesa, pera compèndreles bé com a espressió del geni nacional, esbriná, ab erudites investigacions, els orígens antropològichs de la raça y ab l'examen comparatiu de les costums segons el criteri de l'etnología.

Provada l'existencia històrica de la patria portuguesa, el senyor Ribera esposá en conferencies succesives la séva teoria d'equilibri polítich peninsular, ab el reconeixement de les tres nacionalitats fortes de l'Iberia: la gallega-portuguesa, a Occitania, la central castellana y la llevantina catalana, diversitat nacional que resol baix un admirable concepte federatiu, republicá o monárquich, república o imperi, el problema magne de l'autonomía de les nacions hispanes.

Notárem que, durant el curs d'aquestes conferencies, l'auditori fou ben nombrós, evidentciantse l'atenció y la benevolença ab que eren acullits aquets estudis.

Seguidament el Professor remarcá com de la formació d'una petita nacionalitat en el segle XII, iniciant l'autonomía d'altres Estats peninsulars y resistint sempre l'incorporació a l'unitat lleonesa, navarra o castellana, y fins al travers de tots els accidents de la política internacional d'Europa conservant sense fatxendería la seva independencia, deriva tota la comprensió de l'historia de Portugal.

La situació d'aquesta nacionalitat a les vores del Atlántich va atraure als portuguesos a les esploracions marítimes y a l'empresa de la circumnavegació del mon.

Sobre aquest important moment historich, el senyor Ribera y Rovira hi feu consideracions atinades y pintoresques narracions, esplicant de passada la llegenda —que alguns erudits han convertit en historia— del viatge de Colom a Portugal y a les illes del arxipèlach dels Açores, y d'aquella memorable conversa ab el famós pilot Pero d'Alemguer qui li sugerí l'idea de la circumnavegació y de l'existencia de les Indies occidentals.

Dedicant un cuydadós estudi als elements ètnichs y historichs de la nacionalitat portuguesa, relatant usatges, creences y tradicions, començá l'historia de Portugal desde

els temps primitius, finint aquí el primer tractat d'etnogenia portuguesa que abarcá vuyt conferencies.

Força interessants foren les dedicades a l'enumeració de les fonts de la literatura y de l'historia, sobre tot les que tractaren de la poesia popular, poguentse valuar la riquesa del romancer portugues, del tot desconegut a Catalunya y que moltíssim llegá al castella, sobre tot en els segles XV y XVI sense que aquest li vulga reconèixer la paternitat d'un sens fi de romanços que s'ha apropiat indegudament.

La lliçó destinada al estudi del cançoner fou notabilíssima, exornantla audicions de musica popular portuguesa. En altra va parlarse del teatre popular, dels contes tradicionals y de l'aforística, materies agradosíssimes que foren acullides ab tota fruició, acudint a l'aula del Ateneu Barceloní una concurrencia, si no molt nombrosa, força escullida.

Les lliçons d'historia seguiren ab regularitat, remarcant les conferencies que tractaren de la fundació de la monarquía portuguesa y gran part dels temps subsegüents. Els reys de la casa de Bourgogne mereixeren del conferenciant una especialíssima predilecció, sobre tot don Diniz, qui s'emmaridá ab la coneguda santa Isabel d'Aragó, indicant aquest important fet històrich l'importancia del casal reyal aragonès y començant a fer evidentes les relacions de fonda amistat espiritual entre Portugal y Catalunya.

Una de les lliçons més notables y ab més dilectació escoltades fou, certament, la que tractá del domini de la Casa espanyola, tant poch grat als lusitans y que originá la revolta del 1640 en la qual prengueren part tant activa els catalans. Venint a tom, el senyor Ribera y Rovira doná a conèixer el popular poema *D. Jayme*, de Thomaz Ribeiro, en el qual se veu ben marcat l'antagonisme luso-castellá, causa del allunyament moral y material de les nacionalitats hispanes.

El Professor d'aquesta Cátedra té anunciada pera les lliçons vinents la ressenya històrica de la casa de Bragança y pera més endevant la política contemporania portuguesa.

Aquets estudis, els primers realisats a Espanya, son una prova palesa del bon seny y alta finalitat política que'ls catalans posen en totes les seves empreses, constituint ensemps una llohable obra de cultura que'ls E. U. C. venen realisant, ab la cooperació del emèrit lusòfil catalá senyor Ribera y Rovira.

A. SADURNÍ y VILARDEBÓ.

LLENGUA PORTUGUESA

Aquesta nova Cátedra dels ESTUDIS s'inaugurá l'Octubre passat ab lliçons bissetmanals que'l seu Professor, senyor Ribera y Rovira, doná en els locals del benemèrit Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de l'Industria, prestigiosa entitat protectora d'aquesta Cátedra qual ensenyança ha inclòs en les ja nombroses de la seva brillant Universitat Comercial.

Començárem el curs donantnos nostre Professor una idea general de la parla portuguesa, referintse a la vulgar y a l'erudida, fentnos atinades consideracions sobre

l'importancia del estudi de la mateixa, necessari pera'l major increment de les relacions econòmiques y intelectuals entre Portugal y Catalunya. Dividí, després, el curs en tres seccions, tractant en la primera dels sons elementals y de les combinacions dels sons de la llengua, això es de la Fonètica; en la segona, de les formes de les paraules o sía la Morfología, y an la tercera, de la combinació de les paraules del discurs.

Rebutjant tots els mètodes, ab el d'Alm y tot, per defectuosos, el senyor Ribera y Rovira indicá la conveniencia d'estudiar l'idioma prácticament ab un continuat exercici dintre'l qual hi cabríen sumaríssimes y essencials lliçons gramaticals.

Acabat l'estudi de la Fonètica, seguiren les explicacions del Professor ab un rahonat exercici de pronunciació que'ns posá en condicions de poguer vèncer tota classe de dificultats fonètiques de que es tant pròdich l'idioma lusitá.

Repetides lliçons dedicárem als verbs y en els irregulars hi posárem tota l'especial atenció que requereix una part tant dificultosa y important, sovintejant, per altra banda, els exercicis ortográfichs.

Avuy, mercès al molt interés desplegat per nostre benvolgut y entusiasta Professor, nos trobem preparats pera començar a parlar y escriure la llengua portuguesa y es a no tardar qu'esperem fruirla sens trabes y assaborir plenament totes les seves innegables belleses.

P. Zaragoza y Alemany

PEDAGOGIA NACIONAL

A primers d Octubre començá la feyna d'aquesta Cátedra, regida pel Professor don Joan Bardina, ab tres lliçons setmanals y assistencia de 28 noyes y de 28 noys. Local: Escola de Mestres. Hora: de 10 a 11 del matí.

Va començarse esplicant les bases de la Pedagogía nova, que son l'Integralisme y el Naturalisme, de les quals surten, com una conseqüencia, els tres factors de la Pedagogía: cosmopolita, nacional y individual.

Entrant de ple en el factor nacional, va començarse pel *terrer*, *clima*, y *herencia*, mot-llos de les nacionalitats. En els dos primers se vegé com ells pasten el cos y l'ánima dels pobles, influint en sa mentalitat, modelant sos òrguens, imposantlos una certa manera de treball, esculpint son temperament y son carácter. L'herencia perpetua les modalitats colectives, acumulades a copia de centuries. Fou rebutjat, no obstant, el determinisme y la teoría absurda de les fronteres naturals, quan sempre y arreu les montanyes, mars y rius han sigut el cor de les nacionalitats.

Foren estudiats els factors *temperament* y *carácter* com efectes y alhora causes de nacionalitat, detenintse més en les *llengües* nacionals.

Entrárem després en els factors *govern*, *treball*, *ciencies*, *art*, *historia*, etc , com efectes y concauses de la personalitat nacional, deduhintne, en conseqüencia, la noció complexa, però clara de nació.

En cada factor s'estudiaren els següents punts: idea d'ell; es factor nacional; ell tot sol no fa la nació; Catalunya té aquest factor nacional.

Ara, finida la primera part, vá a entrarse en la segona. Entesa la nacionalitat y ab la base de *Catalunya-nació*, va a estudiarse la modalitat nacional que té de tenir la nostra Pedagogía, conseqüencia de la Fisiología y Psicología nacionals.

Els alumnes pregunten lliurement punts obscurs, y, per torn, fan preguntes obligatories. Cada dia se'ls dona una fulla solta, escrita al Ciclostil, contenint un resum de la lliçó y una nota bibliográfica de llibres a consultar, molts dels quals son a la Biblioteca de l'Escola.

Per Nadal els Estudis obriren un concurs voluntari baix el següent tema: «Influencia del clima y terrer en el treball nacional». Van pèndrehi part 2 noyes y 5 noys. Llegits y comentats publicament tots 7 treballs anònims, se passá a votació entre'ls alumnes quin mereixía premi, y per molta majoría de vots sortí premiat el que resultá ser den Joan Batllori, de 14 anys, subvencionat per les «Escoles del districte segon». De les 50 pessetes de premi, 25 han ingressat en sa llibreta d'Estalvis.

Als altres 6 autors de treballs, com a premi al esforç de voluntat, l'*Escola de Mestres* els posá 5 pessetes a cada un a la Caixa d'Estalvis.

J.

NOTES VARIES

NECROLOGÌA.—El primer nom qu'hem de posar en aquesta secció es conegut de tothom y de tothom estimat, però per nosaltres venerat com el primer mestre que cová el pensament dels E. U. C.

Don Manel Durán y Bas morí á la matinada del día 10 de Febrer. Al Cel sía.

La seva mort ha fet posar de dol á totes les entitats que's nodrían en els seus estudis y en les seves activitats de saba netament catalana, perque a totes les esferes havían arribat els beneficis de les seves energíes y totes li debíen quelcom. Els E. U. C., que no podrán borrar el recort de son President honorari, dedicarán pròximament a la seva memoria un fervorós tribut de respecte.

PUBLICACIONS ESCULLIDES.—El nostre rublert Arxiu de la Corona d'Aragó dona sempre cullita abundant al qui hi vá a espigolar. Y es força reconèixer que, més que nosaltres mateixos, hi ván els forasters a escorcollarne els amagatalls. Ara el Professor Rodolf Beer, de la R. y I. Biblioteca de Viena, ha començat a publicar un estudi crítich dels manuscrits de Ripoll que s'hi reculliren, colecció abundosa, que tot just fou florejada en el seu temps pel Bisbe Marca. Se titula el treball *Die Handschriften des Klosters Santa María de Ripoll* y s'hi estudíen detingudament els còdices capdalts d'aquella colecció reproduhintshi en facsímil els més importants. Esperem que no deixará d'haverhi alguna bona ánima que traduhirá y donará a conèixer a la nostra gent els estudis del sabi professor austriach.

* S'ha començat d'estampar la Colecció de documents pera l'historia literaria del XIV sigle, extrets del Arxiu de la Corona d'Aragó, que vá a publicar el Professor de Literatura Catalana dels nostres ESTUDIS, Dr. D. Antoni Rubió y Lluch. Aquesta es una bella mostra de lo que poden fer els nostres aficionats en aquesta materia, que no es just que síen solament els forasters els qui's gaudeixin del nostre tresor històrich y literari. Moltes llohanços mereix el Dr. Rubió per aquests treballs tant profitosos y per la seva incansable activitat, ab la qual, mentres continúa ardidament en la feyna immensa de la seva obra mestra sobre'ls catalans a Orient, troba encara temps y té energíes per donarnos obres com aquesta. Còm sería de desitjar que tingués força imitadors!

En aquest mateix nombre veurán els nostres lectors una bella mostra dels documents de que's compondrá dit Diplomatari, que, junt ab altres, foren objecte d'especial estudi en la Cátedra de Literatura Catalana dels E. U. C., despertant l'afició dels seus alumnes. Nosaltres nos donem l'enhorabona de que aixís aquesta important publicació vinga lligada ab els E. U. C. No cal dir si la recomanem als nostres lectors.

* Hem sentit dir que, ab motiu de la celebració del VII centenar del naixement del Rey En Jaume el Conqueridor, pensan els tarragonins publicar, a més de les altres obres del gran monarca, la séva famosa y may prou ponderada *Crònica* en rica edició gòtica, vestida de les majors y més hermoses gales tipográfiques, de manera que sía una fita gloriosa de l'historia de l'estampa catalana. La direcció de la publicació tenim entès que's confiará al conegut y delicat bibliòfil D. Eudalt Canibell.

RECOPILACIÓ DE LES COSTUMS JURÍDIQUES DE CATALUNYA.—Una de les obres que volen empendre els E. U. C., per la feliç iniciativa del seu Professor de Dret Catalá, D. Antoni M.ª Borrell y Soler, es la recullida de les costums de totes les comarques catalanes en totes les institucions del Dret.

L'importancia d'aquesta obra es tant gran, que no's fa menester l'encarirho ni'l recomenarho. Dret nascut de les costums es el nostre Dret catalá, y ab les costums nascudes del poble s'ha tornat un còdich tácit que ha sigut més eficáç per la formació del seu criteri que'ls Còdichs escrits, que moltes vegades artificialment formulen els llegisladors estadistes. La seva força ha arribat casi a lo increíble, al sosteniment y fins a l'evolució del nostre Dret, després d'estroncada la veu llegisladora de Catalunya.

Aquesta costum, encara vivent, mereix un tribut de respecte y demana la seva recopilació per poder influir més tardament encara en tots nosaltres.

La França té els seus *coutumiers* en que aquestes costums son respectuosament aplegades y conservades, y avuy encara, després de l'unificació del seu Dret ab el Còdich Napoleon, continúa cercantles y estudiantles ab veneració esquisida.

Ab més rahó hem de recullirles nosaltres ja que per elles hem servat la nostra personalitat colectiva.

Els treballs pels interrogatoris que s'han de dirigir a tots els qui pugan donarne noticies, en la part del dret familiar qui es per ahont se començará la tasca, están ja casi acabats pel Sr. Borrell, y aviat se podrá començar la feyna qu'exigeix aquesta obra colossal. Sens dubte que tots els amants de la terra nos hi ajudarán.

EMULACIO LLOHABLE.—Es sapigut que'l milionari M. Carnegie ha escampat milions per les Universitats y Escoles dels EE. UU. En setcents cinquanta milions de franchs se valúan els donatius que ha fet destinats a ensenyança.

Un altre milionari, M. Rockefeller, també destina quantitats importants al mateix fi. Fa poch que ha repartit cent xeixanta milions de franchs a les escoles públiques de aquell Estat, y compten que'ls seus donatius per ensenyança sobrepassen als tant coneguts de M. Carnegie, puix arriben a vuytcents milions.

La maledicencia, qu'en tot fica la dent, s'entreté en comentar aquestes subvencions esplèndides, dihent que, més que al amor a la cultura del país, obeheixen a una competencia de amor propi entre'ls dos poderosos, que l'han establerta en aquest ram, com podíen ferho ab qualsevol mena de sport.

Sía com sía, ditxós el poble que pot comptar ab aquests ausilis per l'ensenyança! Si l'empenta que porta el Nort d'Amèrica en totes les manifestacions de l'activitat ve curullada per la potencia que li donará un espandiment d'avenç intelectual com el que's

pot conseguir ab recursos de tanta importancia, prou pot arribarse a témer que'l seu progrés ascencional afogue y anule els esforços dels demés pobles.

Oh, si un riu d'or semblant assahonés les nostres institucions d'ensenyança! Si una part semblant de la riquesa de Catalunya la dediquessen els seus possehidors a fins idèntichs! Què aviat arribaríem a la meta dels nostres desitxs y a la consecució del fi dels nostres esforços!

ELS NOSTRES CONCURSOS.—Haventhi encara, tant en els de fi de curs com en els de Nadal, treballs sobre'ls quals no ha recaygut judici, deixam per un dels nombres vinents el publicar una nota general de les obres premiades, limitantnos a dir que casi totes les que han obtingut aquesta distinció ván acompanyades de notables paraules de llohança per part dels respectius Professors, lo qual prova una vegada més quánt felíç pensament se tingué al instaurar aquests concursos.

LA REVISTA DELS E. U. C.

Al sortir a la llum pública el primer nombre de la Revista dels E. U. C., no pot deixar de fer constar el seu testimoni d'afecte a totes les entitats y a totes les persones que semblantment a ells treballen per la restauració de la Patria catalana.

Els ESTUDIS deuen gratitut a tots els qui l'ajudan en la seva empresa. La deuen a les Corporacions que l'auxilían ab llurs subvencions, y d'un modo especial a les Diputacions de Barcelona y Gerona y al Ajuntament d'aquesta Ciutat. El Colegi d'Advocats d'aquí y l'Academia de Jurisprudencia, el Foment de la Producció Nacional, l'Ateneu Barcelonès, la Lliga Regionalista, el Centre Excursionista de Catalunya, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç y de l'Industria, la Societat Econòmica d'Amichs del País, l'Orfeó Catalá, les societats escolars y altres han seguit a aquelles Corporacions oficials y li donen o li han dat medis econòmichs y valor moral per sostenirse y créixer. A tots els saludem ab agrahiment, y per endevant enviem la nostra salutació a totes les Societats y Associacions de Catalunya qu'esperem han de venir a ajudarnos en aquesta tasca, en que may hi há prous medis y de que may s'ha extès prou l'esfera d'acció.

Aiximateix saludem y donem grans mercès a tots el nostres Socis protectors que ab llur estorç individual sostenen els ESTUDIS.

La llista ja llarga ab que contem esperem que creixerá cada día, que, per moltes que sien les necessitats a que s'ha d'atendre en la actual evolució integral de Catalunya per totes les obres socials y polítiques a que ha de dedicar la seva activitat, no hi há dubte qu'es una de les més grans la del espandiment de la cultura qu'es l'objectiu de la nostra Institució, y un esforç individual de cada hu casi no es res, y l'esforç sumat de tots es l'assegurament de la futura Universitat Catalana. No dubtem que tots els catalans vindrán al nostre costat per decidir l'èxit de l'empresa.

Y sobre tot debem la més calenta salutació als alumnes dels E. U. C. Ells son el seu nirvi y la seva vida, per ells han sigut criats y ells han de sostenirlos. Aquesta meteixa Revista a ells se deu. Quan se dibuixava en l'enteniment dels impulsors dels ESTUDIS el pensament de publicarla, ab les vacilacions y els dubtes que tota nova empresa fa náixer, foren ells els qui's llançaren a l'obra y ab el foch de la seva joventut decidiren la publicació. Ells han d'esser els principals elements de la seva redacció, y ells serán els més forts vehícols de la seva propaganda. Ab aquest començament y ab aquest entusiasme comanadíç, l'empresa queda assegurada.

Aixís la comunicació ferma dels E. U. C. ab les entitats y ab la premsa de Catalunya y ab tot el poble catalá, será un fet, y un fet de molta trascendencia pel seu pervenir.

Imp. J. Horta, Méndez Núñez, 7.-Telephon 2326.-Barcelona

Estudis Universitaris Catalans

EN XAVIER LLORENS Y BARBA

RECORTS ÍNTIMS D'UNA FILOSOFÍA

REQUERIT ab gran instancia per nostre estimat amich En Ramon d'Abadal, pera qu'escribissem alguna cosa sobre den Llorens a la Revista dels E. U. C. qu'ell dirigeix, sols hem condescendit al influix de l'amor al nostre antich Mestre y al amich, puix fa molts anys que cloguérem la nostra investigació de la filosofía tècnica, y'ns trasladárem a la regió d'una filosofía més sublim: no obstant, recullirem alguns recorts que quedaren fortament gravats en lo nostre esperit y arreconats de molts anys en l'arxiu polsós de la memoria, pera que'l jovent intelectual de Catalunya que ha vingut a molta distancia de temps del insigne pensador tinga una idea d'aquella doctrina que indubtablement ha exercit fonda influencia en la generació literaria que vá desapareixent, y quals principis son lo punt de partida de l'activitat intelectual de la major part dels qui en lo nostre país representen la feconditat y la justicia de la cultura.

Però per força la nostra miniatura filosòfica den Llorens ha de resultar deficient, puix escribim entre les preocupacions, naturalment intenses, del cárrech episcopal, y ab una verdadera pressa, potser fins imprudent, tractantse de materies tant delicades y trascendentals, puix estam a punt de sortir a una expedició apostòlica y nos queda molt escás temps pera escriure; però l'amor al Mestre y al jovent intelectual ilumina lo nostre pensament y estimula la nostra memoria, y fará sortir los recorts íntims de les ensenyances den Llorens a la conciencia clara, exposantles breument en aquest escrit.

*
* *

Aquest filosoph catalá, qui viu de gran relleu en l'ánima de tots aquells qui tingueren la sort de possehirlo per mestre, fou una especie de Sòcrates. Tingué la missió de fer homens, més que no pas llibres; de fer pensadors, més que no pas escriptors; enteniments discrets y observadors, més que no pas caps d'aquells qui's creuen que han de renovar tot lo existent, perque sa atenció y sa investigació se dirigíen especialment a estudiar les lleys de la realitat, així en lo pensament com en l'existencia. Per això era enemich de les construccions *à priori*, de l'invenció de sistemes, no sols en l'esfera de la filosofía, sinó que també encara més en l'ordre práctich y social. Ja en la lliçó primera del curs, deya ab severa eloqüencia als estudiants que'ls qui preteníen brillar, que'ls qui volíen a poca costa obtenir l'admiració y les alabances, ja's podíen retirar, que allí no apendríen la pompa del discurs, puix que la vera filosofía prefería un SI o un NO encertat més que no pas una peroració entusiasta. «Si porteu aquests intents, deya, aneu a la literatura y a l'historia, ahont podreu realisarlos més fácilment.» Seguint sens dubte aquest criteri, lo docte professor, un día que'l Rector de la Universitat visitá la seua cátedra, preguntá a un deixeble tartamut.

Fou en Llorens principalment un psicòlech, un home d'observació interna, qui vivía perennement en la celda de la propia conciencia, qui llegía ab admirable facilitat les manifestacions humanes dins del horitzó de la conciencia íntima, com en un llibre misteriós ple de insinuacions lluminoses; y ab fruició repetía aquella sentencia, de que los dos espectacles de major magnificencia que l'home pot contemplar son la volta del cel estrellada y la propia conciencia moral. Dins de la creació que'ns es assequible en nostre estat actual, no hi há cosa més maravellosa. Per això la seua filosofía se reduhía a una gran psicología, y volía que aquesta fos la basa principal, no l'única, de lo trascendent, es a dir, de la metafísica.

D'aquí es que la seua doctrina era sugestiva y sempre tenía, fins en les qüestions més abstractes, un element estètich; potser era deficient per les necessitats de la discussió o controversia, però era oportuníssima pera l'edificació personal del deixeble, pera introduhir al jove en lo regne de l'amor a la sabiduría, o a la veritat, corresponent així al objecte fonamental y tradicional y perenne de la filosofía.

Per això ell, responent a l'objecció que se li feya de les deficiencies de la seua doctrina, deya que son intent era que la seua doctrina fos com un rieró que havía de engrossir lo magestuós riu de la *philosophia perennis*, puix aquesta mare de les ciencies destinada a fecundar l'inteligencia de totes les generacions humanes y de totes les regions de la terra, s'havía d'enriquir per distintes afluencies, deixant en sos márgens les impureses, colantse en lo fons de son llit lo tèrbol de les idees falses y vanes, y continuant son curs lo cabal de l'aygua pura de la veritat.

Y es clar que l'observació psicològica enriqueix a la *philosophia perennis*. No pretenía ell que l'observació psicològica fos una novetat en l'historia de la filosofía; al revés, ell sentava, com tothom, que la font y principi de la filosofía ha sigut l'observació, proclamava a Aristòtil príncep dels observadors, recomanava l'estudi d'aquest filosoph, nos feya llegir los seus grans comentaristes escolástichs, y deya, en los últims anys de son professorat, que tot lo seu treball se dirigía a agermanar la seua filosofía ab l'Escolástica, y sembrava de les insuperables fòrmules d'aquesta, que contenen les grans veritats de la filosofía, les curtes apuntacions qu'ell dictava als seus deixebles y que anomenava, molt propiament y ab conformitat ab son sistema educatiu del esperit, temes de meditació.

Quan lo qui escriu aquestes línees, molt jove encara, se dedicá al estudi dels textes de Sant Tomás, en Llorens li demaná que, si trobava algun article que fes per ell, que li ensenyassem; y en efecte un día li mostrárem la manera senzilla y sublim ab que l'angèlich Doctor explica la conexió entre la causa primera y l'agent racional, y sa lectura li causá un plaher tant intens que'ns digué que l'havía delectat més que no pas la lectura d'una Oda d'Horaci.

* * *

Ara, en l'edat ja madura y pròxim al ocás de la vida, reconeixem lo bé que'ns feu la Providencia Divina al posarnos en contacte íntim, en comunicació d'esperits quasi continua, gayre bé desde la nostra infancia fins a l'hora que morí, ab aquell home verdaderament superior y que navegava, ab la precisió y llestesa d'un expert pilot, pel mar immens de la nostra propia regió espiritual. Aquell *puja més amunt* del Evangeli era lo ritme constant de la seua investigació, lo qual produhía en lo deixeble un efecte religiós.

Desde que som a Vich, havem llegit en la *Revue Thomiste* un interessant estudi d'un frare dominich nort-americá, qual nom no tenim temps ara d'anar a buscar, sobre la filosofía als Estats-Units de l'Amèrica Septentrional, d'ahont se despren que la quasi totalitat dels qui conreuaren la filosofía de dés lo principi en aquella nació tant potent, eran, com en Llorens, deixebles de l'observació interna, y'l referit articulista atribueix a això lo carácter religiós que ha predominat fins ara als Estats-Units en la major part dels escriptors qui directa o indirectament han tractat dels grans problemes trascendentals que interessen als hòmens.

En efecte, los fets psicològichs, més que'ls fenòmens de la naturalesa, posseheixen la virtut d'elevar lo contemplador a les regions més sublims de l'inteligencia, y per això en Llorens en les explicacions fácilment passava de filosoph a místich, com Sant Agustí y Sant Tomás y com la nostra gran Santa Teresa de Jesús. Descobría als ulls distrets dels deixebles, del jovent naturalment absort en la vida externa, descobría lo gran panorama de la vida del esperit y ánima racional ab tota la riquesa dels seus elements, ab la varietat y contrast de les seues manifestacions, una vida íntima, personal y propia que l'home porta en sí meteix y no se n'adona, lo quadro complet de les sensacions, sentiments, pensaments, recorts y

volicions, dels primers principis, font y origen de la vida racional, per lo qual lo jove donat à l'especulació se trobava en un cas similar al de Sant Agustí, qu'expressava lo gran Bisbe de Hipona dihent qu'ell cercava a Deu per defora y se l'havía trobat a dins.

* * *

Era com una basa de son estudi lo principi aristotèlich adicionat per Leibnitz: *nihil est in intellectu quod priùs non fuerit in sensu, nisi intellectus ipse.* Y, com medi de comunicació entre l'esperit y lo mon exterior, com instrument d'estímol pera lo perfeccionament de l'ánima, que está *tamquam tabula rasa in qua nihil est depictum*, estudiava los sentits en sos elements afectiu y cognoscible, lo coneixement primitiu y lo derivat, y passava després a l'imaginació, a la facultat de compondre y a la memoria, ab una riquíssima varietat de fets espontanis d'aquestes facultats, y'ns feya llegir a Temistio, comentador clássich d'Aristòtil, investigador insigne del procés de la memoria, y de fets interessants de la mateixa que poden dar, y de fet donen lloch, a enganys, prenent per una composició propia de la nostra imaginació lo que no es altra cosa que un recort inconscient *(simulacrum in se)*, es a dir, un recort després de la relació de temps, una aparició en la nostra imaginació de lo que'ns ha entrat fet per medi dels sentits y que nosaltres creyem elaborat en la nostra fantasía. Així com en altres ocasions succeheix que nosaltres espontáneament elaboram una composició imaginativa y tenim l'aprensió de que allò es una reminiscencia, o una aparició en la nostra conciencia, d'un recort qu'estava en l'obscuritat de la nostra memoria potencial *(simulacrum in alio)*. Y en Llorens, qui possehía un gran tresor d'observació psicològica propia, nos deya que aquests fets de l'imaginació y de la memoria eren freqüents, sobre tot en l'imaginació musical. Pera comprobar la nostra facultat de compondre nos estimulava al análisis dels nostres somnis, compostos d'elements reals, lo qual corroborava ab la doctrina de Aristòtil sobre aquesta materia, qui ab la observació demostra la procedencia del somni, de sensacions, d'impresions, de recorts precedents.

Y, quan explicava les associacions de la memoria, retreya l'interessant passatge de les Confessions de Sant Agustí, ahont lo gran doctor exposa ab tanta veritat y simplicitat l'evocació qu'ell feya dels recorts e idees, la manera de que's valía pera suscitar les diferentes series d'idees, conceptes e imatges, com devegades compareixíen a la seua conciencia clara les que ell no cercava y les feya entornar al seu lloch perque no les havía de menester, y anava cridant les que buscava fins que's presentaven estimulades y atretes per altres similars que tenía en sa conciencia.

Y, en l'ordre afectiu y en l'ordre intelectual, anava avançant en l'estudi del home, estudiant lo procés propi de la nostra naturalesa, que's vá alçant de lo material y sensible a l'esfera de l'intelectivitat per graus suavíssims y d'una armonía admirable. Y així estudiava lo desenrotllament dels sentiments y la formació dels conceptes.

* * *

Lo tractat dels sentiments era un dels preferits del nostre Mestre. Aquesta materia *mixti fori*, part sensitiva y part intelectual, aquesta interessant frontera entre l'esperit y la carn, qu'es l'esfera del Art y de les més interessants relacions humanes, aquesta materia la tractava ab amor especial y particular eloqüencia filosòfica. Y, pera explicar la generació dels sentiments, acudía a Plató y a Aristotil, si bé prefería l'explicació del Estagirita quan analisa al home y a totes ses passions, fentles derivar del concupiscible y del irascible, y encara propiament lo concupiscible es principi únich; explicació d'admirable realitat adoptada per l'Escolástica, y portada a l'evidencia pel príncep d'aquesta, lo nostre mestre Sant Tomás de Aquino. En Llorens, com un artista de la filosofía, classificava, caracterisava y explicava la qualitat distinta dels sentiments, y son enlláç ab lo desitx, y com reveníen y s'exaltaven fins arribar al paroxisme, a la passió. Y, encara que distingía entre la facultat afectiva y la facultat volitiva, estudiava a la primera com a precedent y estimulant de la segona, y també com a òrgüens, o membres, o instruments, segons la bella y exacta explicació de Sant Tomás, de la voluntat, puix lo concupiscible e irascible baix les ordres del apetit racional, son los qui exciten l'activitat de la vida humana.

Y, parlant del lliure arbitre, o del franch voler, usant la bella y típica expressió del B. Ramon Lull, li venía molt bé pera panegirisar lo seu predilecte medi d'investigació que era l'observació psicològica, o sía, de la propia conciencia, puix, así com la demostració *à priori* es dificultosa y molts filosophs de mèrit no han sabut discernirla clarament, en cambi la llibertat humana, lo lliure arbitre, analisat en lo gresol de la propia conciencia, subjectada la nostra vida interna a l'observació immediata, ningú pot dubtar de la llibertat de les seues resolucions, puix la nostra ánima, al pendre una resolució, podría igualment adoptar la contraria; y lo sentit comú del llinatge humá y tots los sistemes jurídichs espontáneament, no per efecte de demostracions filosòfiques o científiques, s'han mogut al influix de la convicció indestructible que tenen tots los individuos del nostre llinatge, de la llibertat de les seues accions y determinacions. Perque l'estat de certesa, deya ell, que produheix en la nostra ánima l'observació directa e immediata de la propia conciencia es d'una satisfacció completa y d'una afirmació plena y, per lo tant, d'una convicció indestructible.

* * *

Però, com a ver filosoph qu'era, posava la primacía de la doctrina psicològica en l'estudi del pensament humá y en la crítica del seu valor.

La formació dels conceptes, la manera com la nostra facultat elabora los materials que li proporcionen los sentits y'ls constitueix en determinades categoríes, quedantse l'ánima l'exemplar típich aplicable a tots, ho explicava ab claredat meridiana y semblava que'ns feya tocar ab les mans aquestes operacions íntimes de les nostres facultats anímiques.

Y l'análisis dels judicis, y la conexió entre ells y la formació del raciocini, la inducció y la deducció, y la nostra lley intelectual en virtut de la qual se regeix l'intern laboratori del pensament humá, lo portaven a explicar la noètica y la dianoètica, com ell deya, o sía, la facultat dels primers principis font de l'intelectualitat humana, principis comuns a tots los hòmens, fora dels quals no es possible entendres, per lo qual en Llorens en aquest punt retreya y llohava com a manifestació d'una gran veritat aquella máxima escolástica que diu: *prima principia negantes fustibus sunt arguendi;* es a dir, que'ls qui no s'entenen ab rahons, s'han d'entendre ab bastons, perqu'es impossible negar dits principis, puix son evidents de per sí, y l'enteniment, encara que vulga, no pot pensar lo contrari d'ells, y sens la llum qu'ells reflecten desapareix la racionalitat humana; perque aquests primers principis innegables y evidents serveixen de basa al discurs humá, y'l raciocini es una derivació d'ells, tenint sa forma explícita y adequada en lo silogisme, coneixement, per lo tant, no immediat, sinó qu'exigeix medi o procés (facultat dianoètica) y quals conclusions, de conseqüent, no tenen l'intensa garantía de les veritats contingudes en los primers principis intuitius, font de la racionalitat, qual negació importa l'aniquilació de l'inteligencia humana.

Per això argüía ab molta contundencia, valentse de l'experiencia y de la rahó, als filosophs qui negaven lo principi de contradició y afirmaven l'identitat dels contraris; y d'un modo particular combatía lo Krausisme, que aleshores era l'última moda dels filosophs de la Cort, y que a Catalunya may va poderhi penetrar potser en part per lo carácter práctich y de sentit comú aquí generalment dominant, per la falta d'inclinació a les construccions mentals, y per la propensió innata a cercar les realitats de la vida; però sens dubte, també en gran manera, per la llum d'evidencia qu'espargía desde la seua cátedra l'insigne professor de la Universitat barcelonina.

A primera vista hauría pogut semblar que una doctrina que dava tanta importancia a la psicología, y que usava com un dels principals instruments d'investigació l'observació interna, resultaría dèbil pera l'afirmació de la veritat objectiva; mes, no obstant, en les explicacions del nostre Mestre, y sens abandonar lo seu procediment de l'observació psicològica, les realitats externes resultaven com evidents en virtut de la meteixa llum de l'observació del fet del coneixement. Segons la seua fòrmula usual, del análisis del fet del coneixement, que consisteix en una relació entre l'enteniment y la cosa coneguda, resultaven una síntesis, y una antítesis; l'enteniment y la cosa coneguda eren los dos térmens de la relació que s'uníen en l'ordre intelectual, una síntesis, y en l'existencia eren necessariament oposats y constituíen una antítesis, de manera que'n resulta una real oposició de la qual dona eloqüent testimoni la propia conciencia: *Jo* y *no-jo*. Y aquesta veritat ell la trobava contiguda en l'antiga fòrmula que defineix la veritat subjectiva: *adequatio intellectus et rei secundum quam intellectus dicit esse quod est et non esse quod non est.*

Alguns havíen cregut trobar en la doctrina del nostre filosoph un ressò del

subjectivisme de Kant, però es indubtable que aquesta sospita provenia de que no abarcaven tota la doctrina den Llorens y no entenien la direcció del seu esperit que arribava a les meteixes conclusions de l'Escolástica, si bé que, sens desdenyar los d'aquesta, usava ab gran amor lo medi de l'observació que s'avenia admirablement ab son temperament intelectual, y per la qual tenía una aptitut finissima; no obstant, may deixava de valerse del discurs dialectich, si li venia be pel cas, com ho demostra la gran importancia que donava al estudi dels primers principis lògichs.

Aiximateix, com ell predicava ab molta constancia la limitació de les facultats humanes, algú havía cregut que son sistema intelectual tenia poca força pera portar al home al coneixement de les veritats superiors y sublims, però ell ab molta rahó distingía la regió de lo cognoscible y la regió de lo demostrable, y rebatía fortament als qui no volíen admetre l'existencia de lo que no pot demostrarse, no per defecte del Ser realíssim, sinó per deficiencia de les nostres facultats, perque hi há coses que poden probarse, però no demostrarse; y aquí soldava dintre d'un procés intelectual la rahó ab la fe ab molta més justicia que no ho han fet en nostres díes l'inglès Balfour y lo mateix Brunetière; perqu'en Llorens fugía del fideisme y no queya en ell, y distingía clarament les inclinacions y direccions del nostre esperit envers la creencia, de l'autoritat rahonable en que reposa la fe. No era la fe per ell en l'ordre filosòfich un instint necessari que resulta de la natural constitució del nostre ser, sinó qu'era un acte rahonable del enteniment y de la voluntat qu'encaixa perfectament ab la nostra naturalesa racional. Y, no obstant, com tots los grans pensadors, trobava una perfeta adaptació entre les exigencies del esperit humá, entre totes les nostres potencies y direccions nobles y la fe sobrenatural, y, com Sant Agustí, reconeixía y demostrava que l'home criat per Deu no troba repòs sinó en Deu.

* * *

Es clar que'l sistema intelectual den Llorens, en quant se considera com camí pera arribar a la filosofía primera, a les grans veritats que interessen soberanament a la conciencia humana, es un camí pera pochs esperits. Den Maine de Birán, per qui ell tenía certes simpaties y analogía de procediments, s'ha dit ara fa poch, ab molta rahó, que, pera arribar a la possessió de la veritat, necessitá una llarguíssima vida y una gran finura d'enteniment, y per això es indubtable que'l mètode d'observació, si bé d'utilitat grandíssima, necessita esser completat per la filosofía racional, qu'es un instrument més adequat a les relacions humanes, una moneda que facilita més lo comerç dels hòmens en l'ordre de la vida intelectual.

Sens dubte perque l'eminent filosoph coneixía aquesta deficiencia, nos havía dit, en lo tracte íntim, que la seua doctrina servía pera'ls hòmens qui havían de dirigir als altres, als polítichs y als místichs, puix donava un coneixement molt complet del home, y'ns citava algun dels grans polítichs inglesos contemporanis qui, essent deixebles de la seua meteixa escola filosòfica, havíen gobernat per llarchs anys ab

molt d'acert al poble britanich, y dirigit son immens imperi. Y, en quant a la basa que la doctrina de l'observació psicològica y de la reflexió íntima donen pera'l gobern espiritual dels homens, per nosaltres queda demostrada pel fet den Newman, l'ilustre convertit, creat Cardenal per Lleó XIII, qui fou y es encara, despres de la seua mort, l'oracle espiritual de tots los pobles angle-saxons, y qual procediment intelectual nos sembla que té una especie de paritat ab lo del nostre Llorens: observació, comparació y reflexió.

Y ell, encara que sempre creyent y práctich catòlich, es indubtable que a la práctica de l'observació, que al cumpliment del precepte socrátich, *nosce te ipsum*, qu'era com lo cánon fonamental de la seua vida filosòfica, degué una elevació de esperit, una dignitat de costums, una noblesa de sentiments, un respecte y amor a Deu, que, si bé iluminava la seua vida, d'un modo més manifest encara dignificá la seua mort. Se prepará pel gran viatge ab molta serenitat d'esperit, rebé los Sagraments ab devota enteresa, ab amor repetía los versets dels psalms que se li sugeríen, puix fou molt aficionat a ells, y més d'un colp en salut los havía recitat alternativament ab qui escriu aquestes ratlles, y en aquelles hores que precedeixen a la solemnitat de la mort succehí un fet que caracterisa molt al home y demostra qu'en lo Llorens home y filosoph eren una sola peça. Hi havía present un sacerdot senzillíssim, a qui ell estimava molt y qui era son confessor ordinari. Com lo malalt se confortava a sí mateix espiritualment ab piadoses máximes expressades ab fòrmules filosòfiques, lo sacerdot li digué que mirés de servirse d'expressions més senzilles, y lo filosoph agonisant li respongué: «Que's pensa que no hi há més?» No podía deixar d'esser filosoph.

Una vida filosòfica debía acabar ab una mort filosòfica, per més cristiá qu'ell fos. Sant Justí fins al martiri portá la capa distintiva dels filosophs en la Roma imperial. En Llorens, estant en lo subdeliri que sol precedir a la mort, deya: «Fins avuy havem posat les premises; ara ha de venir la conseqüencia.» Y'l qui firma aquest article, ple d'amargura y de pahor, puix feya solament alguns mesos que havía rebut l'ordenació sacerdotal, li respongué: «Que ha d'esser la possessió de la Veritat y de la Bellesa eterna.»

*
* *

Dirigim aquest article al jovent intelectual de Catalunya. L'exemplaritat den Llorens com pensador es d'una eficacia permanent. Han passat ja trenta cinch anys desde que morí, y, com lo mon es d'una varietat continua, han cambiat molt les coses desde aleshores; però l'observació y la reflexió sempre serán condició indispensable de feconditat y fortalesa, tant en l'ordre del pensament com en l'ordre de l'acció. La vertiginosa activitat del nostre sigle, la multitut d'estimulants de la nostra societat, les lluytes d'idees y de classes, la contrarietat d'interessos demanen molta serenitat d'esperit y caps ben assentats.

Es indubtable que'l nostre temps gaudeix d'una ilustració variadíssima y que's treballa en tots los rams del saber humá y fins s'ha fet com un dogma científich

de la superexcelencia dels estudis positius; y, no obstant, es un fet que la *utopia* poques vegades ha tingut com ara un cultiu tant extens. En l'ordre social, politich, literari y artístich poques vegades s'es anat més lluny de la realitat y s'ha ofes mes al sentit comú, y es sovint un fet que aquell qui la diu més grossa es lo més aplaudit. Per això cridam lo jovent a la reflexió.

Es certa aquella antiga máxima de que no hi há disbarat que no l'haja dit un filosoph; però també es indubtable que l'estudi sincer de la filosofía es una basa necessaria pera que l'ilustració general, la cultura pública, sía solida y verament humana, y tinga lo conjunt de la civilisació aquella unitat que demana la naturalesa del nostre llinatge. La *Philosophia perennis*, al costat de la Religió, es un vincle unificador del mon intelectual y del ordre riquíssim y variat de les idees. Una civilisació cosmopolítica demana tendrums y nirvis forts que lliguen entre sí a tots los membres y òrguens pera formar un sol cos. Lo gran Papa Lleó XIII, al restaurar l'estudi de la filosofía tomística, manifestá que ho feya pel bé del llinatge humá, no precisament com una introducció a la Teología; perque la Filosofía es la que serveix pera aquilatar la veritat o falsedat en tots los rams del saber, y agermana en l'amor de la veritat a ciencies, arts, disciplines y fins los sistemes de gobernació dels pobles. Es com si diguessem la lley humana que s'acosta més a la lley divina, y que, de consegüent, té més valor pera l'ordenació, coordinació y armonía de les coses humanes y per lo tant es un gran preservatiu de l'anarquía intelectual y espiritual, qu'es germen y principi de l'anarquía social.

Per això lo jovent intelectual de Catalunya convé que donga lo degut honor e importancia al estudi de la Filosofía, a fi d'obtenir una cultura sòlida y feconda pera la nostra estimada terra, y nosaltres, invitats a dir una paraula en los ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, havem cregut, d'acort ab l'Abadal, que la millor manera d'estimular l'activitat especulativa dels nostres jóvens paysans era evocar devant d'ells l'ombra prodigiosa, sempre estimada y armònica, del filosoph preeminent de Catalunya en lo sigle XIX, lo qual, a pesar d'havernos hagut de refiar solament de la nostra memoria, creyem haver fet ab exactitut, encara que d'una manera manca y sens poder correspondre a l'importancia del subjecte.

JOSEPH TORRAS Y BAGES,
Bisbe de Vich

DON MANEL DURÁN Y BAS

Roosevelt després de manllevar unes paraules de Pearson en que aquest fa remarcar com els pobles son richs de totes les grans accions que han format el carácter nacional, diu pel seu compte que tota gran nació deu als hòmens que han contribuit a la seva grandesa no solament els efectes materials de lo que ells han fet sinó, ademés, l'influencia moral immensa y indefinible produhida per llurs accions y llurs paraules en el carácter nacional. Y, posant el pensament en la seva terra, en els Estats-Units de l'Amèrica del Nort, afegeix: «Som una nació independent y unida, rica de la meytat d'un continent, però no hi há dubte en que'ls americans som encara més richs per l'herencia de les nobles paraules y de les nobles accions de Washington y de Lincoln.»

Y es ben cert. Tots nos en sentim richs del patrimoni moral que'ns han llegat els nostres pares, els nostres ascendents; el seu recort, el seu exemple, la llarga herencia espiritual ab que'ns han heretat s'ha fet part de nosaltres meteixos, y en l'enteniment y en la voluntat, com en la fesomía y en el temperament, hi sentim sempre batechs renadius dels nostres morts. Aiximateix els pobles senten dins la seva ánima colectiva el recort y l'exemple dels grans hòmens que'ls pertanyen, que no solament ab llurs paraules han ajudat a formar son seny y ab llurs actes a constituir la colectivitat, sinó que han emmotllat les generacions vingudes darrera d'ells ab un segell especial que contribueix a determinar la psicología particular que distingeix al nucli de que han format part. Per això son una part capdalt de llur riquesa, del patrimoni nacional, que, encara més qu'en la terra en que la nació viu, consisteix en el temperament y les facultats ab que'l poble compta per fer el seu camí y cumplir la seva missió.

A Catalunya també'l tenim el nostre patrimoni espiritual; hem tingut en la nostra historia un seguit de grans hòmens qu'en cada un dels moments de sa vida han concretat l'esperit de la terra segons lo que demanaven les necessitats de l'època que s'atravessava, y llurs paraules y llurs exemples encara perduren en nosaltres y son com una part del nostre esperit.

Solament que'ns hem descuydat massa de fer l'inventari d'aquest patrimoni moral que'ns pertany, perqu'encara no s'ha fet l'estudi ordenat y complet de lo que significa en l'ánima catalana el modo de pensar y d'obrar dels nostres grans hòmens de les generacions passades, y que hauría de servir, no tant sols per que el nostre poble tingués conciencia de la substancia de la seva personalitat, sinó perque, ademés, ab el cabal d'experiencia de les grans accions de l'historia que li es propia, pogués tenir un criteri clar y sever de quína ha de ser la seva actitut en cada un dels moments de la seva vida.

Cada un dels hòmens notables que moren pren el seu lloch en aquest inventari del nostre patrimoni nacional. Mentres viuen formen part del cos orgánich del poble y llurs paraules y actes, barrejats y casi confosos ab les paraules y els actes de la generalitat, fan avançar en el camí de la vida a la societat de la qual son els membres més distingits. Mes desde'l moment en que la mort nos pren el seu cos, el seu esperit y el recort de tota sa vida vé a formar part d'aquest tresor espiritual qu'es la deixa de les generacions passades a les generacions vivents, y aquestes els toca treure de la riquesa d'aquell tresor tot el béque hi han enclos els nobles y generosos esforços dels qui'ns han deixat.

Ara mateix acabem de perdren un dels mestres que a la seva mort nos fan llegat d'una gran riquesa. Fins ara tot just, tots nosaltres nos havíem trobat dins de la esfera d'acció de don Manel Durán y Bas. Tots plegats havíem treballat ab ell en diverses circumstancies de la vida, l'havíem seguit en les seves iniciatives, havíem com colaborat en el seus actes, havíem format partjuntament ab ell d'aquest poble catalá que viu y treballa y juntament ab ell, com part d'aquest poble, havíem anat caminant en el camí de la vida.

Ara ja no es aixís. Ell ja es mort, el seu cos ha desaparegut del costat nostre; però queda d'ell aquella riquesa que lleguen tots els grans hòmens al seu poble.

Una riquesa de paraules y una riquesa d'exemples. Es dir, una riquesa d'ensenyances que no s'han de perdre, perqu'es obligació nostra integrarla en la doctrina que ha de ser la guía del nostre poble, y una riquesa més immensa encara d'exemples que han de ser esperó de les nostres obres.

Veusaquí les dúes grans qualitats del home qu'hem perdut. Ell ha sigut tota la seva vida l'instructor de les actuals generacions catalanes, despertantlos recorts adormits y energíes ignorades, y ell ha sigut el treballador incansable que, sempre a la feyna, ensenyava com pel treball y no de cap altra manera se formen els hòmens y els pobles. Y abdúes qualitats s'ajunten y enclouen en una, en la qualitat sobirana del educador, que, al mateix temps que ab sa paraula endreça els enteniments per la vía de la virtut, ab els seus actes, que son un exemple constant, decanta les voluntats pel camí del treball y de l'activitat.

Aquestes ensenyances y aquests exemples perduren en nosaltres, en tota la nostra generació que les ha rebudes y'ls ha vist, y de nosaltres y per nosaltres perdurarán en les generacions posteriors a qui les trasmeterem com a part de l'herencia espiritual del nostre poble.

La nostra institució meteixa dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS se pot dir que forma part del llegat del Mestre. Ella vol ser per demunt de tot educadora del poble catalá, y, com es això lo que ell fou més essencialment tota sa vida, es clar que'l seu esperit alena dins dels E. U. C. Per això té dret a un lloch d'honor en ella, lloch d'honor qu'encertá a donarli en vida fentlo President honorari, y que voldría encertar a donarli avuy després de mort, ab aquest pobre però fervorós tribut de respecte.

Per més de mitx sigle tota la vida catalana es intervinguda per don Manel Durán y Bas. No hi há a Barcelona cap manifestació de cultura, cap esforç d'activitat, cap batalla de defensa d'interessos morals o materials en que ell no figure.

Cal fixarse en lo que significa aquesta prodigalitat de la seva vida en benefici del interés comú, dins de l'època que s'atravessava. Es aqueix darrer mitx sigle del dinovè en que's desplegaren les energíes den Durán l'època de incubaciò, l'època del ressurgiment y l'època del desvetllament de l'ánima catalana, que tant esplèndits resultats dona al acabament de la meteixa centuria y en els començaments de l'actual.

Y verament, dins del treball immens, espantable, que significa la feyna de referse un poble, encara que aquesta feyna se fasse, sobre tot en els seus començaments, casi inconscientment, entremitx de tots els lluytadors, els de les avançades, els d'un día, els d'una especialitat, els anònims de la massa general, hi ha d'haver sempre, hi há constantment una figura que per demunt de totes les altres encarna la persistencia en el treball emprès, l'esforç de la voluntat y la feconditat de l'acció que aquell poble necessita en la seva restauració.

Y aquesta figura la tenim en don Manel Durán y Bas. Desde avans de la meytat de la centuria passada el veyem en la lluyta del treball, y sempre, constantment, sense reposar may, continúa ferm en la feyna fins passat el noucents. D'altres, a semblança d'ell, han treballat dins d'aquest ressurgiment hermós; no n'hi ha hagut cap més que pogués treballarhi desde les primeres senyals de la seva aparició y fins al seu complet desplegament actual com en Durán y Bas. D'altres hi han treballat sentant fites imborrables en aquesta evolució, els uns iniciant y desenrotllant el moviment literari que ressucita la llengua, els altres cercant els recorts que han de servir per que'l poble prenga conciencia de qu'es y existeix ab substantivitat propia, aquets predicant en les fulles volanderes dels diaris les idees que han de fecondar la renovació, aquells donant en les cátedres les ensenyances que desvetllen l'esperit del jovent que l'endemá avança un pas més en la nostra restauració, uns quants empenyent l'escampada de cultura que calía per posarse en situació de lluytar creant y donant vida a Academies, Societats, Ateneus y Centres d'instrucció, un altre grupo sempre alerta en la defensa de l'industria que Catalunya s'havía creat y que li havía sigut font abundosa de riquesa, encara que sempre amenaçada de mides funestes que podíen matarla, qui intervenint en la cosa pública per que Catalunya aparegués ab vida y força propia y no com a sol y vern satèlit d'una altra vida, qui mirant que's milloressen de día en día les condicions de vida de totes les classes..... Però ningú com ell havía intervingut en totes aquestes manifestacions del despertar d'un poble, perque, repassant la seva vida, a ell el trobareu per tot, aixís en la defensa dels interessos econòmichs com en les investigacions del nexe de l'ánima del poble ab el seu llenguatge y'l seu dret y les altres manifestacions de la seva vida; tant aviat escampant el seu saber en els inombrables discursos y *rapports* que llegeix y pronuncía en tota classe d'agrupaments científichs y sobre tot en l'Ateneu, l'Academia de Jurisprudencia y la de

Bones Lletres, com fixantlo en els tractats y llibres que publica y que formen un llarch inventari; el trobem sens faltarhi un dia en la seva cátedra de l'Universitat en la qual pasta ab les seves mans y forma el temperament intelectual de dúes o tres generacions de catalans, y, no sent prou per la seva vocació per l'ensenyança l'estret cumpliment de la seva cátedra, nos dona per escreix y s'esforça en establir cátedres especials d'estudis superiors; troba temps per sostenir llargament la lluyta periodística y en ella y en la seva intervenció en la vida pública, com a diputat per la provincia y com a representant en Corts, com a secretari del Ajuntament y com a Gobernador Civil, com a Senador del Regne y com a Ministre de la Corona, en els llochs més alts y en els més modestos, sempre posa de sa part tot lo que pot per purificar tot el munt d'impureses qu'embruten la política d'Espanya, donantse tot ell sencer al seu ideal, sense que may els defalliments y els desenganys aturen la seva activitat ni atuheixin la seva fe, la seva alta fe en l'implantació d'una política pura y honrada que redimeixi al Estat de tot el ròssech que porta de corrupció y podridures. Y vegeulo ara treballar per defensar la Ciutat de les epidemies que la delman, o bé empenyentla per donar el grandiós esplet de l'Exposició de 1888, ja lluytant al Senat per impedir els tractats ruinosos que amenacen la nostra industria y els nostres treballs, ja defensant ardidament el nostre Dret qu'enclou lo més íntim de la nostra ánima, sempre atent a tot perill, sempre amatent a concorre a tota crida en que respire una aspiració d'un major bé, d'un major progrés, d'un major avançament de Catalunya. Y tot això no'l destorbava de la feyna diaria, de la feyna aclaparadora del seu estudi d'advocat, d'aqueixa feyna casi bé diríem manual que sol lligar d'una manera tant absorbidora, que inutilisa per totes les altres iniciatives y que sol empetitir els cervells ab formulismes esquifits que maten els grans colps d'ull, y qu'ell sabía, pel contrari, fer servir d'esperó al ideal, de medi pel seus estudis, d'arma per posar pau y matar rencunies.

Admira, casi bé més que admira, espanta l'activitat may esmortuida d'aqueix home, el desplegament d'energíes que ha esmerçat durant tants y tants anys en totes les manifestacions de la vida catalana. Ara mateix en els seus darrers temps, portant demunt del seu cos y fins del seu esperit el pes dels anys y, més que'l pes dels anys el pes del desgastament de tants y tants treballs com ha fet, el recordo en dúes de les últimes creacions de la nostra Ciutat y de la nostra terra; la creació de la Caixa de Pensions als obrers y la dels nostres ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS. Ell no hi faltava may a les reunions convocades per establir aquella institució tant beneficiosa pels nostres treballadors, era el primer de concórrehi sempre afamat de treballar, de desplegar activitat, de fer feyna efectiva, bona y rápida. No'n tenía prou de les reunions generals, nos convocava particularment a sa casa per estudiar, per planejar, per arbitrar lo que s'havía de fer per que no hi hagués dificultats legals en l'establiment de l'Institució. L'organisme ja no responía ab tota la força que hauría volgut al seu desitx d'anar endevant, però res hi feya; ell sempre estava a punt de dominarsel perque de la seva part s'hagués

fet tot lo possible per que prosperes la idea. Y, en quant als E. U. C., no ho puch dir l'afició, l'amor ab que'ns donava els seus consells pouats en el fons de l'experiencia de cinquanta anys d'ensenyança, els esforços ab que'ns ajudava a anar endavant en el pensament emprès; el desitx d'intervenirhi directament y personalment, potser somiant en els nostres començaments la llevor de l'Universitat Catalana qu'ell debía haver tantes vegades concebut en el seu enteniment!

Per això he dit qu'ell ha vingut a esser el símbol, la personificació de l'activitat, de la persistencia en el treball, del esforç de la voluntat, de la feconditat de l'acció de Catalunya en la feyna del seu ressurgiment. El nostre poble, per arribar a les hermoses manifestacions de la seva personalitat a que ja ha arribat avuy, ha tingut de desplegar en mitja centuria una activitat immensament més forta y ferma que'ls altres pobles, perque ha hagut de suplir en aquest temps dúes centuries de passivitat y d'ensopiment. Aquesta intensificació de treball necessitava una multiplicació d'esforços continuats, un desplegament d'activitat constant, may distreta per res, may destorbada pel natural desitx de repòs, sempre alerta y disposta per entregarse a tota manifestació de vida, doblant y triplicant la feyna qu'en el temps se pot fer. Y en Durán y Bas reflecta en tota sa vida aquesta intensificació de treball de Catalunya, no deixant un moment d'aparèixer en tot lo que fos ajudar al cumpliment d'aquesta necessitat d'avançar sempre, d'avançar bé y depressa en l'immens camí qu'en poch temps s'havía de fer per arribar a la restauració de l'ánima catalana en l'hora oportuna per que la seva missió pogués cumplirse en les condicions degudes; y'ns deixa el llegat profitosíssim d'un exemple a seguir cada hu individualment, que al cap y a la fi l'activitat feconda d'un poble no es més que l'ajustament, la suma armònica de les activitats individuals dels elements que'l componen.

Una de les esferes més influides y influides més profitosament per l'activitat incansable den Durán y Bas es la de l'ensenyança, ja que fou vocació de tota la seva vida el magisteri.

Desde l'any 1848 fins al acabar la centuria, dedicá les seves anergies a l'educació de les noves generacions catalanes. Totes les especialitats del Dret y de les ciencies socials y polítiques eran d'ell conegudes, y en totes doná els fruyts de les seves investigacions als seus deixebles, que son tots els qui en tan llarch temps han passat per les aules de la nostra facultat de Dret.

L'Economía Política, el Dret Civil, el Romá, el Dret Polítich y Administratiu, els meteixos Procediments judicials, la Filosofía del Dret quan en aquesta Universitat hi hagué l'ensenyança del doctorat, tingueren en ell un professor que sabía despertar l'emulació dels alumnes, y que'ls cridava desde el primer moment l'atenció y les simpatíes ab l'ensenyança seria que'ls donava. Perqu'en Durán y Bas no fou may un catedrátich, com n'hi há desgraciadament d'altres, que prengués el cárrech de catedrátich com el lloch d'un funcionari; ell posá en la seva cátedra tota la seva ánima y tota la seva vida, y per això fou que s'elevá d'aquesta

categoría de catedrátich, que avuy té un cert regust burocrátich, a una altra categoría més alta y dignificada y dignificadora, la de Mestre. Ell ho ha estat de veritable mestre dels qui s'han assentat en els setis de les seves aules, perqu'ell sabía deixar en els seus alumnes el llevat de l'influencia educadora qu'eixía de les seves paraules y dels seus exemples.

Però'l lloch d'honor d'ell, aquell en que tots l'hem conegut y reverenciat y tots li debem alguna cosa, es la seva cátedra de Dret Mercantil y Penal, que desempenyá en propietat trenta vuyt o quaranta anys. La vida de Barcelona creixía desde l'any xeixanta ençá y creixía sobre tot a l'empenta de la seva industria y del seu comerç. L'exercici del Dret havía de plegarse sobre tot, donchs, a les exigencies de la vida mercantil, y l'especialitat de l'ensenyança den Durán y Bas havía de corre paralelament ab aquell espandiment de les energíes econòmiques de Barcelona y de tota la Catalunya. Y el Mestre sapigué omplir completament la seva missió. No's limitá a ser un índex de lleys y disposicions legals, no's tancava may al fret y legalista comentari del Còdich, sinó que, començant per cercar l'essencia del fet del comerç, n'anava destriant devant dels deixebles tots els elements fins a trobar el seu carácter legal per aplicarli els principis de la justicia que li esqueyen. Y no s'aturava en el senyalament del seu carácter legal, sinó que furgava dins d'ell fins a ferne sobreixir el carácter moral, per entrar de pla en lo que era tant connatural ab ell, en la justificació de totes les seves paraules y les seves ensenyances pels principis eterns de la justicia. Y, al igual qu'en el Dret Mercantil, en el Penal sabía pujarsen sempre a les esferes de la rahó de ser de les disposicions legals, contrastantles ab els principis dels diversos sistemes, per que'ls seus alumnes aprenguessen el fons de la ciencia que havía d'inspirarlos la manera de fer aplicació encertada en els casos práctichs de la lletra crúa de la lley.

Però no's pot dir qu'en Durán y Bas fos merament el catedrátich de Dret Mercantil y Penal. Les seves ensenyances per lo mateix que se sortían del comentari fret de la lley, per lo mateix que anaven a cercar la rahó de ser de les diferentes lleys y dels diferents sistemes, per lo mateix que donaven la justificació dels principis en que unes y altres s'informaven o s'havíen d'informar, trascendíen a totes les branques de la jurisprudencia, y d'aquelles aules se'n sortía havent après més de lo que en molts anys se podía apendre respecte del sistema general del Dret.

Per això no era el mercantilista o'l criminalista lo que feya ell; era l'advocat, tot l'advocat. Y'ls resultats que la seva ensenyança ha donat a Catalunya son a la vista de tothom. Ara, *à posteriori*, se pot judicar millor que may la obra den Durán y Bas. Ara pels seus resultats se veu ben clarament que, qualsevol que fos el nom que se li dongués dins de les nomenclatures de les escoles científiques y dels sistemes polítichs, ell era avans que tot y per demunt de tot un veritable y ferm catalá, d'ánima integralment catalana.

Ab cinquanta anys de cátedra ha pastat ab les seves mans y ha format el temperament intelectual de dúes o tres generacions de catalans, es dir de les generacions que han treballat y conseguit l'esplèndit ressurgiment actual de l'ánima catalana.

Y això solament desclou el secret de lo que era l'esperit intern den Durán y Bas, de quin era l'ideal tancat dins del seu cor y potser cobert ab la vestimenta de noms que no li corresponíen. No hauría tret ell segurament generacions de lluytadors per la Patria, no hauría comanat activitats que s'apliquessen a aquest daler que tots tenim de refondre l'ánima catalana y ferla reviure poderosa y esplendent, si tota la seva ánima y tot el seu esperit no haguessen estat fondament catalans.

Tots les hem rebudes les seves ensenyances, tots tenim alguna cosa apresa d'ell y'ns sentim catalans de cor, assedegats del renaixement de la nostra Catalunya, disposats a encaminarho tot a conseguir la realitat per les aspiracions de la Patria. Bé es, donchs, que hi havía en lo que'ns ensenyava la llevor d'aquestes aspiracions y aquests desitjos nostres, bé es qu'ell sentía les primeres aspiracions y'ls primers batechs de lo que nosaltres sentim, bé es que la seva ánima, que posava sencera en les seves paraules y en les seves ensenyances, era una ánima ben catalana.

Un día el Mestre fou nomenat Rector de l'Universitat de Barcelona. Y, al trobarse en la direcció del primer centre docent, les seves activitats no s'adormiren, sinó que, despertes com estaven sempre per aplicarse al millor cumpliment dels seus cárrechs, se exerciren en assajar una renovació de l'Universitat, que, malaguanyada, no podía ser de soca a arrel per les limitacions que posen les disciplines burocrátiques, ni pogué ser duradora perque aviat deixá aquell en lloch que tant podía fer.

Quín somni, quín ideal concebí don Manel Durán y Bas quan acceptá el cárrech de Rector de l'Universitat de Barcelona? Les seves obres ho dirán. Y, al veure que les seves primeres obres son l'establiment d'aquells memorables cursos d'estudis superiors y especials, qu'ell estrená ab ses conferencies sobre «l'esperit de les lleys» y que's completaren ab les del Dr. Robert sobre la patología mental en ses relacions ab els tribunals de justicia, les del doctor Trías y Giró sobre'l Dret Catalá y les del doctor Rubió y Lluch sobre Literatura Catalana, no'ns sabrem estar de volguer endevinar aquell somni, entenentlo no solament com el desitx ferm de convertir en un centre esplendorós de cultura aquell centre que tantes vegades se reduheix a ser el sopluig d'una ciencia esquifida, sinó com la voluntat de convertirlo en la veritable Universitat Catalana.

No perdurá l'impuls y l'Universitat se quedá sent com era. Però la llevor no fou perduda. D'ella podem dir que han eixit els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS, perque fou el primer assaig d'ensenyances semblants a les que aquesta institució té establertes; la de Dret Civil Catalá donada precisament pel primer Professor que l'ha donada als ESTUDIS, la de Literatura Catalana pel mateix Professor que continúa donantla ab aplauso de tothom.

No es possible parlar den Durán y Bas sense dir alguna cosa del home de lley, que, inspirat d'un amor fervorós al Dret, se dedica al seu conreu estudiantlo en

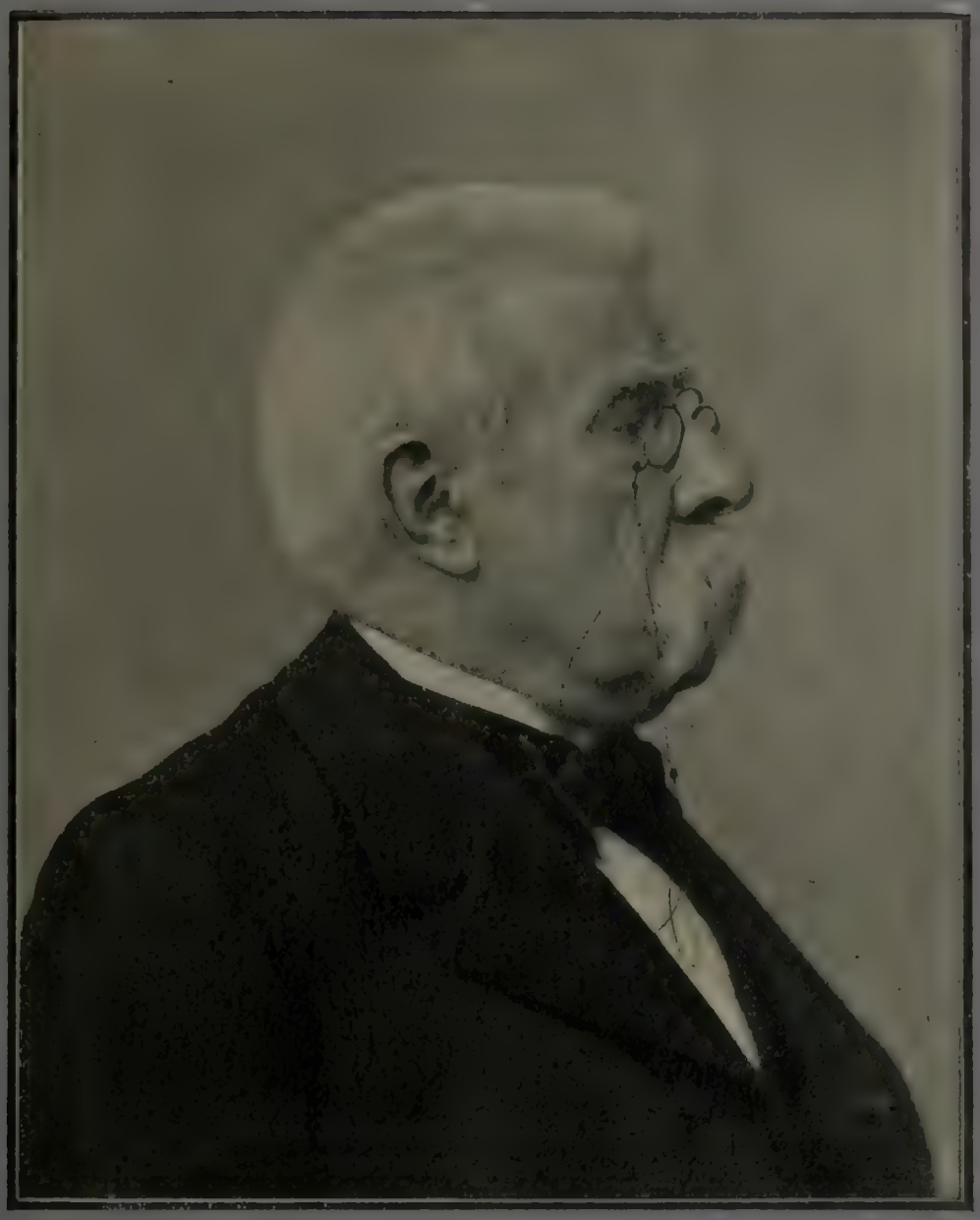

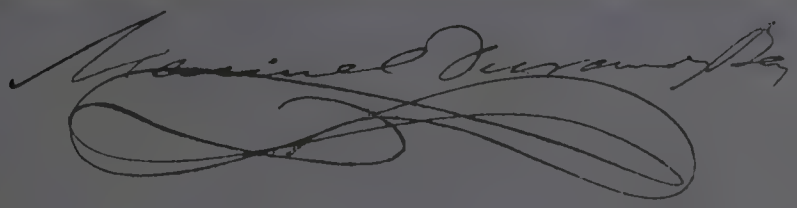

totes ses manifestacions teòriques, y ajustant y armonisant la teoría estudiada ab l'exercici de la carrera, fentse un renomenat jurisconsult.

Oh, el seu amor a la justicia! el seu amor a la justicia encarnada ab el modo de ser de la nostra terra! Ell mateix ne parla, y'n parla ab paraules que no sabría deixar de trascriure, en un discurs escrit en la nostra meteixa llengua: *Verament no sols hi há en aquest pobre treball meu mon pensament: també hi son traduhits dos dels més constants nodriments de mon esperit: la devoció al diví principi de justicia, l'incansable amor a la terra en que m'han bressat a mi, en que han bressat a mos pares, en que han bressat als meus fillets al dormirse al so de les cançons que'ls cantavá en catalá llur mare.* (1)

Veusaquí el criteri en que inspirava en Durán tota la seva personalitat de jurisconsult; la devoció al diví principi de la justicia, però no a una idea de justicia abstracta, sense vida propia, que sols se troba en els llibres y en les elucubracions filosófiques; sinò en una justicia feta práctica, encarnada en la realitat de la terra, d'aquesta terra en la que han nascut els seus pares, ell mateix y els seus fills; en la justicia de la qual es verb el Dret que sent y que viu el poble sortit d'aquesta terra.

Ho ha donat sempre a entendre en diferentes ocasions de la seva vida y en gran nombre dels seus estudis. L'abstracció del Dret, com a mera gimnasia intelectual, no la comprenía; volía el Dret fet carn, com verb del poble en que viu. «La filosofía del Dret—diu una vegada per totes ben clarament—se conreua de vegades ab tal abstracció de les realitats de la vida que degenera en pur idealisme, y, si bé es cert que no ha de limitarse a deduhir del dret positiu alguns principis de carácter general, com ho ha fet algún escriptor del segle XIX, no ho es menys que'l coneixement d'aquest Dret ha de donar a la lucubració filosòfica la tendencia práctica, *sense la qual queda en estat d'abstracció sense vida*» (2).

Aquest pensament revela tot el sentit dels estudis den Durán y Bas que fan referencia al Dret Catalá, y mostra el seu immens amor a aquest Dret nostre que no'ns han pogut arrebassar totes les sotragades sufertes per la nostra nacionalitat en la seva historia, ja que, encadenant les seves paraules d'ací y d'allí, trobem al cap d'avall que aquest Dret fet real en la vida, aquesta abstracció feta práctica, de que ab tant fervor parlava, no era altra cosa que'l Dret de la nostra terra, pel qual sospirava la seva ánima tant fondament catalana.

Al sotscriure el pensament de Savigny de que'l dret positiu viu en la conciencia comuna del poble, y de que la seva creació es un fet realisat en comu, però no com acte arbitrari dels diferents individuus de que'l poble se compon sinó com a obra del esperit general que anima a tots els membres d'una nació, concreta el seu pensament en aquestes significatives paraules: «Tenen els pobles com els individuos carácter propi, fesomía moral que'ls es peculiar, y això es lo que significa *esperit general de la Nació*, o, per dirho més bé, *esperit nacional*.

(1) Discurs llegit com President del Consistori dels Jochs Florals en l'any 1885.

(2) Pròlech de la traducció castellana de l'obra de Savigny *Sistema del Derecho Romano actual*.

Identich es el fi de totes les societats humanes, però es diferent pels seus trets caracteristichs la civilisació dels pobles; y l'esperit que l'informa influeix en el dret positiu, *perque la nacionalitat d'un poble en res troba expressió tan espontánça com en l'organisme de les seves institucions jurídiques.*» (1)

Ara, al costat d'aquestes consideracions, posemhi les seves conviccions de sempre contraries a la codificació del dret a Espanya, les seves afirmacions de qu'en cap cas ab la codificació s'havía d'anar a l'unificació de les diferentes llegislacions dels diversos pobles y les rahons ab les quals impugna aquestes opinions, y traurem en clar quín es el significat que, entremitx de les incorrecions de llenguatge d'una època en que les tendencies polítiques havíen estrafet la justesa cientifica de certes paraules, dona en el fons a aquelles frases d'*esperit general de la Nació*, d'*esperit nacional*, de *nacionalitat d'un poble* y les que'ls son semblants. D'altres n'hi ha hagut qu'en diferentes ocasions han cobert ab paraules anfibològiques per motius diversos el seu veritable pensament en aquesta materia, però en el fons de les coses se troba sempre en el sentiment de tot bon catalá la ferma convicció de la substantiva personalitat del seu poble.

Deixemlo parlar a ell mateix y veurem la gran devoció que porta al nostre Dret, signe el més esplendent de la Nacionalitat, y el valor positiu que li dona.

«Si mentres existeixen les diferentes nacionalitats es totalment impossible aspirar a l'unitat del Dret civil..., no es rahonable imposar l'unitat jurídica en materia civil a aquelles nacions que també avuy per avuy y mercè al concurs de diferentes circumstancies històriques, encara que posseheixin l'unitat política, no han conseguit encara l'unitat social.... Hi há encara algunes nacions que mostren fondes diferencies locals dins del territori comú per la llengua, els sentiments, les costums, els hábits, les tradicions, les condicions generals de carácter y fins la direcció donada a la seva activitat en el terreno dels interessos generals del país.... Es Espanya una d'elles, y sería temeritat funesta no reconèixer la trascendencia d'aquest fet ab relació a l'unitat jurídica del país. Còm s'han conservat entre nosaltres aquestes diferencies en el llarch temps passat desde la formació de l'unitat nacional no es aquesta l'ocasió de averiguarho, però la realitat del fet no es possible desconèixerla, com tampoch es possible desconèixer la realitat d'un altre fet, es a saber, que a pesar del llarch temps trascorregut desde que de les comarques en que les diferencies presenten carácters més ixents han desaparegut les seves antigues constitucions polítiques y administratives, la seva llegislació civil encara's conserva. Y aquesta llegislació ha donat a l'organisació social de cada una contorns tant especials, les manifestacions totes de sa vida moral y social s'han reproduhit tant llargament y tant espontaniament dins d'ella, que això revela en aquella organisació gran robustesa y en aquella vida gran abundancia de saba vigorosa.» (2)

Y aquesta força poderosa del Dret a que aludeix, capáç d'emmotllar tota la vida moral y social d'un poble, continúa encara actuant sobre la societat catalana,

(1) Pròlech citat.

(2) Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña.—Introducción.

perque «ha subsistit l'antich estat de Dret aixís en lo originariament foral com en lo que ha tingut carácter supletori; de manera qu'es avuy tant viu com antich el que podríem dirne *esperit nacional* de cada una de les llegislacions forals.» (1)

No hi há dubte, no pot havernhi, respecte del pensament den Durán. Ell veu a Catalunya ab una personalitat tant substantiva y propia com tots els qui després d'ell han definit els carácters del nacionalisme. Per això defensa l'integritat, la intangibilitat del nostre Dret, qu'es per ell el distintiu més preuat de la nostra personalitat.

Vegeuho, si no, ab aquest altre troç:

«Les profondes arrels qu'en la conciencia popular d'alguns territoris tenen les seves respectives llegislacions civils fa dirigir l'investigació envers la causa d'aquest fonament social, y aquesta causa se troba en la ben dibuixada individualitat històrica dels territoris que posseheixen llegislació propia; en la fonda invisceració de les lleys civils en la vida moral y social dels pobles; en la energía vital que l'amor a les lleys seculars comunica a totes les manifestacions de l'activitat humana; en que'l Dret civil, al emmotllar els grans organismes de la familia, de la propietat, de la contractació y de la successió, penetra en la conciencia, en els sentiments y en les costums del hòmens com substancia propia; en qu'en l'organisació social, regulada pel dret privat, es hont se veu més reflectat l'home com a *civis*.... Y, reconegut aquest fet, reconeguda l'impossibilitat de sacrificar una llegislació a una altra, es força preguntar, per què la codificació? Per establir l'unitat llegislativa? En aquest cas se vá a destruir lo que la rahó y la conciencia pública demanen que's respecte. Per mantenir la diversitat? Llavors no ha de codificarse per Espanya; tot lo més hauría de codificarse pels diversos territoris ab llegislació distinta.» (2)

Y acaba aquest treball presentat a Madrit en els temps meteixos en que's feya calor d'opinió per aquesta iniqua mutilació del nostre Dret que ha vingut a causar el Còdich civil, ab aquestes conclusions: «No ha arribat a Espanya l'oportunitat de la codificació civil. Si aquesta obra s'empren, no deu realisarse ab el criteri de l'unitat llegislativa. Pel respecte degut a les llegislacions que regeixen en diferents territoris, el sistema preferible es el d'un Còdich per cada una.» (3)

Y en el seu constant anhel de ser l'estrenuo defensor del Dret Catalá, se'n proclama valentment allí hont més perill podría haverhi de proclamarsen, dins de les Corts d'Espanya. «Sostinch avuy, com he sostingut fa molts anys, les llegislacions que's diuen forals. No vull imposarles a les altres regions que no les tenen; lo que vull senzillament es que's respecten allá hont existeixen; vull que aqueixes forces vitals se despleguen com forces vives que son de la Nació; vull que's conserven

(1) Memoria citada.
(2) Ponencia presentada al Congrés jurídich espanyol celebrat a Madrid el 1886.
(3) Ponencia citada.

tots els medis de que s mantinguen tals com les han creades els sigles y's desenrotllen com cal a les necessitats dels temps y dels pobles.» (1)

Se redreça y's torna no solament contra tot lo que poden semblar atachs, sinó contra lo que podria semblar no més que desconsideració envers ell. Y repta la calificacio de dret foral ab que se l'ha volgut batejar, com impropia y fora de lloch. «Dihem *que'n diuen* de llegislació foral, perque no hi há motiu per anomenar aixis a unes provincies y no donar el meteix nom a les altres. La llegislació de Castella pot ser la que s'observa en major extensió de territori; però les provincies que no's regeixen per ella no han rebut la seva a títol de concessió, ni com a dret d'excepció. Ab la seva llegislació propia entraren a formar part de la monarquía espanyola y aquesta llegislació té per elles un origen tant independent, tant engendrat en la seva propia autonomía, com la de les provincies que formaren avans del sigle XVI l'antiga Corona de Lleó y de Castella.» (2)

Y rebutja especialment tota invasió, qualsevol que sía el títol que s'invoque, d'una altra llegislació dins de la nostra, que té gloriosos títols que no son sobrepujats pels de cap altre. «La llegislació que's diu de Castella no entranya un mèrit superior a la que regeix a Catalunya; no es una llegislació per tot extrem perfeta, ja se la considere en els principis que l'informen, ja en el desenrotllo de les diferentes institucions que componen el seu organisme; ni ab les seves ventatjes y els seus defectes té superioritat relativa comparada ab la llegislació catalana, tampoch exempta de defectes, però a l'hora recomanable per grans excelencies. Y'ns ha conduhit a aquesta observació la tendencia y fins la pretensió de que, al unificarse el dret civil, es necessari ferho sobre la base de la llegislació castellana: per quín títol? se pot preguntar. Si es el de que regeix en quaranta provincies, com s'ha dit, sacrificaríem, al admètreho, un element moral de la vida d'un poble, les seves creencies jurídiques y les institucions sota l'amparo de les quals han crescut y s'han fet forts grans interessos morals y econòmichs en importants regions de la península, a un element purament material com es l'extensió del territori; element que, si es important pera senyalar lo extens de l'autoritat d'una llegislació, no ho es per igual per justificar la seva superioritat sobre una altra.» (3)

Y, com si tingués por d'haver potser mimvat l'importancia de la llegislació catalana respecte a l'extensió de sa vigencia, la desagravía tot seguit afegint: «Y regeix aquesta llegislació en tot el territori del antich Principat, en el de les que avuy son provincies de Barcelona, Girona, Lleyda y Tarragona, que, segons el darrer cens, tenen 835,306 habitants la primera, 209,002 la segona, 285,297 la tercera y 330,105 l'última, o sía, totes plegades, 1.749,710, qu'es molt més de la desena part de la població total de la península, que no més s'eleva a 16.625,860 habitants.» (4)

(1) Discurs fet al Congrés el 6 de Juliol de 1899.
(2) Memoria citada.
(3) Memoria citada.
(4) Memoria citada. — Recordis que aquesta memoria fou publicada l'any 1883.

Còm se plany, quan arriba l'hora, de l'aversió ab que es mirat el nostre Dret catalá! Ab quines paraules de sentiment tant fondo se'n dol! Té de parlar el Senador que representa a quatre provincies de les de dret foral; sé que'ls qui defensem els interessos y els drets d'aquelles provincies y pertanyem a elles estem en el Senat en gran minoría, y que, si la nostra veu en favor d'aquelles llegislacions es aquí escoltada atentament y cortesment, es sols per la vostra acostumada atenció y cortesía, no certament per la simpatia que generalment tingueu envers elles. Als qui'ns alcem a defensarles, no com interessos locals, sinó com interessos de provincies que formen veritables individualitats historiques de gran importancia de la mare comú, nos cal tota la benevolencia que acostumeu a tenir per ser escoltats ab alguna atenció!» (1)

Si enfondíem l'estudi fins a trobar la consideració en que tenía els principis que informen el Dret Catalá, y els seus feconds resultats socials, oh! hauríem de transcriure íntegra aquella memoria de que hem tret parrafades anteriors, feta en defensa de la conservació del nostre Dret; y'l veuríem sempre l'enamorat del Dret vivent, del Dret fet carn en les entranyes del poble catalá.

Enamorament que'l fa furgar en les obres dels nostres escriptors cercant en el seu aspecte científich l'escola jurídica catalana, de la qual troba una mostra en els treballs que sobre'l Dret feren els escriptors que li dedicaren el seu enginy en el sigle passat, y mira de relligarla ab la síntesis de les idees dels nostres antichs tractadistes y comentaristes, de les que fa un esbóç pera enllemïnir als altres a profondisar aquesta materia (2); que li fa establir l'enlláç ferm que tenen les nostres institucions jurídiques ab el poble que les viu y que les ha engendrades, trayentles de l'esfera de les abstraccions y fentles práctiques y donántloshi una naturalesa superior a la de tota regla inspirada desde fora (3); y que li fa ovirar com un altre títol d'honor d'ell la «afinitat que hi há entre l'esperit de les seves velles institucions civils y l'esperit d'aquelles institucions literaries del nostre poble que ab ell s'han connaturalisat, per ser una de les tantes manifestacions de llur vida històrica.» (4)

Enamorament que'l fa enlayrar a les envistes del nostre Dret públich perdut y mort, per endreçarli aquesta apología: «Som d'una provincia qu'en lo antich ha tingut una Constitució tant lliberal, y en algunes coses més lliberal, que la decantada Constitució aragonesa, perque, si no tenía aquella frase del *nos que valemos tanto como vos y que juntos valemos más que vos*, encloía una veritable llibertat; tant que allò — y permeteume aquesta digressió en defensa d'aquelles institucions — que's considera com un progrés en els temps moderns, o sía el dret de crítica que tenen els Parlaments dels actes del Gobern, allí existía en la Comissió que tenien les Corts el dret de nomenar per que judiqués els actes dels oficials

(1) Discurs fet al Senat el 23 de Febrer de 1889.
(2) Discurs llegit com President de la Academia de Jurisprudencia l'any 1883.
(3) Pròlech de l'obra de Savigny ja citada.
(4) Discurs llegit com President dels Jochs Florals l'any 1884.

del Rey, com llavors se deya, y'ls fes objecte de residencia. Allí hont existía el dret d'intervenir en les lleys avans que a Castella, hi havía aquesta y moltes altres institucions. Aquella es una provincia de la que's pot dir lo que deya Mad. Stael: que el despotisme hi es nou y la llibertat antiga.» (1)

Oh! aquest enamorament brollá de sos llabis en ocasió ben solemne, fent com una crida a tots els catalans per que's preparessen per la defensa del seu Dret.

En el mes de Març del any 1886, el día de la festa de Sant Benet, s'inauguraren les obres de restauració de Sta. María de Ripoll. El Sr. Bisbe Morgades resá una missa en un altar provisional alçat en el mateix lloch hont hi há avuy el definitiu, devant de les juntes de diferentes ciutats que cuydaren de recullir donatius per la gran obra. Després els convidats dinaren plegats, y en un sobretaula animadíssim, quan el Canonge Collell, de Vich, hagué fet la proposta de coronar a Mosssèn Verdaguer ab branques del llorer qu'ell meteix havía plantat a Vinyoles d'Orís quan n'era Vicari, diu que s'alçá en Durán y Bas y feu un parlament en nostra llengua sobre'l Dret Catalá. Se queixá de la soletat en que havía quedat en la defensa del nostra Dret y contá els esforços heroychs que havía hagut de fer per que no quedés abandonada aquesta defensa, y predigué la lluyta que caldría per que no fos infructuosa. El seu cor se'n pujava a la seva boca, sense adonarsen anava esgranant aquelles excelencies del nostre Dret de que suara vos parlava, y se li commovía a ell la veu y als qui tingueren la ditxa de sentirlo l'ánima. Els ulls d'aquell gran catalá que fou el Sr. Bisbe Morgades guspirajaven, aviat foren rosats per l'humitat de les llágrimes; el mateix Durán deixá caure les seves al ensemps que les paraules, ovirant el perill de les nostres institucions més preuades, y ab les unes y les altres caygueren les de molts dels qui eren presents.

Ditxosos els qui'n foren testimonis d'aquell moment solemne que fou començament de moltes coses!.... A l'una restauració havía d'acompanyarhi l'altra, a la del temple breçol de la nostra nacionalitat, la de la vida essencialment catalana del nostre Dret.

Algú parlá de que'l *campanar encara sensè campanes* escamparía per tot Catalunya les paraules den Durán y Bas, y fou veritat. Com un ressò d'elles al cap de tres anys s'alçava aquella admirable creuada ab que tot Catalunya rebutjá el Còdich Civil ab que tant vivament se volía ferir el seu Dret.

Encara ell hi fou a temps, desde'ls alts llochs que darrerament ha ocupat, a posar tot el seu esforç en defensa del nostre Dret. Quan l'any 1899 fou Ministre de Gracia y Justicia, dictá aquell decret en que reorganisava les Comissions encarregades de redactar els projectes de lley en que s'han de contenir les institucions forals que convé conservar y en ell volgué que fos, en la veu del poder executiu, hont se trobés la defensa de les llegislacions forals, la defensa del Dret Catalá. Y per això parlava de l'inacabable activitat y la gran força d'expansió ab que la vida social se manifesta y desplega en les regions dites de dret foral, y n'atribueix el mèrit a la seves institucions jurídiques identificades ab el carácter, els sentiments

(1) Discurs fet al Congrés el 6 de Juliol de 1899.

y les costums dels pobles, y feya remarcar com això els donava diferenta fesomía moral, sentant l'afirmació de que s'havía de remoure el fondo malestar y l'inquietut permanent en que s'está en dites comarques, tremolant per la sort del seu antich dret. (1) Y ab el seu desitx constant de que no's planyessen esforços de cap mena per la salvació del Dret Catalá, va fer per la seva part tot lo possible per que la Comissió catalana de Còdichs quedés immediatament constituida ab els elements més escayguts per que la seva feyna fos profitosa.

Encara li volgué donar, al Dret Catalá, una altra prova de son amor, regulant la manera de que no perdessen la seva ciutadanía catalana aquells que teníen dret a servarla, establint regles fácils per fer constar la seva voluntat de continuar sent catalans (2), materia que s'havía deixat de banda desde la publicació del Còdich civil, sens dubte per veure si aixís se produhiríen alguns dels efectes que's cercaven ab aquell cèlebre article quinze tant fortament combatut per tot el poble catalá, y que hagué de caure a les seves embestides.

Y es qu'ell la sentía la dignitat de la ciutadanía catalana, la sentía la fruició d'estar acullit a aquest Dret nascut del poble y compenetrat ab el poble, y volgué fins a les darreríes de sa vida y quan assolí l'alt cárrech de Ministre de Gracia y Justicia, afavorir a tothom ab les majors facilitats possibles per servar aquella ciutadanía y fruir d'aquell Dret.

Llarga sería la feyna de treure les ensenyances que'ns ha deixat aquest gran educador que's digué Durán y Bas. Y, si entravem en l'estudi dels principis que l'inspiraren en tota la seva vida en les seves conviccions filosòfiques, socials, jurídiques, polítiques y econòmiques, y fins en tots els seus actes, que subordinava sempre a les seves creencies teòriques, la tasca s'allargaría fins a ferse inacabable.

Jo voldría ab un sol tret saberla pintar la significació den Durán en aquest aspecte. Per sort, tothom la proclama ab unanimitat perfeta. Home de conviccions fondes, va fonamentar desde'l començament les seves creencies en arrels tant fermes que tota la seva vida ha sostingut iguals principis ab una constancia incomparable, escapantse de les influencies variables de les modes científiques que donaven el tom cada uns quants anys y enlluhernaven els esperits més superficials y menys formats; plegantse no més a lo que les variacions dels temps feyen náixer com noves necessitats avans no sentides, ajustanthi lo que eran meres conseqüencies d'aquells principis que sempre havía professat. Ell mateix la pinta aquesta ferma adhessió a principis que desde'l començ de la seva vida ha reconegut com a superiors, y se'n fa honra de la conseqüencia ab que'ls ha sostingut: Fa cinquanta anys — diu — que ab unitat completa de criteri he professat doctrines filosòfiques, doctrines polítiques, doctrines jurídiques, doctrines administratives y doctrines econòmiques; y ab aquesta unitat de criteri vaig començar a treballar en la meva joventut y després he propagat aquestes doctrines en la cátedra, les he

(1) R. D. de 24 d'Abril de 1899.—Exposició.
(2) R. D. de 12 de Juny de 1899

defensades en els periodichs, les he sostingudes en el Parlament, acomodantles a les necessitats de la Nació espanyola, y ara a les tristes circumstancies que atravessem.» (1)

A aquesta unitat de criteri y a aquesta fermesa de conviccions, que donava a les seves paraules el segell d'una veritat invariable, li ajudava admirablement la seva adhessió a l'escola històrica, que, segons ell, no consagra tipos absoluts y immudables en el present y en el pervenir. «Els principis fonamentals, — diu — els que son expressió de lleys eternes del ordre moral y dels conceptes essencials de tota organisació social; els que formen els elements constitutius de la nacionalitat d'un poble, no perden la seva llegitimitat per que apareguen en discordancia, més superficial que interna, ab lo que se'n diu la corrent de les idees d'un sigle o dels interessos d'una generació; superiors a aqueixes idees y a aqueixos interessos han de resistir tal corrent ab la resistencia que als esgarriaments del error o a les seduccions del mal posan la Veritat y el Bé; els principis que solen anomenarse derivats, els que's refereixen a les necessitats externes, als interessos secundaris d'un poble, els que formen l'element contingent de la vida d'aqueix poble, aquets son els que poden rebre l'influencia del esperit de l'època, y llegitimen el cambi de les institucions.» (2)

Ab aquest criteri pogué sostenirles sempre les conviccions ja predicades desde el començament de la seva carrera, sense per això aturarse en la marxa ascendent del sigle, evolucionant cada día en lo que'l temps demanava. Aquells principis fonamentals els servava dins del seu enteniment com inspiradors de totes les seves teoríes y dels seus actes; eren els principis derivats, les conseqüencies dels altres y que s'han d'avenir ab l'element contingent de la vida, els que li permetíen plegarse a les noves circumstancies externes sense renegar de la fe professada, a la que proclamava com sosteniment de tota organisació social.

Arrelat en ell desde l'infantesa l'esperit cristiá, lligava ab aquest esperit tots els principis de moral, y dels princips de moral, ne desprenía els seus conceptes socials, y de la concepció sociològica en derivava les idees jurídiques, y del casament dels principis del Dret y de les necessitats de les societats ne feya náixer les seves creencies polítiques y econòmiques, subordinantles sempre com a qüestions materials d'interessos als principis morals, y relligant aixís com un rosari les darreres conseqüencies del seu total sistema ab el principi moral que havía sentat com a primer fonament.

Y dificilment podría trobarse qui ab tanta conseqüencia per tants y tants anys hage sostingut la seva convicció y els seus principis.

Es curiós llegir avuy aquella carta que, al ser demanat per entrar a la redacció del *Diario de Barcelona*, escrigué l'any 1854 al seu director Don Antoni Brusi y que, ab motiu de la seva mort, ha desenterrat l'esmentat periòdich. En ella fa una professió de fe dels seus principis polítichs, administratius y econòmichs, qu'es

(1) Discurs fet al Congrés el 6 de Juliol de 1899.

(2) Pròlech de l'obra citada de Savigny.

admirable pels punts de vista ab que contradeya estrafetes ficcions que s han anomenat partits conservadors; però qu'es més admirable encara, perqu'ella vé a esser una demostració d'aquesta conseqüencia de principis que sostingue tota sa vida. Ella podría escriures ara mateix contrastantla ab lo que ha predicat y ha escrit, com a prova plena de la fermesa d'aqueixes conviccions que professava. Ell l'escrigué més de cinquanta anys endarrera, fent per endavant aquesta demostració en un com testament atorgat al començar sa vida publica.

No fa gayres anys volía ferlo el seu últim testament cientifich. L'Academia de Jurisprudencia y Llegislació d'aquesta Ciutat volgué ferli un present d'honor, a ell que tantès vegades havía ocupat el sitial de la seva presidencia, y cada una d'elles havía renovellat ab les seves les energíes d'aquesta Societat. A mi, com a President llavors de l'Associació, me tocá portar la veu al fernhi entrega. Y ell conmogut, com se conmouen sempre els grans hòmens a les mostres de agrahiment, nos digué que havía de donar alguna cosa de lo seu a l'Academia. Nos digué que volía donarli l'explicació rahonada dels principis que havía professat, dels seus escrits, de les seves conviccions, y del encadenament constant que havía procurat que hi hagués sempre entre tots ells. Ab joya l'escoltavem, ab dalè esperavem la seva ofrena. Aquesta no ha arribat a venir. La seva salut ja trencada, el pes dels anys que no li permetía exercir les seves energíes, que sempre li semblava al seu cor jove que l'havíen de servir, no li deixaren cumplir la promesa.

Quína llástima! Més que curiós es llegir avuy aquella carta del any 1854, sería curiós comparar els dos documents; el programa y la justificació fets a més de mitja centuria de distancia, casantse, compenetrantse, armonisantse, fentse una sola cosa, y retratant el carácter d'un home que ha viscut y lluytat a mitx sigle dinou y que ha assolert els començaments del sigle vint, y que entremitx de les trepidacions de tota mena que ha sufert el mon en aquest temps, barrejat ab elles, ha sapigut conservar intactes aquells principis fonamentals que mira com sostenimment de tota organisació social, plegant els principis secundaris que'n son conseqüencia a la contingencia de la vida, y això en tota la llarga batalla que ha sostingut la seva activitat, com a ciutadá, com a periodista, com a mestre, y en tots els cárrechs de la seva vida, desde'l de funcionari al servey del Ajuntament de Barcelona fins als de diputat provincial, de representant en Corts, de Senador y de Ministre del Estat!

Y què pochs polítichs, què pochs hòmens públichs, en els cárrechs gubernamentals, si es que n'hi há algun en aquest temps en que's disfrecen totes les variacions a que porta el desitx de servir les propies ambicions personals y les concupiscencies dels altres ab la vestimenta de les noves idees que apareixen en el mon, pot dir que ha tingut programa, *un* programa, y que l'ha servit ab tota fidelitat durant una llarga vida! Y quín exemple tant profitós el de qui ha obrat sempre seguint els seus principis, no deixantse guanyar may per miseries y passions petites y servint sempre ab dalè, ab amor,ab fervor entusiasta a la Patria!

Es nostre, ben nostre; forma ja part del nostre patrimoni nacional, en Durán y Bas. Els seus actes s'entrelliguen ab la nostra historia, son part d'ella, han contribuit a que sia la nacionalitat lo que avuy es. Les seves ensenyances viuen en nosaltres y d'elles tenim part de lo que som, y per elles som com som y lluytem per la restauració del nostre esperit nacional. Y els seus exemples perduren y han de perdurar no solament en nosaltres que'ls hem vist y els hem palpat sinó en les generacions venidores, a les quals els hem de trasmetre ab tota la seva força fecondadora. Tantdebò que'ls sapiguem seguir y'ns en sapiguem fer dignes!

R. DE ABADAL

DEL FACTOR «NECESSITAT» EN ECONOMÍA POLÍTICA

«La necessitat es signe de perfecció y de superioritat; quantes més necessitats experimenta una especie tant ella está més enlayrada, puix frueix o pena en més aspectes a mida que s'eleva en l'escala dels sers, es dir, viu d'un modo més complet. El nient no té necessitat ninguna com no sía la de l'existencia.»

«L'animal en sent més que la planta y l'elefant més que l'aucell. El civilisat, entre'ls tipos humans, en té més que'l salvatge y entre'ls civilisats meteixos els qui més n'experimenten son els exemplars que han assolert un major desenrotllo, els ciutadans perfets.»

Aixís nos parlen els economistes, y'ns expliquen que, si'l salvatge que ha ben menjat, ha dormit y s'ha vestit, ha satisfet ja totes las seves necessitats, en la gran Urb pera l'home culte, el repòs, l'aliment y'l trajo representen el cúmul de ses necessitats ínfimes, puix se'n ha creat un sens fi de grosses y exigents que no son reclamades per la naturalesa primitiva però que responen a una superioritat moral.

No sé si'ls economistes dels anys a venir serán d'idèntich parer. Si persisteixen en ell, podrem demanárloshi perquè no han devallat encara dels sitials de la teoría pera donar una ullada al espectacle humá, y perquè les demés ciencies han d'esser víctimes dels enganys d'una Economía forjada per especuladors en mecániques socials.

No diré que la necessitat humana sía una quantitat fixa, invariable y immutable, però existeix, sí, un *minimum* irremissible de necessitats de la vida material; son aquelles que, dihem, no tenen Lley. Concediré encara que aquest *minimum* es progressiu y que, en cada etapa de l'humanitat, la costum, creant una segona naturalesa, l'ha emmotllat en diverses formes; però jamay firmaré ab aquells que les exigencies que'ns sobreposen a aquets *minimums* síen grades que'ns duen al estadí superior immediat hont, multiplicantse més y més les necessitats, se'ns obren regions socials en les quals els plahers son cada vegada més delicats, les relacions més polides, els sentiments més purificats y l'inteligencia més conreuada.

Es que la progressió de les necessitats no pot, per ventura, també derivarse d'un degradament?

«No es això — sento que'm diuen els doctrinaris —: es nostre home ideal el qui, tenint més necessitats, se les satisfá ab menys *esforç*.» Y es que no veuen que un ser dotat d'infinites necessitats que se les satifasse ab un esforç infinitament petit sols pot existir en llur cervell com un autòmata mogut per artificiós sibaritisme.

*
* *

Pera mi la perfecció humana no está en el nombre de necessitats que l'home experimenta, y menys en les moltes que puga atendres, sinó en les que sápiga estalviarse. Una societat, una familia, un individuo puja ab treball, ordre y economía fins a aquelles regions enlayrades y vá trobant sobrera satisfacció a les necessitats que l'incitan. Aquest individuo, familia o societat cau ab irreparable desgracia, per maquinació de la dissort, al fons obscur d'hont eixí. Aleshores, quin sufriment! quína ferida en l'ánima! quína pena en el cor del caygut, ser dotat d'una sensibilitat finíssima, deu de desitjos inombrables que anava llançat a regions cada vegada més altes, que no podía aturarse en cap grau de la civilisació! El pare de l'Economía acadèmica, en Bastiat, exclamaría: «Es una víctima! res té d'extrany que, sent tant perfet, sucumbeixi en la desesperació o acabe en un degradant embrutiment», y'ls seus deixebles ponderaríen l'alçada desd'hont s'ha estimbat la víctima pel dolor que li reportés la manca de les satisfaccions acostumades; y, si no n'hi trobessen de dolor, diríen fredament: «Ha caygut un imbècil».

Y, aixís, aquella Economía que galeja d'esser germana de la Moral no'ns permet creure en la voluntat ferma, en la resignació, en la fortalesa y en la temperança, en la adaptabilitat del home a situacions més estretes, en que sápiga aquest prescindir d'exigencies exteriors, y que per lliure y franch voler puga fer un estalvi de necessitats que li represente un *estalvi de valors:* en una paraula, no'ns consent l'afirmació de que aquest home que té poques satisfaccions sía tant o més perfet que'l qui les obté en grau superlatiu perqu'en grau superlatiu li son reclamades.

Heusaquí l'erro que'ls publicistes escampen fa més d'un sigle desde'ls seus llibres de ciencies socials. Com una tradició se l'han heretada unes d'altres les escoles y tant les que cerquen dissonancies en l'organisació actual com les que hi troben armoníes en el mondial concert, y, al venerarla, fomenten el seu somni d'una paralela correlativa entre les progressives sumes de necessitats y d'avenç civilisador.

Y aquestes discorren, en realitat, dins línees divergents hont no avençan per un igual y en les quals quant més avençan més se separan; puix el *desitx* y el *medi* pera satisferlo may caminen de costat ni ab el meteix pas. El primer vá de dret y corrent al objecte, mentres el segon el segueix coixejant y provant camins.

D'ençá del pecat del primer home la necessitat es una pena incommutable pera la seva descendencia. En aquesta desde llavors hi níen desitjos, gustos, aspiracions y apetits que sols se corresponen ab plahers, goigs, consum, benandança y satisfaccions. Els dos grupos tenen un meteix multiplicador y, com si'l primer fos l'oli y el segon fos l'aygua, aquell sempre sura per demunt per més que aquest aumente y creixi.

Els estoychs, ab rahó, han fuetejat sempre al home perqu'es inclinat a *semblar* més que a *esser*. Se'ls ha objectat: «Però no es possible que'l *semblar* sía en l'home una de ses maneres de ser?» Per igual motiu, si us dich que l'home fácilment se crea

necessitats que no son veritables, *semblances* de necessitat, potser me respondreu: «Es que no son propies del home per ventura? no prevenen de l'essencia mateixa y *modo de ser* del individuo? Donchs, perquè'ns predicas un ascetisme incompatible ab la naturalesa y que faría recular sens aturador l'avenç actual?

No m'he retirat encara a la vida ermitana, ni m'he vestit ab pells de feres; no penso pas cremar els meus llibres, prescindir dels meus objectes, ni exposarme perque sí a l'inclemencia dels elements. Però, devegades, el silenci es un delicte, y bé puch delatar un engany. La veritat es aquesta: *La privació es doctrina de perfecció.* Si, donchs, sols un pot privarse d'una cosa quan avans l'ha necessitada, bé podrem dir que'l més perfet será qui, esperonat per majors necessitats, s'imposará més privacions. En la vida práctica, ben clar se veu, la privació es un acte conscient, lliure, voluntari, deliberat y intelectual, que procedeix de la natura més elevada de la persona; pel contrari, la satisfacció apareix com fatal y ineludible, es un acte d'inconsciencia y d'instint, neix en les facultats inferiors del home.

Cada privació es un progrés humá, perque lo que's consum pera satisfer una necessitat es *un valor* que's retira del cos social y l'acumulació d'aquests valors no utilisats per generacions passades constitueixen pera'l mateix els *instruments* y *provisions* (monuments, camins, llibres, instalacions, etc.) que son precisament els punts d'apoyo de tot moviment avençat.

* * *

No proposo pas que s'anorree l'*interés personal* que Deu als hòmens doná com un excitant cap a la perfecció, ni que s'ofeguen llurs potencies ab el desamparo total de llurs necessitats. Sols vull deixar ben establert que'm basta el simple desitx pera explicarme tota l'Economía de la societat y qu'es una ventatja per l'home que aquest desitx no li sía un torment, això es que no li derive en necessitat, puix aquesta no es altra cosa que'l *desitx dolorós.* Y sols se fa dolorós el desitx quan una satisfacció permanent l'ha fet habitual.

La doctrina qu'exposo, que brolla dels Evangelis, no s'han deturat a considerarla els qui s'expliquen molt satisfactoriament, en llurs tractats de sociología, que l'home, quan no pot atendre ses necessitats — encara les facticies, les que no entren en aquell *minimum* — mori tant naturalment com el qui se les ha satisfetes ab excés.

Vejau, si us plau, aquesta solució dels publicistes. Si la trobeu acceptable, recordeuvos de que sou hòmens que viviu la realitat avans que pensadors y filosophs, y ab la má demunt del cor digueume aleshores: quántes necessitats no podrieu estalviarvos còmodament?

J. ALGARRA Y POSTIUS

UNA TROBALLA GEOLOGICA

L'ANDESITA ANFIBOLICA DE VILACOLUM (EMPORDÁ)

Varies son les troballes interessants per la ciencia que havem fet en les excursions realisades ab els alumnes de la Cátedra de Geología aplicada a Catalunya, y això tant en terrenos molt ben estudiats ja de temps com en altres del tot vèrgens; de totes anirem donant compte en aquestes planes per estímol del mateixos alumnes y satisfacció de tots els qui s'interessen pels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.

Els díes 1, 2 y 3 del passat Febrer estiguérem d'excursió ab varis alumnes per l'Empordá: el projecte era visitar jaciments pliocènichs de St. Miquel de Fluviá y Ciurana y anar després cap a L'Escala pera veure el cretácich y les dunes, retornant per Torroella de Montgrí. Però desde'l primer moment els elements y'ls hòmens semblaven haverse conjurat contra nosaltres: per una banda la tramontana que'ns gelava y per altra els hostalers de San Miquel de Fluviá qui no volgueren allotjarnos. De tot se prescindí y tot se vencé gracies a l'enteresa dels alumnes que, desafiant les contrarietats, volgueren realisar el programa.

Després d'haver passat el matí del día 2 cercant fòssils pels voltants de Sant Miquel, retornárem al poble, hostatjatnos pera dinar en la casa rectoral, generosament cedida pel Sr. Rector, y, mentres els uns preparaven la minestra y els altres treyen clixés de la superba iglesia románica, jo anava examinant un gran munt de roques de devant de la Rectoría, les quals, si bé teníen poch interés científich per esser transportades de lluny pel Fluviá o per la má del home, me cridaren l'atenció per la llur varietat; però la meva sorpresa fou gran al trobarme ab un gros bloch de roca, de color cendrosa, ab petits cristalls negres y altres blanchs de gros tamany: la primera impresió fou de que potser se tractava d'un basalt alterat, però, examinada ab més detenció, vaig compendre desseguida que no, ans bé que's tractava d'una roca, volcánica sí, però que no havía trobat may ni sabía que ningú l'hagués citada a Catalunya. Els alumnes corregueren tots a provehirse de l'esmentada roca y a colps de martell fou quasi esmicolat el bloch aquell.

Totes les apariencies eren de que's tractava d'una *traquita*, roca neutra efusiva, neovolcánica, corresponent a les sienites, ab ortosa vidriosa sempre, pertanyent a la varietat *sanidina*, ab un o molts minerals del grupo anfibol y de piroxen o mica, sense quarç y ab estructura porfídica. Però d'hónt havía vingut aquella roca? Jo sabía, o'm pensava sapiguer, que no'n teníem a Catalunya; encara més, sabía que, encara que'ns trobavem al centre d'una regió volcánica, les manifestacions aquestes eren quaternaries, lo qual no lligava ab la presencia de la *traquita*. Això nos feu témer que aquell bloch no hagués vingut qui sab d'ahónt, però, quína no

fou la nostra sorpresa al dirnos que a Vilacolum, en ple Empordá, n'hi havía una pedrera! Temps hauríem volgut tenir pera comprobar la certesa d'això, y dintre poch ho farem, si a Deu plau; però no'n dubtem, car, ademés del testimoni de molts coneixedors d'aquella comarca, tenim el de que, al visitar al sentdemá les sepultures novament descobertes en els sorrals d'Empuries, hi vegérem un sarcòfech romá fet de la meteixa roca, lo qual demostra que'ls romans conegueren ja la pedrera de Vilacolum.

Com que l'examen macroscòpich no es may suficient tractantse de roques eruptives, un colp retornats al laboratori, férem unes quantes preparacions microscòpiques pera llur estudi, y aquest confirmá la nostra opinió. La roca era evidentment volcánica, de textura porfídica, presentant un magma abundantíssim en fenocristalls de feldespat bastant alterat, empastant grossos cristalls de sanidina, anfibol, aquest en un grau molt avançat d'alteració, y molta magnetita.

L'aspecte general de la roca y la presencia dels grossos cristalls de sanidina y anfibol hornblenda feu que'ns aferressem més a la primera idea de que's tractava d'una traquita, però l'estat d'alteració en que's trobava el feldespat no permetía assegurarho. En la mateixa indecisió se trobá el Dr. Calderón, a qui vaig remetre les preparacions pera que confirmés o rectifiqués la meva opinió, fins que, fetes noves preparacions de roca més fresca o menys alterada, se pogué determinar l'element feldespátich predominant, que resultá ser una plagioclasa, probablement oligoclasa, ab lo qual queda arrenjada la roca de Vilacolum al grupo de les *Andesites anfibòliques,* roca no citada fins avuy a Catalunya.

Les conseqüencies que's dedueixen de la troballa d'aquesta roca, més ácida que totes les citades fins avuy en la regió volcánica del nordest de Catalunya, son importantíssimes pera l'historia de la meteixa, però no volem avançar idees fins que noves investigacions hagen permès fixar l'área y importancia de les erupcions de *Andesita anfibòlica* de Vilacolum.

N. Font y Sagué, Pvre.

Barcelona, Abril de 1907

NOTES DE CATEDRA

OBSERVACIONS SOBRE UNS TESTAMENTS ANTICHS

Per poguer formar el vertader concepte del Dret nacional no basta pas dedicarse exclusivament al estudi dels textes legals sinó que's necessita principalment estudiar el Dret tal com se presenta en sa realisació práctica.

El Dret escrit per sí sol no constitueix propiament el Dret nacional; será la fòrmula establerta pel llegislador, però tindrá l'encarcarament d'un maniquí, tal volta molt hermós peró sense expressió si l'activitat del poble, al aplicarlo, no li dongués, junt ab sa propia y especial fesomía, la vida que li falta.

La lley escrita pot ser l'expressió de la justicia abstracta, però un cop posada a la realitat, el poble, al trobarse en el cas d'aplicarla, ab la seva activitat y sentiment jurídich, l'adaptará al seu modo especial de sentir el Dret, donantli l'interpretació propia del esperit nacional; suplint la lley en lo que no baste per les especialitats de cada cas determinat o per les noves necessitats jurídiques; procurará prescindirne, si no la necessita o no la troba inspirada en son modo de ser, y inventará una nova regla quan l'establerta no s'avinga ab son regiment jurídich nacional.

En tots aquets casos, al costat, o potser devant, del Dret escrit hi haurá el Dret practicat; aquest Dret, format espontánea y tradicionalment pel poble, es el que propiament constitueix el Dret nacional.

Per tot això, se fa necessari l'estudi del Dret en sa aplicació práctica: els actes jurídichs.

En quant als temps passats, estudi importantíssim dat el carácter tradicional del Dret, la principal manera de conèixer els actes jurídichs es examinar els documents en que consten (1); per això convé estudiar escriptures, capítols, testaments y altres documents jurídichs; convé regirar arxius y papers vells, procurant aplegar y treure d'entre la pols del passat lo que un día va ser vida, perque'ns serveixi per la formació de l'esperit jurídich nacional en l'avenir.

Serveixin aquestes consideracions com a presentació d'algunes observacions fetes sobre'ls testaments ab set testimonis, segons documents existents en l'arxiu parroquial de Cadaqués, que vaig tenir el gust d'examinar en companyía, y gracies a la seva intervenció, de D. Frederich Rahola.

(1) Se poden també conèixer els actes jurídichs dels temps passats per llibres y documents extrajurídichs, monuments historics, tradició oral, folk-lore, etc.

The Institute of Mediaeval Studies LIBRARY

En els llibres de testaments que's guarden en dit arxiu, desde'ls més antichs (segle XVI) fins als corresponents a últims del segle XVIII, se troba sempre la presencia de SET testimonis cridats y pregats.

Això constitueix una excepció contra la práctica generalment seguida en la major part de Catalunya en que basten *dos* testimonis, junts ab els altres requisits pera l'atorgació válida dels testaments. Aquesta práctica general derivava de l'interpretació de la disposició de Dret Catalá continguda en l'Usatge *Duo testes* que forma part del *Accusatores*, y de les de Dret Canònich (Decretals, cap. 10, *De testamentis*, III, 26) y es absolutament usada en tot Catalunya desde les Reals Ordenances de 1736 (1).

En contra d'aquesta práctica general dels dos testimonis, existía, derivada del Dret Romá, la costum de que concorreguessen set testimonis a l'atorgació del testament.

Cancer deya que aixís succehía a Perpinyá, Tarragona, Tortosa y altres punts; però ab referencia a Tortosa, en la teoría del art de notaría den Pere Joan Parera, notari de dita ciutat, se diu que, per costum antiquísima y immemorial, bastava la presencia de dos testimonis, si bé podía havernhi més si aixís ho volía el testador. Existía igual práctica a Solsona, ja que ses Sinodals anteriors a 1736 deyan: «*Sint autem testes septem vel quinque vel tres saltem, si major numerus haberi non potest*». Y lo mateix succehía en els Bisbats de Vich y de Girona, segons D. Pere N. Vives.

Aquest últim extrem queda en part comprobat ab l'existencia de testaments ab set testimonis a la Vila de Cadaqués (2), però contradit per lo observat en els testaments de Roses, conservats en l'arxiu de Cadaqués (3), en els quals, entre'ls molts que várem examinar, may constava la presencia de set testimonis y si solament de dos.

Encara várem poguer fer un altre observació molt curiosa. Entre'ls testaments de Cadaqués que várem examinar, várem trobarne tres que constituíen una excepció de la costum d'intervenir set testimonis, y que vaig a explicar.

En un d'ells constava la presencia de dos testimonis. Podría explicarse aquesta anomalía tenint en compte que la data del testament coincidía ab la d'una peste que va delmar la població (4). L'existencia de l'epidemia podría explicar que, fentse difícil la reunió de varies persones, sols concorreguessen dos testimonis y bastés la presencia d'aquests per donar força a l'atorgació del testament.

En altre, també eren sols dos els testimonis presents y l'única explicació d'aquest fet pot trobarse en la circumstancia de no ser el testador de la Vila de Cadaqués. Dades les particularistes costums dels cadaquesenchs, podría ser que, al atorgar el testament, se li permetés seguir la lley de son poble que, per altra part, era la generalment admesa a Catalunya. No asseguraría que fos aquesta l'explicació, per ser contraria al principi de Dret internacional *locus regit actum*, admès desde molt antich y casi sense excepció.

En l'últim dels testaments, els testimonis eran cinch y no várem saber trobar cap dato qu'expliqués tal especialitat.

J. VIDAL TARRAGÓ

(1) Diu D. P. N. Vives que ha trobat alguns testaments posteriors a dita fetxa, ab 7 testimonis, manifestant el testador que volía testar segons *dret comú*. (Vives, Constitucions de Catalunya, II, 264)

(2) M'han assegurat que igual costum se troba en les parroquies de Selva de Mar y Selva de Dalt, però no he pogut comprobarho personalment.

(3) Hi van ser trasladats durant la guerra de Succesió en 171....

(4) Consta commemorada la desaparició de la peste en una lápida colocada en la paret de l'Esglesia (mitjans del sigle XVII).

CONTRIBUCIÓ A LA MINERALOGÍA DE CATALUNYA

Com es sabut, una de les parts o branques de la Geología es la Mineralogía, això es l'estudi dels minerals, y, en part, de les roques; d'importancia grandíssima dintre d'aquella, tant en el camp purament científich en relació ab les demés parts de que's compon, ja que hi há terrenos geològichs que casi's determinen pels minerals y roques que'l formen (aixís el marbre arcaych y el queis dels terrenos primitius, la creta del cretácich, la molasa del miocè, etc.) y molts problemes de geología dinámica s'espliquen y resolen per l'estudi de la composició mineralògica dels terrenos ahont tenen lloch; com, en lo práctich, per les aplicacions industrials que se'ls poden donar. Natural es, donchs, que a la Cátedra de Geología aplicada a Catalunya se li done l'importancia que's mereix. L'estudi de la Mineralogía, per ser verament profitós, apart de la teoría, ilustrada y completada per l'estudi sobre'l terreno, les excursions, necessita una segona part, el treball de laboratori, ahont s'analise lo trobat: tot això se fa en aquesta Cátedra, y, com a prova de que'ls resultats no son pas despreciables, senyalarem los dos fets següents:

En una de les excursions, que's va fer pels voltants de Vallirana ab el nostre benvolgut Professor, el Dr. Font y Sagué, Pvre., se trobá l'*Anhidrita,* el sulfat de calç anhidre, mineral no senyalat fins ara a Catalunya, a menys que sapiguem, y que, sense ser molt raro, no abunda, per la facilitat ab que s'hidrata convertintse en el sulfat de calç hidratat, qu'es el guix, de tots conegut. Molts autors creuen que la major part del guix existent deu el seu origen a l'hidratació d'aquella, atribuintli molts fets que avans s'esplicaven per altres rahons, a causa de la propietat que té d'aumentar molt de volum al hidratarse, lo que dona lloch a aixecaments, y, com a conseqüencia, a la formació d'escletges y avenchs.

Y, com a treball esclusiu y típich de laboratori, podem presentar l'examen y determinació que's va fer d'un mineral que se'ns va donar ab aquest fi, provinent d'unes mines existents a la banda de Conflent (Pirineus Catalans), y que va resultar ser la *Polybasita,* sulfo-antimoni cuprifer de plata, que's pot citar també com a nou a Catalunya, y qu'es un rich mineral per la gran proporció de plata que conté (proporció que no podem precisar, ja que sols nos ocupárem en el seu examen qualitatiu, com acostuma el mineralogista, y no en el quantitatiu, més propi del químich), y que, si aquí no s'aprecía, tal volta, com convindría, es segur que se'n treu bon profit en el punt ahont va a parar, que, segons tenim entès, es a l'Extranger, com, per desgracia, passa ab casi tots els minerals richs d'aquí.

Queden, donchs, senyalats, dos minerals nous per Catalunya, y altres en vindrán, si a Deu plau, a aquestes planes, deguts als estudis geològichs que anirem fent en la nostra Cátedra.

Ll. Tomás

RESSENYES DE LES CATEDRES

CÁTEDRA DE DRET CIVIL CATALÁ

Finíem l'anterior ressenya de les materies explicades en aquesta Cátedra dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS ab l'estudi de les diverses classes d'obligacions genèriques, específiques y alternatives. S'estudiaren aiximateix les obligacions facultatives, les divisibles y indivisibles, detenintse el Professor en l'estudi de la determinació y efectes d'unes y altres y estudiantse, per últim, les obligacions naturals que no tenen acció directa, encar que algunes vegades pugan esser exigibles indirectament o per una excepció.

S'entrá tot seguit en el tractat de la cessió d'obligacions, parlantse detalladament dels diversos sistemes d'aquesta: cessions obligatories y voluntaries y desenrotllo de la *actio utilis*, en la qual, per ficció, se suposa feta la cessió. No es pas sempre obligatoria la notificació de les cessions; en cambi, elles están subjectes a evicció y en nostre Cátedra s'estudiaren convenientment les regles a que está subordinada. També fou tractada a classe la possibilitat o impossibilitat de la cessió: no poden pas cedirse sempre totes les accions, a pesar de que hi hage voluntat per part del cessionari, y, per tant, no sempre cambiará l'acreedor de l'obligació. Poden cedirse totes les accions de carácter patrimonial que pugan exigirse, per persona que no sía son titular. Se feu, aiximateix, l'estudi de la cessió de crèdits, conforme al esperit de la lley hipotecaria.

Causes d'extinció de les obligacions. Aquestes causes, o bé obren *ipso iure* o bé *ope exceptiones*. Y, en un y altre cas, clar es qu'obren diferentment y per tant, que hi há diferencies entre les unes y les altres. Entrant en aquestes causes, foren tractats, entre altres punts, la compensació, la novació com a font d'extinció d'obligacions, la condonació — expressa o tácita, total o parcial, personal o real — la transacció, etc...

Les obligacions poden tenir diferents orígens y aixís poden citarse com a

Causes de les obligacions:
- Els contractes.
- Els quasi-contractes.
- Els delictes y faltes.
- Les causes positives derivades de:
  - negligencia no intencional.
  - garantía imposada per la lley.

Els contractes com a causa de les obligacions. Feta la classificació entre contractes y pactes, s'entrá tot seguit en l'estudi de les condicions y requisits dels contractes. Foren explicats en aquest punt, al tractar del consentiment (en l'estudi dels elements essencials)

els vicis que poden recaure sobre'l mateix: error, dol o frau y violencia o por. Modalitats dels contractes: condició, plaç (díes) y modo.

En l'estudi de les garantíes del contracte, se parlá sols del jurament, deixant el tractar de les altres garantíes, pera més endevant.

Pera l'estudi dels contractes, o, millor dit, purament pera l'exposició dels mateixos, fou seguida la classificació romana, començantse per l'estudi dels contractes consensuals.

I. *Compra-venda.* L'estudi d'aquest contracte — impossible de resumir en pochs mots, com aquí havem de fer — fou fet ben detalladament. Sos elements essencials: capacitat, cosa, etc... la manera com son regulats en el Dret Catalá fou admirablement explicada, com ho fou l'estudi del *periculum* y *comodum* en els casos de coses específiques y genèriques.

Estudiades les accions devallants d'aquest contracte, se feu l'estudi de les obligacions del venedor, tractantse, per tant, entre altres, de l'evicció de la cosa venuda y en certs casos l'aplicació de les accions *redibittoria* (rescició) y *quanti minores* (rebaixa de preu).

Per part del venedor, hi há el dret fonamental de cobrar el preu, poguentlo exigir per medi de l'acció *venditi.*

Fou seguit tot aquest estudi del del engany a mitjes — *lesio ultra dimidium* — en qual cas hi há rescisió, encar que hi hage bona fe per part del venedor, y's feu l'estudi d'aquest cas de rescisió en quant s'ha d'aplicar a la venda per subasta.

Explicá aiximateix el senyor Borrell les especialitats de la llegislació de Tortosa y el retracte de la Vall d'Arán — únich recort a Catalunya del retracte gentílich — y l'aplicació irregular a Catalunya del retracte de colindants del Còdich civil, per sentencia del Tribunal Suprem, de 14 Desembre 1905.

II. *Locatio-conducti* (arrendament). Feu notar el Professor les relacions d'aquest cotracte ab el de venda y el cas d'un contracte entre arrendament y venda per adquirir la propietat per un sobrepreu al pago del arrendament.

Senyalats els elements del contracte — cosa, preu (en metálich o en fruyts fixos o proporcionals) y consentiment, — exposá el Professor la qüestió de si l'aparcería es contracte d'arrendament o de societat, fent menció de les grans discusions que, pera dilucidar aquest punt, hi ha hagut a Catalunya. Sembla més propi el carácter d'arrendament que no'l de societat, encar que sía un punt discutible y discutit.

El contracte d'arrendament no deixa de ser un contracte consensual, pel fet de que la lley del timbre determine l'escriptura a que s'ha de reduhir, pels segells que s'hi ha de posar. Aquesta disposició es purament fiscal, sense afectar per res a la naturalesa civil d'aquest contracte, qu'es consensual per determinarlo el consentiment.

Les accions que d'aquest contracte se desenrotllen son dos, *locati* y *conducti*, els carácters dels quals y manera d'exercitarse, foren detalladament explicats a classe. S'estudiá també la facultat que, per regla general, se té de subarrendar.

Els dos conceptes d'arrendament de serveys y d'arrendament d'obres foren llargament tractats a Cátedra, estudiantse en cada un d'ells sa naturalesa, requisits essencials y accidentals y les obligacions dels respectius individuos qu'en el contracte intervenen.

En el contracte d'obres, se té el dret de subarrendar, per regla general, responent, com es natural, al amo de les faltes que pugan cometre els subarrendadors. En aquest contracte, al bell costat de les obligacions del amo de pagar el preu de l'obra, el dels auments si son fets ab son permís o son de poca importancia, y el de donar possibilitat de construir l'obra, hi há les obligacions del empressari de fer l'obra en el temps y tal

com s'havía pactat, no malmenar lo deixat pel propietari pera la realisació de l'obra y respondre de lo fet pels seus encarregats. S'estudiá detalladament el cas fortuyt, aixís com el *periculum* y *comodum* en aquest contracte y, per fi, la disolució del meteix — mutuo discens, voluntat d'un, mort d'un o altre, força major. Se feu menció, per últim, de la *locatio irregularis*.

III. *Contracte de mandat.* Es, per regla general, gratuyt aquest contracte, peró ja a Roma era possible el pactar honoraris.

El senyor Borrell y Soler, després de fer notar el carácter práctich d'aquest contracte, senyalá la semblança que té ab el d'arrendament de serveys, ja que'l fet, opinat per algun autor, d'esser el d'arrendament diferent del de mandat, pel fet absolut de que aquest últim es gratuyt, pot perfectament contradirse, ja que a Roma mateix podía pactarse en contra d'aquest carácter gratuyt, distingintse les *mercès* (pago al treball material) dels honoraris (treball intelectual).

El Mestre de Dret Civil Catalá dels E. U. C., fundantse en el fet de qu'en el mandat el qui obra ho fa en absolut en nom del principal y no directament, estableix la regla clara y evident de diferenciació entre'l contracte de mandat y'l d'arrendament de serveys: «Es mandat, si'l qui actúa té la representació directa del principal, pera la realisació del acte jurídich, y es arrendament quan no's té aquesta representació».

S'estudiaren, tot seguit, les condicions del contracte de que venim parlant: que sía possible, que hi hage cert interés, consentiment (exprés, tácit o prescrit) y capacitat que a Catalunya se regirá per les prescripcions de Dret Canònich respecte a l'edat. Se senyalaren les persones que per nostre Dret no podíen desempenyar aquest contracte (lladres, facinerosos).

El mandat pot esser general o especial, variant en gran manera, en un cas y altre, els drets y obligacions de les persones qu'en ells intervenen. Respon el mandatari de realisar lo manat y donarne compte, responent de tota culpa encar que per pacte pot donarse més o menys amplitut a aquesta.

Aiximateix fou fet l'estudi de les obligacions del mandant, acabantse l'estudi general d'aquest contracte, per les causes d'extinció del mateix y per les accions que obligan a tercer, tot y no havent fet l'acte: *actio peculi* — envers el pare, — la *tributaria*, etc....

IV. *Contracte de societat.* No es pas possible manifestar els detalls ab que fou tractat aquest contracte. L'importancia d'ell mereix el detallat estudi que se'n feu. Començant per la determinació de son carácter, naturalesa y condicions, s'estudiá el tractat de les obligacions dels socis entre ells, y'ls crèdits dels meteixos contra la societat — restitució de les coses aportades, avenços y perjudicis y cobro dels beneficis, exigibles per l'acció *pro socic*, com també per ella son exigibles les ganancies no pagades al soci.

Seguí, després, el tractat dels drets y obligacions dels socis respecte a tercers, tractantse, per tant, dels carácters que pot tenir la societat civil y comparació ab les mercantils.

Entrant en l'estudi de la disolució de la societat, se tractá de l'espiració del terme, de l'extinció de la cosa, de la mort, fallida, concurs, ausencia d'un soci, de la voluntat de disoldre la societat per part dels socis, aixís com de la disolució tácita per mutuo consentiment. Y, tractats els efectes y obligacions que devallen de l'extinció de la societat, s'entrá en el estudi dels

V. Contractes consensuals particulars de Catalunya.

Aparcería. Se senyalaren, en primer lloch, les encontrades opinions de si es un con-

tracte d'arrendament de societat, o bé si es d'un modo d'esser *sui generis*. Se tractá, detalladament, de la naturalesa, condicions y efectes del meteix.

Aparcería perpetua (quartería, quintería o sisenería). Fou explicat a Cátedra l'estudi d'aquesta variant de l'aparcería, avuy encar existent en algun lloch de Catalunya.

Aximateix se feu menció y estudi d'altres contractes consensuals: masovería, aparcería de remats, la tinguda, la succida del dret romá, el contracte d'aixermada, el de ternatge (principalment en el Camp de Tarragona), el treball a mans, etc...

Contractes reals. Estudiats els contractes de naturalesa consensual, s'entrá en el tractat dels reals, començant llur estudi pel de mutuo, seguint els de comodat, depòsit, penyora...

En aquest punt de les explicacions, accedint el senyor Borrell y Soler a la petició dels alumnes, d'estudiar ab preferencia el Dret successori, manifestá que deixaría l'estudi dels contractes, que venía fent, per entrar tot seguit en el tractat del Dret successori y deixar per després l'estudi de les obligacions devallants de contractes reals. A pesar d'això, digué que senyalaría del estudi d'aquestes obligacions la part més essencial y propia del Dret Catalá. — Desde les planes d'aquesta Revista, me plau manifestar, en nom dels alumnes, agrahiment al Mestre pel cambi d'ordre d'exposició en ses explicacions. —

Feu menció, el Professor, ben rápidament, dels contractes innominats — *do ut des, facio ut facias, do ut facias, facio ut des.* — Tractá, també, rápidament, dels contractes literals de Roma, dels verbals, dels pactes: *adieta*, comissori, del pacte pretori, dels *nudae pactae*...

En l'estudi dels quasi-contractes, feu menció abocetada de l'exceptació d'herencia, dels derivats de la *conditio sine causa*, la *conditio indebiti*, etc.

Se detingué, especialment, en els punts de vista originats per les relacions de vehinat, es a dir, de les servituts urbanes, tant detalladament regulades per les Constitucions de Sancta-Cilia. Feu, per tant, menció del deslinde en finques urbanes y rústiques (termenar, fitar...), del atans, de les limitacions derivades de les parets vehines, senyalant les tres classes de parets existents en aquest concepte: propies, comunes pro-divís o mitjeres y comunes pro-indivís. Estudiá detalladament el carácter y condicions de la paret mitjera, tant ben regulada en nostre Dret; feu menció del cas del edifici ruinós, plantacions d'arbres y conducció d'aygues. Y aquest estudi es el punt hont fineixen les explicacions de la Cátedra que ressenyem, per entrar de ple en el tractat de successions del Dret Catalá.

J. M. Bassols y Iglesias

HISTORIA DE CATALUNYA

Causes ben independentes de la voluntat de mestre y deixebles han entrebancat la tasca d'aquesta Cátedra durant els dos mesos últims. Per això la feyna feta no es tant nutrida com en els anteriors y'l terrer recorregut, que ería essent molt més extens qu'en el curs passat, resulta ara un xich endarrerit.

Arribárem al 15 de Febrer anotant la mort d'Alfons III en 1335 voltada de les dissensions y odis domèstichs existents entre la reyna Leonor y son fillastre l'infant Pere, succesor de son pare ab el nom de Pere III (IV d'Aragó). Aquest rey, que havia nascut raquítich y feble de cos fins el punt de fer concebir poques esperances de llarga vida, defraudá enterament aquets presagis y doná senyals d'energía y fortalesa d'ánima en moltes ocasions que se li presentaren en son llarch y accidentat regnat. Començá a mostrarse revoltós y autoritari ja en vida de son pare, atrayentse aviat la rencunia dels nobles y no cal dir com va desplegar tot son carácter al cenyirse la corona.

La ceremonia d'aquesta coronació, celebrada a Saragoça en 1336, aná revestida de gran solemnitat y esplendor, y motivá disgustos á Catalunya y Valencia sobre la preferencia de jurar els furs y privilegis respectius. L'explicació detallada d'aquests successos com a preludi dels importants aconteixements en que intervingué Pere III y la successiva ressenya d'aquests ocuparen bastantes lliçons de la Cátedra, fentse notar com a fets culminants de la gestió d'aquell rey la campanya perfidiosa y despiadada que seguí contra son conyat en Jaume de Mallorca fins a lograr arrebassarli el regne en els camps de Lluchmajor el 25 d'agost de 1349; la rebelió y lluytes sanchnants promogudes per l'Unió aragonesa y valenciana, en que'l monarca se mostra altiu y humiliat, despotich y crudel segons les circumstancies; les relacions diplomátiques y guerreres ab Castella y Navarra y finalment les revoltes y qüestions sempre palpitants de Còrcega, Sardenya y Gènova, que donaren peu a glorioses jornades y combats navals.

Y, donant la deguda importancia a cada un dels esmentats successors, tot recalcant els més trascendentals y fenthi les oportunes observacions y aclariments, s'arribá a la fi de la vida den Pere del Punyalet, que tanta semblança adquireix ab els últims moments de son pare, ja que, com aquest, mor abandonat de sa darrera esposa Sibila de Fortiá, temorosa, com en altre temps Leonor, de la venjança del infant hereu de la Corona.

Ho era aquesta vegada en Joan I anomenat després *el Caçador* o l'*Aymador de la gentilesa*, del qual se feren notar com fets principals esdevinguts en son curt regnat de nou anys la concordia sobre'ls assumptos de Sardenya firmada en 1387, ab intervenció del Papa Climent VII, a favor del qual se declara el rey en el cisma que sostenía aquell desd'Avinyó; l'invasió de Catalunya pel Comte d'Armagnac y les persistents rebelions á Serdenya y Sicilia, ab les empreses guerreres a que, ab motiu d'elles, se vegé el rey obligat contra son carácter pacifich, més aymant de les lletres, arts y diversions que del us de les armes, com ho demostrá al instituir en 1393 la festa del Jochs Florals a semblança de l'Academia de Tolosa.

De son germá y succesor en Martí tornem a veure, com a fet de capdalt importancia, l'intent de sofocar la sempre revolta illa de Serdenya que tingué son cumpliment ab l'expedició a la mateixa de 19 de maig de 1409 gloriosament coronada per la victoria

de Sant Luri, desde qual punt vá devallant cap a sa posta l'estel del rey Martí fins a desaparèixer y, ab ell, la gloriosa dinastía dels Comtes y Reys catalans, extingida al morir sense successió el monarca el 31 de maig de 1410.

En aquet punt ocupá el lloch del Professor l'alumne Sr. Puig pera llegir un seu treball original, llorejat en publich certamen, a propósit, del tant renomenat y discutit *Compromís de Casp*. Ab aquesta lectura y les oportunes observacions y detalls del Professor quedá ben clar, complet y arrodonit el concepte d'aquell fet trascendental de nostra Historia. Y aixís s'entrá seguidament al estudi del regnat den Ferrán d'Antequera ab totes les conseqüencies de sa proclamació y, per final, la seva topada ab els concellers barcelonins defensats per Joan Fivaller y l'impensada mort del rey el dia 2 d'Abril de 1416 a Igualada. Gran part de la historia del fill den Ferrán, Alfons IV el Sabi, se l'emportá la seva lluyta ab alternatives de victories y derrotes, ab la reyna Joana y la casa d'Anjou per la possessió del regne de Nápols, y sobre ella se donaren a la Cátedra totes les esplicacions necessaries, fent remarcar ab insistencia el Professor els mals y conflictes interiors que la continua ausencia del rey produhía a Catalunya, hont el descontent general pujava o baixava segons que les empreses italianes d'Alfons afavoríen o perjudicaven al nostre comerç. Morí el *Magnánim* el 27 de Juny de 1458 y començá el regnat de son germá Joan II, tant pertorbador ja de bon principi per Catalunya a causa dels conflictes produhits per la desavinença entre sa esposa Joana Enríquez y son fill Carles de Viana. En l'estudi d'aquesta embolicada qüestió se trobava la Cátedra d'Historia de Catalunya dels E. U. C. a la data de fins del mes d'Abril prop-passat en que tanquem aquesta ressenya.

En un del dies de Cátedra el referit alumne D. Eudalt Puig feu conèixer al Professor y demés deixebles un treball històrich crítich, fet verament a la moderna, sobre l'origen del escut de Catalunya, el qual, enviat als Jochs Florals de Lleyda, acaba d'obtenir honrosa distinció que confirma el falaguer judici que meresqué a tots els assistents a aquesta Cátedra. Sía enhorabona.

EMILI GENÍS Y HORTA

ECONOMÍA SOCIAL Y POLÍTICA ARANZELARIA

Continuant l'estudi de la produció que deixárem enlayre en l'anterior ressenya, direm quelcom sobre sos tres factors més importants: naturalesa, treball y capital.

Com se compren, el primer té la supremacía, sobre tot considerantho històricament. Però, deixant apart que l'home no pot fer res sense l'accés de la terra, de la qual ell meteix procedeix, es indubtable que, a mida que la civilisació sía més intensa, el factor home — treball y capital — será el més important.

L'estudi de la naturalesa té una importancia capdalt no sols perqu'ella determina els pobles y es causa de grosses diferencies en la distribució de les forces naturals sinó per que'ns posa de relleu que no es una cosa elástica; que té límits, qu'es inaccessible a voltes; que té lleys que la fan devenir tiránica, de qual tiranía no pot may lliurarnos en absolut la tècnica més perfeccionada ni tot el poder del home.

En l'análisis d'aquest factor invertí el Catedrátich un bon nombre de lliçons que prengueren el carácter d'un curset de geografía superior, servintse d'aparells y mapes

a propòsit a fi de facilitar l'estudi del planeta desde'l punt de vista econòmich. De primer antuvi, sembla que això no té cap mena de lligam ab l'Economía, però aixís que s'analisa sorprenen les seves íntimes relacions.

No tenim espay pera detallarles, però sols fent cas de les que per llur carácter general son ben apreciables notem, per exemple, que segons sía l inclinació del axe de la terra vindrá la distribució del sol, y, en efecte, lo més remarcable es la desigualtat distributiva del calor en els dos hemisferis, origen de les çones, de les corrents marítimes y de les atmosfèriques.

L'influencia qu'exerceixen aquelles sobre la vegetació, la fauna y'ls homens dona lloch a grans diferencies de condicions econòmiques. Ben coneguts son els benèfichs efectes del cèlebre *Gulf-Stream* sense qual corrent marítima fora inhabitable la part septentrional de l'Europa.

Aixís també la rotació de la terra ha tirat, en virtut de la força centrífuga, la major part de les aygues al hemisferi Sur, lo qual explica que sía el Nort la part més essencial del mon ja que allí se troben les grans masses continentals. D'aquí la desproporció extensiva entre la massa líquida y la sòlida, en tanta manera que dels 510 milions de kilometres quadrats que aproximadament té de superficie el Globo, sols 145 milions son de terra ferma y encara molt desigualment distribuída entre'ls hemisferis boreal y austral. Això y'l veure com més dels dos terços de la població total del mon viuen al hemisferi Nort nos demostra que son molt reduhits els límits de nostre planeta pera l'us del home.

Si notable es la desproporció esmentada, ben digna es de tenirse en compte la que resulta d un senzill análisis entre la part quantitativa y la qualitat de la terra. Descomptant la gran línea de montanyes que, a manera d'espina dorsal, atravessen tots els Continents y les grans extensions de calmes elevadíssimes que constitueixen els deserts de tots coneguts; apreciant la part ocupada pels mars interiors, ayguamolls, *páramos, landes, estepes, pampes,* etc., notarem que queden molt mimvats els límits de la terra utilisable. Tots els paíssos compten grans extensions de terres improductives.

La constitució geològica del Globo es altre punt qu'estudiárem y al qual ningú pot negar importancia econòmica desde'l moment que, apart d'altres rahons, veyem que'ls pobles que tenen un subsol rich en minerals, sobre tot carbó y ferro, tenen l'hegemonía del mon.

Com no'ns podem aturar ressenyant el factor naturalesa ab l'extensió necessaria perque'ns esperen altres qüestions, direm que foren objecte de principal atenció l'estudi dels climes, de les costes, les relacions del litoral ab els Continents y l'estructura d'aquets; la pluja y la seva benèfica influencia; la superiorioritat de les illes sobre les masses continentals, etc. Ahont se detingué més el Professor fou en l'estudi del sistema hidrográfich per esser l'aygua el nirvi de la riquesa y la companya de la civilisació.

Les conclusions sintètiques del estudi de la naturalesa nos vingueren a provar que la riquesa dels pobles no sempre depenja de la voluntat humana; que hi há en l'ordre de condicions naturals veritables categoríes. Veusaquí una rahó de la necessitat de l'Economía nacional.

Les xifres qu'hem donat de la superficie utilisable de nostre planeta enclouen una qüestió trascendental que no deu may oblidarse al examinar els problemes socials. Consisteix aquesta en que tenim un límit conegut, el del mon; y un desconegut, el de la població. No pretenim sentar que aquesta puga fer pressió al espay, però no deu

oblidarse que la naturalesa no es excessivament elástica. Sols la producció pot solucionar aquest problema; mes ella, com tots sabem, depenja de la tècnica.

Una altra conclusio se'n deriva, y es que, si al examinar la terra en sos principis generals ja notem les grosses diferencies esmentades, calculis les que determinará en tots els ordres, sobre tot en l'econòmich, la gran varietat de factors naturals que condicionen y emmotllen els hòmens y els pobles.

Ja diguérem que'l primer valor econòmich es el treball del home, però aquell es segons sía la seva tècnica. Considerant el senyor Graell que tot lo que's podría dir en pro d'aquest factor, anima de la producció, no sería tant instructiu y clar com fer l'historia d'aquella, passá a descríurela ab compendioses lliçons, arrancant desde'ls temps protohistòrichs.

Els utils de fusta, de pedra; el domini del foch, els instruments de metall, la domesticació d'alguns animals, l'invent de la terricería, el treball d'adaptació de la flora y'l conreu d'algunes gramínees, etc.; tot això, que son els graons d'una escala infinita per la qual ab petja insegura ha pujat l'Humanitat pera assolir el cimall de son perfeccionament, graons que signifiquen periodes de llarguíssima durada durant els quals moltes generacions passaren sense cap modificació sensible, tot això, repetim, fou descrit pel Professor, qui remarcá a cada punt com cada serie d'innovacions importants feya possible l'arrelament dels hòmens, la vida sedentaria, permetent l'establiment de la societat. Entrant ja en el terreno històrich, mencioná els avenços de les civilisacions de l'Assia Menor grega y romana. L'invasió germánica es un clap en aquest desenrotllo del utillatge y de tal modo fou pertorbadora en aquest sentit que fins modernament no s'ha reprès el fil d'aquelles esplendoroses civilisacions. Saltant a l'época moderna, descrigué els invents deguts als alarbs y els quatre principals progressos d'aquets periode o sía: l'aplicació de l'aygua com a primer motor, el descobriment de l'impremta, l'industria del ferro, l'activitat comercial sobre tot pera la navegació y més modernament l'aplicació de l'hulla y del vapor; el conreu de la patata, la navegació d'altura, la llançadora mecánica, la máquina de filar, y tants y tants altres invents que desde 1760 caracterisen la gran revolució tècnica industrial que ha colocat nostra civilisació a una tant gran altura qu'ella sola ha fet possible qu'en cosa d'un segle s'hagi casi duplicat la població del mon.

La potenta llum que donen aquets quadros d'época en que un hom sembla assistir com espectador al descapdellament de l'historia de l'humanitat; al notar com cada invent, cada nou aportament al utillatge social intensifica el treball, destría las funcions de la societat, defineix cada vegada més els llurs òrguens, fa possible una major suma de vida, no pot menys de constatar que'l progrés cristallisa en la tècnica del qual ella es la fòrmula.

L'utillatje determina l'organisació del treball y segons sía aquesta será més o menys productiu. En tres etapes podem considerar la manera de treballar: primera, treball individual o de familia: segona, treball d'exportació, pera les generacions futures. Aquest no va náixer fins al descobriment d'Amèrica, es de major extensió y l'impulsaren les fires. Y, tercer, etapa actual que's manifesta per no fer res d'encárrech; es treball de transaccions al engròs y de gran concentració industrial, degut a la maquinaria.

Seguidament s'ocupá en el capital. Les veritables funcions del capital en la producció poden resumirse en una afortunada frase: el capital es al treball lo que'l logaritme al número. Habilita, facilita y intensifica l'acció del treball permetent la seva divisió.

Feu notar el senyor Graell que hi há capitals nacionals y individuals. Les nacions

més avançades procuren fersc ab capitals propis, y, tant l'Estat com els municipis y fins les corporacions, apliquen als respectius pressuposts els ingressos que per aquets conceptes obtenen descarregant per aquest medi els inpòsts. Es convenient tenir en compte la relació que deu haverhi entre'ls capitals fungibles y fixos. Té d'haverhi cert equilibri entre aquets y la circulació a fi de que hi hage un moviment ordenat en les transaccions. L'excés d'instalacions pertorba el mercat aixís com el llur gran luxo immovilisa una bona part del capital necessari pera'l desenrotllo dels negocis. Per això l'idea cada vegada més accentuada es de gastar poch en les instalacions.

També digué quelcom sobre l'historia del capital, dividintlo en tres periodes de capitalisació. El capital, en el sentit que li dònem avuy, es essencialment modern; nasqué ab el maquinisme. La máquina ha permès la capitalisació a un grau inversemblant, centuplicant l'eficacia dels factors naturalesa y treball.

Paralelament ab la tècnica y relacionantlo ab els problemes de la població, feu el Catedrátich un lluminós estudi dels òrguens socials als quals l'home, per tenirlos de per mitx, conforma tot el seu esser. El *clan*, la *gens*, la *tribu*, el *matrimoni sindiàsmich*, el *matriarcat* y el *patriarcat*, tot respon al estat econòmich del seu temps. Es interessantíssim seguir l'evolució morfològica de tots els òrguens socials modificats per la tècnica, que dona més rendiment al treball, la qual reacciona sobre la població. Pera donar idea d'aquesta, el senyor Graell, resumint els datos recullits pels especialistes, presentá una estadística de la població en diferentes èpoques desde les llunyanes de la qual se despren que la facultat reproductora, sempre activa en l'home tant més quant més s'acosta a l'animalitat, ha sigut sempre continguda per la falta de producció, originant tota mena de malaltíes, vicis, fam, el celibat forçós, etc., tota una serie de calamitats que acompanya l'historia tota. Objecte d'algunes lliçons fou l'examen de la propietat, la qual es, segons digué, una de les pedres angulars de la vida econòmica. Avuy es la característica de l'economía nacional. L'idea de propietat arranca ja dels salvatges, els quals consideren com a llurs les armes y'ls utensilis. La primera propietat ja ben determinada son els esclaus y el bestiar. El famós botí pera'l qual lluytaven els guerrers era precisament això.

Els primers formaven part del dret de familia y podíen traspassarse com si fossen una cosa. La propietat del bestiar té una gran importancia en els temps antichs, haventhi qui afirma qu'ella fou la causa inicial de convertirse en particular la propietat colectiva. L'idea fonamental que presideix l'historia de la propietat es que la terrra perteneix al Estat. D'aquest supòsit parteix tota la raça semítica, que considera als ciutadans sols usufructuaris.

La propietat l'ha feta la lley, y a l'Assia els dèspotes. Per això aquesta qüestió tant debatuda més qu'en el terreno econòmich deu ventilarse en el jurídich, puix en aquell no hi há categoríes absolutes, poguentse moure relativament dintre formes ben diferentes y antagòniques.

La lley de la divisió del treball, l'importancia de la qual limitá Adam Smith a l'esfera industrial, es la lley de tot progrés. El pas de lo homogeni a una heterogeneitat cada vegada més marcada, qu'es la forma en que aquell se manifesta, lo mateix regeix en l'ordre sideral qu'en la naturalesa, com en la societat. El progrés d'aquesta consisteix, com ha dit un gran pensador, en el cambi d'estructura del organisme social. Aixís notem en les primitives societats escassísima divisió de funcions: tot es comú. Els òrguens socials no poden aparèixer fins que aquelles se troben fondament dividides, en que les parts tenen separades funcions y recíproques relacions.

Per això cal apreciarlo aquest treball de diferenciació que, prenent per punt de partida una major eficacia del treball provocat per la tècnica, se traduheix en conjunt en major producció, la qual, influint en la població, reobra sobre'l consum, originant ja una divisió més en el treball, ja la seva especialisació aumentant les professions existents Pera compendre tot el valor d'aquets factors hi há que seguir la seva historia, estudiantlos simultaniament y sabentlos relacionar a fi de qu'en cada època ressalte viu llur estat social. Llavors se té ja més que una idea del desenrotllo de la societat y el seu engranatge.

Molt malament descrit, aquest ha estat el mètode seguit pel senyor Graell pera poguer entrar de ple en l'estudi de les classes socials.

Tot lo que portem dit sobre la poducció y'ls seus fenòmens no es ni remotament un esquema de lo molt y lluminós que s'ha tractat en la Cátedra. Per força, per esser breus y per carèixer de dots d'exposició sintètica, hem de sacrificar els detalls y hem de passar per alt moltes materies que arrodoneixen l'estudi que, arribats a aquest punt, s'ha fet ja del mon econòmich.

A. Monfort y Costa

QUADRO GENERAL DE LA LITERATURA CATALANA

Continuant les seves explicacions, procedeix el Dr. Rubió a traçar el quadro general de la nostra Literatura, fent notar avans la dificultat que ofereix fer un estudi sintètich de la mateixa, per la falta de textes impresos, ja que la nostra decadencia literaria coincideix ab l'introducció de l'impremta y, encara que'ls incunables catalans síen proporcionalment superiors als de Castella y Portugal, la major part son obres de carácter religiós, si bé en el segle XVI foren més importants les publicacions en llengua catalana, imprimintse, entre altres obres, les cròniques de D. Jaume y Muntaner, el *Tirant*, Ramon Lull (Blanquerna), Ausias March, etc.

Manquen també monografíes y no hi há noticies literaries que permetin fer un quadro en línees generals: la mort den Milá fou una gran perdua per la nostra crítica literaria.

Podem dividir la Literatura Catalana en tres grans periodes: nacional, de decadencia y de renaixença. El primer periode s'exten desde l'aparició literaria de la nostra llengua fins a les darreríes del segle XVI. Es el qui té un carácter nacional més marcat per l'íntima unió y nacionalisació de tots els elements de cultura, tant com ho permetía l'esperit de solidaritat occidental que ab tanta força informa les literatures mitjevals. Es un periode de lluyta per l'esperit nacional, lluyta per diferenciar la nostra llengua, nuvolosa, del llatí y del provençal, per unificarla, extendre sos dominis y lograr la conquesta dels genres literaris; lluyta entre la civilisació layca y l'eclesiástica, a les darreríes del segle XIV, al iniciarse la secularisació de la civilisació occidental nascuda en els monestirs. La literatura d'aquest periode es homogenia, mitjeval, ja que la nostra etat mitja se perllonga més que la dels altres pobles. A últims del segle XIV arriba l'esperit nacional a son més alt grau d'esplendor. Podem, per consegüent, considerar aquest primer periode com el d'integració del esperit nacional.

El segon periode comença a últims del segle XVI y's caracterisa per un moviment absolutament contrari al del periode anterior. En aquesta època s'inicía la nostra decadencia, desenrotllada rápidament. Se pert l'unitat literaria y apareixen les literatures dialectals; se desintegren els genres literaris y després de les últimes manifestacions, en prosa històrica, de la llengua catalana, aquesta queda limitada al domini del genre religiós, acullida per l'Iglesia engendradora. Desapareix la noció de nostre antich valer y, al contrari de Provença, qui mor ayradament a mans de Roma y de França y veu desterrats sos últims trobadors, nosaltres nos entregárem voluntariament, per abandono, sense fer molt de lo que podíem. Al perdre el domini dels nostres genres literaris, no n'admetem d'altres, y quedem muts y estèrils, sense pendre part en el renaixement europeu del segle XVI. L'esperit catalá, ánima qui donava unitat als distints pobles units en confederació, desapareix y vé la desintegració total y completa. Durant tres segles permaneixem isolats, perdent part importantíssima de la nostra vida y de nostres forces. La llengua no's pert per complet, però'l catalá d'aquesta època es aborrible; hi há esforços individuals (Roca, Serafí. etc), que son inútils, y mentres França, per exemple, acut als seus escriptors dels segles XVI y XVII, nosaltres hem de buscar els escriptors del segle XIV y som l'únich poble qui ha d'acudir a l'Etat Mitja.

El tercer periode que podem començar en la tercera dècada del segle XIX es de reintegració completa, començant ab la llengua y poesía y seguint ab la prosa, al revés de lo que succeheix en el periode nacional en que primer es nacionalista la prosa y després la poesía.

Feta la divisió de la nostra historia literaria, indicá el Dr. Rubió la necessitat de veure lo que hi há en ella d'original y lo que es degut a influencies extranyes. A aqueix efecte divideix el primer periode en dos subperiodes: ante o pre-clássich y post-clássich; el primer es el més mitjeval y el de major unitat y originalitat, el segon es més compost y erudit, caracterisat per una afició més ardent que ben dirigida a les literatures europees. En cada un dels dos subperiodes se troben tres influencies ben marcades. En el primer, la provençal, oriental y francesa, y en el segon la tolosana, italiana y castellana. Aquestes influencies es evident que no's presenten soles y successivament, sinó que's relacionen y, al senyalarles, atenem a llur predomini.

L'influencia provençal se sent principalment en la poesía. En el segle XIII la nostra poesía es provençal de formes y llenguatge; en el segle XIV disminueix aquesta influencia y trobem la poesía narrativa de derivació francesa, y Ramon Lull y Fra Anselm Turmeda cultivant les formes populars. A les darreríes d'aquest segle se presenta el neoprovençalisme, originant l'escola amanerada dels Jochs Florals, en que'ls poetes catalans prenen les formes artificioses de l'academia provençal. En el segle XIV s'inicía un gran renaixement. Els abundants poetes d'aquest segle poden classificarse en tres grupos: anteriors, contemporanis y posteriors al Ausias March. L'influencia italiana (la *Nau* de B. de Sors, *Gloria d'Amor* de Rocaberti, etc). se combina ab la tolosana y fa que continúen les formes poètiques provençals, admetent solament les tersines en la poesía narrativa. L'endecasilab, sonet y altres formes italianes foren introduhides pels poetes valencians. En el segle XVI s'inicía la decadencia, ab l'influencia castellana, no la de la seva poesía lírica sinó la dels poetes èpichs y narratius anteriors, conservant fins al segle XVII les formes catalanes.

En la prosa, el segle XIII es el més original y aquest mateix carácter conserva en el XIV, al costat d'obres d'influencia francesa, y a últims d'aquest segle s'inicía la seva

transformació ab Bernat Metje y Canals, els qui podem considerar com els primers renaixents, mentres altres autors, St. Vicens Ferrer, per exemple, son completament mitjevals.

L'antich deixeble d'aquesta Cátedra en Lluís Nicolau doná una conferencia sobre l'influencia italiana, desde Antoni Canals fins a Francesch Alegre, tema del treball que li fou premiat en el concurs dels E. U. C. Començá fent indicacions generals sobre les relacions de nostre país ab l'Italia, en l'Etat Mitja, en tots els ordres de l'activitat nacional. Especialisant en l'ordre literari, recorda y analisa els treballs fets per en Milá, Sanvisenti y Farinelli. Fixá el carácter que l'italianisme prengué a Catalunya y a Castella, petrarquesch en la primera y principalment dantesch en la segona. Parlá dels llibres italians qu'existíen llavors en les biblioteques de Catalunya, especialment en la reyal. Tractá de les traduccions d'obres italianes y de la baixa llatinitat en catalá (Brunet Llatí, Bocacci, etc). y recordá en Canals ab ses varies traduccions. Examinant les tres obres principals d'influencia italiana, el *Somni* de Bernat Metje, *Curial* y *Tirant*, reconegué els plagis del primer sobre en Bocacci, vindicantlo, no obstant, de les exagerades crítiques den Farinelli, qui li nega tota originalitat, y enumerant les cites del Petrarca. Respecte del segon, feu consideracions sobre l'origen que li atribueixen En Rubió y Lluch, Menèndez Pelayo y Farinelli; feu notar qu'es la principal mostra del dantisme catalá, confrontant les cites del Dant ab el text autèntich. De la novela den Johanot Martorell senyalá els plagis que conté, deduhintne el seu coneixement dels autors italians. Nota, últimament, el segell ben marcat que imprimí el renaixement en la prosa den Corella y acaba ab l'estudi den F. Alegre.

L'erudit y ben estudiat treball del senyor Nicolau motivá eloqüents paraules de elogi per part del Dr. Rubió y Lluch, qui enaltí l'importancia d'aquests estudis monográfichs pera'l profond coneixement de nostra Literatura.

FRANCISCO MARTORELL

HISTORIA DEL ART CATALÀ

LLIÇONS DE D. JOSEPH PIJOAN

Aprofitant una curta ausencia del Catedrátich d'aquesta assignatura, l'ilustrat arqueòlech y arquitecte senyor Puig y Cadafalch, el senyor Pijoan, distingit Professor de l'Escola d'Arquitectura, doná tres lliçons sobre l'art bisantí, com a preparació dels periodes artístichs que'l succeheixen a Catalunya.

En la primera de les seves conferencies el senyor Pijoan va explicar la manera com s'anava formant aqueixa nova orientació artística en la baixa època romana, plantejant en primer lloch la qüestió d'orígens. Va exposar les dos opinions: la dels autors llatins, que consideren una gran influencia de Roma sobre l'art bisantí, y la dels slaus y orientals que atribueixen les principals fonts d'aquest art al Orient, al Egipte y al art helenístich. Se mostrá el conferenciant partidari entusiasta y convençut d'aquesta darrera opinió orientalista, aduhint en favor d'ella gran acopi de rahons.

En la segona conferencia va parlar de les èpoques del art bisantí, fent notar les

característiques dels principals monuments erigits en temps dels diversos emperadors desde Diocleciá fins a Justiniá, en que arriba l'art bisantí al més alt esplendor. Devant de les projeccions dels monuments d'aquests periodes, explicava els elements constructius y decoratius de cada un d'ells, fent veure l'evolució que s'anava operant y aprofitava el tenir els exemples a la vista per remarcar l'influencia oriental que suposaven, syriaca, egipcia, persa, grega y també romana, puix totes elles van integrar l'art bisantí.

En la darrera conferencia, el senyor Pijoan, després de resumir lo dit en les dos anteriors referent als orígens y èpoques del art bisantí, descrigué les fases que aná prenent aquest art a Constantinobla en l'época de Justiniá y en les dels basileius fins al segle XII en que l'art va ferse oficial y va perdre l'ingenuitat dels anteriors periodes. Devant les projeccions dels exemplars més preuats de miniatures y mosaychs feya remarcar el carácter que anava prenent la pintura seguint l'evolució del art bisantí. Finalisá la conferencia fent veure com aquest art, format en la ciutat qu'era llavors centre de la civilisació oriental, va arribar fins a nosaltres influint en nostre art románich, com va dir que tindríem ocasió de comprobarho quan el Mestre senyor Puig y Cadafalch en les successives lliçons nos esplicará l'historia d'aquest periode del nostre art.

* * *

De retorn el Catedrátich d'aquesta assignatura, senyor Puig y Cadafalch, d'un viatge al Extranger, reprengué les classes, continuant en la primera d'elles l'estudi de la Basílica wisigòtica d'Egara que havía començat en la seva última conferencia. Resumí lo dit en aquella referent a les basíliques d'Elx y de Palma que, segons se deduhí del estudi documental, deu datar de mitjans del segle VI y ramarcá l'influencia bisantina qu'en ella s'observa, com se despren de comparar llurs mosaychs ab els del Palau de Teodorich a Ravenna. Entrant al estudi de la basílica d'Egara, objecte de la conferencia, començá per determinar la seva data que, per tots els datos documentals, es entre principis del segle VI als del segle VIII. Del estudi documental va passar al gráfich y va fer veure com l'estudi de la fábrica de les tres iglesies d'Egara mostra qu'elles foren reconstruídes probablement cap al segle XI, conservant bona part de l'obra antiga, aquella obra de tradició romana composta de pedres petites tancades els estrems del parament per grans carreus.

De la comparació de les trompes de l'iglesia de St. Pere, de Tarrassa, ab les de St. Vital de Ravenna, fetes aquelles com aquestes ab desconeixement de la tècnica, ne deduhí l'influencia oriental que revelen les nostres iglesies Egarenses, cosa que comproben els archs de ferradura de la planta dels absis de Sta. María y de St. Miquel, el trilòbul de la seva cripta y l'absis triconque de St. Pere.

Pera deixar plenament demostrada la data de la construcció de l'iglesia de St. Miquel entre'ls dos segles mentats, que son els del bisbat d'Egara, va explicar el Sr. Puig y Cadafalch com de les excavacions fetes darrerament baix la seva direcció n'ha resultat que, efectivament, la petita iglesia de St. Miquel era un baptisteri, y, com en aquell periode la facultat de batejar era sols confiada als bisbes que no podíen delegarla, resulta que la seva construcció té d'esser correlativa del bisbat d'Egara.

Acabá el Sr. Puig la conferencia explicant la planta vuytavada mixta de St. Miquel ab els ninxos angulars ultrasemicirculars, vuyt columnes y la piscina central pera rebre les aygues del baptisme y el clavegueró en sech seguint la prescripció litúrgica y dient que, al continuar les excavacions començades, segurament s'acabarán de posar en clar

alguns punts referents a la relació de cada un dels tres edificis que s'aixequen sobre l'antiga basílica Egarense.

Estudiades en conjunt les basíliques wisigòticas pels restes que d'elles nos queden, en les anteriors lliçons, el Mestre en dedicá una altra a estudiar la disposició de la columna. Aixís com del estudi del periode de dominació romana a Catalunya se'n deduheix un comerç de marbristes a la nostra terra, del estudi dels capitells en el periode wisigoth se'n deduheix un cert comerç d'escultura. Estudiat aquest punt, que'ns explica moltes analogíes que s'observen entre'ls nostres capitells y altres, explica el tipo del capitell clássich tal com arribava dels tallers italians, el meteix imitat pels indígenes y barbarisat y finalment una tercera fase d'aquest, recort del clássich però perduda la seva esencia. Aquests tres grupos se troben a Catalunya y el senyor Puig va estudiarlos al anar desfilant per l'aparell de projeccions els principals exemplars qu'en ella resten del periode wisigoth.

Finalment, pera fer veure la decadencia dels nostres escultors, va compararlos ab els orientals coetanis y remarcá que l'origen de la varietat de capitells en nostra arquitectura románica té de buscarse en la costum de varietat produhida per l'aprofitament de capitells clássichs en les construccions del periode wisigoth, com varen poder comprobar els assistents a la classe a la vista d'una serie de projeccions de basíliques wisigòtiques italianas.

Lliçó de D. Antoni de Falguera

La conferencia següent, última lliçó del cicle wisigòtich a Catalunya, va ser explicada per l'ajudant d'aquesta Cátedra, el distingit arquitecte senyor Falguera. Començá explicant com resten a Catalunya fragments decoratius que, per ses diferencies essencials ab la decoració románica y per la comparació ab elements wisigòtichs d'altres paíssos, poden considerarse com a pertanyents a aquest periode d'art. Així van desfilar per la llanterna el fragment decoratiu esculpit al anvers de la lápida de Xixilona a La Garriga, que compará ab altres fragments de Sta. Sabina de Roma, de Nepi, del baptisteri de Calixte a Cividale, etc.; les creus gemmades del campanar de St. Pere de les Puelles, qual origen de decoració en les obres d'orfebrería wisigòtica feu remarcar el senyor Falguera a la vista d'exemples que projectá la llanterna; les estrelles y roses decorant els ábachs a la porta de St. Pau del Camp, etc.

Seguidament va entrar el senyor Falguera a parlar d'un element que tenim a Catalunya sumament interessant: els archs de ferradura. Va fer una interessant disgressió sobre l'origen y evolució d'aquesta forma; demostrá com ella havía nascut a Orient, y com en nostra Península havía pres carta de naturalesa en els primers segles, lo que demostrá projectant varies lápides sepulcrals paganes de León dels segles II y III; com seguiren usantlo els cristians, projectant també una estela sepulcral cristiana del segle VI ahont se veu usada la forma de ferradura. Continúa fent veure com els wisigoths, al convertirse al catolicisme, adoptaren l'arch de ferradura en les seves basíliques; que'ls alarbs, al invadir la Península, van trobarlo com element indígena, acomodántsel al seu art de bastir y fent veure les diferencies que aná prenent l'arch de ferradura dintre l'arquitectura wisigoda y la mussulmana.

Després, y com a tipos de comparació per la nostra arquitectura, estudiá el senyor Falguera les principals iglesies wisigòtiques d'Espanya: Sant Román d'Hormiga (Valla-

dolid), San Juan de Baños (Palencia), la Basílica de Cabeza de Griego, de Cuenca, y altres de Logroño, Cádiz, Orense, Navarra, etc.

Seguidament descriu les formes derivades del wisigòtich; la mucárabe y la románica dels segles VIII al IX del Occident de la Península y ab tots aquests antecedents entrá a estudiar les nostres iglesies ab archs de ferradura: l'iglesia de Marquet ab un absis anterior al reste de la fábrica, presentant les voltes, els torals y'ls portals y finestres ab ferradura; l'iglesia d'Olèrdula, ab un arch de ferradura en un absis lateral més antich que la nau de del segle IX; a Sant Feliu de Boada, a Sant Feliu de Guíxols, a Sant Quirse de Pedret, s'hi troba també l'arch de ferradura, element que's repeteix a Obiols, St. Martí de Fonollar, St. Pere de Osseja, al Rosselló, etc. De la comparació d'aquestes iglesies ab les wisigòtiques espanyoles se'n deduheix que unes y altres presenten la forma basilical com vegérem a Palma y a Elx y com se troben en tot el mon llatí, responent per la forma de ferradura dels archs a les iglesies wisigòtiques o de tradició wisigòtica del reste de la Península.

Finalisá la conferencia el senyor Falguera resumint l'estudi del nostre wisigòtich, art pobríssim com ho era l'art de tota la Península, que debía desaparèixer de la vida devant de l'arquitectura románica, conservantshi sols com a elements aprofitats aquests restes d'absis antichs ab archs de ferradura.

***

La següent lliçó, última d'aquest curs, va ser esplicada pel Catedrátich de l'assignatura, senyor Puig y Cadafalch, qui va parlar del estat social en el moment de l'introducció de l'arquitectura románica a Catalunya.

Avans d'entrar en aquest tema tant interessant, va fer un lleuger resum de lo esplicat en aquest curs, remarcant el carácter d'art colonial, oficial y pobre de l'arquitectura romana de la nostra terra y'l del art wisigoth, encara més pobre.

Ab l'invasió mussulmana desapareixen les formes wisigòtiques, coincidint aquest moment ab el de la formació de l'arquitectura románica. Explicá el senyor Puig el carácter d'aquesta invasió mussulmana y les conseqüencies que portá a la nostra terra, fent remarcar com al N. O. de Catalunya va quedar lliure part del territori y com en el segle VIII y començaments del IX se parla de monestirs existents en dita regió que probablement no havíen interromput la seva vida.

Després, a la vista de documents escrits, explicá com en el segle IX tornen els emigrats y junt ab ells avançades dels monestirs pirinenchs y s'apleguen al voltant dels castells y monestirs colles de pagesos formant núcleus de colonisació. Els meteixos documents nos donen idea de les comunicacions que'ns lligaven ab les altres terres, dels viatges de la nostra gent y de l'extrangera que vé a casa nostra y tot això nos diu lo que ha de ser l'arquitectura que allavors se forma per las influencies que reb de fora, adaptades per la gent del país a la seva manera. Se produheix una arquitectura propia que no deixa la coberta ab volta que's venía fent de temps a pesar de sentirse l'influencia lombarda que cobría ab fusta, en la decoració.

Avans de despedir als alumnes y oyents fins al curs vinent, el senyor Puig va fer públich el fallo recaygut en el concurs de Nadal, haventse concedit el premi al alumne don Francesch Canyelles pel seu treball de reconstrucció del pont romá de Martorell y mencionant ab elogi el treball del alumne don Ricart Giralt, consistent en una restauració del arch de Bará de Tarragona.

Lliçó de D. Francesch Turchi

La bona conjuntura de trobarse de passada en aquesta Ciutat el jove y distingit arqueòlech romá D. Francesch Turchi y l'estudi personal que ha fet de les últimes escavacions realisades en el Foro de la Ciutat Eterna donaren naixement a l'idea de que fes una explicació sobre tema tant interessant y tant relacionat ab la nostra propia arqueología desde la Cátedra d'Art dels Estudis. Per aqueixa explicació cedí el senyor Puig y Cadafalch al senyor Turchi la lliçó del dimecres día 17 d'Abril, y, anunciada degudament per la premsa diaria, afeginthi que aniría profusament ilustrada per interessants projeccions, portá al local de la classe d'Art un auditori nombrós que umplía a vessar l'espayosa sala.

El Professor D. Joseph Pijoan feu la presentació del eloqüent disertant qui, usant de sa nadiua llengua italiana, tant familiar a Barcelona, sostingué per espay de més d'una hora l'atenció dels distingits oyents. Començá dihentnos de quína ciutat immortal venía y a quína altra anava a esplicar les sévès impresions romanes, «aquesta superba y grandiosa ciutat de la vella Catalunya hont viuen totes les afirmacions d'un poble generós, feel y devot de les grans ensenyances del passat y aiximateix preparat per totes les lluytes del avenir». En parrafades plenes de color y poesía explicá l'objecte de la séva conferencia, parantse singularment en l'incomparable interés arqueològich que ha tingut sempre Roma pels hòmens més ilustres del mon, que may han deixat de rendir el llur tribut d'admiració a tanta grandesa. Dedicá després una rápida ullada als monuments capdalts de l'immortal Ciutat, arrancantli el Colisseu un eloqüent parrafada que li serví per entrar de ple en el tema anunciat de les novíssimes excavacions fetes al Foro, fent primerament de tot una rápida historia d'aqueix centre del antich mon, especificant y datant minuciosament els seus monuments principals y fixant les vicisituts per que passá al compás de les glories y de les caygudes de la gran Ciurat. Abandonat completament el Foro en el temps mitjeval, semblá per un moment que renaixía de ses ruínes, quan, ab la entrada fastuosa del emperador Carles V, pareixía que tornava a Roma l'antiga pompa dels Cèssars. Però'ls grans monuments de la ciutat pagana tornaren al llur son y els segles XVII y XVIII res feren en honor del Foro.

Les grans excavacions son totes del segle XIX y als treballs importantíssims realisats en dita centuria han seguit els d'ara, dirigits ab rara y fecundíssima activitat per l'insigne arqueòlech Giacomo Boni.

El disertant entrá a parlar desseguida dels descobriments més interessants fets en aquestes últimes excavacions, parlant dels *rostros cessaris*, edificats segons instruccions d'August, y dels *platei istoriati* de Trajá; entretenintse a dar una minuciosa idea del *niger lapis*, monument antiquíssim trobat a metre y mitx sota'l marbre negre d'un grupo de monuments arcaychs. Parlá igualment dels importantíssims restes de la Basílica Emilia; del *sacellum cloacinæ*, del temple y altar *Divi Julii;* de la font y *puteale* de Juturna ab els quatre relleus que ornaven l'altar de la deesa; dels restes de la biblioteca de Cèssar, avuy basílica de Sta. María Antigua, enriquida d'esplèndides pintures; dels restes dels temples d'August y de Vesta y de la casa de les Vestals, y demunt la Via Sacra dels temples de Faustí y del diví Ròmul y de la Basílica de Constantí. Tot això, que resumim de la manera més rápida possible, ilustrat ab les projeccions, despertá un interés sem-

blant al que desperta la vista d'aquelles grandioses ruínes que tant profunda impresió fan en tots els qui visiten la Ciutat Eterna.

L'atractiva conferencia del senyor Turchi acabá ab aquestes calentes parrafades que deixarem de traduhir, transparents com son, per que no perdan res del llur aroma:

»Catalani, chi è di voi, che non ha sognato, nei momenti piu belli della vita, l'idealità dell'ora passata? Chi è di voi che non s'è risolta la dimanda: potrà ritornare questo passato, non come una larva di sogno, ma come una smagliante realtà?

»Chi è di voi, che, contemplando i ricordi di tempi gloriosi, non si è sentito commovere, nell'imo del cuore, mentre l'ardente desiderio di riviverli non l'ha spinto ad immaginare d'essere un eroe? Ebbene, dall'alto del Campidoglio, stendendo lo sguardo estasiato sul Foro, a mille a mille vengono le immagini a la mente: sono le immagini divine dei nostri padri della matica era, sono le vibranti aspirazioni coronate da gloria immortale, esempio ammonitore per la mollezza odierna!

»Catalani, anche voi, dall'alto del Tibidabo vedete apoggiata ai piedi la superba città, che, come le lire oceanine le onde azzurri cullano, tra l'azzurro del cielo. Catalani, anche voi, quaggiú aspirate nell'aere primaverili, i profumi gradevoli dei fiori, che ricordano la potenza dell'*edelweis*, la gentilezza delle viole sui clivi maravigliosi di Bordighera e di San Remo o l'essenza forte degli aranzi della vetusta Trinacria.

»Catalani, figli della gloria, voi dovrete assurgere ancora una volta alla grandezza d'un tempo; il passato si guida per il presente e l'avenire vi sorride in una perenne idealità di bene.

»Nel nome sacrosanto di Roma io vi saluto, miei fratelli latini; lottate e vincerete. E tu, Catalogna immortale, ricorda il saluto del tuo poeta:

»Il tuo presente splendido è l'aurore dei nostri tempi: tutto sogniamo, sfogliando il libro del passato; lavora, pensa e lotta, ma credi, spera e prega che Iddio, che atterra e suscita i popoli, è colui, che li ha creati.»

A.

CÁTEDRA DE GEOLOGÍA CATALANA

Al continuar la ressenya de les lliçons explicades pel Dr. Font y Sagué en aquesta Cátedra, se recorda que, després d'haver estudiat la Geografía física, s'entrá en la Geología dinámica, extenentse el Professor en l'análisis dels fenòmens actuals, havent explicat, fins a darrers de Febrer, les forces que obren a la superficie de la terra, les accions químiques que's verifiquen en els materials que componen la seva escorça y les accions fisiològiques degudes als organismes vius, tant marins com continentals.

Els vegetals desempenyen també un paper importantíssim en la formació de nous terrenos, puix ells son els que constituheixen els carbons minerals. Començant l'estudi dels meteixos pel més modern, la *turba*, explicá el Dr. Font la seva formació, desde que comença la descomposició dels vegetals, fora l'influencia del ayre, fins a la seva transformació en turba, al fixar en la terra llurs elements carbó, oxigen y hidrògen, analisant

les condicions especials que calen al terreno, ayga, temperatura y vegetació, pera formarse una turbera. Explicá l'aprofitament de que son objecte les turberes com a combustible, y l'extracció de l'*ulmina*, usada com a poderós antissèptich. Segueix a la *turba* el *lignit*, carbó més antich que conté més proporció de carbono, y conserva l'estructura y fins l'aspecte de fusta, d'ahont deriva son nom, passant després a ocuparse en la *hulla* o carbó de pedra, qu'es d'etat geològica més antiga encara. L'immensa importancia d'aquest produyt, per les nombroses aplicacions de les quals es objecte, fa que se li dedique especial atenció, estudiant ampliament son origen, y les diferentes teoríes existents pera explicar sa formació, y parlá per fi, de l'*antracita*, qu'es, entre'ls carbons minerals, el que ocupa l'ultim grau en l'escala d'antiguitat y de contingut de carbono.

Per la relació que té ab els jaciments esmentats, tractá del *petroli*, explicant son origen per la teoría química y per l'orgánica, qu'es l'acceptada generalment pels geòlechs, describint els principals jaciments d'Europa y Amèrica y la diferenta manera com en els meteixos se presenta.

Acabat l'estudi dels agents exteriors, que intervenen ab llur acció en la superficie y crosta de la terra, passá el Professor a ocuparse en les forces internes de la mateixa, entrant aixís en la Geodinámica interna.

L'acció del agents interiors es radicalment oposada a la que exerceixen els exteriors. Aquets, desgastant ab els diferents medis d'erosió les parts prominents de la superficie, y, més tart, transportant y depositant els materials per acció mecánica o química en els fondals, tendeixen a conseguir un estat d'equilibri permanent, de nivellament complet; mentres que aquells, els interiors, ocasionant els moviments de l'escorça, desnivellen, tendint a fer reviure el relleu de la superficie de la terra.

L'energía calorífica propia de nostre globo es la causa que origina l'acció dels agents interiors. Pera venir en coneixement d'aquesta energía calorífica nos ensenya la Geotèrmica que la temperatura aumenta ab la profunditat. En efecte, passades les primeres capes superficials, escalfades per les radiacions solars, la temperatura aumenta progressivament, com mes sía la fondaria. Seguint aquest aument, la temperatura arribará a ser tant intensa que tots els materials serán fosos; en això s'apoya la teoría del calor central, que cumpleix ab el principi de la propagació de les radiacions calorífiques, desde un medi calent a un de fret, desde l'interior de la terra al espay, quedant aixís descartada la teoría antiga d'un nucli fret.

L'escalfament de les capes profondes de la terra nos explica la causa de les fonts termals y termominerals, que llargament descriu nostre Professor, fent una divisió entre les que poden considerarse d'origen tèrmich y les relacionades ab centres volcánichs, indicant el respectiu carácter de llurs aygues y fixant especial atenció en els exemples que'n tenim a la nostra terra, tals com les de La Garriga, Caldes de Montbuy, Caldes de Malavella, etc. Estudiá les fonts minerals, agrupantles segons la llur composició química en *sulfuroses*, *ferruginoses*, *alcalines*, *salines*, *calices y acídules*, citant igualment les principals qu'existeixen a Catalunya.

L'estudi del Volcanisme va seguir naturalment al de la Geotèrmica. Explicá en què consisteix un volcá, fent avinent que, essencialment, no es una montanya ab el cráter al cim, sinó senzillament una esquerda del terreno, per la qual ascendeixen les materies de dintre terra y son projectades al defora. Al voltant d'aquest forat de sortida s'hi acumulen els materials, originant l'anomenat *cono volcánich*, que de vegades forma una ver-

dadera montanya, atravessada per la prolongació de l'esquerda originaria que s anomena *xemeneya*, la qual s'aixampla al cim en forma de copa, formant el *cráter*.

Passant a les erupcions volcániques, el Dr. Font en fa un detingut estudi. Comença dihent que no tenen cap mena de regularitat, puix generalment hi há periodes de calma y activitat de més o menys durada. Diferents fenòmens s'observen quan un volcá torna a l'activitat, precursors de l'explosió formidable ab que comença la sortida de les materies, explosió que de vegades escapsa tot el cim de la montanya, com succehí al Vesubi quan va soterrar la vila de Pompeya. Destapada ja la xemeneya per aquest paroxisme inicial, la columna de vapors y fumera s'enlayra verticalment fins a milers de metres, estant formada per una serie de núvols blanchs que pujen l'un darrera l'altre, cada un dels quals representa una de les explosions parcials que seguidament se succeheixen dins del cráter, y per ell comença a brollar una corrent de lava. El volcá es ja en plena erupció a la quel acompanyen horroroses explosions, que se senten a gran distancia.

Explica els tres estats, *sòlit*, *líquit* y *gascós* dels produyts volcánichs, les propietats de les corrents de *lava* y de les *fumaroles*, y enumera les diferentes classes de cráters, *pricipals adventicis*, *d'enfonzament y d'explosió*. Pera donar completa idea de les erupcions volcániques acaba l'estudi de les mateixes fent una detallada descripció de la del Krakatoa, en 1883, donant compte de l'explicació de testimonis presencials y dels estudis fets de la meteixa, tot lo qual fa adquirir exacte coneixement d'aquet important fenòmen.

Després del paroxisme de l'erupció, aquesta vá mimvant en intensitat, fins arribar a les darreres fases del volcanisme, consistents en emanacions que s'escapen per les esquerdes del terreno. Ocupen el primer lloch les *solfatares* o *sofreres*, que, depositant el sofre, son objecte d'explotació industrial, y els *suffioni*, altra especie de solfatares, que serveixen pera l'obtenció del ácit bòrich. Els *geysers* están també relacionats ab els centres volcánichs, detallant el Professsor llur mecanisme y l'experiment de Tyndall, qu'explica el fenòmen geyseriá. Els darrers térmens de l'activitat volcánica son les *salses* o volcans de llot, y les *mofetes*, emanacions d'anhídrit carbònich que surten d'esquerdes del terreno allunyades del centre de l'erupció. Durant les lliçons de volcanisme, el Dr. Font ha referit alguns punts y citat exemples de la regió volcánica d'Olot.

Lliçó especial de D. Joseph Comas y Solá

Com a digne coronament del estudi de la Geodinámica interna, el Professor, desitjant convidar a nostra Cátedra a persones de competencia reconeguda, pera que vinguessen a desenrotllar ab més amplitut determinats punts relacionats ab la ciencia objecte de nostra estudi, invitá a D. Joseph Comas y Solá pera que parlés de *Seismología*, qui accedí a donarne dúes conferencies. Al fer la presentació del conferenciant y avançarli les gracies en nom de tots, el Dr. Font va congratularse de poguer escoltar a persona tant inteligent en la materia com es el Director del Observatori Fabra. Aquest se felicitá, al propi temps, de poguer contribuir al espandiment de la jove Geología, ab una altra ciencia també jove: la Seismología.

Començá el conferenciant per exposar les teoríes més generalment admeses pera esplicar els moviments de dislocació de l'escorça terrestre, pera entrar en l'estudi dels principis encaminats a calcular els valors absoluts de la força desenrotllada en els terratrèmols. Passá a ocuparse en la transmisió dels moviments seísmichs, y explicá

detingudament la velocitat de propagació de les òrbites seísmiques. Sentá el principi de que'l nucli de la terra es elástich, però al mateix temps rígit, per quant les oscilacions seísmiques arriben en pochs minuts als antípodes.

Desde'l *foco de commoció*, o sia el punt ahont se produheix el moviment inicial, aquest se propaga en esferes a la manera que ho fan les ones sonores, fins arribar a la superficie. En aquesta cal considerar que la tragectoria seísmica es recta, desde'l foco de commoció a un punt determinat, y aixís tindrem que'l moviment, en el punt superficial que correpon ab el foco de conmoció y que s'anomena *epicentre*, será vertical, subsultori, y al seu voltant el moviment será radial, ondulatori. Al voltant del epicentre s'hi consideren *línees isosísmiques*, d'iguals temps y intensitat.

Coneguts aquets principis, entra a explicar la manera de trobar l'epicentre y determinar la fondaria del foco de commoció, quan no pot ferse us de les indicacions de cap aparell seismich. Diferents procediments explana el Sr. Comas y Solá: l'anomenat dels *círcols*, aplicable especialment als terratrèmols marins; el de l'*hipèrbola;* el de determinació de la *direcció de les esquerdes* produhides en el terreno, y el de *tangencia del círcol*, qu'ell considera com més práctich.

Pera poguer apreciar ab precisió l'intensitat, extensió, durada y hora en que s'efectúa el moviment seísmich, datos necesaris pera que l'observació tinga interés científich, s'han ideat enginyosos aparells, qu'explica el conferenciant, desde'ls primitius, el de *boles* dels xinos y el de *columnes* dels italians, fins als *microseismografs* moderns, que acusen moviments petitíssims. Després de mencionar altres aparells, com l'italiá de *nivell de mercuri*, el de *pèndol invertit* y altres de més o menys precisió, exposa els usats actualment. Entre altres, cita un sismoscopi compost de dos pèndols combinats ab un rellotge indicador de l'hora en que ha ocorregut el moviment. Ademés d'aquest aparell de registre de moviments en general, n'hi há d'especials pera'ls moviment horisontals y pera'ls verticals, provehits tot ells d'ampliador, que fan aparèixer el fenòmen aumentat cents y fins mils de vegades. Descriu els *microseismografs*, que sont els més perfeccionats dels aparells actualment usats y assenyalen els més imperceptibles moviments.

Passa a explicar minuciosament la manera com assenyalen els aparells els moviments seísmichs, y diu que's presenten per aquest ordre: vibracions *longitudinals, transversals y superficials*, sent molt llarges les vibracions produhides pels terratrèmols llunyans y molt curtes les que presenten els locals. S'inicía un terratrèmol ab un moviment fort, una batzegada rápida y violenta, que vá repetintse a manera d'eco : son els moviments secundaris que s'anomenen *rèpliques*. Ab les indicacions dels aparells pot determinarse també, ab relativa exactitut, la distancia a que's troba l'epicentre, exposant el Sr. Comas dues fòrmules, degudes a seismòlechs japonesos, usades pera aquest cálcul.

La causa dels moviments seísmichs pot considerarse com exclusivament propia de la terra, encara que cal tenir en compte algun petit moviment degut a causes externes, com son la presió atmosfèrica, els vents, l'oleatge del mar y fins l'atracció del Sol y de la Lluna. La gran causa, la que té a la terra en continua commoció, es la contracció total de sa massa: tant es aixís que ab les observacions s'ha arribat a la deducció de que l'estat usual de la terra es la commoció, el moviment, y l'excepcional la fixesa; idea completament contraria a la dels antichs, que la consideraven com a tipo del repòs. Seguint aquesta progressiva contracció, la masa terrestre se veu obligada a adoptar totes les formes geomètriques intermitjes entre lo forma esfèrica, que fou son origen, y la tetraèdrica, que será sa fi, puix sapigut es que l'esfera es el cos geomètrich que, ab més

massa, té menys superficie, y, al anar perdent aquella y conservar aquesta, s'imposa el tetraedre, qu'es precisament el cos que a més superficie té menys massa. Aixis es, diu el Sr. Comas, que, no obstant el gran treball d'erosió meteòrica, persisteixen y fins aumentarán les grans serralades, *angles sòlits* del tetraedre, els grans pichs, *arestes*, y les grans depressions, *cares*.

El soroll que acompanya als terratrèmols s'origina per l'esquerdament de les roques, y, com tot soroll es produyt de vibracions, pot deduhirse que les rèpliques son la continuació d'aquestes vibracions produhides per la ruptura. Fins aquí arribá la notable tasca del Sr. Comas, les conferencies del qual varen ser seguides ab gran interès.

Remarcá, avans d'acabar, l'importancia d'aquest ordre d'estudis, y recomaná l'observació dels fenòmens seismichs, enaltint la conveniencia d'instalar estacions seismològiques, y convidantnos a visitar la del Observatori Fabra. Nostre Professor remerciá al conferenciant, fent notar que aquestes han sigut les primeres conferencies que s'han donat a Catalunya d'aquesta novella ciencia. Acabat, se varen poguer examinar varies gráfiques fetes per aparells del Observatori Fabra, una d'elles corresponent als terratrèmols de St. Francisco de California ocorreguts últimament.

* * *

Les dúes conferencies del Sr. Comas y Solá constituhiren les últimes lliçons teòriques dels dos mesos que compren aquesta ressenya.

En les classes práctiques, els alumnes de primer curs han acabat de veure la Mineralogía, y actualment estudíen la Petrografía, continuant, no obstant, la práctica dels diferents procediments d'assaig mineralògich. Els de segon curs segueixen ocupantse en classificar la colecció mineralògica y petrográfica dels PP. Escolapis de Sarriá, que per cert vá resultant esplèndida, no solament pel gran nombre d'exemplars vistos fins ara, sinó per llur qualitat, que fa que's tingan de classificar les especies més variades, algunes notables per sa raresa, ab lo qual els alumnes han pogut adquirir un complet coneixement de totes les varietats.

Han sovintejat les excursions, que son, en nostre ordre d'estudis, quasi indispensables. El 24 de Febrer va ferse una visita a l'important colecció mineralògica del Museu Martorell, ahont els alumnes de primers curs aprofitaren l'ocasió pera repassar les varietats minerals estudiades a classe, aumentant llurs coneixements ab altres noves pera ells, poguentne apreciar detingudament les qualitats tot escoltant les explicacions del Professor respecte a llurs jaciments y a les aplicacions de que son objecte.

Interessant va ser l'excursió feta a Martorell. Varen visitarse els banchs de guix fibrós allí existents, recullint bons exemplars de *Planorbis*, que fins ara no havíen siguts citats en aquella localitat. Més tart recorreguérem les mines de plom, amablement acompanyats pel personal de les meteixes, que va donar curiosos detalls d'aquella explotació, poguent emportarnos mostres del mineral, com també de cerusita, malaquita, pirita y baritina.

Si aquesta excursió va ser mineralògica, la següent, a St. Sadurní y St. Pau d'Ordal fou d'estratigrafía, dedicada al estudi del terreno miocènich d'aquells indrets. Va començar llur estudi no molt lluny de l'estació de St. Sadurní, hont se trobá el pis *helvecià*, ab *Pereiræ Gervaisi* y altres fòssils, debent fer especial esment d'unes interessants varietats de *Murex*. En el torrent de St Pau d'Ordal varen recullirse també gran varietat de fòssils, entre els quals mencionarem *Lucina Catalaunica* y *Rostellaria Dordariensis*, com a més típiques d'aquest jaciment. Varen recullirse ademés belles mostres de forma-

cions calices de polipers y medrèpores, veyent de passada la gran falla del Penadès, y entre St. Sadurní y Gelida, l'important esllaviçament de terres que havía tingut interrompuda la vía fèrrea durant alguns díes.

L'última excursió en que podem ocuparnos en el present nombre s'efectuá els díes 31 de Març y 1 de Abril a Cardona. No cal posar de relleu l'importancia d'aquesta excursió al celebre jaciment de sal gemma, que pertany al periode oligocènich. Va ser visitat detingudament en tot els seus detalls,admirant el bonich aspecte que presenta la *montanya de la sal roja*, anomenada aixís per estar la sal betejada de diferents colors, y varen apreciarse els importants efectes de disolució motivats per l'aygua d'infiltració, que, formant cavitats sobterranies, origina les *bofies*, que son vertaders avenchs. Pogueren recullirse alguns del hermosos cristalls cúbichs que's troben en les capes inferiors y també alguna estalactita de clorur de sodi, ademés de diferentes mostres del esmentat mineral.

J. Franch

TÈCNICA D'ANÁLISIS QUÍMICH

Els treballs efectuats desde'l día 15 de Febrer fins al 15 d'Abril son els seguents:

Acabat l'estudi dels punts d'inflamació, dediquem algunes sessions al dels punts de fusió y d'ebullició; els primers els executem en varies mostres de cera del comerç, ab qual medi podem assegurarnos de que son falsificades totes. El segon l'estudiem en varies mostres d'alcohol de vi y de fusta, ab lo que'ns fem cárrech de llur riquesa en producte pur.

Passem desseguida al estudi dels combustibles, detenintnos sobre tot en la determinació de la potencia calorífica, qu'executem pels mètodes de Berthier y Mahler; aquest últim procediment, d'una exactitut remarcable, es el denominat de la bomba calorimètrica; posem el carbó en un obús d'acer tornejat, el carreguem ab oxígen a 30 atmòsferes de pressió y donem foch elèctricament; la combustió se fa instantáneament y apreciem el calor desenrotllat en un calorimetre. Aquest aparell es molt conegut a Espanya.

Un bon nombre de lliçons se dediquen al estudi práctich del microscop, fent exercicis de mesura de dimensions, dibuix a la cambra clara, etc. Com a complement importantíssim per l'estudi de materies alimenticies y de materials de construcció, se fan dos sessions ab el microscop polarisant.

Finalment, com a estudi de conjunt y servint de repás a tot lo vist durant el curs, fem l'análisis complet d'una barreja de sals y d'un ácit clorhídrich comercial, obtenint els dos grupos resultats força concordants.

Ab aquestes lliçons se doná fi al nutridíssim curs de Tècnica, qual importancia declara el sens fi de traballs que havem executat durant un temps curtíssim relativament.

F.

CATEDRA AGRICOLA PERE GRAU

Lliçó de D. Manel Raventós a Sabadell

La Cambra Agrícola de Sabadell, unida ab la Lliga Regionalista de la meteixa ciutat, volgueren fer una lliçó talment excepcional de Viticultura. La demanaren al eminent Professor d'aquesta Cátedra D. Manuel Raventós, qui deferí galantment a la petició. La diada escullida fou el diumenge día 17 de Març. L'acte fou solemne y's celebrá en el local de la Cambra Agrícola, portant la representació oficial dels E. U. C. el Professor de Sindicatura Agrícola de la Cátedra «Pere Grau» D. Jaume Maspons y Camarasa.

La lliçó fou granada y sumament atractiva. Es quasi impossible fins darne una senzilla idea, apart de que ja la publicaren sencera els diaris de Barcelona del endemá.

Començá ab un eloqüent y apropiat exordi en el qual se plany ab doloroses frases del abandono de les terres pels llurs propietaris, altra conseqüencia gravíssima del funest centralisme. «Jo no'os voldría pas dins d'aquesta sala tancada—deya;— jo'os voldría entre vinyes y ceps, seguint terres y terres y llegint per tot arreu les lliçons que'ls ceps nos demanen y admirant al travers de les pampolades tots els entusiasmes del propietari que dirigeix els conreus y del artista que'ls executa». Glosa el conferenciant aquest tema, fent ressaltar la necessitat del conreu del esperit avans del conreu de la vinya, ab lectures, ab estudis, ab viatges dels quals naixen totes les idees progressives que han de fer aumentar la producció.

S'ocupa després en estudiar els límits que pot assolir aqueixa. En sos darrers viatges a la Catalunya francesa ha vist produccions verament extraordinaries de les quals dona eloqüents detalls. Relaciona aqueixa extraordinaria producció ab la poda que's fa en cada finca y ab els adobs que s'hi gasten. «Nosaltres, qu'estam en el mellor clima pel conreu de la vinya, nos trobam lluny d'aqueixes produccions. No es estrany. Cau del sol cada any, per desinfectar y vivificar nostres vinyes, un calor equivalent a 2.000.000 de cavalls de vapor per hectárea del qual sols n'aprofitam 8.000, o sía un 4 per mil, perdent el 996 restant per falta de pámpols que l'absorvescan. Ab la poda se'n podríen aprofitar moltíssims». Y lo mateix de l'ayga que plou, tant mal aprofitada. Cal per això, ademés dels altres medis que'l Professor indica, no plányer les llaurades y ferles fondes.

Després s'ocupa en la poda, la qual, després de varies reflexions, enclou en set principis, que son:—Més força té un cep com més fulles té. Com més brots té, més xichs serán. Com més rahims, més xichs. La saba cerca la vertical. La producció de flor es en rahó inversa de la força. Els entrebanchs de la saba aumenten la producció y disminuheixen la força. El grau aumenta ab l'aument de les fulles, per relació ab el fruyt.—Y afegeix: «El cep viu igualment de les fulles y de les arrels, les arrels alimenten les fulles y les fulles les arrels. D'aquí la conveniencia de que'l cep tinga gran fullatge y molt arrelam.»

Aplica a continuació aqueixes doctrines als ceps del Vallès, conclohent ab que s'hi aumentaría més la cullita ab la poda que ab els adobs. Y continúa explicant menudament tots els detalls de la poda.

Després parla dels adobs y fa notar la necessitat de guardar un perfet equilibri en

aquesta materia. «Per adobar una vinya per un any hem de posarhi 40 k. d'áçoe, 30 de potassa y 40 d'acit fosfòrich per hectárea.» Aplica igualment la teoría a les vinyes del Vallès, remarcant la facilitat que'ls sabadellenchs tenen respecte del ázoe ab els residuos de la llana, que de Sabadell ván a Marsella per aqueix efecte. Y, estudiada ab igual minuciositat que la questió de la poda la dels adobs, resumeix el Professor la séva granada lliçó ab aquestes paraules: «Cuydant d'aprofitar l'ayga; estudiant, més que res, la poda y tal volta l'emparrat ab filferros o sols ab estaques; adobant les vinyes, sobre tot les més fluixes, podem fer grans cullites y produhir el vi barato, tant grosses com les pugan fer els francesos».

Aquesta lliçó de D. Manuel Raventós es de les que marcará época en l'historia d'aquesta Cátedra. Els sabadellenchs se'n aprofitarán de valent com també els pagesos de les comarques vehines que, en gran nombre, acudiren a ohir al senyor Raventós.

Lliçons de Torrelles de Foix. — Día 25 de març

ELABORACIÓ D'OLIS.—Una lliçó sobre elaboració d'olis fou donada per D. Francesch Maristany, en la Sala Comunal de Torrelles de Foix, baix la presidencia de les autoritats del poble, assistinthi nombrós públich.

Començá demanant que, a fi de que'l comerç puga presentar en el mercat universal els productes de la nostra terra, l'olivicultor y el fabricant d'oli, s'esmeren en la seva producció, apropiantse els sistemes d'elaboració que segueixen les Nacions competidores nostres, única manera de no quedar reçagats, ajudantnos en aquesta tasca el clima, la terra y la baratura de la má d'obra. La mellor prova de que nostres olives son, pel seu natural, immillorables, está en que'ls francesos y'ls italians venen a comprárnosles per fabricarse l'oli a sa manera y cuparlo seguidament ab el de sa terra.

L'unió de totes les forces vives de la Comarca per implantar la manufactura moderna els permetería extraure de l'oliva tot lo que ella pot donar en quantitat y qualitat d'oli, defensar sos interessos, perseguir les falsificacions y, fent un tipo selecte y constant, imposarlo als mercats. Tenint en compte que tots els cuydados de la moderna industria no pot tenirlos el petit industrial, es sols per medi de l'unió que podrem tornar a recuperar els mercats que foren nostres.

L'olivicultor ha d'entregar al industrial l'oliva cullida en l'acte de la maduració convenient, o sía quan tot just acaba d'ennegrirse, y cullida ab tot cuydado y neta, evitantli tota classe de fermentacions, perque aquestes fan perdre al oli les seves qualitats naturals. Aquell ha de desterrar la costum, tant perjudicial, de batre l'olivera y la de cullir tart l'oliva, que causen abdues gran perjudici al arbre, y la de guardar l'oliva més de tres o quatre díes, perque perjudica l'oli que n'han de treure.

L'industrial necessita reformar per complet els seus locals, que li permetin mantenirlos a una temperatura constant entre'ls 14° y 16° centigraus y ab una netedat que, per molta que sía, may será excessiva. Tal com está generalment instalada aquesta industria, les fermentacions de la bruticia perjudiquen al perfum del oli. Els aparells pera la trituració de l'oliva han de permetre separarne la pinyola y que la pasta sía ben triturada, ensemps que pugan esser netejats ab freqüencia y pugan fer rápidament aquestes operacions, pera evitar tot lo possible el contacte de l'ayre. L'aparell que aquestes condicions reuneix es el Salvatella de Tortosa. Les premses, dividides en tres seccions, igual que'ls trituradors per adequar sa força a la qualitat que's desitja: de

pressió lleugera per la classe selecta, quelcom més potents per la classe mitjana y de pressió fortíssima pels olis del raig. Desterrar la costum d'escaldar la pasta, perque per aquest procediment els olis s'obtenen massa grassos, de color tirant a vert, carregats d'estearina y molt propensos a enranciarse, aconsellant fer sufrir un lavatge ab aygua, a la temperatura de 15°, als olis extrets de la premsa pera provocar la prompta separació de les samses.

Posar a gran distancia l'infern, lloch destinat a desgrassar les aygues, perque la fermentació d'aquestes ab les seves emanacions perjudica l'aroma de les classes fines, y utilisar les aygues desgrassades com adob de l'olivera.

Es de gran utilitat pera l'industrial el fer varies classificacions del seu producte, perque sempre els olis de tercera pressió perjudiquen als de segona, com aquets perjudiquen als de primera, sense que sobressortin ses qualitats.

Tots aquets consells foren donats ab gran copia de datos pera mellor ferse compendre del auditori qu'escoltá ab molta atenció, agrahintlos al final ab forts picaments de mans.

ADOBS. — El Sr. Novellas pren la paraula per desenrotllar son tema sobre adobs, fent especial alusió al cas del cultiu de l'olivera.

Comença indicant que la planta, com a ser vivent qu'es, deu absorbir certs aliments per desenrotllarse y produhir; la terra, d'ahont treu la major part, se veu sovint incapáç de proporcionar al vegetal alguns dels elements primordials per la seva vida.

Passa a descriure els adobs fosfatats, indicant que son els menys importants pel cultiu de l'olivera, que consum sobre tot nitrògen y potassa. Fa una ressenya de les principals classes d'adobs fosfatats, enumerant llurs propietats y indicant que per l'olivera resulten bastant convenients els d'acció lenta, com son la farina d'ossos, les escories, etc.

Seguidament, s'ocupa en els adobs nitratats; s'enumeren alguns dels de carácter orgánich, molt apropiats pel conreu de l'olivera, tals com la banya, els unglots de bestiar, etc. Se descriuen també somerament els nitrats, el sulfat amònich y la calcicianamida.

Se fa remarcar l'importancia excepcional que té per l'olivera l'adob potássich; se citen análisis que demostren esser indispensable en grans quantitats. Apart de les sals de Stassfurt, se fa una descripció de les qualitats, empleu y dosis de les escories volcániques potássiques y de les cendres, en especial de les de pinyol d'oliva, procedents de les fábriques d'oli de remolta, per medi del sulfur de carbono.

Finalment, excita als pagesos a empendre la vía experimental per medi de camps a propòsit, que tanta volada ha pres darrerament a Italia.

***

Continúen activament els treballs d'aquesta Cátedra. Actualment el Professor de Viticultura D. Rafel Mir y el de cereals D. Frederich Ros son a cumplir la primera part d'un curset que's fa a la Conca de Tremp, extenentlo a Sort y al Pallars. Més tart, pel Juny, se fara la segona part, contribuhinthi un acreditadíssim professor de Zootecnia.

La Cátedra assistirá oficialment al Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear, que's celebrará a Manacor (illa de Mallorca) els díes 25 y 26 de Maig. El 27 se destinará a varies lliçons d'aquesta Cátedra, donades per triats professors.

Els E. U. C. han inscrit també aquesta Cátedra en el Congrés Internacional de Viena (21-25 de Maig) hont estará representada per l'insigne patrici y eminent agricultor senyor Marques de Camps.

Dels projectes per més endevant ja'n parlarem en el seu día.

MEDÍ DE CAMPFLORIT

HISTORIA Y LITERATURA PORTUGUESES

La mesada que'l nostre benvolgut professor Sr. Ribera y Rovira passá a Portugal va interrompre l'interessant tongada de conferencies sobre cultura portuguesa. Ab la vinguda del professor s'han renovat les lliçons ab molta més concurrencia d'alumnes que en la primera meitat de curs.

A darrers de Febrer el senyor Ribera y Rovira volgué complaures en l'estudi de les navegacions portugueses que forma un dels capítols més gloriosos de l Historia de Portugal, y, malgrat y seguir el sistema de sumariar els fets més culminants dels regnats dels sobirans instauradors y continuadors de la primera dinastía portuguesa de la casa borgonyona, el periode dels navegadors valgué a nostre professor un detingut estudi y complacencia.

Tota l'epopeya de les descobertes marítimes de aquells indòmits lusitans, que realisaren els somnis del Infant D. Enrich, passá per nostra ánima pintada ab entusiástich ardiment pel distingit lusòfil catalá. L'ideal del Infant navegador va afermarse sobre bases científiques, car, si ell no era entès en ciencies astronòmiques y matemátiques, cridá a prop seu mestres famosos en aquestes ciencies. Disposant de immenses riqueses, l'Infant establí un observatori y una escola de navegació a Sagres pera l'estudi de la náutica y de la cartografía. Era aquest el costat teòrich de la seva obra; el costat práctich no fou menys important: reuní quants ardits capitans y marins pogué trobar enviantlos anyalment a costejar l'Africa Occidental, car l'idea fixa del gran somniador consistía en la pretesa possibilitat de navegar costejant l'Africa y enrotllantla fins a l'India, establint aixís relacions directes ab l'Orient.

Existíen llegendes antiquísimes, que l'Infant coneixía prou bé, en les quals s'afirmava que'l continent del Sur podía ser ultrapassat, llegendes fundades probablement en les narratives dels mariners cartaginesos; mes cap geògraf d'aquella època podía sostenir que aytals llegendes se fundessen en fets. Si aquestes llegendes fossen veritats y les naus poguessen navegar directament de Lisboa a l'India, es fácil preveure la gran riquesa que pervindría al poble que hagués trobat y seguit aqueix camí. En aquells temps els productes del Orient veníen per un camí llarch y perillós fins a Venecia, d'ahont se distribuíen per Europa. O havíen de ser conduhits per terra per la carretera cap a Llevant o conduhits pel Mar Roig y tranportats al travers del Egypte. Mes per qualsevol d'aquets camins el trasport era arriscat y dispendiós, lo que apujava els preus de les mercaderies d'Orient. Si's descobrís un camí directe y marítim, es clar que's podríen evitar aquets

rischs y despeses y que Lisboa pendría el lloch de Venecia com a distribuidora dels tresors orientals pel continent europeu.

Aixís ho comprengué l'Infant D. Enrich, qui, agullonat pel patriotisme y per la passió per les navegacions, dedicá la seva fortuna y el seu temps al descobriment del camí marítim de les Indies.

Aquí el Sr. Ribera y Rovira remarcá com les nostres epopeyes mediterráníques feren dels catalans els precursors del portuguesos en l'època de les navegacions.

L'Infant no pogué veure realisades les seves esperances, cullint fruyts ubèrrims dels seus estudis els grans marins Vasco de Gama y Pere Alvarez Cabral. El Professor continuá ses explicacions refent el viatge de les quatre naus que primerament circumnavegaren l'Africa, comptant interessantíssimes llegendes y gloriosos fets. Com sía que'l problema del esclavatge anava íntimament lligat ab aquests primers iteneraris marítims dels portuguesos, el senyor Ribera y Rovira esplicá còm va náixer el tráfech d'esclaus y quína fou l'obra civilisadora que realisaren els primitius exploradors dels paratges africans, citant el nom d'algun, com Joan Fernandes, qui romangué set mesos entre'ls negres, aprenent la seva llengua y estudiant els seus costums: ell fou qui devant l'Infant desfé la tradició de que'ls negres eren monstres, afirmant qu'èren gent pacífica y afectuosa. Això passava l'any de 1447.

Els reys que succehiren al Infant Enrich, mort a Sagres en 1460, més se dedicaren a les expedicions contra'ls alarbs y més s'interessaren, com Alfons V, per les pretensions a la corona de Castella, que pels descobriments marítims.

Aquí quedárem en les lliçons d'Historia portuguesa quan el senyor Ribera y Rovira, nomenat Comissari General y Delegat especial de la Secció Portuguesa en la V Exposició Internacional de Art, de Barcelona, se'n aná a Portugal pera portar a la gran manifestació d'art realisada en nostra Ciutat Comtal la primera y lluhidíssima exposició d'art portuguès, ab l'adhesió dels més eminents artistes lusitans y ab l'alt patronatge dels sobirans portuguesos D.ª María Amelia y D. Carles I.

El viatge de propaganda patriòtica realisat per nostre benvolgut Professor doná lloch a sorolloses polèmiques en la premsa espanyola y anava a degenerar en un seriós conflicte diplomátich. Després de son retorn, el senyor Ribera y Rovira explicá en sa primera conferencia les mil contrarietats que sufrí y les merescudes glorificacions y entusiástichs homenatges de que a Portugal el feren objecte.

Y lo que més nos ha parlat al cor es veure com, mercès a la campanya patriòtica que ab tanta perseverança y amor vé duhent a cap el senyor Ribera y Rovira, la nostra estimada y heroyca Catalunya ha sigut commogudament honorada y victorejada pels nostres germans de Lusitania.

A. Sadurní y Vilardebo

Barcelona, Abril de 1907

LLENGUA PORTUGUESA

L'absencia del Professor, qui se'n ana a Portugal comissionat per l'Ajuntament de Barcelona, no per això interrompí les classes. Els alumnes nos reuníem — sempre mancantnhi algun — y feyem práctica del idioma português.

Les lliçons totes se reduhiren a escriptura a la piçarra, destriant després les parts de l'oració analisantles y sobre tot destinant força estudi a la conjugació dels verbs, que es l'escull ahont tots topem sovint.

El curs vá avançant y'ls deixebles del senyor Ribera y Rovira també perseveren estudiosos. Lo que més nos afalaga es la nova que'ns ha portat nostre volgut Professor de que breument s'establirá a Lisboa una important casa comercial catalana que, ab el nom de *Casa Catalána*, oferirá els productes de les nostres industries an aquell mercat occidental de la Peninsula.

Els estudis portuguesos, sobre tot els del idioma, ván tornantse de molta utilitat, puix cada día hi ha més desitx pera conèixer el mercat lusitá, que, juntantli les nombroses y extenses colonies, representa un consumidor gens despreciable.

Algun deixeble de la Cátedra de Llengua portuguesa ja se'n ha anat al Brasil parlant bastant correctament la parla lusa. Y el qui escriu aquestes ratlles hi marxará en breu, convençudíssim de l'utilitat que les nocions que posseheix de llengua portuguesa li ofereixen pera ses gestions comercials en aquell hermós y extens país americá.

O. Goula y Plandiura

Barcelona, Abril de 1907

CÁTEDRA DE PEDAGOGÍA

Acabada la teoría de les Nacionalitats com a base general de l'assignatura, s'ha passat a l'existencia de la Nacionalitat Catalana, base especial de la Pedagogía nostrada.

Per l'estudi del terrer catalá, del nostre clima, de la raça ètnica que fou el tronch nostre, y de les distintes races qu'en èpoques històriques han barrejat ab la nostra sa sanch y son esperit, s'ha vingut a la conclusió fonamental y *à priori* de que veritablement ha d'existir una nacionalitat nostra, ab tots els atributs indispensables a les perfetes personalitats nacionals.

Y aixís, d'aquesta empenta inicial físich-psicològica cap a un sentit determinat, conservada en virtut del principi d'inercia —que no es exclusivament físich, sinó també psicològich y moral — y aumentada per virtut de les potencies humanes, veritables forces dinámiques, n'havíen de surtir unes facultats actives però predeterminades, ab fesomía propia; y d'aquestes facultats, principis d'acció, unes accions ab fesomía especial, es a dir, una historia y una tradició essencialment diferenciada de les histories y tradicions d'altres persones nacionals.

Aquestes conclusions apriorístiques del raciocini venen confirmades per l'observació

directa dels fets. La teoría nos deya que havía de ser aixís; els fets nos diuen que, efectivament, ha sigut aixís.

Ja en aquest terreny, vam anar analisant el sentit de les facultats de la colectivitat catalana, d'una a una, pera notar l'existencia d'una fesomia propia y del sentit d'aquesta fesomía. Y vam trobar en nostre cos y en nostra ánima, en nostre temperament y el nostre carácter, en nostra llengua y en nostra mentalitat, en nostre treball y nostres instints una especialisació, no de qualsevol grau, sinó ben personal y ben nostra.

***

Va merèixer especial atenció del Professor, senyor Bardina, el factor llengua. Totes aquestes facultats nacionals, efecte de la nacionalitat, y causa alhora de major nacionalisació futura, son signes palpables de nacionalitat. Però la llengua mereix un estudi especial y detingut, ja per ser un factor nacional tangible y visible pels més ignorants, ja per ser la cosa més *humana*, puix en ella se fusiona d'una manera admirable lo físich ab lo psíquich, ja per tractarse d'escolars mestres, que's trobarán, potser, al sérloshi encomanada una Escola, ab la qüestió d'una llengua imposada, que no es la natural dels petits.

Deixant altres arguments, repetits constantment a Catalunya desde fa anys, el Professor nos imposá dels fonaments de tot llenguatge y de les causes que l'engendren y'l modifiquen: el cos del qui parla, l'ánima o mentalitat que rahona, els medis ambients físich y moral, que avans ja havíen emmollat les persones individuals. Y aixís el llenguatge devé un ser tant ajustat y propi del individuo que'l parla que tota mutació fonamental será violenta y antinatural.

Nos imposá bé també del pensament humá y progressiu de la llengua natural y de son fi. El fi de les Escoles —en sa part instructiva— es ensenyar veritats. Ensenyar lo ver es posarnos en comunicació ab la realitat obgectiva. Aixís la tasca del mestre es posar els alumnes en contacte ab la realitat. Però, com que ho ha de fer per medi de mots (parlats o escrits), d'aquí que l'instrument únich pera posarnos en contacte ab lo real, ab la veritat, sía el llenguatge del mestre o del llibre.

El mestre té idea de la realitat. No més aquesta idea el posa en coneixement d'ella. Però aquesta idea es una ánima que té per cos el mot fonètich, el llenguatge. De tal manera que la llengua es una unitat indivisible entre'l mot y l'idea, com l'home es una unitat estreta entre'l cos y l'ánima. Arrancar *la meva* paraula de *la meva* idea es rompre el lligam únich que'ns posava en comunicació ab la realitat. Posar un altre llenguatge a l'idea, llenguatge que no es el seu, es fer una juxtaposició inútil, però no una fusió mixta.

Y d'aquí que'l noy, al sentir al mestre en llengua que no es la propia de ses idees (ni del mestre ni del noy), no pot passar a les idees, ni, per elles, a la realitat, sinó que's queda en la paraula del mestre.

Y d'aquí'n fa derivar el Professor el culte estèril de la paraula, el fatal memorisme llatí, la comprensió falsa de la realitat y tants de mals com flagellen els pobles espanyols, francesos y italians, y, sobre tot, les llurs Escoles primaries

***

De les facultats nacionals, es a dir, catalanes, forçosament deriva una activitat nacional catalana. Efectivament, l'Historia nos comprova aquesta vida nostra, ben una de tots els catalans, ben distinta de les dels demés grupos nacionals que'ns enrotllen.

Y aixís vegérem l'aspecte de la *Ciencia* Catalana, animada d'un fil intern que l'unifica; l'*Art* catalá, plenament personal; la *Política* catalana, ab una indivualitat de les que més s'acosten a un tipo; la *Manera Religiosa* nostra, mixtificada superficialment ara; el *Sistema governatiu* nostre, tant conegut; el *Sentit de la Familia* catalana, ab les institucions privatives de dret civil; y tots els altres principals aspectes de l'activitat nacional, qui'ns provaren *à posteriori* l'existencia ben determinada de la Personalitat Catalana.

Y, finida la segona part de l'assignatura, es a dir, l'existencia indubitable de la nostra Nacionalitat, hem entrat en la tercera y última, qu'es l'educació de les nostres maneres nacionals, pera fortificar lo bo y saludable, desviar els vicis nacionals y rascar lo que no es de la tradició nostrada, sinó crosta superposada en les distintes convivencies ab altres nacionalitats.

Estem ara al ple d'aquests estudis.

*
* *

Continúa dantse de cada lliçó una fulla copiada al ciclostil, que'n conté l'esquema.

L'assistencia continúa, si fa no fa, la mateixa del començar el curs. La d'ara es: 11 noys y 15 noyes a les explicacions del primer curs, y 12 noys y 12 noyes a les d'ingrés. Total: 50 alumnes, estudiants tots de mestre.

S'está preparant la colecció de cartes físiques y polítiques, que facilitará als escolars l'estudi de les nacionalitats; y altra colecció d'avenços extrangers en mètodes y procediments pedagògichs que tenen carácter nacional, pera palpar el sentit intensament nacional de l'educació moderna.

J.

NOTES VARIES

ALLELUIA!.— Les eleccions llegislatives fetes el día 21 d'Abril porten al Congrés quaranta diputats deslligats de tot compromís ab els partits tornants en el poder, y que han subordinat totes llurs altres idees a la de treballar pel reconeixement dels drets de Catalunya.

Dos aspectes de la lluyta que'ns ha donat aquests falaguers resultats criden especialment nostra atenció, pel vincle que'ls uneix ab la missió dels E. U. C. L'un d'ells es el de que tothom hage sapigut deixar de banda lo accidental, per mirar per demunt de tot lo essencial de la vida nostra, qu'es la reconstitució, la lliberta manifestació al exterior y l'expandiment de l'ánima catalana. Els E. U. C., que tenen per especial missió la de restaurarla y purificarla s'han de felicitar al veure com aquesta acció comuna de Catalunya va de bracet ab ells en l'objecte capdalt que tracten d'assolir. L'altre es la prova de cultura que ha donat el poble catalá al conseguir aquesta victoria ab l'exercici serè dels seus drets. Destinats els E. U. C. a difundir tota mena de cultura, es clar que al veure aquesta prova hermosa, se senten segurs del seu èxit, perque troben que hi há en la nostra gent el llevat que cal per que'ls seus esforsos síen fruytosos.

Y un aspecte del programa formulat pels qui ja son elegits representants del poble es d'un especial interés pels E. U. C. Es el que's refereix a les aspiracions immediates relatives a l'ensenyança. Els diputats per Catalunya proclamen la necessitat de que les funcions d'ensenyança síen atribuides a organismes regionals representatius de la personalitat de les regions. Es veritat: solament aixís poden establir centres d'ensenyança que respongan a les necessitats de cada poble. Tantdebò qu'entre les primeres penyores que consegueixi Catalunya com a fruyt del seu esforç maravellós d'ara, hi hage la concessió de l'autonomía universitaria, que permeta que sía un fet aviat l'instauració de la plena Universitat Catalana.

FELICITACIÓ.—Entre'ls diputats catalans elegits en la darrera renovació dels cossos llegislatius d'Espanya, hi há dos dels professors del E. U. C., D. Joseph Puig y Cadafalch, l'eminent arquitecte qu'explica en la Cátedra d'Historia d'Art l'Arquitectura, ha sortit diputat per Barcelona, y D. Manel Raventós, l'ardit pagès que ha sapigut arrelar una nova industria vinícola a Catalunya, que dona les notables explicacions que constitueixen el currs de Viti-vinicultura, ha sortit diputat pel districte de Valls-Montblanch. A tots dos donem l'enhorabona, y pot ben esperar Catalunya que la seva gestió será profitosa. Son dos especialistes notables y enamorats cada un del seu ram. Avesats a estudiar sobre les coses y a treballar, no's tancarán en abstraccions idealistes que pro-

dueixen lleys que no's cumpleixen, sinó que cercarán solucions concretes que posen remey a l'esterilitat de l'Espanya actual.

A aquesta enhorabona especial hi afegim també l'enhorabona a tots els elegits, entre'ls qui hi há tants bons amichs nostres. Tots ells, animats del seu ferm amor a Catalunya, farán bona feyna pel bé de la nostra estimada terra.

CONDOL.—Els treballs preparatoris per les eleccions han dut un episodi sanchnant que ha indignat a tots els bons ciutadans. Tres dies avans del assenyalat per la votació, quan anaven a una reunió publica electoral a Sans, foren alguns dels candidats y els seus acompanyants vergonyosament escomesos per una turba que, amparada ab les ombres de la nit, feu foch contra el carruatge que'ls conduhía. Més que protestar del fet indigne, ja que la protesta s'alça espontania del cor de tota persona honrada, nos hem de condoldre d'aquesta escena llastimosa per la falta de cultura que suposa en els seus autors y per la perversió de cor que revela en ells. No es a trets com se maten les idees, ni es ab la força com s'ofegan els sentiments d'un poble. La lluyta noble y generosa de principis y conviccions enalteix un poble y'l beneficia perque, ademés de instruirlo y educarlo, té d'acabar ab la victoria de la veritat. Les parades de cantonada per suprimir els adversaris no son sinó deixes de la selvatjaria de les tribus primitives. De qualsevol cantó que sortís la agresió, que nosaltres no volem creure que sía concebuda ni feta per ánimes catalanes, demostra la necessitat de difundir la cultura en la massa immensa dels immigrants que han vingut a Barcelona per guanyarshi la vida y que no hi tenen encara arrels prou fondes per estimarla, y de l'altra massa dels sugestionables per predicacions incompatibles ab l'esperit de aquesta terra. Tots hem de portarhi la nostra pedra a aquesta feyna.

L'agressió ferí greument a D. Francesch Cambó, qui lluyta ab la vida y la mort aquests dies, davant de l'espectació intensament remoguda de tot Catalunya. A nosaltres, ademés dels mèrits que en ell concorren, ademés dels serveys que ha fet y encara ha de fer a la Patria, nos fa amargant la pena que sentim els lligams que'ns uníen ab el pobre ferit. Ha mirat sempre ab tant amor l'institució dels E. U. C., ha cuydat sempre tant d'ensellarlos en el seu camí ascendent, ha posat tant interés en llur missió que creye renovelladora per Catalunya, que sería ingratitut no enviarli desde aquí el testimoni de la consideració nostra.

Deu vulga conservarnoslo, pel bé de Catalunya!

L'UNIÓ DE LES SOCIETATS ESCOLARS.—La premsa diaria ha donat noves de la fusió en una sola de la majoría de les diferentes Associacions escolars establertes en aquesta Ciutat. Aquestes noves son certes. Fa temps que cercaven totes elles la manera de fer més fruytosa la seva acció unint en un llur esforç. Fets els preparatius y estudiades les bases d'unió, encomanaren els treballs per donarhi la derrera ma a la Junta dels E. U. C.

La Junta no cal dir ab quin amor ha emprès l'obra que se li es confiada. Veya ab ella la pròxima realisació d'una de les seves més cares aficions. Veya l'Institució de ensenyança superior de Catalunya, que s'esforça en enrobustirse pera refondres ab el concurs de la classe escolar, rebre el foch de la seva joventut y dels seus entusiasmes, y integrarse com a organisme complert, rebent lo que es element capital en la seva funció, la societat dels escolars. Pera'l pervindre veya ja formant com el rovell del ou de l'Ins-

titució, la *Universitas scholarium*, qu'era el fonament de les antigues Escoles y es encara per medi de les associacions escolars el nirvi de les Universitats que avuy signifiquen alguna cosa en el mon. Y aquest nom mágich d'*Universitas scholarium*, y el pensament de qu'en l'Unió d'associacions s'hi aplegassen els bons escolars catalans, li feya pensar que's donava un altre pas més endevant que lo que això significa, per l'establiment de l'Universitat Catalana.

Les bases definitivament formulades han sigut ja aceptades per casi totes les Associacions escolars. En dites bases se desplega tot un programa d'acció escolar. El completar les ensenyances universitaries ja en les seves deficiencies permanents, ja en les accidentals nascudes de feriats excessius, falta de práctica, etc.; l'educació professional dels socis per que's troben preparats al acabar les seves carreres per empèndreles degudament; la gimnassia intelectual, portant lo que tenen après els altres centres que'n pugan haver de menester; la defensa de tots els drets de la classe escolar tant en lo que's refereix a les noves orientacions de l'ensenyansa com al benestar dels mateixos estudiants; la millora mutual dels socis pels medis que sían més escayguts per conseguirlo; el desenrotllo físich per medi de práctiques de *sport* adequades al esperit de l'Associació, etc., son altres tants obgectes que's proposa realisar l'Unió dels escolars catalans.

Per això s'estableixen Academies científiques y Comissions de treball, encarregades cada una d'elles del desplegament de les energíes de l'Associació en la seva esfera respectiva.

Moltes esperances fa concebir aquesta Unió, y els E. U. C. farán per la seva part tot lo possible per que no's malmetin els bons propósits dels nostres jòvens escolars.

S'está preparant a horas d'ara la definitiva redacció dels Estatuts y dels Reglaments de l'Unió Escolar, y la modificació que's fa necessaria en els Estatuts dels E. U. C. per dur el pensament a la práctica.

Aquest pensament exigeix condicions diferentes per d'aquí endevant. La nova Societat y els ESTUDIS haurán de tenir local a propòsit per que's facin efectius els resultats que's busquen, haurán de procurarse elements d'estudi tant en biblioteca, com en laboratoris y demés elements d'experimentació. Encara que tot exigeix esforços econòmichs de consideració, la Junta dels E. U. C. y les Comissions de les Societats escolars que s'ajunten no desmayan. Tenen fe en la seva obra, y esperan que no'ls ha de faltar l'ausili de tots els bons catalans. A tots ells fan una nova crida per que paren l'atenció en la trascendencia social d'aquestes institucions y sobre tot la fan als pares dels meteixos escolars, de dins y de fora, que no'ls ha de ser indiferent que'ls seus fills comptencom a cosa propia, ab un Centre que ha de ajudar a la seva educació professional, al seu benestar físich, y al allunyament de perills de totes menes.

EL CONCURS MARTORELL. —El premi que l'Ajuntament de Barcelona adjudica cada cinch anys per deixa generosa del patrici fundador del Museu Martorell, que tant va fer per la cultura de la nostra Ciutat, s'ha partit aquest any entre tres obres. La una de elles es la titolada *L'Arquitectura Románica a Catalunya*, de la qual son autors D. Joseph Puig y Cadafalch, D. Antoni de Falguera y D. Joseph Goday, Professor el primer d'Arquitectura de la Cátedra d'Historia d'Art dels E. U. C., y els darrers professors ajudants de la meteixa.

No hi há que dir que donem l'enhorabona a dits senyors per la distinció obtinguda, y fins que'ls E. U. C. se'n queden la seva part, perque, tractantse d'una obra de dits tres

professors de l'Institució, referent a les ensenyances qu'en la meteixa donen, considerem com emparentada l'obra distingida ab la nostra obra.

L'EXPOSICIÓ D'ART.—S'ha obert ja la V Exposició d'Art, després d'un parèntesis de llarchs anys en la periòdica celebració que d'elles solía fer la Ciutat de Barcelona. El Palau de Belles Arts será d'aquí endevant y tota aquesta temporada el lloch de cita de tot Barcelona, y tantdebò que sía el lloch de cita per estudiar les manifestacions artístiques que s'hi exposen y que sian estímul per nous avenços en la cultura catalana.

Un bon pensament ha estat el de convidar a les entitats significades y particulars aficionats, a contribuir a les adquisicions de les obres mes notables d'aqueixa Exposició. Y, si aquest pensament se completa pels donants, fent que les adquisicions serveixen pels Museus municipals perque pugan ser d'aquí endevant constant mostra d'estudi, s'haurá donat tota la força possible a aquest pensament tan escaygut. De totes maneres será bona iniciativa la del convit, y un bon exemple que hauría de tenir molts imitadors el de les entitats y ciutadans que subvencionen aquesta obra. Mes fa falta que s'arreli molt al convenciment de tothom de que cal contribuir ab totes les forces a aquelles obres que ajuden a l'elevació espiritual del nostre poble.

MÉS EXEMPLES.—També la França se veu afavorida de la pluja d'or ab que alguns potentats creuen que han de fomentar l'avenç de la ciencia. Fa poch ha mort Mr. Osiris, y ha llegat vint y cinch milions de pessetes al Institut Pasteur, pels costosos experiments que allí s fan, encaminats a escorcollar les causes y a cercar els remeys de les malaltíes que delmen l'humanitat.

Y Mr. Carnegie —altre vegada se mostra el milionari nortamericá— ha establert a França meteix unes beques destinades a la cultura científica. En memoria del descubridor del *radium*, Mr. Curie, al bon recort del qual ha volgut associar el de la seva esposa, ha destinat un capital que dona un renta anyal de 12500 franchs a la creació de la que ha anomenat *Bossa dels Curie*, que permeti establir un número de bosses d'estudi a favor de sabis o estudiants que hagen donat ja proves de valer y que's proposin fer investigacions en el laboratori de física general en el que va treballar Mr. Curie. Aquesta vegada la creació podría afavorirnos. Aqueixes bosses d'estudi, se donen sense distinció de nacionalitat, y, encara que desgraciadament entre nosaltres no hi ha gayres aficionats a les investigacions a que van destinades, hem de cridar l'atenció dels que se'n cregan dignes, per que, si'n conseguíen alguna, s'obrirían un bon camí per apendre y per portarnos després els resultats de lo que haguessen après.

Imp. J. Horta, Méndez Núñez, 7.-Telephon 2326.-Barcelona

Estudis Universitaris Catalans

LA PRETESA CODIFICACIÓ DEL DRET INTERNACIONAL PRIVAT Y ELS INTERESSOS NACIONALS

EL Dret Civil en ses més típiques institucions, la familia, les successions y la propietat immoble, reb l'influencia del element nacional; y's manifesta refractari en general a l'influencia extrangera. Aytal resistencia se demostra, entre altres manifestacions, en l'evolució moderna del Dret internacional privat (1).

Hi há que tindre en compte que les institucions esmentades son les menys individualistes dintre del Dret Civil. Pertanyen a les que per alguns jurisconsults formen el denominat *Dret privat-social*, per rahó del predomini qu'en les meteixes exerceixen els interessos del ordre social sobre la voluntat del individuo; y no tant l'interés polítich o de la Sobiranía com el del organisme familiar, concretat jurídicament en les institucions que porten son nom, perpetuat en la successió y assentat en el terrer del país mitjansant la propietat immoble.

La resistencia d'aytals institucions al cosmopolitisme del Dret internacional

(1) No es que la regulació positiva del Dret internacional privat hage sigut més afortunada en les altres branques del Dret Civil, es a dir, en el Dret de les obligacions (comú y mercantil). Es qu'en elles l'element nacional es menys sensible, tendeixen més a l'uniformitat, y per co (particularment el Dret mercantil) es en elles menys necessaria la regla internacional armònica entre regles nacionals diferentes, y se fa menys sensible llur falta. Les particulars se donen la lley per medi del contracte, y áduch, en defecte de contracte, la lley y'ls usos se presenten ab més uniformitat.

privat no deriva, donchs, tant solament del vell interés de la Sobiranía política, del recel o del amor propi d'aquella enfront a la relació de dret extrangera mirada com una extensa manifestació de la Sobiranía, orgue del Dret regulador de la relació; deriva també, mes tal volta que d'aquell recel, de l'importancia que'ls Estats actuals donen al element sociològich esmentat, més expressiu de la vida, o de l'*ánima nacional*, que l'element purament *polítich*, ja que aquest més aviat es expressió de la forma orgánica del Estat y per tant del cos, més que de la seva ánima nacional.

Aixís veyem qu'en els pobles de raça més vigorosa, y certament no apartats del moviment mondial sinó vivents de ple en aqueix moviment, aixís en les expansions de la vida política com en les de l'econòmica, en els pobles anglesaxons, en una paraula, en la Gran Bretanya y la República del Nort d'Amèrica, professen llurs jurisconsults el principi de que'l Dret internacional es afer merament interior, funció propia del Dret intern de cada país; y'l poder d'abdós pobles continúa en aquell *espléndit aislament* (de que en lo polítich parlava un home d'Estat anglès), també enfront de les tentatives més o menys platòniques vers la codificació del Dret internacional privat iniciades per la diplomacia del Continent d'Europa y del Centre y del Sur del Continent americá.

No cal perdre de vista que la Gran Bretanya no ha volgut ni menys tindre participació en les quatre conferencies del Dret internacional privat celebrades a L'Haja desde l'any 1893 al 1894 (1), y que la gran República del Nort no va ni tant sols estar representada en el Congrés del Dret internacional privat tingut a Lima desde l'any 1876 al 1879 (2), ni en el de Montevideo del any 1889; y qu'en els congressos panamericans que reben l'inspiració de dita República y son sens dubte una manifestació de l'hegemonia del Nort en els assumptos del Continent americá y una ratificació de la doctrina de Monroe, les qüestions de Dret internacional privat no han tingut cabuda entre les tractades en dits congressos (3). Y es

(1) Convocades per el gobern belga conferencies diplomátiques per l'unificació d'alguns punts del Dret marítim, aixís la Gran Bretanya com l'Alemanya varen abstenirse d'enviar representant a la celebrada en Febrer de 1905. Sembla que grans corrents d'opinió s'han imposat y abdós goberns han concorregut a la celebrada en Octubre de 1906. D'ella n'han sortit dos projectes d'escassa importancia desde'l punt de vista de les grans corrents del Dret civil: una sobre abordatges, altre sobre assistencia y salvament (V. el text d'abdós projectes en *Journal de Dr. internat. privé.* 1907, págs. 279 y següents).

(2) Es de notar la circumstancia qu'en plena revolució cubana (però també en plena dominació oficial d'Espanya en Cuba), en el Congrés de Lima fou admès delegat o representant del Gobern de Cuba, si bé que ab protesta d'algun dels delegats diplomátichs americans.

(3) Excepció feta de la propietat intelectual y de l'industrial, branques del Dret Civil, en les quals l'element nacional té poquíssima influencia. En el programa del darrer Congrés panamericá celebrat a Rio-Janeiro en 1906, el Dret internacional privat tant solsament ha merescut aquesta base: «V—Un convenio que establezca la creación de una comisión de jurisconsultos que prepare para some»terlo á la siguiente conferencia un proyecto de Código de Derecho Internacional público y privado y »que asimismo determine la manera de pagar los gastos que exija la obra; recomendando especialmente »á la consideración de la dicha comisión de jurisconsultos los tratados celebrados en el Congreso de »Montevideo en 1889 de Leyes civiles, comerciales, criminales y procesales.» Com se veu, se tracta tant solament d'una preparació per altre Congrés.

que abdós paíssos, començant per deixar en tot son desenrotllament el Dret civil regional y local sense imposicions imprevistes, continúen incommovibles dintre la vella doctrina dels estatuts qu'es, entre totes les fins ara recorregudes dins el Dret internacional privat, la més ferma defensora del principi territorial. Pero notis, en cambi, que abdós paíssos no han oposat obstacle a contraure ab les altres potencies lligams que més o menys podríen trabar ses iniciatives llegislatives, quan s'ha tractat de regulacions cosmopolites tendents sols, ja al millorament de serveys necessaris per llur propia expansió mercantil o industrial, ja al reconeixement de drets que pugan en l'exterior afiançar l'expansió de llurs energíes econòmiques sens cap perjudici de sos interessos interiors. Aixís, per exemple, no han posat dificultat de cap mena a les Unions internacionals telegráfiques y postals, y, si bé no la signaren, no tardaren en adherirse a la convenció de París de 20 de Març de 1883, constitutiva de l'Unió per la protecció de la propietat industrial com ratificaren llurs modificacions de Madrit de 14 d'Abril de 1891 y Bruseles de 14 de Desembre de 1900, y la Gran Bretanya ratificá també la de Madrit igualment de 14 d'Abril de 1891 a la propietat de procedencia.

Però, deixant de banda abdós pobles (que se'n enduen ab llurs colonies quasi la meytat del mon civilisat), en els demés, tant d'Europa com d'Amèrica, observem lloables intencions envers els goberns per arribar a una codificació del Dret internacional privat, mes quan arriba el moment de donar valor legal a les conclusions acordades per llurs representats reunits en conferencia o congrés, les Cancelleríes han deixat molts colps reduhits els acorts a la senzilla expressió d'una opinió autorisada, y, si han arribat a reduhirlos a tractats, no sempre els han donat la ratificació.

En les Amèriques l'esmentat Congrés de Lima no va merèixer l'honor de que cap de sos progectes fos reduhit a tractat diplomátich y els firmats en el de Montevideo sols van tindre la ratificació de quatre de les set Repúbliques representades (1).

A Europa l'assaig de codificació del Dret internacional privat arribat a major grau de maduresa ha sigut el de les conferencies de L'Haja reunides a iniciativa del gobern holandès en els anys 1893, 1894, 1900 y 1904. Les dos primeres conferencies tractaren moltes materies del Dret Civil internacional (2); però práctica-ment no's traduhiren ses tasques en altra convenció diplomática que la de 14 de Novembre de 1896, no ratificada fins al any 1899, sobre les qüestions de procediment civil, obgecte (ab lleugeres modificacions) dels acorts de la segona conferencia (3). La tercera, celebrada en l'any 1900, reduhí un xich les aspiracions de

(1) Té les ratificacions d'Alemanya, Austria-Hungría, Bèlgica, Dinamarca, Espanya, França, Italia, Luxembourg, Holanda, Portugal, Rumanía, Russia, Suecia, Noruega y Suiça.

(2) Es a dir, Argentina (any 1894), Paraguay (1894), Perú (any 1890), Uruguay (any 1892). No han donat ratificació, haventhi assistit, Bolivia, Brasil y Xile.

(3) En el programa de la primera conferencia se pot ben dir que hi figurava el Dret internacional privat, però'l protocol final sols compren quatre progectes de regles y encara sens més alcanç que *sotsmétrels a l'apreciació dels goberns representats:*—I. Matrimoni (capacitat y forma de celebració)—II.

les precedents: deixá redactats quatre projectes: I, conflicte de lleys en materia de matrimòni (es a dir, capacitat y forma de celebració); II, conflicte de lleys y jurisdicció en materia de divorci y separació; III, conflicte de lleys y jurisdicció relativament a la tutela dels menors; IV, conflicte de lleys en punt a successions, testaments y donacions *mortis-causa*. Reduhits a convencions diplomátiques els projectes I, II y III, de data 12 Juny de 1902, Espanya tant solament ha ratificat lo relatiu a tuteles, y totes tres esperen encara la ratificació d'Austria-Hungria y Portugal (1). S'ha celebrat la quarta conferencia en l'any 1904, y ha conseguit reduhir a convencions diplomátiques (pendents actualment de ratificació) quatre projectes, de data 17 de Juliol de 1905: I, procediment civil (reforma de la convenció de 14 de Novembre de 1896); II, conflictes de lleys relatives als efectes del matrimoni tocant a les relacions personals y patrimonials de marit y muller; III, interdicció y mides de protecció análogues; IV, conflictes de lley en materia de successions y testaments (2).

Analisant l'estat de l'opinió tant científica com diplomática ne deduhim dos dificultats oposades a l'uniformitat o codificació del Dret internacional privat. Una derivada de que la práctica está molt allunyada de l'aspiració científica que mira les regles del Dret internacional privat com manifestació d'una obligació jurídica entre'ls pobles: prácticament els poders constituits creuen que la realisació d'aytal Dret es funció sobirana purament interior y que tota reducció d'un cert número d'aquelles a tractat internacional es pura y espontánea concessió que fa la Sobiranía territorial a una cortesía *(comitas gentium)*, admesa, entre Estats que viuen pacíficament. Y altra de que, admesa la regla internacional, l'ordre local oposa excepcions a dita regla, rebutjant per motius d'ordre o interés públich ja regles determinades, ja institucions vingudes del extranger, y aixís casuísticament en el terrer de la práctica per vía d'excepció se conculca moltíssimes vegades l'imperi d'una afirmació admesa com a principi de Dret internacional privat.

Tocant a lo primer, resulta que cada Estat se dona les regles de Dret interna-

Comunicació d'actes judicials y extrajudicials—III, Comissions rogatories—IV, Successius (sumissió a la lley nacional; capacitat de testar y donar *mortis-causa;* forma dels testaments).

La segona conferencia ab igual alcanç que la primera:—I, Matrimoni (condicions de validesa; efectes en l'estat civil de la muller y dels fills; divorci y separació)—II, Tutela dels menors—III, Procediment civil (comunicació d'actes judicials y extrajudicials; comissions rogatories; caució *judicatum solvi;* assistencia judicial; execució corporal)—IV, Falla—V, Successions (s'amplía el contingut de la proposta en la conferencia primera).

(1) Vèjanse els escrits del gran campeó de la lley del domicili a Amèrica *Zeballos* en son orgue *Bulletin argentin de Dr. international privé.*

(2) Alemanya, França, Bèlgica, Luxembourg, Holanda, Rumanía y Suecia ratificaren les tres convencions en primer de Juny de 1904; Espanya la relativa a tuteles en 30 de dit mes y any. Italia y Suiça ratificaren les tres en 17 Juliol de 1905.

Russia, Dinamarca y Noruega ni tant sols firmaren les convencions. El regiment del domicili vigent en els tres paíssos y del qual no han volgut abdicar llurs goberns ha sigut el motiu d'aqueix retraiment. (Vejas el text de les convencions: *Journal de Dr. internat, privé.* 1904, y págs. 347 y següents.)

cional privat qu'estima més convenients, consultant sos propis interessos: y la lluyta se fa prácticament irreductible entre dos principis oposats. D'una banda el sistema del domicili; d'altre el de la patria. Preconisat aqueix sistema com el *non-plus-ultra* de la generositat internacional per escriptors francesos y italians, acaba d'obtindre victoria en el Còdech civil alemany. No obstant, no ha convençut als angle-saxons, slaus ni scandinaus y, com havem vist, ha sigut obstacle insuperable per part dels goberns representants d'aqueixos dos últims en les conferencies de L'Haja. Y ara els paíssos llatins de l'Amèrica cauen en el compte de que'l principi de la lley de la patria en ses grans capitals, com Montevideo y Buenos-Ayres, agobiades per les immigracions europees, portaría de fet al imperi de lleys extrangeres y al anorreament de la lley del país, y retrauen tal principi com un exclusivisme de la vella Europa que preten aixís dominar en el Nou Continent (1). D'altra banda la lley territorial en el sistema dels estatuts contra'l sistema de la lley única (*domiciliar* o *patria*) en la successió: y aquí la lluyta pren un carácter més interessant desde'l punt de vista sociològich, ja que, conforme se despren de les actes de les conferencies de L'Haja y se reflecta en l'articulat de la convenció sobre successions, ha preocupat als representants diplomátichs el criteri particularista de cada poble tocant a les disposicions que com l'*homestead* y l'*hoferolle* y altres consemblants tendeixin a evitar el fraccionament dels patrimonis (2). Considerats irreductibles eixos criteris de cada Sobiranía, al fi y al cap tan respectables uns com altres, ha sigut precís buscar fòrmules de conciliació entre regles dispars de Dret internacional privat, y veusaquí un nou aspecte d'aqueixa inestricable ciencia. Però l'explicació d'aqueix punt sería potser materia massa tècnica y impropia del carácter general de la present Revista.

Ademés de la disparitat de regles de Dret internacional privat, en el supòsit d'una regla admesa com uniforme per un o dos Estats, l'elástica excepció del ordre públich imposa excepcions al funcionament de la regla; y aixís, si en el primer cas l'interés nacional s'oposa de punt al establiment de regles, aquí podem dir que dit interés actúa d'una manera menys franca presentantse baix la forma d'excepcions, però que, generalisades de fet, destrueixen l'imperi de la regla com si no existís. Aqueix cas se presenta tot sovint en les successions, y, si arribés á imperar la convenció de L'Haja (art. 6), nos trobaríem tocant a patrimonis familiars, fideicomisos y altres institucions consemblants ab una multitut d'imposicions de carácter territorial. Es més, els goberns han degut consentir en ses convencions

(1) Es de notar que no figuren entre les potencies signataries de cap de les convencions (malgrat haver estat representades en la conferencia) Austria, Hungría, Bèlgica, Dinamarca, Japó, Noruega, Suiça, y que firmen la I, o sia la relativa a procediments, però no les demés, Espanya, Luxembourg y Russia. (Vejas el text de les quatre convencions en la *Revue de Dret internat. et leg comp.* 1905, pág. 646 y següents).

(2) Es de recordar que'l Còdech alemany que ha unificat les lleys civils del Imperi, entre moltes altres excepcions a l'unificació, ha deixat ixents un sens nombre d'institucions locals de regiment hereditari-familiar (art.es 59 a 64: lley d'introducció).

sobre matrimoni y divorci en la possibilitat de que un país admeta á un individuo a la celebració de matrimoni y altre país considere nulo tal acte (p. e. art. 3.er convenció de L'Haja); que la sentencia proferida per els tribunals d'un país disolgue un matrimoni y, això no obstant, en territori d'altre país careixi el divorciat d'aptitut legal per tornarse a casar, aptitut indubtablement haguda segons la lley del tribunal sentenciador (art. 7.è de la convenció sobre divorci en relació ab els arts. 1.er y 2.on de la convenció sobre matrimonis).

De manera que, com se veu, estem encara molt llunyans d'arribar a una codificació del Dret internacional privat, y més val que no vinga si ha d'esser á despeses del esperit nacional, puix, aixís com no sería bon Dret en l'interior aquell que, contrariant sa missió educadora, afeblís les energíes del cos social afeblint les de sos membres, tampoch cumpliría sa missió el Dret internacional en cap de ses branques si, en lloch d'esser una garantía de l'independencia y de l'autonomía dels pobles, penyores de sa suitat y de sa personalitat, estronqués sa vida y ses energíes en el sí d'un mal entès concepte de l'Humanitat absorvent y nivelladora.

JOAN DE DEU TRÍAS

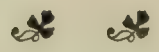

ASSAIG DE NOMENCLATURA

DE LES COMARQUES CATALANES

Al començar l'any 1907, insertá, lo Sr. Bardina, en lo *Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages* (1), un rahonat escrit, assenyalant com a *Deber ineludible del Centre Excursionista de Catalunya*, la delimitació de nostres comarques.

Per portar a terme tant loable propòsit, presentava certes conclusions, encomenant la delimitació a juntes comarcals, a les quals se presentaríen observacions en lo termini de mitj any. Finits los trevalls locals, devien esser aplegats y estudiats per una comissió general, que realisás la definitiva demarcació.

La manera de solucionar l'intricat problema de delimitació de les comarques catalanes, de moment sembla práctich y oportú. Prò estudiat ab deteniment, se veu queda en peu la dificultat previa y major, que no poden resoldre comisions comarcals, puix no está en los ayguaveses y conques hidrográfiques. Es aquesta, lo molt que s'ha fantasiat en comarques catalanes necessitantse d'un prompte remey, si no's vol evitar que s'enfonsin en lo caótich avench de la major de les confusions. Les primitives comarques se dupliquen, tripliquen, y se les fa cambiar de nom, sempre mercès al imperi de la ignorancia, del atreviment periodístich, y també de confusions locals, que tenen per origen la falta d'antecedents solidament fonamentats.

Avuy per avuy, dificultós nos resulta assenyalar quines son les comarques catalanes que deuhen delimitarse com a tals.

Tractant de donar un pas dintre d'aquest laberíntich terrer, convindrá establir, què s'enten per comarca, o en altres termes, què la ha formada y precisada. Fet lo qual podrem regular la sua estensió.

Tres fautors intervenen mancomunats en la designació y formació de les nostres comarques: la topografía, la historia y la tradició o veu popular. La topografía, perque res se pot fer de lo que pertoca a la terra, sense comptar ab ella; la historia, per esser la determinant, ab sos accidents, de la constitució d'un territori en comarca; y la veu popular, per acatar y acceptar lo que ha fet la historia en un assenyalat temps de sa evolució.

Tant important resulta la coecsistencia d'aquests tres elements constitutius de

(1) Manresa, 15 de Janer de 1907.

nostres comarques naturals, que, es prou dificultós d'establir quin d'ells hi tinga major predomini.

La topografia, ço es, les condicions naturals orográfiques, que, tanta part han tingut sempre en delimitar les grans circunscripcions de terra, se trova aquí subordinada, en gran part, al element històrich. Les comarques no son terriroris d'una extensió més o menys uniforme, ni tampoch circunscrites ab regularitat a conques de rius grans o xichs. Necessita d'un fet històrich radicat damunt d'ella, per pendre son propi carácter.

De semblant manera la delimitació històrica territorial, en una matexa època, no sempre ha sigut propulsora d'una comarca. Quantes vegades aquesta ha arrencat dels temps pre-romans, com v. g. la Sagarra, l'Empordá y la Cerdanya y quantes son origen devalla de les derreries de la Edat Mitjana, com v. g. en lo Priorat y la Castellanía.

La evolució històrica, ha menester la sanció popular, que, inconscientment, ha triat o escullit determinada època, per donar una designació a la extensió territorial.

Previament estudiats aquets tres elements, se pot procehir a la delimitació de comarques. Llavors haurem sortit del desconexement en que fins ara havem viscut y encara vivim, desconexement que, si's fa sentir dintre d'un territori comarcal ¿que no haurá d'esser fora de ell? Una comarca que, des que existeix documentació y ab gran constancia tingué nom genuí, com v. g. la del Maresma, la ignorancia dels temps presents ha pretès adjudicarli altre moderna designació, la de *Costa de Llevant*. Com si nostre Principat tingués mar en son Ponent. Y lo mateix passa ab *la Castellanía*, ab *Farfanya*, ab *Comalats*, etc.

Tornant a la combinació dels tres elements que determinen nostres comarques, hi observarem que son resultat se presenta molt arbitrari. No hi há uniformitat en la extensió territorial que composa cada comarca; tampoch n'hi há en la determinació del moment històrich en que's carecterisa; y encara menys n'hi há en la manera com lo poble ha adoptat y combinat tots los dits elements. En una paraula, les comarques son filles d'una determinació arbitraria que ha rebut la secular sanció del temps. Modificarles o modernisarles, es destruirles, es convertirles en una altra cosa nova: tant se val que sigan partits judicials.

La vetustat de les designacions comarcals, salta a la vista ecsaminant los més antichs documents de la època comtal. De quantes d'elles no's pot dir que arrenquin del segle X, sino, que, llavors ja existíen.

Prò en la Edat Mitjana, al pendre, tot lo nostre, forma concreta, ab la mutació de situacions polítiques y senyories, transformant extensions territorials, especialment en los llochs de novella conquesta, nasqueren noves nomenclatures comarcals, que tampoch foren filles de la inconsciencia. Axís com les unes se trovan devallant d'antichs pobles ecsistents en passats segles, respectantlos en sa designació y estensió, com *Empordá*, *Panadés*, *Cerdanya*, *Sagarra*, *Ausona* o plana de Vich, *Rosselló*, *Andorra*, etc., y altres, que, tal vegada no tindrán menys antiguitat,

resulten originades de la especial estructura de la terra, com la *Montanya*, lo *Maresma*, la *Selva*, lo *Vallès*, lo *Camp* de Tarragona, lo *Conflent*, lo *Vallespir*, les més modernes arrenquen de la calitat de la senyoría a que's trovava afectat lo territori, com lo *Priorat*, l'*Urgell*, lo *Marquesat*, la *Castellanía*.

Quan les comarques ja havien près tota sa consistencia, en èpoques contemporanies, la ignorancia, cubrintse ab careta de voler modernisar les nostres coses, ha posat sa má barruera en la antiga fesomía comarcal, tractant de ferne perdre la sua noció tradicional. Axís se complementa la destructora obra centralisadora al dividirnos en provincies y substituir los tradicionals veguerius y sotsveguerius, per los partits judicials.

Lo naufragi, si no ha estat total, poch se n'hi falta: la feyna de refer lo perdut, es grossa y necessitém procehirhi ab molta cura tenint a la vista lo patró històrich, refugint les invencions, devallants de necessitats peremptories y filles d'un, fins ara escusable, desconexement de lo que ningú ha ensenyat o estatuit.

Per ço provarem avuy d'assenyalar una a una les comarques catalanes sense entrar a determinar en quins pobles comencen y acaben. En axò o siga en la sua delimitació, la confusió regnant ja es antigua. Mercès a un convencionalisme, fill d'escrupulós estudi, podrem arrivarne a precisar les sues fites, organisantho en la forma indicada per lo Sr. Bardina (1). Que la Edat Mitjana, prou sovint dubtá en assenyalar a quina comarca pertanyía determinat lloch o castell, ho mostren diferents fets.

En l'any 1284, en les montanyes de Prades, hi durá temps la controversia sobre si Vinaxa podía considerarse, o no, de la jurisdicció del batlle d'aquella comarca (2). També a Tagamanent se contendí, en l'any 1300, si era o no de la terra d'Ausona (3). Lo sotsveguer de Moyá y lo sotsveguer de Manresa, disputaren sobre a quí d'ells corresponía la jurisdicció del castell d'Oló, en 1290 (4). Totes aquestes contencions eren originades per la falta de direcció administrativa en les delimitacions territorials. Y l'avenç administratiu, a mida que topava ab aytals defectes, tractava de corretgirlos.

Naturalment que's podrá obgectar que, los límits de les vegueries no eren los de les comarques, puix les primeres com a resultat d'un convencionalisme, tingueren fites arbitraries.

Emperò s'establí correlació entre abdues delimitacions, aceptantne de les comarcals tot lo aprofitable. Exemple retraurem d'una comarca, que, segregantse de

(1) Actualment, es prou comú, dintre d'una matexa comarca, la disparitat de criteri entre la gent més conexedora d'ella: en unes ocasions ho motiven rivalitats entre pobles vehins; en altres, preocupacions locals, que desvirtuen lo veritable concepte: sols se podrán resoldre molts duptes, mercès a la determinació de les conques hidrográfiques.

(2) Registre 56, foli 56, y Registre 66, foli 188, del Arxiu de la Corona d'Aragó.

(3) Registre 197, foli 121.

(4) Registre 81, foli 217.

major circunscripció, constituí veguerìu per sí sola. Axò succehí ab l'Urgellet en l'any 1464 (1).

Si ara tractem d'entrar en la classificació de les comarques, deurem establir previament, que es lo que s'enten per Catalunya propiament dita, per nostra Catalunya tradicional e històrica, anterior a les segregacions de les conveniencies polítiques.

Comença, lo territori catalá, a la mar Mediterranea, en los estanys de Salces, d'ahont la serralada de les Corberes, porta son límit a la pirinenca vall d'Andorra. Avançant per aquesta gran divisoria natural, atravessa les montanyes Malehides, per devallar al areny del riu Cinca, seguint lo qual passa al Ebre, la corrent del qual dexa aviat, per traspasar montanyes y portar nostres fites, un tant capciosament, al riu Cenia, no dexantlo fins a la mar.

Veus aquí, en grans pincellades, la genuina Catalunya, que començá a mutilarse voluntariament en les corts de Montçó del 1300, acullint les instancies del reyalme de Aragó, al quexarse de sa poca importancia material; y que més avant, en l'any 1659, lo tractat dels Pirineus acabá de tallar en sa part Septentrional. Tenim d'acostumarnos, quan de Catalunya se tracta, a judicarla en tota sa integritat, no rebutjant ni a la Catalunya aragonesa, ni a la Catalunya francesa.

Dintre d'aquesta línia de frontera, se poden agrupar comarques, en conformitat a la topografía. Es convenient atmetre la sua clasificació en cinch compartiments (2), corresponents a altres tantes conques hidrográfiques. Serán aquells, lo Septentrional format per los riuets Aglí, Ter y Tech; l'Oriental o del Ter; lo Central o del Llobregat y Cardoner; lo Meridional o del Francolí y del Ebre; y lo Occidental, o dels grans afluyents del Ebre, lo Segre ab les dugues Nogueres y lo Cinca ab l'Éssera y l'Isábena. Per via d'apendix, si's permet la paraula, cal agregarhi una comarca forastera, que, si no es catalana, tampoch, per la sua historia, se'n pot prescindir en absolut: la vall d'Aran.

En la conca Septentrional, la més petita de totes, s'hi troven lo Rosselló, Conflent, Vallespir y Fenolledes.

En la conca Oriental devem mentarhi a l'Empordá, la Montanya o Garrotxa, la Selva, les montanyes d'Ausona o Guilleries, Ausona o Plana de Vich y lo Ripollès.

Formarán la conca Central, les comarques del Maresma, Territori o Plá de Barcelona, Vallès, Plá de Bages, Vescomtat de Cardona, Moyanès, Lluçanès y Bergadá.

Están encloses en la conca Meridional, lo Camp de Tarragona, la conca de Barberá, les montanyes de Prades, lo Priorat y la Castellanía, ço es, tota la Catalunya Nova.

En la conca Occidental hi figuren les Garrigues, ¿Comalats?, lo Plá d'Urgell, la Sagarra, les riberes del Ció y del Llobregós, lo Marquesat, la conca de Meyá,

(1) Delliberacions del Concell de la Seu d'Urgell, volum del 1434 al 1506, foli 273.

(2) Vegis *La Renaixensa,* del 17 de Febrer de 1897, trevall d'E. Sunyol.

Farfanya, Segriá, Litera, Pallars Jussá, Pallars Sobirá, Arravès, Ribagorça, Urgellet, Baridá, Cerdanya y Andorra.

CONQUES SEPTENTRIONALES

LO ROSSELLÓ.—No es una obstinació patriòtica la de voler considerar esta comarca com a catalana. S'ha discutit molt, en tot temps, si lo Rosselló estava o no fora de nostra terra: la matexa manera que tenía la Edat Mitjana de designarla quan políticament s'anunciava «lo Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya» contribuhí a ferho suposar axís. Conseqüencia del erro diplomátich de Jaume I, al segregar aquests dos comtats del Principat y donarlos a son fill lo rey Jaume de Mallorca.

Hi há documents del segle XI tant expressius com la acta d'institució de la Canònica de la Seu d'Urgell del 1010 (1) que no dexen lloch a dubte sobre la qualitat de catalana, que tè la dita comarca. Robusteix la propia opinió, lo tractat de Corbeil entre Sant Lluís, rey de França, y nostre Jaume I.

Es vritat que la circunstancia d'haver tingut, lo Rosselló, governador propi després de la agregació de Pere lo Cerimoniós y los antagonismes del sigle XVII, que donaren motiu a un progecte de segregació del Rosselló y Cerdanya de Catalunya, mantingueren la questió un tant viva al temps d'entrar a formar part del reyalme de França (2).

Feta aquesta petita, però necessaria, digressió previa, direm, que, per Rosselló, s'entenen les terres planes que formen totes les vessants dels rius Tech y Reart y les més baxes del Tet. Sa capitalitat es avuy Perpinyá, y en altre temps fou Elna, sa Seu episcopal.

LO CONFLENT.—Se discutí en gran manera si aquesta comarca devía conceptuarse com part del Comtat de Rosselló o del de Cerdanya. Bosch, en sos *Títols d'honor*, obtá per judicar que pertanyía al segon.

Forma la comarca, «una vall de longitut de sis llegües, latitut no arriben a cinch; son ses poblacions en los regadius y costats del riu Tet que la atravessa tota de cap a cap». Sa capitalitat es Vilafranca.

FENOLLEDES.—Aquesta comarca, que fou vescomtat, s'estén per tota la conca del riu Aglí. Sa població més important es Ribes-altes.

VALLESPIR.—La part meridional del riu Tech, des son origen fins a mar,

(1) Dita acta consigna lo consentiment del papa Sergi IV, del arquebisbe de Narbona y dels bisbes sufraganis d'aquest, començant per los de França. Al expressar los noms dels bisbes de nostra terra, diu «y los espanyols semblantment sufraganis del predit Ermengol els noms dels quals son, Pere Geronès, Borrell Ausonès, *et qui cis montis Pirenéos est Oliba Helenensis*». Era criteri de llavors, donchs, que la Espanya y per tant nostre Principat, començava a Salces.

(2) Pot consultarse lo que dihuen Bosch en son *Títols de honor*, etc.; Pella en la obra *Llibertats y antich govern de Catalunya* (pl. 216); Aulestia y Pijoan *Historia de Catalunya* (vol. I. pl. 13), Hinojosa *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña*, etc. etc.

vé a esser tot lo contingut de la comarca, la població més important de la qual es Coblliure (1).

CONQUES ORIENTALS

Dintre d'aquesta denominació hi enclourem les terres regades per lo Ter, y altres arenys que desemboquen en la costa oriental catalana, del cap de Cervera, fins al altre cantó del Tordera. Dit riu s'ha suposat assenyalá lo límit secular de la Indikeçia, en la època romana.

L'EMPORDÁ. — Al que s'ha subdividit en *Alt* y *Baix*, (2) conté los territoris de la Muga y del Fluviá, ab lo del baix Ter.

Segons Botet y Sisó, vá del mar a Castellfollit y dels Pirineus a les Gavarres (3). Son nom arrenca de la colonisació grega: *Emporion* ha dominat a la indígena *Indika*, jutjantse que aquests límits foren los que tingué en la antigüetat la comarca depenjant del Emporion grech. Lo Comtat d'Empories, comprengué en la Edat Mitjana, una part tant sols de lo que se sol anomenar Empordá. La sua capitalitat está avuy a Figueres.

LA MONTANYA més modernament també anomenada *Garrotxa*, ve formada per la conca alta del Fluviá, havent sigut l'antich comtat de Besalú. Sa població més important es Olot.

Lo límit convencional de la Montanya o Garrotxa y l'Empordá, es de molt antich, la carretera de França. A qual propòsit observa, ab rahó, N'Alsius (4):

«No dexa d'esser notable que la meytat d'aquesta divisoria vingués confosa ab la carretera que comunica la Espanya oriental ab França, lo que lògicament condueix a creure, que, la tal vía ecsistía y feya aprocsimadament lo curs que ara porta quan s'instituhiren aquests pagos (Empories y Besalú); puix que ridícul sería voler pretenir que s'obligá a passar, la carretera, per la partió d'exes demarcacions.»

(1) Lo Capsir, tot y haver sigut de Catalunya junt ab lo Rosselló, no's deu considerar comarca catalana. Se forma en les montanyes hont nexen lo Tet y l'Aud, ab la particularitat, que, del primer riu, sols n'hi há una mínima porció sense cap poble y en cambi casi tota la comarca se desenrotlla en la conca del segon, que no es conca catalana. Fa notar Bosch, al descríurela, la singularitat de sa situació topográfica, ço es, que lo Capsir pertanyía a la diòcessis francesa d'Elet (*Títols de honor* (Perpinyá 1628), plana 87).

(2) 1463: «segons la necessitat occorrera en lempurdá dit damunt, ço es del Pertus fins a Basquera e de Basquera tirant Fluviá avall fins a mar.»

1463: «tres homens elegidors vn per la Celva altra per lo Empurdá davall, laltre per lo Empurdá damunt.»

1463: «es ordonat per les dites universitats síen elegits sis homens dos del Empurdá de munt, dos del Empurdá de vall, e altres dos de la Celva e Vescomdat» (Reg. 6 Intruso, folis 110, 111 y 130).

(3) *Revista de Gerona*, any III, nom. IX, pl. 389.

(4) *La Renaixensa*, any III, pl. 22.

En lo segle XV també se conexía per *Montanya d'Olot* (1).

LA SELVA es una gran comarca que comença en la serra de les Gabarres y vá a finar en la oposta riva del Tordera: está formada per les conques del Ter geroní, del Onyar y del Tordera, essent Gerona sa capital.

La confusió que regna sobre los límits meridionals de La Selva, la aclarexen notablement certs pobles, al conservar en llurs noms, lo de la comarca hont se troven situats, per distingirlos d'altres sinònims, que están en comarques no llunyanes. Son aquests llochs: Cassà *de la Selva*, Romanyá *de la Selva*, Castellar *de la Selva*, Massanet *de la Selva* y Riudellots *de la Selva*.

Per si axò fós poch, afegirem encara la antigua divisió eclesiástica del bisbat de Gerona en tres ardiaconats, subsistint fins al Concordat, los quals se titularen: d'Empories, de Besalú y de *la Selva*.

Gerona figura dintre esta comarca, per més que una opinió popular hagi dit, que, Gerona es lo punt d'unió de la Selva ab l'Empordá, suposant que, en una cantonada de la ciutat, se separen les dugues comarques. Axís, tota la part Sut quedaría per La Selva y la part Nort, del carrer de les Ballesteries vers los Pirineus, per l'Empordá.

No es possible encloure a Gerona en l'Empordá, puix les montanyes entre Celrá y Sant Juliá de Ramis, formen un límit natural digne de tenirse en compte, en cás de dubte.

Lo plá del Tordera, enclòs també en la Selva, fou en gran part conegut per Vescomtat, durant lo segle XV (2), junt ab una meytat del Maresma, domini de la casa vescomtal de Cabrera. Si acceptessim *lo Vescomtat* com a comarca, nos perturbaría lo bon estament de les del *Maresma* y de *La Selva*. Sense apurar arguments, per no atmetrel, retreurem, lo tradicional nom de riera de Martorell *de la Selva*, donat a un dels principals afluents del Tordera.

Les MONTANYES D'AUSONA o GUILLERÍES, comprenen la conca hidrográfica central del Ter, desde la península de Sant Pere de Casserres, fins a Anglés y del Montseny al Collsacabra, o Cabrerès. En los segles XV y XVI se nomenava encara *montanyes d'Ausona*, essent lo nom *Guilleríes* molt modern, tal vegada del segle XVIII. Sa capitalitat es Sant Hilari Ça Calm.

La designació de *Collçacabra* o *Cabrerès* que's dona tradicionalment a una alta subregió molt petita, que hi há entre lo Ter y lo Fluviá, porta confusió en los límits de *La Montanya* ab les *Montanyes d'Ausona*. Lo poble designa avuy

(1) 1463: «Com sia deliberat quel Egregi Comte de Pallars vaia e munte en les muntanyes de Olot» (p. 72) escriu lo Llochtinent a les poblacions catalanes,al tractar de socorre aquella terra: al Comte de Pallars dientli: «sia necessari la vostra anada e presencia a la Muntanya per refrenar», etc. (p. 75); après, afegeix «lo magnífich Mossen Vilademany ira en la muntanya de Olot hon lo Comte devía anar» (fol. 90). (Reg. 6 Intruso).

(2) 1463. — «Animadvertentes dudum parrochias et baiulias de Maçanet, de Riudarenes, de Tordera, de Arbucies, alias denorri, una cum parrochiis sibi adiacentibus *sitas in vicecomitatu de Capraria*. ad manus regias apprehensas esse.» (Registre 4 Intruso, foli 96, Arx. Corona d'Aragó).

per *Guilleries* fins al peu de les cingleres del Ter, y per *Collçacabrá,* de les cingleres amunt fins a tombar al Fluviá.

AUSONA primitivament y PLANA DE VICH més tart, son dos noms que designen una sola comarca, que agafa altra porció de la conca del Ter, ço es, de Sant Pere de Casserres, a Montesquiu. Regna confusió en lo que pertoca a Centelles y Tagamanent, puix se troven fora de la predita regió hidrográfica, y en cambi aparentment semblen esserne los confins territorials. Açò justifica lo que deyem avants, sobre les contencions, a que, en 1300, doná ocasió l'exercici de la jurisdicció a Tagamanent.

Indubtablement si la conca hidrográfica del riu Congost, fos major de dès que naix fins a La Garriga, hauría format comarca, puix orográficament poch té que veure ab lo conjunt del Vallès, ahon van en cambi a parar les sues aygues y de la que en veritat no se'n pot separar.

La capital d'Ausona, es Vich, en un principi nomenada lo Vich d'Ausona.

RIPOLLÈS comença al naxement dels rius Fresser y Ter, seguint les sues conques hidrográfiques fins a la sortida d'aquest derrer a Ausona, en terme de Besora. Ripoll es sa població més important.

CONQUES CENTRALS

Dintre aquesta denominació hi enclourem les conques dels arenys que van al mar en la costa central catalana, de prop lo riu Tordera, fins al riu Gayá.

LO MARESMA, que vá de les montanyes que formen lo límit meridional del Tordera y seguint la serralada que's desenrotlla paralelament a la costa, fineix en lo promontori de Montgat, té per capital a Mataró.

Un sol poble, Sant Pol del Maresma, ha conservat lo nom tradicional de la comarca.

Durant algun temps, ço es, dels segles XIV al XVI, se subdividí en Maresma propiament dit (de Montgat a la riera d'Estrach) y Vescomtat (de la riera d'Estrach al Tordera, aquest inclusive). Motivá la subdivisió, pertanyer, la partida septentrional, als Vescomtes de Cabrera, contribuhint a colorejarla, lo esser, lo *Vescomtat* ja dintre del bisbat de Gerona.

A conseqüencia del fraccionament s'ha desvirtuat lo conexement de la regió, que, per ignorancia s'ha volgut batejarla de nou ab lo nom de *Costa de Llevant.* Lo que donaría a entendre, si al Occident de Catalunya, existía altra costa que s'hagués de diferenciar d'aquesta.

LO TERRITORI O PLÁ DE BARCELONA, segons los documents, es lo plá y montanyes que van de Montgat a Castelldefels y de la serra de Cerola (Tibidabo) y de Ça Gavarra, al mar. Lo formen les conques baxes del Besós y del Llobregat y altres arenys de poca importancia. Sa capital es Barcelona.

Lo VALLES, ve determinat per los ayguaveses del Mogent y del Ripoll y una part de la conca septentrional del Llobregat fins més enllá de Terrassa. Sa capital es Sabadell.

La CONCA D'ODENA, o siga la regió hidrográfica del Anoya (1), d'ahont Igualada es sa capital.

Aquesta antigua comarca, qual nom devalla del que fou famós castell d'Odena, está mentada en documents reyals, com v. g. la erecció del comtat de Cardona en 1375.

Per PLÁ DE BAGES se sol designar a la conca hidrográfica inferior del riu Cardoner al juntarse ab lo Llobregat y la vorera dreta d'aquest. Lo monestir de Sant Benet *de Bages* y los llochs de Sant Matheu *de Bages*, St. Fruytós *de Bages* y Castellnou *de Bages*, mostren sa extensió comarcal. Sa capital es Manresa.

Lo COMTAT DE CARDONA, que agafa tota la conca del Cardoner y del qual es avuy Solsona la població principal.

Lo MOYANÈS, es la petita comarca, interclosa entre Bages y Ausona, composantse de part de la conca hidrográfica del Llobregat y altra part de la riera de Tenes. Sa capital es Moyá.

Lo LLUÇANÈS, va de la riera de Marlès al O., fins als serrats que formen la conca hidrográfica del Gavarresa al E. y de les serres de Borredá y Alpens per lo N. a les serres d'Oló y del Estany per lo S. Pren nom del antich castell de Lluçá, conservantse la designació comarcal en alguns dels seus pobles, com en Prats *de Lluçanés*, y Sant Agustí de *Lluçanés*.

Sa principal població es Prats de Lluçanès.

Lo BERGADÁ, confina al N. ab la Cerdanya y Baridá, al S. ab Bages y Lluçanès, al E. ab Lluçanès y Ripollès y al O. ab lo comtat de Cardona. Lo constituexen les conques hidrográfiques del Llobregat y del Bastareny fins a la unió del primer ab la riera de Marlès, pertanyent tota la vorera septentrional del Marlès al Bergadá.

Pren nom de Berga, sa capitalitat.

Lo PANADÈS, comença en la mar, passada la platja de Castelldefels, en les costes de Garraf, qual linia de litoral segueix fins al riu Gayá, antich límit de la Catalunya Vella. La conca del Gayá y la serra de Brufaganya, limiten lo Panadés per sa part Occidental; per lo Nort les serres que formen la conca hidrográfica del riu Anoya fins a Piera; per l'Orient la conca del Anoya fins a Masquefa y Gelida y d'allí a la mar, en la divisoria de les aygues que van al riu Llobregat.

La crexent importancia de la costa marítima, especialment a Vilanova y Geltrú y Sitges, ha donat pretext a que's pretengués erigirla en comarca diferent, donantli lo nom de *Costa de Ponent*. Aquest nom no té cap fonament històrich. Si tant se vol, digueuli *costa del Panadès* y estará posat en rahó.

(1) *Gratiarum I* fol. 29, Cla. 5, B 2, arxiu de la Batllía del Reyal Patrimoni a Barcelona.

Parlen també de la Conca d'Odena, documents del 1462, publicats en lo *Boletin Arqueológico*, de Tarragona, vol. V. pl, 555.

La capital es Vilafranca del Panadès que començá en lo segle XI essent una *vila franca* del terme del castell d'Olèrdula.

Lo Llobregat. — Tota la conca baxa d'aquest riu dès que surt al Plá de Barcelona per Sant Boy, fins al Castell-vell de derrera Montserrat, forma comarca. Es poch definida, per rompre les sues delimitacions naturals hidrográfiques, lo Valles, lo Panadès, la Conca d'Odena y lo Plá de Bages en la prosecució del riu Llobregat.

La població més important es Sant Feliu de Llobregat.

CONQUES MERIDIONALS

Venen compreses en aquesta agrupació les conques dels arenys que van a parar a la mar, desde lo riu Foix fins al riu Cenia. Es lo que s'ha conegut ab lo nom de Catalunya Nova, per haverse agregat tart al Principat.

Les sues comarques son poch definides y no prenen noms tant tradicionals y antichs, com los de les altres tres agrupacions precedents.

Lo Camp de Tarragona del que forma part la costa que vá del riu Gayá, fins al Estany Salat o siga la serra de Balaguer, lo qual conté diferentes conques hidrográfiques, essentne la més important la del Francolí, que la abarca en dugues terceres parts.

Defineix la present comarca, la donació feta per los comtes Berenguer y Almodis, a Berenguer vescomte de Narbona, del comtat de Tarragona, qual donació no prosperá. Allí's diu que lo limita, per Orient lo riu Gayá; per lo N. los castells de Cabra y Prenafeta fins a la conca de Barberá; per Mitjdía lo mar; y per Occident, lo Coll de Lipiá després conegut per Coll de Balaguer (1).

La capital es Tarragona.

La Castellanía, es la comarca que va del riu Cenia a la serra de Balaguer, formantla tota la conca hidrográfica del Ebre en sa part final y la meytat de la conca del riu Cenia.

La capital es Tortosa.

Lo Priorat. — Abarca la vorera oriental del Ebre, desde Mora a Flix, ab tota la conca hidrográfica del riu Ciurana.

La casa prioral de Scala Dei li ha donat nom, essent sa capital Falset.

La Conca de Barbera. — Está reclosa en la regió hidrográfica del riu Francolí, dès son naxement, fins que surt a la Riva.

Sa capitalitat es Montblanch.

(1) Més avant se tornen a repetir aquests límits ab referencia al any 1117 (Bofarull *Condes Vindicados* vól. II pl. 167 y 383).

CONQUES OCCIDENTALS

La present agrupació está constituída per les conques del Segre y afluyents, formant comarques molt antigues y algunes prou desconegudes en nostre temps.

LES GARRIGUES. — Van de la confluencia del Segre ab l'Ebre per lo Sut correntse cap a la serra de la Llena. Lo límit N. se confon, no passant molt més enllá de Les Borges, que resulta esser la població més important.

Entre aquest territori y lo de la Segarra, hi ha de venir englobada una antigua comarca que no havem pogut situar d'una manera precisa: *Comalats*. Sabem començava en la serra del Tallat, dirigintse vers lo Segre. Algunes noves històriques pertanyents als segles XI y XV sols permeten constatar la sua existencia. Nos manca major conexement per determinarne la posició topográfica.

SEGRIÁ. — Com son nom ho demostra, lo Segre forma un dels límits d'aquesta comarca, caracterisada encara per lo poble de Vilanova *de Segriá*. Ocupava lo territori comprès entre los rius Segre y Salat.

La sua capital es Lleyda.

LO PLÁ D'URGELL O URGELLÈS. — Está format per les conques hidrográfiques de la vorera oriental del Segre, desde hont acaben Les Garrigues, fins a Termens? Lo límit Occidental del Urgellès deu posarse entre Tárrega y Cervera. Al Nort avança en punta cap a Agremunt y Pons, atravessant la serra d'Almenara y seguint la conca del Segre fins al estret de Tresponts, a Coll de Nargó.

Es la regió històrica que havía sigut Comtat d'Urgell.

La capital es Agremunt.

LA SAGARRA. — Está formada per les conques hidrográfiques dels rius Corp y Cervera y algunes serralades dels primers ayguaveses del Llobregat, segons ho indica ab son nom Aguilar *de Sagarra*, y la situació del antich poble de Prats de Rey.

Es de les regions qual nom s'allunya als primitius temps històrichs, a judicar de la coneguda lápida de Prats de Rey, que consigna lo municipi *Sigarrensis*.

Aquí tenim de repetir lo que ja havem avançat al parlar de Les Garrigues, sobre la desconeguda situació de Comalats. Lo castell de Rabinat, que figurava en los límits orientals de la Sagarra, se'l declara esser de Comalats, en l'any 1462 (1).

Sa capital es Cervera.

RIBERES DEL ÇIÓ Y DEL LLOBREGÓS. — Está formada per les conques dels rius Çió y Llobregós.

Sa capital es Guissona.

MARQUESAT. — Les terres situades en la conca Oriental del Segre y limita-

(1) 23 Juliol 1462. — «E fonch aquesta batalla devant lo Castell de Rabinat qui es en Comalats» *(Dietari de la Generalitat de Catalunya Arxiu Corona d'Aragó).*

dors per la serra d'Almenara y primeres vertents de la serra de Montclar, per davant d'Artesa de Segre, ab les de la ribera Occidental compreses desde la serra de Montclús al Segre, hon hi han Santa Linya y Vilanova de les Avellanes, formen la comarca.

Son molts los documents del segle XV hont se nomena lo Marquesat.

Sa capital es Camarasa.

CONCA DE MEYÁ.—Comarca petita, però bastant definida naturalment, entre lo Segre, lo Noguera Pallaresa y lo Mont-sech de Rubies fins passat Comiols y Montmagastre. També s'ha nomenat *Lo Pas Nou.*

La població més important es Vilanova de Meyá.

FARFANYA.—Altra petita comarca en la vora occidental del Segre, desde Balaguer a Menarguens. Ve mentada ja en lo segle XIII (1).

Es sa capital Balaguer.

LITERA.—Les terres compreses entre los rius Cinca, Salat y Noguera Ribagorçana, fins al Mont-sech d'Aragó y lo Çongost de Fet (2). Acaba ab punta en la població de Fraga (3) qu'es la més important de la comarca.

PALLARS JUSSÁ.—Lo formen totes les vessants del riu Noguera Pallaresa, desde la serra de Mont-sech, fins al estret de Collagats, ab la conca hidrográfica del Flamisell (4). La població de Salars, que era del Pallars Jussá, fou discutida en l'any 1055 per lo comte Artal, del Pallars Sobirá (5).

La capital es Tremp.

PALLARS SOBIRÁ.—Les terres que formen tots los orígens del Noguera Pallaresa fins a la sua entrada al pas de Collagats.

La capital es Sort.

URGELLET.—Totes les terres de la conca del Segre des que surt del Baridá per lo poble de Torres (exceptuada la conca del Balira) fins que devalla a Coll de Nargó. Fou antiguament vescomtat de Castellbò. Es curiós consignar la nova històrica de que, en l'any 1464, l'Urgellet formá vegueriu tot sol. Haventse pretengut ferne cap del mateix a la Seu d'Urgell, los Cònsols d'aquesta població s'hi oposaren.

(1) 1295; «I castel que es en Farfanya lo qual ha nom Hos.» *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona,* vol. III, procés de Pere de Palau, nombre CXXIV).

(2) 1269.—En la concessió del dret reyal del monedatge a Martí de Vall-llebrera, percibidor en diferents regions catalanes de la part Occidental, se diu: «monetatico civitatis Ilerda et tocius Litarie ab Ilerda usque ad Cincam et de Monetatito Ripe curcie et de Pallariis.» (Registre 17, pl. 45, arxiu Corona d'Aragó).

(3) Entre Alcarraç y Fraga hi ha dos serralades: la primera es de Catalunya; la segona d'Aragó. Aquesta segona porta encara lo nom de la comarca, puix sol esser coneguda per lo pas de Litera.

(4) 1463.—«Als feels de la Magestat del Senyor Rey los Consols e prohomens de les universitats de Pallars jusá.» (Reg. 6 Intruso fol. 124).

(5) En l'any 1055 (26 de Març) Ramon, comte del Pallars Jussá, doná lo castell y vila de Salars, a Arnau Mir de Tost. En lo meteix any (8 de Juny) Artal, comte del Pallars Sobirá, reclamá a Ramon lo castell de Salars (documents 163 y 168 de Ramon Berenguer I, Arx. Corona d'Aragó).

La capital es La Seu d'Urgell.

BARIDÁ.—La conca hidrográfica del Segre des que surt de la Cerdanya per Llés, primer poble del Baridá, fins qu'entra en l'Urgellet per lo pont d'Arseguell.

En l'any 1171, ja's parla del castell de Castellbò del Baridá, en lo poble de Montellá (1).

En la serra de Cadí, la *Canal Baridana* nos presenta una de les entrades de la comarca. Lo nom Baridá prové del antiquíssim castell de Bar, situat en aquelles aspres cingleres.

La capital es Martinet.

CERDANYA.—La originen les valls pirenenques formades per lo naxement del Segre fins que devalla aquest riu al Baridá per lo poble de Lles.

La capital es Puigcerdá.

RIBAGORÇA.—Ve constituida per la conca hidrográfica del riu Noguera Ribagorçana fins al congost de Fet y la conca oriental del riu Cinca.

Per més qu'en la Edat Mitjana ja's conceptuava qu'en la Ribagorça començava la Basconia (2), emperò aquella regió estigué històricament lligada ab Catalunya, en tant que fou Roda seu episcopal catalana, durant lo temps de la Lleyda sarrahina. La comarca formá part de Catalunya fins a les corts de Montçó del 1300, que decretaren passés a Aragó.

Sa capital històrica es Roda: sa població més important actualment es Graus.

ARRAVES.—També vulgarment coneguda per *Barrabés*. Tota la conca alta del Noguera Ribagorçana, des son naxement, fins a la sortida a Pont de Suert.

Sa capital es Vilaller.

ANDORRA.—Constituheix aquest territori, la conca hidrográfica del riu Balira des que naix als Pirineus, fins avants d'arrivar a Arcavell. Per més que avuy es principat independent (exceptuats los poblets de Os y de Civís) crehem necessari continuarlo en aquest lloch, puix deu conceptuarse terra catalana.

Forma part d'Andorra una petita vessant hont hi há lo naxement del Ariège, o siga una gran extensió de territori tot despoblat, qu'está fora dels límits de Catalunya.

Lo rey de França Lluís XII reconegué la naturalesa catalana de les valls d'Arán y d'Andorra, en l'acta que firmá a Blois lo 18 de Desembre de 1512.

Sa capital es Andorra la Vella.

(1) Document 110 d'Anfòs I (Arx. Corona d'Aragó).

(2) Un document del 1448, diu que lo Pallars linda ab la Basconia (Registre 3227, fol. 15).

A més pot veures la rahó que dona Çurita referent al any 1260 y que comenta Anton de Bofarull (Historia de Cat. t. III, pl. 252, col. 2.ª)

CONCA FORASTERA

La Vall d'Arán. --No forma part geográficament de Catalunya, puix lo riu Garona, del qual n'es conca hidrográfica, es completament francès. Emperò históricament pot afegirse a nostres comarques tot lo territori de la dita Vall, ço es, dels orígens del Garona fins que surt aquest riu al *pont del Rey*.

Concorda ab sa posició geográfica forastera, lo llenguatge, puix l'aranès propiament dit no es lo catalá.

Per fonamentar l'adició de la vall d'Arán, tinguem en compte, que, Jaume I, ja en 1251, l'enclou dintre lo territori de Catalunya (1); y si be en lo segle XIV se'l troba un tant desviat, emperò en 1410, los Diputats de dita Vall escrigueren a la Generalitat de Catalunya, prometentli satisfer sempre més tots los drets de la metexa y esser del Principat, sots qual protecció se posaven, y acabant per arbitrarne llur ajuda contra la Comtesa de Cominges (2).

Aquests y altres actes, justifiquen lo reconexement del rey Lluís XII, de l'any 1512, de que s'ha parlat avans.

La capital es Viella.

Al acabar, nos resta dir, que havem manifestat una opinió filla d'observacions personals, sobre comarques catalanes. No es nostre intent declararla definitiva, puix que tenim la seguretat plena de que ha d'esser esmenada en més d'un concepte. Sols nos anima la esperança de que hi puga haverhi quelcom aprofitable lo día en que's vage a procehirse al seu estudi.

Francesch Carreras y Candi

(1) Villanueva, *Viage literario*, vol. XVIII, pl. 351, doc. LXII.
(2) Index de la Generalitat de Catalunya, vol. I, pl. C. (Arx. Corona Aragó).

IVIÇA

Quan la Junta dels E. U. C. m'enviá a Mallorca per representarla oficialment en el Congrés de Manacor, com membre de la Federació Agrícola Catalana-Balear, y fer la presentació dels Professors de la Cátedra «Pere-Grau», la darrera cosa que se m'hauría acudit hauría sigut que ab aqueixa anada n'hi anás misteriosament embolicada una altra a Iviça (1). Y no es que l'idea d'un viatge a Iviça no m'hagués passat pel magí més de quatre vegades, potser encara ab més intensitat que'l desitx de l'obligada visita a Mallorca, y això no solament per la major atracció de lo desconegut sinó també per certes alabances y ponderacions que n'havía sentit fer a aquell gran coneixedor de les coses belles y bones que fou don Marián Aguiló y Fuster (q. a. C. s.) Ell me'n havía parlat ab certa fruició que ara he compresa bé y d'ell pot dirse que me'n vingué un concepte cabal, quan jo apenes tenía d'Iviça més que l'elemental idea geográfica que la gent sol tenirne.

Menys que may podía entrar ara en els meus plans una visita a la tercera illa balear, subjecte com anava a un itinerari rigorosament marcat y a una especie de programa oficial; però precisament aquesta oficialitat (y ja'm perdonará el lector el joch abusiu d'aquesta paraula una mica antipática) fou la que m'obligá a obrir, vulgues no vulgues, un buyt en el programa convingut y umplir aquest buyt ab l'anada a Iviça.

(1) La Crònica del Rey En Jaume (edició Aguiló) diu «Eviça» y, en genitiu, «Diuiça». Avans (pág. 83) se llegeix «Yvissa». Don M. Aguiló escribía «Eiviça». També s'es dita «Esviça».

Me tocá aleshores fer un repás d'estudiant de les meves materies professionals y reunir els recorts d'Iviça qu'en la nostra Cátedra d'Historia tant poch nos donen que fer. Iviça es tranquila en la vida històrica com en la vida actual. Sabut es que'l Rey Conqueridor nos explica sa Conquesta ab dúes págines ben curtes. E..... vench lo sagrista de Gerona qui era elet archibisbe de Terragona, per nom en G. de Muntgri, e en Bñg. de Santa Eugenia, e son frare a Alcaniz..... E dix nos que si nos li voliem donar Euiça, quel ab son linyatge que la conquerria, e pus nos no la hauiem, e hauiem altres coses a fer, que ben deuriem uoler que el la conquerís per ço que hom digues que larquibisbe de Terragona havia conquerida Euiça, e el que la tenía per nos. E nos haguem nostre acort, e per ço quan enteniem que el nos faya honrament que conqueris terra, e que la tingues per nos, atorgam li ho» (1). Y ja tenim al bon archebisbe nou de Tarragona cercant cavallers y gent que l'aydassen, mitjansant la natural y acostumada condició de «quels en des part.» La conquesta fou cosa senzilla y consigna el Rey que «lo primer hom qui entra en la cerca del mitx de la vila» fou aquell famós Johan Xicó (2), un dels dos lleydatans qu'havíen fet obres d'enginyería, ben passatgeres per cert, en el setge de la Ciutat de Mallorca. Tant senzilla fou la conquesta, y tant assegurada, que'l Rey meteix nos fa saber que desd'aleshores «moltes vegades hi uengueren galees de sarrains, e la merçe de Deus, preseren hi totauia major mal que noy pogueren fer.» En resistir aqueixes embestides del enemich s'enclou, donchs, tota l'historia d'Iviça, la qual nos desapareix ben aviat en la nostra historia general y comparteix darrerament la sort política de Catalunya.

Ivisenchs y Catalans a bordo del "Balear" camí d'Iviça

Però sobre lo que fou Iviça molt avans de la conquesta del Montgrí y molt avans de l'invasió sarrahina, de lo que es arqueològicament considerada, ja'n sabía jo quelcom y no d'ara, sinó del propi Aguiló, qui fou el primer en remoure terres per cercar lo que ara's troba ab tanta abundancia. Y això meteix era un nou poderós atractiu, a pesar de lo elemental y pobret de la meva archeología. N'havía sentides darrerament a Barcelona tantes ponderacions y me n'havíen comptades coses tant grosses!

(1) Crònica citada (ed. Aguiló), 125.)

(2) Crònica citada (ed. Aguiló), 126. Aquí se li diu *Xico;* avans (pag. 118) se li havía dit *Xixo.* L'edició valenciana l'anomena *Xiquo* y *Xico.*

El dimecres, 29 de Maig, vigilia del Corpus, a mitxdía, nos trobárem reunits a bordo del vapor *Balear*, en el port de Palma, els tres entusiastes ivicenchs que havíen vingut al Congrés de Manacor, y dels qui havía partit el convit, y nosaltres, els representants de la Federació Agrícola Catalana-Balear y dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS: entre tots, set bons companys que ja no havíen de deixarse més que a la nit per dormir en prop de tres díes que havía de durar el gustós viatge.

Vista parcial de la badía

La tarde era hermosísima y, al sortir de la grandiosa badía de Palma y trobarnos fora d'abrich, poguérem, més o menys orgullosament, aplicarnos les paraules de Berenguer Sesposes al Rey En Jaume en sa terça anada a Mallorca: que «tant nos amaua Deus que en galotxes poriem passar la mar...» (1). Una excursió per un llach, passejant amunt y avall del vaixell tant plans y segurs com en una sala, abocats tot sovint a la barana de proa per veure com anaven surgint de la mar els puigs d'Iviça. Y els tres entusiastes ivicenchs, enamorats de la llur illeta, fentnos continuament de *ciceroni*, dihentnos el nom de tot lo que anavem descobrint, y després ja, al costejar l'Illa, quan, iluminats pel sol cayent se desplegaven als nostres ulls els horts gemats y els pomposos fruyterars de Sta. Eularia *(Sta. Eulari)* al fons d'una hermosa badía, detallantnos la denominació y situació de cada una de les blanques masíes que floríen entre aquelles arbredes. Y l'Illa que, marcada en el mapa, sembla un punt borrós, se'ns anava fent gran, gran, multiplicant ses boniques montanyes y ses cales misterioses, fent cada colp més aguts y selvatges els caps rocosos que's ficaven valentment en la mar per desafiar l'ira de les onades.

El capitá del *Balear* nos havía promès que a les 6, encara ab ple sol, llançaría l'áncora en el port d'Iviça. Y tal dit tal fet. Seríen tres quarts quan el graciós y quiet vaixell, ab totes les banderes desplegades y içat també el gallardet de vapor-correu, feya solemnement sa entrada en la pintoresca badía, en aquell estany mellor dit, guardat per tots cantons, voltat y festonejat pels arbres ramats y els horts florits que son com el parch de la Ciutat, apilotada y encimbellada en el gran turó de mitxdía d'espatlles a la mar y de cara al nort, blanca com una ciutat

(1) Crònica citada (ed. Aguiló), 116.

africana, sens altre color que'l dels vells murs, escalonats com els edificis y guardant al cim l'antiga Catedral, santuari d'aquella acròpolis.

Acabam de sentir el gran soroll de l'áncora cayent a l'ayga, però'l vapor camina encara. Y, tot acostantse al moll, ahónt s'es aplegat tot el vehinat d'Iviça, veyem atracar al costat del vapor dos grans bots que porten a saludarnos la florida representació de l'Illa entera. Els ivicenchs han rebut noticia telegráfica de que veníem els catalans, els catalans triumfants, y, sens mirar aquets catalans quí sien personalment, han sentit dintre d'ells la veu de la raça, y aquesta veu els ha dictat la germanívol abraçada que venen a donarnos, sens deixarnos temps de posar el peu a terra. Veníem aquí per cercar aqueix troç d'ánima catalana que hi portá Guillem de Montgrí: ja la tenim; ella meteixa nos vé a buscar; es viva encara com en els grans temps de la nostra Historia.

L'entrada en la Ciutat es triumfal: no hi há musiques, ni espetechs de canons, ni cridoria vana; però la gent nos obre pas ab els ulls banyats pel afecte, descobrintse tots els caps, allargantse totes les mans per estrènyer les nostres. Es l'acatament a la mare Catalunya, y devant d'aquell espectacle inesperat nosaltres nos sentim indignes de l'altíssima representació que'ns han adjudicada les circumstancies. Un viatge talment de plaher per anar a parlar de Catalunya, de sos triomfs, de ses esperances... Figurauvos la ventura d'aquell moment inoblidable!

*
* *

Quan el *Sacrista* de Gerona, elet per ocupar la Seu metropolitana de Catalunya, hagué conquerit Iviça, pogué ben considerar el territori guanyat com una extensió de la seva Diòcessis. Apar que tinga les mateixes suaus ondulacions del Camp; els arbres distintius son els propis d'aquest, l'ametller y el garrofer, y fins la Ciutat té quelcom de la silueta tarragonina y, sobre tot, aquell instint de pujar amunt amunt per posar l'altar del Senyor al cim de la montanya. Una triple faixa de muralles el guardava y els portals se tancaven de nits per evitar sorpreses. Una rampa magestuosa porta fins al més gran dels portals, refet en la setzena centuria, coronat pel pompós escut espanyol y flanquejat per dúes decadents estatues romanes, escapçades. El fosso separava la rampa del portal, però'l pont llevadíç no s'alça com avans y la gran muralla es inútil. Passau aqueix gran portal: sou dintre *Ça Vila*, en la Ciutat

Un recó de la Ciutat vella

feudal. Caminau, trobau un altre portal, vos girau: un mur mes vell, altra estatua de marbre, altre portal, les Quatre Barres al cim: un escut mes petit, més amagadet, sota uns marlets poderosos.

Pujau: les rampes son dures, cansades; els empedrats de còdols vos malmeten els peus; vos surten de trascantó reconets urbans a qui ha robat el secular vernís la calç africana: una finestreta aquí, un portal allá, y el repòs, la quietut, la serenitat d'una ciutat mitx militar mitx eclesiástica.

Al portal de la Seu esperant la processó del Corpus

Y anau pujant, y sou a la Catedral. El gran mur no'os satisfá; però allá dalt del campanar robust floreix encara l'ojiva. Entrau: no es això la Catedral fillola de Tarragona. Els seus restes els trobareu, si'ls demanau, en alguns indrets enterrats per les parets noves, fetes també de calç. Es día de Corpus y l'iglesia mare es casi deserta; apar abandonada. No es extrany; la població viva, bellugosa, d'Iviça no es aquí dalt ni hi puja: es abaix, a *Ça Marina*, en la ciutat plana, fregant la badía, y allí té sa iglesia, allí té tot lo que cal a la vida del cos y a la de l'ánima. Pujará aquesta tarde per veure la processó diríem oficial; però ella se fará la seva propia diumenge vinent, ab més animació, ab més concurs, acudinthi de les afores molta més gent de la que ha vingut avuy matí y vindrá aquesta tarde.

Se'n veuen ja desde primera hora de camperols y de camperoles discorrent pels carrers, ells ab calces estretes, jaqueta curta de panyo blau o negre, capell pla com el dels toreros, negres o de color, aquets ab vistoses cintes llistades; elles ab gran estufament de faldilla, gipons de brocat o satí antichs, ab mánega llarga y alguns ab botonadura de plata; corbates brodades, algunes ab ramatges daurats y llentiqüeles, cobert el pit ab cadenes y joyells d'or, grans creus groixudes com les pectorals dels bisbes, y per darrera la *coa* penjant, allargada per vistosa cinta de colors que quasi toca a terra; calçat d'espardenya lligada ab cordells y al cap mocador de seda ab fistons flamejant sobre la clenxa plana y llisa, completant el trajo ab un petit devantal que fa gran contrast ab el vol descomunal de la faldilla.

Pujam al castell, quiet, fret, quasi solitari. Els nostres passos ressonen pel grandiós pati. Abocats al mur, nos ensenyen tot lo que's veu d'Iviça, perque no's veu, no, tota l'Illa. Cap a ponent, si no ho privás la calitja, diu que veuríem la costa valenciana. Veyem sí el *Verrá*, aqueixa especie de monolit natural, alçantse

sol en mitx de les ones com un centinella avançat de l'Illa, de vegades coronat de boyres com les grans montanyes y objecte de llegendes y rondalles. Miram atentament el camp y, sobre tot, la badía, y'ns dol veure els efectes de les torrentades que la desfiguren cegantla per la part del Nort, reclamant imperiosament una draga que may may arriba.

Baixam y'ns ficam al Museu archeològich que motivará aviat per sí sol la visita del artista. Del castell estant hem vist ja el lloch de les grans excavacions, lo que anomenen aquí els archeòlechs necròpolis fenicia. A la tarde hi anirem, si a Deu plau. Però lo que veyem en les dúes sales del Museu, insuficients ja per contenir y classificar bé les troballes, nos dona prou idea de l'importancia que això ha de tenir quan s'hagen obert els cent y tants hipogeus qu'en la referida necròpolis esperen tanda y dintre dels quals solament Deu sab ara com ara els tresors que probablement hi há reclosos. Y no es solament aqueixa necròpolis lo que ha proporcionat al Museu objectes dignes de gran atenció y estima: altres recons hi há a l'Illa, més lluny o més prop de la capital, que han contribuit y contribuheixen al esplendor d'aquesta naixent galería.

El Museu té el seu home, com té també el seu, estudiós, independent, enamorat de la seva feyna, la Societat Archeològica Ebusitana, nada al calor d'un entusiasme poch comú y del amor a les coses de la terrica. Aquest es D. Joan Román (1), resident els hiverns a Barcelona y qu'está a punt de publicar esplèndidament el resultat dels seus estudis; aquell el jove y simpátich Secretari del Ajuntament D. Artur Perez - Cabrero, fidelíssim custodi d'aquets tresors y analista pacient del llur mèrit. Hi há coses noves per l'archeòlech en aquest Museu que sorprenen y que cridarán l'atenció de tot el mon estudiós, destinades com están a fer bon xich de llum en l'època de les colonisacions de la nostra historia.

Pageses endtumenjades

A la tarde nos hi acompanya el ja amich nostre Perez-Cabrero a la vasta necròpolis, que jau encarada al Nort a la part de ponent de l'acròpolis ivicenca. Nos ensenya ab delectació les obertures dels hipogeus rasades per la terra, que han fet servir

(1) Som ja amichs del senyor Román, a qui visitárem al tornar, ensenyantnos ell ab grandíssima complacencia els notabilíssims objectes archeològichs reunits a casa seva y l'obra ja llesta, de la qual parlava, feta luxosament a «L'Avenç» y destinada realment a cridar poderosameut l'atenció de tots els archeòlechs del mon.

de grandiós test, en aquell munt rocós, més de quatre oliveres. L'afectuós *cicerone* se trau unes claus de la butxaca y'ns obre una porta baixa y misteriosa. Baixam uns graons rústechs y soms dins: un estança ampla, alta, quasi alegre, oberta en la roca viva, y tres grans sepultures de pedra al voltant. Allá dins dormía el son etern una familia sencera; no li havíen escatimat l'espay com ara nos l'escatimen. Allá dins hi havía els seus tresors, el objectes d'us diari, com si aquell son etern fos continuació de la vida o com si mirassen per que no's trencás el fil de l'historia que renúen ara aqueixos tresors y aqueixos objectes. Oh! quínes ganes d'obrirne una d'aquelles sepultures, de sorpèndrel aqueix son secular per nosaltres meteixos! El temps que sobra a aquells cadavres nos faltava a nosaltres.

Illa endins, camí de Sant Antoni

Y vetaquí que poch més enllanet nos ensenyava el nostre erudit guía uns forats rodons oberts també en la roca, tapats per pedres igualment rodones. Alçárem una tapa d'aquelles... Eren sitjes: els llochs hont l'home, imitant les formigues, amagatzemava el gra de les cullites, el pa de demá. Com sempre, en aquest mon, al costat de la mort, tocantla, fregantla, la vida! La vida y la mort, enterrades sota la meteixa capa de roca!

—Jo—nos deya en Perez-Cabrero—sentía ja de petit una ansia inesplicable de furgar açí dins, d'escorcollarho, de remòureho tot; mentres els grans, indiferents, passaven, passaven... Me creixíen els anys y jo ho trobava més incitant, més obligador cada día! Aquell en el qual ne començaren a fer cas, el moment en el qual s'obrí un d'aquets cataus misteriosos y sortí el primer testimoni d'una etat remotíssima fou el més felíç de la meva vida!—Y'ns ho explicava ab un llenguatge ivicench puríssim, sencer, sense'l deix musical del mallorquí, destriat y clar, franch com el catalá més net però ab calor meridional, encès ademés per la satisfacció y per l'entusiasme. Al despedirnos, tarde enllá, nos digué:—Diu que demá ván a Jesús... Allí veurán un retaule ojival, una hermosura. Ah! allò es lo que jo sento. Però no n'hi há aquí, no n'hi há! Y al matí diu que ván a St Antoni. Allí demanen per la Cova de Sta. Agnès: jo hi he descobert una iglesia catacumbaria.—

Una iglesia catacumbaria! Com qui no diu res! Però sería exageració del jove y fogós archeòlech.

* * *

A la Catedral repicaven. Anava a sortir la processó. La tropa regional (1) feya cordó en la plaça irregular de l'iglesia. El poble, en mitx del qual abundaven les endiumenjades pageses, formiguejava per tots cantons. Balcons y finestres, com per tot arreu, apareixíen empaliats però la gran majoría empaliats de blanch. Sempre aqueix blanch! Carrer avall, no lluny del portal coronat ab les Quatre Barres, ne vegí un hont el blanch se presentava faixat per una banda negra. El balcó era tancat y barrat. El dol familiar m'entrava als ulls en una forma nova. Y al bell costat la vida, el bellugueig de la joventut, les noyes vistosament vestides, a la moda, saludantnos ab lluminós mirar y bell somriure, com si'ns fessen la prometença d'un tribut que l'endemá nos pagaríen, ja que no s'hi havíen atrevit encara.

La processó curta, però també vistosa. Després, entrada ja a l'iglesia, l'espessa torrentada de la gent saltant aquells carrers de graons, oprimintse al passar els grans portals feudals, aixamplantse magestuosament al baixar la gran rampa, ramificantse per final en els carrers més planers y alegres de la vila baixa, quan ja les ombres començaven a passejarshi.

Aqueixa gent nos mirava. Però no ab la curiositat ab la qual son mirats uns forasters sinó com uns vehins nous que acabassem d'arribar y fossem esperats ab ansia. Hi havía en aquelles mirades una expresió d'afecte, de germanor, inoblidable. Hi era, hi es, a Iviça aqueix troç d'ánima nacional que havíem anat a buscarhi.

Una iglesia soterrania

* * *

Un carretó lleuger. tirat per un cavallet com una dayna, nos portava l'endemá dematí a l'altra part de l'Illa, al poblet de Sant Antoni, bastit vora l'immensa badía que'ls romans apelaren *Portus Magnus*, que, bon troç begut pels aluvions, sobre'ls quals brillan horts xamosos, es conegut avuy per *Purmany*, corrupció evidentíssima de Portmany, traducció directa de la paraula

(1) Els soldats que fan servey a Iviça son del meteix país, com son també ivicenchs, y germans, el gobernador y comandant del castell, al últim dels quals deguérem fines atencions al visitar dita fortalesa.

llatina. El gran golf, tant endinzat com es y protegit encara per l'Illa Couillera, no'ns semblá tant tranquil com la badía d'Iviça. Bon xich desert aquell territori, ab el mar ple d'amagatalls, s'endevina per tot la petjada del corsari. L'iglesia era algun temps com un refugi y una fortalesa. Quí sab si té res que veure ab això, relativament modern, la que'ns anomená l'amich Perez-Cabrero iglesia catacumbaria?

Perque l'iglesia, oberta sota la roca, ab la propia entrada desconeguda, puix s'hi desemboca ara penosament per un arch que sembla de sepultura, l'iglesia hi es, l'hem vista, y aquí meteix vá pintada. La cerámica hi abunda, però es cerámica romana? Miráu en l'imatge fotográfica la forma del arch del presbiteri, al fons la mesa del altar de terra y pedres; a cada costat obertures misterioses, ab els llurs archs semblants als de les veritables sepultures catacumbaries y en un dels quals o'ls meus ulls o la meva imaginació vegeren rastres decoratius; més ençá vé la nau, evidentment umplerta a dretes, la qual es tot just mitx buydada y hont surten uns pedriços laterals per seure, y qui sab si al fons hi há el vertader portal del qual el camí s'es perdut, puix els graons de la cova ván més avall, bon xich més avall...! Vetaquí un problema enamorador pels archeòlechs. La cinta de magnesi serví admirablement al confrare Novellas per trauren l'impresió per verascop que parla bon xich més clar que les meves paraules. L'iglesia de la Cova de Sta. Agnès es realment una troballa excepcional que mereix un llarch y minuciós estudi.

El retaule de l'iglesia del poblat de Jesús es una superba peça del XV (me semblá), ben conservat y intacte. Me cridá l'atenció l'amplada del guardapols, poch comuna.

* * *

A la tarde, quan, venint de veure les Salines, nos assentárem a pendre la fresca en la porxada de la fonda, de cara a la badía, resumíem les impresions d'una diada molt llarga y plena. Iviça es catalana, aparentment al menys més catalana que Mallorca, de la qual ha viscut més separada de lo que'ns creyam mirantho desde casa nostra. En lo històrich no es extrany. La comunicació directa fou per llarguíssims anys, per rahó del domini senyorial, ab Tarragona. Les comunicacions ab Mallorca havíen d'esser més escasses, com no debíen esser gayre més freqüents ab Valencia, tota vegada que no'n queda res en el llenguatge. En lo present Mallorca y Iviça, a pesar de pertányer oficialment a una meteixa *provincia*, o tal vegada per això, no viuen gayre benavingudes. Els ivicenchs acusen als mallorquins d'esser considerats per ells com sers inferiors, de tenirlos oblidats y negarlos fins la relació que per rahons de vehinat entenen que se'ls deuría. Aquesta desavinença la sentírem esclatar en l'ápat ab el qual, vora les Coves del Drach, nos obsequiá el Sindicat Agrícola de Manacor. Els mallorquins feren protestes de gran germanor envers els ivicenchs, la tempestat se calmá... però a tots nos semblá que no's fonía el núvol. Vull dir ab tot això que no cal unir ni confondre desde lluny Iviça y Mallorca: son dúes entitats distintes.

El nostre moviment de resurrecció els ivicenchs l'admiren incondicionalment y l'aplaudeixen, y senten vivíssim desitx de seguirlo. Però les diferencies locals originades per le rahó política son molt vives encara; sanchnaven talment de resultes de les darreres eleccions, quan nosaltres hi erem. El plet el tenía llavors per fallar el Parlament y tots dos rivals teníen esperances. Al cap de pochs díes vingué la sentencia y han quedat, es clar, vencedors y vençuts. Y jo crech que'ls ivicenchs el busquen y el desitjen el camí pel qual arriben a esser tots victoriosos.

L'ánima catalana, l'ánima germana nostra, la sentíem nosaltres respirar a cada moment, en esplays verament hermosos. En aquella incansable solicitut dels qui'ns voltaven hi havía una sinceritat enamoradora, y ho tinch de repetir: cada vegada nos sentíem més indignes de la gran missió que tant impensadament havíem anat a cumplir a Iviça. Aqueix afecte, aqueix amor, aqueix desitx vivíssim de fraternal correspondencia esclatá magníficament aquell vespre en el Teatre Pereyra. El día avans el local fou concorregut, hi havía verament lo més significat de l'Illa, fins del element militar, y se'ns escoltá y se'ns aplaudí quan en Maspons els comptá tota la trascendencia de l'unió agrícola a Catalunya, unió extesa a les Balears, y quan jo vaig provar d'explicarlos de la manera més clara y convincent possible tot lo que feya y tot lo que podía fer la nostra institució dels ESTUDIS; aplaudiren y aplaudiren de cor, y, quan l'amich Rosselló declará conclòs l'acte, l'escenari s'umplí de gent per encaixar germanívolment ab nosaltres. L'amor, la sinceritat hi eren; però aquest últim día, en el moment en el qual tots, ells y nosaltres, sentíem ja la recança de la separació, aqueixos hermosos sentiments arribaren al paroxisme. En l'acte anterior s'havíen acontentat de venir els hòmens; aquest día havíen portat les families. Aquelles noyes gentils que'ns havíen somrigut desde'ls balcons les teníem allá, ocupant les llotjes del teatre, escoltant pacientment com en Tobella els parlava d'empelts y d'estables y en Novellas de nitrats y superfosfats y altres endiabladures químiques. Ningú se movía, ningú piulava, ningú se sentía cansat; semblava que tothom pressentís que havía d'arribar un moment culminant en el qual els sentiments de tots s'unissen en un sol esclat, en una sola foguerada. Y l'encengué aquest foch l'ivicench entusiasta Francesch Medina ab el seu ardorós parlament de gracies. Tot lo que nosaltres havíem sentit o endevinat d'afecte a Catalunya, d'ansia de seguirla, d'imitarla, d'acompanyarla en son actual ressurgiment y en sa futura grandesa, aparegué condensat en les paraules den Medina. El concurs anava confirmant ab solícita aprobació cada una d'aquestes paraules y, quan l'orador les aná rublint y inflamant per ferles reventar al final ab un *Visca Catalunya!*, tot l'auditori s'aixecá de peus y contestá ab veu de tro al crit den Medina. Y calía correspòndrehi a aquella mostra sobirana de germanor... Còm ferho? Vaig alçarme poruch com may, indecís, dubtós de lo que podía dir, sentintme extraordinariament petit per un moment tant gran. Vaig sortirne deixant que'l cor parlás. «Hem vingut menats per un interés agrícol, y vosaltres heu vist qu'en nosaltres hi havía això y més que això: hi heu buscada y li heu trobada una germandat antiga, molt antiga que vol y necessita referse. No'ns

heu plangut les mostres d'aqueix amor fraternal: a la superba recepció del dimecres succehiren els actes d'ahir plens igualment de consideració y afecte. Avuy hem travessat vostra hermosa Illa: pel camí tots els viandants nos saludaven ab visible complacencia, les masíes nos obríen totes llurs portes y'ns ensenyaven llurs conreus y fins les families nos comptaven llurs penes; pels poblats la gent sortía, més que a curiosejar, a fersens amiga, y fins les criatures de pit, si'ns hi acostavem, alçaven els claríssims ullets y'ns feyen la rialla. Y vosaltres no n'heu tingut prou de venirnos a escoltar sols com vinguereu ahir: del vostre pler, de la vostra íntima satisfacció heu volgut que'n gaudissen avuy les nobles matrones que gobernen les vostres llars y els ángels amorosos que les umplen d'alegría. Però això ho prenem nosaltres com una honra de la qual no'ns creyem mereixedors, com un acte de compenetració, de germanor, de confiança molt fonda que'ns fasse per sempre més esclaus del vostre afecte. Y tot això que acabo de dir cal resumirho també en un mot, com ho ha fet l'amich Medina, y aquest mot no es, no pot esser altre que'l crit de *Visca Iviça!*»

Tot el poble nos seguí al moll. Y, quan avançaven en direcció al vapor els bots, que se'ns enduyen, ressoná un llarch y calorós aplaudiment, últim comiat de l'ánima ivicenca a la qual deu l'ánima catalana la correspondencia sencera y digna que nosaltres, per la nostra mesquinesa, no hem pogut portarli.

LLUÍS B. NADAL

Fotografíes de F. Novellas.

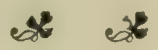

NOTES DE CATEDRA

UNA VISITA DE LA DE TECNICA D'ANALISIS QUÍMICHS

Atentament convidats, Professor y alumnes de aquesta Cátedra, a visitar la fábrica de Productes Químichs que'ls senyors Miquel y Vidmer tenen a Sant Adriá del Besós, el 10 de Juny hi efectuárem una visita, essent rebuts ab molta amabilitat pel senyor Miquel (alumne d'aquesta Cátedra), qui'ns acompanyá per cada una de las diferentes instalacions devant de les quals dit senyor nos explicá el funcionament dels aparells y, aprofitant el moment de trobarnos allí presents, nostre benvolgut Mestre, senyor Novellas, nos feu remarcar l'importancia de cada una de dites instalacions, aixís com els diversos mètodes d'obtenció de dits productes a fi de comparar els punts de la gènessis de dita industria.

Ahont nos detinguérem més fou en les instalacions dels ácits sulfurichs, clorhídrich y nítrich, els aparells de les quals, sobre tot de la primera, son d'un èxit sorprenent, puix que ab ses colossals cambres de plom produheixen diariament unes 25 tonelades d'ácit sulfúrich (sanch de l'industria).

Després seguírem les altres instalacions detingudament, les quals, encara que no tant colossals, tenen una importancia excepcional ab sos grans cristallisadors que produheixen grans quantitats de cristalls de sulfats de sodi, zench, ferro, alumini, etc., agents indispensables a varies industrias y cultius.

Ademés seguírem l'important secció dels lleixius ab ses varies dependencies, fins a la del ampollament y embalatge.

Per fer veure lo notable d'aquesta secció, basta dir que s'hi preparen sis marques, totes sis acreditadíssimes.

Al finalisar la visita els senyors Miquel y Vidmer tingueren l'atenció d'obsequiar ab un esplèndit refresch als visitants, que foren objecte de grans consideracions y que sortiren complaguts en gran manera d'aquella lliçó práctica que podía esser considerada com la coronació d'un curs altament profitós, com per les ressenyes dels nombres anteriors haurán pogut veure els lectors de la Revista.

M. Marcer

COSTUMS DEL CAMP D'IVIÇA

Comunicació a la Cátedra «Pere-Grau» dels E. U. C.

Les hisendes se donen a un majoral, qui s'obliga a treballarles al us y costum del país. Quan la finca (hisenda) es hort y els fems de la meteixa no basten pera son cultiu, paguen una meytat l'amo y altra meytat el majoral, si la meteixa está situada a menys de mitja hora d'allá hont el fems se compren. Quan s'han de portar de més enfora, els paga tots l'amo y el majoral sols els ports (tiradures).

El majoral té la meytat de tots els fruyts. En temps de fruytes y verdures n'ha de portar al amo dúes vegades a la setmana; lo que's ven se porta a la venedora de la plaça, la qual té per drets el deu per cent.

L'esser venedor a plaça es, donchs, una ganga, puix paga aquest al majoral quan les fruytes o verdures s'han venudes. L'amo pren els diners que'l majoral li porta.

* * *

Pera segar, se presenten families pobres que fan la feyna molt depressa, y cobren, per segar un camp de blat, la meytat de la llevor; per un d'ordi, tota la llevor sembrada, si'l majoral no enganya d'alguna quartera. (Se'n donen casos).

* * *

Quan un majoral, per causa de malaltía, mort d'una mula o altra causa, no pot sembrar sa finca, d'ordi o de blat, s'ajunten molts vehins, amichs y coneguts, y ab un día li fan la feyna gratis.

D'això ne dihem aquí «jornals de favor». Es costum molt estesa, fins pera arreplegar garrofes, desfer el blatdemoro (aquí «dácse») y altres feynes.

Hi há aquí qui creu que poden esser restes de la colonisació grega, qu'era fortament socialista (1).

El donar a un pobre que capta se considera al Camp d'Iviça com una obligació. Tothom diu: «Quan Deu dona, pera tots dona».

Francesch Medina

Iviça, Juny de 1907.

(1) Aquesta bona consuetut es general a Catalunya, y el seu origen, tant aquí com a Iviça, nos sembla que no ha d'anarse a buscar tant lluny.—*N. de la R.*

RESSENYES DE LES CATEDRES

DRET CIVIL CATALÁ

Successions. - Començá l'estudi de les successions per sa divisió en *inter vivos* y *mortis causa*, y en universals y particulars. Examinada, en general, la diferencia entre l'hereu, llegatari, fideicomisari, el qui reb donació *mortis causa*, etc... s'entrá en l'estudi particular de la successió universal.—Nos es del tot impossible entrar en detalls y més en aquesta materia de successions, ja que, per poch que detallessem, nos pendría masses págines de la Revista. Nos reduhirem a assenyalar a manera de programa les materies explicades.—Se començá el tractat de la successió universal pel del carácter dels bens que's transmetíen, seguint aquest estudi per el de les condicions inherents a l'herencia y al testament segons el Dret Romá y la part d'aquestes condicions qu'encara resten a Catalunya, exceptuant y estudiant la varietat dintre d'ella d'algun territori (Barcelona, Tortosa, etc.) S'estudiaren les dos successions, testada y intestada, y al costat d'elles la reguladora legal de l'herencia, ço es la llegítima.

Entrant en el tractat de la successió testada, se parlá de la testamentifacció activa y passiva en el Dret Romá y en l'històrich y actual de Catalunya y l'estudi del testament en sí y, per tant, de ses formes; nuncupatiu (devant del notari o del párroco), tancat y l'ological avuy admès - contra l'esperit del Dret Català— per l'Audiencia de Barcelona. Se tractá, donchs, del carácter y condicions dels testimonis, del idioma en que ha de ser redactat el testament y del conjunt de ses condicions. Referent als testaments especials, se feu menció tant dels privilegiats com dels que, a pesar de llur carácter propi, no son privilegiats. Totes aquestes formes de testaments foren llargament estudiades, molt especialment el sacramental.

L'estudi del hereu, de son carácter, drets, debers y obligacions, no cal pas dir que fou complet y definitiu, quedant ben delineades ses atribucions y obligacions jurídiques. L'estudi del testament fou detallat: sos requisits interns y externs, condicions per assegurar sa validesa, autenticitat y eficacia y per fi ses diverses modalitats: condició, díes, modo, causa... Particularment l'estudi de les condicions fou fet ab vertadera detenció.

S'entrá tot seguit en la partició d'herencia. Y després en l'importantíssim tractat, a Catalunya, de les substitucions. Examinat son carácter general, s'entrá en son estudi a Roma y en el de sos fonaments: tals eren evitar l'intestat y el motiu històrich pera contrarrestar les lleys caducaries. Assenyalada sa divisió en directa y obliqua, se tractá tot seguit de la directa, assenyalant y estudiant ses classes: vulgar—*si eris non erit;*—pupi-

lar—la celebrada envers l'impúber,—y quasi-pupilar o exemplar la que's refereix al faltat del us de rahó. Dintre de cada una d'elles se feu l'estudi de la manera d'establirles, de llurs condicions propies, de llur carácter, de la manera de combinarles expressa o tácitament y de llur terminació.

Substitució obliqua. Se començá en dita substitució obliqua o fideicomisaria per son estudi en el Dret Romá, seguí l'implantació y vida d'ella en nostre camp jurídich, son desenrotllo històrich, son modo d'esser actual, ses condicions y manera de disposarse.

Del estudi de les substitucions a Catalunya ne fou deduhida la formula més característica en nostra terra, tal es la substitució, que resulta vulgar si's tenen fills qu'arriben a l'edat de testar y, si no, se converteix en fideicomís. El carácter de temporalitat del fideicomís fou aximateix tractat, estudiantse desde l'antich fideicomís perpetuo a la temporalitat del actual.

Importantíssim fou l'estudi de les regles d'interpretació de les substitucions, donada la freqüencia d'elles en nostra terra y, per altra part, la magestría ab que fou fet. No hi há pas que dir que dintre cada una de les substitucions fou detingudament fet l'estudi del instituit y del substitut, però molt particularment foren tractats els drets y obligacions del fiduciari y fideicomisari. Per tant se tractá de la quarta trebeliánica, de la manera de trèurela, sobre quíns bens s'exten y compatibilitat ab la quarta llegítima. Se passá després a les herencies de confiança, tractantse també dels marmessors.

Ultimat l'estudi dels testaments, s'entrá en el dels codicils y cláusula codicilar, que foren tractats en sa deguda extensió, entrantse després en la consideració dels llegats qu'en testament o codicil poden establirse. Començant son desenrotllo històrich, se parlá de ses quatre maneres d'esser en el dret de Roma y de ses unificacions pel senatconsult Neroniá y pel dret de Justiniá.

Se passá després al estudi actual del llegat y ses varietats: purs o ab modalitat—díes, modo, condició...—Y's continúa detalladament aquest estudi ab el de les cargues als meteixos, y el de la persona del llegatari y adquisició del llegat (*díes cedit* y *díes venit*).

Y aximateix s'estudiaren els efectes del llegat, sa garantía en cas d'evicció segons si es específich o no, el sub-llegat, la quarta falcidia que's refereix a la detracció per part del qui ha d'entregar els llegats y garantía hipotecaria dels meteixos—procediment per l'anotació, plaç, efectes, preferencies, etc.....

Se tractá després dels drets de la persona gravada ab el llegat, es a dir de la qui ha adquirit el deber de pagar el llegat pel quasi contracte de l'acceptació d'herencia: tals son les caucions eventuals, les impenses gastades, la quarta falcidia, la restauració dels drets reals. Estudiades en detall les qüestions que presenta el llegat, se tractá de l'extinció dels meteixos, ja per tenir en llur sí alguna causa de nulitat, ja per fets posteriors a l'atorgació Acabantse l'estudi de lo referent als llegats ab el tractat del concurs de llegataris y, per tant, tractantse llargament del anomenat dret d'acréixer que beneficía a un o altre segons son carácter de llegatari *conjuncti res* o *conjuncti res et verbis* y manera de solventar les cargues del llegat qu'acreix en aquests casos.

Donacions mortis causa.—L'essencia d'elles es que no tenen efecte si hi há premorició per part del donatari al donador. Requisits: que síen una lliberalitat y que no sobrevisca el donador. Poden ser *dando*, *liberando* y *promittendo*. S'estudiaren a classe ses igualtats y diferencies ab els llegats y sa teoría general, seguint l'esperit de les altres formes de successió testamentaria, y les causes per les quals poden perdre sos efectes.

Mortis causa capiunt.—Poden esser gravades ab llegats. No's tenen en compte pera la determináció de la falcidia.

Acabat aquest estudi, se passá al de revocació o causes de perdre sos efectes els testaments, estudiantse les formes romanes de dita perdua: irrit, destituit, nul, injust, inoficiós, revocat..... Y se tractá llargament de les cláusules *ad cautelam* que poden posarse en els testaments; l'estudi de les meteixes en el Dret Catalá fou seguit de les vacilacions que, per aplicar l'article 237 del Còdich civil—que les deroga, — ha vingut tinguent el Tribunal Suprem, inclinantse definitivament a l'admissió de les meteixes conforme a la teoría del nostre Dret.

Successió intestada.—Examinats el carácter y essencia de la meteixa, feu notar el senyor Borrell com a Catalunya sería convenient que l'intestada—essent com es la presumpcio de la voluntat del testador—fos diferent segons son origen, es a dir que fos diferent la successió del testador de casa pagesa de la del testador ciutadá, donat que'l primer vol casi sempre l'institució d'hereu que no desitja l'altre. Això en teoría; entrant en l'estudi práctich, se parlá dels carácters de la successió intestada, sa divisió en regular y irregular y dintre aquesta la successió del illegítim y la del impuber. S'estudiá el temps en que's difereix segons si no hi há testament o si resulta provada la nulitat d'aquest. Se parlá de la capacitat dels hereus en l'intestat com de la computació de graus—*proximiores, exclussio, remociores*—y del dret de representació en els casos de premorició, mort, incapacitat y repudiació.

Ab motiu de parlar de la successió del Estat, feu el senyor Borrell un estudi magistral de la lley de *mostrencos* del 35, deduhintne els seus veritables fins y extensió, com queda plena y completament demostrat en sa obra *El Còdich civil vigent a Catalunya.*

Repartiment de l'herencia intestada.—Començá el Professor de Dret Civil explicant el dret propi y de representació en els descendents, explicant detalladament la successió dels meteixos en l'intestat. Seguí després per l'estudi del dret dels ascendents y per fi el dels germans de doble o d'un sol vincle. Aiximateix explicá la successió en els adoptats. Assenyalá les especialitats de la Vall d'Arán.

S'entrá tot seguit en l'estudi de la successió intestada irregular, estudiantse, per tant, la dels illegítims y la dels impúbers, assenyalant en l'estudi d'aquests últims la manera de determinar quíns eran els bens troncals, ja que tal carácter es important pera saber a quí han de parar els tals bens segons llur troncalitat.

Estudiades les qüestions que presenta la successió intestada, se tractá de l'adquisició d'herencia, parlantse de la diferenta manera d'adquirir dels hereus necessaris de la d'adquirir dels hereus extranys. Assenyalats els requisits pera tal acceptació, se tractá de la repudiació d'herencia y a seguit del benefici de deliberar pel qual se concedeix un plaç pera saber si es o no convenient l'aceptació d'herencia. Donada l'incompatibilitat que assenyala el Dret Romá entre aquest benefici y el d'inventari, es més convenient acceptar a benefici d'inventari y no de deliberar. Se feu, en aquest punt, un llarch estudi d'aquest benefici—el d'inventari—introduhit per Justiniá a favor del hereu, assenyalantse sa essencia, el plaç y condicions del inventari y els efectes que produheix.

Assenyalades les anomenades transmisions d'herencies, s'entrá en l'estudi de l'herencia jacent. Se parlá després llargament del anomenat dret d'acréixer entre els cohereus. No cal pas manifestar que aquest estudi, encar que no podem detallar, fou tractat ab especial detenció, ab l'atenció deguda a sa importancia.

Divisió d'herencia.—Substancialment se segueixen —ab lleugeres variants— les

regles de la divisió com en la comunitat de bens. La divisió pot esser voluntaria y forçosa. Estudiada en quant es disposada pel testador, aixís com l'acció pera ferla efectiva, se parlá de la judicial que pot esser igualment voluntaria y forçosa. Assenyalats foren quíns y còm poden entaular aquest judici els qui hi tenen dret y se parla tambe extensament de les relacions entre sí dels cohereus. S iniciá després el tractat de la colació de bens, ço es el deber del hereu d'aportar a l'herencia tots els bens y donacions que sien colacionables a la meteixa pera que pugan gosarne els demés hereus o interventors de l'herencia. Se detallá quíns eren els bens colacionables, com la forma d'aportació y la manera de defensar l'herencia. Tractantse, finalment, de la perdua d'herencia per repudiació, per enagenació, per rescisió o per indignitat..... Y se parlá de l'herencia vagant a Roma y en el dret actual.

Successió forçosa.—S'estudiá de bon principi la manera com en el Dret Romá aparegué, fentse efectiva per la *querella inoficiosi testamenti*. S'assenyalá el desenrotllo històrich de la llegítima a Roma fins arribar a la justinianea y de la manera com a Catalunya s'implantá en comptes d'aquesta la quarta llegítima. Tenen dret a la meteixa en primer lloch els descendents (nascuts, pòstums, adoptats per adopció plena..... Els naturals sols llegítima de la mare) y després els ascendents com en l'intestat y, per fi, els germans sols en el cas excepcional d'anteposárloshi persona *turpis*. Se feu esment de sa quantía—la quarta part dels bens—de la manera de computarse, de l'acceptació d'un llegat com a pago de llegítima, de l'acció pera reclamarla, etc.....

Preterició.—S'estudiá la meteixa en el Dret Romá y el Catalá, estudiantse l'acció del dret de Barcelona. Acabant aquest tractat ab el de la viuda pobre, estudiant sos drets a Roma (Noveles 53, cap. 6, y 117, cap. 5) y a Catalunya. S'explicaren a Cátedra les especialitats del Dret de Tortosa, assenyalant la major amplitut del dret de la viuda, y finí l'estudi de les successions —última materia explicada en aquest curs – ab el tractat, efectes y modo d'esser de les anomenades reserves.

***

Durant tot el curs han anat succehintse diariament a classe els casos práctichs y d'aquesta manera se fixaven els coneixements que s'havíen anat adquirint per les explicacions del Professor. El treball del alumne era sobre lo que s'havía anat explicant, ab lo qual els punts de vista assenyalats en les lliçons anteriors preníen vida y adquiríen més fixesa y seguretat.

Y, per fi, sols me resta, com alumne de la Cátedra de Dret Civil Catalá dels E. U. C., endreçar, en nom dels companys y propi, grans mercès al Mestre D. Antoni M.ª Borrell y Soler per les brillants y profondes ensenyances que'ns ha vingut donant durant aquests vuyt mesos de curs.

J. M. Bassols y Iglesias

HISTORIA DE CATALUNYA

Acabavem l'anterior ressenya dels treballs fets en aquesta Cátedra dihent que s'havía entrat a darrers d'Abril en l'estudi del conflicte entre Joan II y Carles de Viana, o sía dels successos esdevinguts desde l'any 1459 endevant.

Es aquesta una materia que, ab la munió de variats incidents y alternatives que presenta, umplena una pila de pàgines de nostra Historia; y l'explicació cabal y ordenada de son desenrotllo exigeix un mètode molt ben escullit y un coneixement perfet del assumpto, a fi de que'ls alumnes n'obtinguen un concepte clar y pugan seguirla ab afició y creixent interés.

Aquest resultat produhí la manera com el Sr. Nadal relatá les pertorbacions que conmogueren tota la terra catalana durant el regnat de Joan II, aixís per l'estimació que dugué aquella al voluble y desgraciat Príncep de Viana com pel comportament del Rey, inspirat en gran part per la Reyna Joana Enríquez, qui induhí als catalans a deseixirsen y entregar la corona a diferents personatges, que gobernaren el país en lluyta constant ab aquell monarca.

La mort d'aquest posa el regne en mans de son fill Ferrán ja casat ab Isabel de Castella, y aquí surgeix la qüestió, mantinguda pels escriptors castellans, de l'unitat espanyola. El Professor dels E. U. C., d'acort ab la veritat dels fets, corroborada per infinitat de textes y rahons, combaté a aquella afirmació y prová plenament que'ls Reys Catòlichs realisaren unicament llur unió personal, naturalment trencada ab la mort d'Isabel, que motivá la tornada den Ferrán a Aragó, hont lluhí altra volta l'antich esplendor, que volgué'l Rey assegurar ab son nou enlláç ab Germana de Foix, sense conseguirho.

Meresqueren atenció especial, al ressenyar els successos d'aquella època, l'alçament dels remenses contra'ls mals usos y la propagació del bandolerisme, deixalles de les revoltes del anterior regnat, funestes pel país, que foren apaybagades en bona part per la sentencia de Guadalupe (21 Abril 1486); l'intervenció, fins avuy disputada, dels catalans Jaume Ferrer de Blanes, Fra Bernat Boil, Pere de Margarit y altres en el descobriment y conquista del Nou Mon, y les campanyes altre colp empreses contra Nápols.

La proclamació del infant Carles, net den Ferrán, pera Rey d'Aragó, y, com a fill de Felip y Joana, pera Rey de Castella, uneix en un sol cap les dúes corones; però la predilecció del monarca a favor de Catalunya porta díes de veritable magnificencia a Barcelona, entre'ls quals han de recordarse al 15 de Febrer de 1519, en el que hi entrá el nou Rey el 1.er de Març, aniversari del Emperador Maximiliá, avi patern de Carles; la data de la celebració del Capítol de l'Ordre del Toisó d'Or al chor de nostra Seu (d'ahont s'han tret ara de poch preciosos datos pera l'historia d'aquella Ordre), y la de l'elecció de Carles pera Emperador d'Alemanya y Rey de Romans, festejada aquí ab fastuositat extraordinaria.

Aqueix esplendor mimva gradualment en els successius regnats y reb un colp fatal ab el fixament de la Cort d'Espanya a Madrit. De llavors endevant, la noblesa catalana, enlluhernada per les ostentoses manifestacions del poder reyal, se deixa absorbir per ell y vá perdent poch a poch el carácter propi, y'l poble, subjecte a tota mena d'humilia-

cions y malvestats, se reclou en viles y masíes, y treballa pacientment, tot congriant les revenjes que havíen d'esclatar furientes en temps de Felip IV (III d'Aragó y Catalunya). En l'exposició d'aquest llarch y aflictiu periode de nostra Historia foren empleades unes quantes lliçons del mes de Juny y, ab una rápida explicació dels aconteixements propers a la cayguda de Barcelona y de les conseqüencies immediates d'aquesta, s'acabá el curs el día 11 de Juny, després d'assenyalar el següent tema pera'l concurs anyal d'aquesta época: «Estudi documentat y detallat de les commocions populars de 1640 en tot el Principat y de llurs conseqüencies polítiques.»

Y aquí fineix igualment el cronista la seva tasca, tot recomanant a la joventut catalana l'obra verament meritoria dels E. U. C., que sols exigeix de part dels alumnes bona voluntat y amor a la Ciencia y a la Patria.

EMILI GENÍS Y HORTA

ECONOMÍA SOCIAL Y POLÍTICA ARANÇELARIA

Malgrat nostra intenció, hem arribat a la fi de curs sense posarnos al corrent, en relació cronologica, entre les materies tractades en aquesta Cátedra y la ressenya d'ellas. Això fará que, pera ferla completa y donarli fi avuy, limitem molt l'exposició de la tasca realisada.

Dels tres o quatre darrers mesos, empleárem el primer en l'estudi de les classes socials, detenintnos convenientment en cada una d'elles y en particular en aquelles que més significació econòmica tenen.

Una de les primeres manifestacions de la lley de divisió del treball es sens dubte el professionalisme. Les classes no han nascut, com pretenen alguns socialistes, de la diferencia de fortunes. En son origen hi entra per molt la consideració y l'admiració envers alguns hòmens, filles de les llurs obres, beneficioses a la colectivitat. Per exemple, durant el periode quaternari aquells hòmens qu'en el temps glaciar atravessaren l'Assia pera anar a parar al Danubi, als Vosgos, al Rose, per força debíen esser admirats y venerats fins a convertirse en una aristocracia. Aquesta exaltació dels actes heròychs es sens dubte el millor estímol pera'l desenrotllo de les virtuts socials. L'idea de classe arranca de la meteixa naturalesa. En aquesta no hi há igualtat absoluta, no hi há dos coses iguals. Aixís com la semblança les agrupa, la diversitat les classifica, y naixent d'això les classes socials desseguit se manifesta l'esperit de cos, l'estima dels afins y per tant la consideració y l'imposició sobre les altres classes.

L'element directiu de les primitives societats estava encarnada en el sacerdot y en el guerrer les funcions dels quals generalment les assumía una meteixa persona. L'element més preponderant es el sacerdot. La base de tot aquest ordre son les malaltíes. l'home malalt es essencialment religiós. Donades les idees que'ls primitius tenien d'un ser sobrehumá y la teoría universal dels esperits no es extrany que les enfermetats síen atribuídes a aquests, donant lloch a que surgeixi el sacerdot, qui, exercint de metge y servint al culte, adquireix una doble influencia sobre'ls seus semblants. Prova aquesta estima el que fins a l'Etat Mitjana l'atenció del sacerdoci y'l culte representava un terç del producte de la terra.

Una de les classes directores més importants y que més nos atanyen sòn els comerciants. Se suposa que'ls primers marxants foren els pastors y els pescadors, essent ja ben evident que'l comerc en sa primera volada estava vinculat en les classes superiors. Avuy esta encara àixís en molts llochs y en tota la Micronesia. Per altra banda, ben característich es, per lo conegut, el cas de la casa de Mèdicis de Italia, de positiva influencia en tot el mar llatí. Els principals comerciants de Tiro, Sidonia, etc., eran els seus reys, àixís com ho eren a Fenicia els primers propietaris de grans plantacions. Pera'l comerç marítim teníen que nolejar un vaixell, esser diplomátichs poderosos, puix que aqueixa mena d'expedicions teníen un carácter guerrer o al menys d'utilitat pública. A l'Assia se feya el comerç per caravanes. En aquest carácter y en la carestía de trasbalsar les mercaderíes trobem la rahó per la qual eren comerciants els principals senyors.

Es ben notable l'aptitut de la raça semita pera l'exercici del comerç. Tant els semites assiátichs com els africans han sigut sempre'ls comerciants característichs y de gran ardidesa. La raça indogermánica no ha sigut propensa a la circulació; més aviat ha sigut productora.

Per lo que respecta als juheus tots coneixem la llur especial aptitut pera'l comerç en general y la seva preponderancia en la banca. Pot haver influit en aquesta direcció de les seves activitats la vida nòmada que porten, el no tenir arrels afectives en el terrer, el carèixer de patria, malgrat constitueixin un poble ben determinat.

Els pobles productors, en el sentit econòmich, son els més conservadors, els que més estimen la tradició, els que més formen y caracterisen un esperit nacional. Podríem dir que son ells els qui ocupan el graó més alt de l'Economía, els qui son un organisme complet, ab vida propia.

L'influencia econòmica y social qu'en tots els temps y singularment en els actuals ha exercit l'element juheu se presta a un interessantíssim estudi, revelador de la seva fesomía moral y de fets ben importants pera l'Economía en els quals han intervingut d'un modo directe. Sobre això el senyor Graell nos doná una rápida informació citant els fets més culminants en la política econòmica d'Europa y'ns explicá l'antagonisme de les dos branques juheves, la germánica y l'espanyola, representades per Rosdchild y Pereyra; antagonisme del qual Espanya ha rebut gran dany en sos interessos.

El comerç es, a la fi, la cristallisació del cambi. Aquest se pot dir es instintiu en l'home, puix que vé predeterminat per dúes necessitats que formen son doble origen: la diversitat d'aptituts en els hòmens y la de territoris. Produhir pera cambiar: aquest deu esser el nostre lema, en el qual ja vá englobada l'importancia que'ns mereix la circulació que, per son origen, entenem deu estar subordinada a la producció, tot y reconeixent la força reactiva que sobre aquesta exerceix el cambi, sense'l qual se limitaría la producció a una quantitat infinitessimal.

Cal dir que, al estudiar els factors de la circulació, en els quals anem a ocuparnos, no se subjectá el senyor Graell a la divisió arbitraria dels economistes clássichs, sinó que, engranant aquells ab els demés factors que formen el mon econòmich, nos feu veure la vida de relació que tenen, seguint gradualment la seva evolució pera que'n resulte una vista de conjunt seguint més aviat un criteri de desenrotllo integral.

Tres son les èpoques que determinen el cambi y que donen la pauta de com se feya el comerç.

La primera es la del truch: cambi d'articles entre una persona y una altra, entre una tribu y una altra tribu. La segona vé determinada per un tipo de comparació, per la moneda. Y caracterisa la terça el paper fiduciari: es l'època del credit, adquirint el comerç una volada extraordinaria.

De la primera no cal parlarne, per la seva insignificancia y per haver dit ja ab quina forma se feya el cambi. El comerç en gran escala coincideix ab el descobriment d'Amèrica y ab l'abundancia del numerari. D'aquí que'l senyor Graell s'ocupés ab un xich d'extensió en els dos darrers periodes.

El primer d'aquests se singularisa per l'ausencia del intermediari. Era una generalisació de lo que fan encara avuy els pagesos portant a la vila més propera les seves mercaderíes. Com se compren, el seu radi era molt poch extens; essent més aviat un comerç de vehinatge.

El comerç d'Espanya, pera ses relacions ab Amèrica, tenía bastant de caravana marítima. Anaven a dit punt nostres vaixells en nombre de deu a vint naus. L'almirall y'l governador d'allá ahont arribaven fixaven els preus.

El descobriment d'Amèrica y'l desenrotllo consegüent de la navegació doná lloch al comerç d'articles colonials que tanta importancia té avuy.

El desenrotllo del comerç está en rahó directa de la facilitat en les comunicacions. Sense elles y sense numerari el gran tráfech no podía náixer, aixís com tampoch era possible careixent d'un servey de correus organisat pera'l públich. L'industria de transports, l'importancia de la qual rivalisa ab la textil y la metalúrgica, es la que ha determinat aquest avenç material de que'ns enorgullim. Aixís s'ha fet ja casi axiomática l'afirmació de que'ls paíssos son tant més avançats quant més medis de transport compten. Per això antigament era molt limitat el mon econòmich.

Fora de les llargues y hermoses carreteres romanes casi bé's pot dir que fins a l'època moderna el mon estava tancat a la circulació. D'hostals no n'hi ha hagut fins a l'Etat Mitjana, y que bé mereixin aquest nom fins al segle XVIII en que ja representen un element de valua pera'l comerç de tránsit.

L'antiguitat no coneixía els botiguers, aquest element que constitueix l'ingrés més sanejat de les finques urbanes. Nasqueren aquells ab la creació dels mercats, centre ben important de transaccions, originats per les assamblees religioses o públiques.

Derivacions dels mercats son les grosses fires, algunes de les quals foren ben famoses. Aquesta era la forma més usual de les transaccions entre'ls anys de 1500 a 1800.

En el darrer periode se remarca ja l'intermediari; ambulant, primer; després, sedentari. De 1500 a 1800 ha tingut relativa importancia el negoci dels ambulants.

El comerç d'Espanya era fet en aquesta forma per marxants italians y francesos, puix els espanyols, mirant ab menyspreu aquesta professió, restaven obcecats per l'or qu'obtenien d'Amèrica, únich esperó que'ls movía, com ferms adoradors qu'eren del metall groch entorn del qual giravoltava tota l'Economía nacional.

Constituir mercantilment Espanya ha sigut obra de Catalunya. Sos fabricants, en el primer terç del segle XIX, tingueren de lliurar veritables batalles ab tot aqueix exèrcit incongruent, heterogeni, format per extrangers de tota mena, firatayres, ambulants, contrabandistes, etc.; lluyta que no pará fins a fundar un regular comerç, establint factoríes, concorreguent a fires, montant establiments en tota Espanya. Aixís feu Catalunya positiva

obra d'unitat nacional, foragitant els extrangers, unintla pel vincle dels interessos, per les comunicacions, fentli adquirir en lo que podía una relativa independencia econòmica; punt inicial pera conseguirla completament, obra que també realisará Catalunya. Per aixo resulta un sarcasme, fill de l'ignorancia, quan els polítichs nos retreuen l'unitat nacional qu'ells may han sabut portar a cap.

Interessantíssimes foren les explicacions del Catedrátich relatives al desenrotllo del comerç, tant per lo que fa a la seva historia y a la seva utilitat social, com pels datos estadístichs que'ns doná respecte de la seva importancia global, que desdoblarem en diferentes nacions y localitats fins a entrar en datos de detall referents a la banca y a industries que, com la de transports per la seva influencia y quantía tenen vertader interés econòmich.

La moneda ha tingut una trascendencia social de primer ordre; econòmicament no cal dirho. Per això ella ha fet possible el cambi, aquest ha originat el comerç el qual ha determinat els transports acelerant la circulació en un gran inversemblant. Aquest cúmul de forces, elevant la producció, traduhintse en major suma de vida, acostant els hòmens, rompent el glas que'ls retenía closos, els ha portat al mar lliure de la concurrencia, ahont la lluyta per la vida pren el carácter que Darwin assenyala al mon orgánich, basada en la lley del fort.

Avans la gent estava continguda tant per l'endarreriment en les comunicacions com per estar domiciliada; no era lliure la circulació. També ho impedía la manera d'estar organisat el treball en corporacions y gremis. Aquella reglamentació no encaixava ab l'adveniment de la maquinaria, era sens dubte d'estructura inadaptable, y per això caygué. Però al caure topá ab l'extrem oposat, ab el *laisser faire laisser, passer* lema fill d'una aspiració generosa, d'un esbojarrament de llibertat tant temps contingut per un regiment que s'esfondrava; llibertat, emprò, que deixava als obrers sense protecció, portantnos a un estat social en que l'home no's cotisa, se'l desprecía; aberració monstruosa perque'l mon econòmich té valor per l'home. Per això, tot y reconeixent qu'es un factor de progrés, no's pot admetre en absolut perque'ls medis de lluyta son desiguals, començant pels elements naturals. D'aquí prové l'Economía nacional assentada en el proteccionisme y l'intervenció dels llegisladors en les activitats individuals, encaminada, en teoría al menys, al establiment d'un cert equilibri, a exercir una tutela que garanteixi el dret de tots. A això obeheix que cap Estat s'hage atrevit a donar completa llibertat als banchs d'emissió, ferrocarrils, companyíes de segurs, banchs hipotecaris, etc. Sols Inglaterra té colocada una quarta part del seu capital en industries de concessió. Y es més; casi totes les nacions exigeixen la nacionalisació de moltes empreses, entre elles les de segurs. A Espanya, per tradicional excepció, la major part de les empreses están en mans d'extrangers.

Hem dit que l'intermediari caracterisa la fase actual del comerç; convé assenyalar aquí les censures que a ell s'han dirigit, presentantlo com un element sense altre utilitat que la d'encarir els articles. El senyor Graell nos en feu un xich l'historia d'això detenintse a tractar de l'eficacia de les cooperatives com a medi d'abolir el comerciant. La seva total abolició no es pas factible, sobre tot pera'l comerç marítim. D'aquestes discusions separá el senyor Graell la part que hi juga la passió de la que hi há de justicia en la queixa sobre l'excessiu nombre d'intermediaris, fentnos veure, per lo que refereix al comerç y fábriques petites, la proporció que deu haverhi entre'l consum y'ls comerciants pera mantenir un relatiu equilibri, romput el qual vé una elevació de preus tot y prenent

un carácter agut de competencia; puja que vé á esser com una mena de compensació a la merma resultant de la major divisió d'un producte qu'es el consum relativament estable.

Y, com que al cap y a la fi els gastos generals graviten sobre'l producte determinant el seu valor, això explica que no síen les grans entitats les que determinen el preu, son les petites; poguentse assegurar que la seva subsistencia significa una producció cara.

Avans d'entrar en l'estudi de la moneda se detingué lleugerament el Professor en les nocions de valor y preu, nocions que, si's prestan a elucubracions filosòfiques y a un joch de paraules del qual abusa l'ilustre Wagner, poca utilitat práctica té el saber si valor y preu son dos coses distintes y sin son objectives o subjectives. Baste dir qu'es subjectiu el valor en us y objectiu el valor en cambi. Valor en cambi y us son dos cercles concèntrichs, tancat el primer per el valor en us. Ja té més importancia la determinació del valor com a tipo de comparació. De molt temps s'ha procurat buscar un tipo regulador que a voltes ha sigut el blat, altres els jornals dels peons, etc., valorimetres que s'han abandonat seguidament per quant, essent subjectiu el valor, té inestabilitat. No obstant, a mida que les civilisacions avançan, essent més generals els gustos y tendencies, pot determinarse d'un modo relatiu el valor. El senyor Graell nos mostrá datos de centuries enrera per ell recopilats ahont se troba la relació que hi havía entre'ls preus de les mercaderíes y'ls jornals, valentse d'un tipo regulador. Avuy els economistes, pera apreciar la marxa dels preus, agrupan el valor de certes especies de més consum y treuen el promitx. Aqueixa mena de termòmetre s'anomena *index-numbers*.

Com a corolari del preu y del valor y com estudi previ al de la moneda, s'ocupá seguidament el Catedrátich en fernos un xich d'historia dels pesos y mides. Aquets han sigut naturals avans que convencionals, com ho indica la seva nomenclatura: palms, braços, mans, peus, polsades, etc.; de manera que'ls hòmens s'han servit del seu propi cos y de les coses que'l rodejan. Calculis, per lo que costa arribar a la regularisació y unificació dels pesos y mides, el temps que ha necessitat l'home pera arribar a la concepció abstracta de la funció del nombre y la mesura y la grossa importancia que tenen pera la vida social, sense'ls quals l'Economía no podría desenrotllarse per manca d'un equivalent.

Voldríem tractar de la moneda ab l'extensió que li dona el senyor Graell, mes l'amplitut d'aquesta ressenya nos priva d'entrar en detalls y estudiar la seva trascendencia en l'ordre econòmich y social, qu'es tan grossa que bé mereix un estudi apart.

El seu estudi aná englobat en l'examen de la vida bancaria, sobre tot dels banchs d'emissió, per estar aquest problema intímament relacionat ab la vida del Banch d'Espanya. Aquest examen se feu sobre'ls balanços, tant d'aquest Banch com dels d'Europa y Estats-Units.

La darrera part del curs la dedicá el Professor al problema de la repartició. La qüestió social fou magistralment exposada y estudiada desde punts de vista ben diferents y de certa novetat. Fou una obra de veritable crítica. Tots els arguments y solucions de les diverses escoles socialistes y llurs afins com les dels economistes foren analisats y degudament contrastats.

En lo que cab y es possible, se desprengué el senyor Graell de tota imposició subjectiva, admetent lo que li semblava just, econòmich y práctich y ajustantse sempre a un criteri científich sense tenir en compte la filiació d'escola. Una solució práctica a aquest problema de tots els temps no s'ha trobat encara, mes son moltes les forces que accionan

envers un estat superior al present. En opinió seva deu resoldres aquest problema dintre les lleys econòmiques, regulades pel factor ètich. Remarcá especialment que tota solució que d'una manera o altra prescindeixi o no s'adapti a lo que podríem dir tecnicisme de la producció, no passará de la categoría de utopia, no será factible, perque tota merma d'aquella vol dir disminució del capital social, menor suma de vida, y, per tant, lluyta per ella més viva y desapiadada. L'estudi d'aquest problema en sos diversos y múltiples aspectes nos ocupá ben bé dos mesos.

Pera esser trasladat aquí, dintre'ls límits d'una ressenya, per força fora tasca superficial y inconexa.

***

Tal ha sigut la tasca d'aquest curs realisada en aquesta Cátedra. Qui per la ressenya d'ella formés concepte de la seva importancia opinaría erròneament; sería injust. El cronista, en la mida que ha pogut, ha procurat donar compte del programa seguit, però té la convicció de no haverlo desenrotllat tot ni molt menys penetrar en els detalls. Però tots els alumnes servem vives les lliçons del Mestre y'l grat recort de les hores passades en la Cátedra. L'assistencia a ella ha sigut nombrosa y constant, tant de matriculats com d'oyents. La forma didáctica ha estat sovint la conversa, entaulantse a vegades interessants discusions. Les dúes darreres lliçons del senyor Graell foren de repás, de recapitulació, y, sobre tot, d'encoratjament a prosseguir aqueixos estudis, fent treball d'investigació propi. El viu entusiasme que per les qüestions econòmiques nos ha comunicat el senyor Graell y la corrent d'estudi dominant ha fet que la casi totalitat dels alumnes nos agrupessem, constituhint la *Societat d'Estudis Econòmichs*, dedicada, com el seu nom indica, única y exclusivament al estudi de l'Economía en son aspecte científich.

Promet esser profitosa la tasca que s'ha imposat per aquest istiu, devenint la seva obra com una mena d'extensió de la Cátedra. Ha informat ja sobre'l projecte dels sucres y está estudiant el de pressuposts. L'estudi de l'Economía nacional será son primordial objecte.

Per esser l'agrupació filla dels Estudis Universitaris Catalans es per lo que, en nom dels alumnes d'aquesta Cátedra, me complasch en rendir un just tribut de reconeixement a tan benemèrita Entitat, sens perjudici de ferho d'una manera més directa y adequada en les persones que la dirigeixen.

A. Monfort y Costa

LITERATURA CATALANA

La major part del temps que duraren les explicacions de que aquí he de donar compte fou ocupat per les del senyor Massó y Torrents sobre la «Historiografía Catalana», que, començades el 16 de Febrer, acabaren el 17 de Maig. Pot dirse que aquest treball es l'obra més seria que s'ha fet desde en Milá y Fontanals als nostres díes; es grandiós el nombre de manuscrits que s'hi estudíen, la major part dels quals fins ara havíen estat desconeguts dels erudits. Les parts de que dit estudi consta son: I — Primeres Cròniques; II—Les quatre grans Cròniques; III—Histories generals; IV—Cròniques perdudes, especials, dietaris, etc. Y no cal dirne més, perque quan aquest nombre surti de les premses ja estará publicat l'extraordinari de la *Révue Hispanique*, en el qual s'hi conté, en sa integritat, aquest fruyt de les investigacions del senyor Massó en el genre històrich, el més nacional de nostra literatura.

Tornat a la Cátedra, el Dr. Rubió y Lluch doná a conèixer als seus alumnes son discurs sobre'l *Tirant lo Blanch*, llegit en la recepció del senyor Bonsoms a l'Academia de Bones Lletres, ilustrantlo ab notes y comentaris que, com es natural, s'escapen de la redacció oratoria que tot discurs ha de tenir forçosament.

Després d'aquestes darreres explicacions l'alumne senyor Nicolau llegí uns *Apunts sobre l'influencia bíblica a Catalunya*. Combinant l'historia de nostra literatura ab les condicions canòniques sobre les traduccions de la Biblia, dividí l'historia dels Llibres Sagrats en la nostra terra en tres èpoques: la primera fins al 1500, data en que comença nostra decadencia y entren en l'Index de la Inquisició les susdites traduccions; la segona fins al 1782, en qu'aquesta prohibició desapareix, posantse enterament en vigor el Decret tridentí «De editione et usu Sacrorum Librorum»; y la tercera desde aquesta data fins als nostres díes.

Senyalá dos periodes en l'època primera: un fins al 1233 en el qual nos consta que hi havíen traduccions vulgars de la Biblia, per la constitució qu'en dit any Jaume I publicá a Tarragona, reforçant la disciplina dels cánons de Tolosa de 1229: en aquest periode son també notables els treballs bíblichs, en hebreu, dels rabins catalans Rimhi y Moisès. En el segon cal senyalar la traducció den Montjuich, en primer terme, y'ls comentaris de Pons Carbonell, Joan d'Aragó, Nicolau Aymerich, Fra Eximeniç y tants d'altres, ademés de les moltes versions anònimes, de les den Corella, y del gran monument de nostra llengua del quatrecents, qu'es la traducció íntegra de les Escriptures al catalá feta per P. Bonifaci Ferrer, de la qual, si bé'n fou cremada l'edició valenciana de 1498, nos en roman un complet Ms. a la Biblioteca Nacional de París.

Se caracterisa la segona època per la manca absoluta de traduccions, reduhintse a comentaris la tasca bíblica de Catalunya, però cal remarcar, entre dues dotzenes de menys importants, els noms den Damiá Hortolá, den Geroni Lloret y del Andreu Frig: gran teòlech del Concili de Trento, el primer, y els altres hòmens que vegeren ses obres impreses a Colonya, Venecia y Viena, y traduhides a la llengua alemanya.

La producció de la darrera època la classifica en dos periodes també, l'un anterior al renaixement de nostres lletres y l'altre contemporani. Compta el primer, ademés de moltes traduccions anònimes dels Psalms Penitencials, la feta en vers per en Mercé y

Santaló, la total de la Biblia al castellá per en Torres Amat y la del Nou Testament, directament del grech, feta per en Bergnes de les Coses, impresa sempre com anònima, a Londres, Barcelona y Madrit; fou importantíssima aquesta versió per lo que representa cap al avenc en la puresa de nostra llengua: el mestre Aguiló deya que res s'havía publicat en prosa, desde'l Renaixement, que pogués comparárseli.

Tenim per fi en el darrer periode les traduccions de llibres especials de la Biblia fetes per Mn. Verdaguer, l'Antoni Bulbena, y Dr. Sucona, del qual la traducció dels Psalms de Davit, feta de debò sobre l'hebreu, es lo més sòlit, d'aquest genre, que modernament aquí s'ha produhit. Acabá el senyor Nicolau parlant del projecte, pròxim a realisarse, que's té de fer una gran edició de les traduccions mitjevals catalanes de la Biblia.

Elogiá aquest treball el Dr. Rubió, qui recomená al seu autor el descompongués en tres: estudis rabínichs sobre la Biblia a Catalunya, comentaris en llatí o altres llengues fets a nostra terra, y versions catalanes de l'Escriptura.

El present curs s'es acabat ab la lectura de dos importants treballs: el primer, escrit per l'alumne en Manel Raventós es: *Ramon Llull com coneixedor y comentador del Korá.* Es prou sapigut que'l Beat aprengué d'un esclau sarrahí la llengua arábiga, el coneixement de la qual fou en ell tant perfet que se'n serví per escriure qualques obres, com per exemple, el *Libre del gentil e los tres savis.* Del seu estudi, comparantlo ab el llibre de Mafumet, ha deduhit el senyor Raventós qu'en Llull hi mostra «un coneixement directe y acabat del Korá... de la tradició religiosa mahometana, del seu pensament moral, dels llibres de comentaris al Korá y, fins y tot, dels seus procediments lògichs més usuals».

Tot seguit nos diu que, encara que R. Llull conegué el Korá, no escrigué el *Libre del gentil* tenintlo al devant, essent molt difícil trobar fragments que indiquen transcripció literal de qualsevol versicle del llibre mahometá... y entrem en la part, tal volta, més interessant d'aquesta conferencia, la comparació de textes, y aixís veyem comparats el començament del llibre IV *del gentil e los tres savis* ab l'introducció del Korá y una pila de fragments del XII article del *Gentil* (ahont sembla que l'influencia es més directa), ab els corresponents qui parlen del Paradís dels mussulmans en el llibre que feu el *profeta* llur.

Altra influencia, acaba dihent el senyor Raventós, es la dels comentaris del Korá y receptors de la tradició en les descripcions del Judici final. En Llull es més acostat a n'ells que no pas a la part metafísica y moral d'aquest dogma qui's troba en el Korá d'una manera fosca.

L'altra conferencia, no menys interessant que l'anterior, fou deguda a n'en Ferrán Valls y Taberner: *Dels impugnadors d'alarbs y jueus a Catalunya.* Esmentarem alguns, els principals dels que foren citats. Del segle VIII es en Felip, Bisbe d'Urgell, autor d'una obra contra un mahometá. Molt més endevant St. Ramon de Penyafort (segle XIII) «qui feu una expedició a Tuniç per convertir els filosophs mahometans y qui influí força dins la seva ordre dominicana en pro del estudi de les llengues orientals, conseguint l'establiment de varis colegis.» Prengué part en disputacions cèlebres. — Ramon Martí autor preclar *Pugio fidei* (1351) — St. Pere Pascual — Ramon Llull, el qui té el major nombre

d'obres apolegètiques com el *Libre del gentil*, *De erroribus judaeorum*, *Liber de quinque sapientibus*, *Disputatio Raymundi christiani et Hamar sarraceni*, *Els cent noms de Deu* *Disputatio Fidei et intellectus*, *Sermones contra erreres Averrois*, *Disputatio Raymundi et Averroista*, *etc. etc.*, y partidari entusiasta del estudi de les llengues orientals, idea que apareix en tots els actes de la seva vida... - Fra Ramon Albert — Fra Pere de Barcelona (segle XIV), autor d'un *Pugio judaeorum* — Geroni de Santa Fe (Josué Halorqui) qui escrigué el *Azote de los judíos* — St. Vicens Ferrer (1350-1419), veritable apóstol dels juheus, dels quals convertí gran nombre, potser autor del *Tractatus novus et valde compendiosus contra perfidiam judaeorum* — Joan Lluís Vives (1492-1541). Escrigué el tractat *De veritate fidei christianae*, en el qual combat els juheus.....

El Dr. Rubió y Lluch dedicá breus paraules a elogiar com se mereixen aquests treballs que bé poden dirse que son fruyt dels E. U. C., donantse per terminat el present curs.

RAMON D'ALÒS

GEOLOGÍA CATALANA

Durant els dos mesos de curs que tractem de ressenyar ab aquestes notes, ha continuat en la nostra Cátedra el remarcat interés científich que s'iniciá a les primeres lliçons del present curs y que no ha decaygut ni en el més petit detall durant el meteix, gracies a la perseverant y sabia tasca portada a cap per nostre may prou ben estimat Professor, y també degut al entusiasme ab que'l seguim y'l secundem els seus deixebles, qui sempre procurem, en lo que arriben nostres escasses forces, estimular l'acció del Dr. Font, per més que aquesta no ho necessita per cert.

Peró en aquest final de curs sembla que s'hage concentrat l'entusiasme de tots y s'hage arribat al cim en materia d'estudi, tot y sent el que'ns ocupa tant complicat y escabrós.

Notable ha sigut l'acert del Dr. Font recabant del sabi Director del Observatori Fabra el seu concurs esplicantnos *Seismología*, com fou oportuna dintre de la Geología Dinámica les esplicacions teòriques de la qual foren completades ab la visita feta al Observatori que, en son lloch, hem de ressenyar.

De gran interés també y de profitoses ensenyances foren les dos lliçons que, a instancies del nostre Professor, nos doná el distingit metge Sr. Font y Torner sobre volcanisme llunar.

Dignes de la major alabança foren tals lliçons que dit home de ciencia empleá en desenrotllar les teoríes més acreditades sobre l'historia de la vida del nostre satèlit y a major abundament presentá una colecció de clixés ab l'ajuda dels quals poguérem escudrinyar la Lluna ab tals detalls que podem assegurar que hi há prou paíssos a la Terra que no son tant coneguts y estudiats, ni de molt, com ho son les contrades del referit satèlit.

Molt del nostre gust, y de gran interés general, sería fer una ressenya extensa y detallada de les moltes ensenyances que d'aquestes lliçons hem tretes, peró passaría de les dimensions a les quals han de subjectarse les ressenyes de Cátedra. De tots modos, sintetisant en gran manera y deixant apart l'abundancia de consideracions filosòfiques,

científiques, que'l senyor Font y Torner feu ab molta oportunitat y coneixement de causa podem fixar les següents conclusions:

La Lluna, com els demés astres, era fluida, havent arribat al estat actual de solidesa per refredament gradual y solidificació consecutiva. La Lluna avuy sols nos presenta, visible, un hemisferi. En el nostre satèlit manquen actualment l'ayre y l'ayga y se'ns demostra l'escassetat que allí ha degut regnar sempre d'aquests elements l'ausencia d'erosió. Sens atmòstera y sens ayga, la Lluna está sotsmesa a llums y temperatures extremes ab tránsits rápits, y, per lo tant, ab aquests sols motius en tenim prou per donar per lògicament demostrada l'impossibilitat de la vida en aquell mon de silenci.

***

En la lliçó del día 7 de Maig el nostre Professor va fer el resum de les dos conferencies del Sr. Comas y Solá sobre *Seismología* y de les del Sr. Font y Torner sobre volcanisme llunar, dedicant a dits senyors sentides frases d'agrahiment.

Passá després el Dr. Font a exposar varies teoríes sobre la formació y constitució de la Terra; les teoríes mitològiques y les dels filosophs de l'Etat Mitjana, entre els qui hi havía qui defensava ja la teoría del foch central, mentres altres feyen volar la fantasía tractant de demostrar uns que la Terra era buyda y li giravoltaven per dintre altres mons, y altres deyan que aquesta era plena d'ayga.

Moltes més teoríes foren també objecte d'estudi del Professor, com, per exemple, les exposades en una interesant obra del Pare Quircher, qui suposava els mars comunicats per canals soterranis la presió dels quals feya pujar l'ayga al cim de les montanyes; y les més modernes de Stubel, etc. etc.

En la lliçó següent (14 Maig) continuá el Dr. Font el desenrotllo de les teoríes cosmogòniques, apoyant decididament la teoría de Laplace y deduhint del estudi de la meteixa les fases per les quals ha degut passar la Terra, que son les següents:

1.ª Fase estelar.

2.ª Fase opaca.

Formació de la primera película ab ses ruptures y consegüents erupcions, engroixintse l'escorça per sa part exterior y interna simultáneament.

3.ª Que podríem anomenar primera fase neptuniana.

Acció de l'ayga de primera condensació. Formació dels primers terrenos sedimentaris y aparició de la vida.

Donant per sentada la teoría del nucli central incandescent, en deduheix el Professor, dirigit per l'irrebatible lògica dels fets y apoyat per els més eminents autors moderns, que'l volcanisme té per *única causa* «la contracció continua de la Terra que desplaça constantment la seva periferia, qu'está saturada d'ayga, cap al seu centre, que, per lo contrari, está en estat candent, posant aixís en contacte rápit en certs moments l'ayga ab les materies incandescents.»

Els efectes que pot produhir aquest fet son enormes y a aquet propòsit fa el Professor la següent comparació:

Si llançam —diu— un mahó empapat d'ayga dintre d'un gresol hont hi hagen materies en fusió, l'explosió y terrabastall que seguirá a la nostra acció nos pot costar ben cara; donchs bé, si aquest fenòmen suposem que succeheix ab les grandioses proporcions ab les quals ho fa la Naturalesa, no ja'ls volcans sinó fets molt més grossos queden explicats de manera tant senzilla com irrebatible.

En les dos lliçons ab les quals quedá acabat el curs feu el Professor una síntesis de les Eres Geològiques, especie de preparació del curs que vé, que s'ocupará en la Geología Estratigráfica, y feu seguidament el resum de tot el que acabem de passar, servintli aquest moment d'ocasió oportuna pera fer una logica, rahonada y eloqüent deducció de quín será el pervindre de la Terra.

⁂

En les classes práctiques, tant en les de primer com en les de segon curs, ha continuat durant aquests dos mesos la profitosa tasca descrita ja en les ressenyes dels nombres passats; sols podem afegir que'ls alumnes d'aquestes classes podem estar ben satisfets de l'ensenyança qu'hem rebut, puix aquesta ha sigut sòlida y ben cimentada, per quant hem passat tot el curs manejant continuament els tubos d'assaig, els soplets, els reactius y sobre tot gran nombre de roques y minerals, uns procedents de la colecció dels PP. Escolapis de Sarriá y altres especials que ha portat el Professor pera completar l'estudi. D'aquest modo es com se fan hòmens práctichs possehidors de coneixements d'aplicació immediata, fet qu'enlayra sobremanera la tasca dels E. U. C., puix en lloch s'ha donat may aquesta classe d'estudis ab tal amplitut y detall.

⁂

Excursions varies y per cert ben profitoses s'han fet en aquests dos mesos, entre les quals mereixen especial menció l'efectuada a Vich el día 5 de Maig, en la qual fou estudiat l'Eocènich de Gurb ab tota sa propietat y carácter, haventhi recullit típichs exemplars de fòssils d'aquest periode geològich, abundanthi els *Spondilus* y els *Numulites*.

Després l'efectuada els díes 19 y 20 de dit mes a Gerona, visitant la Font de la Pòlvora de Ribarroja, interessant per la gran quantitat d'ácit carbònich que se'n despren; els terrenos del Eocènich inferior y mitjá de Montagut hont se reculliren abundantíssims fòssils; y els jaciments pliocènichs de Ciurana y Baseya hont se feu també una abundant recolecció.

Y per fi la que's feu el 2 de Juny als Monjos y Olèrdula pera visitar els terrenos miocènichs d'aquestes localitats, molt abundants en fòssils, y la fábrica de ciment del senyor Freixa junt ab les grandioses pedreres obertes en el terreno cretúcich d'hont s'extreu la roca.

La visita al Observatori Fabra, que, com hem dit al principi d'aquesta ressenya, fou complement a les explicacions del Sr. Comas y Solá y qu'efectuárem el día 28 d'Abril, la posem també aquí en les excursions, puix sapigut es que'ls aficionats a la Geología, en quant petjam montanya, recullim roques, busquem fòssils, estudiem la tectònica, l'erosió, etcètera, y en aquesta sortida no podía ser de menys.

Nostra estada al Observatori fou de lo més agradable; el Director, Sr. Comas, qu'es l'amabilitat, la modestia y la sabiesa personificades, nos va ensenyar els aparells astronòmichs y meteorològichs ab tot detall y especialment els que eren objecte de nostra visita, els aparells seismográfichs. Aquests son d'una precisió admirable y en ells, en altra ocasió, nos ocuparem ab l'extensió que mereix la magnitut del assumpto.

Els qui tinguérem la ditxa d'anarhi al Observatori aquell día conservarem sempre la més grata de les recordances.

*
* *

Y ara quines consideracions més profundes y hermoses podríen ferse baix la consoladora impresió del curs que acabem de passar, en vista de la fe y perseverança dels Professors, del entusiasme dels estudiants y dels resultats positius que se n'han tret! Però, ab tot el dol, confesso que no sé ferles aquestes consideracions, perque, si'n sapigués, encara que algú me digués que no eren d'assumpto geològich, que aquell ordre d'idees no responía al epígraf d'aquesta nota, jo li contestaría que sí que hi responen, que filles de la Cátedra eren les meves conviccions y entusiasmes y en tal secció tenía el deber d'enclòurels; perque la Ciencia, sía quina sía, y molt més quan l'apliquem a la nostra Patria, nos fa compendre les belleses d'aquesta en tots els ordres, nos l'enlayra y nos la fa veure a través del prisma de la veritat y del amor, y, aleshores, no solament la Filosofía fa filosophs, les Matemátiques matemátichs, la Geología geòlechs, sinó que totes plegades fan hòmens, fan conscients, capaços de fer per sa terra una defensa de fills agrahits a qui'ls ha vist náixer y'ls ha instruit.

Vetaquí, donchs, l'obra dels E. U. C.: fent hòmens de Ciencia, fan bons patricis.

ALBERT CARSI LACASA

CATEDRA AGRICOLA «PERE-GRAU»

LLIÇONS A TREMP Y AL PALLARS

A instancia dels Sindicats agrícoles de Tremp y de Sort, feya temps que la direcció de la Cátedra estava organisant un curs especial de totas les qüestions de conreu que podían interessar als habitants d'aquelles comarques que, per l'abandono oficial en el qual son tingudes, resulten tant apartades. Per aquesta rahó, y per altres inconvenients que hi posa encara la cruesa del hivern, s'es hagut d'esperar al mes de Maig per començar a realisar el projecte concebut y acordat durant la tardor prop-passada.

El día 12 del referit mes sortiren cap a Tremp el Professor de Viticultura D. Rafel Mir y el de Grans D. Frederich Ros, qui ab les de Tremp y el Pallars havía d'inaugurar ses especials lliçons. Els dos Professors arribaren a la capital de la Conca al mitxdía del día 13, essent rebuts ab gran afecte y cordialitat per tots els membres del Sindicat agrícola, y áduch per tota la població de Tremp, que, com totes les altres que visiten els Professors d'aquesta Cátedra, sapigué compendre l'importancia de la missió que hi duyen.

Per això volgué que l'endemá, día de St. Bonifaci, festa assenyalada en la població, l'acte en que abdòs Professors donaríen llurs respectives lliçons revestís vertadera solemnitat, a qual efecte hi estigué present y obrí la sessió l'orfeó *Els Cantayres del Montsech*, que dirigeix admirablement el Rvt. Mossèn Sanuy. La presentació dels Professors fou feta pel Vis-president del Sindicat agrícola senyor Farré, esplicant ab brevetat, claretat y eloqüencia l'objecte dels E. U. C. y especialment de la Cátedra «Pere-Grau» y fent gran elogi de l'institució y del ilustre patrici que tingué la generosa pensada de

fundar una cátedra agrícola ambulant tant esplèndida y de tant positius resultats com la que'ls senyors Mir y Ros allí representaven. Les paraules del senyor Farré foren justament aplaudides.

A continuació doná sa anunciada lliçó de Vinya D. Rafel Mir, ab aquell fons coneixement de la materia, aquella amplitut de concepte y aquella claretat d'expressió que tant aplaudits li han sigut en totes parts ahont ha duyt aquesta trascendental ensenyança. El senyor Mir aplicá, com de costum, les séves instruccions sobre Viticultura a la comarca hont donava la lliçó; feu una historia completa de la Vinya en general y parlá ab l'acostumada precisió sobre lo que es y lo que significa l'adaptació de la vinya americana; seguí de cap a peus tot el procés del cep, desd'avans de plantarse fins al día en que's torna, per vellesa o per altra causa, estèril, esplicant còm y de quína manera danyen ses malaltíes ja prou conegudes y còm poden evitarse o guarirse aqueixes fatals malaltíes; en una paraula, ab sa proverbial magestría, aná indicant de mica en mica y ab sabia gradació el camí que cal seguir y les tecles que hi há que tocar per lograr el gran objecte perseguit: ço es l'aument y la mellora de la producció. El nombrós auditori, qu'escoltá devotament la lliçó, manifestá d'una manera ben expressiva al final lo que la meteixa l'havía complagut y'l profit que veya que podía trauren.

El senyor Ros doná aleshores sa primera lliçó sobre'l conreu de grans, començant, naturalment, per la condició elemental de la preparació de la terra. Com que aquesta lliçó y les que doná després al Pallars tenen, tractantse d'un meteix tema, gran semblança, diferint tant sols en l'aplicació a la comarca hont se dona, ja per no tractarse d'una meteixa classe de terra, ja per les condicions extrínseques que afecten al conreu, aprofitarem més avallet lo noteta rebuda de Sort que dona magnífica idea de la lliçó general del senyor Ros, qui, acompanyat del entusiasta propietari y actiu agricultor D. Angel Serafí Casanovas, aná de Tremp a Sort, capital del Pallars, hont fou carinyosament rebut per altres excelents propietaris de la població. El senyor Ros portava instruccions d'aprofitar dintre de sa especial enseyança totes les bones conjuntures que pogués, a indicació del referit senyor Casanovas, Soci fundador y activíssim del Sindicat de la Conca de Tremp y el Pallars. Aquestes instruccions foren cumplertes, anant a donar substancioses lliçons a Esterri d'Aneu (el día 17) y Ribera de Cardós (el 18). A pesar de que'l temps plujós estorbá una pila la realisació del projecte, impedint a molts pagesos, en aquella terra de mals camins y extraordinariament escabrosa, anar a sentir la veu del Professor, tant la lliçó d'Esterri com la de Cardós foren molt més concorregudes de lo que calía esperar, veyentshi presents les primeres figures d'agricultors d'una y altra comarca, quals senyors no s'acontentaren ab escoltar la lliçó sinó que voltaren de tota mena d'atencions y d'obsequis al Professor, agrahintli en forma expressiva la molestia que's donava per anar a sembrar allí tant bona y generosa ensenyança. Aquesta llohable actitut dels agricultors se completa el referit día 18, al tornar de Ribera de Cardós el senyor Ros ab el senyor Casanovas, ab l'especie de recepció que hi há a Tirvia, ahont surten a saludarlos notables personalitats d'aquell territori, que hauríen desitjat, a disposar de més temps, sentir una nova conferencia del dessusdit Professor.

L'endemá, día 19, diumenge, se feu, també ab solemnitat com a Tremp, la lliçó de Sort. El presentador del Professor fou D. Angel Serafí Casanovas, ánima enamorada del terrer, entusiasta propagandista de tot lo que significa progrés, aument de producció y també aument de patriotisme en aquelles abandonades terres hont tant hi há què fer y que foran uns jardins si'l padrastre oficial s'hagués cuydat una mica de lligarles ab el

mon que viu y progressa. El senyor Casanovas feu un calurós elogi dels E. U. C. y del insigne patrici D. Pere Grau Maristany, a qui es deguda aqueixa extensió de l'ensenyança agrícola fins a terres tant extremes com la del Pallars. Acabá fent veure a tots la necessitat d'aprofitarse de les lliçons qu'estava donant el senyor Ros y de les altres que, si a Deu plau, anirán venint darrera de les seves.

Respecte de la lliçó d'aquest últim aprofitarem la nota que rebérem de Sort, que dona idea completa de l'ensenyança que'l dessusdit Professor escampá per aquelles terres de la Conca de Tremp y del Pallars. Començá felicitantse de l'animació que observava y acusantse de tenir poques dots d'orador, per més que—digué—crech no deu ferse us de gales retòriques. A seguit esplicá la manera de llaurar, que deu esser ab arreus que volquen bé la terra de dalt a baix, no simplement estovada, y a tanta fondaria com se puga. Això fa que la terra reposada de dalt passe a baix, y la cansada de baix puje a dalt; ademés, quedant la terra tova, guarda més aygua y, com més fonda la llaurada, més. Defineix les plantes lleguminoses, les que fan tabella; y les gramínees, les que fan espiga. Explica la propietat de les lleguminoses, que no sols s'alimenten del nitrogen de l'atmòsfera, sinó també s'amagatzemen a la terra per les cullites vinents de gramínees. Fa una esplicació clara de les bacteries nitrogenadores. Diu que de llaurades (després de la primera, fonda, pera colgar bé els adobs, superfosfats, rostoll o qualsevols restes de forratge) sols deuen donarse les necessaries pera destruir les herbes que isquen al goret, y superficials; puix, del contrari, de res serviría la primera llaurada fonda.

Respecte d'adobs, aconsella el conreu altern pera suprimir l'áçoe (que aquí de ports sols surt car), superfosfats d'alta graduació (pera evitar també ports) y potassa, tirant aquesta al sembrar. Fòrmules no'n dona per esser distint a cada terra y conreu.

Recomana les operacions de rasclar y aplanar.

La sega diu que no deu ferse quan el blat está ressech, sinó quan té un color daurat y l'ungla se clava bé al gra com si fos de cera: en el primer cas, salta molt gra y aquest no es tan ple, puix, quan ha arribat al seu complement, les substancies alimenticies, en lloch de romandre estancades, baixen a les arrels, y, en el segon cas, succeheix tot lo contrari, puix tot el such de la palla vá a parar al gra pera que's replene.

Explica la forma de fer les garberes o gavellons, y els diversos procediments de segar. Aconsella envidriolar la llevor para evitar moltes malaltíes que defineix.

La selecció de la llevor la prefereix a l'importació de noves llevors y aquella, diu, dona mellors resultats, triant les espigues-tipos y guardant la tercera part del mitx.

En tot el transcurs de la lliçó, explicá molts casos práctichs en esperiments fets per ell en les seves finques.

El ja citat senyor Farré, de Tremp, qui aná a Sort expressament per assistir a la lliçó del senyor Ros, feu, per que acabás de ressaltar y aprofitás de veras aqueixa, algunes consideracions encaminades totes a lograr l'aument de la producció, objectiu capdalt de la Cátedra agrícola «Pere-Grau» que representava el senyor Ros. Diu qu'es preferible conrear menys y ferho mellor. La terra es necessari enténdrela y saber tractarla, perque, per sa part, es una font inestroncable de riquesa, citant el cas, quasi inversemblant, d'haver obtingut ell en l'última cullita en determinada parcela, el 128 per 100. La peroració del senyor Farré, plena y nutrida, s'exten a altres consideracions semblánts, que son molt aplaudides.

Com ho son també les que fa el senyor Casanovas sobre l'us dels fems y la manera de cuydarlos y la necessitat d'afegirlos superfosfat de cals, acompanyantles de la cita

d'exemples práctichs que interessen vivament al auditori. El senyor Casanovas acaba donant les gracies als E. U. C. y a D. Pere Grau Maristany, als qui s'acorda dirigir afectuosos missatges.

L'èxit de la Cátedra «Pere-Grau» a la Conca de Tremp y al Pallars ha sigut complet y ho será encara més quan s'hi pugan donar les lliçons sobre cria de bestiar y foment de prats que allí tant interessen y que han topat ara ab algunes dificultats que han obligat a aplaçarles.

Lliçó de D. Manel Raventós a Valls

L'eminent y infadigable agricultor senyor Raventós aná a Valls el dilluns de Pascua del Sant Esperit, día 20 de Maig, a continuar son gloriós apostolat de la Vinya. A Valls se celebrava aquell día la renomenada fira *de les forques*, que hi atrau gran gentada; pero la lliçó del senyor Raventós tenía un altre aspecte especial, la de donarla als qui anaven a esser oyents devots de sa paraula després d'haver sigut ferms y victoriosos soldats de sa candidatura en les eleccions de Diputats a Corts, en les quals una nombrosa majoria havía donat al nostre insigne Professor de Viticultura la representació d'aquell Districte, qu'es el de Valls-Montblanch. Un diputat que va a donar a sos electors lliçons de lo que més els interessa per la vida particular y colectiva havía sigut fins ara un cas quasi desconegut a la nostra terra y vetaquí explicada la doble y entusiasta espectació que hi havía en la populosa capital del Districte el referit dilluns de Pascua Granada, en el qual els pagesos del Camp de Tarragona y de la Conca de Barberá anaren a rúa feta a sentir, no ja al Diputat, sinó al Mestre.

La lliçó havía estat preparada, d'acort ab els E. U. C., per la Cambra agrícola oficial anomenada *Seixantena* que té son hostatge en l'espayós local del antich Convent del Carme. La sala ordinaria d'actes fou insuficient per encabir la gran gentada que anava a sentir al senyor Raventós, per lo qual s'acordá donar la lliçó en el gran claustre, que aviat fou ben ple de pagesos y ciutadans. Feyen costat al senyor Raventós la Junta Directiva de *La Seixantena* y nombroses representacions de societats agrícoles de la comarca y del districte.

La lliçó girá sobre'l meteix tema de la donada anteriorment pel meteix Professor a Sabadell, l'extret de la qual ja pogueren veure nostres lectors en el nombre anterior de la Revista, ço es la Vinya en general y en particular la poda de la meteixa. Els arguments y les consideracions fetes a Sabadell se repetiren a Valls, com igualment se repetiren les conclusions; però no ab el rigorisme y l'encarcarament d'una lliçó teorica pensada y feta per tota mena d'oracions, com una especie de motllo al qual han de subjectarse tots els auditoris, sinó aplicant, com es lògich, la teoría general a les condicions especials de la comarca hont la lliçó se dona, tenint en compte el grau d'avançament qu'en la meteixa se nota en lo que forma el tema de la lliçó y fet el degut estudi previ d'aqueixes particularitats al qual el senyor Raventós no ha tingut necessitat de dedicar temps ni viatges expresos, tota vegada que les excursions electorals per aquella hermosa contrada servíen més al viticultor que al polítich, y més considerant que la vertadera política del Diputat per Valls-Montblanch será la defensa dels interessos naturals del districte que tant merescudament representa en Corts y entre aqueixos interesos naturals potser el principal es la Vinya. Aixís al menys ho entengueren els agricultors de Valls al confiar la lliçó del 20 de Maig al Diputat que acabava de sortir triumfant de les urnes.

Al final de la lliçó el senyor Raventós recomená encaridament la formació de societats y sindicats agrícols per la defensa incessant dels drets del terrer, perque l'unió fa la força, perque aquest principi demostrat darrerament ab tant convincents exemples es l'única garantía de que'ls interessos del poble predominarán a la fi sobre la política estèril o nociva. Y aqueixa recomenació fou acullida ab grans picaments de mans pels oyents, identificats tots ab les idees y els consells del Diputat y del Professor les llicons del qual tant alt posen el nom y el prestigi dels nostres ESTUDIS y en especial de la Cátedra «Pere-Grau» a la qual ha feta y está fent tanta honra.

LA CÁTEDRA A MANACOR

Com deyam en el nombre anterior, els E. U. C., que formen part de la Federació Agrícola Catalana-Balear per rahó de la Cátedra «Pere-Grau», tenían el deber d'estar oficialment representats en el Congrés de Manacor (Mallorca), que debía celebrarse els díes 25 y 26 de Maig. Per dita representació la Junta, d'acort ab D. Pere Grau Maristany, delegá al Professor d'Historia de Catalunya dels ESTUDIS, D. Lluís B. Nadal. Però, ademés, se presentá una altra circumstancia que obligá a la nostra Institució a desempenyar un paper especial en aquell notable aplech d'agricultors catalans y balears: el tema del Congrés era, aquest any, únich y adaptat a les condicions de cultiu de la regió hont se celebrava, ço es l'arbre fruyter. Pero'ls mallorquins desitjaren traure major fruyt de l'assamblea, sentir alguna cosa que'ls pogués interessar sobre vinya y també poch o molt sobre la questió sempre y en tots llochs palpitant, cada día més, d'adobs de la terra. La Federació, solicitada respecte d'aquets punts y no podent pel seu compte assentirhi sense afectar a la lley general que regula els Congressos, se valgué de la decidida cooperació dels E. U. C. per conciliar tots els desitxs y's convingué entre aquets y aquella, ab aplaudiment de la comissió executiva de Manacor y ab l'entusiasta aprobació de D. Pere Grau Maristany, que la Cátedra per aquest fundada fos l'encarregada d'umplir les instancies dels mallorquins, a qual efecte acompanyaren a Manacor al representant oficial dels ESTUDIS els reputats Professors D. Rafel Mir y D. Francisco Novellas.

Al arribar els tres a Manacor se trobaren ab instancia urgent dels agricultors d'Artá de que's fes participant a dita important població y a la riallera y fèrtil comarca que la volta de l'ensenyança de la Cátedra «Pere-Grau». Tenint en compte dita instancia, s'acordá el día 26 que'l senyor Novellas anás a donar la seva lliçó d'adobs a Artá y que'l senyor Mir se quedás a Manacor per donar la séva de vinya y, ademés, com espert agricultor, per atendre en nom dels E. U. C. a les deliberacions y conclusions del Congrés.

La premsa diaria s'es ocupada llargament en les tasques d'aquests, en la notable animació que revestí y en la grandísima competencia que demostraren tots els qui prengueren part en les discusions del tema, ja de sí ben simpátich y al qual portaren indubtablement datos nous y ben curiosos els solícits agricultors mallorquins. Nosaltres nos hem de concretar a la nostra tasca, y dir solament, en lo que's refereix a Manacor, que, després de clos el Congrés el matí del dimars, día 27, fou acordat que una nova sessió celebradora a la tarde se dedicás a la lliçó sobre Vinya de D. Rafel Mir, Professor de la Cátedra «Pere-Grau» dels E U. C., y, a pesar de que l'hora assenyalada (les 3 de la tarde) per la molta calor que's sentía ja en aquella població era una mica prematura, l'espayós local que s'havía destinat a les tasques del Congrés s'umplí desseguida de

gent, no faltanthi els més notables congressistes y presidint el nou President de la Federació D. Salvador Dachs, acompanyat del senyor Alcalde de Manacor. Devant de tant nombrosa y lluhida concurrencia, D. Rafel Mir, ab la claretat d'expressió y l'eloquencia d'arguments que caracterisen ses lliçons, esplicá els principis generals moderns als quals deu subjectarse la Vinya per trauren el fruyt que desitjen els viticultors y que tenen dret a exigirne, devant dels exemples y de les experiencies tretes de les terres estrangeres hont pot dirse que'l conreu del cep ha arribat a traspassar els limits del ideal.

De l'aplicació d'aquets principis generals aplicats a la vinya de Mallorca tractá amplament el senyor Mir, qu'era escoltat ab devotíssim silenci. Per tocar l'assumpto d'aqueixa aplicació estava ja preparat el senyor Mir per l'estudi que de molt temps há tenía fet de la vinya mallorquina, per haver visitat distints colps y sempre per fins de carácter agrícola l'Illa Daurada. La prova de que sa paraula corresponía a l'espectació que la lliçó havía despertat y que'ls seus arguments anaren al viu y tocaren al blanch foren l'unánim aprobació ab que foren ohits y els llarchs aplaudiments que ressonaren en el local qual el Professor posá punt final a sa granada conferencia.

La qual, gracies a l'habilitat del senyor Mir, qui, al tocar el punt dels alcohols, obligat en tota lliçó de Vinya, sapigué aludir delicadament al senyōr Girona, President que acabava de esser de la Federació y de l'Assamblea y competentíssim en la qüestió batallona de la llegislació sobre'ls referits alcohols, tingué una segona part inesperada y que convertí aquella sessió suplementaria del Congrés en una de les més interessants y memorables. El senyor Girona, recullint d'una manera espontánea y viva l'alusió del senyor Mir, entrá desseguida a parlar d'aquest punt vital del impost sobre'ls alcohols, tema ademés de palpitant actualitat, y ho feu ab tanta eloqüencia, ab tant vigor de frase y ab tanta convicció que'l seu discurs fou un teixit d'aplaudiments, però d'aquells que demostren d'una manera indubtable l'identificació del orador ab els seus oyents. Fou la seva calenta peroració com un *avant-goût* de lo que li tocava dir en el Parlament sobre tant importantíssima materia, y per ço no ho esflorarem, acontentantnos ab dir que les idees que ab tant calor exprimí en aquella última inoblidable tarde del Congrés de Manacor foren un nou triomf del sentit práctich catalá que, quan puga dominar en les esferes del Estat, tantes saludables transformacions ha de produhir en la vida pública.

La substanciosa lliçó del senyor Mir y l'admirable complement que hi posá el senyor Girona foren la metja qu'encengué l'entusiasme ab el qual s'acabá aquell últim acte de l'assamblea catalana-mallorquina de la qual pot la Federació estar ben joyosa.

La Cátedra a Artá

A tot això ja'l diumenge els E. U. C. havíen cumplert ab la gent també patriota, afectuosa y entusiasta d'Artá. Com els iniciadors volíen un acte ple, formal y trascendent, ni la Federació ni'ls Estudis els contrariaren mica en aquest llegítim y noble desitx. La Federació hi enviá una comissió composta del senyor Maspons y Camarasa, Secretari de la meteixa, y de D. Joan Ribas, President del Sindicat agrícola del Baix Llobregat, y dels E. U. C. hi aná el representant oficial, senyor Nadal, acompanyat del Professor senyor Novellas. Arribaren al caure la tarde a la pintoresca població que deu la major part de sa anomenada a l'imponent maravella de ses Coves y foren rebuts pels jóvens y entusiastes iniciadors de l'expedició, el farmacèutich D. Llorens García, y el professor de primera ensenyança D. Andreu Ferrer, acompanyats de varies respec-

tables personalitats de la població y de la comarca, interessades igualment en el felíç resultat de l'empresa. Aprofitant les últimes clarors del crepuscle, els expedicionaris foren acompanyats a visitar l'esbelta y rica iglesia parroquial y el venerat santuari de Ntra. Sra. del Salvador, mirador hermosíssim, en el lloch del qual hi havía bastida en la Etat Mitjana una inexpugnable fortalesa de la qual queden notables restes.

Cap a quarts de nou, en el teatre, capáç per més de setcentes persones, se celebrá l'acte preparat pels artasenchs. La gentada havía umplert la platea, les llotges, els bastidors del escenari y fins el teler. Al portal s'empenyíen encara per entrar o per sentir al menys desde'l carrer lo que allá dins se diría. Entre tant gran gentada se veya lo més ixent y notable de la població, no faltanthi el Párroco y varis sacerdots. Els organisadors, del acte d'acort ab els representants de la Federació, volgueren que la presidencia la tingués el delegat dels E. U. C. y aixís se feu, obrint aquest la sessió y concedint la paraula, per fer la presentació dels forasters, al senyor García.

Aquest feu dita presentació ab paraula entusiasta y sincera, llohant l'obra trascendental dels E. U. C., nada d'un ferm moviment patriòtich, fent reparar tota l'importancia d'aqueixa Cátedra agrícola ambulant que, després d'haver seguit quasi tot Catalunya, passa el mar y se'n vé a portar els seus beneficis a Mallorca; agrahí en términs afectuosos la decisió y rapidesa ab que la Federació y els E. U. C. havíen acceptat el convit per venir a Artá, haventhi tanta feyna a Manacor y tenint tant limitat el temps, y acabá anunciant al nombrosíssim auditori que parlaríen breument el Sr. Maspons y Camarasa en nom de la Federació, el senvor Ribas pels agricultors del Llobregat y el senyor Nadal pels E. U. C., y que a continuació el Professor de la Cátedra «Pere-Grau» senyor Novellas donaría una lliçó sobre adobs de la terra.

El senyor Maspons feu una eloqüent peroració sobre'l tema de l'unió y associació dels agricultors, empresa d'interés vital y necessaria que no solament serveix per l'aument y mellora de la producció, per totes les qüestions y assumptos de carácter agrícola, sinó que trascendeix d'una manera poderosa y decisiva al moviment social, com tota força natural ben explotada. Catalunya acaba de demostrarho d'una manera ben convincent, y això que pot dirse que tot just som al principi de la gran obra. Convé, es indispensable, aquesta unió general de tots els agricultors per lograr que la sort de la producció no estiga més en mans dels ideòlechs políticchs que, desconeixedors dels vers interessos del poble, tot ho malmenen. Explicá la manera com s'havía anat formant la Federació Agrícola Catalana, passant la convicció d'aquella suprema necessitat del un agricultor al altre y després d'associació a associació, lograntse a la fi aqueixa solidaritat, aqueixa lliga de tots els interessats en les coses de la terra, la qual, més tart, arribant a noticia dels agricultors balears, els atragué ab sa força irresistible, y desseguida la Federació tingué dúes branques poderoses, una continental y altra insular, en un sol tronch, formant aqueixa institució avuy ja ben arrelada que, per celebrar son Congrés anyal, ha vingut ara a l'hermosa terra mallorquina. Agrahi als artasenchs llur falaguera acullida y digué que la Federació no oblidaría may més tan assenyalades mostres d'adhesió que indiquen una cosa principal y sumament falaguera, qu'en totes les poblacions de l'Illa Daurada s'es comprès y's vol seguir decididament el salvador pensament que concebí aquella a Catalunya.

Parlá aleshores el senyor Ribas abundant en les idees manifestades pel senyor Maspons y confirmant en tot les seves paraules, fent remarcar tots els fruyts obtinguts de l'associació dels agricultors. Citá exemples ben convincents de lo ocorregut dintre de la

seva comarca y feu veure la gran força que això podría tenir si totes les regions espanyoles fessen lo que desinteressadament ha fet Catalunya y está fent ara Mallorca.

El senyor Nadal, en nom dels E. U. C., digué que, contra lo que's podria pensar veyent la cosa de lluny, l'acció de Catalunya es més social que política, perque de política sols hò es en el grau precís de la necessitat que hi há d'acabar ab la política d'ofici, causa de tots els mals d'Espanya. En aqueix gran moviment social l'instrucció es, naturalment, un dels elements més necessaris y poderosos. Explicá còm nasqueren y com se sostenen y què fan els ESTUDIS, y com, en virtut del calor que molt aviat difundiren, nasqueren pensaments tant generosos y trascendentals com el del ilustre patrici D. Pere Grau Maristany de crear dintre dels mateixos una cátedra agrícola ambulant, esplèndidament dotada, la qual, al cap del any d'esser fundada, ha escampat ja per tot Catalunya ses lliçons profitoses. Aquest capdany verament gloriós venim a celebrarlo a Mallorca, y còm? Extenent a aquesta hermosa illa, germana de Catalunya, aqueixes lliçons que de per tot nos demanen. Celebram el capdany inaugurant la Cátedra «Pere-Grau» a Mallorca y vetaquí que, degut a venturoses circumstancies, vosaltres sou, els mallorquins d'Artá, els testimonis d'aquesta inauguració y els primers en gosar d'aquesta ensenyança, la qual volem y procuram que sía tant substanciosa en el fons com popular y podríem dir casulana en la forma, que tothom l'entenga, que tothom puga trauren el fruyt que's desitja. La mellor manera de conèixerles les lliçons de la Cátedra «Pere-Grau» es sentirles: escoltáu, donchs, atentament la que ara mateix vos donará el senyor Novellas.

Aquest, aleshores, doná la que'n podríem dir lliçó grossa dels adobs de la terra, detallant lo que'l carácter del auditori y les condicions de la comarca permetíen detallar, carregant l'accent en la necessitat de desterrar tot vici o preocupació tradicional que s'opose a la sana teoría de retornar a la terra en forma d'adob lo que l'esforç del conreu li ha llevat, però recomanant al mateix temps una escrupulosa selecció dels elements que s'hi gasten y una aplicació racional y estudiada dels meteixos, donant, a tal efecte, una serie d'instruccions generals que foren atentament escoltades. La lliçó durá prop d'una hora sens que ningú donás la més petita mostra de cansanci.

Acabada, el jove professor d'Artá D. Andreu Ferrer doná a la Federació y als ESTUDIS les grans mercès per haver atès tant galantment el convit que se'ls havía fet, y després, ab enceses paraules, parlá del amor que'ls catalans han portat tots temps als mallorquins, aduhint, per provarho, interessantíssims exemples locals que demostraren tenir l'orador una erudició y un sentit reflectiu que s'emportaren totes les simpatíes del auditori, el qual aplaudí al senyor Ferrer ab calor y entusiasme ben justificats. A aqueix acte gratulatori s'hi uní desde'l públich, ab un breu y sentit parlament qu'emocioná a tothom, el respectable farmacèutich D. Joan Cervera, de les paraules del qual prengué peu el president per congratularse del admirable exemple de cultura que donava ab aquell acte la població d'Artá y digué que comunicaría telegráficament la fonda impresió que'l meteix li havía fet al President dels E. U. C., qui en aquells moments estava camí de Madrid per anar a exercir son cárrech de Senador, y a D. Pere Grau Maristany, de qui estava segur que rebría ab fonda satisfacció la noticia d'aquell primer èxit de la Cátedra en terra mallorquina.

El públich aplaudí ab entusiasme aquestes paraules finals y, alçada la sessió, les moltes respectables persones que hi havíen assistit pujaren al escenari per saludar y oferirse als oradors. Aixís s'acabá aqueix acte verament memorable.

La Cátedra a Iviça

Tornats a Manacor, se trobaren els expedicionaris d'Artá ab una novetat inesperada. Els delegats en el Congrés per l'Illa d'Iviça, D. Bartomeu de Rosselló, qui ho era per l'Ajuntament de la Ciutat y'ls senyors Marí y Serra, que havíen vingut a Manacor enviats per la Societat d'Agricultors, havíen fet un insinuant convit a la Junta de la Federació Agrícola Catalana-Balear per que fes una visita a la referida Illa, y, en forma igualment insinuant, havíen extès aqueix convit a la delegació dels E. U. C , demanantli que's juntás a l'expedició y portás també l'ensenyança de la Cátedra «Pere-Grau» als agricultors ivicenchs. A pesar de que aquesta extensió no entrava en el programa dictat per la Junta dels Estudis, com el convit se repetí ab tant afectuosa insistencia, la delegació, previ avís telegráfich a la presidencia y a D. Pere Grau Maristany, cregué que no podía declinar l'honor que se li feya, y convingué ab la Federació que se sortiría de Palma el dimecres, 29, a mitxdía, per arribar a Iviça a les 6 de la tarde, estarhi tota aquella nit, tot l'endemá dijous y tot el día del divendres, retornant a Palma en el meteix vapor en que's faría l'anada, el qual tornaría a passar per Iviça el cit it divendres entre 10 y 11 de la nit. Y aixís se cumplí. El dimecres se trobaren reunits en el *Balear* els tres dessusdits delegats ivicenchs, els senyors Maspons y Tobella per la Federació y els senyors Nadal y Novellas pels E. U. C. y Cátedra «Pere-Grau».

Els primers s'havíen prou afanyat a comunicar telegráficament desde Manacor a llurs colegues d'Iviça l'anada dels catalans y podíen estar segurs d'una recepció afectuosa. El viatge se feu ab una tarde clara y hermosa y mar quieta y plana.

Anclat el vapor en la bonica badía d'Iviça anaren en dos grans bots a rebre els expedicionaris l'Alcalde D. Ricart Gotorredona, acompanyat de nombroses persones y comissions, y, al desembarcar, vegeren el moll farcit de públich que saludava rialler y molt respectuós als visitants. Acompanyats aquests a la Fonda de la Marina, en una de les sales de la meteixa se feu una recepció familiar, en la qual hi hagué possibilitat de ferse cárrech de quí eran y quí representaven les moltes persones que havíen rebut als catalans: entre elles hi havía, a més del Alcalde y altres senyors del Ajuntament, els ilustres senyors Canonges Torres y Serra, el Rvt. Beneficiat Dr. Tur y altres distingits representants del Clero, el President de la Societat d'Agricultors D. Antoni Tur, ab els més distingits propietaris de la població, Advocats, Metges, Farmacèutichs, Procuradors (entre ells D. Vicens Prats, qui acompanyá constantment als expedicionaris), el Director del *Diario de Ibiza*, els més reputats industrials y comerciants y, entre ells, per la Cambra de Comers, D. Francesch Medina, altre dels qui's constituhiren en constants *ciceroni* dels catalans, y, a continuació d'aquests (la llista de noms sería llarguíssima), comissions dels pobles y llochs de Sant Joseph (aquesta ab l'alcalde D. Joseph Ribas al devant), St. Rafel, St. Antoni, St. Agustí, Sta. Eularia, Jesús, St. Carles, Sta. Gertrudis, St. Jordi, St. Llorens, St. Joan... tota l'Illa, en una paraula. Y cal advertir que dels qui formaven aqueixes comissions molts no marxaren de la població fins que'ls catalans ne sigueren fora. Després de la recepció quedaren convinguts els actes que organisaría la Societat d'Agricultors en el teatre Pereyra y en els quals pendríen part els expedicionaris.

Després d'haver sigut obsequiats aquets el matí del dijous ab una visita general a la Ciutat, comprenenthi un examen detingut del ja notable Museu de la Societat Archeològica Ebusitana, després de dinar foren acompanyats al dessusdit Teatre Pereyra, molt capáç y vistós, hont trobaren reunida nombrosa y selecta concurrencia. Presidí l'acte, en

nom de la Societat d'Agricultors, y per especial encárrech de son President, D. Bartomeu de Rosselló, qui, després de feta ab paraules de suma galantería la presentació dels forasters, doná breument compte de lo que'ls delegats ivicenchs havíen fet en el Congrés de Manacor y la forma y manera com s'havíen empenyat en que vinguessen a Ivica la Federació Agrícola Catalana-Balear y els E. U. C. ab la Cátedra «Pere-Grau.» Que es la Federació? Què son els E. U. C.? Què es la Cátedra «Pere-Grau»? Aixo vos ho explicaran avuy mateix els senyor Maspons y Nadal y demá vos parlarán de coses d'Agricultura els senyors Tobella y Novellas.

Y, concedida la paraula al senyor Maspons, aquest, després d'agrahir ab sentides paraules les infinides atencions de que'ls ivicenchs voltaven als catalans, parlá de la necessitat cada día més imperiosa de que'ls agricultors s'associen a tot arreu per convertirse en una gran força social y poder aixís fer cara a totes les contrarietats que'ls vinguen y especialment per evitar les funestes conseqüencies dels errors dels goberns que tant han danyat a tota mena d'interessos. Havíem tingut un moment d'alegría quan nos vingué una lley de Sindicats que, en tesis general nos afavoría, però, com si fos impossible a Espanya que una bona lley tingués vigencia, ja al publicarla l'han extrafeta. Què'ns cal devant d'això a nosaltres? Donchs defensar la lley, y, per defensar y mirar únicament per lo que verament nos importa, abandonar tota mena de diferencies menudes y de tristes mesquineses que hi hagen entre nosaltres. Aquesta es la gran creuada qu'hem alçada a Catalunya y de la qual venim a darvos informes directes per si'os convé seguirla, que bé'os ha de convenir si amau els vostres interessos y no'ls voleu deixar per sempre a mercè d'un rampell de la política.

El delegat dels E. U. C., senyor Nadal, explicá, com a Artá, lo que es aquesta institució: una especie d'Universitat popular naixent que viu com qui diu d'almoynes, del amor dels qui comprenen la trascendencia del saber y del amor dels qui volen saber y saben ja de bon principi que un poble instruhit es un poble invencible. Els E. U. C. atengueren de bon començament a suplir les ensenyances essencials pels catalans que'ls negava l'incuria o la mala voluntat del Estat; després l'ansia creixent de saber dictaren aixamplis indispensables a l'obra dels ESTUDIS y per ço hi figuren ensenyances com la Química y la Geología. D'aqueix amor meteix que fecunda la planta ja ben arrelada dels E. U. C. nasqué l'idea superba de la Cátedra agrícola ambulant, qu'en altres paíssos ha bastat per transformar tota l'agricultura y qu'entre nosaltres, en aquest primer any de la seva vida, ha anat modestament, però ab esperances d'adquirir aviat un poderós desenrotllo, a conseguir la realisació del pensament que l'informa: l'aument de la producció. Aquest es el lema de la Cátedra, dictat pel meteix insigne patrici que la fundá ab un moviment de cor y que la sosté ab tanta ufana.

Lo que no esperavam fer tant aviat es alçar una volada com la que hem aixecat avuy: de Catalunya a Mallorca y de Mallorca a Iviça, encara que, al fer això, ja sabíem que no'ns movíem de casa. No faltará potser qui en la persecució d'aquell ideal tant nostre, tant fill del amor a les nostres coses, nos dirá egoistes o potser una paraula de sentit més maliciós: no'ns fa por, no'ns aturará en el nostre camí. No solament sabem que cuydantnos d'aquestes coses nostres no fem mal a ningú sinó que tenim també conciencia de que'ls qui ab nosaltres formen un sol Estat polítich més aviat ab el nostre treball hi guanyarán que hi perderán, però hi guanyarán infaliblement, y ab guany de gran consideració, si's decideixen a ajudarnos ajudantse ells, sense prejudicis, sense preocupacions, abandonant temors infundats y ridícols que més mal els fan a ells que a

nosaltres. Els ivicenchs nos heu vingut a buscar, nos escoltau en aquest moment potser trascendental per la vostra vida colectiva: jo'os en donch l'enhorabona. Senyal es aquesta de que heu començat a sentir, con sentírem nosaltres, el crit de vostra propia resurrecció y voleu que no's perda en la buydor del desert Amunt, donchs, y comptáu en tot y per tot ab nosaltres.

Els parlaments dels senyors Maspons y Nadal escalfaren de valent l'auditori, a qui'l senyor Rosselló doná cita per l'endemá, a les 9 del vespre, per sentir lliçons práctiques d'agricultura que'ls donaríen els senyors Tobella y Novellas, bé que'l senyor Nadal advertí, respecte d'aquest particular, que la Cátedra «Pere-Grau», venint impensadament y, per conseqüent, sens cap mena de preparació a Iviça, no pretenía fer res més que formular una impresió sobre lo que s'entegués que convenía de moment a l'Illa, després que, ab una rápida excursió que'ls expedicionaris faríen l'endemá, haguessen pogut conèixer poch o molt de vista la forma de conreu y les idees dels conreadors. Alçada la sessió, pujaren al escenari a saludar als catalans moltes distingides persones qu'encara no havien tingut ocasió de ferho, entre elles D. B. Ramon Capmany, autor de dúes obretes de carácter agrícola, una sobre adobs químichs y llur aplicació y altra sobre'l cultiu de la canya de sucre en les Illes Balears, que ab galana dedicatoria regalá als expedicionaris y de les quals parlarem en el nombre següent de la Revista.

Tota la diada del endemá la dedicaren aquets, acompanyats d'entusiastes ivicenchs, a recorre l'Illa, examinant ab preferencia tot lo que tingués carácter agrícola però sens deixar de fixar l'atenció en les curiositats y áduch en l'importantíssima explotació industrial de les salines, hont vegeren carregar un vapor que venía expressament de la Finlandia. Les salines son situades cap a ponent de la capital de l'Illa y les grans basses hont se fa la dessecació ocupen una vasta extensió de territori. La sal ja feta es transportada al triturador y al mol l de carga per una Decouville ab vagonetes tirades per petites locomotores.

A entrada de fosch tornaren els expedicionaris a Ciutat y a les 9 se presentaren en el teatre Pereyra, ple de gom a gom y ab la novetat aquesta vegada d'haverhi en els palchs moltes senyores. Presidí també el senyor Rosselló, qui anunciá que'l senyor Tobella explanaría unes quantes impresions sobre l'agricultura ivicenca y que'l senyor Novellas parlaría ab la brevetat que demanava el temps, puix els catalans havíen de sortir cap a Palma dintre de poca estona, dels adobs ab aplicació a les terres que havía vist durant la passejada del día.

El senyor Tobella començá, donchs, explicant lo que al seu judici era digne de franca llohança en el conreu de les terres ivicenques, lo que era susceptible de mellora y lo que decididament y ab urgencia debía esmenarse. Entrá en els majors detalls possibles, parantse sobre tot en la conveniencia de cuydar y guardar bé els ametllers y d'aumentar els garrofers encara que fos en perjudici de la figuera, estimada en el país, el produyt de lo qual considerá poch remunerador.

El senyor Novellas tenía el camp verament abonat per extendres llargament sobre'l seu tema d'adobs, tota vegada que, salves rares excepcions, a Iviça se prescindeix de tot adob químich, y, en efecte, la disertació del docte Catedrátich anava prenent l'interés de totes les séves lliçons, però'ls recados apremiants de que'l vapor anava a marxar s'imposaven y no hi hagué més remey que reduhir aquella conferencia que de totes maneres havía de resultar profitosa.

El propietari y comerciant d'Iviça D. Francesch Medina s'alçá per donar en nom de

tota la població les gracies als catalans per la séva visita. Les paraules del simpatich orador foren molt sentides, verament sortides del cor, acabant ab un *Visca Catalunya!* que fou calorosament contestat y que doná peu al delegat dels E. U. C. per despedirse del bon poble ivicench ab paraules de germanor y bona correspondencia que, unides a les del senyor Medina, inflamaren al nombrosíssim publich, qui acompanyá en massa als expedicionaris fins al moll, despedintlos aleshores, en mitx de la fosca, ab un atronador aplaudiment. El senyor Rosselló y demés persones que'ls havíen constantment acompanyat durant llur estada a Iviça no'ls deixaren fins al vapor, despedintsen aleshores ab paraules de sincer afecte y quasi ab llágrimes als ulls.

La Cátedra a Viena

L'Excm. Sr. Marquès de Camps cumplí escrupulosament l'encárrech de representar la Cátedra en el Congrés Internacional d'Agricultura de Viena. Els temes de carácter general que s'hi tractaren sols indirectament interessen a Catalunya, a pesar de lo qual preparam per més endevant un estudi del referit Congrés de Viena, y de l'obra d'aquets Congressos internacionals periòdichs.

***

La Cátedra «Pere-Grau», a més de les lliçons pendents encara al Pallars, ne prepara per Valls, Lloret de Mar y Espluga de Francolí. Mentrestant s'está treballant en l'organisació definitiva de la Cátedra sobre les bases indicades en l'article del President dels E. U. C. inaugural de la Revista, y, ademés, s'ha pres l'acort de qu'en el prop-vinent Congrés de la Federació Agrícola Catalana-Balear, celebrador a Vich, hi prenga aquella una part activa, encarregantse d'una ponencia, sens perjudici d'altres actes que's determinarán en el seu día.

CÁTEDRA DE HISTORIA Y LITERATURA PORTUGUESES

Ab l'estudi del darrer periode de la sobiranía de la Casa d'Aviz y una sumaríssima digresió dels fets culminants de la Casa de Bragança, veyent qu'era impossible durant lo que restava de curs entrar en l'estudi de la literatura portuguesa, nostre Professor tancá les conferencies dedicant, a prech de alguns oyents, preferent atenció a la situació política de la nació lusa, qu'está passant per una agudíssima crisis.

Com que l'estudi d'aquestes qüestions constituía un assumpto molt important en l'historia peninsular contemporánea, d'aquí la preferencia del senyor Ribera y Rovira en tractarles com a materia de Cátedra.

Finida la part d'historia del nostre curs y mancant sols tres conferencies pera acabar aquest, el Professor feu un sumari que distribuí en tres lliçons a manera de comentaris dels successos que's vingueren realisant durant les darreres mesades.

La crisis política actual de la societat portuguesa obeheix a causes de fonda pertorbació en la conciencia pública, motivada pel regiment constant burocrátich dels partits

turnants que ab les polítiques personals han allunyat al poble de l'afectuosa convivencia y cooperació ab els gobernants.

Heusaquí com el senyor Ribera y Rovira enten el moviment actual y còm desarrolla la seva trascendencia.

Avuy el poble portuguès se troba gobernat en ple regiment dictatorial. Les regalíes que la Constitució del Estat concedeix als ciutadans son cada día abolides per decrets del més ferreny absolutisme. A Portugal se goberna anticonstitucionalment, contrariantse la tradició gloriosa de llibertat de que gaudeix el poble lusitá, enfront l'opinió pública y, cas insòlit, l'actual gobern franquista, desitjant mantenir l'estabilitat del regiment, combat a sanch y a foch les oposicions monárquiques y les republicanes, sense la lògica cooperació, que tot gobern dinástich ha de tenir, dels partits afins d'oposició, violentment ferits per agravis incompresos.

Nos interessa molt als espanyols seguir ab tota detenció y interés la lluyta política portuguesa, car d'ella podrem treure avisadores lliçons pera l'avenir.

S'ha generat el moviment de revolta més en els esperits y en el cervell que no en el cor d'aquelles pacífiques multituts, per un contrast flagrant entre'l sentiment lliberal del poble portuguès y la fèrrea imposició d'un gobern dictador, enlayrat al poder sense l'ajuda d'un moviment d'opinió que li es manifestament hostil.

El gobern s'ha erigit en dictador per necessitat. Constitucionalment, parlamentariament tenía una vida manllevada; sense la decidida ajuda d'un dels ferms partits polítichs tradicionals, progressistes o regeneradors, li era impossible la vida gubernamental.

Explicant el procés històrich d'aquets partits polítichs y de les seves escisions, el senyor Ribera y Rovira esmenta el ressurgiment del republicanisme, fruyt dels desacerts dels gobernants de la monarquía, deduhint que'l present estat d'opressió si, d'una banda, porta l'honesta finalitat de regenerar l'hisenda portuguesa y aixecar el prestigi econòmich de la nació, per altra tendeix a combatre, a aniquilar l'obra de propaganda que durant aquests darrers anys han vingut porfiadament realisant els republicans.

D'aquestes tres conferencies, la segona la dedicá nostre professor al moviment republicá portuguès, fentnos veure la seva orientació, la seva força y biografiant els seus més eminents paladins, alguns dels quals figuren entre'ls més insignes hòmens de lletres de Portugal. Fou en aquesta conferencia que criticá les teoríes iberistes esmentant la conveniencia d'una intensa propaganda dels principis federatius, ben acullits a Portugal, que cristallisen en el reconeixement de l'autonomía de les tres nacionalitats hispanes: la gallech-portuguesa, la castellana y la catalana. Pera contribuir a la major difusió d'aquesta teoría d'admirable equilibri polítich peninsular, el senyor Ribera y Rovira té a la estampa un llibre titulat *Iberisme*, del qual nos va llegir alguns substanciosos fragments y que porta un soberch pròlech del sabi portugués Dr. Theophilo Braga. Aquest llibre, cridat a una llarga discusió, obrirá nous horisons pera la definitiva orientació de la política ibèrica.

La darrera conferencia d'aquest curs la doná el senyor Ribera y Rovira al Saló de Cátedres del Ateneu, devant una nombrosa y selecta concurrencia. y a la qual assistiren alguns alumnes de la Cátedra de Llengua Portuguesa. En aquesta conferencia, ab la qual nostre professor tancá el curs l'Historia y Literatura lusitanes, va sortir a relluhir l'interessant serie d'incidents qu'esdevingueren durant el llarch viatge que feu a Portugal el senyor Ribera y Rovira y que a tantes y porfiades polèmiques doná lloch. La

narració dels fets resultá pintoresca y acullida ab molta complacencia per l'auditori y d'ella se feu ressò, elogiantla, la premsa barcelonina.

Resumint, d'aquest primer curs de la nostra Cátedra ne treyem el convenciment de l'alta obra de cultura que'ls E. U. C. realisen ab aquests estudis portuguesos y, apart les rahons práctiques que la tornen excelent, hem pogut apreciar l'agradosa afició dels concurrents a aquets coneixements de l'evolució que al través de la historia ha anat sufrint el poble lusitá.

El Professor deixá bosquejada l'idea d'escriure monografíes sobre punts d'historia o literatura que afecten a catalans y portuguesos, com l'obra de D. Francisco Manoel de Mello, per exemple. El curs vinent dedicat a la literatura promet esser molt notable y de resultats prácticbs, ja que les obres literaries portugueses reunides en una biblioteca nombrosa estarán a la disposició dels alumnes pera realisar aixís un més profitós estudi.

A. Sadurní y Vilardebó

LLENGUA PORTUGUESA

Indubtablement que'l primer curs de llengua portuguesa ha sigut molt profitós pera'ls alumnes d'aquesta disciplina filològica.

Durant aquets derrers dos mesos han continuat en lliçons práctiques, els exercicis orals y escrits, poguentse apreciar l'avenç dels alumnes que han perseverat en aquest estudi. Dels quinze matriculats, cinch han acudit a classe assiduament, dos ab algunes intermitencies y tres han sortit de Barcelona en viatges comercials a Portugal y al Brasil. Es precís que s'escampe l'afició al coneixement de l'idioma português, de molta ventatja avuy que'l mercat lusitá s'ha obert a totes les nacions exportadores. Vegis els alemanys com han establert cátedres en les principals ciutats del imperi pera l'ensenyança del português necessaria avuy que les relacions comercials entre Portugal y Alemanya son tant íntimes y pròsperes.

Es, donchs, un servey d'alta utilitat patriòtica el que vé realisant ab sa porfiada campanya de lusitanisme nostre benvolgut Professor senyor Ribera y Rovira, a qui tots estem agrahits per la solicitut ab que ha seguit les explicacions de la seva Cátedra, a la qual se deuen certament els avenços y la perfecció ab que'la seus deixebles ván tractant l'idioma português.

C. Reverter y Coma

PEDAGOGÍA NACIONAL

Desde la darrera ressenya s'ha tractat de les tendencies nacionals catalanes a fomentar, dels vicis nacionals nostres a corretgir y de l'organisació d'Escoles més escayenta a Catalunya als nostres temps, sempre prescindint de lo bo y lo dolent cosmopolita que no quadra dintre'ls llindars d'una Pedagogía Nacional.

*
* *

Començant per l'aspecte físich, parlárem de l'estatura y fortalesac orporia, que, si no es degenerada en la totalitat de la raça nostra, ho es en les grans ciutats d'una manera extremada, y ho es també en moltes classes pobres de fora ciutat, si bé per causes moldiferentes. Estudiant la manera de còm la raça escandinava ha lograt pujar, enfortir y entonar son cos, en menys de 30 anys, vam parlar de la gimnassia més escayenta en les nostres Escoles, detallant les circumstancies de lloch, temps, aparells, maneres, etc. Vam parlar també de les excursions físiques-científiques —de les quals n'han fet una vintena els alumnes— y de les circumstancies que deuen condicionarles. Per fi, fou discutida la qüestió dels jochs, ab finalitat física y social, determinant els més escayents a les Escoles de Catalunya.

També fou estudiat el treball catalá, pera deduhir el sentit més eficáç de la nostra ensenyança primaria. Dels rahonaments y les estadístiques se'n deduhí la necessitat de que—tot y sent general l'ensenyança respecte a coneixements y excluhint tota ombra de tecnicisme — la carrera del magisteri a Catalunya se divideix en dúes especialitats: industrial y agrícola, sent comuna l'ensenyança en lo demés. Aixís els futurs treballadors aniríen armats científicament pera la perfecció de llurs obres.

Fou estudiat —tot encara dintre del factor físich — el temperament catalá, barreja de nirviós y sanguini, peró quelcom parat en l'operació per influencies linfátiques provinents de la mala higiene, de la dolenta alimentació, de la inacció secular respecte a iniciatives nacionals, desde'ls temps dels últims Austries y sobre tot del primer Borbon. Vam veure les maneres de fortificar el temperament nostre, que porta com a conseqüencia l'optimisme, l'esperit emprenedor, la constancia y el just medi; que son els quatre peus sobre que descansen la gloria y la riquesa integral dels grans pobles.

*
* *

Respecte a educació psíquica del poble catalá, fou determinada la característica de la nostra ánima pensant, que consisteix en una *memoria tarda, si bé tenáç*, en una *inteligencia oberta* pera veure dintre dels primers principis les conseqüencies més importants pera'l rahonament teòrich y l'aplicació a la vida; una *rahó pesada* pera les altes especulacions, però *ferma y intuitiva* pera les conseqüencies de valor práctich immediat. Y, com a corolaris, una predisposició fortíssima de l'ensenyança intuitiva y práctica, que toque ab la má dreta les coses especials, y ab l'esquerra les conseqüencies tangibles de la cosa.

D'aquí se'n deuduhiren mètodes y procediments d'ensenyança general, pera fortificar encara més, pel un cantó, aquestes belles disposicions de la raça, y, pel altre cantó,

nodrir y desenrotllar les parts flaques dels nostres menuts, com la memoria, l'expressió verbal, el raciocini pur. Mètodes y procediments posats ja en practica a la *Escola de Mestres*, y que un altre curs seran concretats respecte de cada una de les assignatures del Programa que convé desenrotllar en les Escoles de la nostra terra.

* * *

Y, anant, per fi, a l'educació psico-física, vam fixarnos principalment en l'*avaricia* y *el kabilisme*, que son els dos grans vicis de la nostra raça, l'un molt antich, l'altre no tant; y en l'*esperit emprenedor* y el *patriotisme*, que son les nostres virtuts, y que, respectivament influint en els dos vicis, podríen convertirlos en virtuts potents pera grans coses.

Pero aquestes quatre qüestions — avaricia, kabilisme, esperit emprenedor y patriotisme — son tant complexes y difícils d'extractar, que'm limito a enunciarles, pera constatar la feyna feta.

Resta afegir que, en la práctica, com a confirmació y costum de les teories apreses, ja's viu a l'*Escola de Mestres* en vista a aquesta educació normal. Y tot tendeix —per medis aquí no fácils de concretar— a fer que'ls deixebles, mestres futurs, surtin pulits de l'*Escola* pera anar a plantar ab autoritat pels pobles la llevor bona.

* * *

Y aquí finí el programa, y ab ell les explicacions y converses. Vam repassar un mes, acabant les tasques el 30 de Juny. Ara farem 15 díes de festa, pera rependre el 16 de Juliol una classe lleugera y curiosa de Pedagogía nacional, que consistirá en les lectures comentades de la *Doctrina pueril* del nostre gran polígraf Ramon Llull y de l'*Iliada* del pare Homer, aquesta pera estudiar carácters, cosa tant capdalt en la moderna educació individualista.

En darem compte.

J.

ESCOLA DE MESTRES

INFORMACIÓ SORE'L PROJECTE DE LLEY D'ADMINISTRACIÓ LOCAL

Excmo. Señor:

La «Escola de Mestres» y en su nombre los firmantes, Director, Directora y Secretario de la misma, habiendo leido el Proyecto de Administración Local, presentado á las Cortes últimamente, no pueden menos de acudir á la información abierta por la Comisión correspondiente, para exponer con toda lealtad (en nombre de una gran parte—la mayor y más ilustrada—de los dedicados en Cataluña á tareas de educación) los juicios que la meditación del citado proyecto de ley les ha sugerido, en lo tocante á instrucción pública.

Los firmantes han de exponer ante todo la desconfianza que abrigaban ya, ante el anuncio de las citadas reformas legislativas. Porque en el actual estado de derecho, aunque los diversos matices con que se movía el Catalanismo se hayan reducido en la práctica á uno solo, el evolucionista, y en su corriente haya arrastrado á los partidos extremos, republicano y carlista, que han afirmado también la conveniencia de las reformas parciales y sucesivas; aunque cuantos grupos batallaban por la autonomía y la descentralización se hayan concentrado en el común denominador de un programa único, y este programa contenga un mínimum de reformas; sin embargo, este mínimum, no por serlo, deja de afectar de un modo directo á la reforma de la Constitución fundamental del Estado, ya ateniéndonos al espíritu de todo el movimiento catalán, que es la afirmación de las personalidades regionales como seres orgánicos y vivos, cosa contraria á varios artículos del Código fundamental, entre otros el 15, 18, 75 y 82; ya ateniéndonos á las afirmaciones en que, en este instante de la evolución, ha cristalizado este común sentir de todo un Pueblo, que son la autonomía regional en las funciones de Educación, de Beneficencia y de Obras Públicas, autonomía á que se oponen, no sólo todas las leyes y Reales Ordenes sobre la materia, sino también varios artículos de la citada Constitución fundamental.

Para satisfacer este programa mínimo, era necesario anunciar una amplia reforma constitucional, cosa harto menos difícil de lo que á primera vista parece, cuando con actos, leyes y Reales Ordenes han sido varias veces conculcados multitud de artículos de la citada Ley Constitucional. Por esto, al ser anunciada una simple Reforma Local, era lógico suponer que ninguno de los constantes anhelos de Cataluña iba á ser satisfecho. Aunque, por una parte, la costumbre insana de reformas de leyes substanciales por simples decretos daba margen á cierta posibilidad de que ahora se repitiese la infracción legal, reformando con una ley artículos constitucionales; y aunque esa posibilidad resultaba casi probalidad ante los anuncios del Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros sobre satisfacción á los clamores de Cataluña, sin embargo se confirmó la previsión de los desconfiados, preopinantes de que, si se han repetido las infracciones constitucio-

nales para leyes y actos deprimentes de las regiones, los partidos respetarían la discutida venerabilidad de la Constitución al tratarse de algo que pudiera satisfacer á legítimas exigencias de la región más viva de España.

Los firmantes, caso de haber sido satisfechas las aspiraciones regionales con una simple reforma local infractora de la Constitución, hubieran acudido á V. E. exponiendo su criterio de que se llevase á la Constitución el espíritu y la letra de estas innovaciones, ya para acordar las leyes con el Código General; ya para no dejar sin base jurídica, constantemente atacables, las reformas; ya para que aparecieran ante todo el pueblo la lealtad y buena fé con que los legisladores, obrando seriamente, corregían los yerros de sus antecesores, para afirmar las personalidades regionales y satisfacer los clamores de la parte más viva del Estado español. Pero ahora, cuando ni tan sólo ha venido la satisfacción de la más pequeña parte del programa mínimo, la «Escola de Mestres» ha de acudir á V. E. exponiendo su criterio, es decir, no sólo que se dé satisfacción al programa catalán respecto á cosas de educación, sino también que estas reformas sean llevadas á la Constitución del Estado.

* * *

Y afirmada esta idea general, que expresa el común sentir del claustro de Profesores de esta «Escola», es necesario poner al descubierto — y á la vez deplorar — la absoluta ausencia, en el proyecto de Reforma Local, de innovaciones pedagógicas sistematizadas, y la contradicción evidente de los pocos artículos que incidentalmente hablan de este asunto.

Dice el artículo 99 del Proyecto de Ley: «Con arreglo al art. 84, Número 1, de la Constitución, es de la exclusiva competencia de los Ayuntamientos, subordinada tan sólo á la observancia de las Leyes generales del Reino, el Gobierno y Dirección de los intereses peculiares de los pueblos y en particular cuanto tenga relación con los objetos siguientes: .....11. Escuelas, Institutos, Talleres, Premios é Inspecciones para facilitar y difundir la instrucción publica, señaladamente la primaria y la aplicada á oficios, industrias y artes.»

Si nos atuviéramos á algunos términos del artículo, vendríamos á parar en que los negocios de instrucción son «de la exclusiva competencia de los Ayuntamientos, señaladamente la instrucción primaria», con lo cual parece que á estos se entrega la facultad de modelar planes, fundar Escuelas, nombrar Maestros, es decir, una independencia completa en cosas de instrucción primaria, á semejanza de la floreciente instrucción belga y suiza.

Pero funda el Excmo. Sr. Ministro este artículo en otro de la Constitución, el 84; y éste ha sido interpretado siempre en el sentido de que los Ayuntamientos tienen «exclusiva competencia» en pagar el sueldo á los Maestros, pero de ninguna manera en señalar los planes más convenientes, en nombrar los Maestros más capaces, etc., etc. Así lo estatuye, además de una farragosa y aún más centralizadora legislación posterior, la Ley fundamental de 1857, que rige desde su promulgación como Código general de Enseñanza.

Y aún con esta interpretación podían verificarse en cada Provincia las oposiciones, y los Ayuntamientos tenían ciertas facultades. Y viene una tercera interpretación del artículo, á causa del inciso «subordinada tan sólo á la observancia de las leyes generales del reino», con lo cual la «exclusiva competencia de los Municipios» queda reducida á

cero, á «exclusiva competencia del Estado», por cuanto las leyes generales se abrogan todas las facultades en materia educativa. Y así, aquellas palabras «con la sola dependencia», que á primera vista parece una dosis grande de independencia, resultan el sarcasmo del que brinda nominalmente libertad al que tiene férreamente atado.

Y aún una cuarta interpretación acude á los conocedores de la vigente legislación escolar, es decir, la de si han de ser consideradas como leyes los RR. DD. de los Ministros de Instrucción, y aún si ha de perdurar la enormidad legal vigente de considerar derogados artículos fundamentales de una ley solemnemente votada en Cortes, como es la de 1857, por simples disposiciones de cualquier Ministro de Instrucción, como las de los Consejeros de la última década gubernativa.

Y viene el artículo 100, y en su párrafo 2.º da margen igualmente á una nueva suposición, si bien con las dudas y reticencias con que siempre se habla de instrucción en el citado proyecto de Reforma local, pues dice que «toca al Ayuntamiento en pleno... la municipalización de servicios que antes vinieran prestándose por... el Estado cuando éste dé su benéplacito», queriendo, quizás, apuntar que el Estado, en determinadas condiciones, podrá abandonar en manos del Municipio los asuntos de Enseñanza, como gracia especial.

Aunque no fuera más que la indecisión y aún contradicciones de este artículo y otros que apuntan asuntos educacionales (tales como el 173, párrafo 2, y el 121, párrafo 6) sería de todo punto necesaria una nueva redacción de la Ley, para saber, cuando menos, á qué atenernos: si á una independencia absoluta del Municipio en negocios educativos; si al estado establecido por la Ley del 57; si á una observancia de todas las Leyes Centralizadoras posteriores al 57; si á la continuación del estado actual en que simples RR. DD. han derogado indebidamente Leyes hechas en Cortes; ó si hay esperanza de alguna excepción privilegiada, cediendo el Estado á los Municipios, ó á algunos, los intereses educativos. Que á todas cinco interpretaciones se prestan las pocas palabras del proyecto dedicadas á asuntos tan trascendentales en sí y por la importancia que les dan las exigencias de Cataluña.

* * *

Pero no basta una nueva redacción aclarando dudas en un sentido determinado. Porque cualquiera de las cinco soluciones, aun la primera,—lo decimos profundamente convencidos nosotros, autonomistas,—sería disparatada para los altos fines de la educación. Porque mientras esta solución encarnaría la instrucción en los organismos municipales, las demás soluciones, netamente unas, con eufemismos las demás, la encargan á la acción centralizada del Estado. Y ni una cosa ni otra puede solucionar en sentido justo y moderno las grandes cuestiones de la educación nacional.

Sabido es y de todos admitido—por lo cual huelga toda demostración—que las funciones de educación son sociales, debiéndolas separar, por su propio objeto y fin, del radio de acción tanto del Municipio como del Estado. Pero con la misma evidencia se sabe también que en España — desgraciadamente — la familia no está preparada para ejercer semejante función, por sus ideas eminentemente perjudiciales respecto de este asunto, y por carencia absoluta de aquel espíritu sano y con fuerza inicial civilizadora que son los motores indispensables para actuar la expresada función.

De esta segunda conclusión —tristemente confirmada por hechos pasados y presentes —sácase la consecuencia de que organismos superiores, ejerciendo la suprema tutela con

que deben vigilar la labor de la familia, deben encargarse, como función supletoria á la iniciativa social, de los altos intereses educativos. Ni aun en las regiones más vivas, como Vizcaya y Cataluña, están capacitadas las familias para encargarse de la enseñanza, debiéndonos contentar con admirar, pero no imitar, el régimen admirable de la civilización Bélgica y de la Inglaterra contemporánea, cuyas familias tienen la intuición y la convicción de los deberes educacionales, abandonando los Gobiernos á ellas, con entera confianza, las funciones de educación.

Al escoger cuál de los organismos superiores debe encargarse de los negocios de educación, es absolutamente imposible detenernos en los Municipios, como representantes más genuinos de la familia. Una larga y dolorosa experiencia nos declara que están igualmente incapacitados. Y si esta experiencia no nos lo declarase, y la consideración de estar formados estos Municipios inmediatamente por las familias no nos lo afirmase, apelaríamos á los tristes y vergonzosos hechos de los Municipios actuales, los cuales, casi sin excepción (abandonando del todo los restos de deberes educativos que la Ley les concede; pidiendo constantemente la supresión de escuelas; tratando los más generosos—los de las grandes capitales—los negocios de educación con una incompetencia infantil, pero dilapidadora y anti-educativa) muestran bien á las claras que de ningún modo pueden ser órgano adecuado á la función educadora, en estos instantes históricos.

Por esto nosotros, descentralizadores y regionalistas, protestaríamos contra este artículo de la Ley, si su espíritu y letra—contradictorios—resultasen favorables á encargar á los Municipios la organización de la labor educativa.

Rechazamos la entidad provincia también, si no para ciertas enseñanzas profesionales, para la función social de la enseñanza primaria. Y la rechazamos en nombre de los Maestros, que sufren aún las tristes consecuencias del hambre, con que las Diputaciones premiaran su labor; en nombre de la Pedagogía, pues una entidad no técnica no puede dirigir con rectitud y eficacia cosas que no entiende; en nombre del Regionalismo más elemental que nos veda investir de funciones sociales, naturales, importantísimas, á Cuerpos puramente artificiales, que no tienen raíces territoriales ni económicas ni psicológicas, que no pueden sentir sobre una naturaleza vigorosa—pues no la tienen—la responsabilidad del órgano consciente que mira con clara inteligencia y amor á su Comarca natural, la inmensidad y eficacia de la función que dirige y normaliza.

Consideraciones semejantes nos llevarían á no tolerar en el Estado supremo la función educativa.

Un Estado como el Español, que actúa sobre distintas nacionalidades, de terreno y clima y trabajo y lengua absolutamente distintos, es absurdo que pueda sentirse con aquel vigor que solo dá la unidad de objeto y de fin, la unanimidad de pareceres y de voluntades. Y una triste experiencia, en este y otros ramos, lo confirma plenamente.

La Pedagogía en segundo lugar, encauzada por los senderos nuevos que tanto esplendor han dado á la educación sajona, exige la lengua natural para la educación, la lengua natural para la instrucción; una labor especializada para cada comarca de distinta fisonomía; una tendencia agrícola en regiones que de la tierra vivan y un sentido industrial donde la fábrica y el gran taller sean los medios de vida de la mayoría; unas horas para los pueblos que viven con el sol, y otras para los que las exigencias industriales obligan á otros métodos de vida; unos edificios absolutamente distintos en los Pirineos de los de Andalucía; hasta una distinta distribución de cultura en las Comarcas

ricas de las pobres, comenzando por el sueldo del maestro y la mensualidad y acabando por las excursiones y el material. Y si son necesarias, de este modo, distintas legislaciones escolares, la lógica más elemental exige distintos órganos que las actúen y distintas localidades—las apropiadas—donde estos órganos jurídicos funcionen.

Una triste experiencia, en tercer lugar, nos demuestra en su repulsiva desnudez toda la asquerosa leyenda del Estado docente. No somos nosotros los que proclamamos la absoluta nulidad del Estado Español en materia de enseñanza. Es la realidad más aplastante que nos pone á la cola de Europa en alfabetismo y educación. Es el mismo Estado que proclama de mil maneras su ignorancia por boca de todos sus Ministros de Instrucción, la labor de los cuales queda reducida á entonar los desaciertos de los anteriores y á elaborar materia nueva para que, á su vez, pueda el Ministro futuro cantar los desaciertos de ellos mismos.

Sería cuestión, en fin, de pensar en emancipar del Estado estos asuntos, siquiera no hubiese otra cosa que esta firmísima voluntad de una región viva, que paga un 5 % de los ingresos del Estado, que une á España con el mundo civilizado, por exigencias de la Geografía y ventajas de su civilización; aunque no hubiese más razón que el alzamiento unánime de un miembro vivo del cuerpo del Estado, que pide le sean encomendados asuntos de su exclusiva competencia, como mayor de edad para luchar en las lides de la moderna civilización.

Así es que, de las cinco hipótesis que podrían levantarse sobre el aludido artículo del proyecto de Ley—aunque entre sí contradictorias—ninguna satisface las exigencias del actual momento. Sino que es necesario ir á la entidad regional, y encargarle los negocios educativos, como única entidad natural conocedora de las necesidades de la región y con todas las garantías suficientes para cumplir su cometido.

* * *

Varias razones abonan la opinión de los que, encargando á la región las funciones educativas, desean que la autonomía de ella no sea completa en todos los órdenes, sino que, en lo que no es privativo de la región y ni aún de España, sino progreso común á todo el mundo civilizado, el Estado Central exija el cumplimiento de unas bases comunes que cada región podría libremente desarrollar y aplicar.

Así lo pide cierto temor de los Maestros, natural después de la deplorable conducta de las Diputaciones Provinciales para con ellos. Así lo tolera el mismo principio autonomista, que exije libertad en lo privativo, pero centralización en lo común. Así las posibles transgresiones en este orden de cosas serían firmemente evitadas, ante el temor de que no cumpliendo la región las bases acordadas entre ella y el Estado, éste se apoderara de la enseñanza regional y pusiese en tutela á los organismos prevaricadores.

Estas exigencias educativas del poder central deberían ser claras, pocas y lógicas, evitando posibles intromisiones ilegales por su parte, y también, por parte de la región, la más pequeña escusa en el cumplimiento de su deber.

Debería referirse esta base común al número mínimo de Escuelas, al sueldo mínimo de los maestros, á la educación física, á la enseñanza objetiva, á edificios escolares, á instrucción obligatoria, y, en términos generales, á cómo y en qué organismo debería concretar la región sus funciones educadoras.

Y obligando á que este supremo organismo educacional esté compuesto de representantes políticos de la región, de Maestros y Profesores y de Delegados de la Familia

y aún de la clase escolar, se sustraen de las mudanzas políticas—otra clase del retraso educativo en España—las cosas de educación, yuxtaponiendo lo oficial con lo popular, lo técnico con lo patriótico y lo moral.

Así la enseñanza completa y aplicada, gozando de natural autonomía que le preste soltura para los movimientos propios, se vería ligada —holgadamente ligada—á unas bases pactadas con el Estado y á un Consejo Superior Regional que de sobras evitarían cualquiera desliz de importancia en asuntos tan trascendentales.

Y procediendo á la creación forzosa de Patronatos mixtos para cada orden de estudios, los cuales socializaran la educación y nacionalizaran la enseñanza, serían echadas por el Estado las bases más propias y fundamentales para el progreso integral de España. Y esta función previsora y tutelar sería harto más civilizadora que la actual desorganización é ignorancia nacionales bajo la égida regresiva de un Estado pan-statista, y por lo mismo débil é inútil, por cuanto pierde en intensidad civilizadora lo que prodiga mala y estérilmente en extensión de asuntos impropios de su esfera federativa.

* * *

Con una sencilla adición creen los exponentes poder concretar su opinión sobre las facultades educacionales que el proyecto de Ley concede á las Diputaciones provinciales, por cuanto expuestas quedan las bases generales que creemos deberían ser los fundamentos del nuevo edificio de cultura integral.

Dice el artículo 333 que la Comisión Provincial entenderá en «el aumento gradual de sueldo á los Maestros, dotación y sostenimiento de la Junta Provincial de Instrucción Pública», lo cual, aparte de oponerse á la legislación general que el Proyecto de Ley no quiere contradecir, es una irritante injusticia imponiendo deberes de pagar á los que no tienen derecho alguno en mandar, ni siquiera en lo más mínimo.

El artículo 331 es uno de tantos subterfugios con que la palabrería gubernamental, tradicional en España, engaña á los pueblos. Pues después de decir que «corresponde *exclusivamente* á las Diputaciones regir y administrar los intereses peculiares de la Provincia... como establecimientos... Institutos ó auxilios para... la Instrucción» añade «con sujección á las leyes, reglamentos» etc., etc., lo cual deshace toda concesión ó derecho que la Provincia pudiera vislumbrar en la primera parte del artículo, pues sabido es que las leyes y reglamentos dan á las Provincias todas las facilidades y derechos, y aún deberes, de pagar, pero nada de lo que es atribución de quien debe entender—y entender «exclusivamente,» según la ley—en una cosa determinada.

Caso de interpretarse el artículo en el sentido de que la Diputación solo deberá sujetarse á Leyes y Reglamentos posteriores á él, es absolutamente necesario determinar, —y no en un Reglamento explicativo, sino en el articulado de la Ley—en qué clase de instrucción deberá entender la Diputación como deber y como derecho, y si la primera enseñanza se escapa de su círculo y se escapa la segunda y aun la técnica, como las Escuelas Profesionales no incluidas entre las cinco Facultades Universitarias.

En el caso negativo de no poner entre los deberes de las Provincias las enseñanzas predichas, debe determinarse si, como derecho, pueden ellas crear Escuelas primarias, si pueden crear Institutos y Escuelas de Ingenieros, Normales, de Agricultura, etc., y en caso afirmativo, cuáles son los derechos académicos, pedagógicos y económicos de estas Escuelas Provinciales, y su igualdad ó inferioridad con las de igual orden sostenidas por el Estado.

No está en el ánimo de los firmantes reclamar derechos para la Diputación, entidad ficticia y por lo mismo inepta. Pero una ley fundamental debe ser claramente interpretable, pues aparece como costumbre inveterada en España este tejer y destejer de leyes contradictorias, que lo mismo dicen una cosa que lo contrario, sobre todo cuando las interpreta el elemento estatista, que no tiene sobre sí organismo superior que le pare los pies en su constante acción absorbedora de todos los derechos ajenos.

Nuestro deseo, y el de la Corporación por nosotros representada—es la abolición de las Provincias, rémora de la vida local, lastre postizo de la marcha regional. Y en el lugar de estos organismos muertos, artificiales, de creación reciente y objeto del odio popular, poner los organismos regionales, vivos, naturales, de origen histórico, donde se han acumulado los sedimientos de todas las generaciones, y son ahora mismo objeto de los amores populares en las partes más vivas de la Península.

* * *

Concretando las anteriores consideraciones en artículos, creen los infrascritos que, referente á educación, lo justo y conveniente son las siguientes conclusiones:

1.º En un proyecto de Ley de Administración Local debe hablarse claramente de los derechos y deberes de los organismos locales respecto á educación.

2.º Estas reformas legislativas deben llevarse á la Constitución fundamental del Estado, para acordar lo nuevamente estatuído con la legislación substantiva vigente, contraria á estas orientaciones particularistas.

3.º Siendo imposible encargar la educación al órgano propio de ello, la familia, se encomendará al organismo natural más inmediato á la familia, el cual á su vez, ofrezca garantías en todos los órdenes, de buen acierto. Este es la región. En consecuencia, el Estado limitará su acción á la tutela, vigilancia y fomento de los intereses educativos.

4.º La región no se encargará directamente de los intereses educativos, sino que encargará esta función á un «Supremo Consejo Regional de Educación,» formado por cuatro elementos: Diputados, Maestros, Escolares y Representantes á la vez de la familia y de la intelectualidad no oficial.

5.º Este Consejo deberá observar las bases educativas impuestas por el Estado, representando su conculcación la tutela del Estado en este aspecto de la vida social.

6.º Estas bases, generales á todo el Estado español, serán:

a) Los pueblos mayores de 300 habitantes deberán tener una maestra; los que lleguen á 1000, un maestro y una maestra; los mayores de 3999 una maestra de párvulos, una de adultas y un maestro de adultos por cada 4000 habitantes, en Escuelas graduadas ó Unitarias.

b) Los Maestros cobrarán como cantidad mínima dos mil pesetas anuales, sin descuento alguno, pero también sin derecho á cesantías ni viudedades.

c) La instrucción es obligatoria; la diurna completa, de los 5 á los 12 años; la nocturna general ó técnica, de los 12 á los 16 años.

d) Son obligatorias en todas las Escuelas la Gimnasia, las excursiones, los sistemas objetivos y la práctica.

e) La enseñanza se dividirá en Universidad y Escuelas primarias, comprendiendo la primera todas las enseñanzas técnicas en sus diversos grados (Facultades, Escuelas Normales, Escuelas de Capataces, Escuelas de Aprendices); y las segundas las Escuelas de Primeras letras y los Institutos ó Liceos, ampliación de aquéllas.

7.º Ademas del *Supremo Consejo Regional* de Educacion habra para cada Facultad técnica un *Patronato* mixto semiautónomo; y para cada Comarca, una *Junta de Instrucción* que cuide y organice la enseñanza primaria y la segunda general.

8.º Las bases educativas generales á todo el Estado formaran la primera parte del *Código Regional de Educación*, constituyendo la segunda y ultima todas aquellas disposiciones que el Consejo Superior Regional acuerde por mayoría, corriendo todo lo demas á cargo de los Patronatos facultativos y de las Juntas Comarcales de Instrucción.

* * *

Esto es lo que la «Escola de Mestres» hace deber suyo aportar á la información abierta por el Congreso de los Diputados. Si este deber no nos hubiera impulsado á ello, hubiéranos incitado aquellas palabras del Préambulo que el Excmo. Señor Ministro pone en el Prólogo del Proyecto de Ley, anunciando deseos radicalmente transformadores.

Aquellas «hondas innovaciones que introduce en el régimen local», aquel «resuelto designio de emancipar y amparar la vida local»; aquellos deseos de que las legítimas y positivas realidades no resulten suplantadas por artificios, ni tampoco enervadas por obstinación de simetría,» y de «dejar expeditas todas las verdaderas y vivas afinidades de los pueblos, para que con amplia libertad se manifiesten y organicen, por estar informado en el convencimiento firme de que cercenar ó sofocar la vida local es para la nación tan dañoso como en el cuerpo maltratar la sangre de sus arterias;» todos estos buenos deseos, verdad es que no pasan de ahí, y aun quedan contradichos en el articulado—la eterna antinomia española,—pero ellos indican quizás buenas intenciones, que no han sabido concretarse en carne viva, pero que «exentas de espíritu de parcialidad,» admitirán, como obra Nacional, la colaboración de cuantos se interesen por el bien de España, tanto más cuanto se reducen nuestros buenos deseos á un detalle del Proyecto, en su parte tacante á cosas de educación.

Una triste experiencia, jamás desmentida, nos certifica de la inutilidad de las demandas de justicia colectiva ante el Estado Español. ¡Ojala nos equivoquemos, y el eterno «haremos» de los pueblos inútiles se convierta en un «hacemos» patriótico! De no ser así, de continuar nuestros Gobiernos en la política de perdición tradicional en España, cuando tanta desdicha haya dado sus frutos, en el término fatal que la historia señala á los pueblos mal regidos, tendremos nosotros la conciencia tranquila, convencidos de haber reclamado nuestros derechos de maestros españoles, de haber cumplido á la vez nuestros deberes de maestros catalanes. Y al venir, quizás, un conflicto, podremos decir que pedimos á tiempo justicia á los que nos la negaron, y legitimaremos entonces nuestra actitud recordando repetidas demandas jamás satisfechas.

Dios guarde á V. E. muchos años.

Barcelona 20 de Junio de 1907.

Por la «Escola de Mestres»

El Director	La Directora	El Secretario
Joan Bardina	**Josèpha Soronellas**	**Fèlix Jové y Vergés**

Excmo. Sr. Presidente de la Comisión del Congreso sobre el Proyecto de Ley de Reforma Local.

NOTES VARIES

EL NOU VIS PRESIDENT DE LA F. A. C. B.—Com a coronament del Congrés Agrícola celebrat a Manacor fou elet, segons les práctiques de la Federació Agrícola Catalana-Balear, Vispresident de la meteixa l'Excm. Sr. D. Pere Grau Maristany, qui, en virtut dels Estatuts, al acabarse el pròxim Congrés l'any vinent a Vich, passará a la presidencia, que ocupa actualment D. Salvador Dachs. El senyor Maristany s'afanyá a comunicar telegráficament l'acceptació de tant honrós cárrech.

L'elecció fou rebuda ab gran aplaudiment y satisfacció de tothom, y, com no dubtam de qu'en la meteixa hi ha contribuit lo molt y notable qu'en pro de l'Agricultura ha fet dintre els E. U. C. el fundador de la Cátedra «Pere-Grau», al enviarli nostra enhorabona per tant assenyalada distinció, nos felicitam a nosaltres meteixos.

CERTAMEN DE CIENCIES ECLESIÁSTIQUES. — Els ESTUDIS foren galantment convidats a la solemne repartició de premis d'aqueix notable concurs, la qual se celebrá el día 9 de Juny en el local de l'Academia Catalana d'Estudis Filosòfichs. L'acte fou ben concorregut, llegintshi dos discursos, un del President del Jurat del Certamen, el Canonge de la Seu de Mallorca Dr. D. Joseph Miralles, y altre del Catedrátich de Filosofía del Seminari de Gerona Dr. D. Joseph Pou y Batlle; una memoria del Secretari del Jurat, Dr. D. Salvador Bové; una oda asclepiadi-glicònica a María, Seu de la Ciencia, de Mossen Jaume Barrera, y una poesía dedicada al Colegi de llengues orientals fundat per Ramon Llull a Miramar, de Mossèn Costa y Llobera.

Els premis repartits foren nombrosos y, segons la citada memoria del Secretari del Jurat, dos o tres d'ells son obres verament solides y de trascendencia. Cal desitjarne la publicació.

El discurs del Dr. Pou y Batlle fou repartit imprès als concurrents a la festa.

PRIMERA ASSAMBLEA REGIONALISTA VALENCIANA. - Els E. U. C. foren atentament cridats a aquesta Assamblea, a la qual enviá nostre President una ponencia sobre'l carácter y els treballs de l'Institució. Les dificultats sobrevingudes a última hora per la celebració de l'Assamblea y l'inseguritat de que aquesta se portás a cap foren causa de que'ls ESTUDIS no hi fossen representats, com era el propòsit, per un delegat especial de la Junta, el qual havía d'anar a Valencia ab la frustrada expedició marítima.

DOL. — Han deixat aquesta vida d'una manera inesperada y en etat encara jove dos distingits protectors dels E. U. C., ben coneguts de tothom y la perdua dels quals ha sigut generalment sentida: D. Alexandre M.ª Pons y D. Joseph M.ª Valls y Vicens. La gestió política del primer y la municipal del segon, aixís com també la valua literaria d'aquest eren prou notories per que nosaltres n'haguem de parlar. Però, com hem dit, sentíen tots dos entusiasme per nostra Institució y aquesta particularitat nos dobla el dolor per llur perdua.

En diverses formes havíen afavorit tots dos a la societat dintre la qual vivien. Deu els haurá dat ja el premi de llurs bones obres.

CURIÓS INFORME. — En el periodich de Vich *Gazeta Montanyesa* retrau el senyor Canonge Collell un informe verament exemplar sobre l obra geològica catalana del delegat de l'Academia Imperial de Ciencies de Viena, Dr. Rodolf Hornes, qui vingue aqui expressament y per encarrech de dita Academia a estudiarla. Diu aixis la part d'informe que reproduheix el Canonge Collell.

«Essent els voltants de Barcelona la comarca de la Península Ibérica mes coneguda en lo relatiu als terrens terciaris, gracies al preciós mapa geologich que d'aquells indrets s'ha publicat y als richs treballs que de dits terrens han vist la llum publica aquests darrers anys, vaig decidir, a fi de cumplimentar la missió que m'havia confiat l'ilustre y Imperial Academia de Ciencies, marxar a aquelles contrades.....

»Presa aquesta resolució, no he hagut de penedirme d'ella. Desde luego me va rebre de la manera més amistosa y coral que imaginarse puga l'eminent geòlech ilustre Canonge Dr. D. Jaume Almera, qui en ses investigacions geologiques per Catalunya ha fet un estudi acabat y complet de dita regió. Aquest senyor tingué l'amabilitat de mostrarme la rica colecció geològica que ha reunit en el Seminari, hont ha format un preciós museu del qual es ell director.

»En eix museu, ademés d'una serie abundantíssima d'exemplars fossils dels terrens paleozòich y mesozòich de Catalunya, s'hi troban tambe reunits els dels terrens eogenichs, oligogènichs, miocènichs, pliocènichs y plistocènichs en tanta profusió, que sorprenen, tant per la seva riquesa com per la seva exacta classificació.

»El Museu Martorell, situat en el Parch de la Ciutadela, conté tambe una coleccio estratigráfica bastant notable y hermosa d'especies extrangeres, que se ha completat ab alguns pochs pero bonichs exemplars de procedencia catalana. Eixos darrers son, en sa major part, donatius del Dr. Artur Bofill, el qual, junt ab el Dr. Almera, ha d'assenyalarse com infatigable investigador dels jaciments paleontelologichs terciaris dels voltants de Barcelona.

»El Museu Martorell y les coleccions del Dr. Almera en el Seminari podem dir, donchs, que's completen, y al inspeccionar les ultimes, ilustrat per les amables explicacions del Canonge, pogui orientarme perfectament respecte de tot lo que després havia d'estudiar sobre'l terren, havent de consignar ab gust que dit senyor me facilitá la realisació de les meves excursions, puix que unes vegades m'hi acompanyá ell meteix y altres me feu acompanyar per son ajudant, el senyor Faura, y sos deixebles.....

»L'excursió més important fou indubtablement la que férem al Penadès, empleanthi alguns díes. Tingué per objecte l'estudi de la comarca que s'ha fet clássica en geologia per les investigacions del Dr. Almera.

»En la comarca del Penadès, ans que tot, vaig anar a visitar el tall de St. Pau d'Ordal que ha posat tant de relleu ab copiosos detalls el Dr. Almera. Me cab la satisfacció de poder afirmar qu'he trobat perfectament acordes la descripció feta per dit autor y la realitat...

»En una hermosa tarde d'un diumenge — 28 de Maig — formí part d'una excursió que dirigi el mateix Dr. Almera, dirigintnos cap a Moncada, al Nort de Barcelona...

Com a dato interessant dech afegir qu'en aquesta escursió hi assístiren 76 persones, uns actualment alumnes del Seminari, altres d'un professor deixeble del Dr. Almera,

el Rt. Font y alguns ja vells aficionats a la Geologia. *Segons me comptà el Dr. Almera, el Rvt. Font ha dat aquest any un curs de Geología al qual assistien un centenar d'oyents.* Axò dona la falaguera esperança de que la distingida escola geologica de Barcelona no morirà tan fàcilment. En cambi en l'Universitat de Barcelona no se secunda ni's treballa en aquest ram.....»

L'ilustre articulista hi posa el següent comentari:

«Aquest epifonema del sabi austriach val un imperi. Es la condemnació més esplícita y justiciera de l'eixorca y raquítica ensenyança oficial. Mentres l'ensenyança del Seminari y l'ensenyança lliure dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS donen els profitosos resultats qu'en sa memoria senyala el Dr. Rodolf Hörnes, un extranger imparcial ha de fer constar qu'en l'Universitat sostinguda ab els diners del contribuyent, no sols no s treballa, sinó que ni's secunda el treball dels qui, per son compte, se consagren als estudis geologichs en la nostra terra, y forman ja com diu Hörnes, una *escola distingida* que fa honor a Catalunya. Fa de bon sentir testimonis aixís de gent de fora.»

CONFERENCIA. — Dintre del mes de Juliol el Professor de nostra Cátedra d'Historia de Catalunya, D. Lluís B. Nadal, fará al Ateneu de Granollers una conferencia d'interés general historich sots el títol *La conciencia nacional.*

PUBLICACIONS REBUDES. — Han passat a estudi de les respectives Cátedres els llibres y opúscols rebuts darrerament en la Redacció, a fi de qu'en el nombre següent se'n puga formular judici.

També tenim rebuda una comunicació de l'Estació Enològica de Reus acompanyada d'un opuscol hont s'estudíen les malaltíes de la *Cochylis* y *Eudemis* (cuch del rahim) y un cartell o crida als Viti-vinicultors per que ajuden a combátreles. S'ha fet cárrech d'aquestes publicacions, per donarne una nota crítica, la Cátedra «Pere-Grau».

Finalment, ha arribat a les nostres mans l'opúscol que ab el títol *Catalunya á Valencia* publicá el *Centre Nacionalista Republicá* de Barcelona, ab motiu de l'Assamblea Regionalista de Valencia. En aquest opuscol figuren patriòtichs y notables articles dels senyors D. Joan Maragall, Dr. Martí y Juliá, D. Jaume Carner, D. Gabriel Alomar y de nostre President D. Ramon d'Abadal, a més d'un *Resum sintètich de l'historia del Catalanisme*, interessantíssim, sotscrit per D. Ernest Moliné y Brasés. Al final hi vá una llista de les societats, agrupacions y periódichs autonomistes de Catalunya, que fan un total de trescents quaranta nou.

Imp. J. Horta, Mendez Núñez, 7.-Telephon 2326.-Barcelona

Estudis Universitaris Catalans

EL NOU CURS

JA arribem a un altre curs. Quatre anys fa que'ls ESTUDIS han establert les seves ensenyances, y, al entrar al quint, senten el meteix delit que'l primer per portar a cumpliment la seva obra, y la meteixa esperança de poderla realisar, refermada encara per l'ufana que ha pres l'Institució.

Aquelles dúes primeres Cátedres que ab incertitut del pervindre, pel gasto que importaven, se varen establir, han pujat a deu; el modest pressupost que's necessitava per sostenirles s'ha tornat un gasto anyal de milers de duros; els resultats que al començament no podíen passar de completar ensenyances teòriques que no's donen en les nostres Universitats han pogut créixer en extensió y en intensitat, sobre tot pels fruyts que's consegueixen de les ensenyances práctiques que s'han establert; l'ensenyança agrícola de la Cátedra «Pere-Grau» ha escampat el nom y l'influencia dels ESTUDIS a tots els recons de Catalunya...

Certament no podem estar descontents de l'obra del primer Congrés Universitari Catalá, y no podíem figurarnos, al establirse, que tant promptament prengués aquesta volada.

La feyna feta serveix d'esperó per ferne de nova. Ara més que may els ESTUDIS han de posar tot el seu empenyo en perfeccionarse, en completarse. Les seves deu Cátedres han de tornarse vint, trenta, tantes com sía possible y síen necessaries; les seves incipients coleccions han de convertirse en museus d'estudi oberts sempre als qui volen apendre; li calen laboratoris, li calen llibres, li calen medis de tota classe per que la nostra joventut escolar sápiga que té en aquesta

Institució tots els elements necessaris per avançar en el camí de la ciencia. A tot això provehirán els ESTUDIS ab l'ajuda de tothom. Han rebut encoratjaments prou valiosos, per no desmayar, de les nostres Corporacions populars, de les nostres institucions de cultura, de molts particulars que han comprès els fruyts que's poden conseguir d'aquesta obra meritoria. Aquesta cooperació, que s'extendrá cada día més y més, no permeterá que l'Institució reste estancada, sinó que anirá empenyentla cada día més endevant en el seu camí.

La classe escolar de Catalunya ha donat vida y calor a l'Institució. De fet ella es qui constitueix els ESTUDIS; els ESTUDIS son tots per ella. Els ha donat vida perque'l seu naixement fou sa obra; els ha donat calor perque ha anat a seure en ses aules, y a cercarhi les ensenyances que'ls ESTUDIS volen difundir.

Aqueixes aules no han sigut desertes, no poden esser desertes. A tots vosaltres, estudiants de Catalunya, vos convido, y heu de tenir com punt d'honor l'umplirles y anarhi a treballar per trauren els fruyts gustosos que, quan les vareu crear, n'esperavau. Son obra vostra; la seva vida, que de vosaltres rebé, de vosaltres depenja. Que no sía may dit que lo que en un escalf d'entusiasme creáreu, ho mateu ab l'indiferencia de la vida quotidiana. Ben al revés; el vostre amor constant, la vostra assistencia creixent, el vostre treball de cada día n'han de fer l'institució enlayrada y profitosa que tots desitjem.

Quan sento dir que la Cátedra de Literatura Catalana ha despertat en els jóvens escolars dels ESTUDIS l'afició a les nostres obres clásiques y que un grapat d'ells se preparen per fer possible la seva publicació y la seva divulgació; que'ls alumnes del primer any de la nostra Cátedra d'Historia de Catalunya tenen feta ja una bona part de la transcripció del *Dietari de la Generalitat*, fent pròxima la seva publicació; que'ls nostres deixebles de Química ja no han de cercar en els exercicis práctichs dels graus universitaris qui'ls fasse els análisis perque son prou per férsels ells mateixos; que'ls qui han rebut les lliçons de Geología cerquen y troben per ells mateixos elements que no's coneixíen en la nostra terra; que'ls qui s'han assentat en els banchs de la Cátedra d'Economía fan treballs d'investigació y de classificació que poden portar demá nova llum en el coneixement del nostre estat econòmich y poden obrir nous camins a la nostra expansió mercantil; m'enorgulleixo de l'obra feta pels ESTUDIS y'm sembla que s'obre devant nostre tot un mon nou ab lo que'ls queda per fer encara. Y a mi me sembla que se n'han d'enorgullir tots els qui colaboren en aquesta obra, y tots els bons catalans, y més que ningú tota la joventut que vá a treballarhi y la que hi acudirá d'aquí endevant, perque de començament veu ja que la seva feyna será profitosa, y el seu nom podrá pendre lloch en mitx dels lluytadors per la cultura catalana, per la reconstitució catalana.

Tots hi hem de pagar la nostra contribució a aquesta obra. La feyna que s'ha fet fins ara no ha sigut poca, ni ha sigut estèril. La feyna que falta fer d'aquí

endevant es molt més encara y encara será més profitosa. Els qui poden encaminar l'Institució y ferli seguir bons camins y perfeccionarla han d'ajudarla ab els seus bons consells, els qui poden sostenirla ab els seus cabals no'ls hi han de planyer. L'aument de cultura d'un poble cau com pluja sobre tot el poble, y no h·há qui no'n trega resultats profitosos un día o altre. Els diners esmerçats en perfeccionar les ensenyances son els diners més ben empleats per la societat que'ls hi dedica. Això ho saben prou els pobles que son capdevanters del moviment progressiu del mon; ells miren per demunt de tot y avans que tot que la funció social de l'ensenyança sía ben desempenyada. El pressupost dels E. U. C., ja ho he dit al principi, arriba avuy per avuy a mils duros anyals; el pressupost del pervenir s'ha de multiplicar encara. Tots hi hem d'ajudar, tots hi hem de pagar la nostra contribució. Que no s'hage d'arribar a dir may que l'empenta empresa per aquesta Institució s'ha d'aturar per una mal entesa economía dels catalans. L'exemple hi es; falta no més que tothom el segueixi. Els suscriptors que ab cuotes mensuals ajuden al sosteniment de les ensenyances, les Corporacions que les subvencionen, fins qui ha pres pel seu compte tot el gasto d'una Cátedra... que cada hu, segons el seu poder, se pose en el lloch que li corresponga, y aviat traurán els ESTUDIS tota la florida que Catalunya els demana.

Y ara a fer feyna. Comença el nou curs y els ESTUDIS hi entren ab el meteix delit de sempre, ab més esperances que may. Jóvens estudiants: umplíu les seves aules, aneu a pendre les seves ensenyances, aprofiteu el vostre temps, qu'es immensa la feynada a fer per Catalunya.

R. D'ABADAL.

POLÍTICA CATALANA

Consagrades per l'us y ab un valor precís y tácitament reconegut per tothom, rodolen per les planes de les Revistes y per les editorials o articles d'informació dels diaris del mon enter, y son sovint pronunciades per ciutadans de tots els pobles y membres de tots els estaments les frases «política anglesa», «política alemanya», «política nort-americana», «política francesa,» etc.

Aquestes expressions, literalment tant vagues, que semblan adjectivar el substantiu «política» ab l'indicació d'una simple procedencia geográfica, tenen en el llenguatge convencional dels pobles un valor, com he dit, ben precís, perque responen a realitats vivents y també ben conegudes, ja no sols pels diplomátichs sinó fins per les multituts meteixes. Signifiquen la manifestació de les energíes y vocacions de cada hu d'aquells pobles y la seva intervenció en la direcció humana dels grans destins mondials, al amparo dels respectius Poders.

Mes, aplicant l'análisis a l'observació dels components d'allò qu'en cada poble es tingut per la seva política nacional, s'observa la varietat més rica y feconda, puix res es extrany a ella que sía propi del poble que la desenrotlla y sustenta. Se distingeix, naturalment, la política d'un poble per quelcom permanent que resisteix en el fons a la mudança dels temps y dels aconteixements; o tal vegada vá fent aplicació, segons síen aquells temps y aquells aconteixements, d'uns meteixos principis, si bé d'una manera adequada a cada cas y a cada moment. Però sempre aquesta política respon a un estat colectiu de conciencia, en el que, com es natural, han fet sentir llur influencia tots els elements que componen la nacionalitat.

Aixís com en el concert universal totes les forces son aprofitades y cap átom de materia es aniquilat, del meteix modo en el sí de la nació tots els esforços, tots els sentiments, tots els interessos, contribueixen a formar el patrimoni nacional y cap batech de l'ánima del poble deixa de reflectirse en la seva personalitat y en la seva acció. Els cants dels poetes desperten les multituts, parlántleshi de glories y grandeses passades y d'ideals generosos o simplement enlluhernadors. Les grans obres artístiques, filles del maridatge del sentiment colectiu y la personal inspiració, afinen el gust y parlen aixís meteix a la part afectiva del esperit popular. La tasca dels pensadors, dels filosophs, dels sabis, obre els solchs ahont granará l'intelecte nacional. L'estudi dels juristes que ván posant en clar les formes espontánees de manifestació del Dret, o que d'acort ab les orientacions marcades per aquella espontanietat dicten lleys profitoses y sentencies justes, arrelen en els coterranis l'amor a aquella manera especial de sentir y viure la Justicia, que els es peculiar. La veu dels grans hòmens que, coneixedors de les condicions

naturals del país, assenyalen el camí que a aquest convé seguir en l'ordre econòmich, juntament ab la dels qui tenen interessats llurs cabals en les empreses industrials, mercantils y agrícoles y les dels qui d'aquestes empreses viuen, determinen el criteri econòmich de la nació. Y, per acabar, l'esforç dels homens eminents, dels estadistes, dels hòmens d'acció, dels gran capdills, marca tambe ab un segell característich la vida y l'activitat nacionals.

De tot això y de moltes altres causes o elements, que sería enfadós y inútil enumerar, surgeix una total y colectiva manera de sentir la vida y de conduhirse un poble enfront o ab relació a les demés individualitats polítiques que formen la societat humana.

Cap d'aquests elements deixa d'existir en un poble y cap d'ells, per lo tant, román extrany a la formació de la política nacional del poble que'ls conté, que será més sentimental o positivista segons la naturalesa dels elements predominants.

He dit avans que tota política nacional se distingeix per quelcom que s'exteriorisa d'una manera permanent al través dels fets y de les-generacions; però interessa fer notar que'l fi primordial de la política de totes les nacions es sempre el meteix: aumentar el benestar moral y material en l'interior y aumentar igualment l'influencia y la força de la nació en l'exterior ab mires també al benestar del meteix poble.

Aquest es, per tant, també l'objectiu de la política catalana.

Qu'existeix una política catalana es un fet indubtable. Ningú negará certament la seva existencia en el passat, puix les nostres grans figures històriques son prou conegudes y cada día vá posantse més en clar l'influencia que en llurs temps exerciren y el carácter nacional de llur política. Mes encara avuy, que Catalunya está reduhida a la condició de regió d'un Estat superior, sense ni tant sols veure respectada en lo polítich ni en lo administratiu la seva unitat, puix ha sigut partida en quatre provincies, que formen part de les quaranta nou en que, a estil dels departaments francesos, se considera dividit el territori espanyol desde fa més de setanta anys; avuy, malgrat aquest desconeixement oficial de la personalitat de Catalunya, aquesta, que ha conservat la conciencia de semblant personalitat, afirma la seva política, amorosament covada durant els llarchs anys de la Renaixença y fins potser dibuixada durant la feixuga etapa de la nostra decadencia nacional.

Perqu'es cert que, dominada Catalunya en 1714, al sucumbir Barcelona, per l'esforç reunit de les armes castellanes y franceses, fou governada al principi per medi del terror, vegé abolit son regiment polítich-administratiu y tingué que ofegar per llarchs anys els seus sentiments y les súes aspiracions, essent tractada com a territori conquistat y no com a poble viu y ab propia fesomía; però no ho es menys qu'en moments decisius, ádhuch pera la vida y l'independencia del Estat espanyol, se redreçá l'esperit que durant molts anys ha sigut anomenat regional, de Catalunya, y que avuy tothom convé en calificar de sentiment nacional.

Aquells moviments, no obstant, eran més instintius que reflectius, aixís es que quan l'Estat, regit fins aleshores per un centralisme absolutista, passá a esser

governat—mellor diríam desgovernat—per un centralisme constitucional, no menys funest que aquell, encara qu'en les apariencies se presentés com un sistema de major llibertat individual—ab la llibertat dels pobles, única prácticament efectiva enfront dels poders despòtichs, ningú hi pensava—Catalunya va interessarse en les lluytes, pacífiques o armades, dels partits espanyols y, per més que a alguna de dites lluytes hi aportá l'influencia d'aquell sentiment, fou d'una manera massa vaga o modesta pera fer sentir el pes del seu criteri particularista y, en cambi, la tendencia uniformista d'aquells partits espanyols, heretada certament pels qui'ls han succehit, constituía un formidable perill pera l'existencia del sentiment y del esperit esmentats, es a dir de les supervivencies d'aquella Catalunya històrica que fou mestressa exclusiva dels seus destins.

Poch a poch s'anaren fent més perceptibles els batechs del cor d'aquest poble, a mida que s' anava fent més complexa la seva vida, y aleshores anaven apareixent tots aquells elements, dels quals, com s'ha dit avans, se forma una política nacional.

Foren els poetes, com sempre y per tot arreu, els precursors de la de Catalunya, evocant les gestes passades, planyentse de la terrible cayguda y de la trista decadencia de la Patria, recordant al poble que aquesta no era lliure, malgrat les ficcions d'una llibertat política y d'uns drets individuals escrits en el paper, y sobre tot restaurant penosament, imperfectament, però heroycament, una llengua cayguda en l'embrutiment y en el desdeny dels seus naturals, que'n preferíen una altra de forastera, y reprenent el conreu d'una literatura que havía emmudit precisament en l'instant solemne en que'l descobriment de l'estampa podía portar la seva veu a terres llunyanes, y quan la literatura d'altre poble hispánich, que fou, en definitiva, el qui s'apoderá de la dominació política, arribava a la seva època d'or.

Ah! quan sento o llegeixo que infatuats noucentistes—parlo sols dels noucentistes que son infatuats, puix simpatiso ab els escriptors cultes que s'esforcen en encarnar l'esperit del *noucents*—malparlen de l'ingenuitat, de l'incorrecció de llenguatge, dels barbarismes dels primers escriptors de la renaixença catalana, me venen a la memoria les págines que algun d'aquests escrigué queixantse amargament de l'indiferencia dels seus contemporanis, admiro l'heroisme de llurs esforços y penso que aquells hòmens qu'en ple provincialisme cantaren la Patria y la Nació potser eran més vidents del que molts dels hòmens d'avuy se pensen y potser no teníen de la realitat un concepte molt diferent del que tenen els nacionalistes d'ara. Y quan sento y llegeixo acusacions contra els patricis que, ab major o menor coneixement de les escoles y dels cánons, però portats de llur inspiració y amor a la terra, feren de les lletres catalanes y de la seva festa instruments de restauració patriòtica, penso que'ls tals acusadors—potser escriptors pulcres y versificadors excelents—desconeixen la missió social de la Poesía en èpoques de formació o reconstitució nacional y se'm figura que aquells zelosos guardadors de la forma poètica—que, decididament, no está cridada a desaparèixer—ignoren per complet

l'existencia d'un fons poètich en el qual hi ha hagut sempre un gran llevat de Patria.

Combatre en nom d'un ignocent cosmopolitisme literari l'obra feconda d'aquells escriptors y d'aquells poetes es tant injust com ho seria acusar en nom d'un suicida cosmopolitisme econòmich l'esforç gegantí dels qui en els moments de transició de la petita a la gran industria lluytaren pera renuar la tradició industrial de Catalunya, acomodantla a les circumstancies noves y tingueren de sostenir grans batalles contra l'ignorancia y contra'l doctrinarisme de cervells esquifits que abraçaven en son concepte abstracte les teories enlluhernadores de llibertat econòmica que havíen sigut hábilment inventades en altres nacions tant sols pera posarles al servey de llurs interessos mercantils.

També l'obra d'aquests patricis que arrelaren llurs fábriques y llurs negocis a Catalunya y que sostingueren aquelles lluytes formidables en defensa de llurs interessos a cada moment amenaçats pels desacerts del Poder central y pel seu desconeixement dels interessos industrials del País, o pels prejudicis dels naturals d'altres pobles espanyols dedicats exclusivament a un treball agrícola poch remunerador, per falta d'un bon sistema de drets reals o per ignorancia dels procediments de conreu més avançats, representa un factor important en la política que s'ha anat elaborant a Catalunya durant el segle XIX. Es de tant bulto aquesta importancia que, precisament, durant llarchs anys els polítichs centralistes han ignorat o afectat ignorar tot altre aspecte de l'activitat social del nostre poble que aquest purament econòmich, designant sistemáticament a aquesta regió ab els calificatius de *laboriosa* y *industriosa*, com si no fos apta pera altres treballs que'ls purament manuals o mecánichs. Y això, qu'era una injusticia notoria en quant significava aquest concepte humil que de nosaltres teníen o aparentaven tenir, constituía una preciosa confessió de la nostra superioritat en aquest ordre de coses dintre d'Espanya y era, per altra part, la revelació d'un dels punts fonamentals de la política catalana.

No li faltá tampoch a aquesta el concurs dels juristes y hòmens de lleys, y era natural que aixís fos, donats els antecedents històrichs de la nostra terra. Catalunya havía fruit durant segles de l'independencia política y, per lo tant, llegislativa, y, si bé en el fons acceptá el sistema jurídich romá, modificat y temperat pel dret de l'Iglesia, no ho havía fet sinó a condició d'introduhirhi aquelles variacions, a voltes substancials, reclamades no sols per les necessitats generals del país, sinó també per les especials d'alguna de les seves comarques, regions o ciutats principals, ahont regíen privilegis o compilacions peculiars, anteriors alguns y coetanis els altres a l'organisació definitiva y al funcionament del Poder llegislatiu catalá. Però al costat d'aquest Dret escrit y responent al meteix criteri de llibertat civil que sempre ha sigut patrimoni del nostre poble, creixía ab ufanor el Dret consuetudinari, qu'en tota nació existeix ab més o menys importancia, però que la nostra, a conseqüencia d'aquell principi de llibertat, el tingué verament excepcional. Vingué l'època de la tremenda cayguda de Catalunya y les

fonts llegislatives quedaren estroncades de tal modo que l'absolutisme real digué en el Decret anomenat de Nova Planta que confirmava les nostres Constitucions de manera que tinguessen la meteixa força y vigor que lo consignat en el Decret; es a dir que desde aquell moment no derivaríen llur eficacia de la voluntat del poble catalá—despullat desde aleshores de la facultat de donarse les súes lleys—sinó de la voluntat del Rey absolut, únich llegislador pera tota Espanya.

Emmudí ab això la lley, però no s'aturá ni hi há ningú capaç d'aturar l'elaboració de la costum. Y aquelles antigues lleys destinades a petrificarse y aquelles costums constantment confirmades y renovellades pel mateix poble, qui ab elles ha suplert, encara que imperfectament, la falta d'un instrument llegislatiu, continuaren essent el Dret privat de Catalunya, que li mostrá tant més amor quan que desde les primeríes del passat segle el veya amenaçat ab un precepte que anava passant de l'una a l'altra de les innombrables Constitucions polítiques de paper que s'han promulgat a Espanya, segons el qual uns meteixos Còdichs debíen regir pera tota la Monarquía.

Y els intèrpretes d'aquest Dret—hereus d'aquells nostres jurisconsults clássichs que ab criteri práctich exposaven casos y comentaven sentencies del antich Senat o Audiencia de Catalunya — constituíen l'escola jurídica catalana de la qual tant bé demostrá l'existencia en Durán y Bas y en la qual se formaren les noves generacions de juristes que, per les rahons històriques breument exposades y per les necessitats de la lluyta contra els uniformistes, acceptaren de ple els cánons de l'escola històrica de Savigny, a la qual aquell eminent mestre catalá — que s'esforçava en fer sobressortir devant dels ulls dels seus deixebles la necessitat del fi moral del Dret — anomenava, aprofitant certes afirmacions del insigne fundador de la meteixa, escola ètich-històrica.

Aixís, compenetrats fácilment en els meteixos sentiments, poble y juristes oposaren obstinada y a la fi triumfant resistencia a l'abolició d'aquest Dret secular que emmotlla les relacions jurídiques d'índole civil en la nostra terra, constituint l'amor del poble al seu Dret altre dels carácters fonamentals de la política que estem analisant.

No cal entretenirse gayre pera demostrar l'importancia qu'en aquesta terra han alcançat les manifestacions artístiques distintes de la literaria.

Sense pretensions de buscar a casa nostra eminencies d'universal renom—que de vegades se deu a circumstancies totalment independents del artista—trobaríem en la tradició de nostra antigua Escola local y fora d'ella dibuixants y pintors de gran volada que han fet fer un bon paper al Art catalá; y a mida que'ns acostem als temps presents aumenta el nombre dels nostres mestres, els seus mèrits y el reconeixement d'aquests per part dels extrangers.

Altre tant podríem dir de l'esculptura catalana, en la qual s'han ocupat artistes de mèrit y a la qual avuy honoren eminencies universalment admirades.

La nostra arquitectura, de gloriós passat, ha florit esplèndidament durant els últims temps, mercès a aquell maridatge fecond de que avans parlava entre

l'ambient artístich del poble y l'inspiració, que aquí ha niat en les inteligencies privilegiades d'un estol d'artistes que, apart son estil personal, tenen potser prou de comú pera constituir també una escola catalana.

Les industries artístiques, les arts sumptuaries, les altres manifestacions del Art, en general, mereixen igual consideració; pero la mereix molt especial la Música catalana.

Fou difícil y penosa la restauració musical de Catalunya, però a la fi l'èxit coroná els esforços dels seus propugnadors y, apart d'altres treballs d'empenta, cal esmentar que avuy la melodía popular catalana s'ha apoderat dels cors catalans y floreix en els llabis de les masses ciutadanes y domina com mestressa en els nostres concerts chorals, interpretada per institucions que fan quedar en molt bon lloch al nostre art musical en els concursos dels pobles extrangers. Y. dintre d'aquesta restauració musical, mereix bé ser mencionada l'obra d'educació musical dels nostres obrers empresa pel benemèrit Clavé y que, si no conseguí un èxit artístich remarcable, n'obtingué un de social que perdura y vá creixent cada día.

La vida de la ciencia tampoch ha sigut aquí pobre ni migrada y, si bé el monopoli de l'ensenyança exercit per l'Estat y la situació misèrrima d'aquesta ensenyança oficial han sigut frens deturadors del intelecte catalá, aquest ab els seus medis, cada día majors, ha conreat les ciencies desde les més abstractes y filosòfiques a les de més práctica y positiva aplicació, y si bé, en general, els sabis catalans no han sigut inventors, han assimilat maravellosament la Ciencia universal y alguns s'han fet y actualment se fan admirar pels seus colegues del mon enter.

No es possible portar aquest análisis a tots els ordres de la vida catalana pera veure com tots ells contribueixen a la formació del carácter catalá y a l'elaboració de la nostra política. Y ja es hora d'afirmar resoltament que tots ells colaboren en aquesta obra colectiva.

Al principi alguns d'ells pogueren no tenir aparentment altra finalitat que l'immediata que aquelles manifestacions de l'activitat humana tenen en altres paíssos y, sense romandre per complet apartats de l'obra colectiva, perque això no es possible, pogueren semblar els hòmens que'n foren llurs intèrpretes preocupats sols per aquella finalitat singular.

Mes les causes històriques y les circumstancies polítiques del país influiren en totes elles y les encaminaren cap a una finalitat comú de restauració nacional.

Lo que fou de primer somni de poetes, anhel d'hòmens erudits, aspiracions dels elements productors, alegats en defensa del nostre Dret civil, cristallisá en protesta y queixa, que arribá fins als més alts Poders, contra un regiment polítich tant oposat a aquells anhels, tant poch atent a aquelles aspiracions, tant hostil a la vida jurídica de Catalunya. Y passá temps y la protesta no escoltada y la queixa desatesa esdevingueren programa, un programa de combat, un projecte de Constitució autònoma pera Catalunya, que, provisional y tot com era, obtingué, sisquera en lo fonamental, l'adhesió de tot l'element intelectual del nostre poble.

Desde aleshores s'accentuá la propaganda política del catalanisme que prompte se declará nacionalista, es a dir defensor del Dret y de les reivindicacions de Catalunya com a nació diferent de les demés que ab ella constitueixen l'Estat espanyol; y desde aleshores s'accentuá també la nacionalisació de totes aquelles manifestacions de la vida catalana. Circumstancies tristes pera Espanya, que Catalunya sufrí com cap altre poble espanyol—me refereixo a les conseqüencies de les guerres colonials y ab els Estats Units—acabaren de fer perdre la confiança del poble en els polítichs centralistes, remogueren l'indiferencia y venceren la repugnancia qu'envers la política havía engendrat en el meteix poble l'espectacle desmoralisador de la mixtificació de totes les institucions y de tot el regiment, portat a cap per aquells polítichs durant el segle XIX, y això, qu'en altres pobles se traduhí en protestes estèrils y passatgeres, a Catalunya doná lloch a un gran increment de les tendencies particularistes que comunicá una força colossal al nacionalisme, el qual prompte se trobá en condicions de llançarse als primers assaigs de lluyta electoral, en els quals resultá vencedor.

Entretant, aquella tasca de nacionalisar la vida catalana s'anava completant, portant el nou esperit catalá a les associacions de cultura, econòmiques, professionals, artístiques, academies, etc., fins al punt de que algunes d'elles en diverses ocasions se feren ressò d'aquell esperit y parlaren en nom de Catalunya als Poders públichs, si bé sempre inútilment. De manera que, desde alguns anys a aquesta part, se pot ben dir, com en certa ocasió vaig sentir dir a un distingit artista y carecterisat polítich catalá, que a Catalunya se fa art, ciencia, teatre, literatura, archeología, historia, música, filología, estudis econòmichs, jurisprudencia, sport, higiene, folklore, excursionisme, festes populars y aristocrátiques, etc., etc., ab un objecte polítich, es a dir ab un propòsit nacionalista.

D'altra part, malgrat el bescantat individualisme del carácter catalá, aquí treu esplèndida florida la vida corporativa, multiplicantse de día en día el nombre d'associacions de tota mena y especialment polítiques, y en l'immensa majoría d'elles, desde les d'índole religiosa fins a les que no tenen altre objectiu aparent que l'estudi del *esperanto* o de l'historia natural o'l progrés de les arts del llibre, hi palpita l'esperit nacionalista. Si fins hi há societats pera'l foment de la sardana, la nostra bella dança nacional!

Aquest hermós esclat de nacionalisme y sobre tot els seus triomfs electorals tractaren d'aturarlos els polítichs centralistes enviant agitadors que cuydessen d'avivar entre les nostres masses obreres el vell esperit republicá a l'espanyola, bon xich esmortuhit, y, sobre tot, l'esperit demagògich, pera oposarlos a aquell moviment formidable de l'opinió catalana.

De moment, la prova reexí en el terreno electoral, mercès en molta part a l'intervenció del element foraster, molt nombrós dintre d'aquelles masses, y a certs prejudicis y preocupacions sobre'l carácter burgès y exclusivista d'aquell moviment, que avuy s'han esvahit casi per complet.

No obstant, certes ofenses graves contra la dignitat de Catalunya, qu'están

en la memoria de tots, y la presentació a les Corts espanyoles d'un projecte de lley que, ab l'escusa de reprimir els atachs contra la Patria y l'Exèrcit, estava destinat a ofegar ab la persecució les aspiracions de Catalunya, determinaren l'unió de tots els bons catalans, desde'ls de l'extrema dreta fins els de l'extrema esquerra (exceptuant, naturalment, aquells agitadors assalariats y els qui'ls atiaren o seguiren cegament) constituint el centre l'antich element nacionalista. Aquesta unió, que s'ha anomenat Solidaritat Catalana y que, com s'ha dit oportunament, no es en sí anti-espanyola, ni anti-militarista, ni anti-dinástica, se proposa conseguir el reconeixement de la personalitat de Catalunya en les lleys y l'implantació d'un programa mínim de reformes autonòmiques, respectant les demes aspiracions particulars dels elements polítichs que formen dita lliga o unió y, per consegüent, el programa o conjunt d'aspiracions més extens del nacionalisme, que continúa essent la representació més genuina de la política catalana. La Solidaritat Catalana, com es sapigut, ha anat a les darreres eleccions provincials y llegislatives, portant a les Corts quaranta diputats y catorze senadors, es a dir la casi total representació parlamentaria de Catalunya, que ha començat ja la lluyta contra'l centralisme, exposant brillantment les aspiracions, que ja son exigencies, del poble catalá.

Perque la qüestió está ja plantejada en aquest terreno. No correspon exactament a la política catalana aquell concepte que al principi donava de la política nacional d'un poble y qu'expressament no he donat a titol de definició, perque comprench que, no sols en Dret, com deya Javolenus, sinó en qualsevulga materia, *tota definitio periculosa est.* Falta a la nostra política l'amparo del Poder públich, que un día prohibía les obres teatrals catalanes si no intervenía en elles algun personatge castellá; en altres ocasions amenaçava y encara amenaça a la nostra industria ab rebaixes aranzelaries que, si no eran efecte de venalitat, obehíen a apriorístiques idees lliurecambistes o a somiades oposicions entre'ls interessos industrials y els agrícoles; intentava la derogació del nostre Dret civil pera subjectarnos al de Castella, que no fou fet pera nosaltres; prohibía o dificultava l'us de la llengua catalana en determinats actes y en les comunicacions telegráfiques y telefòniques, en les quals es admès l'us del inglés, del alemany y del rus; deixava y deixa sense aplicació a Catalunya lleys generals com la d'admissions temporals que afavoriría a les nostres industries exportadores y la de condonació de tributs a les vinyes filoxerades, mentres aboca l'or a altres regions ab l'excusa d'extingir la llagosta o d'aminorar els mals dels latifundis, però en realitat pera fins electorals; s'atribueix el monopoli de l'ensenyança universitaria y, no tant sols no la dona aquí segons les necessitats de Catalunya y la confía a catedrátichs d'altres paíssos, que no coneixen dites necessitats, sinó que dificulta que'ls catalans pugan obtenir cátedres a Barcelona, y permet que la majoría dels professors donen una ensenyança teòrica, descolorida, superficial, en una paraula, dolenta; porta als nostres Tribunals jutjes y magistrats desconeixedors del nostre Dret y no hi permet l'us de la nostra llengua, encara que n'hage de sortir perjudicada la

justicia; persegueix, en una paraula, totes les manifestacions de la vida catalana y fins s'esforça en fer fracassar les nostres Exposicions d'Art, a les quals convidem als artistes del mon enter.

Contra tot això vá la política catalana, però ademés es una política francament expansiva; desitja pera'ls altres pobles espanyols lo que pera Catalunya exigeix; vol fer una Iberia gran y poderosa, fins atrayenthi a la nació portuguesa, però no per medi de l'absorció y dominació, a estil de l'antigua política castellana, sinó per medi de la federació voluntaria; estreny les relacions d'afecte ab els pobles del Mitxdía de Fransa que tenen ab Catalunya una historia y una llengua comunes y fins les exten a tots els pobles que parlen en llengadociá; crida Congressos internacionals que son científichs y patriòtichs, pera honorar y depurar la seva llengua, y a ells acudeixen els altres pobles espanyols, francesos y italians que la parlen y fins els sabis filòlechs d'altres paíssos que l'estimen, l'estudíen y conreuen; busca mercats als productes industrials, en compensació dels que han tancat les guerres; envía els seus fills a estudiar lo que fan els altres pobles y sovint els envía també a vèncer y a brillar en les lluytes del Art y de les Ciencies; celebra ab gran lluhiment y fins ab la cooperació de sobirans y prínceps-artistes extrangers aquelles Exposicions tant combatudes pel centralisme y pensa en una Exposició Universal que confirme y fasse grandiós l'èxit obtingut fa dinou anys pel primer assaig d'aquest genre.

Per això el problema catalá no es equivalent als problemes irlandès y polach, tal com avuy están plantejats, malgrat l'evident justicia que palpita en les aspiracions nacionals d'Irlanda y de Polonia. Nosaltres no'ns limitem a demanar senzilles reformes o un *home-rule* a una raça de superior cultura o força política. Nosaltres ja'ls volem aquell *home-rule* y aquelles reformes; però aspirem a molt més.

Nosaltres no la considerem superior la raça dels polítichs dominadors, sinó molt inferior. Potser ètnicament tampoch som superiors als altres pobles d'Espanya, encara que ab tota evidencia som diferents. Però la nostra concepció de la política es innegablement superior a la d'aquests partits polítichs que dominen l'Espanya y que pera copiar sols en la forma certes organisacions extrangeres se classifiquen en lliberals y conservadors: lliberals que reduheixen el seu lliberalisme a intentar la persecució de l'Iglesia y de les ordres religioses, suprimint de passada pera tots els ciutadans la llibertat d'associació; conservadors que creuen esser llur única missió la conservació del ordre material als carrers, encara que totes les institucions del Estat estiguen corsecades pel desordre y l'anarquía.

No vol Catalunya que aquests partits continúen essent els árbitres d'Espanya.

Per aquest motiu vol, ademés de conseguir la seva autonomía politich-administrativa, y sense tenir la pretensió d'immiscuirse en els asumptos que son privatius de qualsevulga dels altres pobles ibèrichs, intervenir en la política general espanyola, imposant la seva política positiva y feconda, establint la seva hegemonía, desinteressada y exempta de propòsits de dominació o tiranía, dintre del Estat espanyol.

Aquests propòsits, segons sembla, son vistos ab simpatía per algunes altres de les regions espanyoles que també un día foren independents o fruiren d'ampla autonomía y llibertat, y, si bé en cap d'elles se viu una vida intensa com a Catalunya, l'esforç combinat d'unes y altres pot conduhir al triomf definitiu de la nostra política.

Entretant, el poble catalá, qu'está a punt de commemorar el VII centenari del naixement d'aquell gran Rey Conqueridor que organisá el nostre sistema llegislatiu y el nostre regiment municipal y l'ombra del qual se projecta gloriosament sobre tots els pobles que formaren la potent Confederació catalana-aragonesa, se torna a sentir fort pel seu treball, pel seu geni y per la seva concepció de la vida y está ben decidit a fer triumfar aquesta per les víes de la legalitat, ja que no té instins suicides que'l llencen a una revolució armada que podría retrassar, provocant una repressió sanchnant, l'adveniment de la seva política.

Y sent aquesta política tant intensament y de tal manera té l'ansia d'expandir les seves idees y la seva acció que no recula devant del concepte d'imperialisme, mot que, si pot fer somriure per lo desproporcionat dels térmens de comparació als qui pensen en l'imperialisme británich, que ha trobat una fòrmula d'expressió en el *Britannia rules the waves*, y en les tentatives nortamericanes realisades a despeses d'Espanya, será considerat més seriament pels quins recorden als nostres Jaume I y Pere III, se fixen en el ressorgiment de la vida mediterránea y conegan ben a fons, pera sapiguer de quánt será capaç el día que assoleixi les altures del Poder y compte ab l'apoyo de la força, la política catalana.

CARLES FRANCISCO Y MAYMÓ.

EL CONGRÉS AGRÍCOLA DE VIENA

Y EL PROBLEMA FORESTAL

Excm. Sr. D. Ramon d'Abadal.

MOLT DISTINGIT AMICH:

Quan, a 24 de Maig prop-passat, vaig tenir el gust de contestar desde Viena a la seva amable carta del 17 del meteix mes, vaig deixar de respondre a un dels seus paragrafs en que'm demanava un compte rendu *dels treballs d'aquell Congrés.*

Llavors vaig creure que'l mellor medi de correspondre a l'atenció de V. y del Sr. Maristany era l'envío del compte rendu *que'm demanava y avuy tinch la satisfacció d'enviarli quelcom que podrá servir a la Revista dels* ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS *pera cridar l'atenció sobre'l problema forestal, que jo considero verdaderament fonamental, punt de partida pera'l progrés de Catalunya y'l mellor medi pera defensar ab eficacia l'integritat material del nostre territori.*

Accèptiho, en fi, ab tot el bon desitx ab que li envía son affm. amich y S. S.

Q. B. S. M.

EL MARQUÉS DE CAMPS.

Salt (Gerona), Agost de 1907.

***

Honrat ab la representació dels ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS pera concorre al VIII Congrés Internacional d'Agricultura de Viena, al qual debía assistir també formant part, com Enginyer de Monts, de la Missió Oficial que'l Govern d'Espanya nomená corresponent a l'invitació oficial del Imperi Austre-Húngar, me vaig inscriure, previa l'entrega de 20 corones, com a delegat assistint a tots els actes de conjunt del Congrés y molt especialment als de carácter forestal, perque'l meu deber, com a representant del Govern, tenía marcadament aquest carácter.

Per aquesta rahó, segurament, les meves observacions generals, ja que de les especials n'haig de donar compte en una Memoria al Ministeri de Foment, han de tenir un sabor forestal molt pronunciat que, per altra part, no crech que sía sobrer pera Catalunya, en la qual tenim de confessar que'ns hem ocupat molt poch dels boscos, podent dir que'ns trobem encara en ple periode de destrucció y

que, en lo que podría dirsen estática natural, no ocupen certament els boscos ni'l deu per cent de la superficie total de Catalunya.

El Congrés de Viena, que va desenrotllarse durant els díes 21 al 25 de Maig, empleant els demés fins al 2 de Juny en fer excursions apropiades als treballs qu'estudiaren cada una de les onze seccions en les quals aquell va dividirse, ha sigut admirablement organisat. Les inscripcions passaren de 2.500; jo vaig tenir els nombres 2.091, 2.432 y 2.439, perque, ademés de la meva Missió Oficial, tenía la dels E. U. C. com queda dit, y la del «Instituto Agrícola Catalán de S. Isidro», y tot se realisá ab l'ordre més perfet. Una tercera part de les inscripcions corresponía a delegacions extrangeres.

L'historia d'aquests Congressos es com segueix:

Mentres se celebrava el Congrés Internacional de París en 1889, se formá una «Comissió Internacional d'Agricultura», encarregada de l'iniciativa y organisació preliminar de «Congressos internacionals periòdichs», y en ella estava representada Espanya pels senyors D. Joan Maisonave y D. Joseph de Cárdenas, aquest darrer mort poch há, ocupant avuy son lloch, segons decisió del Congrés de Viena, el president de nostra Missió Oficial, el meu bon amich Sr. Comte de Montornès, de Valencia.

Aquesta Comissió porta ja organisats el Congrés de La Haya en 1891, de Bruseles en 1895, de Buda-Pesth en 1896, de Laussanne en 1898, de París en 1900 y de Roma en 1903, y ara el de Viena, que no pogué celebrarse en 1905 y ho ha sigut ara esplèndidament, gracies sens dubte a l'organisació donada al Comitè executiu, compost dels senyors següents:

President d'Honor: Comte Ferrán Longueval Brignay, ex-Ministre d'Agricultura.

President: Príncep Carles Auersperg, Vispresident del Senat, President de la Societat I. y R. d'Agricultura de Viena y de l'Oficina Central Austriaca agrícola y forestal.

Vispresidents:

D. Carles Partele, Conseller y Professor.

D. Francisco de Pirko, de la Comissió *dietale* de la Baixa Austria y Conseller de l'Oficina Central de la Societat I. y R. d'Agricultura.

Cavaller D. Alfret Limitch d'Honenblum, Ponent principal de l'Oficina Central Austriaca pera la defensa dels interessos agrícols y forestals.

Ponent General: Comte Leopold Kolowrat Krakowski, President del Club d'agrònems y forestals y membre de la Comissió del Consell provincial de cultius de Bohemia.

Secretari: D. Joseph Häusler, Secretari de la Societat I. y R. d'Agricultura de Viena, y

Vocals:

Dr. D. Enrich Friess, fabricant y propietari.

Dr. D. Carles Hoffmeister, Vissecretari Ministerial agregat a l'Escola I. y R. Superior d'Agricultura de Viena.

D. Frederich Strohmer, Conseller del Govern, Director de l'Estació d'assaigs tècnichs-químichs de l'Unió Central de l'Industria Sucrera.

Com se veu, les classes altes de la societat no sols treballen, sinó que dirigeixen, associantse ab hòmens práctichs y de reconeguda competencia, y aixís la aristocracia, cumplint els seus alts debers, els sabis prestant les seves llums y'l país, la massa d'agricultors, inscriguentse al Congrés, han produhit l'hermós conjunt que tant nos va admirar als extrangers que acudírem a Viena.

***

Una altra observació, de carácter general, feta durant els díes que va durar el Congrés es lo que s'especialisa, dedicantse en general els hòmens d'estudi no sols a una branca del saber sinó que, dins d'ella, se consagren a quelcom que sembla un detall y a res més, y aixís logren, al cap d'uns quants anys, esser verdaderes especialitats en allò, y es tant veritat això que sorpren y pasma el veure quant poch extès es a Austria el coneixement de les llengües. A molts professors els hem sentit dir, com cosa molt natural, que sols coneixíen l'alemany. En cambi les classes directores les posseheixen fins ab perfecció, essent els seus coneixements de conjunt els adequats a llur alta missió directriu.

Els organisadors del Congrés prepararen una serie de festes y d'excursions delicioses. No parlaré de les primeres que foren brillantíssimes y molt ben preparades: basta dir respecte d'aquest punt que'l dinar que en el Rathhaus (Ajuntament) nos va donar el Bürgermeister del Stadt-Wien, qu'es autònem, fou admirablement servit, ab un ordre increible, y això qu'en el gran saló de festes, qu'es molt hermós, nos hi assentárem més de 2.000 comensals.

Però sí'm detindré a considerar que cada una de les onze seccions en les quals va dividirse el Congrés va realisar les seves tasques segons la respectiva especialitat, y, encara que jo no vaig assistir més que a les forestals, que corresponíen a la VIII^{a}, sé pels demés companys que tots quedaren encantats de lo práctiques y útils que'ls varen esser, de lo ben disposat qu'estigué tot y de l'esplendidesa ab la qual se'ns va tractar, tant que, apart dels bitllets del ferro-carril y'ls comptes de les fondes, tot lo demés ho pagá el Congrés y fins en aquells gastos va lograr pera'ls Congressistes rebaixes inversemblants. A Triesde recordo que l'Estat va posar a la nostra disposició un canoner pera fer l'excursió a Miramar y a la seva badía.

***

Les excursions forestals foren varies, però les que crech més interessants per nosaltres son les que dedicárem a visitar els monts de Carniola y'l Carso. Va semblar talment que s'havíen escullit aquelles dúes regions ab el propòsit de que'ls forestals espanyols poguessem veure quant se pot fer en les repoblacions.

Son aquelles dúes regions eminentment forestals, però, com en nostra patria, la cobdicia va destroçar les masses arbrades y les montanyes varen despullarse de tota mena de vegetació; les aygues pluvials, bastant abundants, varen anarsen emportant les terres cap als plans fins a quedar al descobert la roca viva, qu'en sa major part es una caliça; però'l Govern se va proposar remeyar un mal tant patent y, no perdonant sacrificis, va nomenar dúes comissions de repoblació, una a Carniola, que té la seva capitalitat y criaders a Laibach, y l'altra al Carso, que té per capital a Triesde, y en quaranta anys escassos s'han repoblat els erms, s'han cobert de verdor les vessants y cims de les montanyes, respectant y ordenant els aprofitaments pera pastures, peró vedantles absolutament en els terrers plantats, fins al punt de qu'en els llochs hont avans se trepitjava la penya hi há avuy una capa de terra-fems, d'*humus*, que varía de cinch a deu centimetres de gruix; y a aqueixa acció tutelar del Estat, necessaria y indispensable, puix sols ell pot atendre al interés general, s'hi han unit les iniciatives colectives y privades, no pera pèndreli son lloch y sotstituirlo, que això en lo forestal no es possible, sinó pera ajudarlo y estimularlo, y aixís resulta que'ls agricultors de la Carniola y del Carso, a pesar dels seus carácters de personalitat propia, viuen contents y feliços, dedicats als seus negocis y recordant sols en ses llars domèstiques son origen eslovach.

El clima d'aqueixes regions es molt més plujós que'l nostre, es indubtable; però'l vent del Nort, que'n diuen *Bora*, asseca rápidament y ademés es molt fret, y el sòl format per banchs caliços, no horisontals sinó gayre bé verticals o molt inclinats, fan que l'aygua de la pluja no's quede a la superficie sinó que's filtre rápidament, seguint els grenys dels banchs de pedra, donant per resultat que, a pesar del seu cel, relativament més humit que'l nostre, sía el sòl més sech que'l nostre, y d'aquí vé la semblança o paritat qu'indicavem ab el nostre territori.

Es cert que la disposició quasi vertical de les capes calices afavoreix allá les repoblacions, permet a les arrels de les plantes introduhirse en ses esquerdes y separacions, cosa no tant fácil en nostre país, hont les capes son quasi horisontals o ab poca inclinació, però es indubtable que, si l'Austria ha conseguit repoblar bé aquestes regions, no hauría d'esser impossible als forestals espanyols conseguir la repoblació de nostres pelades vessants y espadades serres.

Lo essencial pera això es que l'Estat dispose de bastant diner pera adquirir, indemnisantlos, els terrenos que degan repoblarse en interes general del país, que'n tinga pera montar el servey folgadament, sobre tot en personal de Guardería y auxiliar dels Enginyers, y qu'establesca en cada regió jardins de planter suficients pera la repoblació.

Això últim nos porta a una important qüestió forestal, o sía la de si s'ha de repoblar sembrant o plantant. L'exemple del Carso y de la Carniola nos ensenya que s'ha de sembrar en els criaders, trasplantarhi les plantes al cap d'un any y al cap de dos o tres portarles al bosch: d'aquesta manera resisteixen molt mellor el fret y l'aixut y no hi há que dir que a Catalunya meteix, fora d'alguns pochs

indrets del Pirineu, l'istiu se presenta ab tals ardors qu'es molt fácil que tiressen a perdre totes les sembrades.

A Austria, pera les repoblacions, se serveixen de tota mena de plantes, però es indubtable qu'en la Carniola y en el Carso la base ha sigut el *Pinus Austriaca* y el *Abies excelsa*, barrejats ab tota mena d'especies indígenes y exòtiques a les quals, ab sorpresa meva, he vist molt inclinats els forestals austriachs. Y dich ab sorpresa perque, persuadit de la veritat del nostre proverbi «Cada terra fa sa guerra», opino que res pot donar mellor resultats que'l cultiu d'arbres propis de la regió que's tracta de repoblar.

Al ferho, lo primer de que s'han preocupat els forestals d'allá es de fer sòl, terra, y aquesta es també la primera preocupació pera nostre país. Quan s'intente repoblar, donada la pobresa del nostre territori, tal vegada, avans de plantar especies arbòrees, convindrá servirse de les arbustives pera cobrir el sòl de qualsevol classe de vegetació, perque això es lo essencial, y pera això cal fer us de totes aquelles plantes que poden proporcionarnos aquesta ventatja. Aquestes, ab les seves despulles y retenint la poca terra que hi hage, preparen el sòl pera la plantació arbòrea y aquesta haurá de ferse sempre ben espessa y d'especies associades. Está clar que una especie s'avançará més que l'altra o les altres en la seva crescuda; no importa, la dominada que ha d'esser apta pera sufrir l'espessor trobará aixís mellor condicions pera son desenrotllament, les quals podrán anárseli sostenint sense exageració a copia d'estassades y aclarides successives de la dominant.

Deya que'ls particulars y les colectivitats poden ajudar a l'acció del Estat en els assumptos forestals que, per la seva naturalesa, son antitètichs a l'iniciativa particular per la lentitut ab que'ls boscos se fan y creixen, però es evident que uns y altres han d'estimular la popularisació dels coneixements forestals, impulsar l'amor y'l culte al arbre, defensar de la destral els exemplars notables que tant contribueixen a l'hermosura de determinats paysatges y demostrar no sols la necessitat de fomentarlos pera cobrir les necessitats ab les fustes, llenyes y altres productes que subministren als pobles, sinó també pels inestimables serveys d'utilitat pública que presten, regularisant l'evaporació, condensant el vapor d'aygua de la atmòsfera en forma de pluja, retenint aquesta aygua pera que sía absorvida poch a poch per la terra, regulant l'aprofitament de les fonts y disminuint la baixa o escassesa de les corrents d'aygua, enriquint les terres d'áçoe y purificant l'atmòsfera; y, per últim, perque defensen el sòl patri, impedint ab llurs arrels que se'n vage corrent cap a mar, com succeheix ara en molts de nostres torrents qu'en cada ayguat s'emportan al mar incalculables milers de metres cúbichs de terra, perduda per sempre més, del sòl de la Patria y que sols pot recobrarse, com hem vist, mitjansant la repoblació forestal.

La destrucció dels arbrats de nostres montanyes que tant va empènyer un afany immoderat, y ara força apaybagat gracies a lo difícil de la replantació de les vinyes ab peus americans, que priva de convertir en vinyes totes les vessants de

montanya, repercuteix tant violentament sobre la remadería en primer lloch, sobre l'agricultura després, y, per últim, sobre l'industria, que, sense pecar de ponderatiu, diré que la ruína forestal de nostre país, de Catalunya y de les demés regions espanyoles, es la fòrmula més sintètica de tota negació de progrés y de prosperitat del Estat.

Tíngas present que sense una Agricultura pròspera no es possible, sobre tot a Espanya, una Industria vigorosa, y còm podrá esser pròspera l'Agricultura sense remadería? Y còm podrá haverhi remadería sens aygua que naturalment conserve les pastures de montanya? Y còm subsistiríen aquestes si'ls boscos no fossen el dispensador general de totes les fonts?

Estudiem un moment les causes de la nostra decadencia remadera. Quína es la seva causa immediata?

Per mi, la causa principal es el manteniment sobre una determinada superficie de major nombre de caps dels que naturalment pot mantenir y, en efecte, si sobre una hectárea s'hi manté tant sols el nombre de caps que aquella hectárea puga mantenir, la pastura s'hi conservará indefinidament per poch cuydado que se tinga en evitar les erosions naturals del sòl; però no si aquell nombre se força, sobre tot tractant de bestiar de llana que menja tota classe d'herbes, les arrana y no s'acontenta de menjar lo menjívol de les plantes sinó que ataca les mates y fins les arrels y, per consegüent, remou el sòl, que comença a pelarse lleugerament, disminuint per lo tant la possibilitat de la pastura del any següent en el qual aumenta la denudació y aixís successivament, disminuint la possibilitat de pastura y aumentant en progressió sempre creixent el mal estat del sòl; y aixís, si la possibilitat normal y natural era per exemple pera 100 moltons y se n'hi varen nodrir 200, al segon any la possibilitat tant sols hauría pogut esser de 90, y aixís successivament.

En una paraula, en comptes de colocar un remat d'un nombre de caps inferior al que permet la possibilitat en pastures ilimitades, se procura mantenirhi el major nombre de caps sense tenir en compte la possibilitat de les pastures restringides.

Per lo tant s'ha d'evitar, avans de tot, qu'en els monts hi entre més bestiar del que permet la seva possibilitat, que no es altra cosa que la proporció justa entre l'herba que representa la pastura aprofitable y'l nombre de caps que l'ha de menjar; procurant ademés la sotstitució del bestiar boví al de llana perque aquell, ademés de no menjar tota classe d'herbes com aquest, no tira a perdre el sòl. Ab el bestiar de llana qui pateix es el sòl y ab el bestiar gros, sobre tot ab el boví, es el bestiar el qui sufreix y no'l sòl. En això está la diferencia. Per terme mitx pot dirse que un troç d'erm capáç de mantenir 100 besties de llana podrá mantenir millor 7 vaques, y'l producte d'aquestes, mentres estiguen ben alimentades, pot excedir al d'aquelles. Un nombre limitat de xays bé, però l'excés es la pitjor causa de la desgradació del sòl de les montanyes.

Tingas present, en fi, que la remadería, o, mellor, els remats, avuy convé tenirlos en estables, fent prats en les parts baixes y recolectant grans quantitats de fo-

rratges y tubèrcols, y que'ls prats de montanya solament s'han d'utillsar a la primavera y al istiu y encara ab molt mirament.

Restringit el bestiar de llana en les montanyes a la seva possibilitat herbacia, está ja fet el primer pas pera'l seu aglevament, qu'es per hont crech que s'ha de començar en nostra península, inclòs en nostra Catalunya; per això no es cap antinomia afirmar que «l'aglevament sols será eficáç si l'industria pecuaria es pròspera.»

En cas contrari, no'm cansaré de repetirho, la degradació comença per les petjes desprovehides d'herba, que, tot passant, deixen marcades els remats; aquestes línees o viarons s'aixamplen poch a poch y acaben per esser verdaders regatells; les mates d'herba isolades se desprenen ja per causa del meteix bestiar o per les aygues de pluja que per ells corren y una forta tormenta basta desseguida per obrir en el sòl degradat un cauç que vá aumentant fins a convertirse a copia de temps en un petit torrent.

En aquets terrers, per consegüent, es precís suprimirhi el pastoreig o reduhirlo a la seva mera possibilitat, lo més restringida possible, tancantlo, está clar, absolutament a l'entrada del bestiar cabriu, y, lograt l'aglevament, ja deixant obrar lentament a la Naturalesa, ja ajudantla sembrant bones herbes o avançant la reconstitució d'aquests sòls procurant que s'amaten ab arbustes, els de la localitat serán sempre per mi els mellors; perque l'objectiu, no s'oblide, es revestir el sòl de qualsevol mena de vegetació y, lograt això, fácilment podrá plantarse de les especies arbòrees més convenients, com ja he dit avans.

Donchs bé, a aquesta hermosa labor, que sols al Estat correspon, poden també cooperarhi l'iniciativa particular y les corporacions populars divulgant la seva conveniencia y no posanthi trabes, y aixís s'es fet a la Carniola y al Carso y aixís pot també ferse a Espanya y sobre tot a Catalunya, hont tant generalisat está l'esperit d'associació pera tot lo que representa progrés; y crega el qui això llegesca que'l major progrés es el de tornar al nostre territori l'equilibri natural al qual me he referit avans. Será útil terminar aquest assumpto citant l'hermós exemple donat a França per Mr. Paul Descombes, de Bordeaux, entusiasta propagandista de la Restauració de les Montanyes, qui, cridant a l'iniciativa privada, ha fundat l'*Association pour l'amenagement des Montagnes*, la qual, arrendant en els cims de la Vall del Auce dúes mil hectárees de terra comunals, va començar desde 1904 a repoblarles y aglevarles, donant aixís una instrucció práctica a aquells montanyesos, ensenyantlos práctiques menys ruinoses que les usades fins a llavors.

Ab aquest arrendament se varen suprimir a la *trashumació* 3.000 besties de llana primer y després 6.000 més en la Vall d'Ossau.

Aquesta associació porta invertits més de 10.000 franchs, y l'exemple ha sigut tant patent que'ls pobles vehins han comprès l'objecte y medis de que's val y li han solicitat qu'extenga als seus terrenos propis les seves operacions. Y aquest rápit y inesperat resultat ha permès als iniciadors de *l'Association* formular el seu programa dihent senzillament: «Repoblar a tot arreu hont l'herba no baste pera subjectar la terra».

Escòltenho y enténganho quants per deber y per interés deuen preocuparse de la defensa del nostre territori.

* * *

Una altra observació curiosa y que oferesch als remaders es la que vaig fer al visitar, desde Triesde, la Cría cavallar del Emperador d'Austria, establerta en l'hermosíssima possessió imperial y real anomenada Lippizia, que dona nom a la raça especial que allá se cultiva.

Acompanyats del seu director Joset Hrusá, varem recorre totes les seves dependencies y seccions, cavalls de venda, eugues ab cría y sense cría, lots de poltros y quadra de sementals, tot montat sobriament, sense luxo, però tot molt práctich y ab una racional y severa economía.

El cavall de raça Lippizia es de color blanch *tordillo* generalment, de cap petit y aixecat, coll llarch y elegant, llarch de *raspa*, recte de gropa, ab cúa llarga y sedosa, cames fines y no molt fornides però ben aplombades y no molt altes, pit regular y ayres bastant graciosos que'l fan impropi pera grans velocitats, però en conjunt es d'un aspecte armoniós y elegant.

Tots els cavalls del servey del Emperador se trauen d'aquesta finca y se seleccionen rigorosament tots els que no síen de color blanch *tordillo* que's venen en encants públichs, alcançant preus de quatre a deu mil corones.

Es sapigut qu'en el cavall el blanch, el negre y el roig son els colors fonamentals, y per aquesta rahó es fácil aquesta selecció del blanch rodat, que'm va cridar molt l'atenció perqu'en tots els paíssos, en general, l'afició s'inclina més aviat a favor dels colors foscos, negre, castany y roig.

Quí té més rahó, la moda o l'Emperador d'Austria?

Però encara hi há quelcom més que va resultarme notable y per aquest motiu parlo aquí de la raça Lippizia, y es que aquesta raça no es natural, es una raça de cultiu, lograda mitjansant el creuament de tres tipos diversos però tal vegada procedents d'un meteix origen oriental, que son el cavall Napolitá, l'Espanyol y l'Arabesch, progenitor probable dels dos anteriors.

Al veure a tocar els cavalls de venda que'ns foren ensenyats d'un a un, ja'm va semblar notar en ells rasgos del anomenat cavall espanyol, particularment en els moviments alts y ayrosos de les seves mans y en la colocació de la cúa; però la meva estranyesa va pujar de punt quan vaig saber que'l cavall espanyol era un dels components d'aquella raça.

Ningú es profeta en la seva terra, vaig pensar, y, mentres nosaltres anem al extranger a buscar sementals, l'Austria vé a Espanya a buscarne pera'l servey de sos Emperadors.

A quánts disbarats obliga la moda!

EL MARQUÈS DE CAMPS.

FRUYTS DE LES CATEDRES

NOTES SOBRE LES REGLES DE TROBAR
de Jofre de Foixá

Y SOBRE LES POESÍES QUE LI HAN ATRIBUIT *

Als trobadors se deu el primer esforç pera convertir la poesía en una ciencia: mercès a ells se torná a estudiar la retòrica, que quasi s'havía perdut en els pobles neo-llatins, no obstant els esforços de Casidorus, Sant Isidor y altres, inspirats tots ells en Quintiliá.

La producció de tractats gramaticals, retòrichs o poètichs, suposa, en la literatura que'ls engendra, un moment de reflexió posterior y motivat per un d'expansió, puix pera donar regles es necessari que hi hage models d'ahont trèureles: s'hagueran pogut fixar els preceptes de l'epopeya avans d'Homer?

Antiguament, per les mires oportunistes imperants, no passava com ara, en ordre a la creació de nous genres literaris, es a dir, no se'n creaven d'innecessaris; per lo tant, si veyem una gramática o una poètica d'una llengua determinada direm que no va endreçada als naturals d'aquella; y també, si comptem que la gent no's sol fer cárrech de les necessitats que no sent, deduhirem que tampoch ho era d'aquell qui la escrigué.

Pera afermar eixa darrera observació notem quins han sigut els mellors gramátichs castellans, y veurem que no han estat pas fills del centre d'Espanya, sinó americans o bé, especialment, catalans; y eixos que han sapigut llegislar sobre una llengua forastera encara no ho han lograt fer ab èxit sobre la propia, de tal manera que la mellor gramárica catalana que tenim actualment es la feta per un foraster, per en Fulché-Delbosc.

Cal fixarse també en lo que sempre passa quan se tracta de fer una gramática d'una llengua qu'encara no'n té, perque s'acaba de deixondir: se preté ferla servintse com de *falsilla* de les més conegudes en la llengua fins a llavors dominant: aixís l'Huch Faidit y'ls qui'l seguiren, no comprenen l'article en les parts de la oració provençal, perqu'en llatí no hi era. Consemblantment quasi totes les gramátiques que ara s'han fetes en catalá donen a nostra llengua tres conjugacions (en *ar*, *er*, *ir*,) y a cada persona del verb sols li atorguen una forma lèxica, perque aixís ho diu pera'l castellá la gramática de l'Academia.

Això sentat, naturalment se deduheix: que les gramátiques provençals seríen fetes per catalans o italians; que s'escrigueren quan la literatura havía ja adquirit son major apogeu y que, més que propies de la llengua d'oc, ho eran del llatí.

* Premi del concurs de Nadal de 1905, en la Cátedra de Literatura Catalana.—*N. de la R.*

L'Huch Faidit posá en provençal, procurant amotllarla a aquesta llengua la «Ars Minor» de Donatus (1), llavors la gramática més corrent pera'l llatí (y tant apreciada que per un exemplar de la meteixa el Capítol de Barcelona doná 2 cases), per lo que anomená la seva obra *Donats provençals*.

L'obra de nostre compatriota en Ramon Vidal de Besalú es fonamental en aquest genre de tractats encara que, potser, es posterior a la d'en Faidit, simple gramática, al pas que aquella tendeix a la retòrica; per això tots els qui vingueren s'inspiraren en ell, especialment els anteriors a n'en Guillem Molinier, formant un primer acoblament, aixís com els que's fundaren en aquest formen un segon, dels dos en que's pot dividir l'historia dels tractats gramátichs y poètichs en nostra literatura y en la provençal, corresponents a les dúes escoles y èpoques tant diferentes que les constituiren: la Trobadoresca y l'Acadèmica.

Pertanyen, donchs, al primer cicle:

I.—*Razos de trobar*, d'en R. Vidal, en prosa (2).

II.—*Regles de trobar*, d'en Jofre de Foixá, prosa (3).

III.—*Mirall de trobar*, d'en Berenguer de Noya, en prosa y introducció en vers (4).

IV.—*Summa Vitulina*, d'en G. Vedel de Mallorca.

V.—*Doctrina de Cort*, d'en Teremagguis de Pisa, traducció en vers de la *Rasos*.

VI.—*Doctrina de compondre dictats*, anònima.

VII.—Altra d'anònima (5).

La patria del imitador, o, més ben dit, seguidor d'en Ramon Vidal, fou al poble de Foixá, cap als andurrials de Girona, allí hont més avant (1395) havía de trobar la mort el Rey Aymador de la Gentilesa.

Fins aquí els datos que'ns proporciona son propi nom; altrament sols ne coneixem de trets del Arxiu Vaticá, potser únich lloch hont resta quelcom d'aquest escrit en la seva època, puix altra de les fonts que'ns haguera pogut esser abundosa, la del Monestir de St. Feliu, desaparegué, com tantes d'altres, en 1835.

Vejám lo que's pot treure del document expedit per l'Apostoli Benet VIII a Anagni en 11-7-1295:

De pochs anys entrá en l'ordre de St. Francesch, fent expressa professió en la meteixa (6), quan en 1275, ab llicencia de Fr. Pere Esteve d'aquella, ministre, en fou absolt pera entrar en la de St. Benet (7), y al cap de 20 anys d'esserhi, personalment o per altre demaná al Papa li aixequés la prohibició que Nicolau IV havía posat en una constitució de que poguessen tenir cárrechs en una religió aquells que no hi havíen entrat

(1) Elius Donatus florí envers la meytat del segle quart; se'ns en conserven les següents obres: a) un preciosíssim comentari a les obres de Terenci (si be conté moltes interpolacions); b) l'introducció a un comentari sobre les Geòrgiques y l'Eneida; c) y aquella *Ars grammatica* que tanta sort obtingué en els temps mitjos.

(2) Ms: 2 a Florença, 1 Bib. Nac. Paris, 1 B. N. Mad.—Edicións: *Grammaires provençales d'Huc Faidit et de Raimond Vidal de Bezaudun*.—J. Guerard.—París 1858.

Lo Donatz Provençals und. *Las Rasos de trobar*, d. beid. ältesten provenzal. Grammatiken, n. e. provenzal—ital. Glossar. herausgegeben von E. Stengel. Morburg 1878.

(3) Ms. Mad.-Pub. *Romania*, IX per Paul Meyer.

(4) Ab els de més amunt al Ms. de la Biblioteca Nacional de Madrit.

(5) Biblioteca Vaticana Ms.

Testi Antichi Provenzali raccolti, premessi alcuni appunti bibliografichi a cura di Ib. Monacci.—Roma 1889.

(6) «... a pueritia tua (diu el Papa) fratrum minorum ordinem et habitum assumpsisses ac fecisses professionem expressam in eodem..»

(7) «... Tamen per fratrum Petrum Stephani... ab ispo ordine absolutus, de ipsius ministri licentia te ad sancta Benedicti ordinem transtulisti...»

directament (1). El Papa accedí donantli permís pera admetre dignitats eclesiástiques, fins la apostòlica (2).

Diu en Jofre, al començar ses *Regles*, que son escrites «per manament del noble e molt alt senyor en Jacme per la gracia de Deu rey de Sicilia», es a dir quan regnava en aquella illa el qui més tart fou nostre Jaume II; lo qual havía d'esser necessariament entre 1286 (2 Deb.) y 1291 (27 Jul.) quan Alfons II presidía nostra Confederació.

Y, en quant a sa vida, no'n sabem res més, puix no'ns atrevim a identificar ab ell el *Gaufridus abbas Fuxensis* que corre pels registres de nostre Arxiu y que desempenyá cárrechs polítichs importants.

En la butlla de Benet VIII, de que hem parlat, anomena el Papa a n'en Jofre de Foixá: «*litterum scientia* quem honestate vite ac bonos moris *laudabile*», lo que'ns fa creure ab lo que apunta en Thomas (3) de que sía una sola persona ab *el monjo de Foissan*.

D'aquest en els conçoners provençals 856 y 22.543 de la B. N. P. n'hi há tres poesíes líriques, dirigides a la Verge y que tenen per autor un *frare menor*, lo que vol dir que, si aquest fos en Jofre, les tals poesíes seríen anteriors al any 1275.

També l'Aymerich David (4) creu que la poesía «Cor ai e volentat» publicada per en Raynouard, (5) que está en aquells Mss, essent d'un *frare menor*, potser es d'en *Foissan;* tot se reduhiría a un galicisme que del nom de *Foixá* ne faría *Foissan*, com ja de *Besalú* n'havía fet *Bezaudun*. Mala sort hauríen nostres primers tractadistes! (6).

Ja fa notar en Thomas que aquells Mss. contenen poesíes de trobadors d'aquella època, com G. Riquier y Serverí de Girona; y qu'en una d'aquelles poesíes, «Be n'ai lonc temps», cada cobla acabava ab un vers manllevat a un trobador antich, cosa no d'extranyar si'l poeta fos catalá.

Ademés de les poesíes de que havem parlat aquí amunt, en els cançoners provençals de París núms. 346, 78 y 79 se'n hi conserven 2, que donem més avall, atribuintles al *Morgue de Foissan* (7). Aquestes son amatories, y, si en Jofre de Foixá no hagués viscut en una època en que tantes coses inverossímils eren corrents, no creuríem que poguessen esser d'ell, que desde menut era frare; a no esser que diguem ab en Millot: «Elle donne aux choses saintes toutes les formes qu'il lui plaît. Elle se peint la divinité,

(1) «... in quo (ordines Benedicti) per viginti annos sub regulari observantia devotum impendisti Dominum famulatum. . . . . speciali et expressa licentia per ipsius sedis patentes litteras concedenda, facientes plenam, certam et determinatam de statuto et ordinatione hujusmodi mentionem, nobis humiliter supplicasti ut dispensare tecum super hoc de benignitate apostolica curaramus.»

(2) «Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, ut ad quelibet prelaturas seu etiam dignitates, personatus, administrationes vel officia curam animarum habentia, tui dumtexat ordinis, assumi libere valeas, constitutione hujusmodi predecessori nequaquam obstante, tecum auctoritate apostolica de speciali gratia dispensamus.»

(3) *Romania*, X-322.

(4) *Histoire litteraire de la France*, XIX, 465 y 574-5.

(5) *Choix des poesies originales des troubadours*, IV. 469.

(6) Observis qu'en Millot no diu ni *Foixá* ni *Foissan*, sinó *Fossan;* però no sabem l'autoritat que tinga en qüestió de noms que diu Gerveri a n'en Serverí de Girona.

(7) Vegis: *Provenzalische inedita aus Pariser Handscriften, herausgegeben von Carl Appel.* Leipzig, 1890, —págs. 196-99.

au gré ses caprices, tantôt d'une façon, tantôt d'une autre; elle voit la Vierge de l'œil profane d'un amant...» (1).

Encara qu'en Jofre de Foixá volgués acostar el seu llenguatge tant com podía al provençal clássich no ho lográ pas, puix, més qu'en aquell y ple de catalanismes, pot dirse que son tractat está escrit en catalá provençalisant; no's pot qualificar igualment el llenguatge de les poesíes que se li atribueixen, si es que son seves.

Lo primer que se'ns acut, al llegir la gramática d'en Jofre de Foixá, es la justesa ab que qualifica a n'en «Ramons Vidals de Besuldú, en art de trobar savis e entendenz» qui «dictet e fe un libre qui es appellat Regles de trobar», pero, com que aquest «libre nulls homs no puga perfetament entendre sens saber la art de grammatica», ell feu el seu pera subsanar tal dificultat, més sens lograrho, al meu parer.

Es de veure també el notable tribut d'admiració y recort que suposa el dedicar a Jaume II les seves Regles, nomenant al Rey «qui en trobar pensa e s'adelita grantment», lo que'ns demostra com en Jofre havía entrat en el moviment intelectual d'aquella època, tant gloriosa en l'historia de nostres gestes y de nostra literatura, els principals representants de la qual foren Ramon Llull y Arnau de Vilanova, especialment, els quals també tantes obres dedicaren a aquell Monarca.

No menys s'ha de fer notar quins idiomes anomena: «provençal, ceciliá, gallego..., frances, catalanesch.» Per res se parla del castellá; també ho feu el Dant: tal volta sols era coneguda la literatura del centre d'Espanya en sa manifestació poètica galáica. Gens d'extrany es que, en lloch d'italiá, nos parle del ceciliá: per la gran diversitat de dialectes, l'unitat llingüística encara no estaría reconeguda per la gent de fora; ademés a Sicilia començá la literatura italiana quan els poetes del septentrió encara trobaven en provençal, cosa que no podíen fer els del mitxdía per massa diversitat llinguística, com ho hagueren de fer galáichs y portuguesos; ademés potser que Jofre hagués estat a Sicilia ab el Rey Jaume y que sols conegués aquest dialecte, de l'infinitat que llavors se parlaven en la vehina península. Com nou argument contra'ls qui volen confondre nostra llengua ab la del mitjorn de la França, es d'observar que tant bon punt com adquireix nom propi, quan els qui la parlen ja no l'anomenen «nostre lati» com encara's deya en temps de Jaume I, ja apareix diferenciat y contraposat al provençal ab el bell nom de *catalanech*, que tant bé sonava a les orelles d'en Montaner, qui en sa odissea d'almogavar l'havía sentit com llengua extesa en les tres penínsules mediterránees y en totes ses illes, y portada fins a la ciutat de Murcia (hont se sentía «lo pus bell del catalanesch del mon»,) quan el nostre èpich cronista assegurava ab ingenuo entusiasme que d'un sol llenguatge no n'hi havía tants com de catalans.

No estaría malament que 'ls qui ara versifiquen en catalá tinguessen present l'advertencia d'en Jofre de Foixá en el paragraf 37 de ses Regles, quan, al parlar dels acabats en *ers*, diu que no tots fan rima, de manera que d'una banda cal posar: *poders, volers, sabers;* d'una altra *teners, rosers, temers*, y en secció apart: *envers, revers, convers*. Si nostres poetes actuals ho cumplissen, no veuríem en una poesía passar com consonants *amor, cor, senyor, espès y més...*

(1) *Histoire litteraire des troubadours*, tome second, p. 225.

Diguem quatre paraules respecte la bibliografia de les *Regles de trobar*:

Manuscrits:

A.) La compilació de tractats poètichs qu'existía en el convent de Carmelites de nostra Ciutat, segons asseguren el Marqués de Llió y el P. Villanueva, desapareixería en l'incendi d'aquell en la nit de 25 de Juliol de 1835, però se'n ha conservat sortosament una copia en la

B.) Biblioteca Nacional de Madrit.—Es de lletra del sigle XVIII, menys feel que luxosa; pertenesqué a la biblioteca del Marquès de la Romana, passá a la del Ministeri de Foment, y d'aquesta a son actual destí. Segurament que al copista que la tragué son degudes dues errades que hi há en el text de les Regles que copiem, y especialment els castellanismes que s'hi noten: dúes vegades «ditxo» y una «gallego». Sense foliar, les obres que conté están en aquest ordre y ocupant tants folis:

Mirall de trobar, d'en Berenguer de Noya.	13	folis
Regles de trobar, d'en J. de Foixá	12	»
Regles d'en Ramon Vidal de Besalú.	8	»
Compendi d'en Castellnou	39	»
Glosa del Doctrinal d'en Cornet per en Castellnou.	20	»
Les flors del Gay Saber d'en G. Mloinier.	73	»
(Un fol. en blanch.)		
Diccionari d'en Jacme March.	34	»

C.) Arxiu de la Corona d'Aragó.—Recondit en aquest y invisible, com tants d'altres, hi há un Ms. que conté un tractat gramatical que segurament es el que'ns ocupa; es de pergamí y sembla de principis del sigle XIV, potser contemporani del autor (1).

Deixant apart els Mss., direm quelcom dels autors que han parlat d'en Jofre de Foixá y del seu tractat, o poesíes que poden atribuírseli.

Sigle XV.

Diu Enrich de Villena: «El Consistorio de la Gaya Ciencia se formó en la ciudad de Tolosa, por Ramon Vidal de Besalú (!)... Este Ramon por ser començador non fabló tan complidamente. Sucedióle Jofre de Foixá, monje negro, el cual dilató la materia, llamando a la obra que hizo «Continuación del trobar.»

El Marqués de Santillana també'l tingué en gran apreci, excusantse en el pròlech de sos *Proverbios* de no seguir les regles que donaren en Vidal y en Jofre.

Sigle XVIII.

En Nicolau Antonio l'anomena en la seva *Biblioteca hispana vetus*, tom II, página 367.

El Marqués de Llió, *Memorias de la Real Academia de Barcelona*, tom I, página 399, nota 2.ª (1752) parla del Ms. dels Carmelitans (2).

Sigle XIX.

Del meteix parla en Villanueva, *Viaje literario á las iglesias de España*, XVIII, 203-233.

Res de nou afegeix en Torres Amat en el seu *Diccionario* (3).

(1) Els Mss. de París que contenen les obres del monjo de Foyssan son els signats: 78, 79, 346, 856 y 22.543

(2) També'n parla en Millot en la seva obra *Histoire litteraire des troubadours*. 1774. París», II. p. 224-5.

(3) Vol. IV, p. 469.

En Raynouard, *Choix des poésies des troubadours*, dona tres poesíes del *monc de Foissan* y una d'un «frare menor», (1) que opina si s'ha d'atribuir a aquell, l'

Aymerich David, en el volum XIX, de la *Histoire litteraire de la France* (p. 465 y 574-5.)

En el *Grundriss zur Geschischte d. Provenzalische Literatur*, s'assenyala al de Foyssan el núm. 364, com «Morgue de Foyssan.»

Publicá per primera volta el tractat d'en Jofre de Foixá, en Paul Meyer *Traités catalans de Grammaire et de Poètique*. IV. *Jaufre de Foixá*, en la *Romania*, IX, p. 51 (any 1880.)

En la propia Revista y en el vol. X, p. 323, A. Thomas parla de sa biografía, donant el document que copiarem.

També parlen de Jofre de Foixá les *Mélanges des archives de la France-Romain* II, p. 130-3, mes aquesta es l'única obra de les citades que no he pogut llegir.

Finalment en Carl Appel en sa obra *Provenzalische inedita aur Pariser Handschiften*, Leipzig 1890, doná baix el nom del «Morgue de Foyssan» les dúes poesíes que copiem (2).

TEXTES

* Lo (3) en Ramon Vidals de Besuldú (4), en art de trobar savis e entendenz, veses mots dels trobador(s) faillir, per no saber, en llurs trobars, a donar a ells e als altres qui res no sabien doctrina e ensenyament per que poguessen venir a perfecció de aquella art, dictet a fe un libre qui es appellat *Regles de trobar*. Mas com aquell libre nulls homs no puga perfetament entendre ses saber la art de gramática; e trobar sia causa que pranga (5) a l'emperador, e a reys, a comtes, a duchs, a marqueses, a princeps, a baronz, a cavallers, a burzeses, encara a altres homens laichs li plusors dels quals no sabon gramatica: eu en Jaufres (6) de Fuxa per manament del noble e alt senyor en Ja., per la grasia de Deu rey de Sicilia, qui en trobar pensa e s'adelita, grantmen studiey e pessey a dar, segons lo meu saber, alcuna manera o doctrina en romanç per que cells qui no s'entenen en gramatica, mas estiers en (7) sobtil e clar engyny, pusquen mils coneixer e apendre lo saber de trobar.* E si alcuna causa de reprendiment hi ha ques eu no entenda, a mi platz fort que la pusquen esmenar segons rayso: car N'Aymerich de Peguila m'o ensenya en una sua canço dient en aixi:

Si eu en suy desmentitz
c'ayso no sia veritatz,
Non er hom per mi blasmatz,
si prover mo comerditz,

(1) Rochegude, *Le Parnasse Occitanien*, Tolosa, 1819, copia la poesía del de Foissan «Te m'a lonc temps menat a guiza d'aura.»

(2) En Milá y Fontanals, *Antiguos tratados de Gaya Ciencia* (Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1876, y Obras completas, III, p. 299), dona a conèixer una mica de les *Regles*.

(3) Lo compres entre'ls signes * es publicat per en Mila: *Antiguos tratados de Gaya Ciencia*, O. C., III, 213 y seg.

«Lo», cor. «Co», com.

(4) En Milá diu «Besultu».

(5) «Pranga» (sic)=pertanga, convenga? L'enumeració es treta d'en Vidal: «emperador, princeps, rei, duc, conte, vesconte, contador, valvasor, et tuit autre cavailler, a clergues, e borges e vilonz, paues e grans».

(6) «Juipe», diu en Milá.

(7) Con. an. (tan.)

Ans vey sos sabers plus grans
Entrels pros els meus mermans (1).
Sim pot venser d'ayso segons rayso
Que no say ges tot lo sen Salamó.

NOTA QUANTES CAUSAS DEUEN ESSER GUARDADES EN TROBAR

2. En trobar deu guardar cascus nou causas, ço es a saber: rayso, maneyra, nombre, linatge, temps, rima, cas, lengatge, article (2).

3. Rayso deu hom guardar per ço cor la mellor causa que ha mestier totz cantars es que la rasos sia bona e que hom la vage continuan, ço es a entendre que de aquella rayso que començara son cantar, perfassa lo mig e la fi. Car si tu començes a far un sirventesch de fait de guerra, o de reprendiment o de lausors, nos conve que y mescles raho d'amor; o si fas canço o danza d'amor, nos trayn que y mescles fait d'armes, ne maldit de gens; si donchs per semblances no ho podiets aportar a raho.

4. Maneira es que d'aytantz rims co faras la primera cobla faces les altres, e que les rimes de les cobles sien semblantz en llur loch e pars en sillabes, en axí que la primeyra rima de la primera cobla sia semblàn a la primeyra rima de la segona cobla, e atressi a la primeyra rima de totes les altres cobles; e la segona rima de la primeyra cobla a la segona rima de les altres cobles. E en axi deus ap(ar)ellar totes les altres rimes. Empero be potz far la primeyra cobla d'unes rimes e cascuna de les cobles d'altres rimes; o potz fer las primeyras duas coblas d'unas rimas e dues altres coblas d'altres rimes, e les altres cobles d'autres rimes. E aço es maneyra que axi com o començaras perseguesques, pero tota hora deuen esser les cobles d'un nombre e en rimes e en sillabes.

NOTA QUE ES NOMBRE

5. Nombre es que ajustz una causa ab una, e moltes causes ab moltes, axi com hom ditz *le reys ve*, o *se'n vay;* e aquell *reys* no es mas .j. e aquell *ve* e aqueyl *vay* non parla mays d'altre, per que s'acorden. E aquestz nombres etz appellatz singulars. Atressi (cant) ditz hom *li rey venon*, o *s'en van*, e *abduy li rey*, son duy e (3) son mays, e axi son moltz, e aycell motz *venon*, o *s'en van*, parla de molts per que s'acordon; e aço es appellat prurals, per que es dit be. Mays *le reys venon*, o *s'en van*, es fals, car aquests motz *le reys* parla d'un, ells *venon*, mostra que sien moltz; *el venon* no significa que sien molts, per que sería fals en nombre, don es obs que d'aço se gart totz homs. Empero si tu pauses dos nomenetiuz singulars apres lo verb a que se ajusten, pots pausar en plural per ço car duy nominatiu singular, o pus, valen aytant que fa un nominatiu plural; e per eximpli diu com qui desia:

Amors e joys me donon gran plasser.

E atressi potz pausar lo verb en singular, per ço cor lo verb singular..... (4) a cascú dels nominatius singulars, en axi com qui desia:

Sa gran beutatz e sos prets senyoresa.

(1) Aquests versos están molt fets malbé; son més correctes en el *Parnasse Occitanien*. El quart es:
Si per dreg m o contraditz.
(2) Aquesta enumeració no hi es en En Vidal.
(3) Corr. «o».
(4) Lloch net en el Ms.

NOTA QUE ES LINATGES

6. Linatge es quel masculí s'acort ab lo masculí e lo femení ab lo femení, axi com qui desia: *reys bos*, e *franch*, e *larchs*, e *dona bella, bona, franca*. Mas dir *reys franca*, aço es error en linatge masculí; e en femení axi com qui desia *dona bo, franch*, per que aço seria contra dret parlar de linatge. Empero tots los noms qui fenexen en *entes* (1), los quals son appellats en gramatica particips, s'ajuston ab masculí e ab femení; axi com que desia: *dona plasentz, avinentz, obedientz*, e molts altres qu'en hi ha semblants (a) aquests. Con tota vegada sería dret parlar seguir aquesta manera a dret linatge. Empero son alcuns nomens masculí qui fenexen en *entz*, el femení en *enta:* axi com *reys gens, manenz, jausenz* en lo masculí, ditz hom en lo femeni *reyna genta, plasenta, manenta*, e d'alcuns altres semblantz a aquestz (2).

NOTA QUE ES TEMPS

7. Temps cove a guardar en axi que lo un temps sia semblant e acordant a l'autre en axi com qui diu *eu prech midomps quem do rich joy*, car aquell *prech* es presentz e aquell *do* altretal, per que s'acorden; e per aquest ne poden pendre eximpli de moltz altres. Mes justar present temps ab esdevenidor o ab pasat no sería covinent, axi com qui desia: *yeu prech midomps quem dona*, o *quem dara s'amor;* per que d'ayso te deus guardar tota hora.

NOTA QUE ES RIMA

8. Rima fay a guardar mot certament. E devets saber que son dues maneyras de rimas: la una maneyra es quant lo accent del mot se fay en la darrera sillaba, en axi com *plazens* o *salutç*, e molts d'altres qu'en hi ha semblants a aquestes; l'altra manera es quant lo accent se fay en la sillaba que(n) es apres, denant la derreyra, en axi com *plasença, sofrença, maravella, esquella, abella*, e motz d'altres semblants a aquestz. En alguns mots, als devegades (3), no ha més una sillaba, e en aquella cove de fer per força l'accent; en axi co *pas, franchs, larchs*, e d'altres asats. E a les vetz es le motz de dues sillabes, axi con *do(m)pney, vensa, tenza;* e del *dompney* fac l'accent en la darreyra sillaba, e del *vensa*, e del *tenza* en la primeyra sillaba. Encara a les vetz es le motz de tres sillabes, axi com *iausimenz*, a les vetz de quatre axi com *maistralmenz*, a les vets de cinch com *amorosamentz*. Pero de cualque longaria sia, l'accens s'a affer en la darrera sillaba o en aquella que denant li estay pus pres.

NOTA QUE ES ACCENT

9. Accent es com hom agusá la votz e la rete pus en una sillaba que en altra, en axi co *conexens*, que en aquell *xens* que es derrera sillaba s'agusa pus la votz que en les

(1) Corr. «entz».
(2) Els propis exemples y altres son citats en les Leys d'Amors, II, 70.
(3) Corr. «a les vegades.»

altres sillabas; o en axi co *benanança*, co en aquell *an* qui es denan lo *ça*, s'agusa pus lla votz que en les altres. E si vols saber en quantes lletres se deuen acordar les rimes, guarda en qual sillaba se fay l'accent, e en la primera letra vocal de aquella sillaba tu comença apropellar (1) e comptar les lletres; e primeyramen pausa aquella vocal e puys les autres que apres li venen. E açò deus fer quan l'accent se fay en la darrera sillaba o quan se fay en aquella qui es denant la derrieyra; en la derreyra axí co *plasenz* es aquell *senz*, per que, laxada aquella letra *s*, deus pendre e començar la rima en aquell *enz*, car la *s* no es de la rima com aquella *e* sia la primera e sia letra (2) vocal de la sillaba, per que li ve a rima *gens* o *sofrens*. Atressi deu hom far quan l'accent se fay en la sillaba que es denant la derreyra, axi com *semblança;* la sillaba que esta pus pres denant la derreyra es *blan*, per que deuets començar la rima en aquella letra *a*, e puys que pauses totes les autres letres, per que li ve a rima *França* o *dança*. E sapias que (3) las letras vocals que son cinch, scilicet *a, e, i, o, u*. Donchs que faras si trobes aquesta rima *uensa*: car aquella letra *u*, es la primera letra vocal de la sillaba en la qual se fay lo accent; e per aquella raho qu' ieu t'ay ditxa dessus deuras començar la rima en aquella letra vocal *u*, e puys que pausases totes les letres altres per ordre. Mas certes non es tengut, per so car aquella letra *u* te aqui loch de letra muda e no sona axi com a vocal, e puys per(t) se natura en lo so, raho es que perdra son dret en la rima; e quant ne trobaras semblants fay atretal. Empero d'aquestes dites vocals nenguna no pert son so, sino les dites dues *u* e *i*: *u* pert son so axi com en *vensa, vayre. vostre; i* pert son so axi com qui diu *jes, jors, lonjana*, e per aquesta raho *vensa* fay rima ab *tensa*, e *nostre* ab *vostre*, e *vayre* ab *layre*. A atressi es rima *jes* ab *bes*, e *jors* ab *amors* e *lonjana* ab *certana;* per que seguiras aquesta manera com ne trobaras de semblanz. E deuts entendre que nulls motz qui facen rima no deus tornar altra vetz en loch on fassa altra rima en lo cantar que faras, sia que tu comences lo cantar o que y respones, si donchs aquell mot no havía divers entendimentz; e per eximpli mostri te aysi una cobla:

Eu farai canço en may,
No per tal c'adonchs am may,
May car e(u) acordat m'ay
Que si jam deu valer may
Mi donz, hon ay lo cors mes,
Qu'eras m'ajut (4) com ops m'es;
Car sim davall jor sinc m'es,
Manjan no'm voyrion (5) mes
Tals es la dolors qu'em (6) puny;
E nol vuyl exir del puny;
C'ades e ley servir puny
C'avan totz bos (los) vasails puny.

(1) Corr. «atropellar.»
(2) Corr. «com aquella *e* sia la primera letra.»
(3) Corr. «de.»
(4) Ms. «maint.»
(5) Corr. «Manjar non volria .j.»?
(6) Ms. «quen.»

Encara potz tornar a metre en ton cantar un motz dues vetz, ab que la una vetz sia verb e l'altre nom, e(n) axi com qui desia:

Tan ammidonz cors azaut
Que d'altr'amar no n'azaut.

Primers *azaut* es nomen, e l'altre es verbs. E per semblant maneyra potz usar dels altres motz quan loch sera. Atressi potz tornar en la segona copla una o dues o tres o totes les rimes de la primeyra cobla, ço es a dir los motz qui fan rima, ab que en totas las autras coblas seguenz faces atretal. E aço qui ho sab fer, es gin e maestria.

(Falta la rúbrica sobre'l *cos*)

10. Mas deu cascus guardar forment car li hu s'alongon e l'autre s'abreujon a la fi. Alongar appeyl eu quant aquesta letra *s* o *z* se pausa a la fi: *s* axi com *bes* o *merces, reys, savis; z* axi com *sufrentz, amantz, grazitz, celatz,* e moltz d'altres; car si tu pauses *bes* la on deus pausar *be,* o pauses *sofren* la on deus pausar *sofrentz,* fas fellimentz gran contra cas: e mostrar t'em en son loch, al miels que porem ni sabrem, quant los deuras abreujar o allongar.

11. Lengatge fay a gardar, car si tu vols far un cantar en frances, nos tany que hi mescles provençal ne ceciliá, ne gallego, ne altre lengatge que sia strayn a aquell, ne aytanbe sil faç proençal, nos tany que y mescles frances, ne altre lengatge sino d'aquell. E sapies que en trobar proençales se enten lengatges de Proença, de Vianes, d'Alveryan, e de Limosí, e d'altres terres qui llur son de pres, les quals parlen per cas (1). Empero si tu trobes en cantar proençal(s) alcun mot quei sia frances o catalanesch, pus hom aquell motz diga en Proença o en una d'aquelles terres qui han lengatge covinent, los quals lors son pres, aquells motz pots pausar o metre en ton trobar o en ton cantar; e si ayso fas, no potz dir per axo que sia fals. E de les damunt ditz motz pots penre eximpli per aquetz *pais, va, sus,* e d'altres mots qui son frances e lemosi, axi com *dona* o *castello, saber, haver,* e moltz d'altres qui son catalans e proençals, mes en los cantars son mes proençals que altres.

ACI PARLA DELS ARTICLES

12. Articles son VII ço es a saber, *li, le, la, lo,* e aquestes se ajusten ab noms singular, *li, las, los,* e aquets se ajusten ab nomen plural. En singular s'ajusta aquell *li* ab mot femení allongats, lo qual es en cas nominatiu, axi com *li ciutats es bella* (2). E atressi s'ajusta ab mot femení qui fenesca en *a,* sol que aquells mots sia nominatiu, axi com *li reyna ve. Le* s'ajusta ab mot singular qui sia masculi e allongats, axi com *le reys ve. La* s'ajusta ab tot femení qui sia singulars e abreujatz e que fenesca en *a* e que no sia nominatiu, axi com *en vey la tor,* o *la dona,* o *la reyna. Lo* s'ajusta ab tot mot masculi abreujat en singular, en axi com *no am lo mon ne lo seu fayt.* En axi *li* e *la,* en singular, son femeni e *le* e *lo* son masculi; *li* en plural s'ajusta ab tot mot abreujat en axi com *li cavaller venon,* o *li rey guerrejon,* e aquell mot sia masculi. *Las* s'ajusta en plural ab tot femení, en axi co *las flos venon,* o *eu vey las donas. Los,* en plural, s'ajusta ab tot mot masculí qui sia allongatz, en axi con *eu vey los cavallers* o *li falco han pres los ayros.* Empero eu t'en diray pus breu regla: En nominatiu singular masculi ditz e met hom *le,* e en fe-

(1) Completa imitació d'en Ramon Vidal: ed. Guésard p. 91.

(2) Les lleys d'Amors no admeten l'article femení «li.» (II, 114) per antich y vell y propi d'Alvernya; ara s'usa a Provença propia.

menî dits e met hom *li*. En los altres cazes del singular ditz hom *lo*, si es masculís, e si es femenins ditz hom *la*. En plural, si es nominatiu masculis, dits hom *li*, e en los altres cazes dits hom *los;* e sil nom es femenis, en totz cas ditz hom *las*. E axi deu posar e ajustar tots homs los articles als nomenz.

13. Ara t'ay dites les sposicions de les nou causes damunt pausades, per quinz (1) cove dir e amostrar huymas en quala manera poras conexer les cases. E per ço com sería causa greu donar a entendre a home no sabent gramatica que es nomen, pronomen, particip, nomen verbalz, verbs, conjunccions, proposicions, interjeccions, adverbis, per aquesta raho no havem voluntat de parlar sino de aquelles per las quals conesca lo cas; car per los uns enten hom puys los altres.

14. Primerament devets saver que totes les causes que son nomenades e han sustancia en axi com *Deus*, *angles*, *reys*, *comtes*, *duchs*, *cavallers*, *viles*, *terres*, *Johanz*, *Raymondz*, *ayres*, *fusters*, *freners*, e d'altres motz qu'en hi ha senz nombre cove a far que aquestes coses, les quals son appellades nomen, haien alguna natura o algun acte o algun accident o alcuna cosa qui los a ajustada (2) aquella es axi mateix appelladai nomen, per que eu te dich que com tu las ajustaras al nomens primers, tu los deus posar en aytal cas com aquell a qui l'ajustaras, car aquestz nomenz, segons que son accident, en la major part no poden esser sens lo nomen primer, per que los coven asseguir llur natura, car ell non han sustancia, ans los cove esser en los nomz que han sustancia, en axco *bellz*, *boz*, *blanchs*, e mantz d'autres, car bondatz, ne beutats, ni blanchesa, ni bellesa no poden esser sino en los nomz qui han substancia, per que cove que si lo nom qui ha sustancia s'alonga, que l'altre nom que so natural o accident s'alongon y sil sustantiu se abreuja, que l'altre qui han nom adjectiu s'abreujen, en axi co *Deus es bos*, e *jotz* (3), e *merceners*, *sants*, *beneyzets;* e tuyt aquest nom so natural en Deu; o *le reys es larchs*, *francs*, *avinents*, per que s'alongon? Car llur sustantius naturals s'alonga; e deu los dir breus en axi: *aysi no say null rey tant bon*, *tant car*, *tant plazen*, per que tot en axi co pauses *Deus* o *rey*, o qualque altre nomen qui aia sustancia, deus pausar tots los altres noms qui allur ajustaras.

15. E devets saber que li cas del nom son sex, ço es a saber nominatius, genetius, datius, acusatius, vocatius, ablatius. Tuyt aquest cas pot (4) esser singular o plural; e devetz saber que nos pausen may en dues maneres, ço es a saber que tostemps li nominatiu e lo vocatiu (5) singular s'alongen e li autre cas singular s'abreujon; el nominatiu, el vocatiu plural s'abreujen, e li altre cas s'alonguen. E aquesta regla es general, mas empero cascu dels nomz ha excepcio car lo nominatiu singular s'abreuja quant no es masculi ne femeni, en axi co *bell m'es qu'eu xan*, o *mal m'es qu'eu faca mal*, o axi co dix Gaucelmz Fayditz:

Assatz crey
Que bell me fora e avinen.

Per que aquel *bell* no parla de nomen que sia masculi ne femeni, car si parlas de masculi dixeras *beyls m'es le reys*, o si parlas de femeni dixera *bella m'es la dona;* e axi mateix se enten d'aquell *avinen*, mes per ço c'om parla generalmente, nos pot allongar. Eyxamen ditz hom *no m'es eysiu que cavalque encara;* e aquell *aysiu* es nominatiu, mas no

(1) Corr. «quens.»
(2) Corr.: «qui los sia justada».
(3) Corr. :«jots.»
(4) Corr.: «poden».
(5) Corr.: «li».

es ajustats a masculi ne a femeni, perque no pot esser allongat (1); e sapies que aquest nominatiu aytal son appellat neutra, e no pot esser en nom que haya sustancia, axi com en Deu, en Rey, en nau, o en manz d'altrez semblantz a aquestz; car aquest noms toz tempz s'alonguen en lo singular nominatiu, atressi le nominatiuz pluralz s'alonga tot tempz com es femeni, en axi com hom ditz *la flors venen*, o *son vengudes;* per que diu Gaucelmz Fayditz:

Don me venon al cor plassenz douçors (2)

E par aquesta rayso sapiats que no pot fallir null temps a allongar tots noms femenins en plural en tots cases.

16. Per que a conexer qual es nominatius o accusatius se cove primerament de conexer e de saber qual causa es verbs, car nulla paraula no pot haver entendimen si no ha nom e verb. E devets saber quel verb nays del nom, car tot so quel nom fay es verbs, en axi co *le reys cavalca cell cavall*, que aquell *reys* es nom, e aquell *cavalca* es verb, car es causa quel nom fay, ço es a saber *le reys* que es nom. E sabxats quel nom qui es pausatz denan lo verb segons raso es nominatius, per que deu esser allongatz, e tots noms que sia pausatz detras lo verb deu esser abreujatz, per que en aquesta paraula *le reys cavalca bell cavall* aquell *reys* qui es nom s'alonga car esta denan lo mots *cavalca* qui es verb, e aquell autre mot *bell cavall* s'abreujon, car son nom qui son pausatz detras lo verb. E aço devets far cant li nom son singular axi com eu ara t'ay ditz; quant li nomens son plural, tot lo contrari, axi co *li rey cavalquen beyls cavalls;* car tuyt li nom qui en plural stan denant lo verb s'abraujen, pus son masculi, e li nom qui detras li son pausat s'alongon. Cant li nom son plural e femeni, ya ay dit que en tot cas s'alongon; per ço t'ay dit quel nom sia pausatz denant lo verb, o detras, segons raçó car a les vetz aycells nomz qui segons rayso e entendimen es pausat denant lo verb, sera per raho de rima o per altra causa, pausatz detras lo verb. E aysi pot ver per eximpli d'en Folquet qui dix en una sua canço:

Pus ella vol veser tota ves
Q'una venç la vences merces (3).

E aycells verbs *vences* de sa natura vol apres son acusatiu qui s'abreuja en singular e en plural s'alonga; per que hom ditz en axi: *le reys ha vistz tot son enemich*, o *tots sos enemichs*, el primiers *enemich* es singular el segon es plurals; mas aquell mot *merces* sitotz s'es pausat detras lo verb per ordenament de rima, segons rayso e entendiment es pausat denan lo verb per que vol dir aytant que *merces vences la dona*, e axi merces estay denant lo verb, e deu se allongar si tot li s'es pausatz detras per far rima: e encara per eximpli, pots aço reprovar a veritat qu'en Bertrans de Lama(n)on diu:

E volgra ley pus que gatla(s) espervers. Per que acells *espervers* certas, segons raysso e entendimens vay primiers que aquell mot *gatla*, perque s'enten aysi: «Ans volgra ley pus que espervers la gatla»; e entre aquell *espervers* e aquell *gatla* se enten aquell verb *no vol;* perque l'entendiment es aytals: «Ans la volgra pus que espervers no vol la gatla.» E axi *espervers* es nomen e es pausatz segons rayso e entendimen denant aquell mot vol que es verb qui s'i enten, per ço s'allonga. Encara te mostra aquell acusatiu en cap de

(1) *Nive:* R. V. p. 73, ed. cit.

(2) Es de la poesía «tant hay sufert longament greu afan». Del vers citat n'hi há dúes lliçons: aquesta (Rochegude: P. O. 103-Ms. Fr. 856 fol. 72) y la d'en Raynouard (Choix, III-289.)

(3) Es l'acabament de la poesía: «Molt e fetz gran peccat amoros» (Lex. Rom. I, 143), que s'ha de llegir «P. ilh id v. totas res,—Qu' u vets la vengres m.

rima es pausat denan lo verb, pero segons entendiment vay detras, en axi co pots conexer per aquesta paraula: *tot be pert quis part de Deu;* e en aquell mot *quis*, enten aquetz motz *aquells*, per que vol dir la paraula e s'enten axi segons rayo: «Aquell quis part de Deu pert tot be»; per que potz vezer que aquells motz *per* es verb, e vay li detras segons entendiment aquell *tot be*, per la qual rayso hom l'abreuja. Empero son algunz verbs qui han autra natura, car tuyt li nom qui detras o denan lor van s'alongon en singular e s'abreujon en plural; e li verb son aquests: *suy, es, so, era, fuist, fos, eras, fuy, fora, seran, seras, sera, er, esser, fc.* E per eximpli, axi com qui ditz: *eu suy richs; tu es bos; eu era gays; tu fuist bonaü(r)ats; si eu fos amatz; tu eres enamorats; anch no fui galiatz; ja no fora clardatz.* E axi pot ajustar als verbs los noms qui lor pertanyen. E en axi com has allongatz aquets nomz dessus ditz en lo singular, en axi los abreujasses en lo plural; e per eximpli, axi com hom ditz *li rey son vengut, sel cavaller fosson armat, tuyt eron auzit*, e axí matex dels altres. E si tot sembla que aquest verb sion motz, car se cambien en les letres, certes non es més un verbs d aquesta natura matexa, ço es aquest verb *estau*, car hom ditz *eu estau jauzents, en stare gays, aquell estech arditz e pros.* Examen son aytals aquests verbs *tench*, e *mostri*, e *sent, e sembla*, e *par*, e *jach* perque hom ditz *eu me tench per pagatz; eu me sent sas; e sembla folls, e pari savis, eu jach hujatz, eu me mostri gays.* E atressi ne son algunz semblantz a aquestz qui ara nom venen a la membransa. E per ayso son aquest verbs divers de la natura als altres, car li autre mostron lo fayxt que le nom es fayxz (sic) alcuna vetz generalment, en axi com qui diu *le reys cavalca, le reys menge*, e alguna vetz lo mostron generalment e especialment en axi quo qui desia *le reys cavalca cavall* e *le reys meja* carn. E per ço can aquest verb mostron generalmen lo faig o la voluntat del nomen qui devant li vay, segons rayso, e puys mostra la specialmen en altre nomen que apres li vay e per ço aquell nom es acusatiu e abreujase. Mas aquest autre verb, ques eu t'ay ditz que volen nominatiu detras si, no mostron so quel nom fay, mas ajuston als noms qui denan llur van e han sustancia altres noms accidentals; en axi aquest verb aytal, ab los noms ensemps que detras los van mostren lo estamen e l'esser dels primers noms, en axi quo qui ditz *le reys es richs e sans*, aquell *sans* e *richs* son accidenz, e aquell *reys* es nom ab sustancia, e axi mostren l'estamen del rey e no lo fayg; car aqui no ha null faig quel reys fassa, mas mostrassi ajustament del nom qui ha(n) sustancia, per que s'allonga o s'abreuja, axi com ara te daray a conexer per les altres casos.

17.—Primeramen sapies que genetiu tu conexeras en aço que tots temps li vaiy denan aquesta preposicio *de* per que tu l'abreujaras tota hora, si es singular, com qui ditz *del rey, de la ciutat*, o *del seu cors plazen, del seu humil esgar.* Empero alguna vetz, per manera de parlar lexa hom aquell *de*, e, sitot s'es lo cas genetius, s'abreujen si s'en treu aquella proposició *de*; en axi com hom ditz *la corona Deu*, la *merce Deu.* E aço es lex per conexer, per ço cor a tart o trobaras sino en aquests motz de que eu t'az dit o donat exemple. E si lo nom es plurals, e li vay denant la dita preposició *de*, totz temps lo allongaras, en axi com *dels cavallers, de totz sos amichs*, e de motz altres que n'hi ha de semblantz a aquestz.

18. Datiu conexeras car totz tempz li vay denan una altre preposicio *al* o *a*; e abreujense totz en singular, en axi com *al rey, al seu cors plazent, humil, a sa voluntat a son plaser.* E en plural s'allongon, en axi com *a sos voiedors, assos baros, als cavallers, a sos amichs.* E deves entendre que can hom ditz *a lo rey* o *al rey*, o *a los baros* o *als baros*, tot s'es hu, mas que per abreujar lo mot gita hom aquella lletra *o*.

19. Acusatiu pausa hom moltes vetz apres alguns verbs, mas atressi los conexeras per alcunes preposicions que devant li van, en axi com *ves, vay, segonz contra per, juxta, pres, entorn, entre, jus*, e per eximpli axi com *ves*, o *vas amor, segons razo, contra reyso, contra senyor, per sa valor, justa lo rey, pres lo rey, entorn lo castell, entre la flor, jussa mayso*; (1) en axi se abreujen en singular, mas en plural s alongon en axi com *ves totes parts, segons los valedors, contrals enamichs, per les honors*. E en axi posaras tots los altres per aquesta manera.

20. Vocatiu conexeras per ço car (totz) tempz es posatz en cas que apella, en axi com *en reys anats*, o *venitz* o *cavalcatz!* o axi com hom li parla axi com *dona plazentz a vos mi rentz*, o *bells amichs ajudat me, senyer en reys entendetz ma rayso*. E sapies que tota hora s'allonga en singular, e s'abreuje en plural; e per eximpli axi com diu Bernat de Ventadorn:

Ar me conselatz senyor (2)

o axi *catala ara veurem que sabretz far*, o axi *proençal pensatz d'arresar*. Pero soueniat qu'eu t'ay ditz d'amunt quel nominatiu el vocatiu plurals s'alonguen can son femení, axi com qui ditz: *Donas plazents venitg gen a l'amor; terras valents a(i)udatz al senyor rey*.

21. Ablatiu pots conexer per altres preposicions e son aquestes: *ab, sens, senes, en, denan, sobre, sotz;* axi so *ab, sobre, sor, fors*. E tots aquests s'abreujan quant son singulars, e en plural s'alonguen, axi com *ab los cavallers, ses valedors*. E en axi pots entendre de motz altres, per contrasemble.

Empero sitot eu t'ay divisat qual es nominatiu, genetiu, datiu, acusatiu, vocatiu, ablatiu, aquesta sia la regla general, que tota hora que trobes denan lo nom alcuna de aquelles preposicions que t'ay dites d'amunt si lo nom es singular tu l'abreuja, e si es plural tu l'alonga. E sapies que aquestes preposicions no s'ajusten ab nominatiu ne ab vocatiu jamay.

22. Encara te vull mostrar los noms demostratius, ço es a dir los noms qui demostren los autres noms que han sustancia. E sapies que en lo nominatiu singular masculi los deus allongar, axi com *cells, aquestz, aquells, aceystz, cetz, ells;* e en los autres cases s'abreujen, e ditz hom *ceyl, aquelh, aquest, aycest, cest* e aquells altres noms derrere ells (s') abreje(n) en lo nominatiu, per ço car hom ditz en los altres coses *luy*.

E sapies que en los nominatius singulars femenins ditz hom *ceyla, cil, il, ylla, aquella, aquill*, e en les altres cases ditz hom *ley* o *leys*; e en los nominatius plurals masculins ditz hom *cyll, yll, aycell, aquil, cist, aycist, cest, aycest;* e en los altres cases ditz hom *ceylls, aycells, aquells, aquests, cest, ells, lor*. E en los femenins plurals ditz hom *eyllas, aycellas, ceyllas, aquellas, aycestas, cestas;* e axi en los nominatius com en los autres cases. E axi matex diras en los nominatius singulars *totz* e en los autres cas *tot*, e en lo nominatiu plural diras *tuyt*, e en los autres cases *totz;* e per eximpli, en axi com ara ditz: *totz reys deu tenir dreytura*, o *tal rey deu hom honrar*, o *tuyt li rey se son aiustatz*, o *totz los reys vey assemblar*.

23. Encara vull que sapies com deuetz pausar los noms possessius, en axi com *mieus, tieus, sieus*. E sapies que tu los allongaras els abreujaras en axi com los nomz accidentz; e per eximpli axi com qui diu: *aquells castells es mieus*, o *tieus*, o *sieus*, o en axi com *ab l'aver meu*, o *teu* o *seu, hay fa(i)ta una torr*. Mas en lo nominatiu plural deu

(1) Corr.: justa la».
(2) Ramon Vidal, p. 767: «Ar me consillats senhor.» (Raynouard: *Choix*, III-88.)

hom dir *li tieu*, o *li mieu*, o *li sieu*. E sapies que en tot loch (on) hom ditz *me* pot hom dire *mi* o *mei*, e en tal lloch (on) hom ditz *si* pot hom dire *se* o *sey*, en tot loch on hom ditz *ti* pot hom dire *te* o *tey*. E sapies que en lo nominatiu singular masculi o femeni ditz hom tots temps *tu*.

24. Apres ti volch dire los noms verbals qui fenexen en *dor*, com *amador*, *servidor*, *entendedor*, e molts altres semblants a aquests. E sapies que si denan la sillaba derreyra qui es *dor* trobes *a* faras lo nominatiu en *ayre*, axi com *amador*, *amayre*; *lanzador*, *lanzayre*; *merceyador*, *merceyayre*; e en axi dels altres semblants a aquests. E si trobes *(i)* denan la sillaba *dor* primer, feras lo nominatiu en *ire*, en axi com *servidor*, *servire*, *trasidor*, *trasire* e motz d'altres semblants a aquestz. E si trobs denan lo dor *e*, faras lo nominatiu en *eyre*, en axi com *entendedor*, *entendeyre*; *fanyedor*, *fanyeyre* (1). E sapies que tuit aquest nom s'alongon o s'abreujeu qual te placia, el nominatiu singular, en axi que podetz dir *amayre* o *amayres*, *servire* o *servires*, *entendeyre* o *entendeyres*. E per ço s'alonguen car es regla general que totz nominatiu singular s'alongon, e per ço se pot abreujar car si totz son abreujats, si hay gran diferencia en l'un o els altres cases, per ço car lo nominatiu singulars fenexen en *dor* o en *ire* o en *eyre*, e li autre cas fenexen en *or* o en *ir*; (2); car sapies quel nominatiu plural fenexen en *dor*, e en totes altres cases fenexen en *dors* en axi com la regla general manda. Aquest nom so masculí: e tuyt li fenení d'aquest verbals, sapies que fenexen cominalment en *itz*, axi com *amayritz*, *galiayritz*, *transiritz*, *serviritz*, *entendeyritz*. E axi matex entench que posaras tots los altres semblants.

25. Encara sapies que son algun altre nom que han atressi mudament plus que abreujar o allongar de una letra, en axi com *gençor*, que fay en lo nominatiu singular *genser* et en los altres cases *gensor* el nominatiu plural fay *gensor* et en los altres cases *gensors*; et axi matex ditz hom en lo nominatiu singular *meyler*, e en los altres cases *mellor*; e axi mateix en lo nominatiu singular diras *auzer* et en los autres cases *ausor*, et en los plurals seguexen la manera de *gensor*. Empero enten la regla que t'hay dessus ditxa qual nominatiu plural femeni s'alongon totz temps perque hom ditz *li rey so gensor*, *mellor*, *ausor*, *las reginas so mellors*, *ausors*, *gensors*; e axi matex diu hom en lo nominatiu singular *hom*, *bar*, *layre*, *bayle*, *coms*, et en los altres cases, ditz hom *home*, *baro*, *layro*, *baylo*, *comte*. E sapies que tuyt aquest nom qui han aytal diferencia entre lo nominatiu els oblichs se podon en altre hora allongar e abreujar a tot plaser en lo nominatiu singular, acceptat aquell mot *coms* qui nos pot abreujar per ço c'om no poden (3) dir *com*; e sovinga te tota vegada quel nominatiu el vocatiu son semblants, car solament son appellatz oblich li autre iüj. cos, ço es a saber el genetiu, el datiu, el acusatiu, el ablatiu. E sapies que en ton loch on diras *ley* podetz dir *leyz*, e (a)lor, (a)lors.

Encara sapies que tuyt li nom que fenexen en ir, poden finir en ire, en axi com *martir*, *martire*; *desir*, *desire*; *sospir*, *sospire*. Mas li nominatius qui fanexen en *irs* nos poden allongar en *ire*, axi com dir *martirs*, car nos pot far, e si tu hi ajustaves *e*, diris *martirse*, e seria lag, e no voldrie dir re. (4)

26. Encara sapies que adverbis son motz, e son nomenats adverbis car estan prea lo verb, e tota hora li en e dexen alcun entendiment, en axi com hom ditz *le reys parla be*, *francament*, e aquell *be* e *francament* son adverbis car estanpres los verb, e aquell es

(1) Fenyeyre: «fanyeyre» en català oriental.
(2) Cor.: «ors».
(3) Corr.: «pot.»
(4) Es un passatge corromput.

verbs per qui li ajusten aytal entendimen com potz veser aquell o aquell *francament*. E sapies que l'adverbi no ha cas, perque fenex cascus en una maneyra solament, en axi com hom ditz be *fayts o mal*, car no porien dir *bes o fayts* o *mals ho fayts*, o en axi com hom ditz: *cavalcatz, tost, asaut, fort*, que ja may nos mudo d'autra guisa. Empero no entens en aquesta regla los adverbis qui fenexen en *men*, car aquell s'alongon o s'abreujon a la volentat del trobador, axi com *gayament, convinentment*, o *sabiament* que pots dire *gayamentz, covinentmentz* o *sabiaments*, per que posaras axi tots los altres semblants a questz.

E sapies que son alguns mots qui alguna vetz son noms o adverbis, per quels pots posar doas vetz en rima en un cantar, axi com hom ditz *be, azaut, gallart, fort, suau, mal, gen*, e molts d'altres semblantz a aquestz; e tantost pausals axi breu com son adverbi. Mas com son noms s'alongon o s'abreujen segons lo cas en que son pausatz; com son adverbi s'abreujon, en axi com hom ditz *le reys cavalca-be, o bell*, o *leig*, o *fort*, o *mal*, o *gent;* e axi posaras los altres. E cant son nom se posen en axi que ditz hom le reys es *gent(z), asautz e bells*. E si alcu ditz *le reys dona volenter*, sapies que aquell *volenter* es adverbis; e per ayso es be ditz car si era nom diria hom *volenters*, per ço car seria nominatius. E son estat alguns trobadors qui dehien que era falç, pērque no paria haguessen auzit ço que dix en Riques Noves qui dix:

Mal fay dona car no enquer
Paubre cavaller quant es pros
Humils e franchs e amoros
Bos d'armes e serf *volenter(s)*.

27. Sapies que t'ay dig que tot ço quel nom fay es verb, per que devets saber quel verb a sench maneyras: la primera es maneyra demostrantz perque hom lo appella indicatiu; la segona es manera comandans, perque l'appella hom imperatiu; la terça maneyra es desiranz, que hom appella optatiu; la quarta maneyra es ajustanz, perque hom appella conjuctiu; la quinta es maneyra no finida, per que hom l'appella infinitiu. Primerament sapies que indicatiu es aquella maneyra quil mostra ço quel nom fay, en axi com hom ditz *eu am, eu vau, eu mengis, eu cavalch*. E sapies que ell ha tres temps: present, pasatz, e sdevenidors. Present temps es *am*, pasatz temps es *amey, amava, havía amat;* sdevenidor temps es *amaray, yray, faray*. E cascus d'aquests temps ha tres persones ço es a saber, primera, segona, terça. La primeira del present temps es *am*, la segona *ames*, la terça *ama;* e en la primera se enten *eu*, en la segona si enten *tu*, e en la terça *ceyl*; e aquetz verbz son singulars. El plural han altres tres, axi com *amam, amatz, amen;* e en lo primer s'enten *nos*, en lo segon *vos*, en lo tercer *ceyl*. E axi mateix ha lo temps passatz tres persones, axi con *amey, amest, amet;* es aquell verb qui en aquest loch fan *en* poden axi mateix finir en *est;* atressi ditz hom en lo plural *amem, ames, ameron*. En lo temps sdevenidor diu hom *amarey, amaras, amara;* en lo plural ditz hom *amarem, amaretz, amaran*. E sapies que tuyt li verb qui en est loch fenexen en *ay* poden finir en *ey;* e en axí com hom dits *amaray, amarey, faray, farey*. E son alcuns verbs en los quals en Ramon Vidals (1) dix que li trobador havíen errat, en axi com dir en la primera persona del indicatiu *eu cre*, com hom devía dir *eu crey, tu creys, ceyl cre*, e en axi aquel *cre* significa tercera persona e no primera. Encara dix que havían fallit posant en la terça persona del temps passat del indicatiu *ausi, vi, grasi, trasi*, co tuyt aquest verb sion de primera

(1) Guésard, ps 81-83.

persona e no de terça; car en la primera persona ditz hom *ausi, vi, grasi, trasi*, e en la terça ditz hom *ausit, vic, grasic;* e que en axi debia hom pausar totes les autres semblantz; o en altrey li que segonz art el dix ver, e quels deu hom axi pausar, mas no li altrey que li trobador errasson, per ço car us venç art, e longua costuma per dret es haüda tant que venç per us. E con sia us en algunes terres on le lengatges es covinentz e autreyatz a trobar que tuyt cominalment diguen aytan o plus en la persona *eu cre* com *eu crey*, e en la terça persona diguen aytant *ausi* com *ausic*, per aquesta raho dic eu que li trobador no y falliron car ill seguiren lo us del lengatge e la costuma, e pus tuyt li trobador ho han ditz en llurs trobars, es us e confermamentz de lengatge. Mas si us o dos ho haguessen ditz asatz pogra dir que fos enrada, perque dic eu que cascus pot dire quals que mes li plasia. Atressi dic aquest verb *tray* quel podem axi destinar: *en trasch, tu trays, aquell tray;* o en axi: *eu tray, tu tras, cell tra;* e en axi aquell *tray* pot esser primera persona o terça, e en axi matex pausa hom *atray, estray, retray*. E l'infinitius fay *trayre, atrayre,* o *trar,* en axi com dix us trobador(s):

Bem platz car ab vedar
L'avesques no xastia,
Dines sabtar
E pere ab besvesia. (1)

Es atressi que hom pusca dir en terça persona *tray* N'Aymerich de Peguila nos ho ensenya qui dix:

En luy so tuyt li bon ayl c'on retray
Estres que tart promet e leu estray
E eu no puch sofrir los mals qu'eu tray. (2)

28. Imperatiu es aquella manera con hom fay mandament az alcu, ez a singular, axi com hom ditz home *vay t'en*, o *menja, cavalca, ez* en plural axi com hom ditz *anatz, menjatz, cavalcatz,* e non ha mays present temps e segona persona.

29. Obtatiu es aquella manera qui mostra semblant de desirar en axi con hom ditz en present temps *eu volria, eu manjaria, si habia que;* e en temps passat *si eu hagues cavalcat, si eu hagues pro manjat, eu fora sadoyls*. E sapies que ha plural e tres persones e temps sdevenidor(s).

30. Conjonctius es aquella manera qui ajusta algun faig a les altres maneyras, en axi com hom ditz *eu vos prech que m'ajudetz, di al rey que cavalque;* e aquell *ajudetz* e *aquell cavalque* es maneyra ajustans, e ha tres persones e tres temps.

31. Infinitiu es maneyra no finida e no ha persona ne singular, ne plural ne temps, mas ajusta s'ab primeyra primeyra persona, e ab segona, e ab terça e a totz temps e a totes les autres maneyres, en axi com hom ditz *anar, manjar, entendre, mover*, e a maneyra demostran en present temps s'ajusta, axi com (hom) ditz *eu te vull auzir;* a maneyra comandan axi com *vay manjar;* a maneyra desigran aixi com hom diu *eu volria foc encendre;* a maneyra ajustan co *eu mic volgues mover*. En aixi eu dic que aquell *auzir* l'entendiment de aquell *vull*, y aquell *manjar* d'aquell *vay*, e aquell *mover* de aquell *mi volgues*. E devetz saber que aquesta maneyra la qual es appellada infinitiu, se pausa alguna vetz en loc de nom denan lo verb o detras. E per ço con es pausatz denant lo verb ell s'allonga en axi com lo nom; e per eximpli axi com qui ditz *vostres servirs mi*

(1) Corr.: «Divers sop (accep)tar» o «dademprar,»
(2) En la poesía: «En amor trop algres e que m refranh.» (Manh. Grundiss. 1193-6.)

platz. E com es pausat detras lo verb s'abreuja en axi com qui ditz *no vull vostre servir*, e aquella hora es pauzat en loc de nom, perque rayzo es que seguesca sa maneyra. E encara deves saber que motz dels infinitius que fenexen en *ir* poden axi mateix fenir en *ire*, en axi com *auir* que pots dir *auzire;* o *dir, dire; ayzir, ayzire.*

32. Mas negunz infinitius finens en *ir* no pot finir en *ire*, si tu lo trobes en lo nominatiu dels noms verbals que fenexen en *idor;* e per eximpli axí com *servir* qui es enfinitiu, e no pots dire *eu vos vull servire;* per ço com es *servire* nominatius d'aquest nom *servidor;* ne pots dir *eu te vull grazire, non vullatz mentire*, ne deves decir *jaucire, no pusch lo mal sofrire, nom devetz transire*, car tuyt aquest nom son nominatius en singular de llurs noms; e per eximpli, axi com hom ditz *eu suy gallartz servire; eu suy dels mal grasire; eu suy dels bons e dels mals sofrire; en suy damor jauzire; non siatz transire; ja no us seray mentire;* e per aquesta maneyra seguiras dels altres. Encara son d'autres infinitius qui axi matex fenexon en *ir*, e nos podon allongar en *ire*, per ço car no son trobats en noms; e per eximpli axi com *venir* e *acollir*, e *adouzir*, e *afertir*. E aquestz en nulla manera nols podetz allongar ne poden esser termenats en *ire*, per la raho dessus dita, e per tal car no es artz mellors de lengatge. E axi ne trobaras motz d'altres semblants a aquests. E sapies que aquests hauras a conexer per lonch us e per longa pratica. (1)

33. Atressi sapies que pots allongar en *ire*, tot verb qui fenesca en *ir:* e per exempli axi com hom diu *eu desir, eu desire; eu eosir, eu cosire*. Et asso mateix faras dels altres semblantz a aquestz. Encara sapies que tuyt li verb que fanexon en *isch* podon finir en *is*, e per eximpli, axi com qui diu *eu jausisch, en jausis; de grasisch, en grasis.*

34. Atressi sapies que tuyt li verb de segona persona qui fenexon en *etz* podon finir en *es*, e per eximpli, axi com qui desia *entendetz, entendes, faretz, fares;* e axi dels altres. E atressi mateix pots far dels noms, e per eximpli axí com *bos pretz, bos pres; una vetz, una ves.*

35, Atressi sapies que tuyt li nom que fenexon en *itz* poden finir en *is*, e per eximpli, axi com *aunitz, aunis; fayditz, faydis; farcitz, farcis, Biatritz, Biatris; amayritz, amayris.* (2)

36. Atressi sapies que tuyt li nom qui fanexon en *ichs*, poden finir en *is;* e per eximpli axi com *amichs, amis; enemichs, enamis; enichs, enis.*

37. Encara sapies que devetz fort guardar que metatz en alguna rima alguns noms qui fanexen en *ers*, e son tres o tray qual te vulles potz dir ço es a saber: *padvers, cavallers, envers*, car le us no pot fer rima ab altre ans hi ha mant hom errat; per que devetz pausar de una part *poders, volers, sabers, envers, aders, spers, lesers;* e axi mateix deus posar tots los infinitius qui fenexon en *er(s)* quant son pausats en loch denan lo verb, en axi com *temers, vesers, temers*, e molts d'autres qn'en trobaras. E deus saber que d'autra part deus pausar *envers, revers, convers, pervers, esmers, fresers, sofers, fresquers, esters, mers.*

38. D'aura part pausaras *cavaliers, mestiers, escudadiers, miers, diniers, estiers;* e de aquests trobaras assatz; mas en aquo los pots conexer, que en aquests trobaras tots temps (i) denan la *e* de darrera sillaba (primera). Encara quel porets conexer en lo femeni que fan en *eyra*, axi com *soudadiers, soudarieyra, plasentiers, plasentieyra.*

39. E sapies quel nom dessus dit, ço es a saber *convers, esters*, fan llur femeni

(1) Vegis la propia questió plantejada y no resolta: L. A. II, 404-6.
(2) L. A. II, 364, donen *grasisch* y *grasishi*.

convers, conversa; esters, estersa; aquells altres nomenz *sabers, poders,* no han hull temps femeni, per que los podets conexer assats ab aquesta doctrina que t'ay donada serta.

40. Encara sapies qu'eu te do altra regla per raho d alguns noms en los quals erron alcuns homs que usen de trobar, e assenyaladament en Catalunya; e ells cuyden ho far per gallart parlar o per tal que mellor venga a llurs rims, e fallen en axi en los noms termenats en *ars*, en *ers*, en *irs*, en *ors*, en *urs*, que trason dels mots aquella letra *r*, per quels mudon d'enteniment e de lengatge; en axi que molts homens ay en vistes a cui venion a les rimes aytal mot: *amars, tars, avars; espers, plasiers, volers; martirs, ausirs, sentirs; flors, amors, colors; purs, murs, scurs,* e trasion per la dita raho aquella *r* de la fi del mot; en axi que com degron dirs *amars, cars, avars,* dezien *amas, cas, abas;* e com degron dir *spers, plasiers, volers* e dizon *spes, plasies, voles;* e com degron dir *martirs,* dizen *martis;* e com devion dir *amors,* dizion *amos;* e com devien dir *purs, scurs* dizion *pus, scus;* per que fallion malament en moltes de maueyres. E tu gardet que en axi ho messesses per re que no volri dir nulla re en aytals lochs.

E axi son complides les regles d'en
Jaufre de Foixa.

***

POESÍES

atribuides a n'en Jofre de Foixá, les quals van en els Mss. a nom d'un «frare menor» o be del «Moyne de Vayssan», Moine de Vayssan» o «Moine de Fossan.»

UN FRARE MENOR

1). *Cor ai e voluntad* (1).

MONGE DE FOYSSAN

2). *Be m'a lonc temps menat a guiza d'aura* (2).

MORGUE DE FOYSSAN.—

3). *Be volgra fos mos cors tan regardans* (3)
que ia en res qu hom leu perdre pogues,
tot mon es per ni s amor no pauses,
qu aytals perda non es, mas mortals dans;
qu ieu amava ab tan fin esperansa
midons, qu en als nulh esper non avia,
e quant eu vey perdut so qu atendia,
morir no puesc, mas be n suy dezirans.

(1) Raynouard. *Choix*, tom. IV, p. 469, atriduida per n'Aymerich David al monjo de Foyssan.
(2) En els Mss. de la B. N. P. : frances, 585, y La Villière, 14, y Rochegude: P. Occitanien, p. 167.
(3) Manuscrits: 346, 78. B. N. P.
Grundiss: 304, 2.
Appel: pág. 116.

Qu'ieu ai perdut mon esper e mos chans
e tot lo ioy qu ieu havia dels bes
que m fasia silh en cuy ja no m pes
cossegre, mas tan ses vouts sos talans
no say perque qu ieu n ai tae malanansa
qu anc pueys nulhs ioys non ac ab mi paria
qu adoncx perdey s amor, quan mielhs crezia
esser amatz, per qu es mos mals pus grans.

Quar hom que pren mal don non es duptants,
puys n a que selh qu esta duptos ades;
per que fora bos sens que hom penses
qu aprez lo bo giet hom leu avol lans,
que tot le muns cor en ciutat balansa,
qu ades va ius so que de sus tenia,
qu ieu era guays, quan a midons plazia,
eras non ai mas anguoyssa et afans.

Pero ades que en suy desesperans
volgr ieu esser del tot sieus, si l plagues;
sieus si suy yeu, plaga li o li pes;
qu ieu y pert me e iog e benanansa;
e si l plages, agra. n be qualque dia,
mas aras par que destinat me sia
tostemps viure doloyros e plorans.

Quan dels plazers, dona suy remembrans
que ia m a faitz vostra bona merces,
lo mals qu ieu ai, mi dobla per un tres,
per qu ieu volgra que l mals vengues enans
e qu er fines en iog nostra acundansa;
qual mal ab be auci hom tota via;
mas a mi par vullats vos, bell aymia,
aucire mi que us suy sers es comans.

Pus fallit, dona, en vostr esperansa
totz le muns suy huey mais que.m falliria,
per qu ieu lays chans e joy e gualaubia
e pendri plors e sospirs e afans.
No-m say quo-us am sens esper, bell amia,
ni say ossi me-n puesqua esser layssans.

MORGUE DE FOYSSAN

4.) *Be volria, quar seria rayos,* (1)
qu en ric senhòr non cabes leu iutiars,
quar lex falh hom en ben dir e blasmars,
quar totz semblans non es verays ni bos,
per qu om non deu iutiar per sol semblan,
e-l ricx honratz fay hi maior erransa,
quar ricors notz et honors desenansa
lay on mal dir ni rependre loc an.

Per tal semblan suy yeu de falhizos,
repres, quar fas enamoratz chantarz
quays que no-s tanh selhuy chans ni trobars
cuy ten destreg vera religios,
mas ges layssar no m en dey yeu per tan.
qu enquer no m es tan nozens la semblansa
que no-m valha mais la bon esperansa
e,-l fayt e,-l dig per que m demor en chan.

Per so dres yeu tot ades mos sermos
e,-l cor vas leys, cui anc non nasquet pars
tant sobreval sos ricx guasardonars
e,-l auts pretz car, bos ses meilhorayzos;
quar qui sec so dovena l be pus gran
que mal, e pus honors que deshonransa,
per folh iutiar pus la faldatz s'enansa
quar hom no s deu iraysser a sson dan.

De mon trobar ven aytan bes e pros
que per mos ditz, on a ricx ensenhars,
son mont home gardat de far pezars
e plazers fayre son deziros,
e guays solatz sen saven de mon chan
e,-n sap chauzir hom pros sa benestansa,
et yeu n esper tan rica benanansa
qu om anc melhor non gazanhet chantan.

Denan midons, dezir de genollos
mas ionchas sus, esser cum fis ses cars
e remiran sos amoros esgars

(1) Manuscrits: 346, y 78. B. N. P.
Ragnouard: (els versos 9-16) V-263.
Grundiss, 304, 3.
Appel: pág. 198.

e l'honrat cors e las plazentz faissos
e qu en aissi l estes tostemps denan
que y auria mout gent pro et honransa
mas eu las! nucer de doussa deziransa
quar assats mor qui viu en lonc afan.

Mas quar totz hom deu son cor angoyssos
cubrir de fors' ab iauzens semblans cars
es de baudor per so mos semblans mars,
quar parvens tristz ren quiscun enujos
e d enui deu quex anar si garan,
qu om en ven leu de tots en dezamansa;
e pus midons veig.m d aytal acordansa,
creu mercès en que n amor no soan.

Mos sobre-gaugs, vos am ab tal talan
qu e mon voler non a mais benestansa
doncx si-m datz ioy, er vos cortez' onransa,
qu om onra si, los sieus azaut honran.

***

APENDIX

Dilecto filio Gaufrido de Fuxano, monacho monasterii sancti Felicis Quixolensis, ordinis sancti Benedicti, Gerundensis diocesis.

Constitutus en presentia nostra sic te nostro gratum aspectui presentasti quod propter hoc et quia de te nobis tam de litterarum scientia quam honestate vite ac bonis moris laudabile testimonium perhibetur, dignum duximus ut personam tuam apostolici favoris gratia prosequamur. Exposicisti si quidem nobis licet olim a pueritia tua fratrum Minorum ordinem et habitum assumpsisses ac fecisses professionem expressam in eodem diuque fuisses conversatus in illo tamen per fratrum Petrum Stephani tunc ministrum dicti ordinis, ab ipso ordine absolutus, de ipsius ministri licentia te ac sancti Benedicti ordinem transtulisti, in quo jam per viginti annos sub regulari observantia devotum impendisti Domino famulatum. Verum cum felicis recordacionis Nicolaus papa iiij. predecessor noster, duxerit statuendum ut fratres predicti ordinis Minorum qui post professionem ab eis in ordine ipso factam ad quoscumque ordines alios professionis cujuslibet, petita vel non petita obtenta vel non obtenta a superioribus suis licentia, immediate vel per alium seu alios ordines mediate transisserent vel transissent postmodum, in ordine vel ordinibus ad quem vel ad quos transitum habuissent vel in posterumohabere contingeret, vel etiam extra illos, ad nullam omnino administrationem vel officium curan habentia animarum nec etiam ad aliquam dignitatem vel prelaturam seu

personatum quoque modo possent assumi absque apostolici sedis speciali et expresa licentia per ipsius sedis patentes litteras concedenda, facientes plenam. certam et determinatam de statuto et ordinatione hujusmodi mencionem, nobis humiliter supplicasti ut dispensare tecum super hoc de benignitate apostolica curaramus. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, ut ad quelibet prelaturas seu etiam dignitates, personatus, administrationi vel officia curam animarum habentia, tui duntaxat ordinis, assumi libere valeas, constitutione hujusmodi predecessoris naquaquan obstante, tecum auctoritate apostolica de speciali gratia dispersamus.

Nulli ergo etc. nostre dispensationis etc.

Datum Anagnie .V. idus julii anno primo.

(Anagni 11 Juliol de 1297).

LLUÍS NICOLAU.

Quatre notes geològiques dels voltants de la Vila d'Arbucies

La Vila d'Arbucies se troba en la vessant N. E. del Montseny, donant vistes al Pla de les Arenes y demés montanyes que formen les anomenades Guilleries. El terreno, molt accidentat, está cobert, en sa major part, de bosch, puix que, si es ingrata sa terra pel cultiu, provenint precisament de la seva composició geològica, es molt apropiada pel desenrotllo del bosch, ajudanthi gran nombre de fonts y deus d'ayga que s'hi troben, molt bones per cert com sempre acostumen esserho les que brollen en terrenos granítichs. Y, ja que parlo de fonts, notaré que n'hi há varies de ferruginoses, espargides en diferents punts de la comarca.

Passa pel mitx d'aquesta la riera del seu nom (Arbucies), que si, avuy, verdaderament no'n mereix d'altre, ja que'l seu doll d'ayga es molt petit, en altre temps fou indubtablement caudalossísim riu, puix se troben grans roques arrodonides per complet, algunes de 2 a 3 metres d'altura, verdaders còdols rodats, com se demostra per llur dita forma y llur composició, diferent per complet de la de la terra que les volta, però igual a la dels terrenos d'hont s'origina y per hont passa la dita riera. Se'n troben algunes a centenars de metres lluny del actual llit, y a gran altura; n'hi há d'isolades sobre l'actual terreno, y d'altres recobertes de terra d'aluvió, y que sols han quedat al descobert al obrir valls, com passá al ferse la carretera que uneix la Vila ab Hostalrich. En el seu curs se poden estudiar perfectament una porció d'efectes d'erosió, tant en els terrenos fluixos qu'atravessa, com son els d'aluvió, com en els durs, per exemple els granítichs: y, per lo que's refereix a aquests, hi há exemples molt notables en la propietat anomenada Can Blanch. Se troben cascates, les anomenades *marmites dels gegants*, coves, etc.

Y, anant ja al estudi geològich del terreno, nos trobem que, exceptuant algun petit clap d'aluvió quaternari o posterior, y prescindint de la petita capa vegetal que cobreix la terra, tot ell es granítich. Res hi pot anar a estudiar el paleontòlech: no s'hi troben restes de vida vegetal o animal. Pochs son els estudis d'estratigrafía que s'hi poden fer, y, per tant, sols poden interessar els de mineralogía y petrografía. Sobre aquestes dos branques han versat les meves investigacions, y elles constituirán l'objecte d'aquest petit treball. Dech advertir que lo que aquí diré se refereix solament als terrenos que volten dita Vila d'Arbucies en una extensió de 2 a 3 hores, y que no parlo de cap mineral o roca de la qual no tinga algun exemplar en la meva colecció.

Ab referencia a l'estratigrafía, crida l'atenció el veure la massa granítica esquerdada en una porció de parts, apareixent multitut d'escletges, totes o quasi totes verticals, omplenades pels diferents minerals que's troben. No recordo cap filó dels anomenats estratificats, tots son verticals; y cal apuntar la circumstancia de que quasi bé tots prenen la direcció N. a S. més o menys accentuada. Pot tenir això alguna relació ab la direcció que, per regla general, tenen els moviments seísmichs que registren els aparells del Ob-

servatori del nostre Tibidabo, segons les notes que publica el seu Director? Per donarhi resposta, foran necessaris més coneixements dels que jo possehesch.

Fetes aquestas observacions, passo a descriure els minerals y roques qu'he trobats.

El granit se presenta ab diferentes varietats en el color y en la composició, ja que unes voltes está format per feldespat blanquinós, prenent llavors el conjunt el color gris característich, y altres el té rosat, resultant el conjunt quelcom amoratat; y, en quant a la composició dels seus elements, n'hi há de gra més o menys fi o petit, y de gra gros, qu'es el que s'acostuma a trobar anomenat *ull-de-serp*: se troba també en masses de molta potencia o gruix, alterat per complet, formant l'anomenada *gresa* y en altres llochs *sauló*.

Aquesta descomposició del granit dexa lliures petits cristalls de mica negra, o biotita, que's troben en la sorra dels torrents, com passa en tots aquets terrenos.

Predominant tant el granit, natural es qu'abunden els elements principals que'l formen: el cuarç y'l feldespat orthosa. El cuarç se troba efectivament ab molta abundor; pot dirse que n'hi há a tot arreu. Se troba amorfo, y en la seva varietat dita *lletchosa*, constituint grans masses, en la carretera que vá a Viladrau: més o menys transparent, constituint l'anomenat *cristall de roca*, n'hi há també, mes en poca quantitat. La forma en la qual se presenta més es la cristallisada: n'hi há una varietat immensa en formes y colors. S'hi troben cristalls perfets del tot, si bé petits, puix el més llarch qu'he vist no tindrá més de 4 a 5 centimetres. N'hi he trobat de bipiramidals, pochs, y no isolats, com s'acostuma trobarlos sinó units ab els demés. Se'n troben formant, per l'unió d'una multitut de petits cristalls piramidals, una pirámide més gran, que té la forma perfeta d'una pinya ab les seves escames, algunes de 8 a 9 centimetres d'altura. N'hi há que semblen verdaders tronchs d'arbre petrificat, constituits per fibres o cristalls aciculars tots en direcció del centre, formant un cilindre voltat per una capa o escorça de cristallisació diferenta: explica aquesta rara formació el nostre Professor, Mossèn Font y Sagué, com la de les geodes, ço es que primerament se refredá el contorn o capa d'afora que forma l'escorça, quedant l'interior ple de massa pastosa, que, al refredarse després, cristallisá en aquesta forma acicular apretada, y no ab la de cristalls sols, com en la generalitat de les geodes, per no haver quedat aquí espays buyts, com succeheix en aquells. Altres voltes se troba en formes arronyonades, sempre formades per l'unió d'infinitat de petits cristalls, semblant les formacions estalactítiques qu's troben en les parets d'algunes coves. En algun punt hi há la varietat anomenada *piedra moleña* pels autors castellans, y en altres presenta una forma com escoria de fundició, tota ella rosegada y foradada. En quant al color, quasi hi há tota la gamma, desde'l cuarç trasparent o hyalí, fins al negre o fumat, passant pel groch (fals topaci), el vermellós (fals jacinto), el de rosa y el morat (amatista), aquest típich, com es sabut, del Montseny, y presentant gran varietat dins d'aquets diferents tons. Els colors vert y blau els he trobats també, però en calcedonies, de les quals n'hi há algunes, si be poques; lo meteix que jaspis dels quals se'n troben alguns, y entre ells l'anomenada *lidita*, però escassejen també.

El feldespat orthosa se presenta també isolat en petites masses, d'aspecte més o menys cristallí y de varis colors; blanch, el rosa de carn, característich, y'l vermellós.

Anem cap a Hostalrich: a mitx camí, al peu meteix de la carretera, se troba l'anomenada mina de Can Serrat. Aquesta mina s'explotá industrialment fins fa poch, en que l'abandoná la companyía extrangera que la tenía arrendada per obtenir mineral de coure. El filó de mineral que la forma se presenta, com tots, en jaciment de fractura, y en di-

recció N. a S. també, poch més o menys. Sembla tenir una llargada d'alguns kilometres, donant mostres de sa existencia en varis punts en la meteixa superficie; mes en el punt al qual avans me refería del costat de la carretera, la riera, que hi passa, l'ha posat al descobert completament, atravessantlo, de manera que a banda y banda se veu el mineral. Lo que s'hi troba ab més abundor es la calcopirita, que's presenta de vegades ab boniques irisasions: s'hi troben els carbonats de coure, la malaquita y l'açurita terroses, però aquesta en alguns punts apareix en massa ab forma de petites boles isolades, si bé abdúes en petites quantitats; la pirita de ferro en massa o amorfa; grans blochs de ferro magnètich, o sia la magnetita, y de pyrrothina o sía la pirita magnètica; la cianosa y la melantería, terroses y en formes arronyonades, o sien els sulfats hidratats de coure y ferro; la calcita cristallisada ab romboedres, l'actinota, y argiles plástiques, y piçarres micácees y talcoses.

La calcita romboèdrica y les argiles plástiques de diferents colors se troben també, en altres punts.

Y, com a curiositat, faré notar que sembla qu'aquestes mines foren ja anteriorment explotades, en una època molt llunyana, encara que no ha quedat rastre de la noticia en el país, mes apareix esser un fet indubtable, ja que's veuen mines començades seguint el filó del mineral, y per aquells voltants se troben troços de ferro fos. Potser s'explotaren pel ferro, fonentlo en forns allí meteix.

Per lo demés, el mineral de coure, la calcopirita, se troba en filons més o menys importants en una porció de llochs, sola o en companyía de limonita. Aquesta en massa, y mes o menys terrosa o hidratada, se troba també en petits fibus ab bastant abundor.

Molt prop del indicat punt, anomenat *la Mina de can Serrat*, a poca distancia de la carretera, se troba un jaciment de gueis, únich punt ahont jo sápiga que n'hi hage: se presenta ben caracterisat, ab gran abundor de mica, y de color gris, groguench y rosat.

La pirita de ferro cristallisada ab cubos l'he trobada dintre d'un pòrfit rosat, que forma un esquey tocant a la carretera, passada l'anomenada casa Blanch, servint sa pedra, com el gueis avans citat, per grava. En aquest meteix esquey se troben moltas deudrites de manganès y petits filons d'esteatita de color verdosa.

Pòrfits, de color verdosa, n'hi há a la propietat anomenada L'Olivar, anant cap a Viladrau, y, en altres punts, de colors y aspectes diferents.

Seguint la carretera, o camí, que conduheix a Viladrau, avans d'arribar a la font de les Pipes, se troben alguns bancals de sienita ab bagetes o cristalls aciculars d'epidota.

Aquesta se troba també en altres llochs, de color vert més o menys fort, quasi sempre en cristalls aciculars reunits en un centre, forma caracteristica, com es sabut, de presentarse aquet mineral: n'hi he trobada sobre feldespat orthosa, sobre d'un pòrfit quelcom descompost y sobre cuarç hyalí.

Fent els treballs d'aquesta carretera, se'm digué haverse trobat un filó de galena que l'atravessava, però molt petit.

Un mineral que's troba en diferents punts y que fins s'explotá industrialment temps arrera, com ho es encara a Viladrau (vila propera a Arbucies), es la baritina, el sulfat de bari, que's presenta generalmeni amorfo, més o menys transparent, incolor, blanch, rosat, amoratat, groguench, y en la propietat de Can Riera n'hi há un petit filó de cristallisada en bonichs romboedres bastant aplastats o tabulars quasi tots, alguns molt perfets y ab dimensions els més grossos de 3 a 4 centimetres d'ample per 2 d'alt.

Pel camí de Can Monfolleda, a poch de passada la riera, se troba un esquey de

diabassa que l'atravessa; blochs de sienita bastant descomposta, y un pòrfit molt curiós, per tenir disseminats, dintre de la massa de color verdós fosch, uns petits cristalls negres, vidriosos, de forma acicular, que no s'ha determinat encara lo que síen, pero que s té en preparació el seu estudi micrográfich. Y més amunt, avans d'arribar a la dita casa d'en Monfolleda, se troba, en un costat del camí, un filonet de cuarç cristallisat, tenyit, o millor dit, voltat d'una argila talcosa morada molt especial.

Per les montanyes que hi há en el terme de St. Feliu de Buxalleu he pogut recullir: prop de l'ermita de St Segimon, l'oligist micaci, y mes enllá se troba la magnetita magneta-polar o sia l'anomenat *imán natural*, y'n possehech algun petit exemplar, si bé fins ara no he pogut averiguar el punt precís del seu jaciment. En aquests meteixos entorns hi há un filó bastant potent d'hornblenda en massa o amorfo y en bonichs cristalls negres enclavats en una roca fosca, que presenta tots els carácters d'una roca eruptiva. En aquestes meteixes montanyes, però cap a la banda anomenada Puig d'ull y Rieu, se troben la mica blanca y la negra o biotita en petites lámines sobre pegmatita.

Aquesta se presenta en la forma comuna y en la seva varietat típica, anomenada *gráfica*; y sobre de tot hi há un filó vertical, de pochs palms de gruix però d'una porció de metres de llargada, de petrosílex, ben típich, trobantse també la varietat, quelcom fibrosa, anomenada halleflincta.

Y, per més claretat, acabaré fent una senzilla enumeració dels minerals y roques deque he parlat.

Minerals metálichs

Calcopirita, de vegades irisada

Pirita. . . . { amorfa o en massa.
{ cristallisada en cubos.

Malaquita terrosa.

Açurita. . . { terrosa.
{ en petites boles.

Cianosa. . . } terroses.
Melanteria . }

Magnetita.

Magnetita magneto-polar (imán natural).

Limonita.

Pyrrothina.

Oligist micaci.

Galena.

Manganès.

Minerals no metálichs.

- Cuarç . . .
  - Amorfo. . . . .
    - lletchós . . . .
    - cristall de roca
  - Cristallisat. . .
    - ab diferentes formes. . . . . .
      - cristalls comuns
      - bipiramidals
      - aciculars
      - forma de pinya
      - forma de tronch.
      - pedra *moleña*
      - rosegat
      - formes arronyonades
    - de diferents colors. . . . . .
      - hyalí
      - fals topaci
      - fals jacinto
      - rosã
      - amatista
      - fumat
      - altres tons.
  - Calcedonies. .
    - blanques. . . .
    - blavoses . . . .
    - verdoses . . . .
  - Jaspis. . . . . .
    - lidita.
    - diferents colors
- Baritina. . .
  - amorfa.
  - cristallisada.

Silicats.

- Argiles. . .
  - plástiques
  - talcosa.
- Feldespat. . orthosa. . .
  - més o menys cristallí
  - blanquinós
  - color de carn.
  - vermellós.
- Mica blanca: en lámines.
- Mica negra.
  - en lámines.
  - en cristalls.
- Epidota
- Esteatita
- Actinota
- Hornblenda.
  - en massa.
  - en cristalls.

ROQUES.

Gneis. . . .	gris. groch. rosat.
Granit . . .	de diferents colors. de grá grós. de grá fi.
Pòrfits . . .	de diferents colors y composició diferenta.
Pegmatita .	comuna. gráfica.
Sienita.	
Diabassa.	
Piçarres. .	micácees. talcoses.
Petrosílex ab la seva varietat de Halleflincta.	

Crech que ab temps y estudi se poden encara trobar altres especies, però aquests son els resultats de les meves correríes y observacions: si poden esser d'algun profit, quedarán cumplertes les meves aspiracions. (1)

LL. TOMÁS.

(1) Premi del Concurs de Nadal de 1906.

EL CENTENAR DEL REY EN JAUME

EL CENTENAR A TARRAGONA

La commemoració del gran Rey nos caldrá ferla en aquestes planes, ab motiu de VII centenar del seu naixement, ab tot l'esplay y tota la veneració que ha de despertar en nosaltres la seva gloria y la petjada fonda y imborrable que deixá el seu pas per l'historia de la Patria.

Ab tot y l'importancia del aconteixement y del poch temps que falta ja per assolir la diada propia de la referida commemoració, sols vagament s'es parlat en distintes poblacions de la forma de realisarla. Ara per ara sabem que se n'ha parlat poch o molt a Barcelona, a Tarragona, a Mallorca, a Valencia y a Vich, aquesta última ciutat ab el propòsit d'honrar ensemps al immortal personatge, fill d'aquella terra, Guillem de Montrodon, el qui fou encarregat de la guarda y custodia del Rey encara noy, en el castell de Montçó y el primer que li doná lliçons d'armes y probablement de conducta política.

Desd'ara nos proposam nosaltres no deixar passar cap ocasió sens tocar aquest patriòtich assumpto y ja pel nombre vinent nos está preparant un article el Canonge Mossèn Jaume Collell sobre lo que en sa opinió cal fer per que aqueixa festa de la commemoració del gran Rey logre adquirir el carácter popular que li cal per que tinga la convenient trascendencia.

Però, entretant, publicam la nota que un amich nostre de Tarragona nos envía donantnos compte de lo que pel cas s'está preparant en aquella augusta Ciutat per celebrar el centenar. Es per ara la que més ha matinejat respecte d'aquest assumpto, bé qu'es cert que li tocava, guardant, com guarda, les preuades despulles del gloriós Monarca.

Diu aixís la citada nota:

Tarragona, al aproximarse la fetxa centenaria del Conqueridor, sentintse, com gayres més ciutats, ab els debers del tribut, s'avançá a reunir parers y a concretar alguns punts, que podríem dirne la tònica de les nostres festes centenaries.

S'ha parlat, entre altres, d'un acte acadèmich, esplèndit, fet per la Ciutat, a la memoria del gran Rey En Jaume I.

S'intenta la celebració de un seriosíssim Certamen d'extraordinaria importancia per lo escullit dels temes y del Jurat, pera la presidencia del qual hi há ganes de cridar una altíssima personalitat de les lletres.

També hi há intents d'una exposició de carácter científich per mentres duren les festes centenaries tarragonines.

Y, apart d'altres nombres qu'es fácil prevalguen, y per sobre y devall de tots, hi há els dos monuments a fer a la memoria del gran Monarca Jaume I: el monument funerari y el de la *Crònica*. Abdós son dignes de la consideració del nostre poble.

Respecte del monument funerari, cal somiarhi fort, no solament pel tribut perennal que representará la construcció d'un sarcòfach digne aixecat en l'ante-Chor de la nostra magestuosa Catedral, guardant les reyals despulles del Conqueridor, al costat meteix de les despulles dels monarques y nobles que, com aquelles, foren sacrílegament profanades pel vandalisme del any 35 del passat segle a Poblet, sinó pels actes que la traslació d'aquestes reyals despulles requerirá de solemnitat y vera pompa. Perque, si tant gran resultá, a mitjans del segle passat, la conducció a Tarragona d'aquelles despulles reyals, què no será ara, en ple centenar, y rediviva la memoria del gran Rey, ab l'esperit patri d'avuy remogut que tot ho sotslleva y redreça? Somiemla aquesta processó interminable y emocionant!

La tarragonina Comissió de Monuments está esperant del expert arquitecte catalá senyor Domenech y Muntaner un plan digne del seu nom y del seu objecte. Feta com está ja la consignació del pressupost pel Govern per aquesta obra, se creu que a no tardar començarán els treballs.

Respecte del monument literari de la *Crònica* o *Comentaris del Rey En Jaume*, quals treballs tenim ja molt avançats, no crech haverne de parlar açí gayre, car eixirá dintre poch la *Mostra gráfica* anunciadora de l'obra, la qual será escampada, a fi de que tothom puga ferse cabal de lo que té d'esser aqueix *monument artístich-bibliográfich-literari* que la Ciutat de Tarragona editará ab motiu de les centenaries festes del seu reyal autor. Sols indicaré açí qu'en l'obra projectada hi haurá vertaderes sorpreses que'ls més refinats gustos ni sospitarán, y que's disposa a ferhi una derramada de bon gust y esquisiteses en tots sentits pera que l'edició de l'obra resulte verament monumental y sumptuaria.

Això es, en general, lo únich que prudentment puch avançar de les festes centenaries de Tarragona. El poble, emperò, té ja conciencia de la fetxa y sembla que hi há de respondre ab grandiós esclat d'entusiasme. Es que, tractantse de festejar al Rey En Jaume I, el poble s'hi sent reviure, car la seua deixa feconda tots plegats, la grandiosa gentada de la Confederació Catalana-Aragonesa, la sentim y la palpem, y com si'n perpetuessen les noves descendencies aquella sanch y aquell geni. Ara més que may això pot dirse y tocarse. Els debers, donchs, de gratitut y amor son els qui sorollen les nostres ciutats y les nostres viles y posen en commoció el nostre poble en sos Municipis, Diputacions y Estaments a rivalisar en les pròximes festes centenaries.

JAUME BOFARULL, *Pvre.*

BIBLIOGRAFIA

ABONOS QUÍMICOS Y SU APLICACIÓN AGRÍCOLA, *por* D. B. RAMON CAPMANY. — Palma de Mallorca, *Tipografía de las Hijas de J. Colomar*, 1904.

Constitueix el llibre de D. B. Ramon Capmany, un resum en el qual la forma compendiosa no ha sotstret res absolutament a la claretat, extensió y fins detall, del desenrotllament de son tema.

Comença l'autor donant una idea general dels adobs y de l'oportunitat del empleu dels anomenats químichs. Passa després al estudi dels elements nutritius y son estat en la terra y, acte seguit, s'endinza en la descripció dels medis que possehim per donar al terreno els diversos elements que li son precisos, baix forma d'adob químich.

Acabada aquesta part de l'obra, s'ocupa l'autor en les anomenades esmenes, y, finalment, dona un assortit de fòrmules que vé a constituir una mena de síntesis del contingut del llibre.

El llenguatge empleat per l'autor, bo y mantenintse a l'altura d'un llibre científich, se fa assequible a qualsevol lector de mitjana instrucció, lo que contribueix a avalorar l'obra de D. B. Ramon Capmany.

***

APUNTES SOBRE EL CULTIVO DE LA CAÑA DE AZÚCAR EN LAS ISLAS BALEARES *por* D. B. RAMON Y CAPMANY. — Palma de Mallorca, *Tipografía de las Hijas de J. Colomar*, 1904.

Aquest notable llibret constitueix un vertader manual del cultiu de la canya, adaptat a les condicions especials de medi regnants en nostres illes germanes.

Fa al començament una petita digresió de carácter general y a continuació descriu ab detall les diverses operacions que deu compendre un cultiu ben entès de canya sucrera.

Acaba l'obra ab una serie de consideracions que demostren la possibilitat y fins conveniencia de cultivar la canya de sucre a les Balears, tot això exposat ab un llenguatge que demostra lo possehit qu'está l'autor de la materia tractada.

***

LA ARQUITECTURA CRISTIANA EN GALICIA, *por* ANGEL DEL CASTILLO LÓPEZ. — *Conferencia leida en el Patronato Católico de Obreros de San José de la Coruña.* — Lugo, *Tipografía de Juan A. Menéndez*, 1906.

Es un estudi fet ab claretat y concisió, com corresponía al auditori a qui anava dedicat y al espay d'una conferencia que debía ocupar, de l'Arquitectura Cristiana, desde son origen en les Catacumbes fins arribar al Renaixement, detenintse especial-

ment en el periode románich. Al descriure els tipos d'iglesia de cada època y parlar dels seus elements característichs, cita gran nombre d'iglesies gallegues, lo que aumenta l'interés d'aquest treball.

***

La Filosofía Catalana, *sa existencia, sos carácters, sa decadencia y necessitat de sa restauració.* — Discurs llegit a l'Academia Catalana d'Estudis Filosòfichs en el solemne repartiment de premis als autors llorejats en el Certamen de Ciencies Eclesiástiques celebrat a Barcelona el día 9 de Juny de 1907, per *Mossèn* Joseph Pou y Batlle, *Pvre.*, Professor de Filosofía en el Seminari Conciliar de Girona. -- Girona, *Imp. den Tomás Carreras.*

En el nombre anterior de nostra Revista, al donar compte de la festa a la qual fan referencia les ratlles precedents, diguérem que, per final de la meteixa, fou llegit per sor autor aqueix discurs sobre la Filosofía Catalana, que mellor podría anomenarse estudi. Foren molts els qui aquell día consideraren com un error dels organisadors de la festa deixar que, a última hora, quan ja la calor y la llarga durada del acte havía distret l'atenció del concurs, se llegís aquest notable treball a manera de discurs de gracies.

Es evident que l'obreta del jove Catedrátich de Gerona es el fruyt concentrat de llarchs estudis y meditacions sobre la nostra Filosofía, excessivament concentrat, probablement ab mires de que no's fes pesat ab una lectura sense interrupció y devant d'un auditori en el qual ab tota seguretat, a pesar del carácter especial del acte, havíen forçosament d'esser en notable minoría els filosophs y els pensadors. Baste dir que'l concurs femení era assenyaladament nombrós.

Cal, donchs, considerar el treball de Mossèn Pou y Batlle com l'esquema o'l programa d'un futur treball de major estensió y deteniment en el qual no hage d'anar a salt de mata sobre temes de tanta gravetat y trascendencia com el d'afirmar o negar si hi há ciencies nacionals, com la definició de la Ciencia catalana y el treball de provar sa existencia, com els carácters que la meteixa revesteix y les proves que'ls afirmen, etc. etc., y en el qual puga ferse alguna cosa més que presentar en una especie de visió cinematográfica els pensadors y filosophs que foren les columnes vivents y immortals d'aqueixa Ciencia Catalana.

Per aqueixa rahó cal abstenirse avuy de fer un formal judici del discurs del Professor de Filosofía de Gerona, el qual per darnos idea de les facultats y de sa preparació per fer l'obra definitiva qu'esperam es més que suficient y serveix per revelarnos un talent que, portat per la joventut, per la fe y pel entusiasme, anirá indubtablement molt lluny en el camí del estudi de la nostra Filosofía. El temps l'anirá afinant aqueix talent y la meditació pacient y l'esperiencia l'allunyarán de tot *parti-pris* y de tota moda que pogués trabar les seves ales y llevar serenitat y independencia a la seva crítica.

***

Aucells de gabia *(els Carrilayres)*, per Eduart Coca y Vallmajor *(K. O. K)*.— Barcelona, *Baguñá, editor*, 1907.

Ab aquest llibre un cronista satírich d'un setmanari festiu molt popular revela solemnement al públich el seu nom propi, lo qual no deixa de tenir pel referit cronista els

seus inconvenients. Y aquets inconvenients els aumenta el carácter del llibre esca del pecat d'aqueixa revelació, en el qual ab el meteix istil que sol servir per les cròniques rimades setmanals se tracten coses de trascendental gravetat, ab els seus punts y ribets de problema social. L'acudit, la paraula festiva que sura sobre les negrors del quadro qu'en aqueix llibre nos pinta en Coca nos fan l'efecte de rialles forçades o de flors de cementiri. L'amargura de la qual el llibre está impregnat, aumentada per l'empenyo del autor en no dissimularla mica ni gens, en traure l'exemplaritat del llibre precisament d'aqueix empenyo, fa que la barreja de serietat y d'humorisme que vesteixen l'istil se'ns fasse una mica extranya.

L'autor s'afanya en l'endreça al lector que fa de clau del llibre, a ferli saber que vá a tractar de coses personalment viscudes, de quadros més o menys ombrívols dels quals ell meteix ha sigut una figura, y això, que, segons ell, ha d'esser una garantía per que'ls considerem completament veridichs, el pot dur a la parcialitat y ja's diu en aqueixa especie de pròlech qu'en la forma podrán contenir alguna exageració. Avans l'autor nos explica els tres mòvils als quals ha obehit el llibre: l'odi, la pietat y la fam de fer justicia als qui ho mereixen. De tot lo qual se colegeix desde les primeres págines que no's tracta d'una obra purament literaria sinó d'una especie d'alegat social, vestit ab les gales dels llibres d'entreteniment, en favor d'una classe determinada.

Y vetaquí que resulta que'l carácter del llibre y el carácter del autor — o del home que hi há en l'autor — no acaben d'avenirse y's perjudiquen mutuament. Si en Coca no hagués estat carrilayre hi hauríem guanyat tots una pila: ell y nosaltres. Aqueix mon del carril tractat ab imparcialitat y desapassionament, sens odi, per la ploma satírica den *K. O. K.*, qu'en el llibre podía afinarse y pulirse molt més encara qu'en el periòdich, hauría umplert un volum deliciós, sens que la pietat pels sers a qui tant y ab tanta rahó plany en Coca n'hagués valgut menys y sens perjudici de que's posás de relleu la justicia a favor dels qui solen esser tractats ab immerescuda desconsideració pel públich. Lo que en aquest llibre no resulta per culpa del seu carácter personalíssim, pel gran subjectivisme que l'informa, pot resultar y ha de resultar forçosament en altre hont l'autor no sía actor, perque aqueixos núvols son impotents per amagar la vivesa del istil, l'exactitut de la frase, la justesa de color que ressalten en tots els quadros, qualitats personals y reconegudes del festiu *K. O. K.*, les quals, lliures de les trabes de la rima, infanten en el llibre una prosa clara, lluminosa, atractiva qu'encara sería mellor si l'exageració de la forma, de la qual, com hem vist, ell meteix nos parla, y molt de moda avuy en día, y algunes impureses de llenguatge, ben poch d'estranyar avuy que'ns trobam ficats en plena revolució gramatical, no hi projectassen també una miqueta d'ombra.

L'escriptor festiu y satírich té en totes les literatures marcat un lloch molt visible y en la catalana son raríssims els qui farán nosa a n'en Coca per arribar a lo més alt de l'escala. Aixís ho entenem y aixís ho demostra el llibre *Aucells de gabia*, el qual sembla el primer d'una serie que'ns está preparant en Coca. Nos alegrarem de que ja en el segon el popular escriptor del *Cu-Cut!* puga pintarnos com pur espectador els quadros que hagen de formarlo.

***

Dos mártirs de ma Patria *o sía* Llucià y Marcià. *Poema en dos cants, per Mossèn* Jacinto Verdaguer, *Pvre., ab un pròlech de Mossèn* Jaume Collell, *Canonge de la Seu de Vich.* — Vich, *Gazeta Montanyesa*, 1907.

Aquest es el primer volum de la petita *Biblioteca d'Autors Vigatans* que'l periòdich *Gazeta Montanyesa* regala a sos suscriptors. Mereix tota mena de llohances iniciar una obra tant atractiva ab aqueixa mena d'homenatge fet al primer poeta de la Plana de Vich y de Catalunya, tant més quan el poema *Dos mártirs de ma Patria*, veritable assaig mètrich de qui de tant gran manera havía de dominar la forma poètica estava quasi bé a punt de perdres, quedant de la primera edició, publicada en folletí, fa més de quaranta anys, per altre periòdich vigatá, raríssims exemplars. Cal advertir que no es solament l'interés bibliográfich el que justifica la nova publicació del poema: el contemplar els primers passos del qui havía d'esser tant gran poeta porta una fruició especial que tots els seus inombrables admiradors han de sentir ab gran força, com han de gosar en la lectura del pròlech que ha posat a tant simpátich llibret el Canonge Collell comptantnos noves coses dels primers temps de Mossèn Cinto, totes curioses y gustoses y explicades ab aquell garbo y aquell vigor d'istil qu'han donat singular anomenada al actual degá dels Mestres en Gay Saber.

Però si tot açò no fos prou, el poema se clou, com en la primera edició, ab aquella famosa *Nota* escrita pel meteix poeta de Folgueroles y que tant contrasta, per lo fina y acabada, ab l'inseguretat d'istil y de llenguatge del poema. Aqueixa *Nota*, retreta ja altres vegades, es potser la página de prosa més viva, més sentida, més espontania de totes les que escrigué Mossèn Cinto y que, per tenirho tot, fins podría en certa manera esser considerada com una auto-pintura del temperament y del carácter que l'havíen d'acompanyar fins a la sepultura.

VITICULTURA

La Cochylis y la Eudemis, *per* en Claudi Oliveras y Massó, *Enginyer-Director de la Estació Enológica de Reus.*

L'ilustrat Director del Centre Enológich de Reus es ben conegut dels qui a la Vinya dedican llurs terres, iniciatives y treballs. Saben bé la competencia qu'en assumptos de viticultura y d'elaboració de vins té acreditada el distingit professor de la Cátedra «Pere-Grau».

La fulla que ab el títol que aquest escrit encapsala ha extès y ha repartit entre'ls pagesos es com una excitació, com una crida que ls fa pera que's deixondeixin y surtin de la passivitat en que viuen per lo que a la plaga del *Cuch del rahim* fa referencia.

Els crida en ella a que s'ajunten y's preparen pera treballar y lluytar, emprenent forta y activa campanya que pose terme, o al menys aminore, els destroços que a les cullites fan les larves o orugues que ixen de les postes de papellons de la *Cochylis ambigella* y de la *Eudemis botrana.*

Las *orugues* d'abdós insectes son les que constitueixen les invasions parassitaries que devoren les flors de la vinya y més tart, al anar a enverar els rahims, foraden, assequen y podreixen llurs grans. Els vinyatayres les coneixen y assenyalen ab el nom de *cuch del rahim.* Ahont aquest fa estada els perjudicis que ocasiona son, moltes vegades, enormes, constituint una vertadera calamitat. Ahont el cuch no ha assenyalat encara sa presencia constitueix un perill temible si s'es vehí de cap comarca infestada.

Les de Reus, Tarragona, Valls y Vendrell venen sent, de temps, molt perjudicades del cuch. En els darrers trenta anys se calculan en 205 milions les perdues que aquell hi ha produhit, perdues que pujen a més de sis milions y mitx de pessetes y venen a representar més de mitx milió d'hectolitres de vi que cada any se pert. Més del que s'exporta a Suíça. Quánts cellers se necessitaríen pera encabir tot el most catalá que'l cuch evapora! Fa molta més feyna que totes les fassines plegades!

Aquests datos sols justifiquen sobradament la campanya que'l Sr. Oliveras preconisa y proven qu'es ben poch tot quant se fasse pera limitar els efectes d'una plaga tant temible.

Si s'ha de combatre, la primera y més rudimentaria precaució es la de conèixer l'enemich ab qui cal havèrseles y, per entèndreho aixís, l'autor del treball que'ns ocupa fa un estudi de les costums, medis de reproducció y defensa de les Cochylis y de la Eudemis.

Al estudi biològich segueix l'indicació dels procediments directes d'extermini d'aquells insectes. La protecció als aucells y altres animals insectivors; la caça a la primavera de les papellones ab fochs y ab llanternes; l'indicació dels més provats insecticides y manera de prepararlos; l'indábrich artificial pera poder agafar les crisálides y l'indicació de les feynes més aconsellables, constitueixen la serie d'instruccions que dona als vinyatayres, y que tots tindríen de tenir apreses pel propi profit y pel de la viticultura.

Si per iniciar campanya tant oportuna es mereixedor de molts aplaudiments el senyor Oliveres, també ls mereix pel garbo y habilitat que lluheix en son treball, profitós, clar y entès per tothom.

A les felicitacions que per ell tindrá rebudes vulga afegir la nostra, que podem darli d'aqueixes planes estant, ahont sempre's reflecta tot lo que respon a interessos volguts de nostra aymada terra.

Rafel Mir y Deás.

NOTES VARIES

LA CÁTEDRA DE GEOLOGÍA A FRANÇA.—A primers d'Octubre reunirá la Societat Geològica de França en la regió de les Causses y a les Cévennes la seva assamblea anyal. Formen el programa interessants problemes de geología que serán tractats amplament per les mellors ilustracions de la França en aquest ram de la ciencia. L'assamblea se completará per una serie d'excursions dividides en tres parts, a l'última de les quals assistirá una representació de la Cátedra de Geología Catalana del E. U. C. presidida pel seu Professor Dr. D. Norbert Font y Sagué, Pvre. Aquestes excursions, les quals serán dirigides pels eminents geòlechs francesos Nicklès, Bergeron y Roman, compendrán del día 6 al 11 del referit mes d'Octubre y servirán per fer l'estudi del terreno cámbrich metamorfossejat, de les capes del carbònich y de les dels terrenos secundaris que constitueixen el mapa meridional de les Cévènnes.

Esperam poder donar en el nombre pròxim una ressenya detallada y ilustrada d'aquesta interesantíssima excursió.

LA CÁTEDRA «PERE-GRAU» EN EL CONGRÉS AGRÍCOLA DE VICH.—Activament y sense moure soroll ván treballant la Federació Agrícola Catalana-Balear y la Cambra Agrícola Ausetana en la preparació del XI Congrés d'aquella, el qual, com ja sab el lector, ha de reunirse a Vich el prop-vinent mes de Maig. El principal, si no únich assumpto d'aqueixa nova assamblea agrícola de la nostra terra, que promet esser molt concorreguda, será la remadería y son ja varis els ponents qu'están treballant en l'estudi dels diferents punts que la Federació els ha encomanat.

La Cátedra agrícola «Pere-Grau» del E. U. C., membre de dita Federació, s'ha encarregat de desempenyar una de les ponencies més interessants y de major conveniencia pels agricultors: l'estudi del bestiar de peu rodó. Desitjant la Junta dels E. U. C. que aquest punt trascendental sía tractat en el Congrés ab tota la competencia necessaria, ha confiat dita ponencia el reputadíssim professor de Veterinaria de Figueres D. Joan Arderius, conegut en tot Catalunya per sos insuperables coneixements en la materia y per la sabiduría y claretat ab les quals sab tractarla. El senyor Arderius, que acceptá ab satisfacció la comanda, ha començat ja a treballar en l'estudi y preparació del tema que li pertoca desenrotllar, disposat a no plányerhi temps, viatges ni despeses.

EL PROFESSOR D'HISTORIA DE CATALUNYA A SANTA COLOMA DE FARNÉS Y A GRANOLLERS.—El Professor de dita Cátedra, D. Lluís B. Nadal, ha aprofitat les vagacions d'istiu per fer a Sta. Coloma de Farnés y a Granollers dúes conferencies de caracter histórích, el principal tema de les quals era recomenar al element popular l'estudi de la nostra Historia pera lograr ab el meteix la possessió de nostra conciencia nacional, trayent de la meditació dels fets históríchs la línea de conducta que cal seguir en l'actual renovació política y social del poble catalá.

En una y altra població la conferencia del Professor dels E. U. C. fou escoltada ab gran atenció per nombrós auditori, a qui'l conferenciant exposá la conveniencia de que les societats patriòtiques organisassen en totes les poblacions importants de Catalunya uns cursets d'historia elemental ab els quals facilitaríen la tasca d'instrucció superior que li toca fer a la Cátedra dels E. U. C. y difundiríen el gust pels coneixements historichs, sense'ls quals es impossible adquirir una orientació ferma y segura dintre l'actual moviment de reintegració de totes les nostres coses.

El senyor Nadal té encomenada una altra conferencia per l'istil que ha de fer pròximament en el nou y magnífich local del naixent y ja pròsper Ateneu de Mollet del Vallès.

TORNADA.—Ha tornat ja de son viatge a Italia, hont ha consultat els arxius de distintes poblacions, nostre respectable amich y company el Professor de la Cátedra de Literatura Catalana, Dr. D. Antoni Rubió y Lluch. Aquest viatge d'estudi anava dedicat, com altres que'l senyor Rubió té en projecte y que s'anirán realisant gradualment, a aumentar y nutrir les materies per sa gran obra *Els Catalans a Orient*, per la qual té ja reunit el Dr. Rubió un seguit de notes y documents verament copiós.

Ja es sabut que'ls treballs per aquesta obra, de tant gran interés pel nostre poble, han sigut subvencionats per l'Ajuntament de Barcelona, que comprengué fácilment tota la trascendencia de la meteixa.

El Dr. Rubió y Lluch ha tornat molt satisfet de la seva excursió y pagat de les troballes que ha fet, y molt especialment dels estudis que ha pogut practicar en la Biblioteca y Arxius del Vaticá hont les eminencies que dirigeixen aquells grandiosos depòsits han facilitat amablement la tasca del nostre Professor. Aquest se fa llengues del ordre admirable y de la severitat que regnen en dits Biblioteca y Arxius, confirmant lo que ja en altra ocasió havíem sentit explicar al simpátich Bisbe de Perpinyá, Mons. Carselade de Pont, qui hi haná a buscar datos per la historia de la seva Diócessis, tornant admirat del profit que n'havía tret, puix no esperava trobarhi les fonts abundoses que hi trobá.

Celebram que'l Dr. Rubió puga dir lo meteix y'ns alegram també que l'estat sempre delicat de la seva salut li hage permès començar y concloure ab felicitat el seu viatge.

EL CURS DE 1907 A 1908

Nostres lectors rebrán ab el present nombre de la Revista el programa del nou Curs, destinat a repartirse profusament entre'l públich. Aqueix programa per sí sol els demostrará que l'obra dels E. U. C., a pesar dels nombrosos sacrificis que imposa a la Junta y als Professors, vá creixent cada día en importancia, ab tot y que avans d'implantar alguna novetat o aixamplar una o altra de les ensenyances se procura anar ab peus de plom, a fi de no comprometre, menats per l'entusiasme, ab prematures novetats l'existencia de l'Institució.

Una de les coses que més principalment preocupen a la Junta y la qual procura realisar ab l'infadigable concurs dels Professors es el mellorament gradual de cada una de les Cátedres, introduhinthi ab la deguda reflexió totes aquelles perfeccions que l'experiencia ensenya. Desde'l principi ha procurat, com es prou sabut, ferles totes eminentment práctiques, aprofitant a aqueix objecte totes les observacions, per mínimes que síen, que hagen fet els Professors consignantles en els Diaris de les meteixes Cátedres. A aqueixa obra de mellora y perfeccionament — gustós es dirho — hi han contribuit els meteixos alumnes, y just es consignar que algunes de dites mellores per ells han sigut iniciades. No cal dir ab quína satisfacció son ateses pels Professors y per la Junta aqueixes iniciatives quan son dictades per l'aplicació y per l'ansia d'apendre.

Ab el temps, ja considerable, que fa que'ls ESTUDIS funcionen s'es poguda marcar per cada Cátedra una norma que, seguida ab feeltat, pot dirse que assegura el resultat práctich de cada curs. Aixís en la Cátedra de Dret Civil Catalá ha donat magnífich resultat la resolució de casos práctichs que ha estimulat en gran manera en els cursos anteriors, y principalment en el de 1906-1907, l'aplicació dels alumnes, els quals n'han deixat en l'arxiu dels E. U. C. ben apreciables testimonis. La tasca dels qüestionaris, tot just començada, anirá prenent increment en el nou curs, procurant interessarhi a totes les persones que dintre de Catalunya hi poden dar llur cooperació.

En la Cátedra d'Historia de Catalunya l'interés per traure dels fets la filosofía y l'exemplaritat que convenen a un poble empenyat noblement en restaurar tot lo que li doná vida y carácter dictá a alguns dels més aprofitats alumnes la petició feta al Professor de que, de tant en tant, se destinás una lliçó hont se concretassen les explicacions elementals de cada periode en tal forma que aqueixa filosofía dels fets se posás de relleu diríem per ella meteixa, ensinistrant als deixebles a fer per ells meteixos, en la solitaria meditació de les lliçons apreses, aqueix treball de síntesis. Aquesta petició será atesa en el nou curs, haventse fixat en principi els

dilluns per aqueixes conferencies sintètiques, sens perjudici de ferho més o menys sovint segons lo que impose el curs de l'explicació diaria. Això ha d'aumentar encara més el gust per l'investigació que ha pres ja en varis dels alumnes, els fruyts de la qual s'han demostrat en alguns treballs llegits en la Cátedra y especialment en els presentats en els concursos que dúes vegades al any obren els ESTUDIS.

Fruyts semblants, y en gran escala, se trauen en la Cátedra de Literatura Catalana, que tant brillantment concorreguda fou el curs anterior y en la qual tant interessants lliçons s'explicaren. El programa d'aquesta ensenyança, com els de totes, aumenta cada día en interés y en trascendencia, gracies a que'l creixent estudi y l'amorosa investigació ván descobrint continuament nous tresors literaris, fent créixer al meteix compás el gust pel coneixement fons y detingut de la llengua, que solament ab el pacient examen y l'análisis conciençut dels grans monuments de la nostra Literatura podrá adquirir la puresa y perfecció que vol tornar assolir y que li son tant necessaries.

El resultat de la nostra Cátedra d'Economía ha sigut tal que'l Professor pot ja gloriarse d'haver creat una agrupació de gent jove y animosa que ha pres per bandera aqueixos estudis, escampant per tot l'afició y tenint ja en la premsa un orgue que dona mostra eloqüent de sos entusiasmes y iniciatives. Aixís y tot, el senyor Graell, qui está treballant sens parar en el gran llibre hont han de quedar depositades per sempre més ses lliçons, no considera la tasca més que començada, puix la materia econòmica, en un poble viu, progressiu y treballador com el nostre, es vastíssima. Els nostres lectors poden haversen convençut per les ressenyes que dels treballs d'aquesta Cátedra han aparegut en la Revista.

En quant a la Cátedra d'Historia del Art Catalá, de la qual cada lliçó pot dirse qu'es un acte solemnial, espera la Junta dels E. U. C. poder realisar dintre d'aquest curs, en part o partida, el seu desitx antich d'aixamplarla, fent funcionar alternativament dúes de les varies seccions en les quals está dividida. Probablement podrá anunciar dintre de molt poch aquesta tant esperada ampliació, però, mentrestant, podem dir que'l tant interessant curs d'Architectura, més interessant ara que may per entrar en el periode románich, que ha donat tant que estudiar, tant que dir y tant que argüir als nostres artistes y archeòlechs, continuará tant aviat com el Professor, senyor Puig y Cadafalch, estiga una mica lliure de les tasques parlamentaries a les quals será cridat dintre breu temps.

La Cátedra de Geología s'inaugura aquest any, com s'es vist en les *Notes Varies*, ab un fet extraordinari: l'assistencia de la meteixa al Congrés de la Societat Geològica de França. Aquest fet, coincidint ab l'época precisa de l'obertura del curs, será causa de que'l començament de les lliçons se fasse ab algun retart; però tothom se fará cárrech de que l'aprofitar l'ocasió de donar lluhiment y obrir nous horisons a la nostra afavorida Cátedra de Geología val la pena d'acceptar aquest sacrifici. Pel demés, el Professor, Dr. Font y Sagué, está disposat a traure del nou curs major profit, si possible es, que dels dos anteriors,

seguint l'orientació qu'ell meteix assenyalava en l'article que ab la séva firma se publicá en el primer nómbre de la Revista. Es segur que'ls alumnes continuarán també escoltantlo y seguintlo ab aquella convicció y aquell fervor que han donat singular atractiu a aquesta Cátedra.

En la de Tècnica d'Análisis Químich s'imposava l'ampliació que s'anuncía en el programa del nou curs ja desde la prova feta en el de 1905-06. Però la Junta dels E. U. C. topava ab dos inconvenients difícils de vèncer: l'un era la falta de local pera encabir una matrícula nombrosa, dificultat de mal vèncer haventhi el peu forçat del laboratori, y l'altre era el crescut pressupost que l'ampliació d'aquesta ensenyança implicava, que, donats els medis dels quals disposen els ESTUDIS, semblava talment impossible. Afortunadament, la protecció que aquests troben en certes esferes permet arriscar un pas més endevant en aquest camí del complement y perfecció de l'ensenyança química, bé que aquest pas significa un aument de gasto molt més gros de lo que sembla a primera vista, puix la Cátedra se converteix d'alterna en diaria y això sol, apart dels altres gastos, implica el donar una ajudantía al Professor que li permeta atendre ab algun desembaráç als dos grupos d'alumnes en els quals la Cátedra queda dividida. De manera que'l doblar el nombre d'aquets vol dir més que doblar el presupost, perque, a proporció, s'aumenten també tots els gastos parcials. No obstant, la Junta está del tot satisfeta d'haver pogut assolir aquest resultat que tant desitjava y aquesta satisfacció es més grossa encara a vista del entusiasme general ab el qual l'innovació ha sigut rebuda. El públich y especialment els estudiants de Química, tants els qui's dediquen a carreres facultatives com els qui's consagren a explotacions industrials, n'han comprès ben aviat tota l'importancia y s'han afanyat a demanar ab gran anticipació les places d'alumne que resultarán poques sempre pel gran nombre de solicitants.

Respecte de la Cátedra Agrícola «Pere-Grau,» ja veuen nostres lectors quína volada está a punt de fer y la trascendencia que ha de tenir després que se li hage donada la definitiva organisació que ja es hora de donarli. La qüestió principal es subjectar totes les funcions de la Cátedra a un plan armònich, fent de manera que l'ensenyança se vage escampant per tot Catalunya en forma ordenada que puga subvenir a totes les necessitats y puga atendre a la resolució de tots els problemes. El criteri al qual obehirá aqueixa definitiva organisació queda ja esboçat en el programa del nou curs. A no tardar gayre podrem ja precisar els distints caps d'aqueixa organisació, per començar desseguida el treball incessant, sense vagacions d'istiu ni d'hivern, que ha de caracterisar a aquesta Cátedra, a la qual ha de donar, per altra part, tant gran importancia l'anexe químich del qual parla el programa y que s'es creat per sí sol en la campanya feta fins ara. Entretant, ván seguint les lliçons ambulants que, ab el poch temps que ha passat desde qu'es fundada y no essent altre cosa que un senzill assaig, han sigut més que suficients per darli anomenada y guanyarli les simpatíes de tots els agricultors de Catalunya.

En quant a la Cátedra d'Estudis Portuguesos, la Junta está disposada a continuarne l'obra y a aumentar els fruyts que ab el curs anterior se'n tragueren.

De la Cátedra de Pedagogía Nacional, domiciliada en l'*Escola de Mestres*, la Junta n'está plenament satisfeta y n'augura grans resultats. El primer assaig l'ha confirmada en la convicció de que havía fet bé d'adoptarla. Es evidentíssim que'ls adolescents alumnes se n'han sabut aprofitar y que la seva trascendencia es incalculable. Però ja l'any passat desde bon principi de curs els Mestres titulars nos manifestaren al desitx d'aprofitarse de les lliçons de la Cátedra en hora que fos compatible ab llurs imperioses obligacions que, com es sabut de tothom, els umplen quasi totes les hores del día. En el nou curs queda satisfet aqueix desitx ab la lliçó especial que'l Professor, senyor Bardina, fará tots els dissaptes, de 9 a 10 del vespre. Aixís se difundirá molt més l'influencia de la Cátedra, cumplint els desitxs de la Junta dels ESTUDIS y del Professor de la meteixa.

No s'han deixat de rebre enguany rahonades peticions per l' establiment de noves Cátedres, però, avuy per avuy, essent ja respectable el nombre de les que funcionen, la Junta creu preferible atendre al perfeccionament d'aquestes. A totes fins ara se'ls han hagut d'escatimar els medis de viure y, per altra part, l'esforç particular que principalment ha de sostenirles no ha arribat encara de bon troç a lo que caldría. La Junta ha de treballar continuament en arbitrar medis per cobrir totes les imperioses atencions del seu pressupost. Ademés la publicació de la Revista, que's feya necessaria y indispensable per demostrar d'una manera periòdica y tot lo mes eloqüent possible el treball incessant dels ESTUDIS als qui'ls dispensen llur proteccio, es una gran atenció de més que no cobrirán ni de lluny els ingressos de la suscripció, puix la Junta ha cregut y creu que, dintre d'una forçosa economía, havía de donar a la publicació tota la possible elegancia.

El lector, en vista del programa del nou Curs y de les interiors explicacions, haurá pogut ferse cárrech de l'importancia qu'está destinat a tenir. Y, ara, avant sempre: els uns a ensenyar y els altres a apendre.

Als suscriptors dels E. U. C.

Fins ara s'han repartit els nombres de la present Revista a tots els suscriptors dels ESTUDIS, sía la que's vulga la cuota ab la qual cooperen als gastos generals de l'Institució. La Direcció no ha cregut del cas preguntar als qui satisfán cuota mensual menor de 5 pessetes si se sotscribien o no especialment a la Revista: ha cregut que'ls qui deixassen de tenir aqueixa voluntat ja avisaríen.

Avuy poden ja haverse fet cárrech tots de lo que val y significa la Revista en relació ab l'exigua quantitat anyal que pels suscriptors dels ESTUDIS representa

l'esserho d'aquella. La Revista, apart de que será, cada día més, un magnífich depòsit d'articles y treballs notables, autorisats ab les firmes més respectables de Catalunya, será el feel resso de les Cátedres, será com portar aquestes a casa mateix del suscriptor. La detinguda lectura dels nombres fins ara publicats es la mellor demostració de lo que dihem.

A aixamplar y mellorar la Revista hi acudirem ab igual punt d'honor que a aixamplar y mellorar les Cátedres. Però en allò com en això es indispensable que'ls devots dels ESTUDIS nos hi fassen companyía. Y, com estam segurs de que no'ns ha de faltar, fem present avuy a tots els suscriptors de cuota mensual menor de 5 pessetes que'ls considerarem soscrits igualment a la Revista, ab les condicions per ells especialment fixades.

Als concurrents a les Cátedres

Essent varies les persones que concorren, ab satisfacció dels Professors, a ohir les lliçons de les Cátedres sense haverse matriculat y, entre elles, bon nombre de jóvens estudiants, nos cal advertir una vegada més que, segons els Estatuts dels E. U. C., no's podrá pendre part en els concursos ordinaris y extraordinaris de dites Cátedres sense haver cumplert aquell requisit. Ho advertim ara, que s'hi es a temps, perque després se veuríen els Professors en el sensible cas de no poder rebre treballs que, per altra part, cumpliríen perfectament l'objecte dels ESTUDIS.

L'acte de la matrícula es cosa molt senzilla y fahedora y podrá realisarse, fora del temps natural (l'última quinzena de Setembre), durant tot el mes d'Octubre, els dies feyners, de 12 a 1 del mitxdía, en l'oficina general dels E. U. C.

Estudis Universitaris Catalans

LO CENTENARI DEL GRAN REY

LES tres llargues centuries d'ensopiment hivernal de la conciencia catalana en res s'han fet sentir com es en los dominis de l'Historia. La raça dominadora enlluernantnos ab la aparent grandesa y gloriola d'oripell de les aventures europees, y sobre tot ab la fantasmagoría opulent de la descoberta y explotació de les Amèriques, nos causá als catalans, en lo concepte de nacionalitat, una *capitis diminutio* tal que arribá quasi a ser un oblit de la propia personalitat, com si diguessem una atrofia del sentiment de la identitat personal, qu'es la conciencia del *jo* individual com del esser colectiu. Del meteix modo que perden son nom los afluents d'un riu que desemboca al mar, encara que hi hage afluent de més caudal d'aygua que l'altre de qui es tributari; aixís l'historia de Catalunya quedá com obliterada dintre la general del Regne d'Espanya, difumantse boyrosament y quasi esborrantse del tot les nostres grans figures y les glorioses gestes dels nostres bons Comtes e il-lustríssims Reys.

Tots nosaltres, los qui vegérem puntejar l'alba clara del nostre maravellós Renaixement, som testimonis de com s'ensenyava l'Historia en les aules dels Instituts y de les Universitats, resultant sempre del text y de l'explicació verbal, en l'enteniment del alumne, incrustada l'idea d'una inferioritat de part nostra, inferioritat que començava per fernos concebre y figurarnos als nostres prous de la Reconquista com un ressò llunyá y seqüela del alçament dels Asturs a Cova-

donga; com en les classes de Literatura se donava més importancia al estudi del poema y romancer del *Mio Cid* que a la Crònica del alt Rey En Jaume.

Lo gran Rey! Fins ell, la més alta y noble figura de Rey de la Edat Mitja, *ell qui fo rey de natura e rey de virtut e de gracia,* aquell gran Monarca de qui diu lo pros Muntaner *que jamés no fo nat senyor a qui Deus faes majors gracies ne pus assenyalades* (1), també fou posat a la penumbra d'un tercer terme en l'historia general y més encara en la memoria dels pobles. La llegenda castellana, com espessa mata de plantes parassitaries, cobrí y amagá l'historia de Catalunya als meteixos catalans; y per la majoría dels nostres conterranis, fins dels qui han pogut rebre alguna instrucció, la noció de l'historia patria queda reduhida a una serie de fets deslligats, a narracions fragmentaries y a una incompleta y borrosa galería de personatges de qui se sab el nom y no se'n coneixen les obres. L'influencia que aquest desconeixement ha de tenir en la direcció del actual moviment de reconstitució en sentit francament nacionalista no cal més que senyalarla; y per açò creyem necessari, urgentíssim, aprofitar totes les ocasions que oferirse pugan per retornarli al nostre poble lo que's pot anomenar *conciencia històrica.*

Ara se'n presenta una d'oportuna y per demés magnífica, ab motiu de la celebració del VII Centenar del naixement del Rey En Jaume lo Conqueridor. Si un personatge hi há en los anals de Catalunya que millor represente y personifique en sa fesomía moral y ádhuch en ses faccions físiques lo *schema* sintètich de les qualitats de la nostra raça, es sens dubte lo *bell fill e gracios* que nasqué en lo palau de Tornamira de Montpeller, en la venturosa nit del 1 al 2 de Febrer del any 1208. Tant veritat es lo que acabam d'estampar que, aixís com l'historiador romá, Titus Livius, diu que, tot repassant y escribint les gestes dels passats, *nescio quo pacto fit animus antiquus,* aixís també, llegint y meditant los alts fets y les ensenyances del gran Rey, sembla que un se sent més catalá, perque penetra més endins, en lo sentit íntim de la nostra nissaga. Perque'l Rey que, ab tanta ardidesa com enginy estratègich, conquerí Mallorca y Valencia es més que un guanyador de batalles, com diu lo baró de Tourtoulon; ell fou un verdader geni que s'identificá ab lo poble a qui governava ab saviesa y regía ab justicia; qui encarná totes les seves aspiracions y s'esforçá en realisarles, aixamplant son reyalme y afiançant les llibertats populars; ell fou, en una paraula, qui plasmá soberanament ab sa espasa victoriosa y més encara ab les llums de saviesa la nostra nacionalitat. En l'historia dels pobles de part de çá del Calvari, jo no'n trobo cap altre de monarca a qui puga tant bellament aplicárseli lo dictat de *pastor de pobles*, ab que l'antiguitat grega anomenava als qui patriarcalment exerceixen la més alta sobiranía. Lo llegendari Carlemany no té lo relleu tant precisat, ni ses faccions morals tenen la gracia ideal y l'hermosura fondament humana y cristiana del nostre Conqueridor, qui suavisava sempre l'impetuositat del esforç varonil ab una tendresa verament infantívola. En les planes admirables, encisa-

(1) *Muntaner-Crònica,* cap. VI.

dores, de la seva Crònica nos ha deixat ab buril d'or perfectament gravada la seva imatge; y may l'art d'escriure les propies memories ha tingut un resplandor de veritat ingenua com en la ploma del august historiayre.

Per açò creyem nosaltres que la mira principal que s'ha de tenir en la celebració del Centenari del Rey En Jaume deu esser popularisar, vulgarisar, aqueixa obra capdalt de la nostra Literatura. Si'ls més renomenats críticchs de fora casa hi han consagrat a llur estudi assidues vigilies; si en les Universitats tudesques, hont floreix esplèndida l'investigació històrica, s'han donat cursos especials pera comentarla; perquè nosaltres hem de tenirla tant recaptada, per no dirne seqüestrada, que sols sía sa lectura patrimoni de pochs iniciats? Si se'n donassen lectures públiques, ab l'ilustració de discrets comentaristes; si's fes durant l'any Centenar una especie de curs ambulant, o sía una serie de conferencies en les principals ciutats y viles de Catalunya, sobre'l regnat del nostre gran Rey, veuríem com ressurgeix en la conciencia del poble l'agegantada y ensemps la dolcíssima figura del hèroe y del llegislador; y molts, que ara no ho coneixen, entendríen la rahó de les nostres llegítimes reivindicacions nacionalistes.

No será inoportuna digressió una anècdota personal que vull referirvos, com a demostració de lo que acabo d'afirmar. Quan pel Maig del any 1887, com a *Tornaboda* dels Jochs Florals, organisárem aquella famosa anada a Mallorca, ab lo principal objecte de posar una creu monumental en lo lloch anomenat *Pi dels Moncadas*, en memoria d'haver mort allí heroycament los dos nobles y faels companys del Rey, en l'acte de la religiosa cerimonia, despres de celebrada la Missa per Mossèn Verdaguer al peu meteix de la Creu y a l'ombra del Pi, me semblá que, en comptes de discurs o poesíes en àquell lloch y moment tant solemne, s'hi havía de llegir lo capítol de la Crònica en que'l Rey compta la mort gloriosa y les funeralies dels germans a qui estimava com lo rey David estimava a Jonathás. Puch dirvos que poques vegades la lectura pública d'un llibre haurá produhit una commoció com la que s'apoderá de tots en aquella hora, y de mi puch dir que treballs tinguí per prosseguir serenament la lectura, perque'l mestre Aguiló plorava, y, com en ell, veya espurnejar les llágrimes en los ulls de molts dels qui escoltaven aquella narració rublerta de magestat èpica y de tendresa inefable. De segur que a tots los qui allí estavem presents jamay se'ns havía aparegut tant clara y lluminosa la visió personal del Rey En Jaume y la gloria del Casal d'Aragó.

Veus'aquí, a mon entendre, la tasca principal del Centenari que solemnisarem l'any vinent. De festes pomposes ja tenim acreditat que Barcelona en sab fer; però hem de voler que sía de més durada l'efecte d'aqueixa commemoració, y hem de lograr que'l Conqueridor fasse la conquesta del esperit del poble. Que's publique, com ja s'está preparant, una nova edició de la Crònica, pera que's divulgue per tot Catalunya; qu'en los Jochs Florals se senyale un premi per un Romancer popular, ben popular, del Rey En Jaume, que podría publicarse ab l'ilustració de sugestives estampes, que será sempre aquesta la forma més apropiada de la vul-

garisació històrica, com ho ha estat de la popularisació científica. Mossèn Cinto el somiava aqueix Romancer, y, encara qu'en forma excessivament alegòrica, tractá de donarne mostra ab *Lo Gegant y la Cativa*, *Don Jaume en Sant Geroni*, y últimament ab lo *Pi de les tres branques* que no té altre valor que'l del simbolisme, puix s'aparta de tota versemblança aquella ficció poètica. Lo Romancer popular hauría d'esser rigurosament basat en la veritat històrica, puix son tan altes les proeses y tant glorioses les gestes del nostre gran Rey que no té menester qui vulga comptarles per ensenyança del poble de recorre a les invencions imaginatives.

Y aquí posam punt a eixes breus indicacions que nostres lectors pendrán a bon compte, y a la mida de son gust podrán comentarles y ampliarles quan sía l'hora, y no pot tardar, de fixar lo programa de la commemoració del VII Centenar del naixement del nostre gran Rey.

JAUME COLLELL, *Pvre.*

MESTRE JOAN GASCÓ

Fa ja uns quants anys qu'está treballantse ardidament en investigar sobre nostra historia artística. Un passat gloriós nos ha deixat documents arquitectònichs, esculptòrichs y pintures; nos queda encar algom de lo molt que havíen produhit els vells artífices; tenim brodats, mobles, vidres y cerámica que nos diuen el gran avenç a que arribaren les industries catalanes; multitut de documents plástichs y gráfichs nos diuen lo que eran les arts sumptuaries; cada día ván apareixent nous testimonis del bon gust y enginy de nostres passats, però, ab tot, hem de reconèixer que fa falta estudiarho y relacionarho tot això, a fi de sapiguer donarli son just valor y aprofitárnosen per que puga formar les modernes produccions de casa nostra y contribuir a l'implantació y creació d'arts y industries ben catalanes. Hem de sapiguer què es tot lo que, gracies a Deu, vá recullintse en nostres museus y lo molt més que nacions més riques y més ilustrades ván emportántsens per delectació y ensenyança seva; es precís que'ns donem compte de lo que tenim y podem anar tenint y ressucitem l'historia del Art Catalá en ses tant varies y sempre notables manifestacions.

Algom s'es fet d'aquesta tant patriòtica feyna, però hem de confessar que desgraciadament no som pas més enllá del principi de lo que toca fer. Han sortit, just es confessarho, alguns pochs especialistes que han emprès ardidament una part d'aquesta feyna llarga y difícil y s'es començat a entreveure lo que debía ser l'Art Catalá en els bons temps de nostra nacionalitat.

Una de les branques del Art que ara últimament s'es esplorada ab més profit es la tant esplèndida obra pictòrica mitjeval y, com que'l desitx de prosseguir la feyna no s'es pas estroncat, estem esperant cada día nous resultats y més agradables sorpreses.

A contribuir a que s'aumente en això el cabal de nostres coneixements se dirigeix aquest esbòç de monografía d'un pintor desconegut y que'm crech qu'es digne de figurar en bon lloch entre'l grupo de nostres antichs pintors. Per donar ab orde lo que he pogut averiguar sobre aquest artista, anomenat Joan Gascó, me crech que ha de dividirse aquest treball en dúes parts: l'una dedicada a la exposició y l'altra als documents. En la primera provaré d'ocuparme en la biografía den Joan Gascó, de lo que he averiguat sobre ses obres y de lo que encar nos queda per fernos cárrech dels seus mèrits com artista; en l'altra presentaré una serie de documents inèdits, trobats en els arxius vigatans, copiant una serie d'escrits antichs que, tot essent la demostració de lo dit avans en la part expositiva, serán a la vegada la més nombrosa aplega de documents sobre un artista antich de nostra terra que fins ara s'hage donat al públich.

I

Acabava de transcorre el segle XV. Durant el seu últim deseni a Vich hi havíen vingut varis d'aquests artistes pintors que trobem ara ací, ara allá, sempre corrent en busca de feyna del seu ofici. Aixís el castellá Ferrán Camargo s'havía presentat en aquesta terra y havía emprès el fer tres bancals d'altar: el del retaule major de l'iglesia de Rodona, el de l'iglesia de la Pietat y el del hospital de Sant Barthomeu. Poch després en Barthomeu Bermejo havía deixat sa Santa Faç y ab ella havía llegat a la posteritat una de ses obres més característiques y hermoses; els Pere Alamany y Rafel Vergós en 1432 havíen pintat el reste del retaule de la Rodona, completant aixís lo començat pel Camargo; en Francesch Mestre y el Pere Alamany un any després havíen pintat el retaule de l'Almoyna del pa beneyt en la citada iglesia Rodona; Mestre Pere Vello, altre castellá, l'any 1494 completava el retaule de la Pietat; en Berenguer Gurea, potser aragonès, ab en Joan del Pont l'any 1498 va decorar el retaule de la confraría dels Eloys de la Mercè; l'Antoni Homell, geroní, trobo que l'any 1499 feya el retaule de La Gleva; en Gabriel Guardia, manresá, al començar el segle XVI havía permanescut a Vich; en Joan Sauri feya petites obres de pintor y daurador en la Catedral Vigatana els anys 1502 y 1503. Tots aquests artistes havíen passat, deixavan son escot a Vich y havíen sortit sempre buscant ocasions per guanyarse el pa. Però, com que la feyna no cessava, va venir de llunyes terres un altre artista y aquest se quedá a Vich sens fer lo que tants altres havíen anat fent fins aleshores.

Era aquest en Joan Gascó, qui, trobant un lloch ahont anar vivint ab el seu treball, no pensa més ab sa terra y's fa vigatá, vivint més de vinticinch anys ab aquests y fentshi enterrar. Els documents no donen pas una explicació de la seva arribada a Vich, però hem de creure que, com tants d'altres, una proporció de feyna el portaría. El fet es que l'any 1502 ja debía serhi.

Aixís dona a crèureho un document del día 11 d'Abril del 1503, al afirmarnos que un tal Joan Navarro pintor, aleshores ja *ciuteda de Vich*, concorda per fer el retaule de Vilanova de Sau, advertint que, segons la contracta, debía enllestirlo *com ha acabat y fet lo retaule de Sant Joan de Fábregas* (Document I.) Aquest Navarro era l'artista objecte d'aquest estudi, com veurem desseguit, y per l'Abril citat tenía de portar algun temps de residencia a la Plana de Vich desde'l moment que ja quedava enllestit un altre retaule. Un contracte pel retaule de la capella de Sant Miquel de la Seu de Vich, fetxat a 11 d'Abril de 1504, dona a entendre que aleshores també hauría pintat una taula de la Mare de Deu dels Angels pel Monestir franciscá de la Ciutat (Doc. II.)

Una concordia per fer altra obra pictòrica, a 5 d'Abril de 1505, nos afegeix algom respecte de nostre personatge. Nos l'anomena Mestre Joan Navarro, *pintor del regne de Navarra* (Doc. IV), però un altre vell escrit de 3 de Febrer de 1507 uos li cambía el nom usat fins aleshores y'ns el senyala dientli *mestre Joan Gascó*

o del regne de Navarra (Doc. VII.) Aquest cambi de nom d'una persona no es pas cosa inusitada en els documents antichs, puix que tothom que s'hage entretingut en investigacions d'arxiu sens dubte que repetides vegades n'haurá trobats. Que'l pintor que d'aleshores endevant trobo ab el nom de Gascó es el Navarro dels anys anteriors es un fet indubtable. La referencia d'obres fetes ab l'antich nom, la trobem en documents den Gascó (Docs. IV y VIII.) També m'ho indica el fet de qu'encara l'any 1525 trobem els noms aquests com a sinònims (Document XII-I), com si sempre'l *Navarro* fos l'*alias* ab que coneixería al pintor tot el poble.

Es que aquest nom lo probable es que li fou donat pel del seu lloch d'origen, diéntseli Navarro com a altres artistes se'ls digué Mestre Francès, Mestre Ollach, Mestre Nurembergo, pel del país o lloch d'ahont procedíen. Si'ns fixem en lo que diu el testament den Joan Gascó, fet ab fetxa 18 Març de 1529, veurem que'ls seus pares eran un pagès de la vila de Tafalla, en el regne de Navarra, anomenat com son fill, y una tal María Pueo o potser Pueyo. Essent donchs nostre pintor fill de Navarra (1), es natural explicarnos l'origen del seu nom vulgar o sobrenom (Doc. XLV.) Y que nostre pintor no era catalá nos ho diuen, tal com varis documents que transcribim, les firmes autògrafes del artista escrites sempre en llengua castellana (Doc. XII.) Això y alguna paraula castellana, com *romano* y *olio*, del tecnicisme pictòrich, que trobem ja deixada, ja corretgida, en els documents, podría darnos a entendre qu'en Gascó, com tants altres forasters qu'están molts anys en terra catalana, may sapigué parlar bé nostra llengua.

Podría haver influit en el cambi de nom del pintor el fet de qu'en una població com Vich a principis del segle XVI hi hagués ja altra gent que's digués Navarro, puix qu'en les velles escriptures hi he trobat Navarros argenter, barber y cirugiá, blanquer y guanter y un teixidor de llana. La necessitat d'evitar tanta confusió pogué motivar el cambi, deixant el d'origen per pendre el patronímich.

En Gascó fou casat y tingué fills. El primer de qui li he trobat la partida baptismal dona lloch a una sospita verament extranya. Al portarse a les fonts sagrades aquest fill seu a qui's posá el nom d'Onofre, consta qu'era fill de *Joan Navarro pintor*, y d'una tal Joana que habitava ab ell, *cum eo commoratur*. No se li diu, com en els llibres de partides baptismals s'anomena a les mares dels nounats, esposa: *uxor, sponsa;* sinó que's fa una distinció qu'entench dona a compendre que faltava llegitimar l'unió de la qual era fill el dit Onofre (Doc. VI.) Aquesta desordinació poch cristiana es molt versemblant en un home com nostre pintor qui, al morir, feya constar que deixava fills de llegítim matrimoni y un altre d'illegítim que no podía comptar entre'ls tinguts ab sa esposa Joana. Aquesta dona que veyem citada en el testament den Gascó, y que va sobreviúrel, sembla esser la mare

(1) Un document del Arxiu Capitular de Vich (Calaix 7, plech *Z*, perg. *O*), fetxat a Barcelona a 18 d'Abril de 1513 cita un *Jacobus Nauarro, pictor ciuis Barchinone*. Era parent del artista objecte del present treball?

del Onofre que després degué regularisar la seva situació. De totes maneres he trobat en els llibres de baptismes de la Catedral de Vich desde 1510 a 1521 noticia d'altres sis fills del artista y de la Joana, de qui's fa constar sempre esser esposa seva (Doc. VI.) Els nats aquests se deyen Caterina (1510), Geroni (1513), Anna (1514), Andreu (1516), Antiga (1519) y Magdalena (1521). No obstant, aquests no degueren pas esser els únichs, puix que'l ja citat testament parla dels fills dits Pere, Francesch y Sebastiá y de les noyes Eularia, Anna y Magdalena, a més del fill natural dit Francesch (Doc. XLV.) Com que dels darrers anys del segle XV y primers deu del segle XVI els volums de baptismes vigatans están molt mancats y truncats, no es extrany que no s'hagen pogut trobar més partides d'aquesta fillada aquí citada y que, per altra part, també podía haver nascut avans de venir en Gascó a fixarse a Vich.

Poch temps després d'aquest testament, de 18 de Març de 1529, en Gascó degué morir. El citat document no'ns revela pas gran riquesa. Son fill gran, al casarse ab Elisabeth Mercer, filla de Bernat Mercer, mestre de cases de Vich, degué rebre 50 lliures (1). Lo mellor que'l pintor deixava als fills varons eren els models o esboços de paper y les eynes del ofici *(omnes mostres de paper et tot lo arreu del ofici)*. A sa esposa y filles les feu hereves per parts iguals. Un document de 8 Novembre de 1529 nos demostra com la més gran, dita Eularia, casada ab Joan de Maya, apotecari de Tafalla, en companyía de sa mare y germanes, feya procuració al marit per recullir totes les quantitats, bens y herencies den Gascó, aleshores ja mort (2), lo que potser m'arribaría a fer pensar qu'esperava recullir algom dels ascendents navarros qu'estaríen en bona posició de fortuna.

Altres documents me donen a compendre qu'en Joan Gascó mentres fou a Vich degué tenir un pobre passament. El primer contracte que li trobo especificat, ab el fet de que tingués de prestar quatre hòmens bons per afiançarli 19 lliures, indica la seva poca responsabilitat aleshores coneguda (Doc. I.) Aquestes fermances les trobem repetides diferents vegades, debent esser una sort pel pintor que les hi prestés el Canonge Onofre Sentmartí (Doc. XII) o que trobés el fuster y boter Onofre Vall-llosera que tantes vegades li serví de fiança (Docs. XXIII, XXVI, XXVII, XXX y XXXI.) Un escrit de 14 Febrer de 1505 nos explica com tingué de manllevar a fi de tenir roba per vestirse y per poguer comprar dos porchs (Doc. III.) Al final de sa vida encar tingué de manllevar per donar una soldada (Doc. XLIV) y avans tenim datos de com, al fer rebuts de quantitats, ja tenía de reconèixer que se li havíen bestretes (Docs. XXVI y XXXII.) També al fer rebut de diner guanyat ab sos afanys, alguna vegada consta que ja'l debía a altri, potser al usurer, y aixís no tot s'aturava a ses mans (Doc. XXXIX.) Y totes aquestes indicacions de pobresa certa no son d'extranyar puix que sovint debía cobrar a

(1) Curia Fumada de Vich. Manual 1527-28 del Notari Salvi Beuló.
(2) Id. id. Llibre Comú 1529 del Notari Joan Francesch Franch.

llarch plaç els seus treballs (Docs. XXVII y XLIII) y fins rebent queviures en lloch de moneda comptant (Docs. XXVII, XXXVII y XL.) Tal falta de cabals den Gascó podem pensar que arribava fins al punt de que tingué de ferse constar que se li bestreya part del diner per que pogués comprar colors ab que pintar algun retaule (Doc. XXXII.)

El Canonge de la Seu Vigatana Onofre Sentmartí se compren que, fins que morí, feu de protector a n'en Gascó. Ell li fou padrí del seu fill Onofre l'any 1505 (Doc. VI) y potser hi adquirí coneixença ab motiu d'haverli fet pintar un altar de la Catedral (Doc. IV.) Aquest Canonge debía esser persona entesa en art, puix que se'l posá per censor de diferentes obres del pintor (Docs. II, VIII y XIV), debent esser també persona de tal confiança que se'l posá per árbitre respecte del preu en que debía estimarse un retaule (Doc. XVIII.)

II

Els documents, a més de fernos conèixer algom sobre la vida den Joan Gascó, nos diuen molt més sobre les seves obres. Enumeraré aquestes, seguint l'orde de les fetxes que trobo escrites en les antigues escriptures:

I. *Retaule de Sant Joan de Fábregues.*—No's troba pas el contracte d'aquesta obra den Gascó, citada en la concordia per pintar l'altar de Vilanova de Sau, a 11 d'Abril de 1503. En aquesta fetxa el retaule de Fábregues era ja *acabat, fet* y *pintat*, portant representacions ab figures vestides *de bones colors e brocats*, dauradures y picats (Doc. I.) Aixís aquesta obra deu esser del any 1502, si no anterior.

II. *Retaule de Vilanova de Sau.* — Tenim el contracte d'aquesta obra den Gascó, que debía tenir 16 palms d'alt per 11 d'ample, ab bancal ab pilars y una tuba o dosser que abrigaría el sacrari o tabernacle central. El cos del retaule tindría cinch cases o compartiments. Preu 54 lliures, advertint que'l pintor tindría de cuydarse de ferlo construir, per un fuster sens dubte. El retaule deuría estar del tot llest per la festa de la Mare de Deu d'Agost vinent. El día 27 Agost de 1504 tot quedá pagat, lo que demostra qu'en Gascó hauría cumplert son compromís (Doc. I.)

III. *Taula de la Mare de Deu dels Angels del Convent de Framenors de Vich.* — Sabem l'existencia d'aquesta obra den Gascó, puix que's cita en el contracte per fer l'altar de Sant Miquel de la Catedral de Vich a 11 d'Abril de 1504 (Doc. II.)

IV. *Retaule de Sant Miquel de la Catedral de Vich.* — Debía pintarne tres taules, daurant les tubes o pinacles y els pilarets. De lo demés del retaule, al menys del bancal, no se'n parla en la ja citada contracta (1). Preu: 55 lliures, estant l'obra llesta a finals de Setembre del dit any 1504 (Doc. II.)

(1) Ab fetxa 9 Octubre de 1479 aquest bancal havía sigut tractat ab el pintor Domingo Sans. No obstant alxò, la concordia s'anulá y a 12 Novembre del meteix any s'encarregá de ferlo altre pintor dit Pere Girard (Curia Fumada de Vich, Manual de Joan Sellés 1478-80, fols. 193 y 208.)

V. *Retaule principal del Carme de Vich.* — A 14 Febrer de 1505 quedava llest y acabat el tabernacle o sacrari del bancal d'aquest retaule. Aixís l'obra degué començar a finals del any anterior. Preu: 23 lliures (Doc. III.) Fins al any 1519 no degué continuar l'obra de pintar lo demés del retaule, puix que aleshores ab fetxa del 17 de Maig va concordarse ab en Gascó respecte de les portes del costat de la *mensa* del altar y del bancal del qual tenía pintat un compartiment per mostra pel preu de 155 lliures, ab temps fins a Sant Joan del any vinent (Doc. XXIV.) A 7 Febrer de 1525 se torna a rependre l'obra, tractantse sobre fer quatre taules de les del cos del grandiós retaule pel preu de cent ducats ab temps de setze mesos (Doc. XXXIII.) Aquest plaç degué allargarse, puix que a 21 Novembre de 1526 el pintor cobrava per una de les *istories* qu'en aquells díes acabaría (Doc. XXXVI) y a 10 d'Agost de 1527 encar se li daven diners per un altre (Doc. XXXIX.) Quan en Joan Gascó fou mort son fill gran, Pere, l'any 1538 a 4 Juliol y a 17 Setembre de 1541, encar tractava per anarne pintant taules (1).

VI. *Retaule del altar de Nadal de la Seu de Vich.*—Al ferse el contracte per pintar aquest retaule consta ja que hi havía llesta la taula del mitx, que, aixís, ha d'esser anterior a la diada del 5 d'Abril de 1505. Per tota l'obra se donaríen a n'en Gascó 102 lliures y debía tenirse tot llest pel vinent Carnestoltes (Doc. IV.) A 22 de Febrer de 1513 tot el deute qu'en Gascó acreditava per la construcció d'aquesta obra quedava pagat (Doc. XVI.)

VII. *Retaule de Sant Andreu de la Seu de Vich.* — Ab fetxa 30 Maig de 1505 al concordarse per la pintura de tal retaule se feya constar que la taula central ab l'imatge del titular ja estava acabada. Sobre aquesta debía anarnhi un altra qu'en Gascó pintaría ab un Calvari y en les taules del costat debíen anarhi sis *istories*, tres a cada una. El bancal tindría cinch compartiments y debía protegirho tot un guardapols. Se li daríen 49 lliures, acabantse avans de St. Andreu de 1506 (Doc. V.)

VIII. *Retaule de Sant Joan de la Seu de Vich.* — Serví en bona part de model pel retaule de Sant Joan del Galí, tractat a 3 Febrer de 1507. Citantse repetides vegades en la capitulació per aquest, es de creure que realment sería den Gascó (Doc. VII.)

IX. *Retaule de Sant Joan de Riuprimer o del Galí.* — La concordia per pintarlo es de fetxa 3 Febrer de 1507. Constaría de portes, bancal y cos de tres membres ab dos requadros el del mitx y tres els dels costats. Preu, 50 lliures. estant en disposició de servir per Pascua de Ressurrecció de 1508. A 5 Juny de 1509 l'obra den Gascó quedava completa y pagada (Doc. VII.)

X. *Altar major de Corcó.* — El retaule aquest fou objecte de capitulació el día 10 de Març de 1508. Debía esser com el retaule de la Nativitat o de Nadal de la Seu de Vich. En Gascó s'encarregava de *fer fabricar* l'obra de fusta, entregántseli aquesta. Al mitx hi aniría una imatge esculptòrica, de la qual no's parla pas

(1) Curia Fumada de Vich. Manuals de Salvi Beuló d'aquestes fetxes.

d'obrarla. El bancal tenía tabernacle o sacrari. S'apuntá que l'obra estaría llesta dintre un any y mitx y, en quant a preu, s'establí que'l fixaría el Canonge Onofre Sentmartí (Doc. VIII.)

XI. *Retaule de Sant Juliá de Vilamirosa.* — L'any 1507 pel mes d'Abril estaría ja emparaulada tal obra, però a causa de la peste s'aplaçá la redacció definitiva del tracte fins a 12 Març de 1508. Constaría de bancal ab cinch figures y cos de tres taules ab dúes particions. El preu fixat era de 33 lliures y el temps acabava per la Mare de Deu d'Agost de 1509 (Doc. IX.)

XII. *Retaule del Angel Custodi de Vich.* — Debía esser en l'iglesieta que hi havía a la sortida de la Ciutat. Tal retaule degué quedar molt a gust del pintor, puix qu'en diferents tractes per fer retaules se fixa que deuen resultar com el del Angel Custodi (Docs. X, XVII, XVIII, XX, XXIV, XXVI, XXVIII, XXXVII.) No tinch noticia de les condicions ab que's pintá aquesta obra.

XIII. *Retaule de Sant Romá de Sau.* — El día 28 d'Abril de 1509 se feu la capitulació per aquest retaule, que tindría 15 palms d'alt y 10 d'ample. Constava de portes, bancal y tabernacle y les tres taules acostumades. Preu, 55 lliures. Quedaría acabat avans de la Mare de Deu d'Agost de 1510. En el document de concordia se fa referencia als ja citats retaules de Vilanova de Sau y del Angel Custodi (Doc. XI.)

XIV. *Retaule de la Verge María per la Parroquial de Sant Pere de Torelló.* — Fou firmada la capitulació per pintarlo el día 6 d'Octubre de 1509. Feya 8 palms d'ample per 9 ò 10 d'alt. Al mitx hi anava pastera o hornacina per una imatge esculptòrica que debía pintarse, y cinch compartiments, ab son corresponent bancal y guardapols. Plaç fins al començar el vinent Febrer y paga de 12 lliures (Doc. XII.)

XV. *Tovallons per draps imperials de la Catedral de Vich.*—Diferentes vegades en els llibres de contractes de la Seu Vigatana se parla de pintors que obraven en els *draps imperials* o sía els domassos o tapiços fets de teixits valiosos que's posaven en certes festivitats com a ornaments de les parets. Els draps imperials eran costejats pels richs personatges que hi feyan brodar o pintar les seves divises y escuts. Y això es lo que aleshores en temps antich se deyan els *tovallons*. En Joan Gascó feu tovallons per diferents draps de la Catedral de Vich. L'any 1510 feu els del drap imperial del Cardenal de Foix, conforme diuen sos rebuts de 1 de Juny, 9 d'Agost y 22 de Novembre (Doc. XII, A, B, C.)

XVI. *Bandera dels parayres de Vich.* — El primer día de Janer de 1511 fou concordada la pintura d'aquesta bandera de seda verda. Debía ferhi dúes imatges, ornamentació, escuts y llegendes. Preu: 15 ducats y, si quedava bé, un ducat y mitx més. Estaría llesta la pintura del drap y ástil per Pascua vinent (Doc. XIII.)

XVII. *Retaule dels Sants Mártyrs Lluciá y Marciá de la Capella de Sant Sadurní de Vich.* — El día 14 de Janer de 1512 fou firmada l'escriptura per que en Gascó pintés la taula del mitx pel preu que diguessen dos pèrits. També debía

pintar els guardapols, tot avans de començar l'Abril (Doc. XIV.) A 13 Desembre 1512 se tractá per pintar el bancal ab un armariet central per posarhi les reliquies, per preu de 15 lliures, quedant l'obra completa per la vinent Pascua (Doc. XV.) L'any 1514, el día 5 de Març, se provehí per la pintura dels costats del retaule ab sis *istories* y guardapols ab imatges. Preu 35 lliures, enllestintse per tot el vinent Janer (Doc. XIX.) En altres concordies se fa referencia a aquest retaule, prenentlo com a model (Docs. XXII, XXVII.) El día 25 de Novembre de 1516, en Gascó se declarava pagat d'aquesta sa obra (Doc. XXI.)

XVIII. *Decorat d'una imatge y dorat de 12 diademes.* — En Gascó, ab fetxa 22 Febrer de 1513, rebé lo que se li debía per aquestes obres de pintor ornamentista (Doc. XVI.)

XIX. *Tovallons del drap imperial de Despujol.* — A 2 Abril de 1513 cobrá part de son treball y a 10 de Setembre l'altra quantitat y la feyna feta en altre drap. L'obra del drap de Despujol no quedá pas del tot pagada fins a 1515 (Doc. XII.)

XX. *Retaule de Santa María de Cabrera.* — La capitulació d'aquesta obra está feta a 28 Maig de 1513. El pintor se cuydava de fer tota l'obra, encarregantse tant de lo que tocava al fuster tallista com al pintor pel preu de 35 lliures. Tenía 12 palms d'alt y 8 d'ample ab ses polseres y bancal entretallat, com el del Angel Custodi de Vich. Al mitx tindría peanya per una imatge que debía ressaltar sobre un fons ab ángels. Al cim la Ressurrecció y quatre *istories* entre tots dos costats. Preu 35 lliures ab facultat de apujarlo o baxarlo a judici d'un pèrit. Per Pascua hauría de quedar acabat (Doc. XVII.)

XXI. *Retaule de Sant Barthomeu al Hospital de Peregrins de Vich.* — El bancal d'aquest retaule l'havía pintat en Ferrán Camargo, pintor castellá, l'any 1491, haventse fet el tracte el día 17 d'Abril (1). A 4 de Setembre de 1513 en Gascó s'encarregá de pintar el cos mitx del retaule y les polseres pel preu de 22 lliures, ab temps fins a Nadal (Doc. XVIII.) Se feya en aquesta concordia la referencia al altar del Angel Custodi de Vich. Uns quants anys més tart, a 18 Desembre de 1525, se tractá per completar el retaule, pintant en Gascó els costats, les filles dels costats dels portals y uns paraments, estant tot llest per la festa titular del Hospital y fixantse un preu de 80 lliures (Doc. XXIV.)

XMII. *Drap imperial ab les armes del Bisbe Jaume de Cardona.* — Se parla d'aquesta obra ab fetxa 20 d'Abril de 1515. Se tractaría d'una reparació. Aleshores també se pagá al pintor una petita quantitat *per hun bordó feran fer los tresorers per los oficis de quaresma.* Es verossímil que's tracte d'un senzill bordó de fusta pintada (Doc. XII, F. G.)

XXII. *Retaule de Folgaroles.* — Els pactes per pintarlo son de 23 Març de 1516. Bancal segons el retaule del Angel Custodi. Al mitx debíen esserhi pintats dos ángels ab un dosser, per acompanyar l'imatge esculptòrica, y dúes composi-

(1) Curia Fumada de Vich. *Sentencies Arbitra's* del Notari Benet de Prat.

cions ab figures, no parlantse de taules laterals però sí de polseres. El pintor cobraría 30 lliures. Deuría quedar tot fet avans del 8 de Setembre (Doc. xx.)

XXIV. *Retaule de Santa Bárbara en l'iglesia de la Pietat de Vich.* — Fou tractat el día 25 Novembre de 1516, ab temps de dos anys. Bancal que's compara al dels Sants Mártyrs existent en la meteixa iglesia. Cos ab sis compartiments. Preu, 48 lliures (Doc. xxii.) D'quest altar se'n feu referencia en altres contractes den Gascó (Docs. xxxvii, xl.)

XXV. *Retaule de Sant Marcel de Sederra.* — Dos rebuts del pintor diuen esser la primera y segona paga d'aquest retaule, estant fetxats a 5 Setembre 1517 y 1519 (Docs. xxiii y xxvi.)

XXVI. *Retaule de la Mare de Deu a Sant Martí de Sentfores.* — La capitulació es de 6 Abril de 1518 y dona a entendre que'l retaule constaría de bancal, com el del Angel Custodi, pastera ab un retauló al demunt y quatre altres als costats, protegit per polseres. Preu, 22 lliures, debent enllestirse avans de Nadal (Doc. xxiv.)

XXVII. *Drap imperial y cortina del altar major de la Seu de Vich.* — D'aquestes obres sols puch dirne que se'n pagá part els díes 12 Agost y 20 Desembre de 1520 (Doc. xii, ii.)

XXVIII. *Retaule de Sant Esteve de Granollers de la Plana.* — Ab fetxa 20 Novembre de 1520 se concordá sobre la pintura d'aquest retaule. Bancal ab quatre mitjes figures y sacrari, portes de sacristía als costats del altar, y cos ab tres taules, dividida cada una d'elles en dos compartiments. Polseres ab imatges y fullatges romans. Referencia al altar dels Sants Mártyrs de la Pietat. El darrera del retaule debía pintarse ab fullatges al tremp. Preu 12 lliures, enllestintse per la Pascua primer vinent (Doc. xxvii.)

XXVII. *Retaule de Sant Fortiá en l'iglesia de Sant Feliu de Torelló.* — Mossèn Pau Parassols y Pi en sa obreta *San Felío de Torelló, la Virgen de Rocaprebera y San Fortián* (Part. II, cap. iv) diu que a 5 Janer de 1521 els sobreposats o administradors de la confraría de parayres de Torelló baix l'invocació de Sant Joan Baptista, Sant Joan Evangelista y Sant Fortiá formaren escriptura ab Joan Gascó, navarro, esculptor y pintor resident a Vich sobre fer el retaule d'aquests Sants, ahont debíen guardarse les reliquies del ignocent Sant Fortiá, pel preu de 37 llliures barcelonines, debent estar llesta la construcció el día de Sant Joan de Juny vinent. L'historiador de Torelló llegí malament el nom den Gascó en el manual de 1520 a 1534 del arxiu de la parroquial y li afegí el dictat d'esculptor que no porta el document, equivocantse en reconèixer com a pertanyents a la citada obra del pintor uns fragments d'altar força posteriors.

XIX. *Retaule de la parroquia de Sant Andreu de Pruyt.* — Fou concordat el día 6 Abril de 1521, debent esser ab polseres y bancal ab sacrari. El cos del retaule de tres peces de dúes cares cada una. També debía fer portes als costats del altar, fixantse que les polseres contindrien imatges y *fullatge romá.* Preu: 30 lliures ab dos anys de temps (Doc. xxiii.)

XXX. *Pasteres o hornacines del altar de Montral.* — Se tractava més d'un obra d'ornamentista daurador que no pas de pintor de figures. Preu: 10 ducats. El tracte va ferse el día 12 d'Abril de 1522 (Doc. XXIX), fixantse el plaç per acabar l'obra al 15 de Juliol vinent.

XXXI. *Retaule de l'iglesia de la Mare de Deu de la Rodona de Vich.* — El tracte per aquesta obra den Gascó no porta fetxa. La circumstancia de dirse en ell que *se pintará segons sta acabat la obre del bancal del Carme* induheix a considerar que tal capitulació degué ferse en 1521 ò 22. Del bancal referit sabem que fou tractat a 17 Maig de 1519, quan ja estava llesta la pintura d'un compartiment de mostra (Doc. XXIV.) Aquest retaule de la Rodona, a jutjar pel document que'ns el descriu, tenía de resultar una obra de gran interés per sa iconografía. Debía quedar llest avans de Nadal, costant 50 lliures (Doc. XXX.) La pintura d'aquest altar degué entretenirse molt, puix que sabem que a 12 Juny de 1528 encar se donaren 33 lliures, 6 sous, vuyt diners, a n'en Gascó per cumpliment del tracte. També aleshores se li afegiren 50 sous 8 diners per la modificació d'una de les *istories* y per afegir dúes imatges al retaule. Se tractaría de posarhi, al costat del retrat del Canonge Sauleda que figuraría en la taula central, la *vera effigies* del seu nebot y d'algú més que voldría quedar retratat en el retaule? (Doc. XLIII.)

XXXII. *Retaule d'Orís.* — Una ápoca de 14 Febrer de 1523 diu que nostre pintor rebía 12 lliures per part dels 55 ducats preu d'aquest retaule ja començat a pintar (Doc. XXXII.) A 14 de Desembre en Gascó rebía 12 lliures més per la segona paga de dit retaule, que, ateses aquestes fetxes, bé degué començarse al menys un any avans (Doc. XXXII bis.)

XXXIII. *Retaule de Sant Sebastiá en la Mercé de Vich.* — La capitulació per començar aquesta obra es del 27 Janer de 1523. Se li daríen 40 lliures y quedaría enllestit avans del Juliol pròxim. Constava de bancal y tres taules de dúes cares (Doc. XXXI.)

XXXIV. *Porta del armari de la tresorería de la Seu de Vich.* — Sabem d'aquesta obra que fou pagada a 10 lliures el día 11 Juny de 1525 y altre día qual fetxa no's precisa, però que bé podría ser el meteix citat, atès qu'en el llibre de comptes les partides ván seguides (Doc. XII, J.)

XXXV. *Retaule de Santa Elena en la Mercé de Vich.* — Segons la concordia firmada el día 16 de Novembre de 1526, tal retaule debía estar perfet per Sant Joan de Juny vinent. Costaría 50 lliures. Com tants retaules d'en Gascó, se compondría de bancal y tres peces ab sis *istories* (Doc. XXXV.)

XXXVI. *Bancal del retaule dels Sants Metges en el Carme de Vich.* — Se pactá sa construcció el día 15 de Janer de 1527 y's pagaría ab tretze quarteres de forment, debent esser acabat avans de Cincogesma. En el tracte se feya constar qu'en Gascó debía adobar l'obra de fusta que debía quedar ab cinch cases (Doc. XXXII.) Encara que aquesta concordia podría donar lloch a creure qu'en Gascó faría personalment aquell adob, assumint en sí la feyna de fuster, haig de

dir que no crech que dega admetres tal cosa en un home qu'admetía el fer construir per altri certs retaules.

XXXVII. *Retaule de Sant Miquel a San Martí den Bas.*—L'escriptura per empendre aquesta obra porta la fetxa 1 Març 1527. El pintor debía decorar la pastera ab fullatges *romans*, fent al cim de la peça del mitx un Calvari y dos altres *istories* a cada costat. El bancal tindría cinch mitjes figures (Doc. XXXVIII.) Preu: 30 lliures.

XXXVIII. *Bancal del retaule de Sant Joan en el Carme de Vich.*—Com en altre de la mateixa iglesia, el pintor ab fetxa 11 Novembre de 1527 se comprometía a adobar l'obra de fusta, que debía quedar ab cinch cases. Dels assumptos que debía interpretar el pintor es notable que's fixés que'l del mitx, representant lo que ara en diríam la Verge dels Dolors, debía tenir *hun cell nuuolat ab Jerusalem y el Calvara*, ab tot y esser els campers restants daurats y picats. Per tot se senyalavan al pintor 12 lliures, tres quarteres de forment y mitja cárrega de vi (Doc. XL.) Debía estar per Pascua.

XXXIX. *Retaule de la Capella de Sant Francesch ça Almonia prop de Vich.* — Sobre'l nom antich de casa Almunia o ça Almonia el poble ha format la llegenda de *Sant Francesch s'hi moría*. Per aquesta ermita en Gascó debía cuydarse de que quedés adobat el bancal del retaule, decorantlo després tot ab cinch figures en el bancal y cinch histories en el cos del retaule, avans de la festa de Sant Joan. Els fons no seríen daurats sinó *ab cells de colors o encasaments*, essent de rich metall sols els nimbes o diademes. Les polseres ab fullatges romans. Preu 23 lliures, segons concordia de 8 Febrer de 1528 (Doc. XLI.)

XL. *Retaule de Sant Andreu de Beaucells.* — D'aquesta obra sols puch dirne que a 15 Maig de 1528 en Gascó en cobra 34 lliures. Aleshores debía estar ja llesta (Doc. XLII.)

En els documents continuats en l'apèndix poden trobarshi completes una serie d'indicacions preciosíssimes per l'historia del art de la liturgia y de les costums. Fer notar tot lo que en ells hi há d'interessant per diferents estudis artístichs y arqueològichs fora cosa més llarga de lo que desitjaría que fos la present monografía. No obstant, prescindint de tot, no vull deixar de fer notar que, ab tot y conèixers en nostra terra el procediment de pintar al oli al menys desde la primera meytat del segle XIV, nostres artistes comunment, durant tot lo que se'n diu periode gòtich, usaren la pintura al ou venint ab avançar un sistema mixte, que donava les masses al ou y les mitjes tintes y retochs al oli. El primer contracte que conech parlant de pintura *ab oli de linós*, o sía prescindint de tot altre procediment, es de 15 Novembre de 1494 y referent a un pintor castellá que obrava

per Vich (1) ab tot y que refermo lo apuntat de que a la primera meytat del segle XIV ja pot testimoniarse l'us de la pintura *ab oli* per composicions de pintura mural. Per les obres de fusta l'us del procediment de pintar ab oli de llinosa vingué molt més tart, anantse popularisant durant els primers anys del segle XVI, ab tot y que no faltaren mestres pintors que fins en època molt més acostada a nosaltres no volgueren deixar el tradicional procediment al ou.

La documentació qu'he trobat respecte al artista navarro no parla de procediment pictòrich fins al 28 de Maig de 1513 (Doc. XVII.) Aleshores se fixá que'l retaule de Santa María de Cabrera se pintaría *al oli*. Ab posterioritat a aquesta fetxa diferentes vegades trobo tal indicació respecte a la pintura (Docs. XVIII, XXII, XXIV, XXVII, XXXIII, XXXVIII, XL.) Tals indicacions de procediment es natural que signifiquessen un cambi en la manera de treballar den Gascó.

Els textes trets dels antichs manuals notarials també sembla que posen una altra qüestió per esser discutida: la de si en Joan Gascó tingué qui l'ajudés en sa obra pictòrica. Jo no sé si ha de considerarse com a tal un *Pere Joan Verneda pintor* citat entre'ls qui feyan fermança a n'en Gascó per 9 lliures (Doc. I.) A 23 de Maig de 1516 trobo per testimoni d'un contracte d'en Gascó un *Vidal Spital pictore* (Doc. XX.) L'any 1523 sé que s'estava a Vich el mestre pintor Sebastiá Xanxo, fill d'Antoni Xanxo, mestre de cases de la vila de Montçó, qui a 29 Janer de 1523 feu capítols matrimonials ab Caterina Brugarola, vigatana (2). De cap d'aquests tres pintors n'he pogut trobar altres noticies, lo que'm demostraría que sa situació sería obscura, tal com pertoca a un dependent. Dona ja més lloch a suposar gran relació ab en Gascó y fins per admetre qu'estaría en sa companyía per ajudarlo, el fet de que a 11 de Març de 1527 un tal Pere Garsie pintor de la vila de Anyó, diòcessis de Taraçona, confessá haber rebut 3 ℔ per préstech que li feu en Gascó, comptant també que a 17 Desembre vinent se cancelá el deute (3). Tal quantitat es natural suposar que sería una bestreta de la soldada. Més tart, a 26 Setembre de 1528, consta qu'en Gascó pagava soldada a un tal Deri (Desideri?) Alamany (Apèndix XLIV.) El nom Alamany o Alemany tothom sab qu'era el d'una familia de pintors barcelonins. Qui de cap manera pot dubtarse de qu'estigué en companyía d'en Joan Gascó es son fill gran Pere y immediat successor en el taller de Vich. Ab son pare aquest fill passá l'aprenentatge y l'influencia del vell Gascó pot veures clarament al estudiar l'obra del pintor Perot Gascó.

---

(1) Curia Fumada de Vich. Manual XIII-XIV del Notari Benet de Prat.
(2) Curia Fumada de Vich. Manual del Notari Salvi Beuló, d'aquest temps.
(3) Curia Fumada de Vich. Manual del Notari Salvi Beuló, d'aquest temps.

DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT I = 11 Abril 1503.

En nom de deu.

Sobre lo fer e pintar del retaule de la sglesia de sancta maria de vilanoua del altar maior entre lo venerable mossen Pere Crosos preuera rector de aquella, e en Bernat morgaders e Ramon brauenchs alias company de la dite parroquia obrers lany present e procuradors e sindichs en aço constituits per los parroquians de la dita parroquia duna part, E en Joan nauarro pintor vuy cuitada de Vich de la part altre son estats fets inhits concordats fermats e jurats los Capitols seguents

E primerament lo dit mestre Joan nauarro pintor promet, e jura fer fer e fabricar de fusta un retaule de alt de XVI palms, e de ample XI palms compres lo bancal del dit retaule ab pilars e segons esta en lo retaule fet de fust en lo altar de sant Cosma, e sant Damia en la Seu de Vich exceptats los arxets del bancal e ab una tuba al mig ab guardapolsos, e que aquell lo dit mestre Joan pintara ço es primer lo bancal en lo qual ab lo tabernacle pintara. VII. miges figures ço es en lo mig del tabernacle la resurreccio, e en la una part sant Miquel e sant Pere, e sancta Margarida e aquelles miges figures que per los dits obrers lli seran dades. E en lo dit retaule pintara en .v. cases quey haura en la una la natiuitat de nostra dona. E la anunciacio del angell, e com la saluda en laltre. E en laltre la natiuitat de Jhus ço es lo bellem. E en laltre la assumpcio de nostra dona e en la casa subirana lo crucifix ab la maria e lo Joan, e la magdalena als peus del crucifix, e en lo mig on stara la ymage de nostra dona daurara e picara lo camper, e una tuba sobre la maria. E en les polseres pintara de aquella forma que mellor lli parra. E les dites ymages vestira de bones colors e brocats e lo que sera de daurar daurara e picara e acabara com ha acabat e fet lo retaule de sant Joan de fabregues que lo dit mestre Joan ha pintat e tot aço ha e promet hauer acabat aquell ço es de qui a sancta Maria dagost primer vinent lo bancal e la pessa del mig e tot lo restant de qui a festes de Nadal primer vinent.

Item es conuengut que acabat lo dit retaule los dits obrers a despeses llurs hagen aportar aquell ala dita sglesia de vilanoua. E lo dit mestre Joan hage anar alla e metre e posar aquell.

Item los dits rector e obrers prometen donar e pagar al dit pintor per fer pintar acabar e posar dit retaule Sinquante quatre lliures Barchinoneses de les quals promet pagar lo dit rector la meytat e los dits obrers laltre meytat per aquestes pagues ço es XVIIII ℔ los dits obrers VIIII ℔ de qui a sancta Margarida. E lo dit rector VIIII ℔ ara de present e lo dit rector altres VIII ℔ e los dits obrers altres VIIII de qui a la festa de sant Miquel de Setembre. E laltres XVIII ℔ de sancta Maria de Agost primer venint a un any apres seguent obligant ne per aço ante die o complet lo dit rector per la sua part tots e sengles bens e drets seus e los dits obrers e sindichs tots e sengles bens llurs e de la dita obra e dels parroquians de dite parroquia per la altre meytat ab totes clausules e renunciacions necessaries E ab jurament.

E volen les dites parts que dels presents Capitols e de quascun de aquells sien fetes e ordenades e a dites parts liurades tantes cartes com seran per dites parts demanades per lo notari de aquelles substancia en res no mudada.

Die martis xi mensis Aprilis anno anatiuitate domini M D Tercio presentibus testibus discreto Bernardo feliu presbitero beneficiato Sedis et Joanne ffrancisco franch notario curie vicersis **ffuerunt facta jrataque predicta Capitula** et omnia et singula in eis contenta per dictos venerabilem Petrum crosos rectorem Bernardum morgaders et Raymundum brauerencis alias company dictis nominibus et promiserunt etc. obligando. Et ipsa eadem die presentibus dictis testibus dictus Joannes nauarro pro dicta prima solutione dedit in fidiussores Gabrielem feliu paratorem Jacobum Uiina fabrum Petrum Joannem verneda pictorem et Joannem verneda sancti ffelicis de planeses et quemlibet insolidum qui cum ipsis et sine ipsis teneantur. Et dictus Joannes verneda fecit apocam dicto rectori de viiii ℔ prime solucionis. Postea die lune viii octobris anno predicto presentibus testibus Bartholomeo sentes fabro et Gabriele prat paratore vici dictus Joannes nauarro pictor fecit apocam dicto petro crosos rectori de Nouem libris solucionis festi sancti Michaelis mensis septembris proxime lapsi. Postea die martis. xxvii mensis Augusti anno anatiuitate domini M d quarto presentibus testibus Gabriele prat paratore et Bernardo alagret scriptore vici dictus Joannes nauarro pictor fecit apocam dicto Petro crosos rectori de viiii ℔ vltime solucionis et ad complementum totius quantitatibus per ipsum soluere promisse pro dicto retrotabulo.

(Curia Fumada de Vich. *Capitols matrimonials* y *concordias* de **Bernat de Prat**).

DOCUMENT II = 11 d'Abril 1504.

Sobra e per lo retaula del glorios mossen sent miquel e les taules pintadores en lo retaula ja fabricat de fust en lo altar e capella del dit glorios mossen sent miquell de la Seu de Vich entre lo honorable e de prouidencia e reuerencia micer Joan de piuguentos Canonge de dite Seu e Joan nauarro pintor cohabitant en la present Ciutat son stats fets **fermats e jurats los capitols seguens**

Co es primerament lo dit Joan nauarro promet en virtut de la pena e jurament devall scrits que de aqui a sent miquell de Setembre prop venidor haura pintades e daurades Tres taules en lo dit retaule de sent miquel ab los pilarets e tubes deuall mencionats cumplidament e be a juuy si mester sera e conaxença de les persones deius destinades ço es que primer fara en lo mig del dit retaule e en lo loch ja destinat lo personatge de sent miquell armat daurat ab ses ales e releuacio de colors or e argent a degut compliment e ab lo drach o diabla a los peus com mils e pus perfetament pora.

Item en la taula de dit retaule de la part dreta per zel de deuocio dit micer puiguentos porte a dite istoria pintera la istoria dela anunciacio de la verge Maria ço es la Verge Maria ab sos ornaments releuaments de or e atsur stant en sitial e ab sent Gabriel vanint la saludar faent en dit sitial papallo de brocat e dit angel decorat de vestidura angelica daurada leuorada e releuade be e de degudes colors ab pitzel de argent e liri e pahimens: en dites taulas com se deu e mellor fer pora e daura.

Item en laltre part de dit retaule a la part squerra pintera la istoria dela verge Maria dels angels ab los angels officiant e insensant jubilant si e segons es pintat en aquella Verge Maria dels angells que es en lo Monastir de framenos dela present ciutat entrant en lo cor e millor si millor pora. E en dites istories e ymages e quiscuna delles fera tant en sostres com camper aquelles obres de or fi vores felradures e releuara quiscuna cosa en sa proporcio de or fi e de totes colors necessaries e Imaginacions axi vsetades com modernes per maior decoracio de dites istories com millor pora e sabra.

Item daurara de or fi les tres tubes qui son vuy en dit retaule ço es aquella qui esta en la taula hont sta sent miquell e quiscuna de les altres qui son e steran sobre les altres taules. E mes daurara de or fi los quatre pilarets qui son e han star en dites taules axi aquelles dels costats com dels migs fins alagual de dites tubes e segons dites obres requeren e designen. E dites obres hage affer ab aquell or atsur e altres colors necessaries complidament e perfeta a conaxensa si en res ere diseptat juy e determinacio dels honorables e magnifichs mossen Sabestia sala e Nofre de sent marti canonges de la Seu de Vich per dites parts comunment e concorde elegits als quals are per lauors ho cometen.

Item lo dit micer Joan de piuguentos per zel de queritat e deuocio porte a les dites istories e als qui son representades comue e promet al dit mestre Johan nauarro pintor que per dites obres li donara e pagara realment e de fet Sinquonte sinch lliures Barchinoneses per terces ço es que feta la huna taula o dins dos mesos primers vinents devuyt lliures sis sous e vuyt sots les penes e jurament deuall scrits.

Similiter firmata et jurata dicta capitula per dictos honorabilem Joannem de podio uentoso et Joanne nauarro et quemlibet eorum etc promiserunt attendere etc ut supra ad penam C libras quam sibi se imposuerunt etc adquirendam pro medietate parti etc obligantes renunciantes etc et jurarunt.

Testes honorabiles Petrus sauleda et Jacobus casademunt Canonici et Jacobus carachs beneficiatus sedis vicens.

(Curia Fumada de Vich. *Manual* 7-8 del Notari Pere Joan Franch)

DOCUMENT III — 14 Febrer 1505.

Ego Joannes nauarro pictor ciuis vicensis. Quia vos venerabilis Petrus graell mercator ciuis vicensis michi tradidistis quendam pannum lone bruneta precio VIIII librarum XIII solidorum VI denariorum en una parte, et en alia parte unum ducatum auri et ex alia II libras V solidos pro duobus porcis ad complementum illarum XXIII llibellarum. per venerabilem priorem Monasterii de Carmelo michi promissarum pro pictando tabernaculum retrotabuli altaris maioris dicti Monasterii pro securitate vestra dictarum quantitatum do cedo et mando vobis omnia jura et acciones etc Contra quascumque personas in quibuscumque profertis promissionibus et adiucis ac lexiis factis et faciendisdicto retabulo de voluntate dicti prioris presentis et infra consencientis. Quibus iuribus etc. Ego enim etc. Et intimans dico et insuper etc. Et si hinc ad unum annum primo venturum vos forsan non habueritis dictas quantitates per vos michi bistractas promitto illas vos so

luere sine questione etc. Restituam omnes missiones etc. Super quibus etc obligo etc. Renuncio largo modo et juro etc Ad hec ego frater Joannes pastor prior presens consentio etc.

Testes galcerandus grau tincturarius et Bernardus alegret scriptor vicensis.

Cum alio instrumento ego dictus ffrater Joannes pastor prior promitto vobis dicto Joanni nauarro pictori quod si in dicto anno dictus Petrus graell satisfactus non fuerit in quantitatibus in precedenti instrumento contentis et vos habueritis illas ei restituere promitto illas vobis soluere Sine questione etc. Restituam omnes missiones etc. Super quibus etc. Obligo etc. Et specialiter obligo vobis dictum tabernaculum Dans vobis potestatem illud a dicto retrotabulo leuandi et vobiscum asportandi impignerandi vendendi pro solucione et satisfaccione predictorum largo modo Renuncio etc juro etc.

Testes proximedicti.

Die martis xxx Septembris anno predicto presentes ffrancisco iutglar et Bartholomeo sort ville Monistrolli de monte serrato dicti Joannes nauarro et prior dicti Monasterii mandarunt predicta duo instrumenta cancellari.

(Curia Fumada de Vich. *Manual 19-20* del Notari Bernat de Prat. foli 369 vers.)

DOCUMENT IV = 5 Abril 1503.

Sobre lo pintar del retaule obrat de fusta en la capella, o altar de Nadall entre lo honorable mossen Nofre sanct marti Canonge dela Seu de vich e beneficiat del benifet de Nadall sots invocacio de sanct Honorat de una part e mestre Joan Nauarro pintor del regne de Nauarra de part altre son stats fets y concordats los capitols seguents

E primerament que lo dit mestre Joan Nauarro hage e sia tengut pintar lo dit retaule ço es lo bancal de aquell hon ha sinch cases ço es en la casa del mig pintara la pietat ço es la maria qui te lo Jhesus mort en la falde e ales spatles la Creu e fer lo mantell de la maria de fin atsur ab los fresos dor e la maria vestida de collor escura e en la dita taula pintar les dues Maries e Maria Magdalena e sanct Joan ab los vestiments deguts e colors finas e les diademes dauradas e lo Camper de atsur per affer çell aconexença sua. E en les quatre restants taules pintara los quatre goigs de nostra dona ço es en lo primer la resurreccio ço es lo Jeshus e quatre homens armats entorn del moniment. E en la altre la assumpcio de nostre Senyor ab los dotze apostols vestits e gornits de fines colors. E en laltre taule la amissio del sant sperit hon sia la maria e los XI. apostols vestits e gornits be edegudament de bones colors e fines E en laltre taule o casa pintara la assumpcio de nostre dona ço es los XI. apostols e nostre dona sobre vn lit e com nostre Senyor pren la sua anima vestits e ordenats entorn del lit en la forma que lli parra millor e que en les mans dels apostols los huns que tingan ensensers e altres saupasser e altres libres. E los dits apostols vestira de bones colors com es degut.

Item que en la taula al costat del mig ala ma dreta pintara la salutacio ço es langel Gabriel e la Maria e de sobre pintara deu lo pare qui ab alguns raigs portara una coloma e darera la coloma un infanto E la dita maria e angell vestira tant pomposament com pora ço es la Maria de domas carmesi e lo mantell de atsur e ab los fresos dor e langell de brocat. E lo dit brocat fara de or fi o de or horomat a voluntat del dit mossen sent merti del que mes volra e ma gerra o cetrot ab vn liri.

Item en laltre Taula de una squerra pintara com los tres Reys vingueren adorar lo Jeshus que tenía la Maria en lo porxo en que sia la Maria e lo Josep ab tres reys lo hu agenollat qui adora e los altres qui stan apres ab sengles copas en les mans e los caualls a les spatles ab alguns mossos. E la estella fornida tota la dita taula de tots los personatges quey poran caber. E los dits reys vestira e abilara diuisats tant pomposos com pora.

Item en la taula Sobirana del mig pintara una ymage gran de sanct honorat segons forma de la taula assegut en una cadira ab un brocat o dosser darrera dela cadira. E la cadira de or e vestira lo dit sanct honorat ab una capa de brocat ab les fresadures ab ymatges ab una dalmatica ab paraments de brocat. e camis ab sa mitra empedrade ab guants anells hi ab una creu de arcabisbe en la vna ma e al costat de sant honorat pintara dues imatges una ala una part, e altre a laltre aquelles que lo dit mossen sent marti volra.

Item en la Taula de mandreta hi ala taula de masquerra al costat de la taula de dit sanct honorat pintara dues histories de sanct honorat ço es vna en quiscuna Taula tals com per lo dit mossen nofre sanct marti lli seran dites e los personatges de dites histories vestira segons los personatges requeran en tal manera que tot lo dit pint vestits brocats e deuradura equivalega a una taula del mig que per lo dit mestre Joan es stade ja pintade e posade la qual es de la natiuitat.

Item que los gorda polsos de dit retaule hage afer pilars y tubas e clarauoyes daurats e los gorde polsos enbotits de alguna obra vistosa. E en tot hage ametre or del mes fi que tropia a barchinona.

Item que en los gorde polsos fara e pintara los senyals ço es que pintara en un scut un sanct marti ab lo pobre ço es vn senyal aquiscun costat y altre senyal al mig.

E tot lo dit retaule promet lo dit mestre Joan pintar acabar e complidament posar aquell pus lo dit mossen sant merti lli hage vn fuster qui lli haiut posar aquell atotes ses messions e despeses axi de or com de colors com de altres qualseuol coses necessaries apintar lo dit retaule e donar acabat aquell del dia de carnestoltes a hun any primer vinent.

Item lo dit mossen nofre sanct marti promet donar e pagar al dit mestre Joan nauarro per pintar e acabar lo dit retaule compresa vna taula del mig que lo dit mestre Joan ja ha acabade Cent hi dues liures Barcheloneses de les quals lo dit mestre Joan confessa hauer hagudes e rebudes dotse liures. E les restants Norante liures com lo retaule sera acabat e posat e entretant lli bestraura per or hi colors e en les coses que haura mester per fer dit retaule metent ell en obre dit retaule.

E totes les dites coses prometen e juren les dites parts la una alaltre endessemps attendre e complir tenir e seruar axicom demunt es dit obligant ne tots llurs bens mobles e Inmobles haguts e per hauer ab totes clausules e renunciacions necessaries.

Die Sabbati .v. mensis aprilis anno anatiuitate domini Millesimo Quingentesimo quinto presentibus testibus discreto Gabriele riera presbitero beneficiato Sedis et Gabriele prat paratore pannorum lane ciue vicensis ffuerunt firmata et jurata predicta Capitula et omnia et singula in eis contenta et promiserunt et jurarunt etc sub obligatione etc.

Die xxvi Marcii anno anatiuitate domini M. D. quinto presentibus testibus honorabilibus Geronimo gordiola et Jacobo casademunt Canonicis dictus Joannes nauarro fecit apocham dicto honorabili honofrio de sancto martino de xxv ducatis insolutum pro rata precii pictandi dictum retrotabulum. Die xiii augusti anno anatiuitate domini M. D. Sexto presentibus testibus Micaele fabre sartore et Anthonio robi manyano ciuibus vicensibus iste Joannes nauarro pictor fecit apocam dicto onofrio de sancto martino de xvi ducatos pro precio pictandi dictum retrotabulum quod habuint scilicet pro dicta in tabula cambii siue depositorum Barchinone et residuum numerando in ciuitate vici.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Capitols matrimonials y concordias* del Notari Bernat de Prat).

Document V = 30 Maig 1505.

En nom de Deu.

Sobre lo pintar del retaule del altar de sant Andreu de la Seu de Vich entre lo honorable mossen Jaume rouirola Canonge, e beneficiat del benifet de sant andreu instituit per mossen Ramon dabadia quondam canonge. E mestre Joan Nauarro pintor dela part altre son estats fets inhits concordats fermats e Jurats los Capitols seguents.

E primerament lo dit mestre Joan nauarro promet pintar lo dit retaule qui ia es fet fet de fusta ço es que pintara lo bancal del dit retaule les miges ymages seguents ço es a la part dreta Sant Roch a pres sant Jaume e ala part squerra a la punta sancta Margarida, e apres sant phalip e en lo mig la pietat com esta al sepulcre.

Item sobre la ymage de sant andreu qui es ya pintat al mig lo crucifix ab les maria mater e sant Joan e la magdalena al peu de la creu.

Item a la taula del costat de man dreta en que ha tres cases ala primera pus alta pintara com sant Andreu fou cridat per nostro Senyor pescant En la segona casa com prehicaua e conuerti lo poble de mirundo E la terça casa com fou pres manat deuant Egeas.

Item ala part squerra ala casa pus alta com fou posat en creu lo dit sant Andreu la segona casa com feu lo miracle del Bisbe e dela donzella. La terça casa la istoria de sant Jordi acaual ab lo drach, e ab la donzella.

Item los guardapolsos de domas vermell o roma a discrecio del dit pintor e ab tres senyals de rouirola.

Item lo dit mestre Joan promet donar acabat lo bancal e lo crucifix de qui ala festa de sant andreu e pintat de bones colors e daurat e picat dor fi. E lo restant del dit retaule promet donar acabat de la festa de sant andreu a un any.

Item lo dit mossen Jaume rouirola promet donar e pagar al dit mestre Joan nauarro de pintar tot lo dit retaule quorante Nou lliures Barchinoneses pagadores com haura pintat lo bancal e lo crucifix vint lliures e les restants XXVIIII lliures com lo dit mestre Joan nauarro haura acabat de pintar lo dit retaule.

E les dites coses totes e sengles prometen les dites parts la una ala altre e endessemps attendre e complir tenir e seruar sots obligacio de tots llurs bens e ab Jurament e totes clausules e renunciacions necessaries.

E volen les dites parts que dels presents Capitols y de quascu de aquells sien fetes tantes cartes com per dites parts ne seran demanades per lo notari de aquelles substancia en res no mudada.

Die veneris XXX mensis madii anno anatiuitate domini Millesimo quingentesimo quinto presentibus testibus discreto Joanne petro prat presbitero beneficiato Sedis et Gabriele prat paratore vici fuerunt firmata et juraca predicta capitula per dictos honorabiles Jacobum rouirola et Joannem nauarro.

(Curia Fumada de Vich. *Sentencias arbitrals* del Notari Bernat de Prat).

DOCUMENT VI = Die XXVIII Octobris 1505 fuit babtizatus Honofrius filius Johannis nauarro depictoris et domine Johanne que cum eo commoratur, fuerunt patrini magnificus dominus Honofrius de sancto martino Sedis canonicus et domina Johanna uxor damiani costa.

A 30 Juny 1510 fou batejada Catherina filia magistri Johannis pintor et uxoris eius Joanna fuerunt patrini honorarius Johannes cirurgici et uxoris germanis nauarro uanterii.

Die XXVIII mensis maii 1513 fuit baptizatus Hieronimus filius Johannis Guasto pictoris et domine Johanne eius uxoris fuerunt patrini magnificus dominus ffranciscus litago Canonicus sedis et Johanna filia petri ffarreres quondam mercatoris.

Die 25 Maii 1514 fuit baptizata Anna filia Joannis Gasco pictoris habitatoris vici et domine Johanne uxoris sue. fuerunt patrini Multum honorabilis dominus Jacobus Domenech Canonicus Sedis vici et Philippa Monserrada domiscella filia Onofrii Monserrat blanquerii ciuis vicensis.

4 Decembris 1516 fuit batsizatus Andreas filius Johannis gasco pictoris et domine Johanne eius uxoris fuerunt patrinus magnificus dominus Jacobus caçador canonicus Sedis et matrina Elizabeth domicella filia honorabilis Gasparis de prato mercatoris vicensis.

24 Novembre 151 fuit baptizata anticha filia magistri Johannis gasco et domine Johanne eius uxoris fuerunt patrini magnificus dominus Balthezat de prat canonicus hujus sedis et Anthica domicella filia honorabilis Joannis quintana quondam mercader ciuis vicensis.

7 Marcii 1521. fuit baptizata Magdalena filia Joannis gasco pictori et domne Johanne eius uxoris. fuerunt patrini honorabilis benedictus Sala ciuis vicensis et Magdalena domicella filia honorabilis Bernardi de prato notarius ciuis vicens.

(Arxiu de la Curia del Vicari General de Vich. *Llibres de baptismes de la Catedral*).

DOCUMENT VII = 3 Febrer 1507.

Sobre lo pintar del retaule faedor en laltar maior de la sglesia de sant Joan de riuprimer per mestre Joan gasco del regne de Nauarra de una part. E en Jaume guali de sant Joan de Riuprimer de part altre son estats inhits concordats fermats e jurats los Capitols seguents.

E primerament lo dit mestre Joan gasco promet pintar vn retaule de fusta a ell donat per lo dit Jaume guali primerament lo bancal ab tres cases e ab les portes, e en la vna porta pintara sant Pere e en laltre porta sant Pau vestits deles colors fines que parra al dit pintor ab fresadures dor e diademes dor e lo camper daurat e picat. E en la casa del mig del bancal pintara la pietat com nostra dona te lo Jeshus en la falda ab la creu en les spalles e lo camper daurat e picat, e en la casa de part dreta pintara la magdalena e sancta eulalia vestidas de bones colors fines e ab fresadures dor e lo camper daurat. E en laltre casa de part squerra pintara sant Sabastia e sant Jaume vestits, e abillats com demunt. E lo camper daurat e pintat. E en la taula del mig sant Joan babtista assegut ab lo agnus dei e lo camper daurat e picat. E lo camper embotit. E sobre la taula del dit Sant Joan pintara lo crucifix e la maria mater, e Joan e la Magdalena al peus de la creu vestits e abillats com pertany. E a la taula de man dreta hon ha tres statges pintara en la vna la natiuitat de sant Joan en lo modo que sta en laltar de sant Joan dela Seu de Vich. E en laltre statge la istoria com stant petit sant Joan sen ana al desert e axi com es en lo dit altar de sant Joan. E en laltre statge la istoria com sant Joan bateya lo Jeshus en flum iorda e axi com sta en lo dit altar e encare molt millor. E en laltre part squerra altres tres statges en lo primer pintara com los fariseus interrogaren sant Joan qui era si era lo messies com en lo dit altar esta e encare molt millor si pora. E en laltre statge com sant Joan sermonejava al Rey erodes e asa cunyada e als altres cauellers. E en laltre statge lo conuit feu lo rey erodes ab la filla qui li vench demanar lo cap de sant Joan en la forma esta en lo dit altar de sant Joan les polseres del dit retaule pintara vermelles ab vnes carxofes e rematges e com millor pora ni sabra. E en les dites polseres pintara Tres senyals aquells qui lli seran donats per lo dit guali. E lo dit retaule promet hauer acabat de qui a sant Joan de Juny primer vinent las portes e lo bancal e la Taula del mig. E tota la resta del dit retaule de qui ala festa de Pascha apres venidora.

Item lo dit Jaume guali promet pagar e donar al dit mestre Joan per pintar e acabar e posar lo dit retaule Sinqvante lliures Barchinoneses pagadores ara de present Sis lliures e quant haura posat e acabat lo bancal e portes e la taula del mig XXIIII lliures e les restants xx lliures de sant Joan de Juny qui ve a hun any x lliures. E les altres x liures altre festa de sant Joan de Juny apres seguent.

E totes les dites coses prometen e juren les dites parts la vna a laltre e endessemps ab obligacio de tots llurs bens mobles e Inmobles haguts e hauedors.

E volen les dites parts que dels presents capitols sien fetes, e dictades ea dites parts liurades tantes cartes com per dites parts ne seran demanades per lo notari de aquells substancia en res no mudada.

Die mercurii III mensis Februarii anno anatiuitate domini M. D. Septimo presentibus testibus Bernardo granollachs apothecario et ffrancisco nauata birretario ciuibus vicensibus fuerunt firmata et jurata dicta capitula per dictum magistrum Joannem gasco presentem ab una et predictum Jacobum guali parte ex altera. Quiquidem Jacobus guali firmavit et juravit die XXVI augusti anno M d VIII presentibus testibus venerabili Joanne clemente ferreres mercatore et Saluio beulo scriptore. Et ipsa die presentibus dictis testibus dictus Joannes gasco fecit apocham dicto Joanni guali de xxx libris ex precio dicti retrotabuli. Et voluit quod dictus gali soluat sibi x libras in festo sancti Joannis primo venturo et alias x libras in alio festo sancti Joannis proxime sequenti. Et dictus Joannes gasco promissit perficere dictum retrotabulum hunc ad festum pasce ressurreccionis dicti proxime instantis. Deinde autem die jouis V mensis Junii anno-anatiuitate domini M. D. Nono presentibus testibus Saluio beulo et Sagismundo campana scriptoribus vicensibus dictus Joannes gasco pintor fecit apocam dicto Jacobo guali de xx libris sibi ad soluendum restantibus et ad complementu millarum Quinquaginta librarum quas dictus Jacobus guali sibi promisit soluere pro pictando perficiendo et ponendo dictum retrotabulum quod fuit per dictum Joannem gasco pictum perfectum et positum.

(Curia Fumada. Volum de *Capitols matrimonials y concordias* de Bernat de Prat).

JOSEPH GUDIOL, *Pvre.*

(Seguirà).

JAUME DE LA TE Y SAGAU

El catalá Jaume de la Té y Sagau es certament un desconegut a Catalunya, ab tot y que l'erudit y malaguanyat bibliograf português Innocencio Francisco da Silva té registrat el nom de nostre compatrici en el seu *Diccionario Bibliographico* (volum III, página 256), y en el *Diccionario biographico de musicos portuguezes* (volum II, página 268). El primer, en una noticia sumaria, l'esmenta tant sols com a tipograf o propietari de la *Officina da Musica,* que fou una de les principals cases editorials portugueses en la primera meytat del sigle XVIII. El judicava de procedencia extrangera, però ignorava la seva nacionalitat com aximateix altres pormenors biográfichs, afirmant que'l seu nom apareixía repetidament en els lloms y dedicatories de diverses obres d'aquella època. Cita, a més d'això, el judici poch favorable que'n deixá Francisco Xavier d'Oliveira en el volum II, página 317 de les seves *Memorias:* «era homem de génit e patarata: por fóra cordas de viola, por dentro pão borolento».

L'estudiós Ernesto Vieira nos presenta en Té y Sagau com a compositor de música, indicantnos alguns volums de Cantates ab lletra original d'ell mateix, impresos en la seva oficina.

Jo puch ampliar la biografía d'en Té y Sagau, aprofitant el meu recull de notes biográfiques y sobre tot els subsidis que m'ofereix l'eminent historiograf Dr. Sousa Viterbo. La personalitat d'en Té y Sagau, sense que porte un gran prestigi de talent, se fa curiós aumentarla avuy que les relacions entre Portugal y Catalunya s'han renuat falaguerament.

En Té y Sagau—artista, artífex y home de lletres—era de nacionalitat catalana, nascut a Barcelona, apareixent a Lisboa en 1708 acompanyat del Pare Cienfuegos, baix qual protecció va viure 7 anys. Haventse ausentat el seu protector cap a la cort de Viena, va quedar en Fé y Sagau desamparat, emperò com que ab la convivencia ab el Pare Cienfuegos—persona de valiment en la cort portuguesa—s'havia conquistat relacions prestigioses, el rey D. Joan V, volguentlo afavorir, li concedí privilegi, el 12 d'octubre de 1715, pera que ningú, a més d'ell, pogués, per espay de 10 anys, editar música, a semblança de lo que's feya a Madrit y a altres capitals d'Europa (Vejas el Document I.)

A més d'aquest privilegi, el músich barceloní rebé encara altres proves d'estimació y consideració per part de D. Joan V, lo que demostra ben bé l'influencia que tenía en la cort portuguesa, mercès al valiment que li va concedir la muller d'aquell monarca, Dona María d'Austria.

El 24 de Maig de 1715 va rebre els albarás pera esser armat Cavaller, usar l'Hábit d'or y serli aquest imposat, albarás registrats en el Llibre 26 de l'Ordre de Santiago a fol. 110 v. y següents. La carta de professió porta la data de 30 de

Juny de 1716 y está registrada en el meteix llibre a fol. 185. A més d'aquesta assenyalada mercè, en Té y Sagau rebé un padró de 12 mil réis de *tença* (pensió), també registrada en el Llibre 26 a fol. 16 v. No tinch noticia que d'allavorsençá cap altre catalá hage obtingut dels reys portuguesos la mercè d'ingrés en la «mui antiga, nobre e esclarecida» Ordre de Santiago, com a recompensa de serveys científichs, literaris o artístichs, conferida espontaniament pels sobirans de Portugal. El darrer cas va donarse quan el rey D. Carles I, actual monarca, va investirme de l'enlayrada dignitat, dispensantme drets de mercè y investigacions genealògiques.

En Té y Sagau era de baixa estirps y, per lo tant, poch se li mancá per perdre l'Hábit de Santiago. Essent necessari procedir a les formalitats indispensables per rebre les respectives insignies, per les *provanças* y inquisicions que s'efectuaren a Lisboa, veyentse la dificultat de realisarse a Catalunya, va venirse a sapiguer qu'en Té y Sagau no tenía les condicions genealògiques exigides, això es la netedat de sanch. De noblesa no no n'hi havía ni borrall entre'ls seus antepassats, essent y tot molt problemátich que'ls seus avis fossen vells cristians. No obstant, la magnanimitat reyal va mantenirse superior a tots els escrúpols, complaguent als prechs de la Reyna. D'aquests dubtes, d'aquestes perplexitats, d'aquests obstacles exarats en les *provanças*, resulta el reconeixement del arbre genealògich d'en Té y Sagau. El seu pare y avi del meteix nom y la seva avia Ursula Peinadó eren naturals del Comtat del Rosselló, y el seu avi matern Pere Pons, la seva avia Magdalena Arnés y la seva mare Madrona Pons eren naturals de la vila de Martorell, bisbat de Barcelona. El seu pare, segons testimoni coetani, era músich a sou; l'avi patern fou ballarí y la seva mare bugadera (Vejas Doc. II.)

En l'oficina d'en Té y Sagau no s'hi feyen solament impresions de música sinó que també s'hi publicaven alguns llibres alguns dels quals revestíen un carácter artístich, vertaderes edicions de luxo, com per exemple les *Ultimas acções do Duque D. Nuno Alvares Pereira de Mello*, publicades en 1730 y enriquides ab profusió d'estampes.

La *Jornada que o senhor Antonio de Albuquerque Coelho,..... fez de Gòa a Macau*, impresa en aquesta darrera ciutat, fou reeditada a Lisboa en 1732 per Jaume de la Té en la seva oficina de Música. L'impressor dedica l'edició a don Jayme de Mello, tercer Duch de Cadaval, y en la dedicatoria, per cert extensíssima, escrita en portuguès, li fa avinent tot el seu reconeixement per haver fet estampar a casa seva, en edició monumental, les antedites *Ultimas acções do Duque D. Nuno Alvares Pereyra de Mello*. En aquesta dedicatoria se fa una referencia a M. Guillard, «*egualmente destro no pincel e no buril*». Es una particularitat curiosíssima per la biografía d'aquest artista, que mereix esser llegida y confrontada ab la descripció que feu Innocencio da Silva en l'obra avans esmentada.

A més de les *Cantatas*, Ernesto Vieira cita la composició musical de diversos *Villancicos*, pels anys de 1721 y 23, y d'un *Oratorio* a Sant Vicens. Aquest últim mereix esser especificat, car en ell se revela autor dels versos el canonge

Julião Maciel, de qui no fa esment Innocencio da Silva, però que vé apuntat en el *Catalogo* de Domingo García Peres. Heusaquí el títol segons l'exemplar existent a la Biblioteca Nacional, de Lisboa:

«*Oratorio que se cantó con varios instrumentos, en 22 de Enero; Fiesta del glorioso, Invicto, Martir, S. Vicente, Patron de Ambas Lisboas; en la Metropolitana Cathedral de Oriente. Siendo mayordomos los señores arcediano de Santaren, etc. Compuso los metros el señor Canonigo Julian Maciel: y la musica D. Jaime de la Té e Sagau.* Lisboa Occidental. En la Imprenta de Música. Año 1719. Con las licencias necesarias» (8.au petit, 21 págines).

Es curiós aquest títol y el de la comedia que segueix per indicar quant era freqüent a Portugal en aquella època l'us del dialecte castellá, quan fins en el palau reyal s'hi representaven peces en aquella parla, escrites per autors portuguesos y segurament representades per actors lusitans. Sapigut es el somni daurat del rey D. Joan V, el faustuós, qui volía emular al seu coetani Lluís XIV, convertint la cort portuguesa en la més rica y aparatosa d'Europa. El tresor sumptuari que's guarda als museus de Lisboa, provinent d'aquella època, indica prou bé la faustuositat de la cort, formada per hòmens com el Comte de Tarrobos, qui llançava una fortuna presentant als passeigs públichs carroces precioses que competíen ab les del Rey, veyentse aquest obligat a prohibir la seva circulació pera no veures rebaixat per la riquesa d'un seu súbdit. Donchs bé, en aquella cort, hont eren ben acullits els extrangers, s'hi parlava com a parla literaria el castellá, contrastant ab la segona època del teatre de Gil Vicente y Chiado que aquella parla era sols la dels personatges ridícols de les farses, gitanos, xulos, fanfarrons, etc. y ab aquell altre periode després del 1640, quan l'odi al castellá informá la política portuguesa de mitx segle, y fins contrastant ab avuy que'l castellá es quasi-bé desconegut a Portugal.

La comedia a que he fet referencia y en la qual en Té y Sagau va colaborar ab el seu talent musical, ja que la lletra es d'altre autor, s'anomena aixís: «*La comedia El Poder de la Armonía, fiesta de zarzvela, que a los felices años del Rey..... don Juan V, se representó en su Real Palacio el día 22 de Octubre de 1713.* De Luis Calisto de Acosta y Faria. Compuso la música D. Jayme de La Té y Sagau. (Escut d'armes portugueses.) En Lisboa, en la Imprenta Real Deslandesiana. MDCCXIII.» (Volum en 4.rt de 41 págines.) Biblioteca Nacional de Rio de Janeiro. Colecció de Barbosa Machado. Descrita baix nombre 213 dels Anals de la meteixa Biblioteca, volums III, pag. 164.

En Té y Sagau deixá un fill, Jayme Domingos de la Té y Sagau, que subscriu la dedicatoria de l'edició de les *Decadas*, de Diago do Conto, de 1736 (Decadas IV y V), y diu que'l seu pare ja deixá l'impresió avançada — que tingué aquesta herencia — y que la terminará obligat per la gloria del seu compatrici. D'aquestes paraules se'n pot deduhir clarament que Jaume de la Té y Sagau ja era mort en 1736 y que'l seu fill Jayme Domingos va náixer a Portugal ahont probablement el seu pare va casarse.

He explanat rahonablement, crech jo, la biografía d'en Té y Sagau, lo que no obsta a que nous pormenors sugerits potser per aquests vingan a completarla, aclarintla en la possible.

L'examen minuciós de tots els llibres impresos en la *Typographia da Musica* y d'altres contemporanis donará sens dubte importants subsidis, tant pera l'historia de la fundació y desenrotllament d'aquella *Officina* com per la biografía del seu fundador y de l'historia del moviment artístich y industrial de l'época, sobre tot ab les seves relacions ab la música.

Venen transcrits seguidament els documents comprovatius.

I

CARTA DE PRIVILEGI PER L'IMPRESIÓ DE MÚSICA

D. João por graça de Deos Rey de Portugal, etc. Faço saber que Jayme de la Te y Sagau cavalleiro da ordem de Santiago me reprezentou por sua petição que havia sete annos que se achava n'esta corte havendose mantido n'ella com o arrimo do padre Cienfuegos o qual paçandosse a corte de Vienna ficara elle supplicante. Com tam lemitadas conveniençias que não hera possivel manterse com aquella decençia que athe aqui se manteve. Perdindome lhe fizesse mercê conçeder previlegio para poder fazer impremir e vender muzica como se fazia na corte de Madrid e em todas as mais partes da Europa e que ninguem se não elle podesse ter a dita impreção e visto o que alegou: Hey por bem conceder ao supplicante o previlegio de que fas menção por tempo de des annos para que durante elles nenhum impresor Livreiro nem outra qualquer pessoa possa impremir vender nem mandar vir de fora do Reyno muzica sem licença do supplicante subpena de perder todos os volumes que lhe forem achados para o mesmo supplicante e de pagar sincoenta cruzados ametade para o acuzador e a outra para a minha Camara Real e esta provizão se cumprira com nella se conthem de que pagou de novos direitos quinhentos e quarenta reis que se carregarão ao thesoureiro delles a f. 201-v do L.º 3.º de sua receita e se registou o conhecimento em forma no L.º 3.º do registo geral a fl. 175. El-Rey Nosso Senhor o mandou por seu especial mandado pellos dezembargadores Antonio dos Santos de Oliveira e Antonio de Beja de Noronha ambos do seu conselho e seus Dezembargadores do Paço. Joseph da Maya e Faria a fes em Lisboa a doze de outubro de mil setecentos e quinze. Pagou desta duzentos réis Manuel de Castro Guimarães a fes escrever. Antonio dos Santos de Oliveira. Antonio de Beja de Noronha. Per rezoulução de S. Magestade de 14 de Setembro de 1715 em consulta do Dezembargo do Paço e em observancia da Ley de 24 de Julho de 1713—Joseph Galvão de Lacerda. Pagou quinhentos e quarenta reis Lisboa 31 de Outubro de 1715—Dom Miguel Maldonado—Consertado—Luis Siqueira de Saa.

(Chancellaria de D. João V, L.º 46, fl. 78).

II

Provanças per l'Hábit de Santiago.

Senhor—Jayme de la Té y Sagau reprezenta a V. Magestade em hua sua petição que V. Magestade lhe fez mercê do habito da ordem de S. Tiago pellos respeitos que lhe foram presentes, e serviços que tem feito á Raynha Nossa Senhora e porque he natural de cidade de Barcelona, e seu pay e Avô do mesmo nome e sua Avó Ursula Peinado erão naturais do Condado de Ruselhó Principado da Catalunha e seu Avô materno Pedro Pons e sua Avó Magdalena Arnés e sua May Madrona Pons erão naturais da villa de Marturel Bispado de Barcelona, em cujos districtos sem comunição com este reino não ha cavaleiro de alguma das ordens a quem se possam cometer as diligencias e provanças da limpeza do sangue do sup.te e n'esta corte como patria comua ha muitas pessoas naturais d'aquelles paizes que possam depor da sua nobreza e sangue e V. Magestade costuma dispençar em semelhantes impedimentos como se tem practicado com pessoas de varias nações e o sup.te não desmerece esta graça.—P. a V. Mag.de i he faça mercê dispençar com elle para que nesta corte se lhe fação as snas inquirições por não haver naquelles payzes cavaleiro a quem se cometa esta diligencia.— E por V. Mag.de mandar que a dita petição se veja neste Tribunal e se consulte o que parecer sem embargo das ordens em contrario.—Parece que V. Mag.de faça mercê ao sup.te de dispençar com elle para que nesta cidade se lhe façam as suas diligencias, visto na sua Patria e de seus pays e Avôs, não haver cavaleiro a quem se cometão e V. M.de terconcedido esta graça a outros habilitandos. Lisboa 11 de Abril de 1714. Joam Ribeiro Ferreira—D. Henrique de Noronha—Farão votos os D. D. Dom Francisco de Souza e Domingos de Souza S. Tiago Ferraz.

Como parece—Lisboa 7 de Maio de 1714.—Una rubrica,

Senhor—A D. Jayme de la Té y Sagau foi V. Mag.de de servido fazer mercê do habito da ordem de S. Tiago e para o poder receber se lhe mandarão facer as provenças de sua habilitação das quaes constou que em sua pessoa concorrem as partes pessoaes; porém que seus pays e Avós não tiverão nobreza algua nobreza algua por serem pessoas da segunda condição e que o pay era muzico que cantava por estipendio dizendo hua testemunha que o Avó paterno fora Dançacor e outra quese dizia fora a May do justificante lavandeira; e porque tãobem não ha sufficiente noticia dos Avós, nem se achão legitimamente provadas suas origens, como tambem as dos Pays, e posto não haja testemunha algua que deponha de defeito de sangue do justificante antes alguas dizem que tem hum Irmão Clerigo, como porém pella falta de prova das ditas naturalidades e da que tem as testemunhas do conhecimento; e sufficiente noticia dos quatro Avós, não affirmão nem podem depor que elles fossem christãos velhos e limpos de sangue, e assim fique faltando a prova pozitiva da limpeza do justificante que se devia mostrar na forma de direito e Definitorios das ordens para se poder julgar por habel. E ordenado-se ao

justificante declarasse as naturalidades dos ditos seus pays e Avós, e o mais que tivesse a esse respeito pedir por hua petição por elle assinada se lhe sentenciassem as suas inquirições no Estado em que se achavão se julgou pelos referidos impe dimentos por inhabil para entrar na ordem do que se dá conta a V. Mag.de como governador e perpetuo Administrador della na forma que o dispõem os Definitorios. Lisboa 7 de Fevereiro de 1715—João da Mesquita e Matos Dom Francisco de Souza—Joam Ribeiro Ferreira.

Está bem. Lisboa 13 de Fevereiro de 1715.—Una rúbrica.

Senhor—Das prouanças que se mandarão fazer a Dom Jayme de la Té y Sagau para receber o habito de S. Tiago de que V. Mag.de lhe fes mercê, constou que seus pays e Avós não tiverão nobreza algua, por serem pessoas de segunda condição e que o pay hera muzico que cantava por estipendio, dizendo hua testemunha que o Avô paterno fôra a Dançador e outra que se dizia fôra a May do justificante Lavandeira; e por não haver sufficiente noticia dos pays e Avós e tãobem se não acharem legitimamente provadas suas origens, posto não houvece testemunha algua que depozece de defeito de sangue, pella falta de prova das ditas naturalidades e da que tem as testemunhas do conhecimento, e sufficiente noticia dos quatro Avós, não affirmaram nem poderem depòr que elles fossem christãos velhos e limpos de sangue e asim faltace a prova pozitiva da limpeza do justificante, se julgou por inhabil para entrar na ordem do que pella consulta iucluza se deu conta a V. Mag.de a que foy servido mandar responder que estava bem.—Tendo o sup.te esta noticia recorreo a V. Mag.de com hua petição em que refere que V. Magde foi servido honrallo com o dito habito de Santiago cu)as provanças se haviam feito nesta côrte com patria comua e não se havendo achado bastantes testemunhas por fazer hua declaração de occupações que tiverão os pays e Avós paternos delle supp.te estava por esta causa excluydo de possuir a honra que V. Mag.de lhe havia feito.—P. a V. Magestade seja servido dispençallo nas mechanicas e impedimentos que por parte de seus pays e Avós lhe rezultarão—E por V. Mag.de mandar que a dita petição se veja neste Tribunal e se consulte o que parecer sem embargo das ordens em contrario—Sendo tudo visto—Pareceo que visto V. Mag.de haver condecorado o habilitando com a mercê do habito a contemplação da Raynha Nossa Senhora e a mesma Senhora se servir de interpòr para com elle na prezente suplica a sua soberana protecção como se fizera prezente neste Tribunal devia V. Mag.de haver por bem dispençallo pois o respeito de hua tal intercessão hera justissima cauza para facilitar hua dispença que não depende mais que da real grandeza de V. Mag.de—Lisboa 12 de Abril de 1715—João da Mesquita e Matos—Joam Ribeiro Ferreira—Dom Francisco de Souza—Como parece. L sboa 13 de Marco de 1715.—Una rubrica.—*(Meza da Consciencia e Ordem*—Plech n.º 5 *de l'Ordre de Santiago).*

I. DE L. RIBERA Y ROVIRA

LA CATEDRA DE GEOLOGÍA CATALANA
A LA
REUNIÓ EXTRAORDINARIA DE LA SOCIETAT GEOLOGICA DE FRANÇA

La Societat Geològica de França realisa tots els anys, ab molt bon acert, una reunió extraordinaria en alguna de les regions d'aquell país o del extranger, per estudiar o discutir la constitució dels terrenos que les constitueixen. Aquestes reunions, que be podríem anomenar congressos, son dirigides per un o varis geòlechs eminents coneixedors del terreno que's va a veure y consisteixen en sessions en les que s'explica lo que's veurá o's discuteix lo que s'ha vist, y principalment en excursions práctiques sobre'l jaciment, la falla o capa punt de discusió. Hi assisteixen generalment gran nombre d'eminencies de tota la França y del extranger, qui's comuniquen els estudis o avenços fets en les seues especialitats y s'estimulen mutuament pera'l pervindre.

El present any la Societat Geològica anunciá la reunió extraordinaria a les Causses y les Cévennes, del 3 al 11 d'Octubre, dividintla en tres parts, la primera dirigida per M. Nicklés, professor de Geología a la Facultat de Ciencies de Nancy, la segona per M. J. Bergeron, professor de Mineralogía y de Geología a l'Escola Central, y la tercera per M. Nicklés y M. Roman, encarregat d'un curs complementari a la Facultat de Ciencies de l'Universitat de Lyó.

Desde'l moment en que vaig rebre'l programa, com a membre de l'indicada Societat, vaig fer el propòsit d'assistirhi acompanyant als degans de la Geología catalana, Canonge Almera, Lluís M. Vidal y Arthur Bofill, però'l meu esperit expansiu me feu pensar desseguida en la conveniencia de que hi assistissen també alguns alumnes de la Cátedra de Geología dels E. U. C. y al efecte vaig convidarlos, rebent l'adhesió de varis que al últim restaren reduhits a tres; eran pochs però bons: el Dr. Serradell, en Llorens Tomás y en Camil Valls.

El programa de la primera part de l'excursió consistía en l'estudi del terrer Jurássich tabular dels voltants de Tournemire el día 3, de Ste.-Eulalie-de-Cernon el día 4, y de Nant-Comberedonde el día 5. Aquesta primera part no'ns interessava gayre perque'ls terrers que debíen estudiarse no están representats a Catalunya y per ço no hi assistírem.

El dissapte día 5 sortírem de Barcelona ab el Canonge Almera y en Bofill, fent nit a Tournemire, hont se reuniren al sentdemá a primera hora els esmentats senyors Serradell, Tomás y Valls. Junts férem camí cap a Le Vigan hont debíem reunirnos ab la Societat Geològica de França. El camí de Tournemire a Le Vigan

es molt interessant, tant baix el punt de vista pintoresch com científich; a poch de sortir de la vila, situada al fons d'una vall gemada com les nostres dels Pirineus y dominada per les altes cingleres del Larzac, veyem a ma esquerra la petita vila de Roquefort escalonada al peu dels cingles com un vertader pessebre. Es la vila cèlebre pels seus formatges y una demostració evident del enlláç de la Geología o Geografía física ab certes industries, car el cèlebre formatge es tal mercès a les grutes naturals o coves que hi há dessota la vila hont se deposita un colp fet ab pols de pa sense llevat barrejat ab llet presa. Aquelles coves produheixen a la vila més de set milions de franchs al any, preu dels sis milions de kilog. de formatges que'n surten.

El tren s'enfila montanya amunt, endinzantse per foradades llarguíssimes y atravessant precipicis horrorosos per medi de viaductes, fins arribar dalt de tot del planell calíç de *Larzac*, extensa *Causse* (1) hont quasi no's veu més que la núa roca esculpida per l'erosió, qualques arbres migrats, grans depressions hont se cola tota l'ayga dins esgarrifosos avenchs y petits bocins aglevats per hont pasturen les remades de bous y moltons. Desde aquells cims, a vol d'aucell y a má esquerra de la vía, dominem la vall de la *Dourbie*, situada entre la *Causse du Larzac* hont nos trobem y la *Causse Noire* que tenim al devant: aquesta vall es la més hermosa gorja de les *Causses* després de les cèlebres de Tarn tant bellament descrites per en Martel. Nos criden l'atenció gran quantitat de roques d'aspecte ruiniforme que'ns recorden detalls de la *Ciudad encantada de Cuenca* y son com les avançades de los no menys cèlebres ruínes naturals del anomenat *Montpellier-le-Vieux* que dexem a l'altra banda de la vall sentint no poguerles visitar.

Passada *La Roque-Ste.-Marguerite* comencem a baixar, deixant la *Causse du Larzac* y acostantnos a la vall de la Dourbie que se'ns presenta atapaida d'arbres ab clarianes de prats. Poques coses recordem més hermoses qu'aquest trajecte, plé de viaductes y foradades, d'una de les quals salta escumejant cascata formada per un riu soterrani descobert durant els treballs.

Prop de mitxdía arribem a Le Vigan hont trobem als membres de la Societat Geològica de França presidits per M. Bergeron, qui acabaven de fer la sessió de la primera part de l'excursió acabada el día anterior. Fetes les presentacions de rúbrica, encaixárem ab tots aquells honorables mestres qui's mostraren sorpresos de que fossen tants els catalans que s'interessaven pels seus estudis, puix may n'havíen vist tants en les llurs reunions; però'l llur entusiasme fou més gran encara quan tot esmorzant els contárem la nostra obra, l'obra dels E. U. C. ab la seva Cátedra de Geología ahont assistíen un centenar d'alumnes, ab les excursions práctiques que feyem als nostres terrers, ab el resurgiment científich general que per tot Catalunya se nota, etc. etc. No cal dir que'ls hi abocárem tot, y, desde aquell moment, aquells hòmens de ciencia sols tingueren paraules de llohança per

(1) Nom que's dona en tota aquella regió als enlayrats planells de roques calíces.

tots nosaltres y'ns dedicaren totes les atencions que pogueren. Com a particular y com a professor dels E. U. C. els en dono les més llealsm ercès.

El programa d'aquella tarde consistía en l'estudi, en la vall de Mandagout del metamorfisme exercit pel granit sobre les piçarres y les calices cámbriques; producció de serpentina, talc, etcètera, en les calices georgianes a la masía de Tour.

Grupo d'excursionistes

A la una de la tarde començárem la tasca sortint de Le Vigan entre l'admiració dels habitants, car formavem en bona veritat un conjunt un xich abigarrat ab nostres variades vestimentes, els aparells fotográfichs dels uns, els binocles dels altres, les motxilles y sarrons de tots y l'indispensable martell de geòlech penjat en el cinturó de quiscun. L'ascensió se feu per un camí empedrat de cayres vius que, serpejant, s'enfilava depressa montanya amunt. Ho emprenguérem ab dalit, sobre tot els novells arribats, qui anavem devant ab el simpátich geòlech pirenench M. Bertrand, de sapada figura y muscles de ferre, però la calor del sol que queya aplomat demunt les nostres espatlles y la no menys intensa calor de la digestió que començávem, nos feu amainar veles prompte, y alguns començaren a alleugerirse de roba ab tota confiança, puix com deya M. Bertrand, no s'es pas menys geòlech en mánigues de camisa que ab americana.

En la pedrera

A mitja pujada començárem a trobar les piçarres metamorfosejades, satinades y maclíferes, del tot semblants a les del nostre Tibidabo y Pirineus, qu'en Bergeron atribueix, com aquí nosaltres, al Precámbrich, y un xich més amunt aparegueren els primers bancals de caliça dolomítica ab fines capes de piçarra intercalades. Allavors començá la discusió científica qu'en alguns moments se feu molt intensa. M. Bergeron considerava aquelles calices com a cámbriques y per M. Bertrand eren devòniques; un y altre donaven les seues rahons, el primer apoyantse en lo vist a la Montagne Noire y'l segon en lo que ha trobat als Pirineus.

Jo vaig decantarme a l'opinió de M. Bertrand, fundat en l'aspecte que aquelles roques presentaven del tot semblant a les evidenment devòniques de Vallcarca, Montcada, Sta. Creu d'Olorde, etc. Aquesta discusió durá tota la tarde, establintsé una vertadera lluyta qual resultat es impossible decidir per manca de datos fixos, dels fòssils. Al cim de la montanya aquells bancals caliços s'anaven fent més potents, desapareixent per complet les piçarres y presentant en cambi en una pedrera que hi há a la collada signes de serpentinisació, senyal indubtable del metamorfisme que havíen sufert y que bé podía haver borrat, com sempre passa, els detalls fosilífers que hi haguessen hagut.

Una remada

Baixárem cosa de mitja hora per la vall oposada, atravessant un potent glop de granit porfiroid ab grossos crestalls de feldespat, alguns dels quals teníen uns quants centimetres, y banchs de piçarra ab grossos crestalls de hornblenda. Aquesta erupció granítica fou la que metamorfosejá les roques que havíem atravessat, dolomitisant les calices y originant la curiosa formació de la masía de Tour. Aquí, en un marge del costat de la riera, trobárem un clap de caliça blanca, marbrosa, transformada en part en serpentina d'hermosa color groga, en talc nacarat y vert, en grossos y radiants bastonets de tremolita, en cryssotil o asbest de serpentina, y'l Canonge Almera hi descobrí, ademés, grenatita, roca metamòrfica també que no hi havía trobat encara M. Bergeron. Aquesta instructiva formació metamòrfica me recordá desseguida la no menys important per mi descoberta en les vessants del Costabona del nostre Pirineu, a Fra Joan, hont una propera erupció de granit ha dolomitisat també la caliça arcayca, originanthi serpentina, grenatita, epidota ab altres silicats y, sobre tot, molibdenita; vaig donar compte d'aquesta formació y M. Bergeron me demaná exemplars de la meteixa pera'l seu estudi.

Devant d'una formació tant important no cal dirvos si tots treballárem de debò, esbocinant el marge aquell y carregant nostres motxilles d'exemplars: jo sol crech que portava més de 6 kilos de pes, y segurament altre tant els amichs Valls, Tomás y Serradell. Aquesta cobdicia mineralògica cridá l'atenció dels francesos ja desde aquell moment. D'altres n'havíen de veure encara en el curs de la Reunió. Retornárem per meteix camí y dalt de la collada nos desviárem per seguir el potent bancal de caliça dolomítica objecte de la discusió, acompanyantnos en aquesta part una gran remada de xays qui baixaven de montanya pera passar l'hivernada al pla. A poca distancia poguérem contemplar com els

moviments tectonichs de compressió lateral havíen doblegat les roques aquelles com si haguessen estat de roba; y vinga altre colp la discusió en si eren cámbriques o devòniques, fins que les sombres del capvespre nos tornaren a la realitat fentnos empendre la retirada cap a Le Vigan ahont arribáremja de nit.

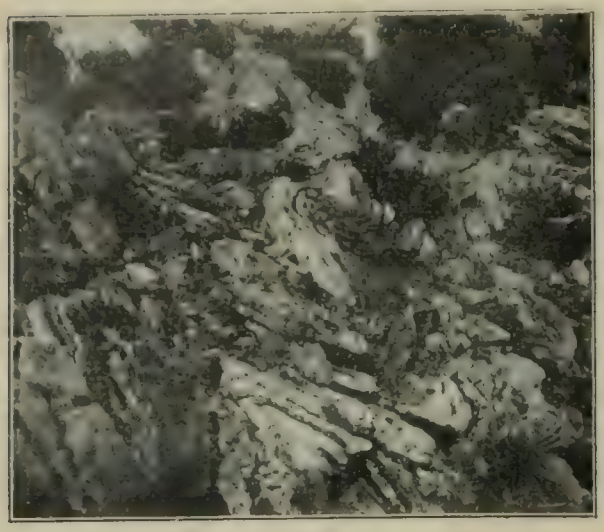

Plechs en les calíces

El sentdemá de bon matí sortírem en carruatges cap al Observatori de l'Aigoual ahont no debíem arribar fins a la nit. El día no's presentava pas gaire bé; fresquejava y blanchs gromolls de boyra tapaven els cims cap ahont debíem enfilarnos. El camí era magnífich; una carretera bona y ben cuydada com totes les de França, que, serpejant, anava enfilantse montanyes amunt entre prades de esmeragdina verdor y boscos de sapats castanyers; l'ayga brollava de per tot arreu, com a escorreríes de les passades plujes, formant cascates en totes les torrenteres y barranchs però quasi en lloch se veyen senyals de sa força destructora mercès a l'atapahida vegetació que recobría aquelles vessants. Amunt sempre deixem a l'esquerra Aulas, a la dreta Mandagout y a l'esquerra, al fons de la vall, la xamosa vila d'Arphi que dona nom a tota aquella vall. M. Bergeron nos fa deturar y baixar dels carruatges per estudiar la composició del terreno; nos trobem en una çona de metarmofisme per contacte en que les piçarres cámbriques s'han transformat en gneis; ab poca distancia podem seguir la serie de transformació fins arribar al granit, del tot semblant al que vegérem la tarde anterior en la vall de Mandagont, ab sos grossos crestalls de feldespat, dels que'n recullim bons exemplars, que li donen l'aspecte de pòrfit, aixís com més amunt trobem l'*aplita* de que'n fem també bona provisió. Uns colps a peu y altres a cavall anem fent ruta serpejant per la vessant esquerra de la vall d'Arphi, qual riu atravessem per fi en una recolzada encantadora per l'abundor d'ayga que hi salta en feréstegues cascates. Més amunt, ja en la vessant dreta, la carretera forma com un ample mirador sobre gran part de la conca del Heraut

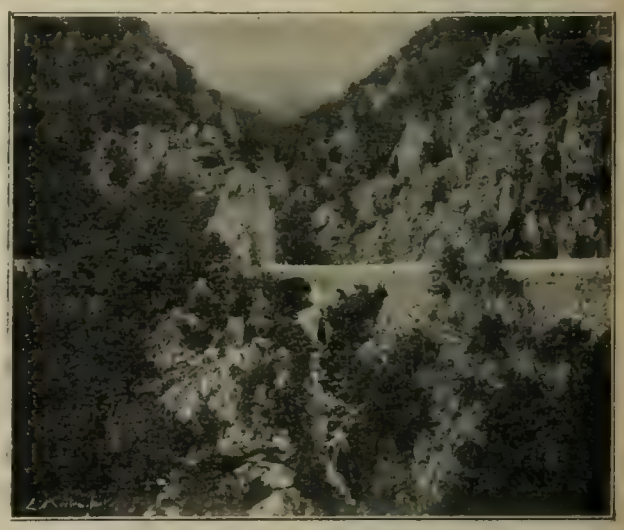

Camí de la vall d'Arphi

y, aprofitant aquesta circumstancia, M. Nicklés fa una explicació del conjunt de terres que tenim exteses als nostres peus; les llurs relacions estratigráfiques y'ls moviments tectònichs que les han trasbalsades: es una geología que'n podríem dir a vol d'aucell qu'interessa de debò als coneixedors del terreno però qu'a nosaltres no'ns aprofita gayre. Lo que si'ns interessa de debò son les observacions que de tant en tant fa M. Flahault, professor de botánica de Montpeller, home de venerable aspecte y simpátich per demés, qui'ns fa veure seguidament les íntimes relacions de la flora ab la composició geològica del terrer, com algunes plantes ván desapareixent a mida que'ns enlayrem, com altres encara aguanten resguardades darrera les cingleres, etc.; es un gran home aquest M. Flahault; els seus li diuen el sant professor, y a nosaltres nos ha captivat del tot ja desde'l primer moment, ab sa paraula convençuda, sa explicació clara, son entusiasme científich; oh! y tantes que'ns n'havía de dir de coses encara durant la excursió d'aquell día y el següent! A la *Maison Forestière*, situada ja en la çona dita de *vocation forestière*, hont tot conreu acaba per cedir el lloch a les plantes alpines, estigué explicant durant més de mitja hora els treballs realisats pel govern francès de 40 anys a aquesta part per repoblar aquelles montanyes y els resultats obtinguts, vertaderament maravellosos; nos feu veure com ab tot y les darreres plujes d'una abundancia poques vegades vista no hi havía hagut inundacions en la regió aquella, nos ensenyá còm se fan els estudis en el jardí proper a la *Maison*, portantse l'estadística completa de tots els arbres, ab el seu creixement anyal, època de floració, malaltíes, etc. etc.: aquell home no parlava, predicava ab una fe y un entusiasme com may havíem vist, y al final del seu parlament, al dirigirse al guarda encarregat d'aquella casa y d'aquells boscos pera retraure els seus mèrits y estimularlo en la seua obligació, tingué paraules tant enlayrades que'ns feu espurnejar els ulls a tots.

En aquell moment jo hauría volgut tenir allí a tots els lladres dels nostros boscos, tant particulars com oficials, pera que'l sentissen y després vegessen el resultat práctich de tot allò, aquelles hermoses boscuries de pins y abets que a banda y banda de la carretera s'extenien. Lo sentit y vist aquell día no se'ns oblidará may més y será un nou estímol per predicar a tothora contra'ls destralers que capolen nostres boscuries, aixaragallen les montanyes y causen les inundacions de la terra baixa.

De la *Maison forestière* cap amunt el paysatge es completament alpí, però la carretera segueix planera serpejant entre márgens de verdor. No's crega que encara que no hi hagués res qu'estudiar geològicament en aquesta part de l'excursió, fos aburrida; el paysatge ho omplenava tot allí, y, quan no, no faltaven expansions del bon humor qu'a tots dominava; M. Flahault y'ls meteixos MM. Bergeron y Nicklés, ab tot y la seua respectabilitat, feyen les seues brometes que ajudaven a passar el temps y ser menys pesada la caminada.

En una colzada de la carretera trobárem un hermós exemplar de l'erosió produhida en les roques granítiques; es l'anomenada *Roque longue*, conjunt

d'agulles de granit que s'enlayren entre pins y abets a mes de 40 metres d'alçada al costat meteix de la carretera; es un bell exemple com pochs creyem se'n pugan presentar.

Camí del Aigoual

Cap a mitja tarde arribárem dalt de la collada que separa la conca del Heraut de la de la Dourbie, o sía la vessant Mediterrania de l'Atlántica y allí M. Bergeron y M. Flahault nos feren notar com la topografía del terrer cambiava per complet; fins allavors havíem seguit una vall hont l'erosió se mostra potenta, treballant encara ab gran activitat els rius y torrents: es la conca Mediterrania; ara anavem a veure un troç de la conca Atlántica que estant a la meteixa altitut y ben aprop, presentava tots els carácters d'una regió hont havía termenat el cicle d'erosió; el contrast es evidentíssim y més instructiu que una llarga explicació de geografía física; en lloch de cingles y pichs hi veyem turons arrodonits de suaus vessants; en lloch de torrenteres plenes de cascates, valls lleugerament bombades ab turberes. Vertaderament, per apendre aquestes coses, cal vèureles, cal trepitjarles.

Tornarem a muntar als carruatges y, serpejant per aquells cims, arribárem al vilatge de L'Esperou, petit escampall de cases, de terme molt reduhit, completament rodejat pels boscos del Estat, ab varis hotels hont estiuejen nombroses families pel clima que s'hi disfruta durant l'estiu. Aquell es l'entreforch de la carretera que havíem seguida per la vall d'Arphi y de la que seguírem el sentdemá per la vall de Valleraugue.

Agulles de granit

D'allí en avant la carretera que seguírem fins al observatori era feta pel servey *forèstière*, carretera magnífica que permetía als automòvils pujar a tota velocitat fins al cim de tot del Aigonal, a 1567 metres. Quán ho tindrem això nosaltres!

Poch més amunt de L'Esperou se troba la collada de la *Sereyrède* (1388 m.) ab una magnífica *Maison forestière*, divisoria també de les conques mediterrania y atlántica: en aquest punt M. Flahault nos feu la descripció de les terres que's dominaven de la vall de la

Dourbie y de les *Causses Noire* y *Méjean* que a l'altra banda s'oviraven, y dels treballs forestals fets per allí. En aquell lloch poguérem estudiar el contacte del granit ab les piçarres y la transformació d'aquestes en gneis y en piçarres maclíferes pel metamorfisme, recullint bells exemplars.

Vall turbosa

Ab tot això ja fosquejava y les boyres, que durant tot el día s'havíen aguantat, ab la fredor del capvespre s'engroixíen rápidament y pujaven per les clotades qu'acabavem de deixar, passant com fantasmes de blanca y esfiligarçada vesta per entremitx dels abets, y l'Observatori hont debía finir la jornada era encara uns quants cents metres més amunt. A peu emprenguérem l'ascensió per una dressera, mentres els carruatges anaven rinxolant carretera amunt pera guanyar el cim. A mida que pujem se vá fent fosch, la boyra nos atrapa, nos envolta y royneja. Ab negra nit y forta ruixada entrem al Observatori del Aigoual.

L'*Aigoual* o *Signal de l'Hort-Dieu* es el principal cim de les Cévennes cap ençá de Mont-Lozère y per aquesta rahó, puix té una altitut de 1564 metres, es un bell mirador, car desde'l seu cim s'ovira un panorama hermosíssim, qui s'exten demunt la part sur d'aquesta serralada de montanyes, la vall del Rosa, el Mont Ventoux y'ls Alps marítims a l'est, el Mediterrani y'ls Pirineus orientals, les planes del Llenguadoc al est. Dalt de tot el servey *forèstiere* hi ha construit un casal grandiós ab apariencies de castell feudal, però de poch gust artístich, y'l Club Alpí hi té un refugi-restaurant. El casal dels *forestiers* está destinat a observatori meteorològich y al efecte té tots els aparells necessaris y'l personal competent pera pendre les observacions; hi há també gran nombre de cambres pera'ls excursionistes y actualment s'está edificant l'edifici restaurant. Espanta considerar les privacions y inclemencies que deurán sufrir aquella gent, quedant aillada per complet en aquelles altures moltes vegades durant l'hivern.

Tot just erem a primers d'Octubre y vos confesso que ab la nit que feya no era pas gayre agradable l'estada; el vent bufava a més no poguer pel defora, fent grinyolar els aparells d'observació y les tanques folrades de ferre dels finestrals, la boyra nos voltava per complet y queya una pluja menuda però espessa. Sopárem ab gran alegría dintre una mena de camarot de barco que prompte s'escalfá reanimant nostres forces, y a mitx sopar arribá en Lluís M. Vidal ab son criat, reforçant el ja nombrós grupo de catalans.

El programa del sentdemá, día 8, consistía en l'estudi de la vessant meridional del Aigoual; vista de conjunt sobre les Causses caracterisades pel Jurássich

tabular y sobre la vessant meridional de les Cèvennes, hont els meteixos terrenos, formant capes, son plegats y redreçats; baixada per les piçarres cámbriques cap a Valleraugue. Desgraciadament el temps començá a no afavorirnos; tota la nit que no havía parat el vent y la pluja, y, al sortir de nostres cambres nos trobárem encara completament embolcallats per la boyra, per lo qual ja no poguérem disfrutar del principal atractiu d'aquell lloch, la seua vista. Acompanyats per M. Flahault, recullírem exemplars d'un filó de porfirita (Fraidronita d'Emiliá Dumas) y per una dressera baixárem cap al *Hort-de-Dieu*, vertader jardí botánich penjat dalt d'aquells cims y arrecerat als cingles per servarse dels vents del nort, hont dit M. Flahault hi ha trasplantat y hi conreua ab un entusiasme d'apòstol les especies de montanya de totes les parts del mon. Es impossible transcriure l'explicació que de tot anava fent aquell botánich y l'entusiasme que donava a les seues paraules; allí hi té ademés un laboratori hont hostatja gratuítament als alumnes que vullan fer experiencies.

Altra volta a la carretera, completament xops per la boyra ploranera que'ns envoltava y per les plantes del bosch, pujárem als carruatges y vía avall cap a L'Esperou hont reaminárem les forces ab una taça de café bullent, y, sens perdre, temps, emprenguérem la devallada per la vall del Heraut, encinglerada tota ella, que sembla impossible que per allí s'hi hage pogut enginyar una carretera; això sí, no fa més que giravoltar seguidament y sempre passa entre un marge de roca y l'abim, però a tot arreu hi há una forta barana que fa quasi impossible l'estimbarse. De primer atravessem una prolongació del macís granítich que ja vegérem el día anterior y després entrem en la çona de les piçarres metamòrfiques satinades y maclíferes que no'ns deuen deixar ja en tot el día.

Es prop de mitxdía quan nos acostem al fons de la vall hont serpeja el riu Heraut que baixa, estimbantse, dels cims del Aigoual; hem deixat la çona de vegetació alpina, després la del castanyer y al fons comencem a trobar la morera que forma vertaders boscos y senyala els térmens de totes les prades. El conreu d'aquest arbre nos indica que una de les principals fonts de riquesa d'aquella vall es l'industria dels capolls de seda.

Esmorzem a Valleraugue, petita vila escampada a banda y banda del Heraut, patria del naturalista Quatrefages, qual estatua visitem; la pluja nos obliga a pendre la retirada que fem sots una desfeta tempestat de llamps y trons, seguint sempre el marge esquerra del Heraut per una bona carretera en aquells moments convertida en un vertader riu. Aixís arribem a Port-d'Héraut hont debem pendre el tren cap a Gauges y, com qu'encara nos sobra temps, ab tot y la pluja, uns quants ván a cercar exemplars de microgranit qu'en varis filons atravessa les piçarres cámbriques, mentres que altres, els conquiòlechs, s'entretenen buscant caragols per aquells voltants. Bona hora per buscar caragols, mitx a les fosques y ab la ruixada que queya! Però res, l'afició ho aguanta tot.

A Ganges hi arribem sots un vertader diluvi d'ayga, però, grat sía a Deu, ja som a sopluig. Dinem y fem sessió en la que M. Bergeron dona compte de lo que

havem vist durant aquells tres díes; es una vertadera conferencia de conjunt, plena de ciencia, que tothom escolta; M. Bertrand insisteix respecte als seus punts de vista ja citats referents a l'edat de les calices metamòrfiques de la vall de Mandagout visitades el día 6; son dúes potencies científiques M. Bergeron y M. Bertrand, però, com que no hi há detalls indubtables, la qüestió queda sense resoldre: jo m'inclino a l'opinió de M. Bertrand de que aquelles calices no son cámbriques sinó mellor devòniques per la llur gran potencia, per la llur relació estratigráfica y per la llur *facies* del tot semblant a les calices evidentment devòniques de la nostra terra. Després M. Nicklés exposa el plan de les excursions a a fer els dos díes següents, si'l temps ens ho permetía.

Y semblava de debò que no tenía pas ganes de ferho. Quína nit aquella! Poques ne recordo de més horroroses! La pluja diluvial acompanyada de pedra no pará un instant de caure ab furia espantosa, produhint un soroll axordador, y'ls trons se conseguíen l'un al altre. Jo per la meua part me vaig veure ab apuros; ab tot y tenir un altre pis al demunt de la meua cambra, les goteres m'hi queyen a raig fet; per salvar el meu bagatge no tinguí més remey que posarlo sota'l llit, però ni aquí estigué segur, car les goteres s'extengueren y, per no mullarme dintre'ls llençols, vaig tenir d'extendre l'impermeable pel dessobre; però qualsevol dorm sentint aquell *croch, croch...* al seu demunt! Si'ns arriba arreplegar dalt del Aigoual, o pel camí, aquell diluvi! No sé pas lo que hauría sigut de nosaltres. Y feya una pena pensar en els pobres que's trobaríen fora xopluch, anch que fos com el meu! Quant més forta era la tempesta, sentírem els esquellerinchs d'una nombrosa remada. Pobres ovelles! ¿ahónt anaven en aquelles hores y ab aquell temps? Al cap de poch tornárem a sentir un altra remada, però al sentdemá nos digueren que era la meteixa qu'havía tingut de recular perque la carretera era un un riu de furiosa corrent.

Consultant la carta geològica

De bon matí tothom ja estava llevat però ab cara de son; continuava el mal temps y, per lo tant, no calía pensar en fer l'excursió projectada per estudiar les falles del Thaurac y de la Séranne, y'ls plegaments de Brissac y de St.-Jean-de-Buèges, hont debíem esmorzar. ¡Bon esmorzar nos podríen donar en aquest poble! Nos comuniquen que a la sala hont debíem ferho l'ayga arribava a l'alçada d'un metre. A Ganges meteix l'inundació, encara que que no tant terrible, havía fet destroços. L'Héraut venía imponent, anárem a vèureho desde'l pont; allò era una mar; les terres properes eren inundades, molts arbres y pals de telegraf havíen sigut arrancats per la força del vent y una casa y

un rentador públich estaven mitx enrunats per haver socavat l'ayga els seus fonaments.

Cap al mitxdía s'asserená y, en vista d'això, el director de l'excursió, M. Nicklés, determiná fer part de l'excursió projectada. Sortírem en carruatges carretera enllá poguent apreciar mellor els efectes de l'inundació qu'eren terribles; per totes les depressions l'ayga baixava abundosament y molts llochs de la carretera eran encara vertaders rius. Com de costum, baixavem sovint dels carruatges per estudiar les formacions cretáciques o jurássiques qu'atravessavem recullinthi fòssils o bé per escoltar les explicacions que M. Nicklés nos donava respecte a l'intrincada tectònica d'aquella localitat. Es un *charmant* home aquest M. Nicklés, vertader tipo de la Lorena: de paraula agradosa y molt xistós, exposa els més difícils problemes ab claretat perque'ls domina; tothom l'escolta religiosament. En el terrer oxfordiá hi recullim bastants fòssils, però lo que més nos crida l'atenció es la tectònica, les falles y'ls plechs que presenta, en alguns punts tant considerables qu'allò més que capes de dura caliça semblen plechs de roba matxucada.

Iglesia de Brissac

De retorn nos deturem a la petita vila de Brissac per admirar sa típica iglesia románica, els efectes de l'inundació y son antich castell roquer que conserva encara bona part de ses construccions primitives.

El sentdemá, día 10, se'ns presenta serè y fresquet, fent l'alegría de M. Roman, qui deu dirigir l'excursió, ja que seguirém terrer qu'entra dins la fulla geològica que li está encomenada. El programa es: sortir en carruatge cap a La Roque, atravessar les gorges del Heraut, pujar al macís del Thaurac per estudiar el kimeritgiá fossilífer, y, a la tarde, anar a Sant-Hippolyte-du-Fort tot estudiant el valanginiá inferior y un jaciment molt fossilífer del berriasiá.

Sortim per la carretera qui voreja el marge esquerra del Heraut cap a La Roque, pintoresca vila escalonada dalt d'un turó a l'entrada de les gorges: aquesta situació fou la causa de que la ventada de la nit del 8 al 9 l'arreplegués de ple; quan hi passárem estavan reparant la teulada de l'iglesia, quals teules se'n havía endut el vent y retiraven els grossos plántans ajeguts a la carretera; al fossar hi vegérem alguns xiprers, els ferms xiprers que al Rosselló se posen com a defensa contra la tramontana, ajeguts per la força del vent.

Les gorges del Heraut son molt curtes y pintoresques, però no tenen res d'extraordinari; n'hem vistes, y a Catalunya en tenim, de molt mès importants,

Baix el punt de vista geològich son interessants perque s'hi veu l'obra colossal de l'erosió, perque están plenes de coves y avenchs, perque permeten seguir els plechs y falles de les capes del jurássich y del cretácich: el riu hi serpeja amplament y imposa pel tou d'ayga rogenca que porta.

L'escalada del macís del Thaurac l'emprenem quan el sol ja'ns pica l'esquena, tot dominant la vall de Ganges y la Séranne, que ab les darreres plujes semblen una mar d'esmeragda. El camí se fa en gran part per entre'l roquissar calíç del kimeritgiá completament dislocat pels agents exteriors y tant emboscat qu'en molts llochs se fa difícil avançar. Però arribem al jaciment fossilífer y allí hauríau vist a tota aquella gent, es a dir, allí nos hauríau vist a tots, ab quín dalit l'empreníem a colps de martell contra les roques que s'esbocinaven com vidre. Quín be de Deu d'ammonítits! N'hi havía de tots tamanys y formes; algunes roques n'eren un pa, de manera que sols calía colpejarles y recullir els qui saltaven sencers. Tothom estava satisfet y més que ningú el director, M. Roman, qui anava del un grupo a l'altre classificant lo que's recullía. No sé quánt temps várem passarhi allí enfeynats com estavem, però la trompeta d'avís feya estona qu'havía anunciat la retirada qu'encara hi restárem uns quants, entre ells els catalans, entusiasmats en la nostra tasca d'omplenar les motxilles de bells exemplars, com si nos ho volguessem endur tot. No vos dich res del pes que portavem! Sort que'l camí venía de baixada!

A la tarde nos despedírem de Ganges per anar a parar a Sant-Hyppolyte-du-Fort. Fou una tarde ben aprofitada, car la passarem tota anant del un al altre jaciment fossilífer. Prop de la *Chapelle de Beaucels* recorrérem el valanginiá inferior hont se troben amnonítits transformats en pirita, y més enllá, al poblet de La Cisterne, el berriasiá qu'es molt fossilífer. D'aquesta excursió fou M. Sayn qui portá la cárrega, car tothom acudía a ell per que li classifiqués els ammonítits, del gènero *Hoplites* principalment, que's trobaren, y qu'eren molts y bons per cert. El país que aquesta tarde atravessárem no ofereix pas res de particular baix el punt de vista pintoresch o artístich. Al vespre, en havent sopat, hi hagué la sessió de clausura y en ella parlaren M. Nicklés y M. Roman donant compte de lo vist y fet; y al final el President, M. Bergeron nos felicitá en nom de la Societat Geològica de França pel concurs qu'en aquella reunió hi havíem aportat els catalans y pels treballs que feyem a Catalunya; commogut vaig remerciar semblants atencions, prometent continuar ab més dalit l'obra començada,

Gorges de l'Heraut

ja que'ns en tornaríem a la nostra terra plens d'entusiasme per lo que havíem vist aquells díes.

Al sentdemá matí el temps no se'ns presentá bo altra vegada; tot just sortits de Sant Hyppolyte, començá a ploure, però, no obstant y això, férem vía cap a Pompignan y'l bosch de Moinier. Jo'm creya qu'ab aquell mal temps no sortiríem dels carruatges, o que tot lo més se'ns donaría una explicació de conjunt y ens entornaríem, però res d'això succehí; com si tal cosa, deixárem els carruatges, y a peu per un camí transformat en torrentera, montanya amunt cap a estudiar el jaciment fossilífer del titònich corallí y vinga recullir exemplars, y el cel vinga donarnos ayga. Confesso que ab tot y'l meu entusiasme per eixes coses vaig sentirme defallir y hauría emprès la retirada si l'amor propi no m'hagués deturat; els meus companys Serradell y Valls aguantaven també ferm y acotxats sota'ls paraygues anaven treballant, els francesos feyen lo meteix, especialment alguns d'ells, per qui semblava que no plogués, y això que ja vos dich que ho feya de bo de bo. Allavors vos hauría volgut tenir allí a tots vosaltres, mos cars deixebles, a tots vosaltres, entusiastes aficionats a la Geología, per que haguesseu vist a n'aquells hòmens, professors distingits la majoría d'ells, de testa emblanquida per l'estudi y pels anys quasi tots, com no's preocupaven de res més que d'estudiar el terrer que teníen devant, com discutíen entre ells, com s'entusiasmaven ab la troballa d'un exemplar interessant, sense fer cas del diluvi d'ayga que queya contra'l qual no hi valíen ni paraygues ni impermeables, però hi valía, sí, l'entusiasme científich. Allavors vaig recordarme d'alguna de les nostres excursions práctiques, sobre tot de les realisades el curs anterior a Gurb y l'Empurdá, y de la comparació vaig deduhirne que nosaltres també, encara que no siguem sabis, sabem sacrificarnos per la ciencia y per ella lluytem, no sols contra'ls elements, sinó també contra'ls hòmens; ja endevinareu que'm refereixo a lo ocorregut a St. Miquel de Fluviá.

En el jaciment de Beaucels

A la tarde debía anarse cap a Sauve a estudiar el titònich a facies normal. Al cap de poch de serhi se'ns torná posar a ploure y, com que la cosa no ofería gran interés y tots estavem prou capolats de tants díes d'anar d'ací y d'allá ab aquell mal temps, emprenguérem la retirada cap a Sant-Hippolyte-du-Fort a pendre comiat dels membres de la Societat, que se'n anaven, quiscun pel seu cantó, a rependre els treballs de la vida ordinaria.

La despedida fou sumament afectuosa; tothom volía estrènyer una vegada

més les nostres mans avants de marxar, tothom se sentía commogut per la separació, però tothom nos deya: - *Au revoir*. Sí, a reveure! sabis geòlechs de la França; sabeu ja que aquí a Catalunya hi há un nucle de gent entusiasta que vos admira y procura seguirvos en la vostra tasca; es el primer any que'ls ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS vos han acompanyat en vostra interessant reunió extraordinaria, però jo vos prometo que, en lo que de mi depenje, vos acompanyarem també en les vinentes reunions, per sadollar nostre esperit del vostre entusiasme, per ilustrar nostre enteniment ab la vostra ciencia, y aixís retornar a la nostra Catalunya, com ja hem fet aquesta vegada, carregats de materials per l'estudi, ab més coneixements y sobre tot ab més entusiasme per proseguir en la vía empresa del renaixement científich catalá.

N. FONT Y SAGUÈ, *Pvre.*

Barcelona, Octubre de 1907.

(Fotografies del autor).

Reunió extraordinaria de la Societat Geològica de França en les Causses y en les Cévennes del 3 al 11 d'Octubre de 1907.

EXTRET DE LES SESSIONS

Sessió d'obertura, dijous 3 Octubre 1908, a Tournemire. — La Societat se reuneix a les 2 h. 15 baix la presidencia de M. J. Berjeron, antich president de la Societat Geològica de França. Se procedeix a l'elecció del Concell de la Reunió extraordinaria. Son elegits: *President*, M. Bergeron; *Vis-Presidents*, MM. Nicklés y Roman; *Secretaris*, MM. Joleaud y Joly; *Tresorer*, M. Langlassé.

M. Bergeron remercía a la Societat del nou testimoni de simpatía que li dona; d'ordinari l'honor de la presidencia es atribuit a aquell dels nostres colegues qui condueix la Societat sobre'l camp dels seus estudis. Aquest any, la Societat tindrá tres guíes: MM. Bergeron, Nicklés y Roman s'han associat pera presentar un programa més variat. Després d'haver vist el Jurássich reposant horisontal o dèbilment inclinat demunt els terrenos antichs plegats y refulats, la Societat el veurá plegat demunt dels meteixos terrenos. En fi, vers el sud, M. Roman mostrará el Jurássich superior y el Cretácich inferior ab les llurs facies diferentes.

M. Bergeron ha rebut de M. Cayeux una carta manifestant el sentiment del president de no poguer assistir per motiu de salut a la present reunió. M. G. Fabre, qui s'havía encarregat de conduhir la Societat al macís de l'Aigoual, no ho podrá fer, igualment per motius de salut. S'anuncía una presentació.

El President dona compte de les morts de M. E. Pellat, antich president de la Societat, y del coronel Gavin; recorda en poques paraules quíns foren llurs treballs científichs. Encara que M. H. Forir no formá part de la Societat, el President creu deber associarse, en son nom, al dol qui senten nostres confrares de la Societat Geològica de Bèlgica.

M. Nicklés tancá la sessió ab l'exposició de les grans línees de la Geología dels voltants de Tournemire y, en particular, del Lias tant remarcablement desenrotllat en aquesta regió.

Sessió del diumenge 6 d'Octubre a Le Vigan. — S'obre la sessió a les 9 h. 15. Es llegida y aprobada l'acta de la sessió anterior.

M. Nicklés dona compte de les *excursions del 3 d'Octubre als voltants de Tournemire, del 4 d'Octubre a Ste. Eulalie de Cernon y del 5 d'Octubre al Mas du Pré, prop de Nant.*

Recorda que aquestes excursions poden resumirse en l'exameu sobre'l terreno: 1.er *de la successió estratigráfica de l'Infralies al Bajociá;* 2.on *de l'estructura de la falla y de la vall del Cernon.*

L'estudi de la successió estratigráfica ha portat: 1.er sobre l'Hettangiá ab fòssils siliçosos contenint en alguns llochs (Mas du Pré) polípers silicis que havíen sigut descoberts per Anthelin; 2.on sobre'l Sinemuriá fossilífer ab *Arietites* del grupu del *A. Nodoti* d'Orb., *Oxynoticeras* (*O. Guibalianum* d'Orb., etc.); 3.er sobre el Charmouthiá y'l Toarciá.

M. Nicklés recorda que les subdivisions d'aquests pisos han sigut fixades pels estudis d'Anthelin; que a ell se deu el conèixer la composició precisa. Es, donchs, a Anthelin, a qui hauría pertenescut, sense la seua mort prematura, l'honor de ferla conèixer a la Societat Geològica; sense ell, certament, el Lies no sería pas conegut com ho es en l'Aveyron, y molts pisos no s'hauríen trobat encara.

La falla del Cernon té per efecte abaixar el llabi sud; mes el llabi nort, per mor d'un buçament bastant rápit, repren bastant depressa al Nort l'altitut que tenía al Sud de la falla, gracies a un *pendage* y a una flexió monoclinal bastant accentuats. Sobre'ls franchs d'aquesta flexió es hont s'ha obert la vall del Cernon, fet comparable en el conjunt y en els detalls al que's produhí per les valls més meridionals de la Sorgne, de St.-Félix-l'Héras y de St.-Etienne-de-Gourgas. Totes les falles que limiten aquestes valls y son relligades íntimament a llur origen son *falles de compressió*, conseqüencia probable, y fins certa, dels fenòmens de transport qui vingueren a estrebarse al Sud contra'l planell del Larzac, el llarch de la gran falla de la Seranne.

M. Bergeron creu deber fer remarcar que si, com diu M. Nicklés, Anthelin arribá a perfeccionar l'obra de Raynés, es perque Anthelin era digne deixeble de M. Nicklés, qui'l formá, no solament en el laboratori, sinó també sobre'l terreno.

M. Bergeron troba en la prolongació de la falla del Cernon claps de terreno huller a Brousse; seguint la meteixa direcció, se troba la conca hullera de Carmaux. D'altra part, al Est, a Vigan y a Sumène, existeix encara l'huller en relació ab la prolongació de la falla del Cernon. M. Bergeron considera, donchs, a aquesta com deguda al joch d'un accident antich. Si'ns referim demunt la carta a les regions hont se veuen les capes interessant els terrenos primaris y d'edat ante-triássica (vessant meridional de la Montagne Noire, regió de Vigan y de l'Aigoual, regió de la Grand'Combe), se veu que aquelles están afilerades seguint una direcció qu'es la de les capes d'edat terciaria y de la falla de les Cévennes. Sembla, donchs, haverhi una relació entre'ls accidents terciaris y'ls dels finals del primari. En la regió pèrmica de Camarès y de St.-Afrique l'aspecte de les capes es comparable al que M. Nicklés ha senyalat en la regió de les Causses.

Tornant a l'excursió del 5 d'Octubre, M. Bergeron senyala l'apuntament de basalt de Benéfire, prop de Sauclières. S'hi veuen parts riques en peridot, altres riques en amfibol; en fi, els tufs hi son molt desenrotllats. Aquest dik conté nombroses inclusions de roques sedimentaries (piçarres arcayques y margues irisades); forma part de la cadena basáltica (pilons, diks, corrents) orientada nort-sud, que s'exten a través les Causses y's prolonga fins al macís eruptiu d'Agde.

Sessió del dimars 8 Octubre 1907, a Ganges. — S'obre la sessió a les nou del vespre. Es llegida y aprobada l'acta de la sessió anterior.

El president anuncía una presentació.

M. Bergeron dona compte de *l'excursió del 6 d'Octubre.*

La Societat ha vist, sota la masía de Tour, el metamorfisme de les calices dolomítiques antigues pel granit del macís del St. Guiral; contenen tremolita, talc y grenat, y son injectades de serpentina. Aquests fenòmens han sigut ja senyalats per M. A. Lacroix

en els Pirineus. Al Coll de Maurés se pot comprovar la serie de capes de que formen part les calices precedents; per M. Bergeron corresponen al cámbrich, però hi há inversió. Sent aquestes roques metamorfosejades y sense fòssils, sols pot determinarse llur edat seguint les meteixes capes en les regions no metamorfosejades. Veyent les relacions d'aquesta serie en la localitat de Lacoste (llegenda de la fulla de Vigan) ab les piçarres grogues y verdes d'edat cámbrica (Acadiá) es com M. Bergeron s'ha decidit a situarla en el cambriá. Per altra part les capes de la regió de Vigan son continuació de les de la vessant septentrional de la Montagne Noire, qual edat está precisada pel fet de que demunt la serie en questió hi há l'ordoviciá fossilífer ocupant les sinclinals.

A l'est del Coll de Maurés la Societat s'ha pogut fer cárrech, per l'examen de les calices piçarroses plegades, del aspecte d'aquesta serie, que certament ha sufert un moviment d'encaballament sots l'acció de forces venint del sud. El roçolament s'hauría fet a despeses de les piçarres acadianes que hauríen servit de materia lubrificant y hauríen desaparegut.

M. Leon Bertrand presenta les següents observacions:

Sens posar en dubte les determinacions d'edat de les capes primaries que M. Bergeron nos ha indicat pels voltants de Vigan y que resulten del coneixement tant complet qu'ell deu a ses minucioses exploracions de la regió, jo crech, no obstant, d'interés senyalar la similitut de les facies observades ab les que presenten, en la regió pirenenca, les capes primaries d'edats diferentes.

La serie que havem vist en l'excursió del 6 d'Octubre pot resumirse aixís: a la basa hi há les piçarres a sericita y satinades, qui, per llurs alternances en els banchs de quarcites compactes vers llur part superior, s'assemblen a la serie cámbrica y ordoviciana, havent pogut ser metamorfosejada localment prop del macís granítich del St.-Guiral. Les piçarres negres molt maixucades y sòvint de color blanca qui venen al demunt m'han recordat el gothlandiá pirenaych. Les calices fulloses que hi há dessobre s'assemblen al Devònich inferior; les calices transformades en dolomíes y sovint ferroses tenen una facies del tot semblant a la de les calices del Devònich mitjá, que son també molt sovint dolomitisades y metalíferes, y les calices de color clara, ben sobreposades y çonades, ab que termina la serie observada, s'assemblen molt a les calices de la basa del Devònich superior.

Tant sols les griottes ab que acaba sovint el Devònich (y, per altra part, d'una manera no constant) manquen perque la semblança sía completa ab la successió observada. L'argument més demostratiu que M. Bergeron té en favor de l'edat cámbrica de la complexa caliça es la seua superposició, en una localitat, a les piçarres grogues y verdes d'edat acadiana; però allí, encara, nosaltres trobem una nova semblança en el fet de que'l Devònich inferior conté també piçarres que presenten els meteixos colors en certes regions dels Pirineus.

Però no's tracta probablement més que de semblances purament casuals. Sía lo que sía, es interessant de constatar que l'interpretació tectònica del lloch observat, ab les edats admeses per M. Bergeron, necessita l'encaballement d'una serie cámbrica *invertida*, mentres que en l'altra hipòtesis la serie sería, al contrari, regular y *normal*. Aquesta presentaría, per altra part, en ses calices superiors, la senyal d'empentes tangencials vers el Nort, que M. Bergeron ha també admès; el roçolament s'hauría produhit principalment a despeses de les piçarres negres.

M. Ficheur creu deber insistir, ab motiu de la travessía de l'Aigoual, sobre la simili-

tut qu'existeix entre les formacions observades en aquest macís y les pizarres antigues d'edat indeterminada que's troben en una gran part del Tell algeriá. En aquestes dúes regions existeixen les piçarres micácees argiloses, les piçarres quarçoses, les piçarres satinades, etc. Pot, donchs, pensarse que les piçarres d'Algeria son, com les de l'Aigoual, d'edat cámbrica. Se treban també al Nort de l'Algeria (la Bouzaréah prop d'Alger, etc.) les calices blaves que son en relació ab les piçarres margoses molt plegades y ocupen els sinclinals en la serie paleozoica.

M. Bergeron dona compte de les excursions dels díes 7 y 8 d'Octubre.

El 7 d'Octubre, la Societat ha pujat a l'Aigoual per la vall d'Arphi. Després d'haver atravessat una serie idèntica a la trobada el día anterior prop del granit, ha vist com les piçarres se carregaven de crestalls de chiastolita en vía de formació. Al contacte del granit y sots l'acció d'apòfisis de la meteixa roca, les piçarres s'han transformat en gneis fins, que no difereixen de lo que s'anomena el vell gneis més que per la finor dels seus elements. La Societat atravessa desseguida el macís granítich de St.-Guiral, hont veu nombrosos filonets de aplita. Tot pujant pot observar que'l Jurássich de les Causses de Montdardier y del Larzac se manifesta ab un aspecte poch inclinat; es tabular, mentres que més al Sud-est les capes secondaries se redrecen formant una mena d'ona contra'l macís antich.

M. Flahault dona a la Societat explicacions molt interessants sobre l'obra forestal feta en el macís de l'Aigoual baix la direcció de nostre consoci M. Georges Fabre. En molts llochs, al Coll de Minier, a Lespèrou, a la Séreyrède, la Societat segueix la partió de les aygues de les conques del Atlántich y del Mediterrani y pot constatar ab evidencia la dissimetría de les dúes vessants: al un costat hi há les *molières* o turberes d'hont surten les corrents d'ayga de la primera conca, al altre els torrents encinglerats qui segueixen encara accentuantse sots l'acció de l'erosió mediterrania. A Lesperou se veu com els torrents de la conca mediterrania poden copsar els rius de la vessant atlántica.

A la Séreyrède, M. Flahault ensenya, vers l'Oest, la *molière* o turbera del *Bonheur* corresponent a la peneplana posthercyniana demunt la qual s'han depositat el Triássich y'l Jurássich; es en aquest darrer terrer hont se pert el riu *Bonheur* per reaparèixer després a Bramabiau.

Després la Societat pujá al observatori per entre les piçarres metamòrfiques qu'atravessen filons de granit y de microgranit.

El día 8, sots la direcció de M. Flahault, la Societat estudía un filó d'ortofir micaci (fraidronita d'Emilien Dumas). Aquesta roca es un producte d'exudació del granit com les aplites. Son dúes roques complementaries per relació al granit.

Després la Societat visitá el jardí botánich y'l laboratori del *Hort-de-Dieu*.

Avans de sortir de l'Aigoual, M. Bergeron ha dirigit a M. G. Fabre, en nom de la Societat, un telegrama per manifestarli el nostre sentiment per la seva ausencia y nostra admiració per l'obra forestal que ha realisat.

La societat esmorza a Valleraugue y vá a pendre el tren per Ganges a l'estació de Pont d'Heraut, després d'haver atravessat de nou el macís granítich del St.-Guiral y tornar a veure en sos dos costats la transformació de les piçarres en piçarres maclíferes.

Prop de l'estació de Pont d'Heraut, ha pogut recullir exemplars d'un filó de microgranit.

M. Leon Bertrand insisteix, ab motiu d'aquesta excursió, en lo general qu'es la presencia de filons complementaris, aplítichs y lamprofírichs, al interior y a la periferia

dels maciços granítichs. Aquests filons resulten netament d'una diferenciació del magma granitich cap a la fi de la seua consolidació.

La Sessió acaba a les 10.

Sessió de clausura del dijous 10 Octubre 1907 a Sant-Hippolyte-du-Fort. — S'obre la sessió a les 8 h. 30. Se llegeix y aproba l'acta de la sessió anterior.

M. Nickles dona compte de *l'excursió del 9 d'Octubre.*

La Societat havía projectat anar de bon matí a Sant-Léon-de-Buèges; una desfeta tempestat no li ha permès executar aquest projecte. Havent millorat el temps cap a mitxdía, la Societat ha pogut veure el començament dels fenomens de plegament de la regió de Buèges. Aquesta cona de plegaments, molt complicada en el detall, está enlayrada en relació ab les regions properes; pot, donchs, teoricament ser considerada com un anticlinal qual flanch nort s'ha replegat moltes vegades sobre ell meteix ab supressió, a cada plech, del flanch invertit, lo que dona a la part acotxada contra la Séranne l'aspecte d'una serie d'escames sobreposades les unes demunt les altres. Aquestes escames son constituides per l'Infralíes y el Keuper reposant demunt l'Infralíes; els flanchs sud y est de l'anticlinal comprenen, ademés, el Charmontiá qual basa, semblant a la de la regió de Tournemire, presenta grans analogíes ab el Charmontiá d'Espanya segons l'observació feta sobre'l terreno per M. Vidal; el Toarciá estirat o potser fins eliminat pel plegament; en fi, el Bajociá, el Batoniá y l'Oxfordiá. En la vessant meridional de les capes, la Societat ha pogut observar el Sinemuriá superior fossilífer ab *Gryphœa oblicua*, *Arietites* y nombrossos Belemnites. La serralada de la Séranne es al Nordest constituída pel Kimeridjiá y el Titoniá corallí.

La Séranne es enfonzada per relació a aquesta çona plegada, y la regió al Sudest té un aspecte normal: aquesta darrera está separada de la çona plegada per un sinclinal molt estirat, passant a una falla en alguns punts. Aquesta estructura, que la Societat ha pogut observar a St. André-de-Buèges, se continúa al Sudoest més enllá de St.-Jean-de-Buèges, el llarch de la falla de la Séranne, y's relaciona ab els fenòmens análechs descrits en la regió de Clermont-l'Héraut: fenòmens que tenen en el detall la més gran analogía ab els de Sant-André-de-Buèges y que son en correlació ab el prolongament dels plechs pirenaychs coneguts en la regió de St.-Chinian.

M. Roman creu, avans de començar la descripció de la geología dels voltants de Sant-Hippolyte du Fort, que ha de fer homenatge a la memoria de M. Jeanjean, qui, el primer, feu conèixer aquesta regió baix el punt de vista estratigráfich, recullinthi la bella colecció paleontològica que posava a la disposició dels geòlechs.

M. Roman dona compte de *l'excursió del 10 d'Octubre.*

La Societat, seguint el programa, ha atravessat les gorges de l'Héraut. Entre La Roque y St. Beauzille-de-Putois s'ha pogut observar la prolongació vers l'est dels accidents del marge dret que havíen sigut estudiats el día anterior baix la direcció de M. Nicklés.

En aquest marge, el Jurássich superior, lleugerament inclinat vers el Nort, está en contacte ab les calices del Valanginiá. Aquest accident es molt visible prop del vilatge de La Roque. El macís del Thaurac es limitat vers el Sud per un segon accident análech al precedent y que posa en contacte les meteixes capes. El buçament vers el Nort del Thaurac es sobre tot evident en la gorja per les capes margoses del Rauraciá, molt visibles en els márgens del riu.

La Societat ha fet l'ascenció del macís de La Roque y ha pogut reconèixer successivament les calices compactes ab *Perisphinctes* cf. *Lothari* y *discobolus*, després les capes superiors del Kimeridgiá ab *P. unicomptus*, *Oppelia* cf. *tenuilobata*, *Neumayria* div. sp., *Aspidoceras* cf. *longispinum*.

Després d'esmorzar, la Societat ha sortit de Ganges per la carretera de Sant-Hippolyte. La primera parada, feta a l'altura de la capella de Beaucels, ha permès reconèixer la basa del Valanginiá y sa fauna piritosa: *Hoplites neocomiensis*, *H. cucyrtus*, *Phylloceras semisulcatum*. Aquestes margues reposen demunt les margues calices del Berriasiá superior ab nombrosos *Hoplites Cerasi* (*H. occitanicus*, *H. Boissieri*, etc ...) Un xich més lluny, cap al vilatge de la Cisterne, les capes inferiors d'aquest meteix pis berriasiá presenten un remarcable desenrotllament y constitueixen un dels més richs jaciments coneguts a França d'aquest nivell. Aquestes capes contenen en abundor: *Hoplites Boissieri*, *H. occitanicus*, *Holcostephanus Negreli*, *Lytoceras Honorati*. Les capes se continúen cap a l'Est fins a la Cadière. En aquest darrer punt, un banch caliç ronyonós conté una fauna que sembla pertányer a l'extrema basa del Berriasiá, o potser fins al titoniá superior. Aquestes capes descansen per altra part demunt les calices blanques, compactes, lleugerament corallines.

La Societat ha pogut veure de lluny la terminació dels accidents del Thaurac marcats per una serie de petits paquets de calices jurássiques, apareixent en relleu al mitx de les margues del Neocomiá.

A Camlong, prop de St.-Hippolyte, la Societat s'ha deturat un instant per examinar les calices del Hauteriviá inferior ab *Holcostephanus Astieri* y *Pinna Robinaldi*, formant un clap enfonzat vers el fons de la vall y delimitat per les falles.

El divendres 11 d'Octubre, sots una pluja torrencial, la Societat ha anat en carruatge fins al vilatge de Ferrières, després d'haver atravessat el gros aflorament de Berriasiá que separa Sant-Hippolyte de Pompignan. Ha sigut fácil de constatar el gran desenrotllament que pren la basa del Neocomiá en aquesta regió. Contra lo que s'acostuma a produhir en aquest nivell, l'element llotós predomina, mentres que'ls banchs caliços disminueixen en importancia; la part superior d'aquesta massa es netament senyalada per les margues ab *Hoplites neocomiensis* dels voltants de Pompignan.

A Ferrières, la Societat ha seguit, vers el Nort, un torrent obert en les calices corallines del Titoniá del bosch de Moinier. Nombrosos *Polypers*, nombrosos *Diceras* y alguns dels *Gasteròpots*, els més característichs de la çona, han sigut recullits. Els membres de la Societat han pogut comprobar una vegada més com l'aspecte litològich de les formacions corallines varía poch, sía el que sía el nivell hont se les considera.

L'edat del Titoniá superior d'aquestes capes es netament indicada, no sols per la llur posició estratigráfica, sinó també pels rars Clefalòpots que contenen: *Perisphinctes contiguus*, *P. transitorius*, *Hoplites pexy-ptychus*.

La tarde s'ha dedicat al estudi de la facies normal del Titoniá prop la carretera de Sauve. Prop de la Coste, se veuen les calices margoses grisenques del Berriasiá reposar en concordancia perfeta demunt de les calices rosses sublitográfiques molt trencadices y ab nombrosos ronyons de sílex. La faunula d'aquestes calices, molt poch abundosa, pertany a la part superior del pis titoniá.

A poca distaneia d'aquest lloch, s'ha observat una falla important que's continúa del Sud al Nort en una gran extensió y que aquí posa al Titoniá en contacte ab el Valanginiá.

Terminat el programa, els membres de la Societat han retornat a Sant-Hippolyte.

M. Leon Bertrand dona una interpretació tectònica del aspecte de les capes en les gorges de l'Héraut.

M. Sayn está completament d'acort ab M. Roman respecte a l'edat del Jurássich del Thaurac: es ben bé la fauna de la çona ab *Oppelia tenuilobata;* será interessant de buscar dessota del Titoniá corallí els equivalents del Kimeridgiá superior y del Portlandiá superior tant desenrotllats en altres parts de la regió.

El jaciment valanginiá de Beaucels pertany a la part inferior del pis, caracterisat per l'*Hoplites Roubeaudi.* La facies y en particular la presencia del *Hoplites eucyrtus* Sayn recorden els jaciments dels voltants de Chomèrac (Ardèche.)

La çona ab *Hoplites Boissieri* es caracterisada en sa part superior per la freqüencia de formes vehines del *Hoplites pertransiens* Sayn, especie abundant en el Valanginiá; als voltants de la masía de la Cisterne, la part mitja de les calices conté en abundancia la fauna clássica de la çona: *Hoplites occitanicus, H. Boissieri, H. Maltosi,* etc.; en fi, vers la Cadière, les capes ronyonoses, una mica brexiformes, representen l'extrema basa del pis. En quant a les capes ab *Holcostephanus Astieri* de Camplong, M. Sayn recorda que lols després de molts dubtes, y sobre tot per rahons d'ordre estratigráfich, M. Roman y ell les han situades en el Hauteriviá inferior; llur afinitat ab les capes ab *Ostrea rectangularis* del Dauphiné y ab la capa de Villers-Douts es indiscutible y aquesta darrera conté, ab nombrosos *Holcostephanus* cf. *Astieri, Sayniceras verrucosum,* especie característica del Valanginiá superior.

M. Déperet, en nom dels membres de la Societat que han pres part a la Reunió, dona les més corals mercès a MM. Bergeron, Nicklés y Roman, que han sapigut organisar una serie d'excursions tant atractives y tant plenes d'interés científich. Aquest tall transversal de la part meridional del Plateau central desde les Causses tabulars de la vessant atlántica fins als planells fallats y empesos al Nort de la vessant mediterrania, a través s'esperó primari de les Cévennes, deixará un recort excelent a tots els qui han tingut la bona fortuna de participar d'aquestes excursions.

Remercía igualment als Secretaris de la Reunió, MM. Joleaud y Joly, y al Tresorer, M. Langlassé, qual zel y entusiasme han sigut apreciats per tots, y proposa endreçarlos merescudes felicitacions.

M. Bergeron felicita, en nom de la Societat Geològica, al nostre consoci M. l'abbé Font y Sagué, pel moviment que ha produhit ab l'ajuda de son mestre, nostre consoci el Canonge Almera, en favor de la Geología; li remercía l'haverlos portat alguns dels seus deixebles, y espera que aquest moviment se propagará de la Catalunya a través del restant d'Espanya, aqueix país privilegiat baix el punt de vista de la Geología.

Mossèn N. Font y Sagué remercía a M. el President de les paraules amables y tant encoratjadores que li acaba de dirigir y declara que retornará a Catalunya ple del nostre bon recort y animat d'un entusiasme y d'un amor més gran encara per la Geología.

A les 9 h. 30 el President declara closa la Reunió extraordinaria de 1907.

RESSENYES DE LES CATEDRES

El no haverse començat puntualment el Curs a primer d'Octubre en algunes de les Cátedres y el treball relativament curt que s'es fet en altres nos obliguen a aplaçar algunes de les ressenyes pel nombre prop-vinent, a fi de compèndrehi tot el treball possible y ferles aixis més interessants.

Pot considerarse com una ressenya de tasques de la Cátedra l'anada de la de Geología a la Reunió extraordinaria dels geòlechs francesos, a la descripció de la qual hem cregut convenient donar tota l'extensió, acompanyantla, ademés, d'una demostració gráfica que creyem satisfará a nostres lectors.

DRET CIVIL CATALÁ

Començaren, en aquest curs, les explicacions del Professor, Don Antoni M.ª Borrell, ab una lliçó preliminar vertaderament interessant y plena de ciencia jurídica. No es pas sols l'interés directament práctich el que havem d'estudiar—deya el Mestre—sinó també la multitut de problemes científichs que presenta la ciencia del Dret aplicada a Catalunya, pera arribar a capir l'esperit del Dret Catalá. En quant se profondisa l'esperit científich de les nostres institucions jurídiques s'hi troben els distints elements que les han elaborades. Y pera arribar a reconstruir el veritable Dret Catalá, el Dret que viu en la conciencia popular catalana, s'han de tenir en cura y esment els distints elements integrants y s'ha d'estudiar el Dret Romá, com l'indígena, el Dret tradicional, com ses manifestacions científiques..... Y que tot aquest estudi no es pas purament teòrich ho prova el que son desconeixement repercuteix en el Dret escrit y per tant en l'administració de justicia. Pera arribar al estat ideal de cultura que requereix una bona práctica del Dret Catalá es necessari aquest treball de depuració científica-jurídica que ha de portar el veritable coneixement del esperit jurídich de nostre poble.

Entrant ja de ple en els preliminars de les institucions jurídiques, començá per senyalar el carácter nacional del Dret Civil y d'ell passá a l'afirmació de nacionalitat del nostre propi Dret. Entrá tot seguit al estudi de l'anomenada prelació de còdichs a Catalunya y ja no hi há que dir que l'estudi d'aquest punt fou desenrotllat admirablement.

No's podia pas esperar menys del autor d'*El Còdich Civil a Catalunya*. Senyalat l'esperit del Dret Catalá, especificá el procediment de codificació espanyol, fent llargues y atinadissimes observacions sobre la Lley de Bases y el Còdich Civil, particularisant en els punts que's refereixen a l'aplicació del Dret anomenat comu a la nostra práctica jurídica. A seguit ana tractant, ab gran aplech de datos práctichs y científichs, totes les qüestions devallants d'aquest estudi, tals son: disconformitat entre la Lley de Bases y el Codich Civil; articles 12 y 15 del dit Còdich; estudi del titol preliminar y del títol quart del llibre primer (estudi científich y práctich); valor de les lleys publicades avans y després del Decret de Nova Planta; opinió, mal usada pel Tribunal Suprem, per la qual s'apliquen els articles que's refereixen a lleys pel Codich derogades; estudi de quan s'ha de considerar que no hi ha lley y per tant s'ha d'aplicar el Còdich Civil..... Y, finit l'estudi de totes aquestes questions, pogué arribarse a sintetisar l'ordre de prelació en el Dret Catalá: 1.er, lleys posteriors al Codich Civil; 2.on, titol preliminar y títol quart del llibre primer del dit Còdich; 3.er, lleys posteriors al Decret de Nova Planta no modificades pel Codich o articles que les modifiquen; 4.t, costums locals y després generals fora lley y segons lley; 5.t, costums del Dret Catalá, incloses les contra lley; 6.e, Dret propiament Catalá; 7.e, Dret Canònich; 8.e, Dret Romá; 9.e, Codich Civil, y 10.er, principis generals de Dret acceptats pel Tribunal Suprem.

Examen especial de les fonts del Dret Catalá.—Se feu l'estudi, en general, de les Constitucions, del Còdich de Tortosa, de les costums de la Vall d'Arán, etc..., de l'opinió dels autors, dels privilegis, de les pragmátiques, de les ordinacions, sentencies arbitrals, concordies, edictes y capítols de cort. Y el mateix estudi se feu referintse als Drets Canònich y Romá.

L'estudi de les costums en general y particularment de les contra lley se fan detalladament, anotantse sos requisits y particularitats, seguint nota dels principis de Dret y de la Jurisprudencia. S' estudiaren també els límits del Dret Catalá y del anomenat interregional.

Entrant ja en el tractat de les persones y senyalat llur carácter—civils y naturals,—se passá al estudi de son origen, mort y premoriencia pera entrar en el tractat de la capacitat jurídica y de la capacitat d'obrar, senyalant les distintes causes modificatives provinents del Dret Romá, de nostre propi Dret o del modern Dret espanyol (lley de matrimoni civil, etc.) D'aquí esdevingué l'estudi de l'edat, y de l'emancipació durant la menor, fet d'una manera extensa.

Objecte del Dret.—Estudi del Dret *in se ipsum*, de la cosa, divisió d'ella (divisible, o indivisible; universitas; herencia jacent...) y tractat del servey.

Acte jurídich.—Se començá per sa noció y tot seguit ses divisions en unilateral y bilateral; *inter vivos* y *mortis causae*, etc... Se feu especificació dels elements dels actes: essencials — personal, real y formal—naturals y accidentals. Per tant, se parlá del *dies*, de la *conditio*, del *modo*.

La nulitat dels actes jurídichs pot esser o bé originaria, o bé sobrevinguda. A classe s'estudiaren una y altra molt detalladament y ab vertader esperit científich y práctich. S'esmentá, com es natural, la ratificació y la nulitat parcial. De tot aquest estudi ne devallá el tractar de la rescisió y molt particularment del fet, notable encara en nostre Dret, de la práctica de la *restitutio in integrum*, estudiant sa historia, ses causes, son desenrotllo y sos efectes y práctica actual.

S'estudiaren també els actes adquisitoris, conservatoris, protectoris y extintoris dels drets y'l modo d'usar dels meteixos.

Per fi — per acabar les explicacions d'aquest mes d'Octubre — se tractá de la protecció dels drets per medi de les accions. Les accions *in rem* y les *in personam*, de son carácter y especificació; y de la *litis contestatio* en quant te efectes civils — unichs qu'en aquesta Cátedra nos interessen — y finá el mes ab l'estudi de la prescripció de les accions.

El mètode del qual se serveix el Mestre de Dret Civil es fortament práctich, ja que l'explicació esdevé de gran graficitat. En efecte, totes les questions absolutes y abstractes del Dret ván acompanyades de tal munió d'exemples vius que les fa assimilables ab molta facilitat y, això, ajudat ab l'exercici dels casos practichs — aquest any començats ja als primers dies de curs —, fan la classe interessantíssima y de gran profit en l'ensenyança del nostre propi Dret.

J. M. Bassols y Iglesias

HISTORIA DE CATATUNYA

Novament els E. U. C. han obert de bat a bat llurs portes a tots els aymants dels coneixements que les respectives Cátedres proporcionen. Nosaltres, més que aficionats, entusiastes, bé que humils, conreadors de l'Historia de Catalunya, per segona vegada nos havem inscrit en les llistes de matrícula, en la seguretat de trobar a cada lliçó nous plansons ab que ombrejar el jardí florit de la nostra renaixença.

Potser per aquest carácter de *reincident* — valga la paraula — en l'assistencia a la Cátedra d'Historia es per lo que'l nostre Professor, y m'atreviría dir amich, en Lluís B. Nadal, nos ha encomenada la tasca de fer la ressenya de lo que s'es portat a cap en aquella, durant aquest primer mes del novell curs. Vaja la nostra voluntat a cambi de la nostra insuficiencia.

Ja desde'l primer día de classe, posades foren les fites del terrer en que faríem fructificar la bona llevor de les explicacions diaries. Farem única y exclusivament historia — digué el Professor — y afegí: No sols no invadirem el camp de la Crítica, sinó que fugirem de tota conjectura que no tinga els fonaments prous sólits. Els monuments irrefutables, entenent per tals el pergamí escrit, la pedra gravada, etc., serán el punt de referencia de totes nostres afirmacions: després cada hu que'n trague les conseqüencies que'l seu particular criteri li aconselle. Y no sols això — va parlant el Mestre, — sinó que, avuy més que may, avançarem camí, no entretenintnos gens en Geología y ben poch en Archeología, car l'una y l'altra tenen Cátedra propia en els Estudis, explicant Mossèn Font y Sagué tot lo que fa referencia a la primera, y En Joseph Puig y Cadafalch y altres ilustradíssims Professors tot lo que cau dintre'ls ambits de l'Historia del Art Catalá.

Conseqüents, donchs, ab aquesta apreciació, podem afirmar que, en lo poch que vá de curs, s'ha fet feyna profitosa. Esmentats els primers pobladors de la nostra terra, sens proclamar com a veritat incontrovertible l'opinió més moderna de que'ls *Eukars*

habitessen en ella, y feta la distribució del terrer entre *indigetes, lacetans, cosetans, ausetans, ilergetes*, etc., tal com se consigna en les histories antigues, entrárem de ple en la dominació cartaginesa. Amílcar ab la natural resistencia que trobá en els indígenes, Asdrúbal ab la seva passivitat, Anníbal ab ses empreses Pirineu enllá: heusaquí lo que fou obgecte de particular atenció en la dita època. El darrer cartaginès queya demunt d'Italia en el meteix moment que Roma, delegada en Escipió, petjava nostre territori, y desde aquell moment el Professor se detingué més de lo que avans havía fet en els episodis y detalls de l'invasió y colonisació, donant importancia especial a la campanya lleydatana de Cèssar y estudiant cuydadosament el carácter y el color de les manifestacions d'independencia dels indígenes en aquell interessant periode. Després ja com visió cinematográfica, per no interessar d'una manera absoluta, passaren per nostres ulls les figures dels emperadors romans, fent remarcar de molts d'ells tot lo que trobá ressò ferm a casa nostra. Teodossi donant son còdech y Octavi venint a viure llarch temps entre nosaltres, son exemple de lo que de cada sobirá del imperi se n'escatí, pera posarho a la consideració dels deixebles.

Lo meteix se feu ab els foragitadors dels romans: els visigoths. Les relacions de política y familiars d'Ataulf ab l'emperador Honoris; els quefers de Teodorich ab els Bagaudes; la lluyta de Teodoret y Atila, sintetisada en la batalla dels Camps Catalá-unichs; la proclamació del *Forum Judicum*, en temps d'Eurich; Recaret y'l Cristianisme; la sublevació de Paulus y la desaparició den Ruderich: aquí teniu, en concret, tot lo que de la dominació goda se feu retret, per entrar tot seguit en la Reconquesta y Epoca Comtal; advertint, molt acertadament, el senyor Nadal, el fet de que, mentres d'aqueixa dominació poch rastre n'ha quedat en nostra terra, la de Roma, en cambi, deixá en totes les manifestacions de vida del nostre poble senyals perdurables, influint poderosament en el seu carácter.

Seguidament, donchs, y despreciant les faules y llegendes que sobre'ls orígens de la nostra nacionalitat han privat durant llarchs anys per la nostra incuria en el estudis històrichs, s'explicá el periode dels Comtes feudataris dels reys franchs, la llista dels quals comença en Bara o Bera y acaba foscament, pera, després d'anotades llurs relacions ab els descendents de Carlemany y els seus avançaments en la reconquesta del territori, entrar de ple en l'època dels Comtes sobirans.

Al arribar a Guifre el Pilós, se feu notar el carácter hereditari dels Comtes governadors de la Marca, carácter esdevingut de les resolucions de l'Assamblea de Quiersy. Entre lo que al tal Comte fa referencia se fixá preferentment l'atenció en tot lo que s'es dit per diferents autors fins arribar a n'en Calmette sobre'l llinatge d'aquell, inclinantse les més autorisades opinions actuals a atribuirlo a la Casa d'Urgell. Mort Guifre y el seu hereu Sunyer, el Comtat de Barcelona fou governat per Mir y Borrell a la vegada. De primer entuvi hagueren de sostenir lluytes ab els sarrahins, no poguent fer altra cosa en Mir, per quant, cridat al tribunal de Deu, goberná sol en Borrell, son germá. D'aquest nos enterárem de ses relacions ab el monjo Gerbert y ab Athó, Bisbe d'Ausona, instauradors, podríem dir, de l'escola vigatana. Fruyt, sens dubte, d'aquestes relacions, degué esser l'anada del nostre Comte a Roma. Ab aquest motiu explicá el Professor l'establiment transitori de la Metropolitana eclesiástica Tarraconense a la Seu d'Ausona, fent alguns comentaris sobre'l probable esperit d'independencia dels Prelats catalans que'ls induhí a separarse en aquesta forma de l'autoritat del Archebisbe de Narbona. Com a fet militar digne d'esment, cal citar la perdua transitoria de Barcelona, si realment es certa.

Almançur ne fou llençat pel meteix Borrell. Del fill d'aquest, nomenat Ramon Borrell, sols ne farem relleu, en la present ressenya, de la constancia en perseguir als sarrahins. S'explicá la seva expedició a Còrdoba, feta probablement per interés pecuniari, contra Solimán, acompanyat del Comte Ermengol d'Urgell y dels Bisbes Aeci (de Barcelona), Arnulf (de Vich) y Ot (de Gerona). Respecte d'aquesta expedició y del seu final se digué lo que sembla ara com ara més cert respecte d'haverhi trobat la mort alguns d'aquests personatges.

El Professor dedicá algunes parrafades a pintar ab colors vius la figura interessantíssima de la muller de Ramon Borrell, la famosa Comtesa Ermessindis, qui tant influí en aquell regnat y tant se l'havía de trobar encara en els dos següents.

Berenguer Ramon I, son fill, hagué el govern en relativa calma, com aiximeteix en Ramon Berenguer I, anomenat el *Vell*, de qual cognom se'n cercá l'origen segons els diferents autors, sens sentar, com a dogmática, cap de les accepcions proclamades, però fent remarcar la teoría defensada per l'ilustre escriptor difunt senyor Balari y Jovany. Fou explicat ab tots els detalls possibles el trascendental regnat d'aquest Comte, no oblidant ses amargures domèstiques ni, sobre tot, el dramátich episodi del assessinat de la Comtesa Almodis, per son fillastre l'infant Pere Ramon, y ses conseqüencies. Com en els cursos anteriors, el senyor Nadal dedicá una lliçó molt plena y detallada a explicar la formació y promulgació del còdech dels Usatges, bé que cenyintse purament a la part històrica, sense entrar en la jurídica.

Y, altra vegada, com en temps dels fills d'en Sunyer, el Comtat fou governat, bé que que per poch temps, per dos germans, bessons, fills del *Vell* yd'Almodis. Y ho fou per temps breu, car Ramon Berenguer II, *Cap d'Estopes*, pare ja d'un nen, fou trobat mort violentament camí de Sant Celoni a Hostalrich. Imputat el crim a son germá Berenguer Ramon II, el *Fratricida*, foren explicades les conseqüencies del delicte, el qual ans d'esser purgat pel suposat autor, no fou obstacle, per rahons històriques de mal explicar, a que se li confiás la regencia durant la minoría del seu nebot, pels cavallers catalans, els qui no oblidaren a sa mare la Comtesa Mafalda, tant interessant com infortunada en la seva viudesa. Nos referim a Ramon Berenguer III, *el Gran*, el regnat del qual, tot ple de fets de gran trascendencia, fou explicat ab la major detenció fixantse especialment el Professor en l'expedició a les Balears, en inteligencia ab els Pisans y ab aquest motiu s'entretingué aquell en pintar l'aspecte comercial del regnat de Berenguer III, tant en l'interior com en l'exterior dels Comtats.

Ab son fill Ramon Berenguer IV acaba l'Epoca Comtal y vé l'unió ab l'Aragó, que porta un cambi de denominació en els nostres sobirans. Un cas esdevingut en el vehí reyalme obrí nous horisons a la rumbosa política de Catalunya. La mort, a Fraga, de Alfons el *Batallador*, monarca aragonès, enlayrá al trono a Ramir el *Monjo*, per no haver deixat fills la víctima d'Ebu Ganya. Enllaçat, previa dispensa pontificia, ab Agnès de Poitiers, hagué el nou sobirá d'Aragó una filla: Peronella. Tenía Ramir el Monjo poca vocació de rey; fos per lo que fos, però obehint a rahons d'alta política, la filla de Ramir y d'Agnès fou donada en esposalles *ad futurum* a Ramon Berenguer IV anomenat el Sant. En aquest trascendental assumpto el Professor no perdoná cap detall per fer veure el ver carácter de l'unió de Catalunya y Aragó, y no oblidant, ans estudiant ab atenció, tota l'historia documental qu'existeix o sabem per referencia respecte del meteix-desde les disposicions testamentaries d'Alfons el Batallador fins al acte de donació del reyalme a Berenguer IV, y exposant les diverses opinions que se son formulades respecte

de la causa per la qual aquest no prengue may el nom de rey, en qual fet cal buscar també arguments per demostrar els drets que sobre dit reyalme tingué desde aqueiles fetxes la dinastia fundada per Guifre el Pilós.

Fins aquí havem arribat en un sol mes que portam de lliçó diaria. Tot lo explicat fins ara pot compendres com a periode formatiu de la personalitat integral de Catalunya: en les successives etapes, y, per demunt de totes, en la del governament de Jaume I, se veurá creixer aquella nostra personalitat. La figura del Conqueridor es de tant relleu dins l'Historia de Catalunya — digué el Professor, com ja ho havía insinuat el primer dia de classe — que be mereixera qu'en aquest curs, per escaures en ell el VII centenar del naixement del *alt* Rey, li dediquem tot el temps necessari per dar a tant gran figura el relleu que li pertoca.

EUDALT PUIG Y DEULOFEU

LITERATURA CATALANA

Començá el Dr. Rubió exposant el plan de ensenyança del present curs. Formá ab els alumnes dos seccions, compostes, una pels alumnes que ja han assistit a aquesta Cátedra en cursos anteriors y'l altra pels qui s'han matriculat aquest curs per primera vegada. Els alumnes de la primera Secció desarrollarán un tema d'estudi, dedicantse un día a la setmana a la lectura d'aquests. Están senyalats els temes seguents: Lluís Nicolau, *Estudis de literatura románica*, —Ferrán Valls, *L'influencia histórica en la literatura catalana*,—Ramon d'Abadal, *Vida de Jesuchrist* (Eximenis), —Jordi Rubió, *Crònica d'en Desclot*,—Francisco Martorell, *Llibre de les dones* (Eximenis).

Els alumnes d'aquesta secció s'exercitarán en la lectura y interpretació de documents llatins y mitjevals.

Els alumnes de la segona secció donarán resums de les explicacions, desarrollarán temes acomodats a sos coneixements, pendrán part en els concursos y s'exercitarán en la copia de documents y en la lectura de textes, començant pels textes antichs modernisats y seguint els textes antichs reproduhits fidelment, els impresos dels segles XV y XVI y'ls manuscrits.

Com a obra colectiva se formará el Diplomatari llatí del periode románich, com contribució a l'historia dels orígens de la Llengua catalana, comprenent textes (desde'l segle VIII o avans fins al segle XIII) en que apareixin noms, cognoms, paraules o frases catalans, acompanyats d'un glosari.

Exposat ja el plan d'ensenyança, entrá el Dr. Rubió en l'explicació de l'assignatura senyalant la distinció qu'existeix entre'ls conceptes d'Historia de la Literatura Catalana y Historia Literaria de Catalunya. Aquesta es l'historia crítica del desarrollo literari de Catalunya en totes les llengues qu'en ella s'han parlat, mentres que la Literatura Catalana estudía les obres literaries escrites en catalá en totes les terres ahont la nostra llengua fou conreada.

Les principals diferencies existents entre'ls dos conceptes poden sintetisarse en les següents: geográficament l'historia literaria de Catalunya es menys extensa que l'historia de la Literatura Catalana; aquella se refereix sols a Catalunya, aquesta comprén tots els llochs en que la llengua catalana fou coneguda y cultivada: El caracter de l'historia de la Literatura Catalana es homogeni, orgánich y nacional, a causa de compendre les obres escrites en una meteixa llengua; el caracter de l'historia literaria de Catalunya es completament oposat: En quant al temps, l'historia literaria comenca avans de J. C. mentres que la Literatura Catalana no comenca fins al segle XII: La meteixa relacio existeix en quant al contingut format en una per la nostra Literatura nacional y en l'altra per produccions pertanyents a 7 literatures: llatina clássica, llatina eclesiastica, provençal, arábiga, hebrayca, castellana y catalana.

L'estudi de l'historia de la Literatura Catalana, es a dir, de les obres literaries escrites en catalá a Catalunya, Mallorca, Valencia, Rosselló y Sardenya, deu ferse junt ab el de l'historia literaria de Catalunya. Aquest doble estudi es indispensable pera compendre els graus d'influencia d'altres literatures en la nostra; s'evidencía aquesta necessitat si's considera que la literatura es un tot orgánich que deu ser estudiat en totes ses relacions; de no ferho aixís, podria creures que sols s'ha escrit a Catalunya en llengua catalana y deurien quedar sense estudiar les obres de Ramon Martí, Nicolau Eymerich, St. Ramon de Penyafort, Lluís Vives, etc., qu'escrigueren en llatí, y les de Boscá, Masdeu, Campmany, Milá, etc., que ho feren en castellá. Es necessari, donchs, l'estudi de les obres escrites en llatí, provençal, arábich, hebreu y castellá per formarse un concepte imparcial de nostra historia literaria.

Aquesta falta d'homogeneitat sembla a primera vista un defecte, quan no es altra cosa que un fet característich de totes les literatures mitjevals, totes elles polilingües. Aquest fenómen el trobem ja en la literatura llatina, imitada de la grega.

Totes les literatures novo-llatines tenen com a fonament la llatina eclesiastica, que'ls dona el verb de sos pensadors. La literatura més homogenia es la francesa, segueixen després la provençal y la catalana; les altres son polilingües en major grau. Aixís en l'historia literaria d'Italia hi figuren les llengues francesa, provençal y llatina a més de la nacional; afirmacions semblants poden ferse d'altres literatures.

Per fer l'estudi indicat, son necessaries la publicacio de textes, la bibliografia, la crítica, etc. Aquests elements no's presenten sempre clarament destriats. El primer moviment literari que's presenta es la publicació de textes, segueixen els estudis de bibliografia y critica, y fins entrat el segle XIX pot dise que no apareix el vertader concepte de l'historia literaria.

En la nostra literatura tenen els textes un caracter especial: l'aparició de l'imprenta coincideix ab la nostra decadencia, y en els segles XV y XVI s'imprimeixen textes morts, se fa archeología literaria, girant la vista al passat, perque no podiem enorgullirnos de la nostra producció en aquests segles. Però en el segle XVII fins la publicació de textes se pert, els editors veuen millor negoci en la publicació d'obres castellanes; mes, a pesar d'això, el nostre poble no s'entrega y la literatura castellana produheix aqui no més qu'escriptors esporádichs.

Al costat de la publicació de textes, apareixen, fora de Catalunya, les primeres manifestacions de bibliografia, ab la Carta-proemi del Marquès de Santillana al Conestable de Portugal y més tart ab la Bibliotheca Hispana Nova,—Bibliotheca Hispana vetus de Nicolau Antonio, obra en la que'ls escriptors catalans apareixen barrejats ab els de les

altres regions peninsulars, però que deu tenirse en compte per les curioses noticies que conté. El P. Marsili, en una obra titulada *Crisi de Cataluña*, fa el quadro de nostra civilisació y parla de nostres escriptors; es un esforç molt inferior al de N. Antonio y que demostra l'anorreament de nostres escriptors en el segle XVII.

Apareixen també en aquesta època els apologistes de la Llengua: Farreras a Catalunya, Carles Ros a Valencia, Bosch al Rosselló, Ferran Carcer a Mallorca, etc.

En el segle XVIII Antoni Bastero escriu la *Crusca provenzale*. Es el primer provençalista catalá y la seva obra está escrita ab sentiment de glorificació de la Llengua. A darrers del meteix segle apareixen a Valencia les bibliografíes de Rodríguez, Jimeno, Fuster, el P. Villanueva.

En el segle XIX trobem el primer esforç d'historia literaria en el quadro sinòptich de la Literatura Catalana ofert per Joseph Salat en la Gramática de Ballot, unint aixís els conceptes de llengua y literatura.

Cal parlar també dels treballs de Tastu y Torres Amat. Joseph Tastu, rossellonès, es el primer catalanista literari; son esperit eminentment catalá fa que puga considerársel com predecessor de l'Aguiló; ses obres senyalen un dels esforços literaris més grans y d'elles va aprofitarse molt en Torres Amat pera la redacció de son Diccionari. El Diccionari Torres Amat deu considerarse com a fill del esforç fet pel Bisbe Sitjá de crear una Biblioteca catalana en el Seminari, obra a la qual coloborá Torres Amat. Son Diccionari, de gran importancia per la nostra historia literaria, no té encara l'esperit patriòtich que informa les obres d'escriptors posteriors: compren obres en llengua castellana, llatina, semítiques y catalana.

Després de Torres Amat cal ja estudiar el romanticisme, despertador de nostre Renaixement.

Seguint el plan senyalat pel Dr. Rubió, l'alumne Lluís Nicolau y d'Olwer desarrollá son tema «Estudis de literatura románica», començant per la lectura d'un treball sobre *Felix d'Urgell* y l'*Adopcionisme en els dominis franchs*. Comença senyalant les dos branques del adopcionisme, l'espanyola y la carlovingia, representada la primera per Elipandus y la segona per Felix d'Urgell. Demostra, fundat en els testimonis d' Eginhardus y St. Agobardus, que Felix era fill de la Marca Hispánica, refutant les afirmacions d'altres autors que, com Tamayo Salazar, suposen que Felix era francès. Fa notar la falta de noticies biográfiques reduhides a indicar que Felix ocupá per 9 anys el Bisbat d'Urgell, desde avans del 685 segons Villanueva (opinió que concorda ab els datos del Episcopologi de Gerri) y a la noticia donada per Alcuinus d'una controversia ab un mussulmá. Fundat en textes d'Eginhardus, del anònim poeta saxó qui a darrers del segle IX escrigué *De Gestis Caroli Magni* y de Jonas d'Orleans, demostra que Felix, responent a una consulta d'Elipandus sobre'l Nestorianisme o altra doctrina semblant, resolgué la questió en l'adopcionisme. Prova la falsetat de les actes del suposat Concili Narbonès (788) admeses per Marca y Villanueva y passa a tractar del que, per voluntat de Carlemany y ab autorisació del Sant Pare, va celebrarse a Ratisbona (792) condemnant l'adopcionisme, abjurant Felix, qui passá a Roma ahont per dos vegades reyterá l'abjuració. No quedant actes del citat concili, l'estudi del meteix ha sigut fundat en obres coetanies (*Annales rerum franciscarum, Annales francorum fuldenses, Vita Karoli Magni,* Anals d'Eginhart, etc.).

Dona noticia de dos cartes d'Elipandus endreçades una als clergues de les Galies y l'altra a Carlemany invitantlo a donar justa sentencia en materia tant allunyada de sa jurisdicció. Carlemany reuneix a Fracfort un sínode particular (794) que condemna l'adopcionisme, novament condemnat dos anys després en el Concili de Frioul.

Tracta després de l'intervenció d'Alcuinus en aquesta qüestió, combatent l'adopcionisme en l'epístola dirigida a Felix, y a la que aquest, novament caygut en l'adopcionisme, contestá ab una obra desgraciadament perduda, y de les endreçades a Carlemany y Elipandus: conseqüencia d'una d'aquestes epístoles es la obra escrita per el Patriarca d'Aquileya contra l'adopcionisme. Aquesta heretgía torna a ser condemnada en el Concili que Lleó III reuní a Roma l'any 799. En aquest meteix any Felix, a qui tres enviats de Carlemany donen un salvoconduyt, se presenta a la Conferencia Teològica d'Aquisgran y abjura novament sa heretgía, escribint aleshores sa *Confessio Fidei*.

Parla després de la fi de Felix, fent notar que les poques noticies qu'existeixen no permeten precissar l'any ni'l lloch de sa mort, si bé sembla segur que morí a Lyó, sense poguer afirmar si morí ortodoxe, encara que Urgell el té com un dels seus bisbes Sants.

El treball del senyor Nicolau, ple de noticies molt interessants que demostren sos coneixements en aquesta qüestió, acaba ab la bibliografía de Felix d'Urgell.

El Dr. Rubió, ajudat del alumne Ramon d'Alós, continúa les seves investigacions en l'Arxiu de la Corona d'Aragó pera la formació d'una monografia sobre Arnau de Vilanova. Son ja molts els materials reunits pel Dr. Rubió per la redacció d'aquesta obra que contindrá el Diplomatari, biografía y bibliografí ad'aquest personatge tant important en nostra historia literaria.

FRANCISCO MARTORELL

CÁTEDRA AGRÍCOLA «PERE-GRAU»

El día 8 de Setembre el Professor D. Rafel Mir doná a Sallent altra de ses granades lliçons sobre Viticultura. Com de costum, tractá aquesta materia ab l'eloqüencia y copia de datos que tant aplaudits li han sigut en totes les poblacions ahont ha anat a representar aquesta Cátedra.

Els sallentins ne quedaren tant contents que tenen demanada una altra lliçó sobre'l meteix assumpto, però aquesta y altres lliçons solicitades cal compèndreles ja en el plan definitiu de la Cátedra «Pere-Grau», que será molt aviat portat a la práctica.

PEDAGOGÍA NACIONAL

Aquesta ensenyança abraca aquest any tres cursos cíclichs, en els quals se desenrotlla la doctrina d'una manera graduada en intensitat. Al 1.er curs hi há 19 alumnes; al 2.on, 21; al 3.er, 20.

El primer periode s'ha dedicat a la demostració sempre acomodada a la capacitat de cada curs' de que hi ha d'haver tres elements a la Pedagogía si ella vol ser veritablement feconda y guiadora: una Pedagogía General, qu'eduque lo que té de comú l'humanitat; una Pedagogía Nacional, que sía l'educadora de les nacions, fonamentantla en les virtuts y defectes de cada una; y una Pedagogía individual, que cuyde de l'educació de lo purament individual.

Aixo, qu'es la base de la Pedagogía nova, enclou qüestions tant fondes com les de les Nacionalitats, la del Individualisme y la de les Vocacions. Y, no obstant, a Espanya se fa d'una manera absolutament contraria, dantse tant sols Pedagogía General; y al extranger no s'ha arribat a admetre tampoch com a base ferma aquesta doctrina; y a Catalunya meteix, y dintre dels catalans ab noves orientacions, hi há qui diu encara que l'Escola té de fer *Hòmens* y prou, descuydantse de fer *Catalans* y de fer *Jo*. Per ço s'ha dedicat dos mesos a parlar y a discutir lo que es el fonament d'aquest nou sentit pedagògich que s'iniciá a Catalunya desde aquesta Cátedra.

Pera provarho s'ha parlat llarch. S'han sentat fermament els fonaments de la Pedagogía moderna — naturalisme, positivisme, cerebralisme y integralisme — admesos per tothom; y de la veritable explicació de cada una d'aquestes quatre columnes de la moderna educació se'n ha fet sortir l'idea d'aquells tres elements o Pedagogíes. Es a a dir, que'l no acceptar una Pedagogía clarament nacional y un altra d'individual es negar totes y cada una d'aquelles bases pedàgògiques avuy admeses.

Ara, sentada ben bé l'afirmació de la necessitat d'una Pedagogia Nacional, s'ha entrat en l'estudi de la Nacionalitat per deduhirne, en conseqüencia, el sentit y manera de la seva Educació.

Al 3.er curs, qu'es el més adelantat, s'ha iniciat, com a complement de la Cátedra, una discussió sobre l'importantissima qüestió de la «Tradició y el Progrés», d'una manera genèrica, es a dir, aplicable a Pedagogía, Economía, Política, Dret, etc.

Es qüestió essencialment integrant de la Pedagogía Nacional, per quant ella entranya els problemes de la perduració de les nacionalitats, del extrangerisme, de la nacionalisació de lo bo de fora, etc.

Tot just iniciada la discussió, el professor senyor Bardina sentá ab claretat l'estat de la qüestió y la posició de les distintes Escoles que la disputen, parlant a continuació els alumnes Joan Rotger y Fèlix Foquet, y continuantse aquests díes.

Com que la discussió será llarga, y, probablement, interessant, en donarem compte apart en un dels nombres de la Revista.

*
* *

Com a complement de la Cátedra, el Professor ha començat la propaganda d'extensió pedagògica, per divulgar les noves orientacions de la Pedagogía Nacional.

La primera conferencia tingué lloch al Ateneu Obrer de Vilassar, el quart diumenge d'Octubre, desenrotllant el tema «l'entusiasme en l'Educació», aplicat a la manera de esser dels catalans. Foren iniciadors de la conferencia el president y el mestre del referit Ateneu.

La segona tingue lloch a la mateixa Escola de Mestres, alguns díes més tart, dedicada als mestres. Parlá de les «noves orientacions de l'Economía Social en Pedagogía.»

Pròximament hi haurá conferencies al Ateneu Enciclopèdich, a petició de la Comissió d'Instrucció; a Mollet, per iniciativa del Alcalde y dels mestres, y en altres entitats.

I.

EL CENTENAR DEL REY EN JAUME

A BARCELONA

Les dúes comissions que hi há nomenades en aquesta Ciutat ja fa algun temps per la celebració de festes commemoratives del naixement del gran Rey y per l'erecció d'un monument digne de sa grandesa se son reunides últimament per cambiar impresions y començar de traçar un plan que puga portarse a la realitat. En lo que primerament s'han preocupat dites comisions, naturalment, es en la manera d'obtenir recursos, a qual efecte s'están fent les oportunes gestions ab l'Ajuntament y la Diputació provincial, totes dúes ben interessades en la patriòtica tasca de dites comissions.

Entre'ls pensaments que surgiren de la reunió de la primera d'aquestes hi há el de celebrar una exposició que comprenga totes les distintes manifestacions de civilisació del segle XIII, el del insigne Monarca. Y, com a complement d'aquesta exposició, celebrar una cavalcada representativa de les gestes principals d'aquell, a la qual se procurás donar tota la magnificencia artística que podría donarli la Ciutat de Barcelona.

Ademés, per fer conèixer y popularisar la figura del gran Rey, encarregar a autor competent una historia compendiada de la vida del meteix, de la qual se faría una edició profusa, a preu ben reduhit per que pogués adquirirla la gent de tots els estaments. De més a més fer una altra publicació que resultaría de gran interés, ço es una colecció de monografíes inèdites, totes sobre'l meteix assumpto, el Rey En Jaume, degudes a les plomes dels principals historiadors catalans.

Altre projecte: organisar una expedició marítima per visitar les Balears, Valencia y demés terres guanyades pel Conqueridor.

Ademés, proposar al Ajuntament de Barcelona y als de les demés poblacions de Catalunya que usen segell municipal d'instancia que, en celebració del Centenar, el dediquen al Rey En Jaume, inspirantse l'artista qu'estiga encarregat de fer el model en el segell del meteix Monarca.

Y, finalment, comunicarse ab totes les poblacions importants de la Corona catalana-aragonesa, y especialment ab Montpeller, ciutat nadiua del gran Rey, demanantles que totes commemoren el Centenar, quiscuna dintre de ses possibilitats, a fi de que l'entusiasme públich prenga un carácter de generalitat y sía una festa universal de totes les terres que foren regides per sobirá tant insigne y de tant grata memoria.

La tasca de la Comissió del Monument es més reduhida però més difícil encara. Acordá obrir una informació pública respecte del lloch hont dit monument podría emplaçarse. Y, com la necessitat de recursos es més obligadora dintre d'aquesta Comissió que dintre de la de festes, se prengué l'acort de telegrafiar als representants de Barcelona en les Corts demanantlos que procuren obtenir del Gobern qu'encloga en el pressupost general del any vinent una quantitat lo més respectable possible per contribuhir a les festes y a l'erecció del monument.

Tal ha sigut el resultat de la primera reunió de les dúes comissions, les quals se proposen treballar d'ara en avant ab la major activitat possible per encarrilar els projectes citats, acullirne de nous si son viables y rectificar tot quant oferesca en la práctica dificultats insuperables.

BIBLIOGRAFÍA

DISCURSO INAUGURAL LEIDO EN LA SOLEMNE APERTURA DEL CURSO ACADÉMICO DE 1907 á 1908 ANTE EL CLAUSTRO DE LA UNIVERSIDAD DE BARCELONA, *por el* Dr. D. JOSÉ ESTANYOL Y COLOM, *Catedrático de la Facultad de Derecho.*—Barcelona, Tip. «*La Académica*», 1907.

El Dr. D. Joseph Estanyol y Colom, encarregat enguany del discurs d'obertura de curs d'aquesta Universitat literaria, triá un tema de gran actualitat fa pochs mesos y que pot tornar a esserho qualsevol día, sense que may perda la seva importancia dins l'esfera del Dret: «*Algunas consideraciones sobre el derecho de asociación*».

Desenrotllá aquest tema en una monografía de 66 pág̃ines, seguides d'un índex bibliográfich de la nodrida y selecta colecció d'obres esmentades al text, que arriben a quaranta set.

Era natural que'l Catedrátich de Dret Canònich estudiés el dret d'associació, com ho fa, ab mires a les associacions religioses; mes, pera arribar a ses tesis, comença per derivar de la naturalesa del home el dret d'associarse anterior y superior a la lley positiva, y, en conseqüencia, el de dotar a l'associació dels medis necessaris d'existencia, com ho son els bens de tota mena.

Això el porta a estudiar la naturalesa de la persona jurídica, que analisa a partir de la Roma republicana, passant per l'absolutisme imperial, que l'empresoná y reduhí a la consideració de ficció legal, y arribant a l'amplitut de vida que li reconegué l'Iglesia, defensora de la llibertat colectiva no menys que de l'individual, baix qual benèfich impuls fou l'Etat Mitjana aquella en que gosá de majors facilitats al dret d'associació, que mimvá ab l'absolutisme y tingué sa posta ab la Revolució francesa, essent la cobdicia qui despullá de bens a les persones jurídiques, amparantse ab la vella teoría de tenirla per una ficció.

Naturalment desenrotlla les varies teoríes relatives a la persona jurídica: les de Savigny, Puchta y l'escola històrica, impugnada per Ihering, qui hi oposá l'anomenada dels destinataris y per l'escola dels juristes del dret alemany indígena, ab Gierke al cap de tots, qual teoría exposa ab gran lluhiment el francés Hauriou; teoríes a son colp refutades pel belga Van den Heuvel; y exposa en fi la del marquès de Vareilles-Sommières, que sembla adoptar.

Exposa després les interpretacions farisayques ab que's nega de fet el dret d'associació qu'en teoría ningú nega, refutant ab gran copia de datos la distinció entre les associacions autorisades y no autorisades per no tenir fi pecuniari, y la teoría de l'interposició, que porten a la desacreditada incapacitat de les mans mortes y a l'apropiació per l'Estat dels seus bens, en cas de disolució, donantse el cas curiós de que'l botxí se declare hereu legal de la víctima.

Fixa els verdaders límits del dret d'associació, derivantlos del seu propi fi; demostra la competencia de l'Iglesia ab independencia del Estat pera regir les associacions reli-

gioses y'ls drets d'aquest en quant a les laycals; defensa els vots religiosos, y acaba entonant un himne a la fecònditat de l'associació.

Aquesta abreviada ressenya es prou pera demostrar l'importancia del treball, hont pot consultarse ab fruyt l'última paraula de la ciencia en quant al dret d'associació.

* * *

GRAMÁTICA PEDAGÓGICA DE LA LLENGA CATALANA (Curs superior) *den* JOAN BARDINA, *Director de la «Escola de Mestacs»*—Barcelona, *Baguñá, editor*, 1907.

El senyor Bardina ha fet de la Gramática Catalana un que anomena tractat cíclich en el qual ván compresos tres cursos d'aquella: elemental, mitx y superior. El primer ja está de venda; el segon l'está acabant l'autor, y el terç es aquest que'ns ocupa.

Pertanyent el senyor Bardina al Claustre de Professors dels ESTUDIS, no'ns estará bé a nosaltres dir bé ni mal d'aquest llibre, però'l treball d'estudi y de meditació que ha precehit a sa formació es ben evident perque s'hage de fer notar. Ara, en quant al pensament del autor al publicar el llibre, ningú nos el pot explicar mellor qu'ell y per ço reproduhim els *quatre mots als entesos* que posa al final d'aquell. Ho fem respectant escrupulosament l'ortografía, la qual completa les explicacions del autor, qui diu aixís:

«Al redactar aquèsta *Gramática*, després de llargues meditacions, he procurat que s'apartés complèrtament dels llibres similars que surten de les cases editorials de Barcelona, París y Madrid, y fins he intentat que estés per sobre de les Gramátiques anglèses y alemanyes. Llegit ab calma tot el llibre, estich segur de que he lograt aquèt propòsit.

En cambi, no he atançat encara l'ideal filològich y pedagògich que m'havia prefixat, així còm una gramática *definitiva* pera mentres els progressos filològichs y educatius no reclamin un tom en aquèsta classe de coneixements. Les causes de no haver assolit aquèsta perfecció són moltes; no és la més petita la falta d'un bòn *diccionari fònich* y alhòra *etimològich*, per lo qual m'ha sigut impossible comprovar una lley importantíssima de fonètica catalana, que estalviaria moltes regles, y donaria una guia segura pera la escriptura de llètres duptoses.

El llibre, còm se vèu, rès té que vèure ab els altres d'igual títol que conèix el públich. Explicar detalladament mos mètodes y principis, es còsa de tot un volúm. No será en va, no obstant, resumir aquí les bases en que m'he fonamentat, pera demostrar que no he procedit al etzar, sinó a la llum de principis pedagògichs y filològichs, que, no per ser oblidats quasi bé de tothòm, dèixen de tenir la més capdal importáncia.

1.er El procediment pedagògich és més important que'l cotingut científich, tractantse de llibres didáctichs.

2.on No s'aprèn la llenga per la Gramática, sinó la Gramática per la llenga. La Gramática és el coneixament reflèx d'un idioma y son purificador. Per lo mateix que ella *supòsa* un fet, la llenga, y no'l *crea*, sòbren les teories y els tecnicismes.

3.er La Gramática de la llenga pròpia és absolutament distinta de la Gramática d'una llenga extrangera. Una Gramática que servèixi alhòra pera catalans y extrangers, és un absurt pedagògich condemnat a esterilitat.

4.rt Un llibre de tèxt dèu portar tot lo necessari y práctich, y no més, desterrantne l'erudició pròpia dels llibres d'especialitat.

5.nt Apoyantse la llenga en el pensament (idèya) y en la natura (còses), la Gramática dèu fonamentarse en la llògica y en la realitat. Un naturalisme racional sustituirá a les abstraccions a que tant se presta aquèsta ciència; y per altra part s'ensenyará de rahonar, infundint al alumne un cèrt sentit de filosofia casolana que eduqui l'enteniment.

6.è S'ha de cultivar ab preferència la rahó sobre la memòria. Per lo mateix s'han de suprimir les regles y excepcions, pera cedir son llòch als principis y conseqüencies. Rumiació per comptes d'erudició. El cervell que pènsa al llòch de la máquina que recita.

7.è Els llibres escolars han de despertar vocacions, sense especialisar may. En una Gramática hi dèu traspuar sempre un cèrt cayent filològich que, sense indigestarse a ningú, convidi còm un sanitós aperitiu al qui estiga cridat als estudis d'alta filologia.

8.è Tota llenga té un fons comú a tots sos dialectes. La Gramática's fonamentará en aquèt fons comú, no en cap dialecte.

9.è Les llegues no són patrimòni dels escriptors ni dels filòlechs. Fetes a còpia de parlarse, no les pòden reglamentar els filosòphs, ni están a mercè de motlles prèvis. La *plèbs* y el temps les descapdellen, y l'ús nacional és sa lley suprema.

10.è Les llengues han près carn passant per la pènsa, les orèlles, la gargamella y la boca. Conformes a n'aquèsta doble lley psicològica y fisiològica, s'han anat apartant de la etimologia, resultant que lo irregular etimològich és lo regular fisiològich.

11.è Ademés del *ús* o fonisme hi ha la etimologia y l'ús dels clássichs, tota llenga té enfonzodes ses arrèls en altres llengues més antigues. Y els clássichs són quasi bé sempre un trasllat fidèl del ús de llurs temps.

12.è La pedagogia té sa Llògica especial, ben diferenta d'aquèlla tant frèda y geomètrica que'ns ensènyen a les aules.

A la llum d'aquèts principis he arreglat el llibre, introduhinthi reformes, mènys defensables aquí còm més gròsses són. Pels fruits que doni coneixerém si he sabut encertar, presentant una *Gramática* que no puga ser titllada de memorista y acastellanada».

Per aclarir gráficament les lliçons del gramátich, el celebrat caricaturista que firma *Apa* ha fet 170 menuts dibuixos colocats en els llochs que'ls corresponen en el llibre.

*
* *

ESCOLA DE MESTRES. *Memoria del Curs 1906-07*, per JOAN BARDINA, *Director*.—Barcelona.—Imp. de Francesch Badía, 1907.

Es un opúscol de 44 rágines, en el qual s'explica detalladament l'historia de la fundació d'aquesta Escola y el notable camí fet durant el seu primer curs. Nombrosos gravats escampats entremitx del text demostren gráficament la vida diaria d'aquest important institució. El lector trobará sumament interessant aquesta Memoria y hi apendrá moltes coses que tal vegada no sab respecte de la necessitat que hi há de protegirla per trauren tots els incalculables fruyts que tenim dret a esperarne.

Per l'estat de comptes qu'en el meteix opúscol s'enclou podrá veures també com la direcció de l'Escola ha fet talment miracles, puix sembla realment impossible que ab tant reduhits ingressos, que han obligat als meteixos directors a bastraure, s'hage fet tanta y tant minuciosa feyna. Per ço entenem que totes les persones de bona voluntat tenen obligació d'enterarse d'aquesta Memoria que tant eloqüentment demostra els es-

forços que li cal fer a una institució naixent de fins trascendentals per arrelar una mica la séva vida.

***

ATENEU BARCELONÈS.—*Sessions públiques inaugurals de 1904 a 1905, 1905 a 1906 y 1906 a 1907. Sessió pública inaugural del Curs Acadèmich de 1907 a 1908.*—Barcelona, Tip. «L'Avenç», 1907.

L'Ateneu ha repartit aquets dos opúscols, l'interés dels quals queda ben indicat pels epígrafes. Son l'historia resumida de la docta Corporació durant un periode de més de tres anys. L'importancia de les inaugurals que ván compreses en el primer d'aquells fou generalment reconeguda en l'ocasió oportuna y no ha mimvat certament l'interés que despertaren els notabilíssims discursos dels ex-presidents senyors Domènech y Montaner y Suñol y, rellegits ara, se compren encara més l'aplaudiment ab el qual fou en el seu día rebuda sa lectura.

Cal fixarnos ara en el segon dels opúscols, que compren la Memoria del Secretari del Ateneu D. Sixt Quintana, y del nou President, D. Joaquim Lluhí y Rissech. La primera es un acabat quadro descriptiu de la vida del Ateneu durant la tongada de 1906-07, en el qual se nota, per poch que un hi fixe la mirada, la gran multitut de colors que té actualment la vida literaria barcelonina.

El discurs del senyor Lluhí y Rissech es una obra rodona y acabada, dedicada, com se diu desde'l primer moment, a determinar «les rahons. les causes y les lleys qu'en el nostre temps afirmen la personalitat natural y apoyen el dret d'autonomía del poble de Catalunya». Aquesta determinació se fa estudiant la superioritat dels éssers vivents y la relació estreta entre l'existencia individual y l'existencia colectiva dintre de les quals cal reconèixer y respectar y protegir la diversitat com la gran font de vida, y fixantse en les organisacions humanes y analisant les tres lleys per les quals es regida l'evolució de les meteixes, ço es la lley de la població, la de la diferenciació y la de la llibertat, que son ensemps, a judici del orador, els arguments qu'expliquen l'avenç d'alguns pobles entre'ls quals la República Nortamericana constitueix un bell model que'l senyor Lluhí se complau en descriure. Per aquelles meteixes tres lleys explica les experiencies de l'Europa y fa notar eloqüentment la vida y el progrés que porta en un poble la diferenciació y l'estancament y decadencia qu'en altres ha produhit l'nniformitat. Això el mena directament a fer un detallat estudi de l'organisació política del Estat espanyol, al qui cal rectificar sa direcció social y instituir la propia evolució. Fa l'historia de les velles nacionalitats que no han pogut destruir les ficcions contitucionals iniciades en les Corts de Cádiz ni ha pogut ofegarles l'omnipotencia del poder executiu. El fracás ha sigut gros y l'atribueix en bona part el senyor Lluhí a una acumulació funesta de poders excessius. Estudía lo que es l'Estat avuy: ni creador, ni motor, ni organisador. Pinta la lluyta dintre d'Espanya de les forces d'integració y de solidaritat y les forces disolvents y qualifica l'organisació espanyola d'exclusivament mecánica y estática. La força integrant y progressiva que pot refer l'Espanya es el nacionalisme. Es molt notable y digne d'esser meditada ab detenció la pintura que fa el senyor Lluhí del nacionalisme y de les seves virtuts. S'imposa cambiar l'Espanya unitaria decadent refent les regions y suprimint les provincies. Catalunya no's pot resignar al regiment provincial degut a un abus del Estat. Catalunya té dret a l'autonomía y l'orador demostra aqueix dret ab ar-

guments poderosos y acaba manifestant sa esperança de que prevaldrán definitivament a Espanya els ideals de salvació nascuts a dintre el poble.

La lectura del notabilíissim discurs del actual President del Ateneu explica ben clarament el perquè fou tant aplaudit y celebrat en el seu día.

***

L'Acció Econòmica.—*Discurs llegit en la sessió inaugural de la Societat d'Estudis Econòmichs ensemps que del Curs de 1907 a 1908*, per Guillem Graell, *son President honorari*.—Barcelona, Imp. Vda. de D. Casanovas, 1907.

En altre lloch de la Revista donam compte de l'inauguració d'aqueixa nova Socieper la qual tant viva afecció han de sentir els Estudis. Aquí'ns toca acusar rebut del discurs del senyor Graell, que, després de celebrada la dessusdita sessió inaugural, fou considerat per tots els assistents com un ver programa que havía traçat el Professor de de nostra Cátedra d'Economía pel jovent entusiasta que compon la nova Societat.

Ab istil sobri, quasi sentenciós, el senyor Graell desarrolla aqueix programa, parlant de la rigorosa necessitat de l'*acció;* de l'*emancipació per medi de banca propia;* de la singularitat del *nostre terrer* y de la *deserció dels pobles;* del *municipi, comarca* y *regió;* de la *qüestió social* y de la *conveniencia dels estudis econòmichs*, acabant ab una ardorosa conclusió al jovent per que síen hòmens dels qui puga refiarse la Patria.

Sentim que'ls íntims lligams que'ns uneixen ab el senyor Graell nos priven de parlar ab més extensió d'aquest discurs, del qual recomanam encaridament la lectura.

NOTES VARIES

SOCIETAT D'ESTUDIS ECONOMICHS.—El día 26 d'octubre s'inaugurá aquesta Societat en la sala d'actes del Foment del Treball Nacional. El concurs era molt nombrós y molt lluhit y en lloch preferent s'assentaren varis Diputats y Senadors, delegats de distintes corporacions y el representant dels E. U. C. Ocupá la presidencia el senyor Ras, president de la nova Societat, y el Secretari senyor Pugés, llegí la Memoria en la qual s'explica la gènessis d'aquella, dihent que la nova institució es deguda al calor que'l Professor d'Economía del E. U. C., senyor Graell, ha sapigut despertar entre sos deixebles. La Societat d'Estudis Econòmichs es, donchs, altre dels fruyts de les nostres Cátedres, ab caracterisació especial y falaguer pervindre.

Fent honra als seus deixebles, el senyor Graell s'encarregá de compondre el discurs inaugural. Al aixecarse per llegirlo, el president, senyor Ras, li cedí la presidencia. En a secció bibliográfica parlam d'aquest discurs, el qual llegí el seu autor ab tota la força de la convicció y ab la natural satisfacció del qui's troba ab una demostració tant brillant de que ses doctrines y lliçons han sigut amorosament recullides.

S'acabá la sessió ab un breu parlament del senyor Ras en el qual, després d'algunes consideracions sobre les tasques de la nova Societat que presideix, agrahí l'honor que li havíen fet les distingides personalitats que havíen assistit al acte y l'atenció y entusiasme que s'havíen notat durant tota la sessió en el brillant concurs.

L'INAUGURAL DEL ATENEU BARCELONES.—El día 19 d'Octubre se celebrá ab el lluhiment de costum en l'Ateneu la sessió inaugural del Curs de 1907-08. La sala d'actes era tota plena y dalt de la tarima hi havía les acostumades representacions de corporacions oficials y intelectuals.

Oberta la sessió, el Secretari del Ateneu, D. Sixt Quintana, llegí l'acostumada Memoria ressenyant tots els actes realisats per la docta Corporació durant el curs anterior, entre'ls quals ocupa lloch especial la generosa protecció y cooperació donada per l'Ateneu al E. U. C. y's citen, donantles l'importancia que's mereixen, les lliçons sobre Vitivinicultura que, a cárrech de nostra Cátedra «Pere Grau» doná D. Manuel Raventós y les quals tant gran concurs cridaren y tant ben rebudes foren.

Després de dita la Memoria, s'alça el senyor President del Ateneu D. Joaquim Lluhí y Rissech y llegí el discurs d'obertura de Curs, del qual parlam ab tota l'extensió que'ns es possible en la secció bibliográfica. Les belleses d'aquesta obra oratoria del Sr. Lluhí foren posades de relleu per una lectura impecable, gracies a la qual ni una sola de les idees y de les afirmacions que brotaven del discurs passaren desapercebudes per l'auditori. El discurs fou escoltat ab religiosa atenció y molt celebrat al final per tots els assistents. El senyor Lluhí fou, per conseqüent, molt felicitat.

EL CINQUANTENAR DELS JOCHS FLORALS.—La Comissió que, per encárrech del honorable Cos d'Adjunts, enten en l'organisació de festes per celebrar aquesta glosiosa data ha traçat en principi un vastíssim programa qu'exigeix el concurs de

totes les forces intelectuals catalanes. Entre aqueixes festes n'hi figura una organisada per les associacions d'ensenyança catalana y els E. U. C. han sigut cridats per entendrehi y pèndrehi part, a qual efecte figura un delegat dels meteixos en la comissió que se'n ocupa. Els treballs están encara massa endarrerits per poder dir en quína forma farán aqueixa festa les institucions d'ensenyança.

TRIBUT A LA MEMORIA DE D. MANUEL MILÁ Y FONTANALS.—La comissió que s'ocupa en donar forma práctica a la rendició d'aqueix tribut se reuní díes arrera, assistinthi un representant dels E. U. C., acordant commemorar l'obra y el nom del immortal Professor a Barcelona y a Vilafranca del Panadès, hout nasqué, procurant fer coincidir la cerimonia pública ab les festes del Cinquantenar dels Jochs Florals. Immediatament fou elegida una comissió executiva presidida pel successor den Milá en la Cátedra de Literatura d'aquesta Universitat, D. Antoni Rubió y Lluch, Professor de Literatura Catalana dels E. U. C., de qual comissió forma també part el nostre representant.

CONCURS MUNICIPAL D'OBRES CIENTÍFIQUES.—L'Ajuntament de Barcelona obrí un concurs d'obres publicades en aquesta Ciutat sobre materies científiques durant l'últim quinqueni ab premis de 1.000 pessetes. Per judicar les obres de carácter social fou designat un Jurat del qual havía de formar part un Professor dels nostres ESTUDIS, havent designat la Junta al de Dret Civil Catalá, Dr. D. Antoni M. Borrell, qui está ja díes há colaborant en les tasques del referit Jurat.

AUTONOMÍA UNIVERSITARIA. — Sobre aquest interessantíssim tema ha fet darrerament una conferencia en la Lliga Regionalista el jove jurisconsult y distingit escriptor D. Francisco Maspons y Anglasell.

Dita conferencia, a la qual assistí nombrós concurs, moguts per la gran importancia que's dona a Catalunya a aquest problema vital de l'ensenyança pot resumirse ab les parrafades següents:

«El problema de l'ensenyança es importantíssim, perque pera créixer y progressar, primer es existir y, pera que un poble existeixi, es precís que tinga una fortalesa qu'es moral y material: ha de ser un poble rich y culte y la cultura es filla de l'ensenyança. Catalunya instintivament ho ha entès aixís y s'está excedint en materia d'ensenyança.

»L'Estat ha resolt la qüestió en sentit negatiu: no se'n ocupa més que baix el prisma de les rendes que proporciona a l'Hisenda y al personal docent. L'ensenyança pública es una renda y una manera de colocar gent: la Lley fonamental no regeix y ha sigut sotstituida per un Estat absolutament monopolisador.

»Si no fossem a Espanya, no hi hauría qüestió: teòricament no hi há problema: es connatural el home al dret de perfeccionarse, es un instint invencible y, si no's concedeix aixís, s'equipara l'home a la bestia: el monopoli d'ensenyança es la negació d'aquest dret: priva al home d'instruirse condicionant sa educació extremadament: impedeix sobre tot que'l pare en familia puga educar al seu fill, dret innegable. L'Estat té obligació de vigilar y impedir que al noy se li donen ensenyances contra naturalesa, contra'ls principis fonamentals de la moral y ordre social; té la de suplir les deficiencies dels particulars; però fora d'això lo que ha de fer es garantir el dret del home a instruirse, la llibertat de ferho y'l dret del pare de familia.

»Així ho fan els pobles que ván al devant en la civilisació, fins el meteix Japó; y aixís ho féya Catalunya quan regía ses destins.

»Les ordenances dels Estudis Generals ne son prova plena. En ellcs se veu com els Catedrátichs eren elegits per dos o tres anys y sense oposició, hi trobem els *lectors aventurers*, iguals als *privat docens* en les cèlebres Universitats alemanyes; com en aquestes, el Claustre es independent, es nomenat per els doctors, designa son rector y aquest es autoritat suprema, ab facultats pera imposar multes, suspensions y fins presó: semblen les Universitats alemanyes un trasllat dels nostres Estudis.

»Precís es, donchs, fer un esforç pera que'l de Catalunya sía tot lo profitós que convé, impedint que l'Estat continúe abusant ab son monopoli y que's mire la qüestió ab un criteri burocrátich y mercantil, procurant l'adveniment de la llibertat d'ensenyança y un estat de coses que reconega al home y a les entitats els drets d'educarse y educar que'ls son connaturals.»

El selecte auditori aplaudí calurosament y felicitá al conferenciant. A qual felicitació unim sincerament la nostra.

ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS.—En el moment de sortir aquest nombre de la Revista está a punt de quedar constituída aquesta Associació, que tindrá convivencia ab els E. U. C. y'ls Estatuts de la qual están armonisats ab els de la nostra institució. El lector pot formarse cárrech per aqueixes dúes paraules de l'obra importantíssima que li cal portar a cap a la nova Associació, produyt de la fosa espontánea de totes les antigues societats escolars.

No tenim temps avuy per parlarne ab l'extensió que mereix l'assumpto. En el nombre vinent li dedicarem tot l'espay que pugam. Per ara sols direm que, legalisada la vida de l'Associació, se fará ab tota solemnitat l'inauguració de la meteixa en son propi local. Això será inmediatament després de les vagacions de Nadal.

Estudis Universitaris Catalans

LA CRONICA DEL REY EN JAUME

EN EL XIVen SEGLE

No'ns proposem en les notes que anem a publicar tractar de nou el difícil problema de l'autenticitat de la Crònica del Rey Jaume, com ho férem a principi d'aquest any en la Revista *Empori* (1). No es altre el nostre objecte que'l de presentar agrupats tots els testimonis y documents qu'en el XIVen segle donen fe, d'una o altra manera, de l'existencia d'aquell maravellós llibre y de la forma en que se'l apreciava. Aquestes notes formen part d'un més extens comentari que en la nostra classe dels ESTUDIS UNIVERSITARIS ens sugerí l'erudita conferencia que, sobre la Crònica y la personalitat del famós Rey Conqueridor, llegí en el curs passat (1906-907) el nostre aventatjat alumne En Francesch Martorell. Es una mostra dels treballs de colaboració col-lectiva en l'estudi, més que en l'ensenyança, dels alumnes y del professor, treballs als quals donem una gran importancia, ja que han de contribuir moltíssim a aclarir la nostra historia literaria.

Els testimonis de la Crònica del nostre gran Rey en el XIVen segle, imparcialment pesats, son una important contribució, no la única, que s'ha de tenir en compte per resoldre el difícil problema de que parlavem al principi. Formen el fons d'aquesta contribució les alusions y omissions dels cronistes posteriors

(1) *Empori*. Any I, n.º 1, Janer 1907. Pág. 2.

de los centurias XIII y XIV, els códices de l'obra, els documents que a ella se referissen y les traduccions.

Al estudiar el primer punt hem d'assenyalar el fet de que l primer y mes bell monument nacional del genre historich, consagrat per l'autoritat d'un monarca d'extraordinaries qualitats, notoriament conegut, o al menys citat, d'una manera excepcional y categórica pels grans cronistes immediats, germans seus de professió. En totes les obres históriques que venen despres de la seva, la fama del Rey Jaume puja mes alta com a conquistador y com a sant, que com a sabi. La semblança de miniaturista primitiu que fa d'ell en Desclot, mes avial física que moral, sols diu en aquest latim concepte que «fou molt ardit e prous de ses armes, e fo valent e larch de donar e agradable a tota gent e molt misericordios e hac tot son cor e sa voluntat de guerrejar ab Serrayns» (1). En cap dels capitols que aquest cronista dedica el regnat de D. Jaume s hi nota l influencia de la obra del Conqueridor, y axò pot apreciarse principalment en els relatius a la presa de Mallorca, fills segurament d altres relacions historiques avuy desconegudes.

L elogi mes calent d'un dels mes coneguts historiadors de la decadencia, y que millor la sintetisen, en Pere Carbonell, no enlayra al nostre Rey en el concepte de cronista, sinó com orador escolastich y religios y fins com sant (2). En la meteixa narració reyal ja s transparenta en el monarca o en qui segui l autor, el desitx de lluirse en aquell concepte, desde l prolech, pesat y artificios, y els discursos de les Corts hon se resolgué la presa de Mallorca, fins a l improvisació del Concili de Lió.

En Muntaner, que sent pel gran monarca una admiració plena de respecte y d'entusiasme, que se vanagloria d haverlo conegut en sa minyoma hostatjat en sa casa payral de Perelada, res ens diu d ell com a historiador, y si sols com a sabi (3). Mes encara; al indicar de les fonts historiques del seu regnat, o fa una alusió ambigua, que no se sab si se refereix al llibre o a les conquestes del Rey (4), o parla de *molts llibres* en general sobre la seva vida (5) o de dues cromques espe-

(1) Ed. *Renaxensa*, cap. XII. Pag. 55.

(2) Son tant curiosos els passatges aludits que'ls transcribim a continuació, a pesar de que no entren dintre de l'epoca qu estudiem: «f. LXIII ... y encara aquest excellentissimo Rey en Jaume hagué altre special do de nostre senyor Deu axi com los seus Apostols, car ell entengue e sabe per si mateix sens mestre e instructor les divinals scriptures per gracia del Sant Spirit, e preicava en totes festes del any en qualsevol ciutat e lloch ell se trobas, a honor e gloria de nostre senyor deu e dels sancts molt devotament e maravellosa allegant de pas en pas les sacres scriptures, e aquelles splenant com si fos un mestre en theologia.»

f. «LXIIII... lo Rey en Jaume vulgarment appellat lo gran conquistador e aimador e defenedor de la sancta fe catholica lo qual encare que no sia canonizat, per haver ell tant sanctament viscut e obrat e fets miracles en sa vida, per tots los cronistes e histories e altres que dell han escrit es appellat rey sanct».

(Pere Miquel y Carbonell. *Chroniques de Espanya fins aci no divulgades*. . Barcelona, Amorós, 1546.)

(3) «e apres ques vae lo pus bell princep del mon, *e lo pus savi*, e lo pus gracios e lo pus dreturer ...» Ed. Barcelona, 1886, cap. VII, p. 32.

(4) «E podets ho veure en *lo libre de les conquestes* que per lo senyor rey vostre pare *se son feytes* ...» Ed. Barcelona, 1886, cap. 36, pág. 83.

(5) ... «com ja *sen son feyts molts libres de la sua vida* e de les sues conquestes e de la sua bonea de cavalleries e asaigs e proeses.» Id. cap. 7, pág. 31.

cials de le conquestes de Mallorca (1) y de Valencia (2). Les resumides relacions d'aquets dos gloriosos fets del nostre cronista, res tenen que veure ab les dugues cromques anteriors del Rey y den Desclot. Els capitols que consagra al regnat de D. Jaume no indiquen cap coneixement de la seva obra, sinó de fets historiques noves per nosaltres, y desgraciadament desaparegudes, apart d'alguna que altre tradicio, y fins confos recort personal de la seva primera edat.

La referencia mes explicita den Muntaner es la segueut «E podets ho veure en lo *libre de les conquestes* que per lo senyor rey vostre pare se son feytes», (Cronica cap. XXXVI). D'aquets fets, com diu en Massó y Torrents (3), no sen pot deduir lley en pro ni en contra de l'autenticitat de la cronica real, car en l'edat mitjana se veu repetides vegades citar els llibres sense anomenar llurs autors, per importants personatges que aquets siguin; no obstant, justament en Muntaner cita una sola vegada el nom de l'autor d'una cronica perduda (4).

La primera vegada que en una obra historica del XIV^en segle, de les que fins ara coneixem, se cita la Cronica del Conqueridor, es en la atribuida al Rey Pere el Cerimonios, feta pensant en la de D. Jaume y ab el desitx d'imitarla. No obstant, l'alusio, clara respecte del llibre, no ho es en quant a sa paternitat (5).

Els documents historichs testimonials sobre'ls famosos *Feyts d'armes*, coneguts fins ara, comencen a aparèixer a principis del XIV^en segle. En rigor son cinch, dos dels quals havien estat ja publicats; els tres restants vàrem tenir la fortuna de trobarlos en les nostres recerques en l'Arxiu Reyal d'Aragó. Publiquem tots cinch a continuació d'aquest petit estudi, per lo meteix que no abunden els documents d'aquest genre, y que es convenient agruparlos definitivament, constituint aixis un petit diplomatari del Rey Jaume.

Fins fa poch el mes antich testimoni històrich de l'existencia de la Cronica del Rey era la paràfrasi o traducció que abans del any 1314 escrigue el dominicá fra Pere Marsili. Mes avuy, mercès a un curiós document trobat pel docte historiador D. Andreu Giménez (6), en podem citar un altre d'anterior, a saber, una carta de Jaume II a son cosi el Rey Sanxo de Mallorca, manifestantli que havía ordenat fer la copia, per ell demanada, del *librum actuum*, o sigui del *Libre dels fets* del seu avi, y que, feta aquella y la comprobació, per la qual havia tingut que detenirse més temps el seu correu, li enviava per medi d'aquest. Porta el document la data de 15 de Maig de 1313.

Segueixen en antiguitat tres documents que trobárem en nostre rich Arxiu de la Corona d'Aragó.

(1) ....«segons que porets entendre en *lo libre quis feu* de la preso de Mallorques.» Id., cap. 7, pág. 32.

(2) ....«los quals (fets) yo no vull scriure, per ço com ja damunt vos he dit quen *lo libre qui es feyt de a conquesta* ho trobarets.» Id. cap. 9, pág.

(3) Vid. Massó y Torrents. *Historiografia de Catalunya en català durant l'epoca nacional*. Extrait de la *Revue Hispanique*. t. XV, New York-Paris, 1906, pl. 41.

(4) En el cap. CLXXIII de les edicions impreses cita «...la *Gesta* quen Galceran de Vilanova ne feu...»

(5) ....«e legint lo libre o crhonica del senyor Rey En Jaume tres avi nostre.» Edicio Bofarull, pag. 233.

(6) *Revista de Huesca*. Marzo-Abril 1903, n.° 1. *Quien es el autor de la Cronica de San Juan de la Peña*, por Gabriel Llabrés; pág. 8.

El primers d'ells, descobert ab posterioritat al citat article d'*Empori*, porta la data de 18 de Juny de 1313, y en ell el Rey concedeix a fra Pere Marsili la suma de cent trenta sous barcelonesos, per escriure el llibre *gestorum* de Jaume primer (1).

L'altre, datat a Barcelona el día 2 d'Octubre de 1335, está dirigit pel Rey Alfons III el Benigne a la seva germana Donya María. En aquesta lletra el Rey demanava «el libro del senyor Rey don Jaime nuestro besavuelo» (2). El llibre de que's parla no pot esser altre que la Crònica, perque l'atribució del de la *Saviesa* no té cap fonament y es una gran equivocació literaria y històrica.

L'altre document que havem trobat té molta més importancia, perqu'está endreçat al conegut Abat de Poblet Pons de Copons, y, segons sembla, se relaciona ab la famosa copia que feu en aquell monestir en Celestí Destorrens, y es el més antich còdex dels que fins ara ens han conservat la preciosa autobiografía. En el document a que'ns referim, escrit a Barcelona el 2 de Setembre de 1343, mana el Rey Cerimoniós al Abat de Poblet que li envihi tot seguit, pel portador del meteix, el llibre de pergamí, que debía fer copiar d'altre de paper, de la Crònica de D. Jaume (3). Quinze díes després de rebuda aquesta lletra per fra Pons de Copons, acabá en Celestí Destorrens la copia del magnífich còdex de Poblet, que, després de moltes vicisituts, va anar a parar a la nostra Biblioteca Universitaria, y fou publicat per en Marian Aguiló.

Fins ara en cap dels documents aduhits en aquestes observacions havem trobat una palesa afirmació de l'autenticitat de la Crònica. Ni Jaume II, ni Alfons el Benigne, ni Pere el Cerimoniós, al fer treure copies o demanar el llibre historial, assenyalen, com sembla natural, la circunstancia d'esser l'autor el seu ilustre antipassat. La primera vegada que se'ns ofereix aquesta afirmació es en 1371, casi trenta anys després del document darrerament analisat. Debem aquesta preciosa troballa al malaguanyat Andreu Balaguer y Merino. El curiós document que publicá el va aduhir pera provar la paternitat de la Crònica en favor del Rey En Jaume, y en veritat ell es el principal, per no dir l'únich, argument de pes en la seva alegació, y en nostre concepte es la prova testimonial més important que fins ara s'ha aportat en aquesta debatuda qüestió. Siga com vulga, per ell consta qu'en 1371, y per tant abans d'ell, la paternitat reyal de la nostra Crònica era una tradició acceptada.

El document trobat pel senyor Balaguer y Merino es una declaració feta, en 21 de Octubre de 1371, per Saurina, muller de Bartomeu de Bonany, ausent, en la que reconeix haver rebut de Pere de Palau, tinent claus del Arxiu reyal de Barcelona, un exemplar en llengua vulgar *(scriptum in romancio)* de la Crònica del Rey Jaume, pera entregarlo, per manament de Pere III el Ceremoniós, al seu fill l'infant Martí.

(1) Arx. Cor. Aragó. Reg. 274, fol. 10 v.
(2) Arx. Cor. Aragó. Reg. 546, fol. 80.
(3) Arx. Cor. Aragó, Reg. 1059, fol. 57.

Hem deixat per l'últim lloch el parlar dels còdices y traduccions, perque real-ment apareixen més tart que'ls documents. Encara que uns y altres constitueixen grupos ben diferents, en farem d'ells un sol, per no tenir que establir dues divisions cronològiques. La primera noticia que tenim d'una edició de la Cronica del Rey Jaume no es d'un text catalá, sinó llatí. Poch més d'un any més tart de la data del document de que hem parlat anteriorment, trobat per D. Andreu Giménez, el día de la Santíssima Trinitat de 1314, presentava el ilustrat frare dominicá Pere Marsili al Rey Jaume II, en l'Iglesia dels Predicadors, de Valencia, la seva traducció ja complida de la *Crònica*, de la qual el Rey llegí un capítol al sortir de missa, tot passejantse pels claustres. En el pròlech de la versió llegim l'origen y el motiu de la meteixa: «*Tamen valde rationi consonum in occulis illustrissimi Domini Jacobi Regis Aragonum, Valentie, Sardinie et Corsice, Comitisque Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie vexilarii, Admiratii, et Capitanei generalis apparuit, ut victoriosissimi avi sui gesta pristinis temporibus veraci stilo sed vulgari collecta, ac in archiviis domus regie ad perpetuam sue felicitatis memoriam reposita reducerentur in medium, atque latino sermone diserta, et per capitula juxta conclusionem varietatem distincta, unum ystorialem et cronicum redderent codicem...*» (1). Notis be qu'en aquest paragraf se fa observar que la crònica se conservava en el Arxiu reyal en un text catalá, *veraci stilo sed vulgari collecta*, però no la circunstancia del meteix encara més curiosa de que fos obra del meteix Rey. Aquest manuscrit que's guardava en dit Arxiu, y qual existencia testimonieja el document citat de 1371, no s'hi trobava ja en 1410, quan se va procedir al inventari dels bens del Rey Martí I (2). No deixa en cambi, d'esser molt extrany qu'en la llibreria d'aquest Rey se conservessin dugues copies llatines datades en els meteixos mes y any que de la traducció d'en Marsili, (*Nones* Abril 1313) (3). Consta també que en la llibrería del Rey Pere el Cerimoniós de Poblet hi havía *un liber vitae sancti Regis Jacobi in latino* (4).

El manuscrit més antich que ha arribat a nosaltres de la Crònica de D. Jaume es el que feu escriure en 1343 l'Abat de Poblet, y's conserva en la nostra Biblioteca Universitaria, ab la signatura 21-2-2. L'acabament diu aixís: «*Aquest libre feu escriure l'honrat en Ponç de Copons per la gracia de Deu abbat del honrat Monestir de sancta Maria de Poblet: en lo qual Monestir jau lo molt alt senyor Rey en Jacme, aqueyl de que aquest libre parla dells feyts que feu ni li esdevengueren en la sua vida. E fo escrit en lo dit Monestir de Poblet de la ma den Celesti Destorrens, e fo acabat lo dia de sent Lambert a .xvij. dies del mes de setembre, en lany de M.CCC.XLIII*». Don Angel Aguiló va publicar un facsímil de la pri-

(1) Vid. Massó y Torrents. *Revue Hispanique*, XII, 123, 42.
(2) Jaime Villanueva. *Viaje literario á las iglesias de España*. Tomo XVIII. Madrid, 1851; p. 315.
(3) Massó y Torrents. *Inventari dels bens mobles del Rey Martí. Revue Hispanique*. XII n.º 56 y 57
(4) Ribera. *Real Patronato de la Merced*. (Barcelona, 1725) p. 92 ct.

mera plana d'aquest manuscrit, en el seu *Repertori dels noms propis y geográfichs citats en la Cronica d'en Jaume I* (1).

Al entusiasme del Rey Pere III pel seu glorios antipassat debem l'altre manuscrit trescentista de la Crònica de D. Jaume. Es la copia qu'en 1380 encarregá al seu escribent Johan de Barbastre, el nom del qual surt sovint en la correspondencia literaria del monarca. Avuy día se guarda a la Biblioteca del Comte d'Ayamans, a Palma de Mallorca, y diu aixís la sotscripció final: «*Mandatus Serenissimi Domini Petri Dei gratia regis Aragonum, Valenciæ, Majoricarum, Sardiniæ et Corsicæ, Comitisque Barchinonæ, Rossilionis et Ceritaniæ,... Ego Iohannes de Barbastro de scribania predicti domini Regis Aragonum, oriundus Cesaraugustæ scripsi, Civitate Barchinonæ Anno a Nativitate Dni M.º CCC, octuagesimo scripsi.*» Comença el llibre: «Aquest es lo començament del pròlech sobre'l libre que feu el Rey en Jacme per la gracia de Deu Rey Darago e de Mallorques e de Valencia, comte de Barcelona e Durgell, e senyor de Montpesler, de tots los feyts e de les gracies que nostre Senyor li feu en la sua vida» El titol y principi del MS. de Joan de Barbastro, distints del codix de Poblet, son els meteixos del original custodiat en l'Arxiu Reyal.

Encara en el meteix XIV^en^ segle hem de donar compte d'una traducció aragonesa de bona part de la Crònica feta per l'eruditíssim bibliòfil y Mestre del Hospital Joan Fernández de Heredia, per inclòurela en la segona part de la seva *Grant Cronica de los Conquiridores* (2). Molt diu en favor de l'autoritat y el prestigi de la *Crònica* de D. Jaume el fet de que sols en el XIV^en^ segle, fos traduhida al llatí y al castellá, honor que no va atènyer en la meteixa època, cap més text històrich vulgar.

Res hem de dir de la sort que va correr l'obra de D. Jaume en el XV^en^ segle, perque cau fora dels límits que'ns hem marcat per aquest article. L'estudi de l'influencia de la *Crònica* en l'historiografía quatrecentista requereix un treball analítich que tampoch podem fer ara. Ademés ens caldría examinar els inventaris que han arribat fins a nosaltres de les Biblioteques d'aquella època. L'autorisat parer del Sr. Massó y Torrents es de que cap dels nostres cronistes del XV^en^ segle, sembla haver conegut la Crònica de Jaume I. Ni en Boades, ni en Tomich, ni en Turell, que solen citar altres llibres, hi fan referencia (3).

A continuació, y per ordre cronològich, copiem els documents citats en aquest article:

(1) Revista de Bibliografia Catalana. Any III, págs. 116 y següents.

(2) Vegis la taula de les rúbriques d'aquesta obra en el *Libro de los fechos et conquistas del Principado de la Morea compilado por comandamiento de D. Fray Johan Fernández de Heredia, maestro del Hospital de S. Johan de Jerusalem. Chronique de Morée aux* XIII *et* XIV *siècles, publiée et traduit pour la première fois pour la Societé de l'Orient Latin par Alfred Morel Fatio.* Genève, 1885; pág. 51 del prefaci.

(3) Ob. cit. pág. 42.

I

BARCELONA 5 MAIG 1313

Jaume II participa a son cosí el Rey Sanxo de Mallorca que ha ordenat fer la copia per ell demanada del LLIBRE DELS FETS *del seu Avi.*

Ilustri principi Sanccio Dei gratia Regi Maioricarum, Comiti Rossilionis et Ceritanie, ac domino Montispesulani, karissimo consanguineo suo Jacobus per eamdem Rex Aragonum etc. Recepta litera vestra super mittendo ad vos librum actuum (1) felicis recordationis Regis Jacobi avi comunis, significamus vobis quod jam ipsum librum transcribi mandaveramus, et nunc, post receptionem vestre littere supradicte, translatum libri ipsius perfici fecimus ac etiam comprobari, per cuius perfectionem et comprobationem cursor vester usque nunc habuit remanere. Sicque mittimus vobis translatum dicti libri comprobatum per cursorem predictum. Data Barchinone III nonas madii anno Domini MCCCXIII.

Arx. Cor. Arag. R. 240, fol. 200 v.

Revista de Huesca.—(Marzo, Abril, 1903, n.º 1.) *Quien es el autor de la Crónica de San Juan de la Peña, por G. Llabrés*, pág. 8.

II

CERVERA 18 JUNY 1313

Jaume II concedeix a fra Pere Marsili la suma de cent trenta sous barcelonesos dels drets del segell reyal, per escriure el «liber gestorum» de Jaume I.

Nos Jacobus, etc.—Recognoscimus et confitemur vobis dilecto notario nostro Bernardo de Aversone, nostra sigilla tenenti, quod ad mandatum nostrum oretenus vobis factum dedistis et solvistis de iuribus nostrorum sigillorum predictorum quantitates infrascriptas videlicet Arnaldo Messegerii de Camera nostra septingentos quinquaginta solidos barchinonenses pro quibusdam necessariis camere nostre et fratri Petro Marsilii de ordine Predicatorum centum triginta solidos dicte monete pro scripturis libri gestorum illustrissimi domini regis Jacobi felicis recordacionis avi nostri et Bernardo de Sancta Eulalia quadraginta quinque solidos eiusdem monete pro vestitu, et ideo acceptantes a vobis quantitates predictas mandamus eas per magistrum racionalem curie nostre vel alium quecumque a vobis

(1) Debia ser l'exemplar català que s'intitulava *Libre dels feyts .. del rey En Jacme ..* Ho confirma el fet de no estar encara acabada la traducció d'en Marsili, que no fou entregada fins l'any següent.

compotum auditurum in nostro compoto recipi et admiti vobis restituente apocha de quantitatibus solutis dictis Arnaldo Messegerii et ffatri Petro Marsilio et presentem... dicto Bernardo de Sancta Eulalia non habeatis apocham de quantitate sibi solute. Datum Cervarie XIII kalendas julii anno domini MCCCXIII.

Arx. Cor. Aragó; reg. 274, f. 10, v.

III

BARCELONA 2 OCTUBRE 1335

Alfons III el Benigne demana a la seva germana María el llibre del seu besavi Jaume I.

Don Alfonso, Don Alfonso (sic), por la gracia de Dios Rey Daragon, etc. A la alta Infanta dona María, muy cara hermana nuestra, mujer del alto infant don Pedro de Castiella qui fue, e freyra del monasterio de Sixena, salut como hermana que muyto amamos de coraçon, por aquien querriamos tanta vida e salut como por anos mismo. hermana muy cara rogamos vos aquel libro del senyor Rey don Jayme nuestro besavuelo, el qual libro fué del muy alto senyor Rey padre nuestro, a quien Dios perdone, e es con cubierta vermeyla, nos querades enviar luego, e si non tenedes enviedes alla do es e quel nos trametades sin toda tarda por el bort de Molina de casa nuestra, que esta carta vos dará. E de aquesto nos faredes muyt grand plazer. E nos faremos lo transladar, e si lo queredes enviar vos lo hemos luego. Dada en Barchelona dyuso nuestro seello secreto lunes 11 dias de Octubre En el año de nuestro senyor MCCCXXX cinquo.

Cl. de Salaviridi mandato domini Regis.

Arx. Cor. Arag. R. 536; fol, 80, v.

IV

BARCELONA 2 SETEMBRE 1343

Pere el Cerimoniós mana al Abat de Poblet que li envihi tot seguit el llibre de pergamí que debía fer copiar d'altre llibre en paper de la CRONICA *de D. Jaume.*

Petrus etc. Venerabili et dilecto abbati monasterii Populeti, salutem et dilectionem. Miramur de vobis et merito quare librum pergameneum quem ut nobis dixistis ad opus vestri rescribi facere debebatis et sumi ex quodam alio papireo libro nostro facto scilicet gestis dive recordacionis domini Jacobi Regis Aragonum abavi nostri, nobis tamdiu mittere tardavistis. Quare vos rogamus quod si eum

rescribi fecistis, alio ipsum rescribi celeriter faciendo, ad nos librum pergameneum supradictum protinus per latorem presencium transmittatis. Datum barchinone III° Idus septembris anno domini millessimo CCC° XL tercio.

Arx. Cor. Arag. R. 1059, fol. 52.

V

BARCELONA 31 OCTUBRE 1371

Saurina, muller de Bartomeu de Bonany, ausent, declara haver rebut de Pere de Palau, tinent les claus del Arxiu reyal de Barcelona, un exemplar de la Cronica de Jaume I, pera entregarla per manament del Rey, al seu fill l'infant Marti.

Die veneris XXXI die mensis Octobris anno anativitate domini M° CCC.° LXXI.

Ego Saurina xcor venerabilis Bartholomeus de Bonañy civis Barchinone nunc absentis, expensorio incliti domini infantis Martini serenissimi domini Aragonum regis nati et procuratrix generalis eiusdem viri mei, de qua procuratione constat per instrumentum publicum XV die Marcii anno a nativitate domini M° CCC° LX° nono confectum et clausum per notarium infrascriptum, confiteor et recognosco vobis Petro Palacii civi dicte civitatis tenenti claves archivi Barchinone armorum dicti domini regis, quod de mandato eiusdem domini regis vobis facto cum quadam littera sua clausa sub suo secreto sigillo data Dertuse quarta die presentis mensis octobris vobis de hiis directa, tradidistis michi nomine dicti mariti mei recipienti quendam librum pergameneum cum postibus cohopertis de corio virmilio scriptum in romancio et incipit in rubro *Aquest es lo comensament del proleeh sobre l'llibre que feu el Rey en Jaume per la gracia de Deu Rey d'Arago e de Mallorcha e de Valencia, comte de Barcelona e d'Urgell e senyor de Montpeller de tots los feyts e de les gracies que nostre Senyor li feu en la sua vida.* Et postea in nigro incipit *Recompte Mossenyer sent Jacme que fe senes obra morta es* etcetera. Quequidens librum dictus dominus rexin dicta littera sua mandat tradi per vos dicto Bartholomeo de Bonany portandum seu tradendum per eum dicto domino Infanti, prout continet in dicta littera quam vobis restituo cum presenti. Et ideo renunciando predicto nomine excepcioni dicti libri non habiti et non recepti et dolo, ffacio predicto nomine vobis de predicto libro presens aprocham instrumentum.

Quod est actum Barchinone.

Testes Bernardus Alegre, sartor dicti domini infantis Martini et Arnaldus Morera, rector capelle palacii regii Barchinone.

André Balaguer y Merino. Un document inedit relatif à la Chronique catalane du Roi Jacme 1,er d'Aragon, Paris, 1877, pág. 8.

A. Rubió y Lluch

MESTRE JOAN GASCÓ

III

Vista pels documents l'obra den Gascó hem d'averiguar si d'aquesta en conservem part que'ns permeta judicar del seu autor y afiturar sos mèrits com artista, buscant després si'ls documents son suficients per dir fins ahont s'extengué l'activitat del nostre pintor.

Però avans d'això no será pas per demés que fem notar si pot esser veritat una asserció que ab certa indeliberació s'ha llançat al parlar del Art Catalá. S'ha dit qu'en nostra terra hi havía un art *ciutadá* y un altre *rural*, amagat aquest a Montanya y ovirador l'altre a Barcelona y poblats del entorn, si digne d'atenció l'un sols com a demostració indígena y documental, notable l'altre per ses altes qualitats y per esser digne de figurar entre les manifestacions dels pobles que s'han de comptar en les planes del llibre de l'historia del Art. Segons aquesta teoría en Gascó tindría d'esser un *ruralista*, puix que tota sa obra fins ara sols sabem que's cová y desenrotllá en la Plana de Vich y alta Montanya.

Aquesta afirmació del art rural sols pot esser sostinguda judicant de la producció artística d'una contrada per unes poques mostres que han quedat en llochs sempre pobres, puix que'ls documents y els fets diuen qu'es absolutament falsa. Referintme sols a Vich, ahont s'es aplicada tal teoría, trobo, per lo que guardem encara en Museus y coleccions y pels vells escrits, que han obrat per la Ciutat Ausetana quasi tots els més grans artistes y els qui son més alt ornament de l'escola catalana. Aixís els pintors Pere Serra, Jaume Cabrera, Gabriel Guardia, Lluis Borrassá, en Joan y Pere Alamany, en Barthomeu Bermejo, en Rafael Vergós; entre'ls esculptors en Coli de Marvella y en Pere Oller y en Matíes Bonafè, no essent necessari citar orfebres y brodadors puix que a Vich hi havía obres y n'hi há encara que proven qu'en coses d'art la distinció entre ruralistes y ciutadans, del modo com s'es aplicada, es totalment inexacta. Els artistes antichs sols buscaven qui'ls pagués la feyna, sens entretenirse a mirar ahont debíen quedar llurs obres. Qui volía un retaule contractava ab un pintor, com qui contracta un obrer qualsevol que ha de trèurel d'un apuro. L'independencia del artista modern que produheix pel desitx d'exteriorisar lo que sent, l'independencia artística prescindint de tota traba y fins dels capritxos de qui paga,

antigament no era coneguda. Y, ab tot y les imposicions y la necessitat d'acomodarse al gust d'altri, nostres antichs artistes sabíen fer ressortir la seva personalitat.

Y que en Joan Gascó era un digne saguer dels mellors artistes que havíen treballat a Vich ho demostra la seva obra. Per una sort gran tenim taules que sabem que indubtablement foren obra del mestre navarro y, lo que es mellor, ne tenim del principi y del final de sa estada entre'ls vigatans. Del seu primer retaule conegut, del que feu per Sant Joan de Fábregues, l'any 1502, segons apar, ne tenim tres taules en el Museu Episcopal de Vich. Una d'elles es la central del altar, midant 1'40 × 0'94 mts., y nos presenta els Sants Joan Baptista y Evangelista, el primer ab l'*Agnus Dei* sobre un llibre y l'altre ab el cálzer venenós de que surt la vibra. Amples flanges d'or en relleu adornen l'indumentaria dels Sants, que's destaquen sobre un esplèndit fons estofat ab un hermós motiu inspirat en els brocats gòtichs de finals del segle XV. La pintura aquesta es d'una grandíssima riquesa de tons calents, presentantse tocada ab finura de miniaturista y perfectament acabada. Les figures

Sant Joan Evangelista

Detall del retaule de Sant Joan de Fábregues
(Museu de Vich)

resulten valentes y potser un xiquet curtes, però de totes maneres están ben encaixades y's combinen agrupantse ab naturalitat.

També aquest judici pot aplicarse a les dúes altres taules del meteix altar. Son les dels compartiments laterals; dúes de les *cases* surmontades antigament per arch canopial ab frondes que debíen destacar sobre un fons estofat en relleu daurat, donant un motiu de brots vegetals que's retorcen en espirals y s'entortolliguen ab bon coneixement del efecte decoratiu. Miden 1'10 d'alt per 0'65 d'ample, poch més o menys. L'una dona l'escena del baptisme de Jesús, a qui dos ángels agenollats guarden les vestidures; l'altra mostra Sant Joan Evangelista inspirat per Deu per medi d'un ángel que ab una bocina apar dictarli lo que dega anar escribint, mentres una águila li aguanta ab el bech un dels antichs tinters de banya. Aquestes taules no presenten pas els fondos daurats, sinó que fan que les figures ressalten sobre paysatges no pas tant finament acabats com les figures, de les quals resulta notable el Sant Deixeble estimat.

L'autor d'aquestes pintures demostra esser plenament un artista gòtich, que, si en aquestes darreres dona en alguna manera esplay a les influencies del renaixement, en la taula principal s'adapta absolutament al gust del poble, que volía daurats, estofats y composicions riques y animades pels tons vius.

Del retaule contractat a 7 de Janer de 1507 per l'iglesia de Sant Joan del Galí, dita comunment Sant Joan Gros, situada a uns tres quarts de Vich, se'n poden veure deu fragments, colocats en un altar barrocament desgraciat que porta la fetxa 1775. Alguns d'aquests troços del antich altar están en una conservació deplorable. Hi há el calvari de la punta, ab la Mare de Deu y Sant Joan drets, a més de la Magdalena abraçada a la creu, ahont está clavat el dessangrat cos del Diví Mestre, vegentse al fons la ciutat deicida ab un camper pintat barroherament en temps que's feu l'altar actual. Aquest compartiment actualment mida uns 90 centimetres en quadro. Al centre del retaule hi há la composició principal del antich: Sant Joan Baptista assentat en honorífica cátedra ab un bancal o respatller figurant un drap d'or ab un granat dibuix negre. El Sant Precursor ab la dreta senyala l'*Agnus Dei* que aguanta ab l'altre braç, destacantse sobre un camper ricament estofat de relleu d'or formant una ornamentació igual a la que hem vist sobre els archs canopials de Sant Joan de Fábregues. Mida 1'40 × 0'95 mts.

Les taules de la part del Evangeli son quatre, tres pertanyents al compartiment lateral del retaule de 1507 y l'altre al bancal. La superior dona l'escena del naixement de Sant Joan, a qui está vestint una llevadora, auxiliada per altra dona, mentres dúes altres matrones cuydan a Santa Elisabeth, partera, que jau en llit encaixat, vegentse al devant Sant Çacaríes qui está escribint el nom del infantó. En la taula següent hi há el petit Joan, qui ardidament y tot sol se dirigeix al desert mentres els seus pares desde la porta de sa casa ho contemplen admirats. En la tercera s'hi pintá el Baptisme de Jesús, qui está dins del flum Jordá, rebent l'aygua que li tira el Precursor, acompanyant l'escena cinch ángels agenollats, un d'ells ab capa pluvial y l'altra ab alba y collarí que aguanta la túnica purpúrea

MESTRE JOAN GASCÓ

Sants Joan Baptista y Evangelista

Detall del retaule de Sant Joan de Fábregues

(Museu de Vich)

del Salvador. La taula inferior, pertanyent al bancal, en lloch de presentar conforme al contracte Santes Magdalena y Eularia, mostra Santa Barbara ab la torre y Santa Caterina ab la roda de rasors, poguentse assegurar qu'en aixo se modificá, sens dubte per imposició dels Galí, lo que estava tractat en l'escrit notarial. Els tres assumptos de la taula lateral fan actualment uns 60 × 82 centimetres y el del bancal 43 × 66.

A la part de l'Epístola hi há quatre taules de mides y disposicio semblant a les últimament descrites. La de baix porta les mitjes figures de Sant Sebastiá vestit com a cavaller ab l'arch a la má y Sant Jaume ab son sombrer ab petxina. Els altres, començant per alt, representen Sant Joan en el desert manifestant sa missió a tres faritzeus que han anat a interrogarlo, el meteix Sant assentat en cátedra y predicant a Herodes y Herodíes, vestits ab induments reyals y seguits de sa noble cort, y el banquet o festí ab que aquell Rey juheu celebrá son natalici, en el moment que la filla d'Herodíes presenta en un tallador el cap del Baptista que un botxí acaba d'estroncar, per lo que se'l veu ab l'espasa y sostenint el torç del Sant que, sanguinós, queda dins la presó. Tots aquests assumptos en molt dolent estat de conservació, y especialment el darrer, tenen el camper daurat y picat formant motius trets dels teixits de luxo y ricament ornamentals. La pintura en tots se mostra fermament influhida pels tradicionals procediments gòtichs, no apuntant l'art romá més qu'en alguns detalls dels nimbes y corones.

Sant Jaume

Fragment del retaule de Vilamirosa (Museu de Vich)

Serveix també per judicar en Joan Gascó el retaule de Sant Juliá de Vilamirosa, contractat a 12 de Març de 1508. El Museu Episcopal de Vich conserva d'aquest retaule el bancal y dos compartiments del costat, tots desgraciats ab una restauració molt mal entesa. El primer nos presenta St. Pere Apòstol ab dúes grans claus enllaçades, Sant Joan Baptista ab l'anyell, Jesus derramant sa sanch en un cálzer y aguantat dret dintre'l sepulcre per dos ángels, St. Esteve ab dalmática, pedres y palma, y Sant Pau Apòstol dels Gentils. Mida 1'88 × 0'60 mts. Els compartiments porten pintades les figures de Sant Miquel Arcángel armat de punta en blanch y llancejant al diable que vol tirar cap a sí el plat de la balança en que hi há una ánima, y St. Jaume assentat, ab el sombrer de peregrí sobre l'esquena, un llibre a la dreta y el bordó a l'esquerra. Miden 87 × 56 centímetres y tenen el fons daurat y picat ab un motiu que ja apareix en els compartiments laterals de Sant Joan del Galí.

Don Joaquim d'Abadal té en sa senyorial casa de Vich lo que falta en aquest

alat. Té al calvari de la punta ab un troç de guarniqués estolat d'or, el Sant Jules del mitg del retaule vestint trajo de cacador y sostenint l'astor en sa ma protegida pel guant, y les imatges de Sant Sebastià y Sant Roch portanyents als compartiments laterals. Aquestes pintures están intactes y permeten fer-se càrrech del mérit del pintor. Miden 1'15 × 0'79, 0'73 × 0'50 y 0'72 × 0'49 mts.

En una casa particular de Sant Roma de Sau hi ha guardat l'unich fragment que s'conserva del retaule de la Parroquial, del que sabem fou concordada la construcció el dia 28 d'Abril de 1509. Es una taula d'un metre y mitx d'alt per uns 90 centimetres d'amplada presentant el Sant Patró de la Parroquia ab la cogulla benedictina y ressaltant sobre rich camper d'or picat.

Del retaule del Hospital de Peregrins de San Barthomeu de Vich ne conserva un compartiment el Museu Episcopal de dita Ciutat. Es un dels assumptos concordats el dia 18 de Desembre de 1525. El Sant Apostol es condulhit per un grupo de soldats, algun d'ells vestit a la romana, devant del jutge que seu sota dosser y té un assessor al costat. A una senyal de Sant Barthomeu un idol de Mercuri que está en una hornacina cau a troços, fugint del simulacre gentil un alat dimoni. Un troç de la composició presenta el fons daurat ab un senzill motiu formant unes rosacees o florons picats. Mida aquesta pintura, per cert bastant deteriorada, 1'71 × 0'98 metres. La composició d'aquesta obra den Gascó resulta molt agradable y el colorit brillant com sempre. Les figures a mida que han anat passant anys s'han fet mes elegants, estant dintre una exquisida correcció de formes y de draperies.

Sant Roch

Fragment del retaule de Vilamirosa (Colecció Abadal)

La taula central del retaule de Santa Bárbara, fet a les darreries del any 1516, se guarda també en el Museu Episcopal de Vich. En aquesta pintura apar qu'en Gascó volgué deixarse portar per la corrent del art del Renaixement. La Sta. Bárbara, dreta devant d'un seti ab dosser de rich tapiç ab un motiu *a la romana*, es dir fugint absolutament de la tradició gotica, perfilat de negre, té un llibre a la dreta y palma a l'altra ma, vegentse, a son costat, la gran torra de que fa esment la llegenda. El fons o camper del retaule, ab tot y lo notat, son d'un bonich dibuix gotich picat en or. La llegenda SANTA BARB... qu'en lletres romanes se veu al peu de la Santa Martyr, completa l'idea del pintor. L'indumentaria d'aquesta figura está també inspirada en la moda italiana, ab tunica de domàs groch tocat d'or, manegues inflades y mantell vermell lliure de

les flanges d'or mate, o donat com a color al pinzell, que's veuen en la majoria immensa de les obres den Gascó. Mida 1'67 × 0'91 mts. Está restaurada.

Del retaule de Sant Andreu de Pruyt que coneixem per tracte del dia 6 d'Abril de 1521 ne tenim el calvari del cim, mostrantnos l'acostumada Magdalena agenollada abraçant la creu del Salvador entre Maria y Sant Joan, repetint ab petites variants una composició que's veu al retaule de Sant Joan del Galí y Vilamirosa. El fons daurat es igual al del troç d'altar de St. Barthomeu.

Sant Barthomeu devant del tribunal

Detall del retaule del Hospital de Peregrins de Vich (Museu de Vich)

Y finalment entre les obres fetxades den Gascó hi há la porta del armari de la tresorería de la Seu Vigatana que sabem fou pintada l'any 1525. Se tractava d'una maciça tanca de tresor, formant vuyt requadros de 42×32 centimetres que foren omplerts ab pintures representant bustos de profetes y sibiles. Les imatges van pintades al clar-obscur en una grisalla de tochs blanchs y negres, destacantse sobre campers vermells o blaus, alternantse entre si. Els dos superiors están en pessim estat de conservació, vegentse sols unes figures varonils y fragments de filacteries ab lle-

gendes. El tercer presenta un busto d'home ab una inscripció que diu: *Argentum tus meum aurum tulistis et desiderabilia mea*, text tret d'Oseas (III, 5) y que per tant indica la representació. El que li fa costat figura un jove y en la filactera hi há la llegenda treta de la profecía d'Amós: *Querite me et viuetis et nolite querere vetel* (V, 4, 5). L'altre es un bust que apar tret d'una medalla romana del Emperador Claudi, acompanyantlo una inscripció que pot interpretarse: *Clamaui de tribulatione ad dominum et exaudiuit me* y que, essent del llibre de Jonás (II, 3), ja demostra qui vol figurar. El personatge del costat deu esser Habacuch, puix que l'inscripció *Ve ei qui multiplicat non sua* está treta de lo que deixá escrit tal profeta (II, 6). Les dúes representacions inferiors deuen esser dúes sibiles, potser la Cumana y l'Eritrea, puix porten els versicles *A summo sole egresio ejus* y *Graue seruitutis jugum tollet impias leges*. La circumstancia d'haverhi en aquesta porta sols figurats els profetes menors podría donarnos lloch a pensar que la tresorería de la Seu se tancaría ab dúes portes ab setze compartiments.

Santa Bárbara

Detall del retaule de la Pietat de Vich
(Museu de Vich)

* * *

Fins aquí podem seguir l'obra den Gascó ab l'auxili dels documents escrits. Però aquests no poden pas fernos formar una idea completa de lo que produhí nostre pintor. Si hi há rahó per admetre com a obres den Gascó algunes de que sols podem parlar per referencies dels documents que com per casualitat y compa-

MESTRE JOAN GASCÓ

Sant Juliá

Detall del retaule de Vilamirosa

(Colecció Abadal)

ració nos parlen d'altars de que no tenim ni la contracta, bé hem de creure que ha d'haverhi altres obres que no's podrá dubtar que síen d'ell, però que de totes maneres no tenim el dato escrit que confirme l'atribució. Però, si no tenim en aixo l'auxili de les antigues escriptures notarials, desde'l moment que conservem pintures certament de má del artista, aquestes poden servirnos de fonament per atribuirnhi d'altres. Coneguda la manera de fer d'un artista y sapiguent el medi ambent en que va viure, podem fer induccions y deduccions que ningú ha de titllar d'ilògiques.

En les taules pintades den Gascó qu'he donat a conèixer s'hi pot seguir una certa evolució, principalment visible en tot lo que sía ornamentació. Si comparem el retaule de Sant Joan de Fábregues y del Galí ab la taula de Sant Barthomeu notarem que l'artista ha fet una vía y que, malgrat el temps y les exigencies dels qui'l feyen treballar, l'artista ha evolucionat. La fastuositat y riquesa primitives, els tons calents y las figures çapades, han donat lloca a més suavitat y placidesa y elegancia. Les composicions y poses germániques s'han anat fonent y italianisant. El toch sech de miniaturista y del qui pinta al ou ha tendit a una pastositat més conforme a lo que demana la pintura al oli y feyen els mestres del Renaixement. L'influencia del llibre ab gravats y orles sortit dels tallers de Venecia y Roma, l'importació de les superbes teles genoveses ab dibuixos ja no concebuts ab motius orientals extrafets pel goticisme, sinó donant entrada al motiu inspirat en el grotesch, s'es feta sentir en nostra terra. Els canonges vigatans han adquirit les edicions dels clássichs llatins y s'han fet capes d'or ab brocats y velluts que aquí no's produhíen y en Gascó, amich del clero que li donava feyna y el protegía, ha pogut seguir, encar que de lluny a lluny, l'evolució artística que, ab tot y l'esperit tradicionalmeut conservador dels catalans, anava obrantse y havía de triumfar definitivament al acabar el segle XVI.

DOCUMENTACIÓ

DOCUMENT VIII = 10 Mars 1508.

En nom de deu.

Sobre lo retaule faedor en laltar maior dela sglesia parroquial de sancta Maria de corco per mestre Joan guascho nauarro pintor entre ell duna part E los venerables mossen Bernat comella rector de sant ffeliu de Torello Joan falgueres preuera vicari de Manleu e Benet arquerons dela dita parroquia marmessors del testament o darrera voluntat de mossen Phalip collell alias icgle quondam de part altre son estats fets inhits concordats fermats e Jurats los Capitols seguents.

E primerament lo dit mestre Joan gasco promet atotes ses despeses fer fabricar de fusta lo dit retaule ab pilars plans e arxets plans, e vna tuba per star nostra dona, e que los dits marmessors hagen a donar la fusta necessaria a ffabricar dit retaule, e que aquell hage acomençar fins ara de fer fabricar dit retaule e no leuar ne ma fins sia acabat.

Item que obrat lo dit retaule de fusta lo dit mestre Joan promet pintar aquell de bones colors, e de bon or, e en la forma, e manera es pintat lo retaule dela natiuitat en la Seu de Vich e que en lo dit retaule pintara lo bancal ab sengles portes a quiscun costat per entrar en la Sagristia, e en lo mig un tabernacle deurat e entre lo tabernacle, e la porta pintara les istories que per los dits mermessors e promens dela dita parroquia lli seran donades e en les taules del dit retaule e en los guardapolsos pintara lo que per dits mermessors, e promens lli sera dit.

Idem los dits mermessors prometen paguar al dit pintor de ffabricar lo dit retaule e apres pintar aquell lo que sera arbitrat e declarat per lo honorable mossen Nofre sent Marti canonge de Vich e mossen Sagimon torrent preuera benefficiat en la Seu de Vich e lo dit preu lli sera pagat e feta bestreta segons por aquells sera dit e arbitrat. E lo dit retaule promet donar fet e acabat tot lo ques pora de qui vn any e mig.

E les dites coses prometen, e juren lo dit mestre Joan e los dits mermessors ab interuencio den Pere ententes Sagimon pay en Sagimon feu, en Phalip mataua e Anthoni planes, Salui armenter e Pere ariman promes dela dita parroquia attendre e complir tenir e seruar Sots obligacio de tots llurs bens haguts e hauedors ab totes clausules e renunciacions necessaries.

E volen les dites parts que dels presents Capitols e de quascun de aquells sien fetes a dites parts e a quascuna de aquelles tantes cartes com seran necessaries e demenades per lo notari de aquelles substancia no mudada.

Die sabbati x Marcii anno a natiuitate domini M. D. Octauo presentibus testibus Francisco ollich sancte Columbe de vineolis et Bartholomeo puigenpi sancti Martini de vinyoles de la guardia vicensis diocesis. Fuerunt firmata et jurata dicta Capitula per dictum Magistrum Joannem guasco ex una et per dictos Bernardum comella Joanne

falgueres et Benedictum arquerons manumissores presentibus ex altera qui promiserunt et yurarunt obligantes Jurarunt et Renunciantes.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Capitols Matrimonials y Concor. dias* de Bernat de Prat).

DOCUMENT IX = 12 Març 1508.

En nom de deu.

Sobre lo pintar del retaule faedor per mestre Joan gasco nauarro ara stant en la Ciutat de Vich en lo mes de Abril lany M D y set entrelo dit mestre Joan duna part E en Miquel Comella e March Folgurull obrers de la parroquia de sant Julia de vilamirosa de altre part fou feta inhida e concordada la deuall scrita capitulacio de pintar lo dit retaule lo qual per causa de la mortalla no ha pogut venir al efecte en la dita sglesia de sant Julia volent les dites parts que esdeuenidor se pugua a parer e mostrar en qual manera lo dit mestre Joan es tengut pintar lo dit retaule e en qual manera ell ha esser paguat de pintar aquell es estada fermada e jurada entre ells la Capitulacio seguent.

Primo que lo dit mestre Joan hage e promet pintar lo dit retaule de bones colors e de bon or e pintar lo bancal v images inlages aquelles que per los promes dela dita parroquia lli seran donades e que los campers sien daurats si seran embotits o plans en la manera que per ells lli seran donats. E en los VI spays del retaule pintara en lo mig sant Julia ben abillat de bones colors com acassador ab un aucell en lo puny E en laltro spay sant Miquel armat ab les balanses en la ma E en laltre spay mossent sant Jacme. E en la punta del mig lo crucifix e lo Joan e la maria, e la magdalena al peu de la creu, e en los dos spays qui resten aquells sancts o istories dela vida del dit sant Julia aquells que per los dits promes sera dit al dit mestre Joan. E los guardapolsos de argent colrat e les portaleres vermelles dun domas trencat, e los pilars deles portaleres dargent colrat e tot lo dit retaule acabara e daurara ab oli e aquell dara acabat ço es lo banca e la Image de sant Julia de qui a sancta maria de Agost primer vinent e lo restant de qui ala altre festa de sancta Maria de agost ço es de aquesta sancta Maria de agost a un any.

Item los dits Miquel comella e March folgurull obrers prometen paguar al dit mestre Joan per pintar e acabat de pintar dit retaule e posar e gornir aquell Trenta Tres lliures Barchinoneses e aquelles paguar en aquesta manera ço es la meytat hauer pintat ell lo dit bancal e la taula del mig de sant Julia e laltre meytat ala altre vinent sancta Maria de agost hauer lo dit mestre Joan acabat de pintar lo dit retaule e que lo dit mestre Joan hage apendre en pagua del preu forment venema e altres vitualles al for ques valra en la ciutat de Vich.

E totes les dites coses prometen e juren les dites parts la una ala altre, e endessemps attendre, e complir tenir e seruar iuxta serta tenor de la present Capitulacio obligant ne la una ala altre e endessemps tots e sengles bens e drets llurs mobles e inmobles haguts e hauedors ab totes clausules e renunciacions necessaries a coneguda de notari de aquelles.

Die lune xij mensis Marcii anno anatiuitate domini M. D. viij. presentibus discreto Joanne ros presbytero vicario de orisio et Raymundo martini baxiatore ciue vicensi ffuerunt firmata et jurata predicta Capitula et omnia et singula in eis contenta prout superius notantur.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Sentencias Arbitrals* del notari Bernat de Prat).

DOCUMENT X = Die Sabbati xxviij Aprilis (1509).

Sobre la fabricacio de hun retaula tant de fusta com de pintar en la sglesia de sent Roma de sau son stats pactats e concordats entre mestre Joan Gasco pintor ciutada de Vich de huna part part e Barthomeu ferrer e Antoni aulet obres de dite sglesia son stats fets pactats fermats e jurats los capitols seguens

E primerament lo dit mestre conue e promet que fera hun retaula de fusta en que tindra de altaria quinze palms de cana de color E de amplaria de deu palms. E promet fer lo bancal de peret a peret en lo loch ha hont dit retaula es estat destinat axi que ha detenir entre brancal e portes setza palms. E mes empero que en la altaria dels quinze palms es entes lo bancal.

Item es conuengut entre dites parts que lo dit mestre conue e promet als dits obrers que de aci anostre dona de agost pintera la pessa del mig del dit retaula la ymage de sent Roma vestit e ornat de colors e or, segons que al dit sant pertany e fer tots los campes de orfi picat en la forma e manera que sta lo retaule del angel custodi del carrer de sancta Eularia. E desobre lo dit sant pintera lo crucifix e la Maria e sent Johan y la Magdalena ab ses diademes de or e ab les freses de or e aço pintera de fi or e fines colors.

Item es conuengut entre dites parts que dit mestré promet e conue de la festa de nostre dona de agost prop venidora ha hun any pintara les portes del dit retaula e lo bancal ço es en la porta de la ma dreta Sent miquell armat e ab lo Diable als peus en la forma e manera que sta aquell del angel custodi E en la altra porta del dit retaula conue e promet que pintera la imatge de sent Sabestia com acaualler ab hun arch e huna fletxa en la ma ab los campes e diademes de or fi e bo. E en lo costat de sent Miquel ço es en lo bancal fera las ymatges de sent pere y sant Jaume y sant Joan. E en la altra part del bancal ffera las ymatges de sent pau, sent Barthomem, sent Ffeliu. E axi mateix en lo tabernacle qui es al mig del bancal pintera la pietat de nostre Senyor. E en la hun costat sent luch. E en lo altro costat sent Andreu.

Item aximateix conue e promet dit mestre que pintera al dit retaula en los quatre spays qui resten de dit retaula quatre istorias de sent Roma ço es aquelles istorias que li seran manades per lo rector de dite sglesia les quals hage e sia tengudes ornar de colors e or segons lo retaula de Vilanoua de sau. E aximateix pintera los goldapolsos segons stan pintats en lo retaula maior de Vilanoua.

E dit retaula en forma dessus dit promet dit mestre hauer pintat de la festa de nostre dona de agost prop vivent ha un any. e posara aquell en son loch.

Porta del Armari de la Tresorería de la Seu de Vich
(Museu de Vich)

Item los dits obres conuenen e prometen al dit mestre que tant per la fusta del retaula e fabricacio de aquell com per pintar aquell en la forma e manera dessus dite li donaran e pagueran reyalment e de fet Sinquanta Sinch lliures barchinoneses en les pagues e formes seguens ço es xv lliures en la festa de nostre dona de agost prop venidora altres quinze lliures en lo die de Carnestoltes prop vinentes deu lliures en lo die de carnestoltes apres seguens e altres deu lliures en les altres carnestoltes apres seguidores. E Sinch lliures en les altres carnestoltes de Sinch cens e dotze. E dites pagues prometen fer sens alguna dilacio.

E volen dites parts de les presents.

E dites coses e quiscuna de aquelles prometen dites parts tenir e complir sots pena de Sinquanta lliures de la qual pena la meytat sia atquiride a la part obedient e dites coses complint E laltra meytat a la cort fahent exequcio e axi ho juren.

Ffuerunt firmata et jurata dicta capitula per dictos superius mencionatos die xxviii mensis aprilis anno predicto presentes honorabiles Joanne ferreres mercatorem et Jacobo osona paratore vicens testes.

(Curia Fumada de Vich. Manual 3 del notari Joan Francesch Franch, fol. 96).

Document XI = 6 Octubre 1509.

En nom de deu.

Sobre lo retaule faedor e pintador en la sglesia de sant Pere de Torello en lo altar de la verge Maria entre en Pere de Masguerau e Pere planrich dela dita parroquia duna part. E mestre Joan gasco pintor estant en la Ciutat de Vich de part altre son estats fets inhits concordats fermats e jurats los Capitols seguents.

E primerament lo dit mestre Joan gasco promet pintar lo dit retaule lo qual a ell es estat donat e obrat de fusta de viij o x palms de alt e de vij palms de ampla e en lo peu del dit retaule en la taula del mig pintara la pietat e a la part dreta nostra dona e en laltre sant Joan e en laltre casa sant Jacme e en laltre sant Roch ço es miges figures e los campers de orfi e picat. E dalt en la punta del dit retaule pintara lo crucifix ab un cel e muntanya e lo monticaluari. E en la taula de ma dreta deius lo dit crucifix lo primer goig de nostra dona com fo saludada per sant Gabriel E en la altre taula de ma esquerra Sancta Anna e la verge Maria e lo Jeshus en los brassos dela maria vestits e abillats de colors bones e pertinents segons han menester. E en la altre taula de man dreta sant Cosma. E en la altre de ma squera sant damia com a metges e ab los campers deles taules tot de orfi, e en la pastera del mig on stara nostra dona de vermell ab unes carxofes de domas. E la maria pintara la cara ab vna diadema e corona dor e la resta de bones colors. E los guardapolsos de dit retaule pintara de vermell ab fullatges qui isquen e tot lo entretallament de dit retaule de or fi e lo dit retaule promet acabar e posar de qui a nostra dona de ffebrer primer vinent a totes ses messions e despeses.

Item los dits Pere de masguerau e Pere planrich prometen donar, e paguar al dit mestre Joan gasco Dotse lliures Barchinoneses pagadores ara de present iij lliures E iij

lliures quant sera per adaurar. E les restants IIII lliures com haura acabat lo dit retaule.

E totes les dites coses prometen la vna a la altre part e endessemps obligant ne la vna ala altre tots e sengles bens e drets seus mobles e Immobles haguts e hauedors ab totes clausules necessaries e renunciacions aconeguda del dit notari.

E volen les dites parts.

Die Sabbati IV mensis Octobris anno anatiuitate domini Millesimo quingentesimo Nono presentibus testibus Jacobo puiguentos paratore Sagismundo prat sutore et Jaufrido Aguilar paratore vicensi ffuerunt firmata et jurata dicta Capitula et in ea contenta per dictum Joannem gasquo pictorem qui fecit apocam de IIII libris prime solucionis.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Sentencias Arbitrals* del Notari Bernat de Prat).

DOCUMENT XII — A —

Lo primer dia de juny de dit any (1510) fforen paguades nou lliures dotze sous, dich xiiij ℔ xij sous mestre Johon guascho pinctor per part dels touellons ha ffer a i draps per ço los posa en despense. Yo Johan gaçco pinsor atorgo lo susodicho.

A x de Juny de dit any dit mestre Johan pintor ha donat dits VIII ducats per quant lo honorable mossen bernardi busquets mercader ha volgut intuitu charitatis voler fer los dits touallos a despeses sues.

— B —

Posam en despene quatorze lliures dich xxiiij lliures fforen bestretes a Joan gazo pintor per part dels touellons affer a hu draps de or a VIIII de agost de d y deu.

Yo johan gaçco atorgo lo susodicho.

— C —

A XXII de novembre del any M d y deu foren donadas vuit lliures quinze sous a mestre Johan gaçco pintor a compliment de xviiij lliures xv sous per lo demunt dit drap dor del cardenal de ffox.

Yo johan gaçco pintor atorgo lo susodicho.

— D —

Posam en despesa que a dos de abril de d e tretze donaren a mestre Johan gascho pintor x ducats valents dotza lliures per fer los touallons del drap de mossen barnat despujol e aso per porrata de major quantitat segons apar dit dia e any per albara de ma sua propria.

Yo johan gaçco pintor confesso auer recebido la susodicha cantidad dia y anio susodichos fecho de mi propia mano.

— E —

A deu de setembre de d e tretza posam en despesa que donarem a mestre Joham gasco set lliures per lo drap emperial aci a fet, e mes li donam dotza lliures per hun altro drap de mossen bernat despujol lo qual drap a fet per preu de nou lliures de la qual bestreta fa fermança mossen nofre sant merti.

Yo johan gaçco pintor atorgo las cosas sobre dicha de ser verdaderas dia y anio susodicho.

— F —

A vint del mes de abril any mil sinc cents y quinze posam en despesa que donarem a mestre Johan gascho pintor per la reparacio del dit drap imperial ab les armes de pujol que li restauen a pagar com alt se mostra set lliures e mes li donam per lo que te fer ab les armes del bisbe don Jayme de cardona per lo cual li donam x ducats dich dotze lliures per les quals a feta fermança mossen nofre sanct marti. Son per tot xviiij lliures.

— G —

Posam pagaren al pintor per hun bordo feran fer los tresorers per los oficis de quaresma vuit sous.

Yo francesch bosch fas testimoni esser ver la dita despesa.

— H —

Item dit dia (12 Agost 1520) donarem a mestre Johan gasco onza ducats de una part. E mes tres ducats li hauia donats mossen pere cassador e aço es per paga y porrata del preu de uns touellons de un drap de or e per altre drap de or fet per sobre lo retaula del altar maior ab los senyals de claus e sis angels.

Yo johan gaçco pintor otorgo auer recebido las dessus dichas catorze ducados. Fecho de mi propia mano dia y anio desusodicho.

— I —

Item posam donarem a xxiv de Desembra M d xx ha mestre Johan Guasco pintor per cumpliment dels toualons de un drap imperial VII lliures. E mes quatre sous li restauen del drap dels angels ha fet qni sta sobre lo retaule del altar maior.

Jo johan Gazco pintor atorgo hauer recibido los desus dichos seis ducados fecho de mi propria mano dia y anio de susdicho.

— J —

Compte per lo armari nou se fa dins la sagrestia per tenir lo argent.

Item posam en despesa hauem donat a mestre Johan guasco nauarro pintor per obs de pintar tot lo dessusdit armari per lo preu fet per los magnifichs tesorers G. Catala, Michel villa xij sous ço es per mans de nosaltres hi venerable bernat sant e Pere puiguentos dues lliures xj sous tot lo restant per mans del discret mossen francesch bosch sagrista e seruidor de la present sagristía. fo a onze junt de M d xxv.

Yo Johan gazco pintor atorgo hauer recebido las de susdichas diez libras dia y ayn desus dicho.

Mes posam en despesa que auem donat al desusdit mestre Johan nauarro pintor a cumpliment de x lliures vij sous VIIII diners rebe per mans de mossen francesch bosch desusdit.

Ite en veritat que yo dit gazco he rebuda la dita cantitat fet de voluntat mia de man de mossen francesch bosch al dia e any de susdits.

(Arxiu Capitular de Vich. Calaix 31 de Tresoreria. *Llibre I de les entrades e exides dels deposits de les capes comensant en l'any* MCCCC *norante).*

DOCUMENT XIII = Die Prima mensis Jannarii anno M d xj.

En nom de Deu.

Conuocada e aiustada la confraria de Sent Simeon e sent Gabriel dels perayres de la Ciutat de Vich ab so desquela en la forma acustumada en lo Monastir de framenos sobre les coses deius scrites en la qual foren presents Joanne salauert pau verneda Joanne Ponsich e Joan Ysern procuradors de dite confrarie ensemps ab molts confrares en nombre de mes de vint y quatre alli presents en dit loch ajustats e congregats per raho de pintar la bandera de la dite confrarie de huna part e mestre Joan gasco pintor de la present Ciutat de Vich de altre part en la forma e manera seguent

E primerament los dits procuradors ab consentiment dels dits confrares donen al dit mestre Joan gasco la Bandera nouament feta de ceda verda perque aquella pinta be e degudament e complidament en la forma seguent Ço es que hage deffer dues Imagines ben proporcionades e grans de sent Gabriel e sent Simeon ab lo infant al mig de la bandera ço es la hun sant al costat del altre e hagen esser entre huna part e altre quatre personatges e hage de pintar lo sent Gabriel ab dalmatica e capa de brocat e baix lo camis blanch ab un seltra, e carxofa en la ma e ab la diedema dor E lo Sant simeon ab huna dalmatica vestida de brocat e ab lo Jeshus en los brassos e ab la diadema dor e apres huna peyana de or e dargent obrat aconaguda del pintor be edegudament. E en los quatra cantons de la bandera quatre texels en la forma e manera stan en los penons sino que hagen esser maiors segons la proporcio de la bandera e hagen esser los rematges de or e argent. E dins lo texel hun palmar de or tot e los quals cardons e texels hagen esser vuyt entre los dos parts. E en la falda de la bandera uns fullatges del romano segons ha donada forma. E axi mateix hage de ffer entre la pianya e lo fullatge huna tisora de baxar de argent gran segons la disposicio del loch hont ha de star. E en lo entorn de la dite bandera hage de posar aquelles letres que los dits procuradors li diran e hagen esser de or e los costats de dites letres de vermel e en la huna part de les letres hun cordo alt e altre baix de argent. E en la sima de dita bandera hun palmar de or. E axi mateix hage de pintar la asta li sera donada de argent e de carmesi.

Item lo dit mestre Joan gasco conue e promet pintar dite bandera en la forma e manera dessus dite a totes ses despeses per lo preu dejuscrit. E donara aquella acabada be e complidament de açi pascha primer vinent.

Item los dits procuradors e confrarie dessus dita per satisfaccio de dites coses Conuenen e prometen al dit mestre Joan gasco, que li donaran e pagaran quinze ducats dor E encare li prometen que si la bandera stera ab aquell complimen desigen per strenes li donaran hun ducat emig. E los quals quinze ducats promet dite confrarie pagar per les pagues seguents ço es de present Sis ducats encontinent li hauran liurada la bandera e lo restant tottemps sera acabada e lo ducat e mig si sera ab compliment.

E per satisfaccio del dit preu acorda e delibera la dite confrarie que hagen exequtar tots los rossechs qui per los confrares e procuradors son deguts de dita confrarie dels anys seguents ço es de Sinch cens e set Sinch cens e vuyt Sich cens e Nou e sinch cens e deu e si cars sera noy basta hi sia suplit fins que dit pintor de dite bandera sia pagada com dite confrarie desige aquella portar ab degut compliment per augmentacio e embelliment de dite confrarie per esser la principal de la present ciutat.

E per les dites coses e sengles tenir e complir la huna part al altre ne obliga tots sos bens mobles e Inmobles ço es la dita confrarie los bens de dita confrarie e lo dit mestre sos bens e axi ho juren e se imposen pena de deu lliures. -

Ffuerunt firmata jurata dicta capitula per predictos procuratores presentibus dictis confratribus in dicto loco convocatis et magistro Joanne gasco ex altera partibus, presentibus Raphaele graell et Sebastiano fetgedes etc.

(Curia Fumada de Vlch. Manual 4 del Notari Joan Francesch Franch, fol 247 vers).

DOCUMENT XIV = 14 Janer 1512.

Sobre lo pintar una Taula del retaule de fusta gornit de la estoria de sant Lucia y Marcia martirs entre lo senyer en Pere Bernat cudina un dels obrers dela dita Capella duna part. E mestre Joan gasco pintor ciutada de Vich es estada feta inhida e concordada la capitulacio seguent

Primo que en la dita taula lo dit mestre Joan gasco hage a pintar sant Sadorni com a Bisbe assegut en una cadira ab una capa de brocat e ben pontificalment com estar pugua. E dos angells a quiscun costat hu vestit la hu de carmesi e laltre de vert, e brocades les vestidures e ab llurs camis, e diademes daurades e picades e tot lo camper daurat e los guardapolsos o embotits o en la forma estara millor ab lo senyal de la ciutat en la polsera del mig e una xembrana de fuste e dòs pilars e aço promet donar acabat e fet de qui per tot lo mes Març primer vinent axi que lo primer dia del mes de Abril que es la festa dels gloriosos martirs la dita acabada e posada.

Item lo dit Pere Bernat cudina dels emoliments dela dita obra promet donar e paguar al dit mestre Joan gasco per fer la dita obra e aquella acabada e posada. Es empero conuengut entre ells que acabada e posada dita obra e vista e reconeguda per los honoables mossen Nofre de sant marti e mossen Pere de puiguentos Canonges dela Seu de

Vich per ells dos sera arbitrat e declarat lo dit mestre Joan gasco deure hauer mes dels dits deu ducats promet lo dit Pere Bernat cudina paguar lli tot lo que per ells sera arbitrat.

E les dites coses totes e sengles prometen fer attendre, e complir la vna part alaltre e endessemps axi com per dites parts demunt son promesos obligant ne la vna part a laltre tots e sengles bens ab totes clausules e renunciacions necessaries. En jurem.

Die mercurii xiiij mensis Januarii anno anatiuitate domini Millessimo D. Duodecimo presentibus testibus Gabriele robi sartore et Joanne robi sutore ciuibus vicensibus ffuerunt firmata et jurata predicta Capitula et omnia et singula in eis contenta per dictos Petrum Bernardum cudina ex una et Joannem gasco parte ex altera qui promiserunt etc. obligantes, renunciantes etc. jurarunt etc.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Capitols matrimonials y concordias* del Notari Bernat de Prat).

DOCUMENT XV = 13 Desembre 1512.

Sobre lo pintar del bancal del retaule dels gloriosos martirs mossenyer sant lucia e sant Marcia dela Capella dela sglesia de sant Sadorni de la ciutat de vich entre en Pere Bernat cudina administrador de aquell duna part e lo senyer en Joan gasco pintor del Regne de Nauarra vuy ciuteda de Vich de part altre son estats fets inhits concordats e fermats los Capitols seguents.

E primerament lo dit mestre Joan gasco pintor promet fer e fabricar unes portes en lo mig de dit retaule per les quals se pugue obrir e traure e metre los gloriosos martirs e dites portes entretallades e daurades de part de fora e argentades de part de dins e en les quatre cases del bancal pintara quatre ymages de sancts aquells que per dit Pere Bernat cudina seran nomenats a dit pintor e aquells sancts vestira de aquelles bones colors que sera mester e ab diademes e ab los vestiments e paraments deguts e oportuns e qui equiualesquen a la pintura del dit retaule e ab lo camper daurat e picat e com millor pora e aço promet hauer fet e acabat lo dit pintor de qui ala festa de Pascha primer vinent.

Item lo dit Pere Bernat cudina promet donar e paguar al dit pintor hauen acabada e vista e regoneguda e acceptada dita obre quinze lliures Barchinoneses dels bens e emoluments de dita sglesia ço es ara de present v lliures e lo restant com sera acabat.

E les dites coses totes e sengles prometen les dites parts la una alaltre e endessemps attendre e complir tenir e obseruar Sots pena de xxv lliures gonyadora la meytat a la part obedient e los dits Capitols seruar volent e laltre meytat a la cort discringent obligants ne tots los bens dela dita obre e del dit Joan gasco haguts e hauedors en juren ab totes clausules e renunciacions necessaries.

Die Lune xiij mensis Decembris anno anatiuitate domini M. D xij presentibus testibus Paulo riudecanes textore et Gaspare benedicto prat scriptore vici fuerunt firmata et

jurata dicta Capitula et omnia et singula in eis contenta. Et promiserunt etc. obligantes etc. jurarunt.

(Curia Fumada de Vich. Volum de *Capitols Matrimonials y Concordias* del Notari Bernat de Prat).

DOCUMENT XVI = 22 Febrer de 1513.

Ego Joannes gasco pictor regni nauarre vici habitator confiteor et recognosco vobis honorabili Honoffrio de sancto martino canonico vicensi quod solvistis et satisffecistis michi meeque omnimode voluntati omnem illam quantitatem per vos michi debitam racione pictandi quoddam retrotabulum in Altari natalis domini sedis vicensis de quo vos estis benefficiatus et eciam pro pictando quandam ymaginem virginis marie et duodecim diademas deuratas et in aliis omnibus aliis et singulis in quo vos michi teneremini quauis racione usque in presentem diem promittens et jurans etc. ffacio finem.

Testes discretus sabastiamus costa presbiter benefficiatus sedis et anthonius robi manyanus.

Cum alio instrumento ego dictus Joannes gasco confiteor et recognosco vobis dicto domino honoffrio de sancto martino quod teneo in vestra comanda dictam ymaginem beate Marie et duodecim diademas promitto illas vobis restituere cum requisitus fuero. Sine questione etc. Restituam omnes missiones etc obligo personam et bona etc Renuncio etc juro etc.

Testes predicti.

Cum alio instrumento ego dictus Joannes gasco confiteor et recognosco debere vobis dicto honorabili domino honofrio de sancto martino tres libras et duodecim soldos barchinone racione mutui. Et ideo renunciando etc promitto soluere siue restituere cum requisitus fuero. Sine questione etc Sub pena tercii etc. Ad requisicionem x dierum etc. Salarium pro curis pro die iij solidorum etc. Ultra quod etc. Super quibus etc. obligo etc. Renuncio etc. Et omnibus spaciis etc. Et omnibus feriis etc. Et omni guidatico etc. Et omni firme juris etc. Et proprio foro etc. Et submitto etc. Juro etc.

Testes predicti.

(Curia Fumada de Vich. Manual 25-26 de Bernat de Prat).

DOCUMENT =XVII 28 Maig 1513.

Sobre la fabricacio del retaula fahedor en la sglesia deuota de la verge Maria de cabrera situada en la parroquia de sent Julia de cabrera del bisbat de Vich es stada feta entre lo senyer en barthomeu spinsella alias collell Sagimon paray e pere antentes de

parroquia de sancta Maria de corco obrers e administradors de dita capella de sancta Maria de cabrera, e pere sala alias tresserra de sent barthomeu ça gorga de huna part. E mestre Joan gasco pintor ciuteda de Vich de part altra es stada fetda fermada, e jurada la capitulacio seguent.

E primerament lo dit mestre Joan gasco promet fer e fabricar hun retaula de fusta de dotse palms de alt, e vuyt de ample ab ses polseres y bancal entretallat en aquella forma y manera que lo de la capella del angell custodi de la present ciutat de Vich sta fet de fusta exceptat que sobre lo bancal no hage a fer corona, e que los pilars hagen esser cayrats y reuestits ab tants spays arxeres y xambrans com sta lo dil angel custodi. E mes lo dit mestre Joan gasco promet pintar lo dit retaula en las ystories seguents. ço es la pessa del mig hage pintar huna peanya en que seura la ymage de nostra dona ab dos angells pintats en la dita pessa ab alguns instruments y los campers daurats y picats en la forma que sta la pessa del angell custodi. E ala punta de dita pessa hage pintar la resurreccio de nostre senyor de ses colors com se pertany ab lo camper deurat y picat. E ala pessa de part dreta pintara la salutacio de nostra dona ab les colors fines axi com se pertany, e ab camper deurat y picat, e en la dita pessa pintara la natiuitat de nostre senyor ab les colors fines e campers com demunt es dit. E a la part squera pintara la ystoria dels tres reys vestits y ornats ab les colors ques pertany ab los campers deurats y picats.

E mes en dita pessa pintara la assumpcio de nostra dona ab los apostols y angells com se pertany ab les colors fines, e ab lo camper deurat y picat. E mes en lo bancal pintara sinch spays, e en quiscum spay pintara mige figura ço es santa anna en la part dreta, e apres santa Caterina, e en spay del mig la pietat, e apres santa barbara e santa Magdalena ab fines colors com se pertany, e ab los campers deurats y picats com demunt es dit. E los gordapolsos pintara argentat ab huns fulatges romans. E tot aço promet pintar al oli ab tant bon or y tant bones colors com es pintat lo retaula del angell custodi. E tot aço promet fer y hage posar dit retaula endita capella pintat com demunt es dessi ala festa de pascoa primer vinent.

Item los dits Barthomeu spinzella alias collell Sagimon paray pere antentes, e pere sala alias tressera prometen donar e pagar al dit mestre Joan gasco per la fabricacio de dit retaula, e pintar aquell Trenta sinch liures barchinoneses les quals promet pagar en en aquesta manera ço es are de present dotse liures e vuyt liures a nostra dona de setembra primer vivent, e quant dit retaula sera pintat, e posat en dita capella sinch lliures. E los restants deu liures dela festa de nadal primerament a hun any.

E mes es concordat entre dites parts que pintat y acabat que sia dit retaula dites parts staran a determinacio del honorable mossen nofre sentmarti canonge dela seu de Vich ço es que si dit mossen sentmarti conex que dit pintor hage feta dita obra bona y acabada com se pertany que los dits obrers hagen, a donar de mes auant del preu demunt dit lo que ell judicara. E tambe acabat, e pintat com se pertany que lo dit pintor hage asatisfer a dits obrers, e leuar del preu demunt dit segons per ell sera determinat.

E totes e sengles coses demuntdites prometen fer atendre e complir,

Ffuerunt firmata et Jurata predicta omnia et singula per dictas partes die xxviij mesis Madii anno M d. iij presentibus testibus Micaele fabre sartore et Anthonio robi manyano ciuibus vicensibus et promisserunt et jurarunt dicte partes obligantes, renunciantes etc. Et dicta die et presentibus dictis testibus dictus Joannes gasco confesus fuit et

recognovit dictis operariis habuisse et recepisse duodecim libras predicta racione numerando in presencia notarii et testium.

Curia Fumada de Vich Vol. de *Capitols matrimonials* [illegible] del Notari Bernat de Prat).

DOCUMENT XVIII -- Die dominica quarta mensis Septembris anno DXIIJ.

En nom de Deu.

Concordia feta sobre lo pintar de huna taula del retaula de sent Barthomeu fores los murs de la present Ciutat entre Nanfos coromina blanquer Pere ventallada sabater ciutadans de Vich procurados de la confrarie de sent Barthomeu entrevenint hi lo discret mossen Bernat perers rector de dita capella pere colell blanquer Jacme losada assahonador Joan robi Bernat vilaregut sabaters ciutadans de dite ciutat confrares de dita confrarie de consentiment e voluntat segons digueren dels altres confrares de huna part E mestre Johan gasco pintor ciuteda de dite Ciutat de part altre en la forma seguent

E primerament es conuengut e concordat entre dites parts que lo dit mestre Johan gasco promet e conue als diits procuradors e confrares que de açi a la festa de Nadal prop vinent donara obre ab effecta de pintar huna taula de alt abaix qui sta en lo mig del dit retaula qui es en dita capella de sent Bartomeu en aquesta manera. Ço es en la peça del mig Sent Barthomeu ab lo coltell en la ma e lo diable encadenat e dit sent Barthomeu stigue dret ab huna roba de brocat e ab lo manto de domas carmesi e de part de tras hun docer de brocat ab dos angels quil tinguen de brocat e que dits personatges hagen esser ornats ab tot compliment segons dauran star perfetament. E en la peça demunt hagen de ffer e pintar hun crucifix ab sent Johan e la verge Maria sta Magdalena e les dues marias tot ben ornat e en la forma deuen star dits personatges e tots los campes daurats e picats segons sta en lo retaula del angel custodi. E les polseres daurades e picades ab dos senyals aconeguda dels demunt dits e lo laho al mig. E los pilars de la dite peça ab les tubes de or fi e los campes baix de atzur e dites cosas pintera al oli ab tot lo compliment que dites cosas hauran star aconeguda de mestras.

Item los dits procuradors e los altros demunt nomenats com sia deguda cosa quiscu sia satisfet de sos trebals Conuenen e prometen al dit mestre Johan que per pintar las dites cosas lli donaran e pagaran e donar sien tenguts al dit mestre Johan gasco vint y dues lliures Barchinoneses les quals li prometen pagar en aquesta manera ço es Set lliures de present e com la peça sera deboxada altres set ℔ e tot lo restant acabat que sia dite peça de retaula sens dilacio e ab restitucio de despeses ab salari de procurador de Tres sous per quiscum dia obligantne lurs bens insolidum e ab jurament.

E per dites cosas e quiscuna de aquellas tenir e complir dites parts ne obliguen tots lurs bens mobles e immobles haguts e per hauer e sa imposen de bon grat pena de Sinquanta ℔ de la qual la meytat sia de la part obedient e la altra de la cort ab totes renunciacions necesaries.

Ffuerunt firmata et jurata dicta capitula et omnia contenta in ea per dictos superius

nominatos die iij mensis Septembris anno anatiuitate domini M Dixiij presentes Arasma monsant tenderio et Galcerando vila basterio vicensi.

(Cura Fumada de Vich, Manual 7-8 del Notari Joan Francesch Franch, fol. 17).

DOCUMENT XIX= Die dominica quinta mensis Marcii anno dxiij.

Sobre lo pintar dels costats del retaula dels martris de lucia y Maria de la Ciutat de Vich entre lo venerable en Pere Bernat codina perayre obrer de dita capella donat posat e assignat per los honorables conselles de la Ciutat de Vich de huna part e mestre Joan gasco pintor de dite Ciutat son stats fets Inhits pactats fermats e Jurats los capitols seguens

E primerament lo dit mestre Joan gasco conue e promet al dit pere bernat codina que de aci per tot lo mes de ffebrer prop vinent ell haura pintats los dos costats del dit retaula dels martris e aquells pintara ab tot compliment tant de or com de atzur las istorias seguens ço es en la taula de la part dreta pintara nostre Senyor crucificat ab lo Johan e la Maria e la Magdalena e aquells abilara ab les pus fines color e posar or e tot lo que aitals personatges be e degudament se pertany. E en lo altro costat pintara e pintar hage huna istoria de sent sadorni e abilara e abilar hage los personatges segons a ell pertanyara e la istoria requer. E aximateix que promet que fera quotra istorias dels martris de sent Lucia e Marcia ço es huna istoria com se faheren crestians es batejaren ab un bisbe e ells ab lus corones de or e vestidures lo que millor los acompanyara segons los personatges e bens ornats E que en lo altro spay faça la istoria com se faheren xpistians ab hun pilar al mig e huna idola e ab la cort del emperador ab les diademes e colors e vestidures bones segons a tals personatges pertany. E en lo altro spay que pinta la istoria com foren cremats ab tota la cort del emperador. e ab lurs personatges ben ornats e ab lo camp de or tot lo dessus dit. Hi en lo altro spay que hage de pintar huna altra istoria segons que per dit codina lli sera dita e aço tot fera ab tota aquella perfectio que deu star aconaguda de dit codina. E en los garde polç hage de pintar Sent Sabestia plè de fletxes ab hun pilar. E sent Cosma e sent Damia e sent roch e al mig de quiscuna polsera, o gorde polç hun senyal de la Ciutat e les claus de sent pere. E dit retaula, o costats posara dit mestre Joan ases despeses e tot ab compliment be e degudament aconeguda de mestres sperts.

E com sia deguda cosa que mercenarius merceda sua sit dignus lo dit pere Bernat codina com obrer que es conue e promet al dit mestre Johan que li donara e pagara per satisfaccio de totes dites coses dessus mencionades e per ell promeses fer Trenta sinch lliures Barchinoneses pagadores en aquesta manera Ço es de present que li dona Tretza lliures honse sous de que dit mestre Johan fa apoca, deu lliures per tot lo mes de Juny quatre lliures a omni sanctorum tot lo restant encontinent sia acabat dit retaula de pintar. E les quals quantitats promet dit codina ques pagaran dels emoluments qui precehiran de dite capella com ell no enten de sos bens propris aquells pagar obligant dits emoluments largament.

E per que dites coses sien complides lo dit mestre Joan se imposa pena de vint y cinch lliures de les qual vol que la meytat sia del magnifich Vaguer e balle, o regent. E laltra de la dite capella dels martris e a obs de aquella obligant ne tots sos bens mobles e immobles haguts e per hauer largament ab totes les necessaries e ab jurament.

Ffuerunt firmata et jurata dicta capitula per dictos petrum Bernardum codina et Joane gasco, promiserunt tenere et obligare largo modo ut supra presentes testes Joanne ysern et Joanne domenech paratoribus vici. Item fuerunt apocham de xiij ℔ xj sous.

(Curia Fumada de Vich. Manual del Notari Joan Francesch Franch, 7-8, fol. 96 vers).

DOCUMENT XX = Die xxiij mensis Marcii anno M d xvj.

En nom de Deu

Sobre lo pintar del retaula de la sglesia de sencta maria de ffalgueroles entre los honorables mossen Jaume domenech Canonge de la seu de Vich e Joan codina de falgueroles procuradors de dite parroquia e hauent plena potestat de huna part E mestre Joan gasco pintor de Vich de part altre son stats fets los capitols seguens

E primerament lo dit mestre Joan gasco pintor Conue e promet als dits procuradors en nom de dita sglesia que de açi a la festa de sancta maria prop venidora pintara al dit retaula les coses seguens Ço es en lo bancal baix e custodia nou miges figures aquelles que dits procuradors volran diran e anomenaran abilades e ornades segons que aquiscuna de dites figures pertanyara e los campes daurats e picats segons sta en lo retaula del angel custodi e en la part del mig dos angels ab hun docer de brocat per acompanyar la ymatge de la verge maria la qual ymatge es enbotida e dit mestre Johan la te areparar segons pertanyera a dite figura. E sobre dite ymatge de nostra dona hage affer huna istoria de la coronacio de nostra dona ab los ymatges pertanyents e ben ornats e acabats segons stan en altres retaules ben acabats. E alt en la punta del dit retaula ha de pintar hun crucifix ab dos ymages de sent Johan e maria e los campes daurats e picats e be acabats. E les polseres de dita peça daurades e picades be ediligentment. E tots los pilars e arxers de dit bancal e pessa del mig daurats e bronits. E dite obre promet acabar dins dit temps de fin or e fines colors segons es acabada la obra del angel custodi de la dite ciutat de Vich.

E per que es deguda cosa que dels treballs e despeses quiscu sia satisfet los dits procuradors en dit nom Conuenen e prometen al dit pintor que per satisfaccio de dites cosas lli donaran e pagaran xxx ℔ barchinoneses pagadores en aquesta manera ço es comensade dite obre xviiij ℔. E acabade dite obre dins dos mesos apres seguidors tot lo restant acompliment de dites xxx ℔. E per dites xviiij ℔ quasi anticipades dit mestre Johan hage donar fermança per aquelles en lo acte aquelles rebra a lur coneguda.

E per dites cosas tenir e complir les dites parts ço es dits procuradors en dit nom e dit mestre ne obligan los bens mobles e Inmobles haguts e per hauer e graciosament se imposen pena de L ℔ de la qual sia aquistade la mitat a la part e laltra a la Cort renunciant et jurant largo modo cum omnibus clausulis etc.

Ffuerunt jurata et firmata dicta capitula per dictas partes dicta die presentibus Nicolao soler scriptore et vidal spital pictore. Non fuit dictus codina qui firmavit die xxv dicti fuerunt Ludouicus franch Canonicus sedis et Martinus pers procurator vicensis.

Die xx mensis aprilis anno predicto dictus Joannes gasco pictor confesus fuit et recognovit honorabili Jacobo domenech Canonico vicensi dicto nomine quod soluit sibi xviiij ℔ racione huiusmodi. Et sic fecit apocam et caucionem quo predicta non adimplevit et ut caucius sit dedit in fideiussorem damianum costa apotecarium vicensem qui acceptans etc. renunciavit legi obligans insolidum et Jurauit Testes discretus Jacobus torrent presbiter et Gabriel pedrol fusterius vici.

(Curia Fumada de Vich. Manual 7-8 del Notari Joan Francesch Franch, foli 175).

Document XXI = Die xxv Novembris M d xvj.

Ego Joannes gasco pictor ciuis vicens confiteor et recognosco volui venerabili petro Bernado codina paratori vicensi et operario capelle sancte marie de pietat et sanctorum martirim Luciani et Marciani quod dedistis et soluistis michi inter diuersas soluciones Octuaginta libras Barchinonenses pro quibuscumque quantitatibus michi teneremini pro quibusuis capitulacionibus. Inde factis usque in presentem diem tam in posse notarii infrascripti quam in posse venerabilis Bernardi de prato notarii Vicensis quondam. Et in posse alterius notarii pro pictandis retrotabulis dicte capelle et sactorum martirum etc. et ideo facio apochan.

Testes venerabiles Joannes rusquellas Petrus mambla paratores et Gaspar noguer habitator vicensis.

(Curia Fumada. Manual 9-10 del Notari Joan Francesch Franch).

Document XXII = Dia 25 Novembre 1516.

Capitulacio Inhida pactada fermada e iurada sobre lo pintar del retaula de sencta barbara en la capella de sancta Maria de pietat entre lo honorable en pere bernat codina parayre e obrer de dita capella de una part e mestre Joan gasco pintor ciutada de vich de part altre en la forma seguent

E primerament lo dit mestre Joan gasco Conue e promet al dit codina obrer e procurador de dita capella que del die present a dos anys prop venidors pintara lo dit retaula de sancta barbara en aquesta manera Ço es en lo bancal Sinch figures assegudes aquelles que per dit codina lli seran anomenades vestides e abilades segons que aquis-

cuna de aquelles figures se pertanyara ab los campes deurats e picats segons forma del retaula dels martris.

E en la peça del mig pintara madona sencta barbara dreta ab vna torra al costat, e ab los camps daurats e aquella abilade ab les millors collors que a ella se pertanyaran. E sobre sta barbara alt pintara hun crucifix acompanyat segons pertanyara ala istoria e en la polsera alt lo senyal de la Ciutat. E en lo costat del retaula fera quotra istorias de senta Barbara aquellas que dit codina lli dira e aquells personatges abilara segons se pertanyara. E en les polseres fera quotra figuras aquelles que dit codina lli dira e aquelles polseres deurara e picara ab senyal de la Ciutat e de la Seu segons forma e manera que sta en lo retaula dels martris.

E dites coses coses complii promet ab tot bon compliment pintar al oli e segons forma e manera del retaula dels martris.

E per satisfaccio de dites coses lo dit pere Bernat codina lli promet donar e pagar dels emoluments de la dita capella xxxxviij lliures pagadores dins dit termini ço es que acabat dit retaula sia pagat E acabat dit retaula lexa dit mestre Joan lo mes auant fins a L lliures aconeguda del dit Bernat codina

E per dites cosas tenir e complir ne obliga dit mestre Joan tots sos bens e dit pere Bernat codina los emoluments de dita capella E promet dit mestre Joan complir dites cosas dins dits dos anys sots pena de xxx lliures de la qual la mitat sia de la part. E laltra de la Cort obligant ne tots sos bens haguts e per hauer a axi ho jure.

Die xxv dicti mensis presentibus Joanne rusquellas et petro mambla paratoribus vicensibus dicti Petrus Bernardus codina et Joannes gasco fecerunt et jurarunt dicta capitula prout superius continetur.

(Curia Fumada de Vich. Manual 9-10 del Notari Joan Francesch Franch).

JOSEPH GUDIOL, *Pvre.*

(Se continuará).

QUATRE MOTS

SOBRE

L'ANTIGA RESISTENCIA DE CATALUNYA A L'ENSENYANÇA UNIVERSITARIA CENTRALISTA (1)

Coincidí ab les albors de la meva joventut, o sía ab les meves primeres tentatives d'instrucció formal, el sentirse parlar de llibertat d'ensenyança, y el vèurela proclamada com una de les grans conquestes d'un moviment revolucionari espanyol que, com tots els altres d'igual procedencia, més aviat havía de servir per coartar la llibertat que per afiançarla y aixamplarla. Y, en efecte, quan l'hora m'arribá de conèixerla de prop aqueixa llibertat d'ensenyança, tant pomposament proclamada, foren suficients els meus pochs anys per convèncerme de la rahó que teníen els qui l'havíen anomenada «llibertat de no apendre». Y, filosofanthi una miqueta, fins faltat de ciencia y experiencia, me feya ja l'efecte d'una ridiculesa pretendre que passás com una gran conquesta política un dret personal innat que s'escapa de totes les lleys y resisteix totes les dictadures.

Fou aquesta la primera falsificació de la llibertat ab la qual toparen els meus ulls que tantes y tantes altres n'havíen de veure en el trascurs dels anys. Allá hont l'evolució natural de la vida política, fundada en la sòlida realitat de les coses, ha sigut víctima sempre del més inepte doctrinarisme poca cosa havíen d'avançar en questió de llibertat els moviments revolucionaris.

Per conèixer y tractar bé de prop la real y positiva llibertat d'ensenyança. qu'era cabalment una antigalla y no una novetat, no calía fer grans estudis moderns ni parar gayre l'orella als inflats parlaments dels oradors polítichs de l'època: bastava enterarse de la nostra historia, de la nostra, de la de casa, d'aquella que'ns amagaven en les escoles oficials y que, per vía de reivindicació, hem d'anar refent fita per fita, episodi per episodi, per reconquistar lo que jo crech qu'hem d'anomenar, y he anomenat ja varies vegades, nostra conciencia nacional. Y no cal buscarlos ab llanterna dintre de l'espessor de la nostra historia aqueixos esplets de la llibertat d'ensenyança: ells meteixos vos salten als ulls ab sa propia llum y ab sos meteixos admirables resultats de tanta influencia en la civilisació y en la prosperitat del nostre poble.

Está per fer encara el gran treball historial de l'ensenyança catalana. Es veritat que, grossa o xica, cada un dels nostres antichs Estudis Geuerals compta ja

(1) Discurs llegit per l'autor, el día 8 d'Octubre de 1906 en l'inauguració del Curs de 1906 a 1907 dels E. U. C., feta en la Sala de Cent de la Casa de la Ciutat de Barcelona.

ab la seva monografía; però l'obra integral, l'estudi complet, no'l tenim per ara. Aduch aixís, es dir sens poder abarcar en conjunt el gran panorama de nostra ensenyança nacional, comparant monografía ab monografía y guiat pels meus estudis particulars sobre aquest tema, jo m'atreviría quasi a assegurar que, com tantes altres institucions nostres, l'ensenyança fou aquí més lliure qu'en cap altra part del mon, entenent per lliure l'esser directament filla de la voluntat del poble y viure sana y robusta fora de tota opressió oficial y duenya, com dihem vulgarment, de sos propis destins.

Quína diferencia, senyors, entre la lleyal conducta de Jaume II d'Aragó —a mon pobre parer una de les més grans figures de la nostra historia—, qui funda y volta de tot esplendor l'Estudi General de Lleyda, equiparantlo a les primeres Universitats de la seva època, que'l fa coronar ab l'aleshores indispensable consagració papal, y, nascut tant bé y confirmat tant solemnement, sense gelosíes de paternitat y lliure de suspicacies de senyor, l'entrega a l'amorosa cura del poder municipal, la confía als Pahers de l'insigne Ilerda, l'abandona, podem dir ab els comprobants a la má, al amor directe del poble; quína diferencia entre aqueix procedir del magnánim monarca catalá y la conducta cicatera y egoista del Estat modern que's dedica sense un moment de repòs a estrènyer cada día més els carrils de l'ensenyança y, menat potser per la lley de les contradiccions, reivindica per ell el privilegi exclusiu del dret d'ensenyar, per ell qu'es potser l'únich a qui l'ha negat la naturalesa dels sers y de les coses! L'ensenyar no cal oblidar qu'es una funció amorosa, cristianament parlant una obra de misericordia, y de què li ha de venir al Estat aquesta inclinació, al Estat, que no es un ser sinó una máquina? Còm pot esser fecunda y gloriosa, feta aixís en fret, la missió d'instruir al ignorant, que l'Estat exerceix ab la mateixa cara ferrenya ab la qual cobra els tributs y ab la qual obliga a cumplir al jovent l'obligació d'armes?

Precisament, donchs, per aqueix carácter qu'os dich de funció amorosa que revesteix l'ensenyança, en la terra nostra fou, durant els grans temps de la nacionalitat, una obra essencialment municipal. L'iniciativa partirá d'un Concell o d'un Capítol o de qualsevulga entitat eclesiástica; eclesiástichs serán tot sovint, o la majoría de les vegades, els professors; però sempre la tutela, l'administració, la salvaguarda del Estudi estará en mans del poder municipal, que vetllará per ell y el mantindrá com una mare amorosa. Els donatius, les fundacions, els llegats no arribarán a umplir les obligacions de l'Universitat: sempre fará fermança la guardiola del Concell, perque'l Concell es la llegítima representació del poble, y el poble —prou que ho saben y senten els Concellers— té amor, té devoció al Estudi General, y els ho perdonará tot als seus Magistrats fora el distraures de vetllar per l'Estudi. A Vich, per exemple, comença a florir l'Universitat a les darreríes del segle XVI, creix notablement en el primer quart del disset, y en lo mellor d'aquesta florida, recullint propòsits de Bisbes anteriors, vé un Prelat aragonès y s'empenya en fundar el Seminari. El Capítol Catedral, qui en qüestió d'ensenyança es carn y ungla ab el Concell, qui té per l'Estudi el meteix amor

que tothom, qui exerceix constantment per medi d'un dels Capitulars les funcions directives del mateix, aten ab indiferencia els prechs del Bisbe per que ajude a la projectada fundació, aplicanthi una renda miserable, ridícula; y no hi valen cites de Doctors, ni texts de Sants Pares, ni'ls meteixos arguments *ad hominem* del Concili de Trento: el Seminari fracassa entre l'indiferencia y la mala voluntat. Y per què? Perque'l Seminari podría danyar a l'Universitat hont no solament no falten les cátedres per clergues sinó que son el meteix nirvi del Estudi. Y totes les tentatives posteriors per idèntich objecte naufraguen en el meteix escull (1). Quan prospera el Seminari, quasi a mitx segle XVIII, en quan del Estudi General sols ne queda la falaguera memoria.

Còm vos hi complauríeu tots, igual que jo m'hi he complagut, en recullir un per un aqueixos batechs d'amor per l'Estudi municipal y lliure que s'escapen a cada pas de la *má corrent* dels Concells, qu'es com la vibració diaria de la vida del Comú, com el fidelíssim espill de tota sa figura, de totes ses miseries y grandeses, de tot lo que l'honrará o'l deprimirá devant del fret judici de la prosperitat! D'aqueixa especie de cor de l'entitat municipal ne veureu sortir sempre la veritat, bonica o lletja, fins al día en que la llibertat desapareix, fins al día en que'l cambi d'idioma posa disfreça a la paraula y qui sab quántes vegades a l'intenció subjecta a la tiranía! Però, aixís y tot, basten moltes vegades uns quants mots solters per endevinar el secret d'una vigorosa resistencia passiva, y d'aquesta resistencia, en la qüestió de l'ensenyança, es de lo que vinch a parlarvos, comptant ab la vostra venia, durant uns moments brevíssims.

La victoria castellana del 11 de Setembre de 1714, victoria a totes llums definitiva, havía fet caure el cos de Catalunya; però encara el cap li quedava viu, y els vencedors no se'n oblidaren. Mentres el cap pogués pensar no podía dirse may ab seguretat que'l cos hagués quedat sens vida. Calía, donchs, ferir al cap. Y la primera mostra que donaren els nous senyors de Barcelona de que havíen reparat en el conflicte possible fou deixar d'obrir les portes del Estudi General quan arribaren els primers díes d'Octubre. Podeu llegir tots això en les obres que tracten d'aquells díes de dol, primers de la llarga reyal venjança del net de Lluís XIV (2). Quan ja ho teníen tot en llurs mans els vencedors; quan fins havíen fet saltar el cap a les dúes institucions de la Diputació y del Concell, dintre de les quals havía viscut l'ánima de Catalunya; quan dels hèroes de la resistencia els més havíen mort y els altres havíen fugit o emigrat, encara hi havía una cosa que'ls feya por als botxins del nostre poble: els estudiants! Havíen notat, com deyen un any després els quatre catalans que sots una presidencia castellana y militar y en forma de *Real Junta* havíen tingut el valor de sotstituir a les llegítimes representacions de la terra, havíen notat els vencedors «la inconveniencia del

(1) V. *Episcopologio de Vich*, t. III.
(2) V. especialment la nova obra de D. S. Sampere y Miquel *El fin de la Nación Catalana*.

gran concurso de estudiantes que ya fueron en las turbaciones causa de motines jefes de movimiento, tomando las armas con toda la frescura de su edad y travesura». Havíen notat «los males que ahora resultarían de su aglomeración en las presentes circunstancias». Y, per de prompte no's prengué cap determinació, però un any després, el 19 de Novembre, el successor den Berwich dictá la supressió, o quan menys, l'esquarterament de l'Universitat barcelonina. Les aules foren portades a Cervera, «en cuyos naturales —com deya la *Real Junta*—, por su ejemplar fidelidad, queda asegurada la quietud».

Però la *Real Junta*, de qui'l calificatiu retrata tota la dependencia però que a la fi era composta de catalans, no entenía ab tot allò matar l'Universitat, sinó desterrarla temporalment. Y els altres, els senyors, portaven l'intenció contraria: anaven a la mort definitiva. Per ço s'entaulá entre aquets, qu'eren els amos absoluts, y aquells que no eren més que la pálida imatge d'un cos consultiu, una lluyta interna, historiada ja (1), que no tenía, ni podía tenir, solució dubtosa. Fou la de la *Real Junta* la primera resistencia, y, encara que vestida en forma que l'honra poch (y lo més negre de la qual deixaré al tinter), miráu de quina manera acaba ella de retratar, com una especie d'involuntari elogi fúnebre, el carácter municipal y lliure de l'ensenyança catalana: «Los desórdenes, ruidos y tumultos que la representación del Ingeniero General refiere haver sucedido en Barcelona de esta parte de cincuenta años, si bien se premedita y lo podemos dezir los que lo hemos visto siguiendo en estudios y cáthedras esta Universidad, no han nacido de estar ella dentro la Ciudad, sino de que ella únicamente dependía de la Ciudad, porque los SS. Reyes la havían privilegiado, dando á sus Concelleres y Concejo la absoluta facultad de estatuir y ordenar sobre ella, de modo que en cualquier caso ó materia que el Rey ó sus ministros quisiesen poner la mano, luego, broquelados con sus Privilegios, se formaban los empeños de los contrafueros...» Ho deyen tant malament com podíen aquells pobres senyors de la *Real Junta*, qui, ab tot y voler tranquilisar els *amos* en els seus temors de l'Universitat, presentantlos la garantía de la *Plaza con Ciudadela y otras fortificaciones con su guarnicion correspondiente*, les quals — què diantre! — alguna cosa havíen de valer contra'ls estudiants, no havíen de sortir ab la séva; ho deyen tant tristament com sabíen, però alguna espurna molt amagada de patriotisme, encara que fos sols d'amor local, els feya moure y exclamarse.

De res hi valgué aqueixa dèbil resisteucia y els Estudis foren traslladats interinament a Cervera y a Cervera se quedaren fins que desaparegue, ab el transcurs dels anys y ab les evolucions de la política, aquella atmòsfera de venjança. La reyal punyalada a l'Universitat catalana fou donada pel vencedor, com tots sabeu, ab la Reyal Cèdula de 11 de Maig de 1717, per medi de la qual quedaven suprimits per sempre més els Estudis Generals de Catalunya, encara que s'anomenassen tant sols en el document, probablement per considerarlos com els més

(1) Obra citada del senyor Sampere y Miquel.

importants, els de Barcelona, Lleyda y Gerona. Fins el nom gloriós d'aquets Establiments desapareixía: *el teatro literario único y singular de la Ziudad de Zerbera*, com l'anomena un document dels que m'han servit per aquesta petita disertació, s'anomenaría Universitat, ab tota la pompa de la paraula. Ademés el Rey Felip portava ben concreta la seva intenció: la ciencia igual que la llibertat havíen de servir de pedestal al absolutisme monárquich y molt aviat el casal de l'Universitat de Cervera, convertit en trist moniment de la general desfeta de Catalunya, demostraría que al cap y a la fi els hòmens havíen pogut més que'ls deus, llevant del cap de Minerva el capell tradicional per plantarhi la reyal corona. Tot debía ajaures a la sobirana voluntat del senyor, sols que'l senyor s'oblidá de que'l pensament, lliure o reclòs, té vida perennal y no l'afogarán les lloses del sepulcre hont el tanquen per feixugues que síen.

El portar l'Universitat a Cervera, no per la falta de condicions que pogués tenir la ciutat, que això té no més que importancia discutible, sinó per la fidelitat que havía guardat al rival del Arxiduch, daven al decret de 11 de Maig el mateix tint de venjança que porten totes les disposicions d'aquella trista però exemplaríssima època. Mes el gran colp d'Estat fou aplicar a la nova escola les rendes de que gosaven totes les Universitats suprimides. No bastava deixar a les principals ciutats de Catalunya sense'ls seus Estudis; no bastava ferirles en el cor, es dir matarlos allò que més estimaven: calía també que apoyassen l'obra odiosa de la tiranía ab els meteixos esforços que, a copia d'anys y més anys, havíen fet per tenir una escola propia y lliure. Aduch en aquell terrible estat d'aplanament en que's trobaren els pobles, vençuts y castigats fins al excés, en l'ánima y en el cos, per la revenja, aquella orde draconiana sublevá els esperits y arrancá un crit d'indignació y de ferma protesta. L'orde, vingués de qui volgués, no's cumpliría. Y els estudis de totes les ciutats, com si res s'hagués manat, seguiren imperturbablement llurs tasques. L'orde del Rey, per gran que aquest fos y irresistible, no era racional y no's cumpliría. Però per alguna cosa tenía el Rey el poder de ses vencedores armes y per alguna cosa s'havía implantat a Catalunya l'imperi del terror que havía de completar y assegurar la victoria. La resistencia passiva dels Estudis fou, donchs, fácilment vençuda y l'orde del Rey s'imposá per la força (1).

Solament que la reyal intenció havía de topar encara ab més llargues y sornagueres resistencies. No era cosa tant fácil y fahedora aqueixa transmissió de rendes que'l senyor Rey pretenía. N'hi havía algunes, les més, qu'estavan lligades ab vincles sagrats als Estudis. Desfer ab violencia aquets vincles no era cosa de tant bon fer pel Rey Felip, a qui interessava corre bé ab el Papa. Y precisament Roma, com tots sabeu, no batía palmes per la victoria del botxí de Catalunya. També resistíen, y ferm, els de la cort papal, de tal manera que'l títol de pontificia que'ls volía arrancar Felip per l'Universitat cerverina, aqueix títol sense'l

(1) V. A. de Bofarull, *Historia crítica de Cataluña*.

qual la nova escola no semblava completa, no vingué fins a les darreries de 1730.

Però encara això ray! El desvincular les rendes era lo que anava a pas de tortuga, y a això era a lo que s'amarraven els antichs Concells, convertits en *Ayuntamientos*, per resistir ab tota l'astucia possible aquella usurpació barroherament disfreçada d'interés polítich. D'això n'hi hague en totes les poblacions, que's queixaren ab tanta energía com pogueren, allegant la rahó noble de quedarse sense instrucció, rahó que, vulgues no vulgues, havía de fer pes a la dictadura; però, com que aquest treball no pot esser llarch ni pretinch tampoch ferne una obra erudita, me concretaré a presentarne un exemple practich, el primer que m'ha vingut a les mans, y encara el comptaré tant ràpidament com puga y sense aquelles minuciositats que demanen les monografies de caràcter historich.

He dit avans que Vich, al igual de totes les demes poblacions que tenien Estudi, havía posat al seu tant efecte que tot lo que'l pogues perjudicar, per sagrat que semblás, era combatut ab decisió y fermesa. En la Reyal Cèdula de 11 de Maig de 1717 no se li havía fet l'honor de citar la seva Universitat, que havía fet el seu cant del cisne en 1710, ab motiu de l'entrada triumfal del Arxiduch, presentantli el Rector, el famós Canonge Ibo Casanyes, conseller áulich de Carles, un claustre de 52 doctors; no li havíen fet, dich, l'honor de citarla, però, en cambi, no li feren el servey d'exclòurela de l'orde general, y per espoliarli les rendes fou tant bona Universitat com les altres.

Entre aqueixes rendes hi havía la que'n deyan de l'Almoyna General, estatuida d'antich per respondre al seu nom, però qu'en 1618, d'acort Bisbe y Concell, fou aplicada al Estudi. No era ningú el Rey per trencar aqueix sagrat vincle, com tampoch per rompre els d'altres rendes d'aplicació encara més directa, y, no tenint aleshores més remey que acudir a Roma, feu tot lo que pogué per estancarles aqueixes rendes mentres els agents reyals treballaríen en la curia pontificia. Però Roma es solemne y passaren anys avans no dictá sentencia. Els de Vich ja quasi no se'n recordaven y els Estudis, d'una manera més o menys vergonyant, anaven fent la séva.

El Rey havía lograt a la fi ferse sentir del Papa y, aixís com en 1730 havía arrebassat l'aprobació y confirmació de l'Universitat cerverina, en 1734 consegui que ses pretensions sobre les antigues rendes universitaries de Vich fossen apostòlicament reconegudes, y el día 10 de Desembre els regidors vegeren comparèixer en l'aula consistorial un delegat de l'Universitat de Cervera, D. Francesch Roca, a qui anomenen els memorials municipals *Juez Escolástico*, el qual presentá al admirat Consistori una Butlla papal del 7 de Juliol que venía a esser el mot final de la qüestió ja de tants anys há iniciada y de la qual, si no se'n oblidaven, procuraríen oblidarsen els magistrats de la Ciutat. Però'l *Juez Escolástico*, representant a la vegada dels nous drets y dels antichs escrupols de l'Universitat cerverina, venía, com diuen els regidors, ab forma urbana y extrajudicial, es dir

tantejant un conveni, a les proposicions del qual els capitulars del Municipi feren orelles de pagès, vull dir que, tot fentse el desdenyós, no deixaren d'escoltar la proposta. Per una part callar y obtenir un compás d'espera y, per altra, segons compten ells meteixos en llenguatge més traydor que cervantí, «destinar dos de sus Capitulares que por vía de interlocución conferenciasen con el Juez Síndico tanteando su ánimo sebre el ajuste propuesto sin soltarle prenda alguna por parte de la Ciudad», y el resultat fou que «en la primera de las dos conferencias que se tuvieron ofreció alargar 200 ℔ conforme al parecer que havía dado el señor Protector al Real Consejo de Castilla para la subsistencia de la enseñanza de gramática... y en la segunda y última conferencia se alargó asta la cavtidad de 340 ℔...» devant de qual oferta l'Ajuntament determiná... guanyar temps.

El 17 torna comparèixer el *Juez Escolástico* y presenta unes lletres monitorials del senyor Canceller Jutge Conservador y Delegat Apostòlich pel cumpliment de la Butlla. La cosa començava a esser una mica forta, però, consultats els advocats, surt desseguida un clau al qual amarrarse. Quín? Posar al *Canciller Executor* en quarentena. S'havía descuydat de fer passar el document per les hipoteques del *Real Consejo de Castilla!* No poden esser gayre més expressives les explicacions del Cos municipal: «Discurrió el Ayuntamiento formar representación al Real Consejo de Castilla... en la que se explican todos los fundamentos así legales como políticos que han ocurrido y fomentar no solo el derecho de la Ciudad, si que también manifestar los activos y precipitados procederes del señor Canciller Executor, *y le inducen manifiestamente sospechoso.*» Beute aquest ou... qu'es de dos rovells. Perque vá seguint l'andanada. «Y por quanto con las citadas letras monitoriales prefixe el limitado término de ocho días continuos para el mandato de immitirlos la possessión al Síndico de la Universidad, y darle la quenta de lo administrado, que por notorio se reconoce incongruo y desproporcionado, y por consiguiente temerario el incurso de la pena pecuniaria de los 500 ducados de oro que impone, y en subsidio el de la declaración de censuras (es dir excomunió) en el día décimoquinto jurídico, *le induce todo esto mas sospechoso*».. Per lo qual allegaren els regidors, per resistir, aquesta que diuen «excepción de sospecha» que ventaren al Canceller el meteix día de Nadal com present de bones festes. Però, com això sol valdría lo que podría, lo convenient era embolicarho y, a tal fi, se portá el negoci al Bisbe, al qual se dirigeixen els regidors en aquesta forma: «Considerándose por estos mesmos motibos excessivos y gravatorios los procedimientos executados por el Sr. Canciller... y consiguientemente haver obrado como a privada persona propasando los términos de su jurisdicción (ja veyeu que no ho envíen a dir), parece que entra y tiene muy propio lugar la que compite (aixís meteix) a V. S. I. en el caso de semejantes excesos y gravámenes executados por los Delegados Apostólicos en sus comisiones (y vinguen aquí arguments del Concili de Trento), no a effecto de conocer ni entrometerse en los méritos y substancia del principal negocio (qu'es cas!), si solo de hacer suspender la execución y publicación, para cerciorar consultar y remitir a S. S^d^. (aquí está

el pot de la confitura) lo obrado por el pretenso Juez delegado Apostolico, sin que por esto pueda dezirse impedida la execución de las letras apostolicas ni turbada la jurisdicción de sus executores, si solamente diferido asta que se haya visto si con sus procedimientos han obrado contra la mente del Delegante... Ho heu entès? La qüestió era convèncer al Canceller, de grat o per força, es dir mitjansant l'acció del Prelat, de que l'execució de les monitorials havia de sospendres, deixant de tractar als regidors com a rebeldes y considerantlos ab cortesía com contradictors en dret, y, lograt això, enviar apelació a Roma. Perquesi bé a Roma s'hi anava ja per tots els camins, els que d'aquí estant hi portaven no s'acabaven de qualsevulga manera, y, ademés la Curia romana ja sabíen els regidors que, igual o més que les altres curies, no solía girarse el peu per anar massa depressa. Tretze anys com hem vist li costá al Rey Felip veure confirmada apostòlicament l'Universitat de la venjança!

Però afanyemnos ara a posar en clar de què's tractava. Donchs se tractava de que desde'l decret d'extinció dels Estudis Generals, Vich, com totes les altres ciutats, no havía deixat may de protestar de qui li robassen l'ensenyança. Y, com era tant delicat tocar a rendes y fundacions que, segons he dit avans, tenien origen vertaderament sagrat, entre les quals fins hi havía una missa que deyen en l'antiga y ja desapareguda esglesia de la Rodona, situada devant de la Catedral y molt vehina del casal de l'Universitat (1), a onze hores, es dir quan els estudiants sortíen de l'aula, probablement per retenirlos y evitar que anassen a fer caure pedra a un lloch o altre; com era tant delicat posar má en interessos d'aquesta mena, el ponent del *Consejo de Castilla*, que ja aleshores, com les arnes, se ficava per tot arreu, proposava que l'Universitat de Cervera se quedás ab tot però ab l'obligació de dedicar 200 ℔ a sostenir a Vich una cátedra de gramática, a més de la missa de la Rodona que també's respectaría. Y vetaquí la base del conveni, del qual els regidors parlen al Bisbe en els troços que avans citava (2).

Y ara —direu vosaltres— això en lo qual tant empenyo mostraven l'Universitat cerverina, el Rey, el Papa y el *Consejo de Castilla* degué acabarse ab mitx any, naturalment, perdent els de Vich elplet y les costes. Y ca! Deixaume plantar fites: per l'Abril de 1735 tot just parla l'Ajuntament d'acudir a Roma; a principis del 1741 se torna a tractar de conveni y's parla de la dificultat de fixar ab les rendes exactament, no ja les 200 ℔, sinó les 400 ℔ en les quals s'esposada la compensació; en 12 de Juny del meteix any sembla que hi há conveni: Vich renunciará a dites rendes y cobrará les 400 ℔ anyals. Però aleshores li demanen els atrassos desde 1618, any en que'l Bisbe Fra Andreu de Sant Geroni aprobá la vinculació

(1) L'Estudi general era en la meytat inferior del carrer de l'Escola que trau a la meteixa plaça de la Catedral, dita de Santa María.

(2) Arx. Episcopal de Vich, carpeta num. 100, titolada *Papeles pertenecientes a las 400 ℔ que paga la Vniversidad de Cervera al Collegio Semin° para la enseñanza de primeras letras.* Aquet titol dona l'última llum sobre la resolució del assumpto.

universitaria de les rendes de l'Almoyna: aquets atrassos pujan 4463 ℔ 14 ß y 8. diners. Això també s'arrégla fent una capa mal tallada y lo cert es que cap a la fi de 1743 encara la Ciutat está en descobert de 2.715 ℔ 8 ß y 4 diners. Y aleshores vé la grossa, perque sembla que'l *Real Consejo de Castilla* s'ha enterat de que'ls de Vich teníen en aquest cas particular la seva *riquesa oculta*, de que no les havíen desnunciades totes les rendes universitaries, y vinga comunicació forta y plaç fatal de quinze díes. Però l'Ajuntament no s'espanta y acorda resistir més que may. Y el plet se comença aleshores. Pel febrer del 1746 se parla d'un arbitratge del qual no's veuen els resultats y passam d'un salt al 1759 en el qual hi há sentencia del *Consejo de Castilla* y apelació immediata: això per l'Agost, y per l'Octubre consignen els llibres municipals que hi há bones noticies del plet, y anam seguint y trobam qu'en 1772 encara parlen del assumpto (1)... Sols que aleshores hi havía bona pila més de feyna a parlar dels Jesuítes, tant poderosos en temps del Rey Felip qu'eren ells el nirvi de l'ensenyança.

Citades aixís tant rápidament, per no fer enfadós aquest treball, les efemèrides d'aqueixa resistencia, preguntem: podíen fer gayre més els regidors de Vich, en temps d'un gobern absolut, per salvar les rendes que havíen sigut el sosteniment del Estudi lliure, del qual tantes vegades debíen haver somiat que passaría la malura y el podríen refer ab l'esplendor dels seus grans díes? Y figurauvos lo que havía de succehir en cada una de les demés poblacions que havíen tingut Universitat y hont la recança per sa perdua no havía d'esser menys viva ni menys accentuada.

El desitx d'instrucció no's perdé y en totes parts rebrotá l'ensenyança, bé que de carácter més elemental, en la forma més lliure possible. També això era una mena de resistencia, d'aqueixa resistencia muda y heroyca que durá prop de cent cinquanta anys, mentres germinaven les llevors qu'havíen de produhir l'arbre pompós del Renaixement. Y una d'aqueixes llevors, la principal, la del pensament, ja sabeu hont se mantingué viva: en la meteixa Universitat de Cervera, bastida per esser sa sepultura. Ja'n trobareu escrites d'això coses formals y series que'os demostrarán la veritat del fet. Y aquesta fou al capdevall la més brillant resistencia a les males intencions de la tiranía, que tants hereus ha tingut y que's troba al cap de doscents anys ab que aquell poble mort y enterrat en ares del absolutisme monárquich es entre tots els del antich imperi espanyol l'únich viu y vividor, l'únich que pensa, que sent, que vola y qu'es capáç d'assolir els grans y complicats ideals de la vida moderna.

Y es clar que, havent ressucitat, que havent reviscut tot, no havía de quedar morta, enterrada per sempre la nostra llibertat d'ensenyança, la nostra escola lliure, que reviu al crit general d'*alleluia!* ab tots els seus colors antichs y ab tota la seva ánima honradament democrática. Com en el temps de la vellura, la nostra escola lliure es filla de totes les voluntats y s'alimenta de totes les devocions;

(1) Llibres d'Acorts del Ajuntament de Vich, toms 36, 40 y 41.

busca, com en l'antigor, els seus puntals mes ferms en les llegítimes representacions del poble y, també com aleshores, el seu objectiu es variat y el seu programa amplíssim. La seva llevor, com la llevor del pensament, ha sigut vetllada per la resistencia nobilíssima dels catalans, qu'es en rigor la que ha fet tots els miracles de resurrecció que a nosaltres meteixos nos admiren. L'escola lliure, al renáixer, topa ab les infinides grandeses del progrés modern y ab l'inacabable varietat de coneixements que necessita possehir l'home dels nostres díes Pero ni se'n espanta ni'n passa angunia. Casolana y senzilla com en les excelsituts de la nostra historia, l'escola lliure compta ab l'amor de tots els fills de Catalunya que no la deixarán morir en els moments en els quals s'aixeca del vell sepulcre.

La nova escola miraula aquí, senyors, soplujada en la gloriosa sala del Concell barceloní: son els ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.

LLUÍS B. NADAL

RESSENYES DE LES CATEDRES

DRET CIVIL CATALA

El cicle d'ensenyances que compren l'ample camp del Dret Civil Catalá fa que, per més que's treballe, es del tot impossible fer l'examen integral del nostre Dret en un sol curs. Això feu que l'any passat, a pesar de que's treballá força en aquesta Cátedra no comprengueren les explicacions tot l'extens tractat del Dret Catalá. En dit passat curs, a petició dels alumnes, el Mestre, després del estudi dels preliminars y el dels contractes y obligacions, passá al estudi del dret de successió ab lo que s'acabaren les explicacions d'aquell curs. Ara bé, aquest any el senyor Borrell y Soler s'ha proposat estudiar el dret familiar y, aixís, els alumnes d'aquesta Cátedra que ja ho fórem en el passat curs haurem seguit el cicle complet d'ensenyances del nostre propi Dret.

Això feu que, després d'explicades les materies preliminars—assenyalades en la ressenya anterior—que ocuparen tot l'Octubre, en els primers díes de Novembre hagué sols d'ultimar aquelles, acabant ab un bosqueig de la possessió pera entrar avans del primer deseni de Novembre en el Dret Familiar.

Aquest estudi, interessantíssim per les particularitats del Dret Catalá que'l feu ben propi, encara s'está fent al temps en que escrich les presents ralles, lo que prova que se li vé donant el desenrotllo adequat a sa importancia.

De bon principi se començá nostre estudi pel de les fonts que li donen vida, això es del seu actual estat llegislatiu. Y, tant en aquest punt com en el en que tot seguit s'entra, els efectes civils del matrimoni, feu notar el senyor Borrell y Soler el fet de que'l Còdich Civil s'ha introduhit en gran manera en el camp jurídich catalá, venint aixís, en certs punts, a cambiar y desnaturalisar el dret propi. Efectivament, al resseguir tot lo que al dret familiar afecta, s'ha de notar forçosament aquesta intromissió. Al venirse estudiant els efectes civils del matrimoni se feu menció y estudi especial de certes qüestions a ell referents, com el cas del divorci, el de nulitat, etc.....

Y, després d'estudiades les segones nupcies, s'entrá en el tractat del parentiu format avuy per cognació, exceptuant qualcuna vegada en el fideicomís.

S'entrá després en l'estudi dels drets dels fills, fentse la distinció segons la classe de fills y, passant al estudi dels llegítims, se detallen els efectes de son carácter jurídich. Y seguí: Llegitimació, ses distintes classes y efectes; fills illegítims y naturals; regoneixement y investigació de paternitat y maternitat, y sos drets segons l'anomenat dret comú o'l dret catalá; filiació legal (adopció y arrogació), historia, requisits, forma y efectes.

Y se tractá també a classe dels aliments legals (especialment de la qüestió sobre'ls aliments entre germans).

Patria Potestat. - Se començá per l'historia d'ella en el Dret Romá, seguint pel seu actual estat a Catalunya. El desenrotllo d'aquesta institució jurídica se feu com mereix sa importancia y, per tant, no hi há que dir que fou detallat, anotantse ses particularitats y efectes tant en quant als pares com en quant als fills.

S'entrá més tart en l'estudi de totes aquelles institucions l'objecte o fi de les quals no es altre que donar seguretats al menor—que's veu faltat d'autoritat que'l guíe—pera que actúe sens perjudici propi, y fent possible el que tinga indirectament capacitat d'acció. Fet l'estudi històrich y plantejat el problema en l'actual estat jurídich, s'entrá a tractar del tutor, fentse molt llargament y assenyalantse detalladament sos drets y debers. Seguí el tractat del consell de familia, institució exòtica en nostre camp jurídich, mes que, a pesar d'això, a ell s'ha aplicat. Tots aquests tractats oferiren llarga ocasió y tema a propòsit pera que'l Professor dels E. U. C. expliqués ab grans coneixements totes aquestes qüestions. Y clar es que l'estudi de la tutela no's reduhí pas a la del menor, sinó a la de totes aquelles persones que, per ses especials circumstancies, necessiten aquest auxili jurídich.

En els capítols matrimonials hi há tota l'essencia y particularitats devallants del pacte y la costum del Dret de Catalunya, y, al estudiar els meteixos, vá apareixent forçosament l'estudi del modo d'esser de la familia catalana. D'aquí que son estudi fos fet ab interés especialíssim.

En quant al mètode d'exposició, el senyor Borrell seguí en ses hermoses explicacions l'adoptat ab bon acert pel notari de Guissona senyor Faus el passat curs acadèmich en ses interenssantíssimes conferencies en l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació.

Per tant, començá suposant un casament d'hereu ab cabalera, seguint pel de pubilla ab cabaler, etc.....

En aquests estudis se feu menció especial de l'aportació, classes, carácter, destí dels bens dotals que aporta la dona o altra persona per ella. Y s'estudiaren també les qüestions que, al tractar del dot, se presenten, aixís com ses varietats comarcals dintre de Catalunya.

Vistes totes les qüestions que, al tractar del dot, esdevenen (quantía; qui l'ha de pagar, còm y quan; coses que poden donarse en dot; forma d'aportació; confessió d'ell; dot inoficiós, etc...) se tractá dels pactes que poden acompanyarlo. Y immediatament després se feu l'estudi dels interessos del dot, de sa missió y de son fi.

Finí tot aquest tractat del dot ab el de l'opció dotal y manera de ferla efectiva y dels casos en que pot y deu esdevenir la restitució del dot.

Com que altres bens apareixen en els capítols matrimonials, se feu son estudi, particularment del escreix del qual se senyalaren les distintes causes en que pot fundarse, sos carácters jurídichs, els drets de la persona pera qui es y ses garantíes.

Aixís s'aná parlant de tots els bens que apareixen en els capitols matrimonials, anotantse els drets viduals que s'acostumen a pactar, y per fi se feu especial menció dels pactes que fan referencia a la futura prole que potser vindrá, quals pactes tenen al ensemps el doble carácter d'*inter vivos* y de *mortis causa*. Y aquí s'entrá en sapient y detalladíssim estudi d'aquesta qüestió que fou llargament tractada.

Y ab igual extensió y ciencia jurídica se tractá del casament de pubilla ab cabaler, pera passar després al casament de cabalers. Començá el senyor Borrell son estudi inda-

gant el valor del mot cabaler (de cabal) y aná resseguint detalladament totes ses práctiques y particularitats.

També s'estudiaren els matrimonis de viudos en el cas en que tinguen fills y en el cas de que no'n tinguen; en cas de que sía de viudo ab soltera (escreix pujat) o de solter ab viuda (soldada) y per fi els matrimonis dobles, això es, que sía de pare y fill ab mare y filla o al revés.

Estudiats aquests diferents matrimonis se tractá de les relacions entre'ls bens de marit y muller, fentse per tant estudi detallat de la condició dels parafernals.

Y s'acabava l'any quan a classe s'estudiaven les varies maneres de regular els bens que a Catalunya se practiquen—separació de bens, societat de compres y millores, agermanament, associació de convivencia o mitja guadanyería, igualtat de bens y danys.....

J. M. Bassols y Iglesias.

HISTORIA DE CATALUNYA

Reprenent la tasca de ressenyar d'una manera sucinta les explicacions fetes a la Cátedra d'Historia de Catalunya dels E. U. C., nos toca avuy parlar de tres regnats quasi sencers d'altres tants Prínceps de la Confederació catalana-aragonesa, ja qu'ells han ocupat les lliçons de tot el temps a que debem referirnos, o sía els mesos de Novembre y Desembre del finit any 1907. Son aquells: Alfons (o Anfòs) I de Catalunya y II d'Aragó; Pere, també respectivament I o II, y Jaume I.

El fill del Comte Ramon Berenguer IV y de Peronella d'Aragó iniciá ab son regnat la gloriosa Confederació que a tant altes empreses estava destinada. Igual que son pare, portava el nom de Ramon, ja tradicional en sa familia; però, com a tribut a la memoria de son besavi matern y delicada prova d'afecte als aragonesos, va cambiarli sa mare pel d'Alfons, que portá sempre més y al qual ha afegit l'Historia el calificatiu, sens dubte justíssim, de *Cast.* Per herencies bé prou disputades y per conquestes en terra de sarrahins, arrondoneix sos dominis pel costat de Provença, pel d'Aragó y finalment pel Rosselló, de tal manera que, tot just formada, alcança ja la Confederació la major extesa que tingué en tot temps. Altres empreses guerreres ocuparen l'activitat del rey Alfons I; entre elles esmenten les cròniques una incursió contra Mallorca, de pochs resultats a jutjar per les escasses noves que'n donen els documents, y una campanya, aqueixa sí important, escomesa l'any 1179 contra Ramon, Comte de Tolosa, ab l'ajuda unes voltes y la resistencia altres dels nombrosos barons y cavallers dels paíssos pirenaychs, y en la qual entrevingueren per interessos de familia, y ab varia orientació, els reys de França y d'Anglaterra. Relacions, ja de combat, ja amistoses, sostingué també ab el de Castella ab ocasió de la guerra contra llur enemich comú, els sarrahí, y ab el de Navarra, Lleó y Portugal pera fer complir al de Castella anteriors pactes que aquell trencava. Per tots aquests quefers y d'altres que'l Professor va detallar degudament a classe, se veu que no estigué pas gayre en vaga el Rey Alfons el Cast desde qu'entrá a governar a l'etat de 10 anys sots la tutela del Comte de Provença fins que morí a Perpinyá el 25 d'abril de 1196. S'havía casat ab Sanxa, filla d'Alfons VII de Castella, y deixá tres

fills, anomenats Pere, Alfons y Ferrán, y quatre filles: Constança, Eleonor, Sanxa y Dolça. Son cos fou enterrat a Poblet, monestir que havía començat d'edificar son pare y que sostituhí desde llavors al de Ripoll en la preuada comanda de servar les despulles dels sobirans catalans.

El fill gran del anterior heretá el gobern de Catalunya y Aragó ab el nom de Pere; jurá els furs aragonesos a Saragoça pel Maig del meteix any 1196 y els catalans a Barcelona el 1198; entrevé en certes lluytes que sostenien alguns senyors feudals y logra apaybagarlas; ilusionat per l'esplendor de son reyalme, concebeix el proposit de cultivar la sobirana protecció als territoris pirenaychs y vá a Roma a ferse coronar per Ignocenci III, a cambi de la subjecció de sos Estats a l'Iglesia y d'un cens anyal de 250 macmodins.

Lleugerament descrites les discordies originades per la successió del Comtat d'Urgell y les escomeses contra el regne alarb de Valencia, per la part que hi prengué l rey Pere II d'Aragó, anomenat el Catòlich, se presentá al estudi de la Cátedra la magna qüestió dels Albigesos, que de tal manera havía de complicar la política de la Confederació y pesar sobre la vida meteixa del Monarca. Les figures prou interessants de Simon de Montfort, dels senyors pirenaychs, del rey de França, del archebisbe de Narbona y de tots els demés actors de la gran tragedia política-religiosa desenllaçada a Muret ressortiren ben intenses en el quadro que ab vius colors pintá el Professor al referir les sanchnants escenes que aquella revolta produhí en tot l'actual mitxdía de França a principis del segle XIII.

Y, explicats ab el deteniment degut a llur importancia tots els episodis d'aquella singular creuada, no resta gran cosa a dir del rey Pere I de Catalunya, fora d'entrar en els detalls de sa vida familiar, esmentant son casament ab María de Montpeller, seguit de ses constants, y sempre negades pel Papa, pretensions de divorci y esmentar la naixença, esdevinguda el día primer de Febrer de 1208, del fill d'abdós y hereu del reyalme, En Jaume I el Conqueridor.

L'historia d'aquest Monarca, per les rahons apuntades pel bon amich Puig en l'anterior ressenya, ha sigut minuciosa y llarga, ilustrada y aclarida tot sovint ab textes fidedignes y especialment ab la Crònica del meteix Rey, la qual ha estat llegida diariament per Professor y alumnes, que han assaborit ab fruició l'ingenuitat infantívola y la precisió y claretat que avaloren l'istil del insigne escriptor y altíssim rey del segle XIII. Aixís se compren que haguem passat prop de dos mesos estudiant els fets y la personalitat del hèroe capdalt de la Nacionalitat Catalana que, si ho mereix prou sa llarga y aprofitada vida, ho reclama imperiosament l'excelsitut a que arribá nostra Patria en tots els ordres durant la seva gobernació memorable. La sola enumeració dels punts sobre que s'extengué la narració històrica donará una idea del treball fet a l'aula en aquest respecte.

Naix l'infant Jaume a Montpeller, ara fa setcents anys, ab les circumstancies quasi miraculoses qu'esmenta la Crónica; entregat per son pare a Simon de Montfort, se troba en poder d'aquest quan aquell mor, y es portat pels nobles a Montçó y deixat sots la protecció y cura de Guillem de Montrodon, mestre del Temple; pera oposarse a les ambicions dels oncles del Rey, Sanxo y Ferrán, y al orgull d'alguns nobles aragonesos, altres nobles y prelats formen una lliga a favor d'En Jaume; aquest surt mitx d'amagat de Montçó y es rebut pel poble ab gran joya y mostres d'afecte; reuneix corts a Tarragona y a Lleyda ab el fi principalde subvenir a les necessitats econòmiques del país; fa armes per primer colp en unes renyines entre varis cavallers, notant la defecció y traydoría ab

que obren alguns d'ells, cosa que comprova més tart en una tentativa que's fa ab mires a Valencia; tot dinant a Tarragona, un tal Pere Martell, còmit de galeres, pondera al rey l'illa de Mallorca y li fa concebir desitjos de conquistarla, fent desde llavors els preparatius necessarias fins conseguir, ab no pochs treballs y entorpiments per part d'alguns nobles, que'l día 6 de Setembre de 1229 surti de Salou una brillantíssima esquadra formada per 165 embarcacions de tota mena, comanada pel Rey en persona, la qual fondeja a Santa Ponça; entretinguda y accidentada resulta tota la campanya,que'l Rey explica ab ver entusiasme, y, finalment, el 31 de Desembre tingué lloch l'assalt de les muralles y la completa rendició de l'illa, a la que seguí ab el temps la de les restants Balears.

Empren al cap de poch la conquesta de Valencia, qu'encara es més llarga y difícil que la de Mallorca y sols es coronada pel èxit gracies a la enteresa y porfidia del Rey, qui's rebela contra tothom y no desisteix del seu punt fins a lograr la seva, conquerint pas a pas el territori y entrant triomfalment a Valencia el 9 d'octubre de 1238. En mitx de tot això, la vida familiar de D. Jaume havía passat successivament pel matrimoni ab Leonor de Castella, del qual tingué un fill anomenat Alfons; pel divorci y separació d'aquella que's retirá a les Huelgues de Burgos hont morí l'any 1251, y pel nou matrimoni ab Yolanda d'Hungría, després d'haver intentat casarse ab Sanxa de Lleó ab mires a la corona d'aquest reyalme. Ni aquesta ni la de Navarra, que més endevant se li brindá, varen arribar a esser seves; pel contrari, podía trobar ample camp a sos somnis d'engrandiment pel cantó transpirenaych y allí feu cap ab ocasió d'unes enconades lluytes entre Ramon, Comte de Tolosa, y Ramon Berenguer V de Provença, alentades pels demés senyors comarcans y pels reys de França y coincidint ab unes qüestions sostingudes sobre la possessió de Montpeller ab el Bisbe de Magalona, de qui era vassall el rey En Jaume, que donen lloch a repetits accidents. Les discordies entre Tolosa y Provença ván fentse més fondes y s'enllacen, en virtut de parentiu entre'ls respectius comtes y les cases reyals de França y de Alemanya, ab les dissensions que formaven la gran qüestió de Güelfos y Gibelins. Don Jaume fa diverses gestions pera resoldre la qüestió provençal y tolosana, intentant varis casaments que hi posaríen fi, però sempre surten obstacles y aumenta la confusió fins que l'any 1245 mor el Comle de Provença y aquest comtat queda definitivament lligat ab la corona francesa, ab lo qual s'enfonza més l'influencia política de Catalunya sobre les terres de l'altra banda del Pirineu. Tant greus assumptos no acaparen encara l'activitat del Monarca, qui ha de portar ademés la seva atenció a Valencia, ahont s'alcen els sarrahins que havíen quedat després de la conquesta y fan que's decidexi a expulsarlos contra la voluntat dels senyors que hi teníen dominis, als quals no escolta el Rey.

La qüestió de Montpeller rebrota ab ocasió d'un tractat fet pel Bisbe de Magalona y Sant Lluis, rey de França, lo qual promou un conflicte ab la casa d'Aragó y fa imminent una guerra entre'ls dos Estats, començada ja de bell entuvi pels infants Pere y Jaume, fills del nostre Rey, qui'ls obliga a desistirne, y's resol per medi del tractat de Corbeil, firmat l'onze de maig de 1258. L'esmentat infant Pere se casa ab Constança de Sicilia, y això porta llargues conseqüencies que, iniciades en temps de Jaume I, prenen ampla volada en el regnat successiu. Se proposa el Rey la conquesta de Murcia y la porta a cap rápidament; un cop lograt aquell regne, el cedeix a Castella, cumplint convenis anteriors. Intenta una creuada a Terra Santa que, després de varies peripecies, ha d'abandonar sense cap resultat positiu.

Tot aquest cúmul de fets referents al alt Rey en Jaume (*alt* de cos y d'esperit) foren

presentats a la consideració dels alumnes d'aquesta Cátedra durant molta part dels dos últims mesos y encara quedá materia pera ocupar unes quantes lliçons del mes de Janer ans d'arribar a la mort del més gran personatge de nostra historia. Y no queda tampoch enumerat tot lo que sobre ell ha dit el Professor: cal afegirhi, pera que sía completa la llista, alguns fets notables y molts de secundaris: sa crudeltat ab el Bisbe de Girona; l'institució, calificada de veritable colp d'Estat, dels richs-hòmens de meynada; las seves relacions ab els Comtes d'Urgell y l'infant Pere de Portugal; la seva tolerancia envers els juheus; las variacions fetes en sos testaments a causa de mort de sos fills ab motiu de circumstancies que'ls originaven; las dissensions y revoltes promogudes o alimentades pel dessusdit Infant; els tractes íntims y més o menys llegitims sostinguts ab diverses dames, y una pila de noticies més que fariẻn certament pesada aquesta ja prou mal girbada relació o recapitulació del treball pacient però agradós realisat per la Cátedra d'Historia de Catalunya dels E. U. C.

EMILI GENÍS Y HORTA.

ECONOMÍA SOCIAL Y POLÍTICA ARANZELARIA

Ab major nombre de concurrents que'l curs passat, inaugurá aquesta Cátedra ses tasques el día 22 d'Octubre.

La primera lliçó fou un cant, una excitació a la voluntat, mare de l'acció. En aquest día encarí el Mestre la necessitat de fomentar l'estudi de la ciencia econòmica, però advertint que no deu anarse a la Cátedra sols pera possehir nous coneixements, a buscar el saber pel saber, sinó que debem adquiririos pera ferne instruments d'una vigorosa acció econòmica, acció imprescindible en nostre temps en que les qüestions que estudía aquella ciencia serán cada día més portades al carrer y en virtut d'esser, ademés, la modalitat econòmica la característica de les nacions més avançades.

La grossa indiferencia que hi há a Espanya envers l'Economía es deguda a que se l'ha feta una ciencia d'adorno, de sport, purament platònica; indiferencia justificada, en part, per la seva visualitat esquifida, circumscrita a giravoltar entorn de l'Escola clássica, tancantse dintre una Economía més de classe que pública, no obstant dirse política.

Com potser cap de les ciencies dites socials, es l'Economía una ciencia dinámica y els que tinguen ver interés pel seu estudi deuen imposarse la doble missió de buscar la veritat científica sens prejudici d'escola y a la vegada ferne una mena de postulat adaptat a les condicions de temps y de medi pera que pugan positivament influir les seves ensenyances.

En corroboració d'aquestes manifestacions nos explicá el Sr. Graell els greus danys que ha rebut Espanya deguts en bona part a la manca d'una mentalitat econòmica. Pera apreciar la grossa influencia qu'exerceix la direcció que's done a l'Economía baste recordar l'Escola lliberal. Aquesta no sols ha servit de pauta per espay ben bé de mitx sigle a l'organisació dels Estats en son aspecte econòmich y polítich, sinó qu'evitá a Angla-

terra serios trastorns en mitx d'un periode de revoltes que commogueren tota Europa, malgrat existir en ella molt llevat revolucionari.

Incidentalment nos citá algunes de les definicions donades a l'Economía per molts autors, definicions totes elles diferentes y massa vagues. Totes adoleixen de falta de precisió.

A continuació, y com a procediment didáctich, exposá la conveniencia de fer un esbóç del camí que's pensa recorre y ab aquest fi res millor com a introducció a l'Economía que fer una mena d'inventari de fets, doctrines y institucions pretèrites pera poguer conèixer lo que significaven les distintes escoles y pera poguer apreciar l'estat actual d'aquesta ciencia avuy més que may en formació.

Es indubtable que'l mon econòmich es tant antich com els hòmens, puix allá ahont existía una rudimentaria societat allá hi havía una economía natural, en embrió, si's vol. Però fins Adam Smith se pot dir que no hi hagué tot un sistema, tot un cos de doctrina. Y no hi podía ser en el sentit que avuy ho entenem per una munió de fets que'l Professor nos explicá y dels quals procuraré fer un extret.

La seva historia, o més bé l'origen de l'Economía, se remonta més enllá de 3 ò 4 mil anys avans de Jesucrist, encar que ab marcat carácter social en les èpoques Grega, ab Herodoto y Aristòtil, y la Romana, per més que no adquirí un ver carácter científich fins al segle XIII en que Sant Tomás y molts altres començaren ab tractats de teología y filosofía a difundir sabis preceptes morals. Els problemes que debía resoldre l'Economía Política en aquells temps eren *seguritat*, *llibertat* y *propietat*. Anteriorment y en l'època Romana, en que les tres mancaven, no podíen ferse treballs de verdadera investigació, y menys desde'l moment en que'l dret Romá admetía el botí com també el repartiment dels bens immobles y de les persones, adquirides per la força de les armes. Roma ab llurs campanyes guerreres arribá a ser mestressa de quasi tot el mon conegut; mes, com no li era possible ocupar totes les seves possessions, optá per la repartició de la propietat, donant l'explotació de llurs posessions a alguns potentats ab drets senyorials, venint a esser això el principi del feudalisme. El senyoriu, qu'era una quefatura, portava anexa l'obligació, per part del senyor, de mantindre a tota la gent que vivía habitualment en ses terres a cambi de llur treball. A Roma, ahont existía la *plebe lliure*, com aquesta no tenía medis de vida per estar tot el treball repartit entre'ls esclaus que estaven fins cert punt satisfets de serho perque aixís teníen el menjar assegurat, teníen que dedicarse o bé a l'almoyna o al merodeig. Pera evitar aquests mals el gobern del imperi adoptá el sistema *anonari*, mes, com aquest sistema era costós, va decretarse que tots els qui usufructuaven una d'aquelles *colonies* o *senyorius* teníen de pagar al Estat una cuota determinada. Més endevant, quan l'Imperi Romá autorisá als propietaris, qu'eren sos recaudadors, l'aument d'aquestes contribucions va esser quan, unit a altres causes, començá la decadencia d'aquest Imperi, fentse més notable al baixar els barbres del nort que fins llavors s'havíen retret a tota civilisació en el centre més llunyá d'Alemanya, lo que, junt ab la difusió de la nova Religió Cristiana que difundía el precepte de l'igualtat entre'ls hòmens, contribuí notablement a fer caure tot aquell estat de coses.

Al tractar de l'influencia que tingué la Religió Cristiana en la civilisació moderna, nos posá de relleu, el Sr. Graell, l'estat actual de les nacions que tingueren per base dita Religió y les que conserven encara les antigues, com, per exemple, l'Orient en el que actualment existeix l'esclavitut. Parlá del atrás que havía portat en l'esfera mercantil la consideració de que'l diner no debía produhir interés, puix això se creya illegítim y immoral

perque podía portar a l'usura. Les disposicions papals dificultant el comerç ab les Indies orientals per evadir el contacte ab la religió mussulmana afavoriren indirectament al descobriment de l'Amèrica, puix les nacions que comerciaven ab l'Assia buscaven un nou camí per exportar els productes. Aquest aconteixement del descobriment de les Amèriques cambiá completament l'orientació del mon econòmich.

Del segle XIII al XV hi hagué en el mon una forta corrent, una febre que s'apoderá de la gent d'aquells temps pera viatjar, fer exploracions científiques y afany de apendre. Se fundaren nombroses Universitats y Biblioteques, entre les que poden citarse com a més cèlebres les Universitats de París y de Bolonya, creades respectivament per un grupo de professors y un altre d'estudiants. Les cátedres debíen ser orals puix que aleshores encara no se havía inventat el paper que serví més tart pera difundir els coneixements científich-literaris que contribuiren notablement a fomentar les relacions internes entre'ls Estats. En el segle XIV va inventarse la pólvora que fou, puix que permetía llançar projectils a distancia, el principal factor pera l'enderrocament del feudalisme que havía dominat el mon fins aleshores, degut a sa superioritat obtinguda ab la cavallería. Altres dels grans invents d'aquesta època foren el gravat en fusta, cristall pera ulleres, filferro, etcètera. En el segle XV fou inventada l'impremta en Alemanya, la fabricació d'ampolles de vidre, etc., y en el XVI la rellotgería, serrería mecánica, telers, teixits de punt y molts altres, emperò ab tant avançament científich el Comerç y l'Industria trobaven grans obstacles pera llur desenrotllo, puix que, com ab el Cristianisme vingué una considerable abolició de l'esclavitut, se trobaven els patrons que sols teníen especies y genres pera retribuir als seus operaris, y que no sempre lo que daven en pago del treball podía esser d'utilitat al treballador. Mancava la *moneda*. En tota Europa se calcula que sols hi havía uns mil milions de franchs en moneda. Aquesta manca fou en gran part remediada pel descobriment de les Amèriques, sufrint el mon vell un cambi d'orientació econòmica coneguda ab el nom de Mercantilista. La producció de la plata durant els segles XVI y XVII en el Perú y Mèxich junts fou de 80 y 115 milions respectivament. Ab aquesta plata se portaren a l'Agricultura, Industria y Comerç nous y importants recursos pecuniaris y ab ells pogué crearse el *capital lliure* y, per consegüent, també el *treball lliure*.

Els Estats teníen de convertirse en divisors del treball y de la població, d'establir preus, jornals, etc... notantse que cresqué l'Economía ensemps que'l poder dels Estats.

En succesives lliçons nostre Professor va definirnos els sistemes econòmichs dits *mercantil, agrícola* y *industrial* com també les diverses escoles que'ls informen.

Sistema Mercantil.—A conseqüencia del descobriment d'Amèrica pels Espanyols y del Cap de Bona Esperança pels Portuguesos se desarrollá a Europa dit sistema en el segle XVI, el qual tenía per base únicament el diner, sentant sos defensors que la nació que tenía més quantitat de moneda era la més rica, concepció que causá gros dany a Espanya que descuydá l'agricultura y l'industria, donant exclusivament la preponderancia a l'explotació de les mines de metalls preciosos. Les demés nacions, en vista d'aquest monopoli, establiren el principi (Balança de Comerç) de que debía comprarse poch, si no gens, y vendre molt al extranger, puix deyen que les diferencies se salden en diners. D'aquest últim principi va venir que cada regió, provincia o nació establiren grans drets y prohibiren en tot lo que pogueren el comerç d'importació, dant al meteix temps tota clase de facilitats per l'exportació, creant *primes d'exportació;* arribant el rigor d'aquestes disposicions a Holanda fins al extrem de que, si durant un periode determinat s'exportava certa quantitat de llana, no permetía que l'importació de teixits

d'aquest textil surpassés a la quantitat de primera materia sortida. Degut a aquestes disposicions, y com el comerç no podía ferse regularment, arribá a esser un serio problema el contrabando.

Escola Fisiocrate o Agrícola.—A França principalment y en les demés nacions d'Europa, observant que l'agricultura estava atrassada, iniciaren aquest sistema, prenentlo per base, com a font de riquesa, puix deyen que, a més de esser la que subministrava els aliments y primeres materies, era l'única que deixava sobrant o producte net, y de conseqüent, que'ls Goberns debíen protegirla ab preferencia. Aquesta teoría en absolut no es admissible avuy día puix que adoleix del vici radical de suposar que l'agricultura es l'única industria productiva, essent aixís qu'en ella l'home aprofita y estimula l'agent natural *terra:* d'análoga manera qu'en l'industria fabril y en el comerç s'aprofita d'altres per dar o aumentar l'utilitat de les coses. Per altra part, si bé l'agricultura mereix esser considerada com la primera de les industries, es lo cert que la fabril y la comercial tenen sobre d'ella la ventatja de no estar limitades per l'extensió ni'l clima del territori.

Sistema Industrial.—Aquest sistema, proclamat per l'economista Adam Smith, senta per base que'l principi de la riquesa es el treball del home, qualsevulga que sía el ram a que se dedique. Aquest sistema, per més que adoleix del defecte de no mencionar l'acció dels agents naturals y del capital, els actuals economistes no'l troben inexacte, per lo que pot dirse que s'obté la producció de la riquesa ab el treball del home y ab el concurs dels elements naturals.

* * *

En successives lliçons nos demostrá el Sr. Graell l'influencia qu'exerceix en el mon econòmich la geografía física, es dir la relació que té l'home ab la natura y l'influencia bona o dolenta que aquesta té sobre'l temperament dels hòmens que habiten certes regions del mon. Per això, avans de recriminar als hòmens que habiten una regió determinada, si están més atrassats que llurs circumvehins, debem veure si les condicions del terrer hont viuen son un destorb per l'avenç. A continuació entrárem en l'estudi del procés de la producció, sentant que l'home ab son treball sols modifica el que la natura li proporciona, es dir produhir es transformar; ab lo que tenim els dos principals factors que son la naturalesa y el treball. Mes com l'home per impuls natural sempre busca la major producció ab el menor esforç, tenim en peu el principi d'*economicitat*, y, seguint aquest principi, ha vingut la gran concentració industrial ab el conseqüent aument de la producció y la formació de grans nuclis de població que restaren, y continúan restant, braços al camp en perjudici de l'agricultura. Hont començá y prengué major increment l'aument de la producció industrial fou en Anglaterra en temps d'Adam Smith, qui pot dirse doná l'orientació econòmica y constituí sobre sòlides bases la Gran Bretanya. Naturalment Anglaterra ab el seu gran desenrotllo y producció industrial se vegé ab condicions ventatjoses d'exportar y, com tenía al seu entorn les demés nacions d'Europa qual organisació industrial era molt inferior a la seva, no va tenir necessitat d'anar més lluny per vendre llurs productes. Les demés nacions tingueren que sufrir l'explotació que això suposa fins que, en virtut de l'escola proteccionista, se restablí un xich l'equilibri.

Barrades les fronteres per l'aranzel, el Vell Continent se va veure obligat a dirigir els seus barcos y mercaderíes vers el Nou Mon y l'Assia y més tart també invadiren el

reste del mon: però quánt durará l'explotació que l'Europa fa de les quatre quintes parts del mon?

Sols per dar una petita idea del gran aument de producció y del moviment comercial exterior de tot el mon citaré alguns datos:

Producció de carbó de pedra durant l'any	1850,	89'90	milions de tonelades
» » » » » » »	1880,	750'—	» » »
» » cotó dels E. U. » »	1850,	2'3	» » bales
» » » » » avuy día		14'15	» » »
» » ferro fos durant l'any	1880,	18'5	» » tonelades
» » » » avuy día		50'—	» » »
Moviment comercial exterior del mon en	1897,	96,000	milions de franchs
» » » » » »	1902,	117,000	» » »

sent avuy día superior, mes tingues present que d'aquesta última xifra corresponen a

Europa.	75,000 milions
Amèrica.	25,000 »

y el reste, o síe sols 17,000 milions, a Assia, Africa y Occeanía. Fins dins d'Europa meteix hi há una concentració dels avenços de certes nacions, com se veurá per la següent nota del moviment exterior de les mateixes:

Gran Bretanya.	23,000	milions de franchs
Alemania.	14,000	» » »
França.	9,000	» » »
Holanda..	7,000	» » »
TOTAL.	53,000	milions de franchs

y'ls restants 22,000 millions están repartits entra Russia, Suecia, Noruega, Austria, Hungría, Espanya, Italia, Portugal, Grecia, Turquía, Rumanía, Bulgaria y Rumelia, Servia, Suiça, Dinamarca y Bèlgica, total quinze nacions ab una població absoluta juntes en l'any 1898 de 239.037,245 habitants, segons l'Atlas portátil de Justus Perthes.

Ara bé: les nacions europees, per sostenir aquesta elevada producció, han degut recorre al *dumping*, puix del contrari, si limitaven la seva producció a llurs necessitats interiors, què farán aqueixos milers de hòmens y dones que han anat abandonant les feynes del camp per guanyar un millor y segur jornal en l'industria?

Aquest es un dels grans problemes de l'Economía moderna, y per resòldrel no hi há més remey que tornar part d'aquets mils de treballadors industrials a la terra d'ahont sortiren, a l'agricultura, però còm? Si s'ha de tornar a la terra hem de crear primer municipis ab elements propis, com també s'han de distingir les entitats comarca y regió, tenint en compte al fer aquestes distincions la psicología del poble, llengua, condicions naturals del terreno, que tingan vida propia, mercat propi y que en conjunt formen llurs interessos comuns una nació.

En altres lliçons nostre Professor desenrotlla les teoríes sustentades per en Gustau Smoller sòbre'ls principis psicològichs o sía els mòvils que impulsan al home a treballar, sentant que la ciencia econòmica arranca de la meteixa naturalesa humana. El plaher y'l dolor son el principal motor dels seus actes. El sei humá té la facultat de

pensar, volguer y sentir, però en realitat s'inverteixen els térmens dominant l'últim. El dolor abat y disminueix l'energía y anula la voluntat, mentres que'l benestar y l'alegría donen vida y alcen els esperits. L'Economía estudía els medis de satisfer les necessitats humanes, però es convenient disciplinar els sentiments en una esfera elevada y encara més baix el punt de vista social.

Al estudi del mon psíquich, base del econòmich, dedicá el Sr. Graell un bon nombre de lliçons que omitim ara ferne una ressenya per no allargar més aquesta.

RICART FERRER Y SMITH.

LITERATURA CATALANA

El Romanticisme es el retorn a la Etat Mitja borrada per el Renaixement. Els dos moviments tenen el defecte de ser parcials y apassionats, prescindint l'un del element clássich y l'altre de la cultura mitjeval. El Romanticisme es una revolució del ordre literari germana de la revolució francesa en l'ordre polítich; aquesta introduheix un tercer estat, el poble, y aquella introduheix en la literatura l'esperit democrátich y'l carácter popular. En la nostra terra es més renovador qu'en els altres paíssos, l'esperit nacional no estava mort sinó amagat, cobert, y'l Romanticisme, unintse ab ell, produheix el desvetllament polítich y ab una literatura rehabilita un poble y continúa després d'un somni de tres segles la nostra historia literaria. El Romanticisme té a Catalunya un carácter històrich molt marcat, la personalitat colectiva tenía per nosaltres més importancia que l'individual y Walter Scott crea una escola mentres que lord Byron no té imitadors.

El primer fet que cal senyalar després del Romanticisme es el desarrollo de la nostra historia literaria mercès als treballs d'en Milá y del Aguiló. Els esforços de D. Manel Milá per la cultura literaria no podíen ser admirats per una generació que careixía de preparació pera aquests estudis; ha sigut el primer crítich europeu d'Espanya. Al costat d'ell D. Marian Aguiló vivía encara més aislat, comprès tant sols per un nombre reduhit de deixebles. Aixís con en Milá portava l'esperit de crítica moderna, l'Aguiló, fill del poble, portá a la nostra historia literaria l'esperit nacional que donava a les obres de nostre passat el valor que realment teníen y que li feya incloure en sa bibliografía les obres de catalans, valencians, rossellonesos, mallorquins, etc., atenent per la formació de la seva obra a la terra y a la llengua. Bofarull, Rosselló y Briz havíen publicat algunes obres, com la crònica de Muntaner, les obres poètiques de R. Rull, l'Ausias March, el *Llibre de les Dones*, el *Jardinet d'orats*, etc., mes aquestes obres no tenen res que veure ab els esforços del Aguiló qui en la seva Biblioteca nos dona la primera publicació crítica de textes. L'exemple del Aguiló ha sigut imitat y a la creació de la seva Biblioteca segueixen les de l'Academia de Bones Lletres, Llabrés, *Revista Catalana*, *Revista de Catalunya*, Bulbena, *L'Avenç* y la de la *Societat Catalana de Bibliòfils*.

Aguiló y Milá son els qui representen l'evolució cap al pervenir; ab l'Agúiló entra l'esperit crítich en la publicació de textes, ab en Milá entra en la nostra historia literaria y les seves obres, sobre tot els seus grans treballs sobre'ls trobadors y'ls antichs poetes

catalans son les de més importancia que ha produhit el nostre Renaixement, que podrán ser enriquides però no corretgides per treballs posteriors.

Tracta després el Dr. Rubió dels catálechs d'obres o escriptors catalans, distingint, dintre dels primers, els catálechs de manuscrits dels d'impresos. En aquest ultim grupo estudía les obres de Nicolau Antonio, Gallardo, Haebler, Toda, el catálech d'impresos valencians format per Morales, el d'obres rosselloneses d'en Vidal, el d obres dramátiques del Almirall y el *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta el presente*, format per D. Marian Aguiló, premiat per la Real Academia Espanyola y de la publicació del qual está encarregat D. M. Menéndez Pelayo. Dona noticia dels catálechs de manuscrits formats per Beer, Morel Fatio, Massó, F. Bofarull, J. Bofarull, etc. y dels d'escriptors fets per Ximeno, Fuster, Torres Amat, Bover, Corominas, Fábregas, etc.

Dintre de la Bibliografía de l'Historia de la literatura estudía les obres de Camboulin, Morel Fatio, Otto Denk, etc., y acaba exposant la Bibliografía de D. Manel Milá.

F. MARTORELL.

HISTORIA DEL ART CATALÁ

El divendres dia 29 de Novembre se començaren les lliçons de la secció d'Esculptura d'aquesta Cátedra pel Professor de la meteixa D. Pere Carbonell. En les quatre donades fins a les festes de Nadal, dit Professor s'es dedicat únicament a citar, com antecedents, les primeres manifestacions de l'Esculptura, desde les més rudimentaries, iniciant sa tasca per l'art egipci. Deixarem, donchs, per la pròxima ressenya el detall de les explicacions del Professor, les quals, donades com totes les d'aquesta Cátedra, en la sala gran del «Círcol Artístich de Sant Lluch», han sigut ilustrades ab nombroses projeccions y han atret gran nombre d'oyents, entre alumnes matriculats y amadors del art esculptòrich.

Dites lliçons se rependrán immediatament passades les vagacions y el Professor entrará ja de ple a estudiar els famosos periodes de l'esculptura grega.

H.

GEOLOGÍA CATALANA

Ab un fet altament remarcable començá aquesta Cátedra les tasques del present curs: l'assistencia a la Reunió extraordinaria de la Societat Geològica de França, ahont va estar representada pel Professor, acompanyat de diferents alumnes. La magistral descripció que nostre benvolgut Mestre va ferne en el nombre passat posá prou de manifest lo interessantíssim d'aquestes reunions, ahont se resolen, pels eminents geòlechs que hi con-

corren, els mes capdalts problemes de la Tectònica y de la Estratigrafía, y, ademés, l'entusiasme científich que a tots domina serveix d'exemple encoratjador pera'l pervindre. Tant intens es aquest exemple entusiasta, tant comanadíç, que fins nosaltres, els alumnes que no tinguérem la sort de concórrehi, al escoltar del Dr. Font y Sagué, la feel explicació d'aquelles que podem anomenar solemnitats científiques, l'hem sentida aquesta corrent d'entusiasme que omplía aquells actes, y'ns hem trobat enrobustits ab noves forces pera seguir nostre estudi, encoratjats pera avançar en el camí de la ciencia geològica, sentint cada día amor més intens per ella.

En la segona quinzena d'Octubre tingué lloch la primera de les lliçons orals, que setmanalment ha seguit explicant el Catedrátich. En son parlament inaugural va fer esment del criteri seguit en anteriors cursos, y dels propòsits que pensa desenrotllar en l'avenir, pera fer aquesta ensenyança cada día més útil, más práctica, més catalana. Fent especial referencia al plan a seguir en aquest tercer curs, digué que, explicada ja en els passats la Geología Dinámica, començaría tot seguit la Estratigráfica. Avans d'entrar de ple en aquest estudi, el Dr. Font va fer algunes consideracions sobre'l progressiu desenrotllo de la ciencia geològica, desde que'ls geòlechs eren simples observadors, fins als estudis moderns, que han constituit la Geología Práctica per medi de les síntesis ab que s'ha procurat imitar l'obra feta per la natura. Doná, ademés, atinats consells encaminats a obtenir resultats satisfactoris en l'investigació científica, enumerant les condicions que deu reunir un perfet geòlech, y al acabar, fent referencia als treballs de camp y de laboratori, digué que no's cansaría may de recomenar l'atenció més preferent a les excursions, principalíssim medi pera obtenir complet resultat en aquesta ensenyança.

Entrant ja al estudi de la Estratigrafía, explicá què es aquesta, y també què es la Tectònica, les quals s'han anomenat respectivament, ab encertada comparació, *anatomía* y *fisiología terrestres*. Seguidament, començá a explicar què es un tall geològich y la manera d'obtenirlo per medi de les indicacións que sobre'l terreno fan els aparells usats al efecte, demostrant, ab variats exemples, al referir l'utilitat que reporten, com ells nos fan venir en coneixement de l'existencia, en un punt determinat, de les materies subjacents aprofitables, sense necessitat de practicar costosos sondatges d'exploració. En presencia de diferents mapes geològichs, y enumerats detalladament els signes que senyalen els filons, la direcció de les capes, els jaciments de fòssils, etc. y la *gamma* de colors usada pera indicar l'edat dels terrenos demunt la carta, digué la manera de fer, ab tant sols aquelles indicacions, el perfil topográfich y el tall geològich de la regió escullida. També detallá la manera de formar aquets mapes, prenent per base una bona carta topográfica.

Després de fer les degudes distincions entre què s'enten per *mineral*, y què per *roca*, passá al detall de les últimes, describint les principals que constitueixen la crosta de la Terra, dividintles per llur origen en *eruptives, sedimentaries* y *metamòrfiques*. Començant a tractar de les roques eruptives, va ferne, pera son degut estudi, tres agrupaments, fonamentats en llur composició química, basada en el predomini de la sílice que contenen: tals son els de les roques *ácides, bássiques* y *neutres*, presentant, cada divisió, roques dels tipus *granitòit, porfiròit* y *vidriós*, determinats aquets per l'especial textura de cada varietat, com pogué veures en els nombrosos exemplars que mostrá el Professor, qui explicá, ademés, les causes que degueren concorre a la formació de les respectives roques, y les circumstancies especialíssimes en que s'haurán format algunes que fins avuy no ha pogut explicarse satisfactoriament la Ciencia.

Un important capitol de la ciencia moderna, colocat a continuació de les roques eruptives, l'estudi dels *meteorits*, anomenats mes propiament *uranolits*, va meréixer especial atenció del Dr. Font, qui va dedicarhi algunes llicons. Els uranolits, com se veurá, son una nova prova de l'unitat de composició del Univers, car llur composició es identica a certes roques terranies, venint a refermar lo que l'análisis espectral dels astres ja'ns havía revelat. Tenen especial interés pel geòlech, per permètreli comparar les roques extraterranies ab les que han sortit de les profonditats.

Detallá, primerament, els fenòmens que precedeixen a la cayguda dels uranolits, la seva aparició al ser lluminosos pel contacte ab l'atmósfera, lo que ha permès fer estudis encaminats a calcular l'alçada de la meteixa, la velocitat que porten, que motiva llur incandescencia y fusió superficial, y les causes que determinen la seva explosió, o, millor dit, llur esmicolament, qual conseqüencia es la cayguda dels fragments, per la gravitat, al perdre el bòlit la velocitat planetaria.

Els uranolits no'ns fan conèixer cap nova especie mineral; son iguals a les roques bássiques o peridòtiques, poguentlos considerar, al estudiarlos, com un apèndix a les meteixes. Sols se distingeixen per contenir aquells el ferre natiu, que les segones tenen sotstituit per la magnetita, per efecte de l'oxidació.

Analisant la seva densitat, el Dr. Font demostrá que no poden procedir de la Terra, projectats pels volcans, com s'ha pretingut. Ab diferentes consideracions comparatives de les roques de la Terra feu notar l'identitat de composició ab les de les capes fondes, abundants en oliví, deduhint que segurament deu existir en aquestes fondaries el ferre nadiu en abundor, ja que l'oxigen que predomina en la superficie, y penetra pausadament cap al interior, no ha pogut encara atacarlo. Resumint, pot dirse, donchs, que les roques meteòriques son molt semblants a les infragranítiques, calguent afegir que, analisades les substancies que componen els uranolits, se veu que hi predominen precisament els meteixos elements que predominen en les entranyes de la Terra, y en el meteix ordre de proporcions.

Descartada la teoría de que provenen de la Terra, y tenint en compte tot lo dit, se'n deduheix que les roques meteòriques provenen del interior d'algun astre, o bé que aquets astres están formats exclusivament d'aquells materials, sense les roques silicatades ni sedimentaries, lo que'ns portaría a l'afirmació de que han sufert una evolució menys completa que la Terra.

La procedencia dels uranolits ha sigut explicada per diferentes teoríes d'astrònems y geòlechs qu'explana el Professor, fent avinent que no resolen per complet el problema, per deixar inexplicats, totes elles, molts fets, rahó per la qual digué que no n'acceptava cap com a definitiva. L'hipòtesis del esmicolament dels planetes, després de l'oxidació, está descartada per l'exemple de la Lluna, que ab tot y esser un astre mort, ab nombroses mostres de trencaments generals, manté la seva unitat per l'atracció. Més probable sería la que'ls considera resultat de l'explosió d'algun planeta, com se creu que son els Asteroides existents entre Mars y Júpiter, o be explosions parcials d'altres astres, però deuría extranyar que may haguessen caygut fragments de gran tamany. Altres teoríes molt poch probables hi há, entre elles la de les projeccions solars, que may explicaría la procedencia dels uranolits carbonosos.

Havía sigut opinió de molts que'ls uranolits eren roques llancades pels volcans de la Terra; però, encara acceptant que aquets tinguessen suficient força de projecció, quedaríen per contestar aquestes objeccions: els fragments, que son lluminosos al caure, no

ho foren al projectarse, essent forçosament major la velocitat inicial? no s'hagueran també esmicolat? Y més encara: prop dels volcans, sería lògich que s'hi trobessen roques semblants, y això may ha succehit. Altra hipòtesis, defensada per alguns geòlechs, es la llunar, apoyada en la gran força de projecció d'aquells volcans, deduhida de les dimensions de llurs cráters; però té la dificultat de la densitat, car la Lluna es molt lleugera, comparada ab les roques meteòriques. En Daubrée considera els uranolits com resultat del agromollament o consolidació de la materia còsmica universal restant de la nebulosa primitiva, y, al efecte, detalla les diferentes fases que se succehiren pera conseguir aquest agromollament.

Passá a estudiar llargament la teoría, molt acceptada avuy, que assimila els uranolits als estels filants, qual origen expliquen alguns considerantlos restes de la primitiva materia còsmica, siguent, segons altres, aquets estels, resultat del esmicolament dels cometes (descartant per complet que pugan esser gassosas) citantse com exemple la pluja d'estels del 1885, que va coincidir ab el pas de la Terra a través de l'òrbita del cometa de Biela, que, al esmicolarse, va deixar un rastre de fragments en la seva trajectoria. Y els uranolits tenen, en efecte, molta analogía ab els estels filants, puix en aquets l'espectroscopi senyala, en uns el Magnesi y els metalls alcalins, y, en altres, les materies carbonoses —substancies predominants en els uranolits—y també, al igual que aquets, la seva velocitat no es estelar, sinó cometaria.

Alguna dificultat presenta també aquesta teoría. Si'ls uranolits y els estels filants fossen d'igual natura, y tinguessen comunitat d'origen, deuría coincidir la llur aparició, y això no s'efectúa, ademes de que sería molt infim el nombre d'uranolits cayguts, comparat ab els milions d'estels filants que creuen seguidament la nostra atmòsfera. No obstant, hem de convenir en la semblança, citantse un altre argument encara en apoyo d'aquesta teoría, y es el de que'ls uranolits cauen en aixams, com en aixams se veuen els estels filants. Tal sembla que va succehir al caure el bòlit de Madrit, puix els datos recullits acusen qu'en l'espay d'una hora varen cauren gran nombre també a Catalunya, constituint un vertader aixam meteòrich.

De totes maneres, sía qualsevulga son origen, digué el Dr. Font, podem afirmar que els uranolits nos demostren l'unitat de composició del Univers; que acusen un origen igni; que materies que han format part d'altres mons—y això interessa especialment al geòlech—poden formar nous terrenos, com passa ab l'anomenada *pols còsmica* que's troba en els cims de les montanyes y en els fondals marins. Nos demostren, ademés, que'ls altres astres han passat per les mateixes transformacions que la Terra, y especialment per una fase ígnea, lo qual es un argument més pera refermar el sistema den Laplace. Y per fi, demostrada l'identitat dels astres, podem afirmarnos en que l'interior de la Terra es metálich, de ferre, fundantnos, ademés, en la composició de les roques eruptives modernes que han vingut de més fondaria, en l'ordre de colocació dels materials, y en la densitat de la massa terrestre.

Acabat, ab les meteòriques, l'estudi de les roques eruptives, començá el de les estratificades o sedimentaries, explicant el Professor els tres orígens químich, mecánich y orgánich a que poden deure llur formació, fent notar la dificultat que hi há moltes vegades pera determinar ab exactitut a quín dels tres orígens pertanyen.

Y arribats ja, en lo que pertoca a les lliçons orals, al terme del temps que ha de compendre la present ressenya, deixem al Professor fent la descripció de les roques d'origen mecánich y químich, ab els agents que hi intervenen y les influencies que'ls fan variar d'intensitat.

*
* *

Al igual qu'en els cursos anteriors, s'han anat alternant ab les lliçons orals descrites més amunt les práctiques y les excursions. Pera millor aprofitament de l'ensenyança, el Dr. Font va dividir els alumnes en dos grupos, un que comprengués els novells matriculats, y un altre els que, havent assistit a cursos anteriors, podíen dedicarse a treballs mes avançats. Els de primer curs han practicat els preliminars d'assaig mineralogich, y actualment estudíen les series de minerals. Els del segon grupo han dedicat algunes lliçons a midar distancies sobre'ls mapes, manejant els instruments necessaris, alçar perfils topográfichs y fer talls geològichs ab les indicacions contingudes en les cartes geològiques. Les demés lliçons s'han empleat en l'assaig y clasificació de minerals y roques, practicant, una vegada mes, els procediments apresos en cursos passats.

La primera excursió del present curs va ferse cap a Ayguafreda, Figaró y La Garriga. Va tenir un interés especial per la particularitat d'esser els primers que anaven a estudiar aquelles contrades, no escorcollades encara per cap geòlech. Lo primer que va presentarse a nostra vista, arribats a l'estació d'Ayguafreda, foren els colossals efectes de l'erosió que motivá la formació del Congost, aquell gran tall de centenars de metres obert per la corrent del riu en el transcurs dels periodes geològichs. En la propera riera del Avencó, poguérem observar com se pert, per infiltració, la major part de l'ayga que hi corre, explicantnos el Dr. Font que'está comprobat que, després d'un llarch curs soterrani, torna a aparèixer al defora, a Bigues. En la meteixa riera recullim diferents exemplars de pòrfits y piçarres metamòrfiques, y calcopirita d'un filó que no molt lluny ha començat a explotarse.

Seguint la carretera de Vich, envers La Garriga, començaren a ferse les observacions convenients pera traçar un tall geològich en direcció de N. a S. Nos trobárem llavors en els terrenos triássichs, recoberts per una capa del eocènich ab *Bulimus Gerundensis* Vidal. En el tall geològich varen trobarse representats els tres pisos que formen el triássich: el superior o *Keuper*, format per calices y alguna capa ab *fucoides*, y l'inferior, *Arenisca abigarrada*, entremitx dels quals está representat el *Muschelkalh*, ab una petita gruixa de margues virolades. Tota aquesta formació descansa demunt de les piçarres metamorfosejades, que trobárem mes avall del Figaró, apareixent, ja prop de La Garriga, el granit.

Excursió per demés interessant va esser l'efectuada pels voltants de Sant Sadurní de Noya. Era objecte d'aquesta l'estudi dels moviments tectònichs ocorreguts prop de l'estació, y la estratigrafía dels terrenos miocènich, oligocènich y cretácich. Lo primer que va visitarse fou el terraplè de Can Garriga, que, al esllaviçarse, arrossegá la vía fèrrea, qual poca estabilitat ha fet pensar seriament en cambiarne el tracat. Al investigar les causes de lo ocorregut, observárem, primerament, una serie de falles escalonades de la caliça miocènica, roca per qual dessota hi há una capa d'argila, circulant per entremitx d'abdúes ayga ab certa abundor, lo que, ajudat per la pendent prou pronunciada, fa esllaviçar la capa caliça superior trencada. Creuant quasi perpendicularment aquestes falles, n'hi há altres, demunt d'una de les quals está assentada la vía, que com, se compren, no pot subsistir de manera estable, ocupant semblant centre de dislocació. Al referir el Professor els efectes de la darrera esllaviçada, quals vibracions foren senyalades pels aparells microsseísmichs del Observatori Fabra, va fer notar que'l fenò-

men pogué esser motivat per algun moviment seísmich que, al arribar a la superficie y trobarse ab el terreno dislocat, motivá l'esllaviçada o bé l'especial disposició estratigráfica ocasioná el moviment de les capes, originant vibracions microsseísmiques superficials prou intenses pera arribar a senyalarles els aparells del Observatori.

Várem seguir pels terrenos miocènichs—limitats per les argiles oligocèniques per efecte d'una important falla—hont se troben diferentes especies fòssils, admirantse uns magnífichs exemplars de *Scutella*. Atravessats aquets terrenos, en direcció a Subirats, trobárem l'oligocènich lacustre, en el que hi há el depòsit de lignit qual explotació s'havía intentat. Allí's reculliren variades especies de la flora y la fauna oligocènica, ademés de mostres de lignit, argiles y calices bituminoses. No molt lluny de les mines va trobarse un fragment d'una impresió de planta no citada en aquells indrets y que de moment no pogué classificarse. Sembla, no obstant, que's tracta d'una palmera, probablement del genero *Sabal*. Després d'atravessar un clap de cretácich, tornem a trobarnos ab el miocènich, bastant fossilífer, dedicant especial atenció al important banch d'*Ostrea crassissima*, del qual nos emportem bons exemplars. Com exemple geodinámich, el Professor nos mostrá, per ultim, *la Foradada* de Sant Sadurní, efecte de l'erosió del riu Noya en les colzades que allí forma.

Altres excursions estaven projectades, però; destorbades pel mal temps, no pogueren relisarse, per lo qual hem de donar fi a la present ressenya, delprés d'havernos ocupat, molt sintèticament y com millor han permès nostres escasses forces, en els estudis y treballs fets per la Cátedra fins a ultims del passat Desembre.

J. FRANCH.

TECNICA D'ANALISIS QUIMICH

SECCIÓ PRIMERA

Se començá per un repás de la marxa analítica en els metalls y en els ácits.
Seguí un exercici d'operacions d'análisis gravimètrichs y volumètrichs.
Preparárem solucions normals de $SO_4 H_2$ ab una tipo de $CO_3 Na_2$.
Determinació de la puresa d'un sulfat de magnesia comercial:
Hi buscárem les impureses: $SO_4 (NH_4)_2$. $SO_4 Na_2$. Cl Na sals de Ca y algun carbonat
Determinació de la puresa d'un bicarbonat sòdich comercial:
En buscárem volumètricament el CO_2 pera veurer si correspon a CO_3 HNa pur.
En determinárem el Cl Na.
Análisis d'un Cl H del comerç. Classe pura.
Hi buscárem y'n determinárem el $SO_4 H_2$, *As*, Fe.
Analisis d'una aygua potable:
Qualitatiu. *Sulfats*. Ab el Cl_2 Ba. *Clorurs*. Ab el NO_3 Ag.
Materia orgánica. Ab Mn O_4K.

Sals de calç. Ab $C_2O_4(NH_4)_2$.

Nitrats. Ab *brucina* y SO_4H_2. Per comptes de *brucina*, també se pot fer ab *difenilamina*.

Quantitatiu. Clorurs. Sulfats. Assaig hidrotimètrich:

En un frasco especial 40 cm^3 de H_2O y a la bureta solució alcofollica de sabó. A 28 formá escuma persistenta.

Análisis d'un vi:

Buscarhi les impureses.

Determinarne l'estret, l'alcofoll, tani, sulfat, glicerina, substancies colorants.

Análisis d'un vinagre:

Determinació d'ácits minerals (sobre tot de SO_4H_2).

Análisis de l'alcofoll y dels licors:

Materies orgániques y altres alcofolls com l'amílich; això es lo que hi determinem.

Els demés exercicis que s'hi poden fer ja s'han vist en el vi y vinagre.

Análisis del sucre:

Determinació de petites quantitats de sucre cristallisable pel naftol y SO_4H_2.

Análisis de la llet:

Reconeixement de l'aygua, de la descremació y de tot plegat pel *cremometre*.

Determinació de la mantega pel *butirometre* y per l'aparell d En Leffman y Beam.

Análisis del llart:

Index de refracció ab l'aparell ZeissnWollny.

Secció segona

Durant aquest primer trimestre de curs havem esmerçat el temps en la resolució dels següents problemes analítichs:

Se començá ab exercicis de la *marxa analítica*, tant de metalls com d'ácits, fent també l'investigació d'aquests cossos en barrejes salines.

Del análisis qualitatiu se passá al quantitatiu, ahont nos introduhírem ab práctiques generals dels mètodes gravimètrich y volumètrich, maneig de buretes, preparació de líquits normals, etc.

Analisárem els següents productes comercials de la gran industria química:

Sosa Solvay, CO^3Na_2 (anhidre), per el mètode volumètrich.

Sosa cáustica, Na OH, vía volumètrica; investigació y dosificat de ses impureses.

Hipoclorit de calci; vía volumètrica; doná una riquesa de 31,5 % de clor actiu.

Ácit sulfúrich; dosificat de l'acidesa total (dona 85,6 %), del arsènich y d'altres impureses.

Sulfat de coure; mètode gravimètrich.

D'aquí passárem al análisis de minerals, ab els següents exercicis:

Mineral de ferro, que doná 42,74 % de *Fe*, 5,5 % *Cu*, 25,59 % Al_2O_3.

Pirita de ferro; mètode de Eggertz, que doná 31,91 % de sofre.

Minerals de coure (malaquita y azurita); se dosifica el coure per el mètode colorimètrich y el volumètrich de Steinbek seguit a les mines de Mansfelt.

Ab això quedá interrompuda nostra tasca per les vagacions de Nadal.

Joseph M.ª Artigas

CÁTEDRA AGRÍCOLA «PERE-GRAU»

Podem ja fer saber al lector que s'está a punt de posar fi als treballs preparatius de l'organisasió definitiva d'aquesta Cátedra, en el sentit que anunciaren els E. U. C. en el programa general del actual curs. Aquets treballs han durat més pel desitx que teníen els organisadors de deixar el plan tant ben assentat y tant arrodonit que permeta el funcionament de la Cátedra d'ara en avant ab una regularitat imperturbable, y ademés el projecte de delegacions y cursets comarcals no ha sigut tant fácil de realisar com semblava a primera vista. De totes maneres, a primers del mes de Febrer començará a regir la nova organisasió y quan isca aquest nombre de la Revista s'haurá anunciat ja el curset d'análisis químich aplicat a l'Agricultura al qual el programa general dels nostres cursos feya referencia. L'idea es començar aquestes lliçons, que serán bissetmanals, dintre la primera setmana de Febrer y es quasi segur que podrá realisarse. Aqueixes lliçons compendrán, naturalment, els análisis de terres, adobs, vins, olis, etc. y anirán a cárrech del Director del anexe químich de la Cátedra, el conegut Professor D. Francisco Novellas, de conformitat ab el Director general d'aquella, ara novament designat, D. Jaume Maspons y Camarasa.

Dintre del meteix mes de Febrer se rependrán les lliçons generals per tot Catalunya, tant ben rebudes y aplaudides, y es molt probable que la primera se done al Empordá sobre l'importantíssim tema de mellora de la producció d'oli. També es possible que aqueixa nova tongada de lliçons vinga revestida d'un solemne acte inaugural en la meteixa comarca hont se done la primera.

En quant a delegacions comarcals, fins ara se son fetes tres designacions: el Penadès, l'Empordá y la Plana de Vich. Dintre de poch quedarán designats els respectius directors, a cárrech dels quals anirán les lliçons, de carácter absolutament práctich, y, ademés d'altres funcions importants, la d'anar recullint tots els datos necessaris per formar com més aviat mellor el mapa agronòmich de Catalunya.

Ademés tenim esperances de que, quan en el nombre pròxim donem compte de lo molt que s'haurá fet dintre aquesta Cátedra, pensam també poder dir que, gracies a certes cooperacions, el seu radi d'acció s'es aixamplat més encara, constituint una verdadera institució a la qual deurá molt el progrés agrícola de Catalunya.

MEDÍ DE CAMPFLORIT.

PEDAGOGÍA NACIONAL

A tots tres cursos cíclichs s'está explicant la gènessis de atributs de les nacionalitats, base de l'assignatura. Al nombre vinent, quan la teoría será ja acabada, darem un resum de la tasca feta al grau tercer o superior.

El professor, senyor Bardina, com a extensió de la Cátedra, ha dat conferencies públiques sobre temes de Pedagogía Nacional al Ateneu Enciclopedich, Centre Catalanista de Sant Andreu, al Ateneu de Mollet y a la «Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instruccion».

R.

BIBLIOGRAFIA

L'OBRA DEN BALMES EN LA HISTORIA DE LA FILOSOFÍA Y EN LA FILOSOFÍA DE LA HISTORIA. — *Discurs llegit en la sessió apologètica del gran Filosoph, que, per commemorar el* LIX *aniversari de la seua mort, celebrá l'Assosiació «Catalunya Vella» en el temple Romá de Vich el día 9 de Juliol de 1907, per* ENRICH PLÁ Y DENIEL, *Pvre.* — Vich, Imp. Catòlica de Sant Joseph, 1907.

El docte Catedrátich de Filosofía del Seminari de Barcelona Dr. Pla y Deniel nos ha enviat el present d'aquest discurs que fou molt celebrat quan se llegí en la sessió citada en la portada. El tema escullit pel panegirista del gran filosoph vigatá es realment una mica vast y sembla impossible que puga cabre en una oració d'una hora de durada tot lo més; però un colp se n'han passats els ulls ja sembla una altra cosa. Es clar que l'assumpto admet molts y molts aixamplis, però com essencia concentrada de lo que l'autor ha pensat y ha volgut dir vá molt bé aquest discurs.

Y vá també molt bé en altre sentit. El moviment catalanista conté, entre tantes altres coses, un renaixement filosòfich ben o mal encaminat però digne de detinguda observació, y, per observarlo, se sitúa el Dr. Pla y Deniel en un punt de vista imparcial, apuntant les diferencies que hi pot haver entre la fisolofía catalana den Balmes y la filosofía catalanista d'avuy. Sense dirhi nosaltres cap opinió, perque cap necessitat n'hi há, recomanam la lectura de les apreciacions del Dr. Pla y Deniel sobre aquest particular, que té un interés innegable.

Pel demés, el discurs está ben escrit y, a pesar del assumpto, estrictament filosòfich, té tota l'amenitat necessaria per esser llegit per tota classe de persones.

ESPASES MARAVELLOSES EN LO REGNAT DE JAUME LO CONQUERIDOR, *per* FRANCESCH CARRERAS Y CANDI. — New-York-París, *Revue Hispanique*, 1906.

El distingit y ben conegut historiògraf, antich Professor de nostra Cátedra d'Historia de Catalunya, D. Francesch Carreras y Candi, nos ha fet present d'aquest curiosíssim treball escrit per la *Revue Hispanique* y extret de la meteixa formant opúscol apart.

No solament per l'interés que l'assumpto desperta sinó també per l'oportunitat de sa divulgació cal aplaudir al autor de l'historieta de les tres espases maravelloses dels temps del gran Rey en Jaume, que son la famosa *Tiçó*, la *Vilardell* y l'*Espasa de Sant Martí*. A aquesta historieta preceheix una noticia d'altra espasa senyorial també maravellosa del meteix temps que aquelles tres: la del Castell d'Olost, en el Comtat d'Ausona.

La virtut especial d'aqueixes armes en la qual creyen a ulls cluchs els reys, els cavallers y el poble, queda pintada pel senyor Carreras ab aquella minuciositat que li donen els documents y de la qual ell sab tant bé aprofitarse. Al historiar l'espasa de Sant Martí, la qual tots poguérem veure encara en la desapareguda armería Estruch, l'autor

fa una intencionada alusió a la trista causa que la feu desaparèixer de casa nostra despres de tantes centuries de possehirla.

L'opúscol porta dos gravadets, un representant dita espasa de Sant Martí y l'altra l'italiana, també maravellosa, de Sant Mauríç, que's guarda en l'armería reyal de Turin.

De Comptabilitat, noves orientacions sobre Teneduría de llibres, *per* R. Barris Bisbal. — Barcelona, Publicació «Estudis», 1907.

Vetaquí un llibre que ja era hora qu'estás escrit en nostre idioma, puix qu'en nostra terra tots els qui's dediquen al ram de comptabilitat han manifestat y manifesten repetidament tenir un esperit catalá de gran y fruytosa empenta. Per aquesta sola rahó mereixería gran aplaudiment l'autor del volum que'ns ocupa; però això, a pesar de la seva gran importancia, es un valor accidental al costat del valor intrínsech del llibre. Basta conèixer una mica la materia de la qual se tracta per convèncers no solament de que'l senyor Barris Bisbal la domina, sinó que també, a força de meditar y estudiar les proposicions que planteja, ha arribat a trobar solucions noves y práctiques, la valua de les quals apreciarán mellor que ningú els qui diariament remouen Diaris y Majors y que tendeixen especialment y racionalment a lograr per la Comptabilitat la més gran senzillesa de fòrmules y procediments. Perqu'en definitiva aquest es l'ideal del comerç, fer en poch temps la major feyna possible.

El llibre del senyor Barris Bisbal té 235 págines de tupida lectura dintre de la qual abunden els exemples práctichs que, com en tota mena d'ensenyances, son en aquesta el gran element de comprensió, y ja quasi al final ván, tirades apart, quatre fulles ab models de balanços. Es no solament una obreta instructiva pels qui no coneixen a fons la Comptabilitat sinó també un llibre de consulta pels qui l'exerceixen tots els díes.

Es un volum molt net y molt ben presentat, y fins li escau l'adjectiu de bonich; pero lo que té sobre tot es qu'es *útil*. Y en aquest orde de materies creyem que aplicantli aquesta paraula ne fem el mellor elogi.

Notes de Viatge, *per* Lluís B. Nadal; Narracions Casolanes, *per* Martí Genís y Aguilar; L'Ausa Romana y el seu Temple, *per* Joseph Gudiol, *Pere*. — Vich. *Biblioteca d'Autors Vigatans*, 1907.

Ab aquets tres volums ha cumplert el periòdich vigatá la *Gazeta Montanyesa* lo que oferí als seus suscriptors per l'any que acaba de passar al fundar la dessusdita Biblioteca. El format y proporcions son iguals a la del primer volum, del qual ja parlárem, que tenía el primerench poema de Mossèn J. Verdaguer titolat *Dos Mártirs de ma Patria*. Es una biblioteca de butxaca, o d'aqueixes que se'n solen dir econòmiques.

Del volum *Notes de Viatge* no extranyará el lector que'ns ne desentenguem degut com es a un company nostre dels qui més entrevenen en la Redacció de la Revista.

El segon *Narracions Casolanes* conté mitja dotzena de quadros molts escullits en l'abundós inventari del conegut escriptor, novelista y poeta Martí Genís y Aguilar. La senzillesa dels assumptos, el gran fons de sentiment que's descobreix en cada quadro y

la característica abundor y casticitat del llenguatge ab el qual tots están pintats demostren una vegada més la filiació del autor, qui, com diu el prologuista, may s'es deixat portar per modes ni revolucions literaries, escribint lo que sent ab tota sinceritat y sense pompes inútils o enfadoses, vestint lo natural ab l'art més sobri possible. A pesar de lo qual tenen les narracions d'en Genís, com feya reparar temps arrera un distingit crítich, una patina de poesía que'ls dona atractiu extraordinari.

Entre les referides narracions potser la que fa més impresió y entra més endins, tal vegada també perque té ja certes proporcions de noveleta, es *El Combregar de tot Vich*, la qual recordam que, al publicarse ara fa deu o dotze anys en les págines d'una revista vigatana, fou molt celebrada per totes les persones de bon gust literari.

Fora de desitjar qu'en successius volums s'acabassen d'aplegar les moltes narracions d'aquesta mena que l senyor Genís té escampades en tota lley de publicacions, però especialment en els periòdichs vigatans y en l'*Ilustració Catalana.*

El terç volum, *L'Ausa Romana y el seu Temple*, compost pel jove Conservador del Museu Episcopal de Vich, Mossèn Joseph Gudiol, está dedicat principalment a estudiar y descriure l'interessantíssim monument que ara fa 25 anys se descobrí entre les rònegues parets del castell de Moncada de dita Ciutat. A aquest estudi ha fet precehir l'autor una explicació bé que concreta lo més documentada possible de lo que fou l'Ausa romana, de l'existencia de la qual es el dessusdit temple el més autorisat testimoni. Encara que destinat a la lectura popular, Mossèn Gudiol ha donat a aqueixa especie de pròlech tota l'importancia que mereixía, valentse dels procediments històrichs més moderns y rebujant ab decisió tot lo que tinga carácter de faula o llegenda.

L'estudi del Temple es fet ab tots els detalls que permet la breu extensió del volum, ilustrant les erudites reflexions la demostració gráfica, es dir els dibuixos per medi dels quals tots els lectors, de qualsevulga mena que síen, poden ferse cárrech de lo que es el monument y de l'importancia que té dintre de l'historia romana de Catalunya.

Com recordará el lector, el Professor d'Architectura de nostra Cátedra d'Art, don Joseph Puig y Cadafalch, dedicá una lliçó al estudi d'aqueix Temple, comparantlo ab lo que'ns queda dels de Tarragona y Barcelona, fent veure les particularitats de carácter indígena que'l caracterisen, sentant una opinió personal sobre l'época de construcció del monument, que'ls archeòlechs vigatans, fundats en llurs estudis propis y en opinions d'archeòlechs extrangers, havíen fet del temps de la república. El senyor Puig y Cadafalch l'atribuhí decididament als temps del imperi y d'aquesta meteixa opinió es Mossèn Gudiol, qui'l fixa entre'ls segles I y II de l'Era Cristiana.

La *Biblioteca d'Autors Vigatans* anuncía com primer volum d'any nou un llibre de Mossèn Jaume Collell, actual President del Consistori dels Jochs Florals.

NOTES VARIES

CENTENAR DEL REY EN JAUME. En tots els paíssos de llenga catalana s'es anat despertant l'entusiasme per contribuir a la celebració d'aquesta gran data. Pensam en el nombre vinent poder concretar ja quelcom de lo molt que's tracta de fer, puix per ara dintre dels varis plans que se son fets públichs sols podem dir que'l día 2 de Febrer se commemorará el naixement del gran Rey en les Catedrals de Tarragona, Barcelona, Vich, Gerona, Mallorca y Montpeller, en qual última Ciutat se selebrarán també notables actes d'orde civil als quals han sigut convidades les corporacións oficials, culturals y literaries de Barcelona y de tot el Principat. Els E. U. C., tambe convidats, tindrán en aqueixos actes la deguda representació.

En quant a les festes especials que cada ciutat celebrará durant l'any centenari, hi há per ara poca cosa resolta. La Comissió de Barcelona publicará molt aviat l'historia popular del gran Rey, que s'es confiada a l'autorisada ploma del ilustre escriptor y publicista el Canonge Mossèn Jaume Collell, el qual ha promès entregar el ms. a la Comissió els primers díes de Febrer. En quant a cerimonies, lo que sembla que ha caygut més bé y está més en víes de realisació es una festa cortesana a istil del segle XIII, ab trajos y elements rigorosament propis, la qual se celebrará en la magestuosa sala de la Llotja. En quant al monument que ja fa temps se tracta d'erigir a la memoria de Jaume I, no está resolt encara d'una manera definitiva el lloch del emplaçament. Abandonada, segons sembla, l'idea d'aixecarlo en la futura nova entrada del port, ha sigut presa en consideració la de posarlo en el nou carrer que, en virtut de la reforma de la Ciutat, anirá desde la placeta del absis de la Catedral fins a la vía *A*, en qual cas li serviríen de fons els característichs edificis de la Plaça del Rey. El projecte sembla que s'es confiat al architecte senyor Gaudí.

Els vigatans, segons tenim entès, guarden pel Setembre llur festa especial que, tant com a la memoria del Rey En Jaume, anirá dedicada, segons ja deyam temps arrera, a la de son custodi y mestre Guillem de Montrodon, fill d'aquella Plana.

De Mallorca y Valencia no'n tenim gayres noticies. Els mallorquins tiren a salvar ab aquesta ocasió el portal de Santa Marguerida, pel qual, segons la tradició, entrá el Conqueridor en la ciutat mussulmana. En quant els saragoçans, no tributen al centenar de Jaume I d'Aragó més que una atenció secundaria, enfeynats com están en la commemoració dels famosos setges de 1808.

Els tarragonins, segons tenim entès, fan depenjar l'época en la qual farán llurs festes particulars del temps que s'hage d'esmerçar en la construcció del sepulcre definitiu del Rey En Jaume. Es probable, donchs, que les solemnitats de Tarragona serán les que clourán aquest llarch cicle de festes. No obstant, sembla que a no tardar gayre se publicará el prospecte y la riquísima mostra de l'edició monumental de la Crònica o *Libre des feyts* del insigne Monarca. Tenim noticies de que aquesta publicació será un esforç bibliográfich que honrará de veres a l'estampa catalana. Ben aviat també sembla que's publicará el cartell del concurs històrich-literari-sociològich que formará part principal del programa de les festes tarragonines.

En un dels díes de la setmana dels Jochs Florals el Consistori y la Comissió executiva de les festes del Cinquantenar, junt ab els forasters que vinguen per assistir a la poètica festa, anirán a dita Ciutat de Tarragona a visitar la tomba del gran Rey.

ASSOCIACIÓ CATALANA D'ESTUDIANTS.—Quan aquest nombre arribe a mans dels nostres lectors, s'haurá feta ja la solemne inauguració d'aquesta nova entitat, fundada en combinació ab els E. U. C. y que tindrá el meteix President d'aquets. Pensavam donar ja avuy alguns detalls respecte de dita Assosiació, mes preferim reservarli en el nombre vinent el major espay possible per que nostres lectors pugan ferse cárrech del criteri que ha presidit a sa formació y del molt profit que cal esperarne, consagrantnos al meteix temps a donar compte del acte inaugural.

Per ara sols podem dir que dit acte inaugural, que será presidit, naturalment, pel President dels E. U. C., anirá revestit de molta solemnitat, convidanthi al Ajuntament, a la Diputació, a l'Universitat y a totes les Corporacions de carácter científich y literari. En el discurs que pronunciará en dita cerimonia nostre President explicará l'idea que ha informat la constitució de la nova Associació d'estudiants, els ideals que pensa perseguir y els projectes que tracta de realisar. L'entusiasme ab el qual responen els estudiants a la crida dels iniciadors fa esperar per la nova entitat una vida pròspera y fruytosa.

ELS E. U. C. EN EL CONGRÉS DELS DIPUTATS.—En la part que prengué el Diputat per Barcelona senyor Puig y Cadafalch en la discusió del pressupost general d'ensenyança retragué la curiosa R. O. per medi de la qual se negava l'Estat a permetre que les Cátedres dels E. U. C. s'instalassen en la Universitat, com ofería la Junta. El senyor Puig llegí dita R. O. de cap a cap, fentne remarcar els punts més ixents y acompanyantla ab sobris però oportuns comentaris. Les manifestacions que aquets arrancaren a la majoría de diputats demostrá que'ls sentiments que havíen dat peu a la referida R. O. no s'han pas modificat gayre del any 1905 ençá. Veurem si ho han fet una mica més d'aquí a quan s'embesteixi ab tota enteresa, que diuen será dintre de poch, aqueix vital problema de l'ensenyança.

L'ENSENYANÇA PELS ULLS.—Barcelona pot estar contenta del funcionament de la Junta autònoma de Ciencies naturals, en el nomenament de la qual entrevingueren els E. U. C., figuranthi el nostre Professor de Geología Dr. D. N. Font y Sagué. Gracies a dita Junta, s'es instalada una serie de curioses mostres de rica pedra de construcció a tot devant del Museu Martorell; s'han posat rètols als arbres y plantes del Parch, com se fa en els parchs extrangers, y, per despertar en el poble el gust als coneixements científichs, s'es instalat en un recó de dit Parch un colossal facsímil de mamouth que, naturalment, crida l'atenció de tots els passejants. Dita Junta se proposa continuar sens interrupció aquesta tasca educativa que tants bons fruyts ha de donar.

HOMENATGE A D. MANUEL MILÁ Y FONTANALS. — La Comissió que s'ocupa en la preparació d'aquest Homenatge ha determinat cumplir el seu objecte dintre'l periode de festes extraordinaries dels Jochs Florals. Está acordada la publicació de les obres catalanes del insigne Mestre y l'erecció d'un monument dedicat a sa memoria en sa població nadiua, Vilafranca del Penadès.

Tenim entès també que l'Universitat per la séva part tracta de dedicarli un recort en el clos de la meteixa, com també'ns consta que l'empresa de l'*Ilustració Catalana* prepara una edició de ses poesíes profusament ilustrada.

Els Jochs Florals pendrán part en aquest Homenatge a la memoria de qui fou el President del primer Consistori de la restauració.

DP
302.
.C57
E7
Whitehill
v.1
IMS

Barcelona. Estudis universitaris catalans.
[Revista dels]
Estudis Universitaris Catalans. --

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA